ANTOINE DE SAINT-

EXUPÉRY

CITADELĖ

ANTOINE DE SAINT-EXUPÉRY

CITADELĖ

Iš prancūzų kalbos vertė
Traduit du français en lituanien par
Juozas Mečkauskas-Meškela

VILNIUS

UDK 840-3
Sa73

Antoine de SAINT-EXUPÉRY
CITADELLE
Gallimard, 1978

Knygos leidimą remia:

Ouvrage publié avec l'aide du ministère français
chargé de la culture – Centre national du livre

Prancūzijos užsienio reikalų ministerija,
Prancūzijos ambasada Lietuvoje, Prancūzų kultūros centras
(Oskaro Milašiaus programa knygų leidybai remti)

Cet ouvrage, publié dans le cadre
du Programme de Participation à la Publication Oscar Milosz,
bénéficie du soutien du Ministère des Affaires Etrangères,
de l'Ambassade de France en Lituanie et
du Centre Culturel Français

© Éditions Gallimard, 1948
© Juozas Mečkauskas-Meškela,
vertimas į lietuvių kalbą, 2001
© Ilona Kukenytė, viršelio
dizainas, 2001
© „Tyto alba", 2001

ISBN 9986-16-176-2

I

Nes aš per daug dažnai mačiau, kaip gailestis pasiklysta. Bet mes, valdantys žmones, mes išmokome tyrinėti jų širdis, kad suteiktume rūpestingą globą tik objektui, vertam dėmesio. Bet aš atsisakau parodyti gailestį įžūliai rodomoms žaizdoms, kurios alina moterų širdis, kaip ir merdintiesiems, kaip ir mirusiesiems. Ir aš žinau kodėl.

Buvo toks mano jaunystės amžius, kai aš gailėdavau elgetų ir jų opų. Jiems samdydavau gydytojus ir pirkdavau balzamų. Karavanai man parveždavo iš kokios nors salos aukso pagrindu pagamintų tepalų, užtraukiančių žaizdoto kūno odą. Šitaip elgiausi iki tos dienos, kol perpratau, kad jie brangina kaip retą prabangą savo pūlinius, užklupęs juos besidraskančius ir besitepančius išmatomis odą, kaip daro tasai, kuris trėšia dirvą, kad iš jos išrautų purpurinę gėlę. Jie rodė vieni kitiems puvėsius didžiuodamiesi, keldamiesi puikybėn dėl gautų dovanų, nes tasai, kuris gaudavo daugiausia, pats savo esybėje lygindavo save su didžiuoju kunigu, kuris pastato patį gražiausią dievaitį. Jeigu jie sutikdavo pasitarti su mano gydytoju, tai tik todėl, kad puoselėdavo viltį, jog jų šankeris apstulbins jį savo smarve ir išplitimu. Ir jie mosikavo savo strampais, kad užimtų vietos pasaulyje. Taip jie priimdavo gydytojų paslaugas tarytum malonę duodami apiplauti rankas ir kojas; tai glostė jų savimeilę, bet vos tik liga pranykdavo, pasijusdavo esą beverčiai, nepuoselėjantys nieko iš savo esybės, tarytum nereikalingi, ir nuo to laiko jie imdavo rūpintis, kaip pirmiausia atgaivinti opą, kuri jais mito. Ir paskui, iš naujo puikiai prisidengę savo liga, šlovingi ir tuščiagar-

biai, paėmę į rankas medinį dubenėlį, jie vėlei pasukdavo karavanų keliu ir savo nešvaraus dievo vardu plėšdavo išmaldą iš keliautojų.

Buvo toks amžius, kai aš gailėjausi mirusiųjų. Tikėdamas, kad tasai, kurį paaukodavau jo dykumai, skendo apimtas beviltiškos vienatvės, dar visiškai nenumatęs, kad *niekados* nebūna vienatvės tiems, kurie miršta. Dar niekada nesusidūręs su jų atlaidumu. Bet aš mačiau savanaudį arba gobšuolį, netgi tąjį, kuris taip baisiai rėkė priešindamasis bet kokiam apiplėšimui, paskutinei valandai atėjus prašė, kad lieptų aplink jį susirinkti namiškiams, paskui išdalijantį savo gėrybes su niekinamu teisingumu kaip bereikšmius žaisliukus vaikams. Mačiau bailų sužeistąjį, tą patį, kuris pakliuvęs į paprasčiausią pavojų būtų paleidęs gerklę šaukdamas pagalbos, o kitą kartą, iš tikrųjų apdaužytas, atstūmė siūlomą pagalbą, – kai paaiškėjo, kad toji pagalba sukeltų jo bendražygiams pavojų. Mes šloviname tokį pasiaukojimą. Bet dar ten aš aptikau tik kuklų pėniekos ženklą. Pažįstu žmogų, kuris kitam duoda atsigerti iš savo gertuvės, kai jis jau džiūna saulėj, ar duonos kriaukšlį, kai badas pasiekia apogėjų. Pirmiausia dėl to, kad jis nejaučia jokio poreikio ir kupinas karališko nežinojimo palieka kitam apgraužti kaulą.

Mačiau, kaip moterys apverkia mirusius karius. Bet juk patys jas apgavome! Tu matei juos sugrįžtančius, išlikusius gyvus, šlovingus ir varžančius, jie kelia smarkų triukšmą rėkaudami apie savo žygdarbius, atnešantys, kaip garantiją už patirtą pavojų, kitų mirtį, mirtį, kurią vadina siaubinga, nes ji būtų galėjusi juos ištikti. Aš pats jaunystės metais mėgau, kad mano kaktą gaubtų aureolė, atsirandanti nuo kardo kirčių, kuriuos gavo kiti. Sugrįždavau mosuodamas mirusiais savo bendražygiais ir kraupia jų neviltim. Bet anasai, kurį pasirinko mirtis, kuriam rūpi, kaip išvemti kraują arba prilaikyti vidurius, vienintelis randa tiesą sužinodamas, kad visiškai nėra mirties siaubo. Jo paties kūnas jam pasirodo kaip savo tarnybą baigęs, nuo šiolei niekam nereikalingas įnagis, kurį jis numeta į šalį. Suardytas kūnas, kuris atsiskleidžia visu nusidėvėjimu. Kūnas jaučia troškulį, o mirštantysis teįžvelgia troškulio progą, iš kurios būtų gerai išsilaisvinti. Ir pasirodo nereikalingos visos gėrybės, kurios buvo naudojamos puošti, mai-

tinti, švęsti pusiau svetimą kūną, kuris tėra namų nuosavybė, tarytum prie kuolo pririštas asilas.

Tuomet prasideda agonija – sąmonės, kurią tai užplūsta, tai apleidžia atminties potvyniai ir atoslūgiai, sūpavimasis. Jie plaukia pirmyn atgal kaip potvynis ir atoslūgis, nešdami atgalios taip, kaip buvo nusinešę visas vaizdų atsargas, visus prisiminimų kiaukutus, visas visų išgirstų balsų kriaukles. Jos vėlei iškyla į paviršių, jos vėlei siūbuoja širdies dumblius ir vėlei atgyja visi jausmai. Bet lygiadienis ruošiasi lemtingam atoslūgiui, širdis ištuštėja, potvynis ir jo atsargos grįžta pas Dievą.

Žinoma, aš mačiau, kaip žmonės bėga nuo mirties iš anksto sukrėsti akistatos. Bet niekados nesu matęs, kad tasai, kuris miršta, – atsisakykit klaidingo požiūrio, – išsigąstų.

Taigi kodėl turėčiau jų gailėtis? Kodėl turėčiau gaišti laiką apverkdamas jų baigtį? Aš per daug pažinau mirusiųjų tobulumą. Su kuo lengvesniu esu susidūręs nei tos belaisvės mirtis, kuria pralinksmino mane, šešiolikametį, ir kuri, kai ją man atnešė, jau rūpinosi, kaip numirti – alsavo trumpais atodūsiais ir slėpė kosulį paklodėse užbaigusi lenktynes kaip jau nuvaryta, bet šito dar nežinanti gazelė, nes ji mėgo šypsotis. Bet ta šypsena – vėjas virš upės, svajonės pėdsakas, gulbės pėdos; ir diena iš dienos eidami vis grynyn, branginami ir vis sunkiau išsaugomi, kol tapome paprasta, tokia gryna linija, kai vieną kartą gulbė ėmė ir nuskrido.

Taip pat mano tėvo mirtis. Mano tėvo – išsipildžiusio ir tapusio iš akmens. Žmogžudžio plaukai pražilo, kaip žmonės kalba, kai jo durklas, užuot ištuštinęs pražūtingą kūną, pripildė jį didybės. Žmogžudį, pasislėpusį karališkajame kambaryje, atsidūrusį akis į akį ne su savo auka, bet su milžinišku sarkofago granitu, pakliuvusį į spąstus tylos, kurios priežastis jisai pats ir buvo, auštant žmonės aptiko sukniubusį dėl mirusiojo nejudrumo.

Šitaip mano tėvas, kurį kažkoks karalžudys vienu metu įkurdino amžinybėje, kai jis prarijo savo atodūsį, nutraukė kitų alsavimą ištisoms trims dienoms taip, kad liežuviai neatsirišo, pečiai paliovė būti gniuždomi po to, kai mes nuleidome jį į žemę. Bet jis mums pasirodė toks reikšmingas, jisai, kuris ne valdė, bet slėgė ir įspaudė savo antspaudą, kad mes pamanėme, kai jį nuleidome į duobę ant įtemptų grikšinčių virvių, jog laidojame ne lavoną, o

nešame į klojimą javų atsargas. Pakibęs jis svėrė kaip pirmoji šventovės plokštė. Ir mes jo nelaidojome, mes įmūrijome jį žemėje, pagaliau tapusį tuo, kuo yra – tuo pamatu.

Jisai mane išmokė mirties ir privertė, kai buvau jaunas, žiūrėti jai tiesiai į akis, nes jis niekados nenudelbdavo akių. Mano tėvas buvo erelių kraujo.

Tai atsitiko per prakeiktuosius metus, metus, kuriuos praminė Saulės puota, nes tais metais saulė praplatino dykumą žerdama spindulius ant smėlynų tarp griaučių, sudžiūvusių dygliakrūmių, permatomų išgaišusių driežų odelių ir kupranugarių žolės, virtusios ašutais. Toji, kurios dėka atsiranda gėlių stiebeliai, prarijusi tas būtybes, pasistatė sostą ir viešpatavo virš išbarstytų jų lavonų, kaip vaikas tarp žaislų, kuriuos sulaužė.

Jinai susiurbė netgi požeminius vandens telkinius ir išgėrė retų šulinių vandenį. Jinai susiurbė netgi auksuotą smėlynų plėvelę – tie paliko tokie tušti, tokie balti, kad mes pakrikštijome tą kraštą Veidrodžio vardu. Nes veidrodis ničnieko nesulaiko ir vaizdai, kuriais jis užsipildo, neturi nei svorio, nei trukmės. Kadangi retkarčiais veidrodis, tarytum druskos ežeras, degina akis.

Kupranugarių varovai, kai tik pasiklysta ir įkliūva į spąstus, niekados negrąžinančius savo gero, iš pradžių jų neatpažįsta, nes niekas jų neišskiria, ir jie ten velka kaip šešėlį saulėje savo esimo vaiduoklį. Prilipę prie šviesos dervos, jie manosi žingsniuoją, jau prasmegę amžinybėj, jie tariasi gyveną. Varo į priekį savo karavaną ten, kur jokiomis pastangomis neįmanoma įveikti platybių inercijos. Žingsniuodami šulinio, kurio nėra, link jie džiaugiasi prieblandos vėsa, o ji nuo šiolei tėra bergždžias atidėjimas. Galbūt, o naivuoliai, jie skundžiasi naktų lėtumu, bet naktys netrukus pralėks virš jų sakytum mirktelėjimas. Ir įžeidinėdami vieni kitus gerkliniais balsais dėl švelnių neteisybių, jie nežino, kad jiems teisybė jau atseikėta.

Tu manai, kad šičia skuba karavanas? Palauk, tegu prabėga dvidešimt amžių ir sugrįžęs pažvelk!

Pradingę laike ir virtę smėliu vaiduokliai, kuriuos sugėrė veidrodis, tokius aš pats juos atradau, kai tėvas, norėdamas pamokyti mane mirties, pasisodino ant arklio pasturgalio ir išsivežė.

– Tenai, – man tarė jis, – buvo šulinys.

Gilumoje vienos iš šitų vertikalių angų, kurios atspindi vienintelę žvaigždę – tokios jos gilios, kad netgi purvas sukietėjo ir jame įkliuvusi žvaigždė užgeso. Taigi užtenka, kad pranyktų vienintelė žvaigždelė, ir karavanas visiškai sutrinka kelyje, kaip ir pakliuvęs į spąstus.

Aplink siaurą angą tarytum aplink nutrauktą bambagyslę žmonės ir gyvuliai veltui susispietė, kad gautų iš žemės įsčių vandens savo kraujui. Bet patys patikimiausi darbininkai, virvėmis nuleisti iki pragarmės dugno, veltui gremžė sukietėjusį luobą. Panašus į smeigtuku prismeigtą ir mirties traukulių tampomą gyvą vabzdį, kuris aplink išbarstė šilką, žiedadulkes ir sparnų auksą, karavanas, prikaltas prie vienintelio tuščio žemės šulinio, pradėjo balti paveiktas pervargusių kinkinių sąstingio, ištaršytais viduriais lagaminų, deimantų, išmėtytų kaip statybų laužas, ir sunkių aukso luitų, kuriuos užpustė smėlis.

Kadangi atidžiai juos stebėjau, mano tėvas prabilo:

„Tu žinai, kokia būna vestuvių puota po to, kai ją apleidžia svečiai ir mylimieji. Aušra išryškina netvarką, kurią jie paliko. Sudaužyti ąsočiai, apversti stalai, išblėsusios žarijos – visa išsaugo pėdsakus bruzdesio, kuris sustingo. Bet skaitydamas tuos ženklus, – man tarė tėvas, – tu ničnieko nesužinosi apie meilę.

Rankomis pasverdamas, gręžiodamas Pranašo knygą, – man dar pasakė jis, – gaišdamas laiką raidžių piešiniui tyrinėti arba iliustracijų auksui, beraštis praranda esmę, kuri yra ne tuščias daiktas, bet dieviška išmintis. Taip žvakė visai ne vaškas, kuris palieka pėdsakus, o šviesa"

Kadangi aš drebėjau, užklupęs tuščio plokščiakalnio, panašaus į senovinio aukojimo stalą platybėse, Dievo valgymo atliekas, mano tėvas man dar pasakė:

„Tai, kas svarbu, neatsiskleidžia pelenuose. Negaišk laiko žiūrėdamas tuos lavonus. Čionai nieko nėra – tik vežimaičiai, įklimpę purvynan visai amžinybei, nes nėra vežėjų"

– Tuomet, – riktelėjau aš, – kas mane pamokys?

Ir tėvas man atsakė:

„Karavano esmę suvoksi, kai jis praras jėgas. Užmiršk bergždžią žodžių triukšmą: jei pragarmė pasipriešins jo žygiui, jis apeis pragarmę, jei iškils uola, jis jos išvengs, jei smėlis pasidarys pernelyg smulkus, jis kitur ieškos kietesnio smėlio, bet visados žygiuos ta pačia kryptimi. Jei druskingos vietovės druska ima grikšėti nuo nešulių svorio, tu matai, kaip karavanas sunerimsta, ima traukti iš klampynės gyvulius, apgraibom ieško tvirto pagrindo, bet netrukus viskas susitvarko, dar sykį pasuka ankstesne kryptimi. Jei koks gyvulys pargriūva, varovai sustoja, surenka sudužusias dėžes, sukrauna krovinį ant kito gyvulio, sutraukia, kad kaip reikiant suveržtų gurgždančios virvės mazgą, paskui pajuda tuo pačiu keliu. Kartais miršta tasai, kuris buvo vedlys. Kiti jį suvysto drobule. Užkasa smėlyje. Kyla ginčai. Paskui jie paskiria kitą vedliu ir dar kartą nustato kryptį pagal tą pačią žvaigždę. Taip karavanas pajuda būtinai ta kryptimi, kuri iškyla virš jo, toji kryptis – akmuo, slegiantis ant nematomo šlaito“

Kartą miesto teisėjai nuteisė jauną moterį, kuri padarė kažkokį nusikaltimą, pasmerkė ją saulėje apnuoginti švelnią kūno odą ir paprasčiausiai liepė pririšti ją prie mieto dykumoje.

– Aš tave pamokysiu, – man tarė tėvas, – kur link nukreiptos žmonių pastangos.

Ir vėlei mane išsivežė.

Kai mes keliavome, praėjo ištisa diena, ir saulė išgėrė drungną jos kraują, jos seiles ir jos pažastų prakaitą. Išgėrė jos akių šviesos vandenį. Sutemo, praslinko trumpas nakties gailestingumas, kai mes, mano tėvas ir aš, pasiekėme uždrausto plokščiakalnio slenkstį, kur ji, išnirdama balta nuoga iš uolos pagrindo, trapesnė už stiebą, maitinamą drėgmės, bet nuo šiolei atskirtą nuo sunkaus vandens atsargų, žemėje pavirstančių tiršta tyla, grąžydama rankas kaip vynuogienojas, kuris jau traška liepsnose, šaukėsi Dievo gailestingumo.

– Paklausyk jos, – man tarė tėvas. – Ji atranda esmę...

Bet aš buvau baikštus vaikas:

– Galbūt ji kankinasi, – atsakiau, – ir galbūt jai baisu...

– Ji peržengė, – man pasakė tėvas, – kančią ir baimę – tvarto ligas, skirtas nuolankiai bandai. Ji atranda tiesą.

O aš girdėjau, kaip ji skundėsi. Pakliuvusi į beribę naktį, šaukėsi vakaro lempos namuose ir kambario, kuris ją būtų suvienijęs, ir durų, kurios ją būtų gerai uždariusios. Atiduota beribiam pasauliui, kuris visiškai nerodė veido, ji šaukėsi vaiko, kurį pabučiuoja prieš užmigdama ir kuris yra pasaulio esmė. Tame tuščiame plokščiakalnyje, paklusdama praeinančiam nepažįstamajam, ji apdainavo sutuoktinio žingsnį, kuris vakare aidi ant slenksčio ir tu jį atpažįsti, ir jis nuramina. Begalybės akivaizdoje, neturėdama į ką įsikabinti, ji maldavo grąžinti jai užtvankas, kurios vienintelės leidžia būti, vilnos gniutulą, kurį reikia sukaršti, vienintelį dubenėlį, kurį reikia išplauti, vaiką, kurį reikia užmigdyti. Ji šaukėsi amžinybės namų, kuriuos su visu kaimu gaubia ta pati vakaro malda.

Tėvas vėlei užsisodino mane ant arklio pasturgalio, kai pasmerktosios galva palinko ant peties. Ir mes atsidūrėme vėjyje.

„Tu išgirsi, – man tarė tėvas, – jų klegesį šį vakarą palapinėse ir jų priekaištus už žiaurumą. Bet mėginimą maištauti aš jiems sugrūsiu gerklėn: aš formuoju žmogų"

Tačiau nuspėjau tėvo gerumą:

„Noriu, kad jie mylėtų gyvą šaltinių vandenį. Ir vientisą žalių miežių paviršių, užtraukiantį vasaros įplaišas. Noriu, kad jie garbintų grįžtančius metų laikus. Noriu, kad maitintųsi panašiai kaip vaisiai, baigiantys nokti, tyla ir lėtumu. Noriu, kad ilgai apraudotų gedulą ir ilgai gerbtų mirusiuosius, nes paveldas lėtai pereina iš kartos į kartą, o aš nenoriu, kad jie prarastų savo medų kelyje. Noriu, kad jie būtų panašūs į alyvmedžio šaką, tą, kuri laukia. Tuomet juose bus juntamas didysis Dievo sūpavimas, kuris kaip šuoras atskrieja išbandyti medžio. Jis juos veda, paskui parveda atgal iš aušros į naktį, iš vasaros į žiemą, iš augančių javų į suveztus klojimuosna javus, iš jaunystės senatvėn, paskui iš senatvės pas gimusius vaikus"

„Kadangi, kaip ir apie medį, tu ničnieko neišmanai apie žmogų, jei tu jį išskleidi jo trukmėje ir padaliji pagal jo skirtumus. Medis nėra sėkla, nėra nė stiebas, lankstus kamienas, negyvos malkos. Medis – tai ta galia, kuri iš lėto susilieja su dangumi. Tą patį

galima pasakyti apie tave, mano mažas žmogau. Dievas tau liepia gimti, liepia augti, nuolatos tave užpildo geismais, apgailestavimu, džiaugsmais ir kančiomis, pykčiu ir atleidimais, paskui susigrąžina pas save. Tačiau tu nesi nei moksleivis, nei sutuoktinis, nei vaikas, nei senis. Esi tasai, kuris išsipildo. Ir jei tu sugebi atpažinti save kaip sūpuojamą šaką, gerai įsikabinusią į alyvmedį, savo judesiais patirsi amžinybę. Ir visa aplink tave pasidarys amžina. Amžinas šaltinis, kuris čiurlena ir įstengė pagirdyti tavo tėvus, amžina akių šviesa, kai tau šypsosis mylimoji, amžina naktų gaiva. Laikas yra nebe smėlio laikrodis, kuris sunaudoja smėlį, o pjovėjas, surišantis pėdą"

II

Taigi užlipęs į pačio aukščiausio bokšto viršūnę aš atradau, kad nei kančia, nei mirtis Dievo krūtinėje, nei pats gedulas neverti gailesčio. Nes pradingusysis, jei gerbiamas jo atminimas, yra labiau esantis ir galingesnis už gyvąjį. Ir aš perpratau žmonių nerimą ir mane apėmė gailestis žmonėms.

Ir aš nusprendžiau juos pagydyti.

Man gaila to vienintelio, kuris atsibunda didžiulėje patriarchalinėje naktyje manydamas esąs priglobtas po Dievo žvaigždėmis ir netikėtai pajuntąs kelionę.

Draudžiu uždavinėti jam klausimus, nes žinau, kad niekados nėra atsakymo, kuris numalšintų troškulį. Tasai, kurs klausinėja, pirmiausia ieško pragarmės.

Smerkiu nerimą, kuris pastūmėja vagis nusikaltimo link, išmokęs juos skaityti ir žinodamas, kad jų neišgelbėsiu, jei gelbėsiu nuo skurdo. Nes jeigu jie mano geidžiantys kitam priklausančio aukso, jie klysta. Bet auksas spindi kaip žvaigždė. Toji meilė, kuri nepažįsta pati savęs, kreipiasi į šviesą, kurios jie niekados nepagaus. Jie eina nuo atspindžio prie atspindžio gvelbdami nereikalingas gėrybes tarytum pamišėlis, kuris, norėdamas sugriebti juodame šaltinių vandenyje atsispindintį mėnulį, jį semia. Jis eina ir

bloškia į trumpai trunkančią orgijų ugnį bergždžius pelenus, kuriuos pavogė. Paskui pratęsia naktinius sustojimus, išblyškę sakytum ant pasimatymo slenksčio, sustingę iš baimės, kad išgąsdins, įsivaizduodami, kad čionai slypi tatai, kas galbūt vieną dieną patenkins visus jų norus.

Jei tą žmogų paleisiu laisvėn, jis liks ištikimas savo kultui, ir mano ginkluoti vyrai, traiškydami šakas, dar rytoj užklups jį kitam priklausančiame sode, kur pilna jo širdies plakimo ir kur jis mano, kad šiandien jaučia, kaip jo link palinksta laimė.

Ir, žinoma, pirmiausia aš apgaubiu juos savo meile žinodamas, kad juose esama daugiau įkarščio negu dorybinguosiuose, tūnančiuose savo krautuvėlėse. Bet aš esu miestų statytojas. Nusprendžiau čia pakloti savo citadelės pamatus. Sulaikiau žygiuojantį karavaną. Jis tebuvo sėkla vėjo vagoje. Vėjas neša tarytum kvepalus kedro sėklą. O aš pasipriešinu vėjui ir užkasu sėklą norėdamas užauginti kedrus Dievo garbei.

Reikia, kad meilė rastų savo objektą. Gelbėju tą vienintelį, kuris myli tai, kas yra, ir kurį galima pasotinti.

Todėl uždarau moterį santuokoje ir įsakau užmušti akmenimis svetimaujančią žmoną. Ir, savaime suprantama, aš žinau, kad ji jaučia troškulį ir kokia didelė esatis, kuriai ji save priskiria. Gebu ją, alkūnėmis užgulančią terasą, kai vakaras leidžia vykti stebuklams, perskaityti iš visų pusių uždarytą patvinusios horizonto jūros ir tarytum vienišam budeliui atiduotą kančiai būti švelniai.

Jaučiu ją, virpančią, čionai išmestą sakytum upėtakį ant smėlio ir laukiančią tarytum jūros bangos mėlyno raitelio, apsiausto pilnatvės. Savo kvietimą ji sviedžia ištisai nakčiai. Tas, kuris iš ten išnirs, patenkins jos norus. Bet ji veltui eis nuo vieno apsiausto prie kito, nes nėra tokio vyro, kuris pateisintų jos lūkesčius. Šitaip krantas šaukia norėdamas atsigaivinti nuo išsiliejančių jūros bangų, ir bangos nepaliaujamai plūsta viena po kitos. Viena po kitos sugūra. Kuriems galams patvirtinti sutuoktinio pakeitimą: tas, kuris pirmiausia myli meilės artėjimą, visiškai nepažins susitikimo...

Gelbėju tą vienintelę, kuri gali tapti ir susitvarkyti aplink vidinį kiemą, lygiai kaip kedras išauga iš sėklos ir savo paties ribose randa vešėjimą. Gelbėju tą, kuri iš pradžių visiškai nemyli pavasario,

bet myli gėlės vietą, kur užsidarė pavasaris. Kuri iš pradžių visai nemyli meilės, bet myli paskirą veidą, kokį įgijo meilė.

Štai kodėl tą vakare išbarstytą žmoną aš išbraukiu arba sutelkiu į daiktą. Išdėstau aplink ją sakytum sienas, viryklėlę, virdulį ir auksuotą vario padėklą tam, kad pamažėle ji rastų atpažįstamą artimą veidą, šypseną, kuri priklauso tik šiai vietai. Ir jai tai bus lėtas Dievo pasirodymas. Tuomet kūdikis suklyks, kad būtų pažindytas, vilna, kurią reikia sukaršti, sugundys pirštus, ir žarijos pareikalaus dalies jos alsavimo. Nuo šios akimirkos ji bus pagauta ir pasirengusi tarnauti. Nes aš esu tasai, kuris paskleidžia aplink urną kvepalus, kad jie išliktų. Esu įpratimas, kuris patenkina vaisių. Esu tasai, kuris priverčia moterį įgyti veidą ir būti tam, kad vėliau grąžinčiau Dievui jos vardu ne silpną atodūsį, vėjo išblaškytą įkarštį, švelnumą, ypatingą kančią...

Taip ilgą laiką mąsčiau apie ramybės prasmę. Ji atsiranda tik iš užgimusių kūdikių, nuvalytų javų, pagaliau apkuoptų namų. Ji atsiranda iš amžinybės, kur grįžta baigti daiktai. Ramybė pilnų klojimų, miegančių avių, sulankstytų skalbinių, ramybė vienintelės tobulybės, ramybė viso to, kas pavirsta dovana Dievui, vieną-kart gerai įteikta.

Nes man pasirodė, kad žmogus labai panašus į citadelę. Jis išgriauna sienas, kad įgytų laisvę, bet lieka sugriauta ir žvaigždėms atvira tvirtovė. Tuomet ima kamuoti nerimas, kurio esmė – išvis nebūti. Tesusikuria savo tiesą iš spragsinčių vynuogienojų kvapo arba iš avies, kurią privalo nukirpti. Tiesa gilėja kaip kasamas šulinys. Kai žvilgsnis išsiblaško, jis praranda Dievo viziją. Daugiau už svetimaujančią žmoną, atvirą nakties pažadams, apie Dievą išmano toks išminčius, kuris susitelkė ir žino vien vilnų svorį.

Citadele, aš pastatysiu tave žmogaus širdyje.

Nes būna laikas sėkloms pasirinkti, bet būna laikas džiaugtis pasirinkus kartą visiems laikams augančius javus. Būna laikas kūrybai, bet būna laikas ir kūriniui. Būna laikas purpuriniam žaibui, pralaužiančiam užtvankas danguje, bet būna laikas cisternoms, kur susitvenkia išsilieję vandenys. Būna laikas užkariavimui, bet

ateina valstybių stabilumo laikas: aš, kuris esu Dievo tarnas, aš ilgiuosi amžinybės.

Nekenčiu to, kas keičiasi. Pasmaugiu tą, kuris atsilieka naktį ir sviedžia vėjui savo pranašystes sakytum medis, paliestas dangaus sėklos, kai jis braška, lūžta ir uždega girią. Mane apima išgąstis, kai Dievas pasijudina. Jisai, nepajudinamas, tegu Jisai nusiramina amžinybėje. Nes būna laikas atsiradimui, bet būna laikas, palaimingas laikas, įpročiui!

Reikia taikyti, puoselėti ir gludinti. Esu tasai, kuris susiuva supleišėjusią dirvą ir paslepia nuo žmonių vulkano pėdsakus. Esu veja, apžėlusi bedugnę. Esu sandėlis, auksinantis vaisius. Esu keltas, gavęs iš Dievo kaip užstatą kartą ir perkeliantis ją iš vieno kranto į kitą. Savo ruožtu Dievas ją gaus iš mano rankų tokią, kokią man patikėjo, galbūt labiau subrendusią, išmintingesnę ir geriau kalinėjančią sidabro ąsočius, bet nepasikeitusią. Aš uždariau tautą savo meilėje.

Štai kodėl aš globoju tą, kuris iki pat septintos kartos vėl imasi norėdamas ją nuvesti iki tobulybės, povandeninės laivo dalies išlenkimo arba skydo kreivės. Globoju tą, kuris iš savo protėvio dainininko paveldi anoniminį eilėraštį ir jį deklamuodamas bei klysdamas suteikia jam savų sulčių, balso įspaudą. Savo žymę. Myliu nėščią moterį arba tą, kuri žindo, myliu bandą, kuri pavirsta amžina, myliu sugrįžtančius metų laikus. Nes pirmiausia esu tasai, kuris gyvena. O citadele, mano būste, aš išgelbėsiu tave nuo smėlio ketinimų ir papuošiu tave apjuosdamas trimitais, kad skardentų priešindamiesi barbarams.

III

Nes aš atskleidžiau didelę tiesą. Sužinojęs, kad žmonės gyvena ir daiktų prasmė jiems keičiasi priklausomai nuo namų prasmės. Ir kelias, miežių laukas ir kalvos kreivė yra skirtingi žmogui priklausomai nuo to, sudaro ar nesudaro valdą. Nes štai netikėtai toji mišri medžiaga susitelkia į daiktą ir ima spausti širdį. Ir tasai visiškai negyvena tame pačiame pasaulyje, kuris gyvena arba ne Dievo karalystėje. Ir kaip jie klysta, netikintieji, kurie juokiasi iš

mūsų ir mano siekią apčiuopiamų turtų tuomet, kai jų iš viso nėra.

Tą patį galima pasakyti apie tuos, kurie mano atrandą mano teritoriją ją padalydami. „Ten yra, – sako jie, – avių, ožkų, miežių, namų ir kalnų – ir dar ko?" Ir jie lieka skurdūs neturėdami nieko daugiau. Ir jiems šalta. Ir aš atskleidžiau, kad jie panašūs į tąjį, kuris supjausto į gabalus lavoną. „Gyvybę, – sako jis, – parodau ryškioje šviesoje: tai tėra kaulų, kraujo, raumenų ir žarnų mišinys. Tuomet, kai gyvybė buvo akių šviesa, kurios neįžvelgsi jų pelenuose. Tuomet, kai mano teritorija yra visai kas kita nei tos avys, tie laukai, tie namai ir kalnai, bet tai, kas iškyla virš jų ir juos susieja. Mano meilės tėvynė. Ir štai jie laimingi, jei tai žino, nes jie gyvena mano namuose"

O apeigos laike yra tai, kas būstas erdvėje. Nes gera, kai prabėgantis laikas neatrodo mus sekinąs ir pražudęs kaip saują smėlio, nešąs mums išsipildymą. Gera, kad laikas būtų sąranga. Taip aš einu iš šventės į šventę, iš gimtadienio į gimtadienį, nuo vieno vynuogių derliaus prie kito, kaip būdamas vaikas vaikščiodavau iš pasitarimų salės į poilsio salę, apsuptas storų tėvo rūmų sienų, kur visi žingsniai turėjo prasmę.

Aš primečiau savo įstatymą, kuris yra sakytum sienų forma ir būsto išsidėstymas. Beprotis atėjo man pasakyti: „Išvaduok mus iš savo suvaržymų, tuomet pasidarysim didesni" Bet aš žinojau, kad taip jie liausis pažinoję veidą ir, daugiau jo nemylėdami, liausis pažinoję patys save, ir nusprendžiau nepaisydamas jų praturtinti juos jų meile. Nes norėdami laisviau vaikščioti jie siūlė man išgriauti mano tėvo rūmų sienas, kur visi žingsniai turėjo prasmę.

Tai buvo erdvus būstas su sparnu, skirtu moterims, ir slaptu sodu, kur tryško vandens čiurkšlė. (Įsakau, kad padarytų namo širdį tam, kad žmogus galėtų prie ko nors prieiti ir pasišalinti. Tam, kad būtų galima ir išeiti, ir sugrįžti. Antraip žmogaus nebėra niekur. O nebūti visai nereiškia būti laisvam.) Taip pat buvo klojimai ir tvartai. Ir pasitaikydavo, kad klojimai likdavo tušti, tvartai neužimti. Ir mano tėvas pasipriešino tam, kad vieni būtų naudojami vietoj kitų. „Klojimas, – aiškino jis, – pirmiausia yra klojimas, ir tu negyveni namuose, jei nebežinai, kur esi. Nesvarbu, – dar sakė jis, – daugiau ar mažiau vaisingas panaudojimas. Žmo-

gus ne penimas gyvulys, ir meilė jam svarbiau už vartojimą. Tu negali mylėti namo, kuris neturi veido ir kur žingsniai visiškai beprasmiai"

Ten buvo salė, rezervuota vien tik stambiems reikalams ir atveriama saulei vien tomis dienomis, kai pakildavo raitelių sukeltos smėlio dulkės, ir horizonte buvo matyti didelės oriflamos, kurias vėjas vagojo tarytum jūrą. Tą kitą palikdavo tuščią, kai apsilankydavo smulkūs bereikšmiai kunigaikščiai. Buvo salė, kur vykdydavo teisingumą, ir kita, kur nunešdavo mirusiuosius. Buvo tuščia salė, kurios paskirties niekas niekad nesužinojo, – galbūt ji neturėjo jokios paskirties, nebent pamokyti paslapties prasmės ir paaiškinti, kad žmogus niekados neprasiskverbia į visus dalykus.

Ir vergai, kurie perbėgdavo koridoriais su savo nešuliais, išjudindavo sunkias širmas, kurios griūdavo jiems ant pečių. Lipdavo laipteliais, stumdydavo duris, vėl nulipdavo žemyn kitais laipteliais ir, priklausomai nuo to, kur jie būdavo – arčiau ar toliau nuo centrinės vandens versmės, – daugiau ar mažiau pritildavo, kol pasidarydavo neramūs tarytum šešėliai ties moterų valdų pakraščiais, pažintis su kuriomis per klaidą jiems būtų kainavusi gyvybę. Ir pačios moterys – ramios, arogantiškos arba slapukaujančios – pagal vietą būste.

Girdžiu bepročio balsą: „Kiek išeikvota vietos, kiek nepanaudota turtų, kiek prarastų per nerūpestingumą patogumų! Reikia išgriauti nereikalingas sienas ir ištiesinti siaurus, trukdančius vaikščioti laiptus. Tuomet žmogus bus laisvas" O aš atsakau: „Tuomet žmonės virs galvijais, stovinčiais aikštėje, ir, baisiai bijodami nuobodžiauti, prisigalvos kvailų žaidimų, kurie dar bus tvarkomi taisyklių, bet tokių taisyklių, kuriose nėra didybės. Nes rūmai gali būti palankūs eilėraščiams, bet kokį eilėraštį įmanoma parašyti apie žaidžiamųjų kauliukų, kuriuos jie mėto, kvailystę? Galbūt dar ilgą laiką jie gyvens šešėliu sienų, kurių ilgesį jiems teiks eilėraščiai, vėliau šešėlis dings, ir jie eilių jau nebesupras"

Nuo šiolei iš kur jie semtųsi džiaugsmo?

Tą patį galima pasakyti apie žmogų, pasimetusį savaitėje be dienų arba metuose be švenčių, visai neparodant veido. Tas pats atsitinka hierarchijos nežinančiam žmogui, kuris pavydi savo kaimynui, jei šis kuo nors jį pranoksta; jis neriasi iš kailio norėda-

mas jį sugrąžinti prie savo vertybių. Kokį džiaugsmą pagaliau jie išgaus iš stovinčios balos, į kurią susilies?

O aš sukuriu iš naujo jėgos laukus. Pastatau užtvankas kalnuose, kad sulaikyčiau vandenis. Šitaip neteisus, aš priešinuosi natūraliems šlaitams. Atstatau hierarchiją ten, kur žmonės telkėsi tarytum vandenys sykį jiems susiliejus baloje. Įtempiu lankus. Iš šiandienos neteisingumo sukuriu rytdienos teisingumą. Iš naujo nustatau kryptis ten, kur kiekvienas įsitaiso ir pavadina laime tą švinkimą. Paniekinu savo teisingumu švinkstančius vandenis ir išlaisvinu tą, kurį išugdė gražus neteisingumas. Šitaip sutaurinu savo valstybę.

Nes aš žinau, apie ką jie samprotauja. Jie gėrėjosi žmogumi, kurį išugdė mano tėvas. „Kaip drįsti tyčiotis, – tarė sau, – iš tokio tobulo pasiekimo?" Ir vardu to, kurį tokie suvaržymai išugdė, jie atsisakė tų suvaržymų. Ir tol, kol jie laikėsi jų širdyje, dar veikė. Vėliau pamažėle jie juos užmiršo. Ir tas, kurį norėjo išgelbėti, mirė.

Štai kodėl nekenčiu ironijos, kurios visai neturi žmogus, bet turi tinginys. Nes tinginys jiems sako: „Kitur jūsų papročiai kitokie. Kodėl jų nepakeisti?" Taip pat jis jiems būtų pasakęs: „Kas jus verčia sukrauti javus į klojimą, o bandas laikyti tvarte?" Bet jisai leidžiasi apgaunamas žodžių, nes nežino to, ko žodžiais negalima išsakyti. Jis nežino, kad žmonės gyvena namuose.

Ir jo aukos, kurios nebeįstengia jų atpažinti, pradeda juos ardyti. Taip žmonės iššvaisto patį brangiausią turtą – daiktų prasmę. Ir jie mano esą šlovingi, kad visai nepaklūsta papročiams, išduoda savo tradicijas, džiaugsmingai pasitinka savo priešą. Ir, žinoma, besielgdami šventvagiškai jie patiria vienokius ar kitokius vidinius jausmus. Tol, kol išlieka šventvagystė. Tol, kol jie sukyla prieš kažką, kas juos dar slegia prieš jų pačių valią. Ir jie gyvena tuo, kad jų priešas dar kvėpuoja. Įstatymų šešėlis dar ganėtinai varžo, kad jie nusistatytų prieš įstatymus. Bet pats šešėlis netrukus dingsta. Tuomet jie daugiau nieko nepatiria, nes netgi pergalės skonis pamirštas. Ir jie žiovauja. Jie pavertė rūmus aikšte, bet kartą malonumui žirglioti po aikštę išsekus, pasidavę pagyrūniškai arogancijai, jie nebeišmano, ką veikia toje mugėje. Ir

štai ima miglotai svajoti, kaip atstatyti namus su tūkstančiais durų, su širmomis, krintančiomis ant peties, su lėtais prieškambariais. Štai jie svajoja apie slaptą kambarį, kuris suteiktų paslapties visam būstui. Ir to nežinodami, nes užmiršo, apverkia mano tėvo rūmus, kur visi žingsniai turėjo prasmę.

Štai kodėl, gerai tatai perpratęs, priešpriešinu savo savivalę daiktų dūlėjimui ir visai nesiklausau tų, kurie man šneka apie natūralius šlaitus. Nes pernelyg gerai žinau, kad natūralūs šlaitai ledynų vandeniu platina balas, nugludina gruoblėtus kalnus ir sutrikdo upės tėkmę, kai ji įsilieja jūron virsdama tūkstančiais prieštaringų sūkurių. Nes pernelyg gerai žinau, kad natūralūs šlaitai padaro taip, kad valdžia išsibarsto ir žmonės susilygina. Bet aš valdau ir renkuosi. Gerai žinodamas, kad kedras taip pat triumfuoja nugalėdamas laiko poveikį, kuris privalėtų jį patiesti dulkėse, ir metai iš metų priešindamasis netgi jėgai, kuri jį traukia apačion, iškelia lapijos šventovės pasididžiavimą. Esu gyvenimas ir tvarkau. Aukštinu ledynus pasipriešindamas balų kėslams. Man nė motais, jei varlės kurkia apie neteisybę. Iš naujo apginkluoju žmogų, kad jis būtų.

Štai todėl nepaisau kvailo plepio, kuris atėjęs priekaištauja palmei, kad ji ne kedras, kedrui – kad jis ne palmė, ir painiodamas knygas siekia chaoso. Ir gerai žinau, kad plepys, kuris vadovaujasi savo absurdišku mokslu, teisus, nes anapus gyvenimo kedras ir palmė suvienodėtų ir pasklistų pavirtę dulkėmis. Bet gyvenimas priešinasi sumaiščiai ir natūraliems šlaitams. Kaip tik iš dulkių jis ištraukia kedrą.

Iš mano potvarkių tiesos užgims žmogus. Ir papročiuose, ir įstatymuose, ir mano valstybės kalboje – juose pačiuose visai neieškau jų prasmės. Per daug gerai žinau, kad rinkdamas akmenis žmogus sukuria tylą, kurios neįskaitei akmenyse. Per daug gerai žinau, kad naudodamas nešulius ir raiščius žmogus atgaivina meilę. Per daug gerai žinau, kad tasai ničnieko neišmano, kuris supjaustė į gabalus lavoną ir pasvėrė jo kaulus bei žarnas. Nes kaulai ir žarnos patys savaime niekam tikę, kaip rašalas ir knygos medžiaga. Svarbi vien knygos atnešama išmintis, bet ji visai nepriklauso nuo jų esmės.

Ir aš atsisakau diskutuoti, nes čionai nėra nieko, ką galima įro-

dyti. Mano tautos kalba, išgelbėsiu tave neleisdamas sugesti. Prisimenu tą netikėlį, kuris aplankė mano tėvą:

„Tu liepi, kad tavo namuose žmonės melstųsi su trylikos grūdelių rožiniais. Ką reiškia trylika grūdelių, – sakė jis, – ar išganymas ne tas pats, jei tu pakeisi jų skaičių?"

Ir jis pasirėmė subtiliais argumentais, kad žmonės melstųsi su dvylikos grūdelių rožiniais. Aš, vaikas, jautrus kalbos vingrybėms, stebėjau tėvą abejodamas jo atsakymo spindesiu – argumentai, kuriais jis rėmėsi, man pasirodė puikūs:

„Pasakyk man, – kalbėjo anas, – kuo svarbesnis trylikos grūdelių rožinis..."

„Trylikos grūdelių rožinis, – atsakė tėvas, – sveria tiek kiek visos galvos, kurias vardan jo aš jau nukirtau..."

Dievas apšvietė netikėlį, kuris atsivertė.

IV

Žmonių būste, kas tau paklotų pamatus remdamasis išprotavimu? Kas, vadovaudamasis logika, sugebėtų tave pastatyti? Tu egzistuoji ir neegzistuoji. Tu esi ir tavęs nėra. Tu pastatytas iš skirtingų medžiagų, bet reikia tave išgalvoti, kad tave atrastum. Taip kaip anas, kuris sugriovė savo namą turėdamas pretenzijų jį pažinti, turi vien tik krūvą akmenų, plytų ir čerpių, neranda nei ūksmės, nei tylos, nei intymumo, kuriems tarnavo, ir nebeišmano, kokios paslaugos tikėtis iš krūvos plytų, akmenų ir čerpių, nes jiems stinga išmonės, kuri jiems viešpatautų, architekto dvasios ir širdies. Nes akmeniui stinga žmogaus dvasios ir širdies.

Bet kadangi galima samprotauti tik apie plytą, akmenį ir čerpę, ne apie dvasią ir širdį, kurios pasinaudodamos savo galia jiems viešpatautų ir juos pakeistų tyloje, nes dvasia ir širdis nepaiso logikos taisyklių ir skaičių dėsnių, tuomet aš pasirodau su savo savivale. Aš architektas. Aš, turintis dvasią ir širdį. Aš vienintelis, turintis galią paversti akmenį tyla. Ateinu ir minkau tą tešlą, kuri tėra medžiaga, vadovaudamasis kūrybiniu atvaizdu, kuris man ateina nuo vienintelio Dievo ir nepaiso logikos. Statau savo civilizaciją įsimylėjęs vien tik skonį, kurį jinai įgis, kaip kiti kuria savo

eilėraštį, išlenkia sakinį ir pakeičia žodį, nebūdami priversti pateisinti išlenkimą nei pakeitimą, įsimylėję vien tik skonį, kurį jis įgis ir kurį jie pažįsta širdimi.

Nes aš esu vadas. Ir rašau įstatymus, ir paskiriu šventes, ir įsakau aukoti aukas, ir iš jų avių, ožkų, kalnų aš išgaunu civilizaciją, panašią į mano tėvo rūmus, kur visi žingsniai turi prasmę.

Nes be manęs ką jie būtų padarę iš krūvos akmenų, dėdami juos iš dešinės į kairę, nebent kitą akmenų krūvą, dar prasčiau sudėtą. Aš valdau ir pasirenku. Esu vienintelis, privalantis valdyti. Ir štai jie gali melstis tyloje ir pavėsyje, už kuriuos dėkingi mano akmenims. Mano akmenims, sudėliotiems pagal mano širdies atvaizdą.

Esu vadas. Esu šeimininkas. Esu atsakingas. Ir reikalauju, kad jie man padėtų. Puikiai perpratęs, kad vadas visai ne tas, kuris gelbėja kitus, bet tasai, kuris maldauja išgelbėti jį patį. Nes mano valia dėka to atvaizdo, kurį nešioju, atsiranda pagrindas vienybei, kurią aš išgavau, aš vienas, iš mano avių, mano ožkų, pastatų, kalnų, kuriuos jie įsimylėję, kaip būtų įsimylėję jauną dievaitę, kuri išskėstų gaivias rankas saulėje ir kurios iš pradžių jie nebūtų atpažinę. Štai jie myli namą, kurį aš sugalvojau pagal savo troškimą. O mylėdami namą myli ir mane, architektą. Kaip ir tasai, kuris myli statulą, nemyli nei molio, nei plytos, nei bronzos, bet myli skulptoriaus veiksmus. Ir aš juos prikabinu prie jų būsto, žmones iš mano tautos, tam, kad jie įstengtų jį atpažinti. O jie jo neatpažins tol, kol nebus jo pamaitinę savo krauju. Ir išpuošę savo aukomis. Jis pareikalaus iš jų net jų kraujo, net jų kūno, nes jis taps jų pačių reikšme. Tuomet jie nebegalės neatpažinti tos dieviškos struktūros, turinčios veido pavidalą. Tuomet jie pajus jai meilę. Ir jų vakarai bus aistringi. O tėvai, kai jų sūnūs atvers akis ir ausis, pirmiausia rūpinsis jiems ją atskleisti, kad ji nepaskęstų daiktų sumaištyje.

Ir jei aš sugebėjau pastatyti savo būstą gana erdvų, kad suteikčiau prasmę, siekiančią žvaigždes, tuomet, jei naktį jie drįs išeiti ant slenksčio ir pakels galvą, jie dėkos Dievui, kad Jis taip gerai plukdo laivus. Ir jei aš jį pastatysiu ganėtinai patvarų, kad jis apimtų visą gyvenimą, tuomet jie eis iš šventės į šventę kaip iš ves-

tibiulio į vestibiulį žinodami, kur eina, ir pro gyvenimo įvairovę įžvelgs Dievo veidą.

Citadele! Taigi pastačiau tave tarytum laivą. Sukaliau tave, įrengiau bures ir takelažus, paskui paleidau į laiką, kuris tėra palankus vėjas.

Žmonių laivas, be kurio jie nepasiektų amžinybės!

Bet aš jas pažįstu, tas grėsmes, kurios spaudžia mano laivą. Iš išorės nuolatos varginamas tamsios jūros. Ir kitų įmanomų vaizdų. Nes visados galima išgriauti šventovę ir pasiimti jos akmenis kitai šventovei. Ir kita nėra nei tikresnė, nei netikresnė, nei teisingesnė, nei neteisingesnė. Ir niekas nesužinos apie negandą, nes tylos kokybė neįsispaudė akmenų krūvon.

Štai kodėl aš trokštu, kad jie tvirtai paremtų pagrindinius laivo špantus tam, kad juos saugotų iš kartos į kartą, nes aš visai neišpuošiu šventovės, jei imsiu ją atstatinėti kas akimirką.

V

Štai kodėl aš troškau, kad jie tvirtai paremtų pagrindinius laivo špantus. Žmonių konstrukciją. Nes laivą supa akla gamta, dar nesuformuluota ir galinga. Ir tasai, kuris užmiršta jūros galybę, rizikuoja atsidurti perdėtoje ramybėje.

Jie tiki, kad jiems duotas būstas pats savaime absoliutus. Taip akivaizdus dalykas išsipildo sykį jį parodžius. Kai žmogus gyvena laive, jis nebemato jūros. Arba jei jis pastebi jūrą, ji tėra laivo pagražinimas. Tokia dvasios galia. Jūra jam pasirodė sukurta, kad neštų laivą.

Bet jis klysta. Toks skulptorius per akmenį parodė jiems tokį veidą. Bet kitas būtų parodęs kitą veidą. Ir tu tai pats pamatei iš žvaigždynų: anas – gulbė. Bet kitas ten tau būtų parodęs gulinčią moterį. Jis per vėlai atėjo. Mes jau niekados nebeišsivaduosime nuo gulbės. Išgalvota gulbė mus užvaldė.

Bet per klaidą įtikėjęs jį esant absoliutų, žmogus jau negalvoja, kaip jį apsaugoti. Ir aš gerai žinau, iš kur jis, beprotis, man grasina. Ir žonglierius. Tasai, kuris lipdo veidus naudodamasis pirštų miklumu. Tie, kurie matydami, kaip žaidžiama, praranda savo

valdų prasmę. Todėl liepiu jį sučiupti ir ketvirčiuoti. Bet, žinoma, tai darau ne dėl juristų, kurie man įrodo, kad jis prasikaltęs. Nes nėra jo kaltės. Bet juolab jis nėra teisus, ir atsilygindamas nesutinku, kad jis manytų esąs protingesnis, teisingesnis už mano juristus. Ir tik apsirikdamas jis mano esąs teisus. Nes jis taip pat siūlo kaip absoliučius naujus veidus, efemeriškus ir spindulingus, sukurtus jo rankomis, bet jiems stinga svorio, laiko, senovinės religijų grandinės. Jo struktūra dar neišsipildė. Manoji buvo. Štai kodėl aš nuteisiu žonglierių ir šitaip apsaugau savo tautą nuo sugedimo.

Nes tasai, kuris nekreipia dėmesio ir nebežino, kad gyvena laive, tasai iš anksto yra tarytum suardytas ir netrukus išvys prasiveržiant jūrą, kurios banga nuplaus kvailus jo žaidimus.

Nes man net buvo pateiktas vaizdas mano valstybės vieną kartą, kai keli žmonės iš mano tautos ir aš pats norėdami atlikti kelionę atsidūrėme atviroje jūroje.

Taigi jie buvo uždaryti laive, atviroje jūroje. Kartais tyloje eidavau tarp jų. Sutūpusieji aplink valgių padėklus, žindančiosios kūdikius arba maldoje pasinėrusieji į rožinio grūdelių skaičiavimą, jie buvo tapę laivo gyventojais.

Bet štai vieną naktį sukilo stichijos. Ir kai atėjau jų aplankyti, pamačiau, kad niekas nepasikeitę. Jie kalinėjo savo žiedus, verpė vilną arba tyliai šnekučiavosi, nenuilsdami audė žmonių bendriją, ryšių tinklą, kuris padaro taip, kad jei po to vienas iš jų miršta, išplėšia kažką iš visų. Ir aš klausiausi, kaip jie šnekučiuojasi pasinėręs į savo meilės tylą, nesigilindamas į jų žodžių turinį, į jų istorijas apie virdulius arba ligas žinodamas, kad visai ne daiktuose slypi daiktų prasmė, bet elgsenoje. Ir tasai, kurs rimtai šypsojosi, dovanojo patsai save... ir tas kitas, kuris nuobodžiavo visai nežinodamas, kad taip yra iš baimės arba Dievo nebuvimo. Žiūrėjau į juos pasinėręs į savo meilės tylą.

Tačiau sunkus jūros petys, apie kurį nieko neprivalėjau žinoti, persmelkė juos savo judesiais, lėtais ir baisiais. Būdavo, kad pasiekus pakilimo viršūnę viskas imdavo plūduriuoti savotiškoje nesatyje. Tuomet laivas sudrebėjo sakytum būtų sutrūkę apkaustai,

jau išsibarstę, ir kol lydėsi realybės, jie liovėsi meldęsi, kalbėję, žindę kūdikius ar kalinėję gryną sidabrą. Bet kiekvieną kartą vienintelis braškėjimas, rūstus kaip žaibas, kiaurai perverdavo medieną. Laivas nerdavo sakytum pats į save taip slėgdamas kontraforsus, kad jie galėjo subyrėti, ir taip gniuždomi žmonės pagavo vemti.

Taip jie susispaudė tarytum braškančiame tvarte šleikščiai besisūpuojant aliejinėms lempoms.

Liepiau jiems pasakyti bijodamas, kad jie nepultų panikon.

„Tegu tie iš jūsų, kurie apdirba sidabrą, nukala man ąsotį, tie, kurie gamina valgius kitiems, tegul dar labiau stengiasi, tegu sveikieji pasirūpina ligoniais, tie, kurie meldžiasi, tegu dar labiau pasineria į maldą..."

O tasai, kurį užtikau išblyškusį, atsišliejusį į siją, pro storus kamšalus klausėsi uždraustos jūros giesmės:

„Eik į triumą ir suskaičiuok negyvas avis. Pasitaiko, kad jos, pagautos siaubo, uždusina vienos kitas..."

Jis man atsakė:

„Dievas minko jūrą. Mes žuvę. Girdžiu, kaip braška pagrindiniai laivo špantai... Jie visai neturi pasirodyti, nes jie yra rėmai ir sutvirtinimai. Tą patį galima pasakyti apie Žemės rutulio pamatus, kuriems patikime savo namus ir alyvmedžių eilę, ir vilna apaugusių avių, kurios lėtai rupšnoja Dievo žolę vakare, švelnumą. Gera rūpintis alyvmedžiais, avimis ir valgiu, ir meile namuose, bet blogai, kai patys rėmai mus kamuoja. Kai tai, kas buvo padaryta, vėl virsta dirbiniu. Štai šičia tai, kas privalo tylėti, prabyla. Kas mums atsitiks, jei kalnai murma? Aš išgirdau tą murmėjimą ir nebeįstengsiu jo užmiršti..."

„Kokį murmėjimą?" – paklausiau jo.

„Pone, kitados gyvenau ant patikimos kalvos nugaros pastatytame kaime, gerai įaugusiame į žemę ir jos dangų, kaime, sutvarkytame, kad tvertų, ir jis tvėrė. Nuostabiai nuzulinti blizgėjo mūsų šulinių rentiniai, mūsų slenksčių akmenys, išlenktas aptvaras, juosiantis mūsų šaltinius. Bet štai vieną naktį kažkas išsibudino požeminiuose mūsų pamatuose. Supratome, kad po mūsų kojomis žemė vėl ėmė gyventi ir save minkyti. Tai, kas buvo padaryta, vėl tapo dirbiniu. Ir mus apėmė baimė. Mes išsigandome ne

tiek patys dėl savęs, kiek dėl mūsų pastangų objekto, dėl to, į ką save išmainydavome gyvendami. Aš, aš buvau graveris ir ėmiau baimintis dėl didžiojo sidabrinio ąsočio, prie kurio plušėjau dvejus metus, į kurį iškeičiau dvejus nemigos metus. Kitas drebėjo dėl brangios vilnos kilimų, kuriuos buvo nuaudęs apimtas džiaugsmo. Kiekvieną dieną jis juos išvyniodavo saulėje. Didžiavosi išmainęs kažką iš savo surembėjusio kūno į bangą, kuri visų pirma pasirodė gili. Kitą apėmė baimė dėl alyvmedžių, kuriuos jis buvo pasodinęs. Ir aš tvirtinu, kad nė vienas iš mūsų nebijojo mirties, bet mes visi drebėjome dėl smulkių kvailų daiktų. Mes atradome, kad gyvenimas turi prasmę tik tada, kai yra po truputėlį išmainomas. Sodininko mirtis niekuo nepakenkia medžiui. Bet jei tu grasini medžiui, tuomet du kartus miršta sodininkas. Tarp mūsų buvo senas pasakorius, kuris žinojo gražiausias dykumos pasakas. Ir jas buvo išgražinęs. Ir jis vienintelis jas žinojo, nes sūnaus neturėjo. Ir tuomet, kai žemė ėmė slysti, jis drebėjo dėl varganų pasakų, kurių daugiau niekados niekas nepasakos. Bet žemė gyveno toliau ir save mirkė, ir didelis rusvas potvynis ėmė formuotis ir veržtis žemyn. O ko galėtum norėti, ar kad žmogus išmainytų iš savo esybės, kad papuoštų besiveržiantį potvynį, kuris lėtai apsiverčia ir viską praryja? Kuo atremsi šitą veržimąsi?

Spaudžiami namai iš lėto sukosi, ir beveik nematomos jėgos spustelėtos sijos staiga sprogo tarytum juodo parako statinaitės. Arba sienos pagavo drebėti, kol staiga subyrėjo. Ir tie iš mūsų, kurie liko gyvi, prarado savo reikšmę. Išskyrus pasakorių, kuris išsikraustė iš proto ir dainavo.

Kur mus veži? Šis laivas paskęs su mūsų pastangų vaisiais. Lauke jaučiu bergždžiai tekantį laiką. Jaučiu tekantį laiką. Jis neturėtų taip tekėti, turėtų kietėti ir bręsti, ir pasenti. Jis privalo po truputį surinkti dirbinį. Bet ką jis nuo šiolei sustingdo, kas galėtų atsirasti iš mūsų ir išlikti?"

VI

Ir aš nuėjau tarp savo žmonių galvodamas apie mainus, kurie pasidaro neįmanomi, kai nieko pastovaus neišlieka per kartas, ir

apie tuomet tekantį laiką, bergždžią tarytum smėlio laikrodis. Ir pagalvojau: šis būstas nėra pakankamai erdvus ir dirbinys, į kurį jis nori save išmainyti, dar nėra ganėtinai patvarus. Ir aš pagalvojau apie faraonus, kurie pasistatydino didžiulius mauzoliejus, nesugriaunamus ir kampuotus, išsikišančius į laiko okeaną, kuris iš lėto juos brūžina paversdamas dulkėmis. Pagalvojau apie didžiulius neliestus karavanų smėlynus, iš kurių kartais išnyra senovinė šventykla, pusiau paskendusi, kuriai neregima žydra audra jau nudraskė stiebus, dar iš dalies plūduriuojanti, bet pasmerkta. Ir aš pagalvojau: ji nėra pakankamai patvari, ta šventykla su auksavimų ir brangių daiktų nešuliu, kurie kainavo ilgus žmonių gyvenimus, su tuo medumi, kurį sunešė šitiek kartų, su auksiniais filigranais, su aukso dirbiniais kunigams, į kuriuos iš lėto save išmainė seni amatininkai, ir tas išsiuvinėtas staltieses, į kurias žiūrėdamos per ištisą gyvenimą senės iš lėto prarado regėjimą ir kartą surembėjusios, kosčiodamos, supurtytos mirties, paliko karališką šleifą. Išsivyniojančią pievą. Ir tie, kurie jį pamato šiandien, sau taria: „Koks gražus siuvinėjimas! Koks jis gražus..." Ir aš atradau, kad tos senės suverpė šilką savo metamorfozėje. Visiškai neišmanydamos, kad yra tokios nuostabios.

Bet reikia padaryti didelę dėžę, kad būtų galima sutalpinti tai, kas liks iš jų. Ir vežimą jai vežti. Nes aš vertinu pirmiausia tai, kas tveria ilgiau už žmones ir taip išsaugo jų mainų prasmę. Ir pavirsta didžiuoju tabernakuliu, kuriam jie patiki viską iš savo esybės.

Taip aš juos atrandu, tuos lėtus laivus dykumoje. Dar tebetęsiančius savo kelionę. Ir aš sužinojau tai, kas esminga: sužinojau, kad svarbu pastatyti laivą, aprūpinti pakinktais karavaną ir pastatyti šventyklą, kuri tveria ilgiau už žmogų. Ir nuo šiol štai jie džiaugsmingai išmaino save į dalyką, brangesnį už juos pačius. Ir gimsta dailininkai, skulptoriai, graveriai bei metalo kalinėtojai. Bet nesitikėk nieko iš žmogaus, kuris triūsia dėl savo paties gyvenimo, o ne savo amžinybei. Nes tuomet veltui juos mokysiu architektūros ir jos taisyklių. Jei jie statysis namus, kad juose gyventų, kuriems galams išmainyti savo gyvenimą į namą? Nes tas namas privalo tarnauti jų gyvenimui ir nieko daugiau. Ir jie sako, kad jų namas naudingas, ir jį vertina ne dėl jo paties, bet vien dėl teikiamo patogumo. Jis jiems tarnauja, ir jie užsiima turtų kaupimu.

Bet jie miršta apiplėšti, nes nepalieka nei išsiuvinėtos staltiesės, nei auksinio kunigo dirbinio, dedamo akmeninio laivo prieglobstyje. Raginami dalyvauti mainuose, jie panoro būti aptarnaujami. Ir jiems išėjus nieko nebelieka.

Taip vaikščiodamas tarp savo tautos žmonių, vakarui išsiliejus, kai viskas suyra, atidžiai apžiūrėjau juos, vilkinčius senus suglamžytus drabužius, stovinčius ant kuklių krautuvėlių slenksčio, besiilsinčius po to, kai plušėjo kaip bitės, ir aš domėjausi ne tiek jais, kiek medaus pyrago tobulumu, kurį kepdami jie ištisą dieną kartu triūsė. Ir aš mąsčiau apie vieną iš jų, kuris buvo aklas ir netekęs kojos. Toks susenęs, toks merdintis, dejuojantis sakytum senas baldas kiekvienąsyk, kai tik pasikrutindavo, lėtai atsakinėjantis, nes buvo visai susenęs ir nesuprasdavo žodžių, bet kuris, pasinerdamas į patį mainų daiktą, darėsi vis labiau ir labiau spindulingas, šviesus ir supratingas. Nes savo drebančiomis rankomis dar dirbo savo darbą, tampantį vis subtilesniu eleksyru. Ir jisai, taip stebuklingai ištrūkdamas laisvėn iš savo susenusio surembėjusio kūno, darėsi vis laimingesnis, vis sunkiau įveikiamas, vis labiau nepražūstantis. Ir mirdamas tikrai nežinojo, kad jo delnuose pilna žvaigždžių...

Taip jie darbavosi per visą gyvenimą siekdami praturtėti be naudingos paskirties, iškeisdami savo esybę į negendantį siuvinėjimą... tik dalį darbo paskyrę vartojimui, o visą kitą kalybai, nenaudingoms metalo savybėms, piešinio tobulumui, kreivės švelnumui, kurie niekam netarnauja, nebent priima išmainytą dalį, tveriančią ilgiau už kūną.

Taip vakare lėtai vaikštau tarp savo žmonių uždarydamas juos savo meilės tyloje. Nerimauju tik dėl tų, kurie dega bergždžia šviesa, dėl poeto, kupino meilės eilėraščiams, bet neparašančio savo eilėraščio, dėl moters, įsimylėjusios meilę ir nesugebančios pasirinkti, taigi negalinčios tapti, visus, apimtus nerimo, žinančius, kad juos išgydyčiau nuo nerimo, jei leisčiau padovanoti dovaną, reikalaujančią aukos, pasirinkimo ir pasaulio užmiršimo. Nes

tokia gėlė pirmiausia yra atsisakymas visų kitų gėlių. Tačiau tiktai iškėlus tokią sąlygą jinai graži. Tas pats su mainų objektu. Ir beprotis, kuris atėjęs senutei priekaištauja už jos siuvinį ta dingstimi, kad ji būtų galėjus nuausti kitą daiktą – atiduoda pirmenybę nebūčiai, o ne kūrybai. Taip aš einu ir jaučiu, kaip stovyklos kvapais kyla malda, kur viskas noksta ir bręsta tyloje iš lėto, kai beveik niekas apie tai negalvoja. Kaip tik laike iš pradžių maudosi, kad išsipildytų, vaisius, siuvinys ar gėlė.

Ir ilgų pasivaikščiojimų metu aš puikiai perpratau, kad mano valstybės civilizacijos kokybė visai nesiremia valgių kokybe, ji remiasi reikalavimų kokybe ir darbo uolumu. Jos esmę sudaro ne turėjimas, bet dovana. Pirmiausia civilizuotas yra amatininkas, apie kurį kalbu, jis atkuria save daikte ir nebijodamas mirti tampa amžinas. Taip pat civilizuotas tasai, kuris kaunasi ir išmaino save į valstybę. Bet tas kitas apsigaubia be naudos prabanga, nupirkta iš prekiautojų, netgi jei peni savo akis vien tobulumu, net jei pirma nieko nešukūrė. Ir aš pažįstu tas išsigimusias gentis, kurios neberašo eilėraščių, bet juos skaito, kurios nebedirba savo žemės, bet naudojasi vergais. Kaip tik prieš juos Pietų smėlynai, pasinėrę kūrybingame skurde, nuolatos ruošia gyvas gentis, kurios pakils užkariauti mirusių atsargų. Nemyliu sėsliųjų širdimi. Tie, kurie nieko neišmano, niekuo netampa. Ir gyvenimas nebus pasitarnavęs jiems subrandinti. Ir laikas jiems byra kaip smėlio sauja ir juos pražudo. Ir ką aš turėsiu grąžinti Dievui jų vardu?

Šitaip aš pažinau jų skurdą, kai bakas sudužo anksčiau, nei prisipildė. Nes mirtis senolio, virtusio žeme po to, kai visą save išmainė, tėra stebuklas, ir žmonės užkasa įnagį, nuo šiol pasidariusį nereikalingą. Mačiau savo gentyse vaikų, kuriems grasino mirtis ir kurie duso nieko nesakydami, pusiau primerktomis akimis, uždarę žarijų likutį po didžiuliais vokais. Nes atsitinka, kad Dievas nelyginant pjovėjas nukerta gėles, įsimaišiusias į sunokusius miežius. Ir kai Jis parsiveža savo pėdą, turtingą grūdų, jame aptinka nereikalingą prabangą.

„Miršta Ibrahimo vaikas", – kalbėjo žmonės. Ir lėtais žingsniais nuėjau jų neatpažintas į Ibrahimo namus žinodamas, kad žmogus

daug ką supranta braudamasis pro kalbos iliuzijas, jei užsidaro meilės tyloje. Ir jie nekreipė į mane jokio dėmesio, atsidėję klausėsi, kaip jis miršta.

Namuose žmonės kalbėjo tyliai, vaikščiojo vilkdami šlepetes, tarsi ten būtų buvęs kažkas baisiai išsigandęs, kurį menkiausias aiškesnis garsas būtų privertęs sprukti. Niekas nedrįso nei pajudinti, nei atidaryti, nei uždaryti durų, tarytum ten būtų plevenusi virpanti liepsnelė, uždegta ant lengvos alyvos. Kai jį pastebėjau, aiškiai supratau, kad jis pasidavęs bėgimui – dėl trūkčiojančio alsavimo, dėl sugniaužtų kumštelių įsikabinus į šuoliuojančią karštinę, dėl tvirtai užmerktų akių, kurios atsisakė žiūrėti. Ir aš pamačiau juos, apspitusius jį, besistengiančius jį prisijaukinti, kaip žmogus stengiasi prisijaukinti smulkius laukinius gyvūnėlius. Sakytum bijodami pasiūlė jam puodelį pieno. Galbūt jis užsimanys pieno ir stabtelės jo gerame kvape, ir atsigers. Ir jie užmegztų su juo ryšį tarytum su gazele, rupšnojančia iš delno. Bet jis pasiliko rimtas ir nejautrus. Tuomet senutės švelniai švelniai, kaip šnekindamos purplelius, tyliai pradėjo dainuoti dainą, kurią jis buvo pamėgęs, dainą apie devynias žvaigždes, besimaudančias šaltinyje, bet, be abejonės, jis buvo per toli ir negirdėjo. Jis netgi neatsigręžė pasidavęs bėgimui. Toks neištikimas mirdamas. Tuomet jie meldė jo to judesio, to žvilgsnio, kurį keliautojas nelėtindamas žingsnio meta draugui... dėkingumo ženklo. Jie apversdavo jį lovoje ant kito šono, nušluostydavo jam veidą, išpiltą prakaito, vertė atsigerti – visa tai gali būti gera jam pažadinti iš mirties.

Ir aš juos palikau bespendžiančius jam spąstus, kad jis gyventų. Ak! Tam devynerių metų vaikui buvo taip lengva juos pastebėti. Tiesdami jam žaislus, kad pririštų jį panaudodami laimę. Bet jo rankutė juos atstumdavo nepermaldaujamai, kai prikišdavo per arti, tarytum tasai, kuris perskiria krūmokšnius, sulėtinusius jo šuoliavimą.

Aš išėjau ir ties slenksčiu atsigręžiau. Ten akimirką sušvito silpna šviesa, vienas iš miesto vaizdų. Pašauktas vaikas per klaidą nusišypsojo, atsiliepė šaukiamas. Jis ką tik nusigręžė į sieną. Vaiko buvimas jau trapesnis už paukščio buvimą... ir aš juos palikau susikaupusius tyloje, kad prijaukintų mirštantį vaiką.

Kiūtinau gatvele. Pro duris girdėjau, kaip baramos tarnaitės. Žmonės tvarkė namus, ruošė savo mantą namuose nakties kelionei. Man nerūpėjo, ar priekaištai buvo teisingi, ar neteisingi. Girdėjau vien įkarštį. Ir tolėliau, prie fontano, maža mergaitė verkė alkūne pridengusi kaktą. Švelniai uždėjau ranką jai ant plaukų ir atverčiau savęsp jos veidą, bet neklausiau jos sielvarto priežasties, nes gerai supratau, kad ji negalėjo jos žinoti. Nes sielvartas visados atsiranda iš bėgančio laiko, kuris dar nesubrandino vaisių. Jis yra bėgančių dienų, pamestos apyrankės, kuri yra prarasto laiko sielvartas, arba brolio mirties, kuri yra laikas jau nebetarnaujantis. Ir šitosios, kai ji suaugs, šitosios sielvartas atsiras dėl mylimojo išvykimo, kuris bus, jai to nežinant, pamestas kelias, vedantis realybės ir virdulio, ir gerai užrakintų namų, ir žindomų kūdikių link. Ir laikas pro ją ims bėgti nenaudingas kaip per smėlio laikrodį.

Štai moteris pasirodė ant slenksčio, spindinti, ir pažvelgė man į veidą, apimta džiaugsmo pilnatvės, galbūt atsiradusios dėl užmigusio vaiko arba dėl kvepiančios sriubos, arba dėl paprasto sugrįžimo. Ir staiga įgijusi laiko. Ir aš ėjau pro savo kurpių, turintį vienintelę koją, kuris atsidėjęs gražino auksiniais filigranais savo šlepetes, ir gerai supratau, nors ir nebuvo girdėti jo balso, kad jis dainavo:

„Kas atsitiko, kurpiau, kad taip džiaugsmingai nusiteikęs?"

Bet visai nesiklausiau jo atsakymo žinodamas, kad jis apsiriks ir man prabils apie uždirbtus pinigus arba jo belaukiantį valgį, arba poilsį. Visai nežinodamas, kad jo laimė atsiranda keičiant save į auksines šlepetes.

VII

Nes aš atradau tą kitą tiesą. Kad bergždžia yra iliuzija sėsliųjų, kurie mano galį ramiai gyventi savo būste, nes kiekvienam būstui gresia pavojus. Taip šventykla, kurią tu pastatei ant kalno, pučiama šiaurio, sudilo pamažėle tarytum pasenęs forštevenis ir jau pradeda skęsti. Ir tąjį, kurį apsiaučia smėlynai, jie pamažu užvaldys. Ir ten, kur buvo jo pamatai, tu atrasi dykumą, plytinčią tarytum jūra. Tą patį galima pasakyti apie kiekvieną statinį ir ypač

apie nedalomus mano rūmus iš avių, ožkų, būstų ir kalnų, pirmiausia sukurtus mano meilės; mirus karaliui, įkūnijančiam tą veidą, jie vėl virs kalnais, ožkomis, būstais ir avimis. Ir nuo šiolei pražuvę daiktų sumaištyje, tebus suverstos medžiagos, atiduotos naujiems skulptoriams. Jie ateis, žmonės iš dykumos, iš naujo sukurti jiems veido. Ateis su atvaizdu, nešiojamu širdyje, naujaip sudėlioti buvusių knygos raidžių.

Šitaip aš pats elgiausi. Prašmatnios mano karo žygių naktys, neįstengčiau pernelyg jus šlovinti. Ant neliečiamo smėlio įkūręs savo trikampę stovyklą, aš užkopiau ant aukštumos, kad sulaukčiau, kol sutems naktis, ir akimis apmečiau juodą dėmę, vos šiek tiek didesnę už kaimo aikštę, kur sutalpinau savo kareivius, kinkomus gyvulius ir ginklus, pirmiausia apmąsčiau jų trapumą. Iš tiesų, kas būtų vargingesnio už saujelę žmonių, kurie pusnuogiai glaudžiasi po mėlynais uždangalais, kuriems grasina nakties šaltis, kuriame žvaigždės jau įšalusios, kuriems grasina troškulys, nes reikėjo tausoti odinius maišus, kol devintą dieną bus pasiektas šulinys, kuriems grasina smėlį nešantis vėjas, kuris, jei pakyla, parodo maišto galią, kuriems pagaliau grasina smūgiai, nuo kurių tarytum vaisiai sutręšta žmogaus kūnas. Ir žmogus pasidaro tinkamas vien išmesti. Kas gali būti vargingiau už ginklų plieno sukietintus mėlyno audeklo gabalus, atvirai išdėstytus platybėje, kuri juos užtvėrė?

Bet ką man reiškė trapumas? Aš visa surišau į mazgą ir išgelbėjau neleisdamas išsisklaidyti ir pražūti. Vien tik nakčiai išdėstydamas trikampę figūrą, aš ją atskyriau nuo dykumos. Mano stovykla susigniaužė kaip kumštis. Mačiau, kaip kedras įsitvirtina tarp smulkių akmenukų ir apsaugo nuo sunaikinimo plačias šakas, nes kedrui visai neleista miegoti ir jis dieną naktį grumiasi savo paties storyje ir minta priešiškame pasaulyje netgi savo paties naikinimo fermentais. Kedras įsitvirtina kiekvieną akimirką. Kiekvieną akimirką aš tvirtinau savo būstą, kad jis tvertų. Ir iš to daiktų junginio, kurį paprastas vėjo šuoras būtų išblaškęs, išgavau kertinius pamatus, nesugriaunamus tarytum bokštas ir pastovius kaip forštevenis. Ir bijodamas, kad mano stovykla neužmigtų ir nesuirtų užmarštyje, aš apstačiau ją sargybiniais, kurie gaudė iš dykumos sklindančius garsus. Lygiai kaip kedras, kuris susiurbia smulkius akmenukus, kad juos paverstų kedru, mano

stovykla maitinosi grasinimais, sklindančiais iš lauko. Tebūnie palaiminti nakties mainai, tylūs pasiuntiniai, kurių ateinant niekas neišgirdo ir kurie išnyra aplink laužus ir sutupia pasakodami apie žygį tų, kurie traukia į šiaurę, arba apie agentų, besistengiančių atgauti pavogtus kupranugarius, persikraustymą pietuose, arba apie gandus, sklindančius pas kitus dėl žmogžudystės, ir ypač apie užmačias tų, kurie tūno tylūs palapinėse ir apmąsto ateisiančią naktį. Tu juos išklausei, tuos pasiuntinius, kurie atėję pasakoja apie tylėjimą! Tebūnie palaiminti tie, kurie taip netikėtai išnyra aplink laužus tardami tokius niūrius žodžius, kad ugnis tučtuojau paskęsta smėlyje ir vyrai metasi ant pilvų, užgula šautuvus papuošdami stovyklą parako vainiku.

Nes naktis vos sutemus virsta stebuklų šaltiniu!

Kiekvieną vakarą aš atidžiai apžvelgdavau savo kariuomenę, apsuptą platybių tarytum laivas, bet pastovią, gerai žinodamas, kad diena ją parodys nepaliestą ir kupiną sakytum gaidžiai pabudimo džiūgavimo. Tuomet, kai žmonės kinko gyvulius, girdėti balso protrūkiai, kurie skamba vėsiame ryte nelyg variniai instrumentai. Tuomet žmonės tarsi apsvaigę nuo auštančios dienos likerio, išpučia šviežius plaučius ir mėgaujasi aitriu platybių malonumu.

Aš juos vesiu link oazės, kurią turim užkariauti. Tas, kuris nesupranta žmonių, būtų ieškojęs pačioje oazėje oazės religijos. Bet žmonės iš oazės nežino savo būsto. Ir kaip tik smėlio sugraužto tinklo vidury svarbu jį atrasti. Nes aš juos mokiau šitos meilės.

Aš jiems sakiau: „Tenai jūs rasite kvapnią žolę, čiurlenančius šaltinius ir ilgais spalvotais šydais apsigaubusias moteris, kurios išgąsdintos spruks tarytum žvitrių elnių banda, bet jas malonu pagauti, nes jos yra skirtos laimikiui..."

Aš jiems sakiau: „Jos mano, kad jūsų nekenčia, ir, norėdamos jus atstumti, paleis į darbą dantis ir nagus. Bet joms sutramdyti užteks jūsų kumščio, gniaužiančio mėlynas jų plaukų sruogas!"

Aš jiems sakiau: „Jums užteks panaudoti savo jėgą su visu švelnumu, kad sulaikytumėte jas nejudančias. Jos dar užmerks akis jus ignoruodamos, bet jūsų tyla jas užguls tarytum erelio šešėlis. Tuomet jos pagaliau atsimerks, žvelgs į jus, ir jų akis užplūs ašaros.

Jūs būsite tapę jų begalybe – kaip jos jus užmirštų?"

Ir baigdamas, ir norėdamas juos, besiveržiančius šito rojaus link, apsvaiginti, pasakiau:

„Taigi tenai jūs pažinsite palmių giraites ir įvairiaspalvius paukščius... Oazė jums pasiduos todėl, kad širdyje nešate oazės religiją tuomet, kai tie, kuriuos iš jos išvarote, jau nėra jos verti. Pačios jų moterys, skalbdamos baltinius upelyje, čiurlenančiame per smulkius apvalius ir baltus akmenėlius, mano atliekančios liūdną visuotinę pareigą, kai jos švenčia šventę. Bet jūs, surembėję smėlynuose, išdžiūvę saulėje ir įgiję sūrumo nuo deginančios druskynų luobelės, jūs vesite jas ir, kumščiais įsisprendę į klubus, mėgausitės savo pergale.

Jūs laikotės šiandien smėlyje panašiai kaip kedras dėl jus apsupusio priešo ir jūs užsigrūdinate, jūs tveriate ją užkariavę oazėje, nors oazė jums visai ne prieglobstis, kur žmonės užsidaro ir užsimiršta, bet nuolatinė kova su dykuma.

Anuos žmones jūs nugalėjote, nes jie užsisklendė savanaudiškume, patenkinti savo atsargomis. Jie teįžvelgė smėlio, kuris buvo juos apsiautęs, karūnoje tik oazės papuošalą, šaipydamiesi iš įkyruolių, kurie stengėsi juos sujaudinti tam, kad ties šitos šaltinių tėvynės slenksčiu pakeistų užmigusius sargybinius.

Jie švinko pasidavę laimės iliuzijai, kurią išgavo iš turimų gėrybių. O juk laimė tėra veiksmų įkarštis ir kūrybos pasitenkinimas. Tie, kurie daugiau nieko neiškeičia iš savo esybės ir iš kito gauna savo maistą, geriausiai parinktą ir subtiliausią, netgi tie, delikatūs, kurie klausosi svetimų eilėraščių nerašydami savų, naudojasi oaze jos neatgaivindami, naudojasi giesmėmis, pateikiamomis kitų, tie patys savaime prisiriša prie ėdžių tvarte ir, sumenkėję iki gyvulio vaidmens, yra pasirengę vergauti"

Aš jiems pasakiau: „Oazę kartą užkariavus, neįvyko jokio esminio pasikeitimo. Tai tėra kitas stovyklos pavidalas dykumoje, nes mano valstybei iš visų pusių gresia pavojai. Jos medžiaga tėra ožkų, avių, būstų ir kalnų junginys, bet jei nutrūks juos rišantis mazgas, iš jos liks vien suverstos ir grobstyti atiduotos medžiagos"

VIII

Man pasirodė, kad jie klydo vertindami pagarbą. Nes aš pats išimtinai rūpinausi Dievo teisėmis, pasireiškiančiomis per žmogų. Ir, žinoma, patį elgetą, neperdėdamas jo svarbos, visados suvokiau kaip Dievo ambasadorių.

Bet elgetos teisių ir elgetos opų, ir jo bjaurumo, garbinamų dėl jų pačių kaip stabai, aš nepripažinau.

Su kuo bjauresniu susidūriau nei tas miesto kvartalas, pastatytas kalvos atšlaitėje, kaip nutekamasis griovys, tekantis jūros link? Koridoriai, išeinantys į gatveles, minkštais plūstelėjimais skleidė dvokiantį alsavimą. Padugnės išnirdavo iš išakijusių gelmių, kad persimestų keiksmais pavargusiu balsu, kuriame nebuvo tikro pykčio, panašūs į minkštus burbulus, nuolatos sproginėjančius pelkių paviršiuje.

Ten pamačiau raupsuotąjį, nepadoriai besijuokiantį ir besišluostantį akį purvinais baltiniais. Svarbiausia – jis buvo vulgarus ir šaipėsi pats iš savęs pasiduodamas niekšybei.

Mano tėvas nusprendė griebtis gaisro. Ir tos padugnės, kurios brangino supelijusias savo lindynes, pagavo rūgti, išsakydamos reikalavimus dėl savo teisių. Teisė į raupsus apėjus pelėsiais.

„Tai natūralu, – man tarė tėvas, – nes teisingumas, jų galva, – įamžinti tai, kas yra"

Ir vadovaudamiesi savo teise, jie šaukėsi puvimo. Nes puvimo išugdyti, jie buvo skirti pūti.

„Ir jei tu leisi veistis tarakonams, – man tarė tėvas, – tuomet rasis tarakonų teisės, kurios akivaizdžios. Ir atsiras giesmininkų, kurie tau juos pašlovins. Ir jie tau dainuos, kokia didelė tarakonų, kuriems gresia išnykimas, patetika.

Būnant teisingam, – man tarė tėvas, – tenka pasirinkti. Teisingam arkangelui ar teisingam žmogui? Teisingam žaizdai ar sveikam kūnui? Kodėl turėčiau klausyti to, kuris atėjęs šneka man savo dvoko vardu.

Bet aš jį gydysiu dėl Dievo, nes jis taip pat Dievo buveinė. Bet gydysiu nepaklusdamas jo troškimui, kuris tėra opos išreikštas troškimas.

Kai būsiu jį apvalęs ir nuprausęs, ir išmokslinęs, jo troškimas

pasidarys kitoks, ir jis išsižadės pats savęs buvusio. Ir kodėl aš būčiau turėjęs tarnauti sąjungininku tam, kurio jis pats išsižadės? Kodėl, pasiduodamas vulgaraus raupsuotojo troškimui, aš jam būčiau sutrukdęs užgimti ir pagražėti?

Kodėl turėčiau stoti ginti to, kas yra, pasipriešindamas tam, kas bus? Ginti to, kas vegetuoja, pasipriešindamas tam, kas išlieka kaip galimybė?"

„Teisingumas, mano galva, – man aiškino tėvas, – tai pagerbti turto saugotoją dėl saugoti atiduoto daikto. Taip, kaip aš gerbiu pats save. Nes jis atspindi tą pačią šviesą. Nors ir jo asmenyje ji sunkiai įžvelgiama. Teisingumas – tai vertinti jį kaip tarpininką ir kaip kelią. Mano gailestingumas – padėti jam pagimdyti patį save"

Bet nutekamajame griovyje, tekančiame jūros link, pasiduodu liūdesiui susidurdamas su puvėsiais. Dievas jame jau toks sudarkytas... Laukiu iš jų ženklo, kuris man parodys žmogų, ir visai jo nesulaukiu.

„Tačiau aš mačiau tokį ir tokį, – sakiau savo tėvui, – besidalijantį duona ir padedantį labiau supuvusiam už save iškrauti krepšį ar pasigailintį kokio sergančio vaiko..."

„Jie sudeda viską bendrai, – atsakė tėvas, – ir iš tos maišalynės padaro savo gailestingumą, tai, ką jie vadina gailestingumu. Bet sandėryje, kurį sugeba sudaryti ir šakalai, apspitę dvėseną, jie nori pagarbinti stiprų jausmą. Jie nori mus įtikinti, kad ten slypi dovana! Bet dovanos vertė priklauso nuo to, kam ji skiriama. O šiuo atveju žemesniam. Kaip alkoholis girtuokliui. Taip dovana tampa liga. Bet jeigu aš teikiu sveikatą, tuomet įpjaunu kūną... ir jis manęs nekenčia.

Vadovaudamiesi savo gailestingumu, – dar pridūrė mano tėvas, – jie prieina iki to, kad atiduoda pirmenybę puvėsiams... Bet jeigu aš labiau mėgstu sveikatą?"

„Kai kas nors tau išgelbės gyvybę, – man dar sakė tėvas, – niekados nedėkok. Neperdėk savo dėkingumo. Nes tasai, kurs tave išgelbėjo, jei laukia tavo dėkingumo, yra niekingas, nes ką jis mano padaręs? Pasitarnavęs tau? Tuomet, kai jis pasitarnavo Dievui

tave išgelbėdamas, jei esi šio to vertas. O tu, jei per stipriai išreikši savo dėkingumą, tai dėl to, kad tau stinga iš karto ir kuklumo, ir orumo. Nes svarbiausias dalykas, kurį jis išgelbėjo, visai ne tavo nereikšminga asmeninė laimė, bet kūrinys, kurį kuriant tu bendradarbiauji, kuris remiasi ir į tave. Ir kadangi jis susijęs su tuo kūriniu, tu neprivalai jam dėkoti. Padėka jam – jo paties triūsas gelbstint tave. Čia slypi jo prisidėjimas prie kūrinio.

Tau stinga ir orumo, jei pasiduodi vulgariausiems jo jausmams. Ir pataikauji netikusiems motyvams tapdamas jo vergu. Nes jei jis būtų kilnus, atsisakytų tavo dėkingumo.

Neįžvelgiu nieko, kas mane domintų, – kalbėjo mano tėvas, – vien nuostabų vieno su kitu bendradarbiavimą. Aš pasinaudoju tavim arba akmeniu. Bet kas lieka dėkingas akmeniui, kad pasitarnavo šventyklos pamatu?

Bet jie visai nebendradarbiauja siekdami ko nors kito, o ne patys savęs. Ir tas nutekamasis griovys, vedantis jūros link, visai nemaitina giesmių, nepavirsta marmuro statulomis anei kareivine, skirta užkariavimams. Kalba sukasi tik apie tai, kaip suregzti kuo geriausią sandėrį dėl atsargų vartojimo. Bet neapsigauk tuose reikaluose. Atsargos būtinos, bet jos pavojingesnės už badą.

Jie viską padalijo į du laiko tarpsnius, kurie yra visiškai bereikšmiai: į užkariavimą ir naudojimąsi. Ar matei augant medį, paskui, kartą užaugus, besipuikuojant tapus medžiu. Medis paprasčiausiai auga. Sakau tau: tie, kurie ką nors užkariavę pasidaro sėslūs, jau mirę..."

Gailestingumas, pagal mano valstybės prasmę, tai bendradarbiavimas.

Aš paliepiu chirurgui, kad jis keliaudamas per dykumą, jei gali, atiduotų visas jėgas anam, esančiam toli, pataisyti jo įnagį. Tas pats, jei kalbama apie paprastą akmenskaldį, kuriam reikalingi jo raumenys akmenims skaldyti. Ir dalykas nesikeičia, jei chirurgas labai kvalifikuotas. Nes kalbama visai ne apie tai, kaip pagerbti vidutinybę, kalbama apie tai, kaip pataisyti transporto priemonę.

Ir jei abu turi tą patį vedlį. Tą patį galima pasakyti apie tuos, kurie globoja nėščias moteris ir padeda joms. Iš pradžių tai buvo dėl sūnaus, kuriam jos tarnavo savo sąrėmiais ir skausmais. Ir moteris visai neprivalėjo dėkoti, nebent savo sūnaus vardu. Bet štai šiandien ji pareikalauja pagalbos dėl savo sąrėmių ir skausmų. Tuomet jei būtų vien tik jos, aš jas pašalinčiau, nes jų sąrėmiai bjaurūs. Nes jose tik tatai svarbu, kas pasinaudoja jomis, ir jos neturi teisės dėkoti. Nes tas, kuris joms padeda, ir jos pačios tėra gimimo patarnautojai, ir padėkos neturi jokios reikšmės.

Tą patį galima pasakyti apie generolą, kuris atėjo aplankyti mano tėvo:

„Aš nekreipiu dėmesio į tave patį! Tu esi didis vien dėl valstybės, kuriai tarnauji. Liepiu tave gerbti, kad per tavo asmenį būtų gerbiama valstybė"

Bet taip pat aš jaučiau savo tėvo gerumą. „Tas, kuris, – sakė jis, – suvaidino svarbų vaidmenį, tas, kuris buvo pagerbtas, negali būti suniekintas. Iš to, kuris valdė, negali būti atimta valdžia, tu negali paversti elgeta to, kuris davė elgetoms išmaldą, nes tai, ką čionai žaloji, yra kažkas kaip laivo sutvirtinimai ir forma. Štai kodėl aš skiriu bausmes, atitinkančias prasikaltimo dydį. Tiems, kuriuos patikėjau privaląs sutaurinti, įvykdau mirties bausmę, bet nepaverčiu jų vergais, jei suklupo. Vieną dieną susitikau princesę, kuri buvo baltinių skalbėja. Jos draugės šaipėsi iš jos: „Kur tavo karališkumas, baltinių skalbėja? Tu galėjai kirsdinti galvas, o štai pagaliau mes nebaudžiamos galim suteršti tave savo įžeidinėjimais... Tai tik teisingumas!" Nes teisingumas, jų supratimu, buvo atlygis.

Ir baltinių skalbėja tylėjo. Galbūt pažeminta dėl savęs pačios, bet ypač dėl didesnio už ją pačią dalyko. Ir princesė, standi ir balta, palinkdavo ties savo skalbiniais. Niekas iš jos esybės neskatino dvasios pakilimo, nes ji buvo dailaus veido, santūrių judesių ir tyli, supratau, kad jos draugės tyčiojosi ne iš moters, bet iš jos nuopuolio. Nes tasai, kuriam pavydėjai, jei pakliūva į tavo nagus, tu jį praryji. Taigi liepiau ją pakviesti:

„Nieko nežinau apie tave, nebent kad valdei. Nuo šios dienos tu turėsi gyvybės ir mirties teisę savo skalbyklos draugėms. Aš atstatau tavo valdžią. Eik"

Ir kai ji atgavo savo vietą virš vulgarios minios, buvo teisi nesiteikdama prisiminti užgaulių. Ir netgi moterys iš skalbyklos, negalėdamos maitinti savo vidinių jausmų jos nuopuoliu, maitino taurumu ir ėmė ją gerbti. Jos surengė didelę šventę, kad atšvęstų jos sugrįžimą į karaliavimą, ir jai einant pro šalį garbindavo ją puldamos ant kelių, sutaurintos to, kad andai palietė ją pirštu"

„Štai kodėl, – man sakė tėvas, – neatiduosiu kunigaikščių nei tamsuomenės įžeidinėjimams, nei kalėjimo sargų grubumui. Nukirsdinsiu jiems galvas dideliame cirke aidint auksiniams trimitams"

„Tas, kuris žemina, – kalbėjo tėvas, – pats žemas"

„Niekados vado, – kalbėjo tėvas, – neteis jo pavaldiniai"

IX

Taip man kalbėjo tėvas:

„Liepk jiems kartu pastatyti bokštą ir tu juos paversi broliais. Bet jei tu nori, kad jie imtų vieni kitų nekęsti, paberk jiems grūdų"

Jis man dar sakė:

„Tegu iš pradžių jie man atneša savo triūso vaisių. Tegu jie supila į mano klojimus savo javų upę. Tegu pasistato manyje savo sandėlius. Noriu, kad jie tarnautų mano šlovei, kai kulia javus ir aplink ima sproginėti auksiniai lukštai. Nes tuomet darbas, buvęs vien pareiga dėl maisto, virsta giesme. Nes štai jie mažiau verti pasigailėjimo, tie, kurių strėnos sulinksta po sunkiais maišais, kai jie juos neša girnų link. Arba, pabalę nuo miltų, nešasi

juos atgal. Ir nuo maišo svorio jie tampa didesni tarytum nuo maldos. Ir štai jie džiaugsmingai juokiasi nešdami pėdą tarytum grūdų kandeliabrą su jo viršūnėmis ir spindesiu. Nes civilizacija remiasi tuo, kas iš žmonių reikalaujama, o ne tuo, kas jiems duodama. Ir, žinoma, tų javų vėliau jie grįžta pasisemti ir jais maitinasi. Bet visai ne ten slypi žmogui svarbus daiktų aspektas. Tai, kas maitina jų širdis, yra visai ne tai, ką jie gauna iš javų. Tai yra tatai, ką jiems atiduoda.

Nes, pakartosiu dar kartą, vertos paniekos tos gentys, kurios deklamuoja kitų eilėraščius ir valgo kitų javus arba pasikviečia architektus, kuriems užmoka, kad pastatytų jiems miestus. Tuos žmones aš vadinu sėsliaisiais. Ir aš neaptinku, kad juos suptų tarytum aureolė auksinis kuliamų javų dulkių debesis.

Nes yra teisinga, kad aš gaučiau tuo pat metu, kai duodu, kad pirmiausia ir toliau galėčiau duoti. Laiminu mainus tarp dovanos ir sugrįžimo, leidžiančius toliau tęsti žygį ir dar duoti. Jei sugrįžimas leidžia kūnui atsigauti, vienintelė dovana maitina širdį.

Mačiau, kaip šokėjos kuria šokius. Ir vieną kartą šokį sukūrus ir sušokus, žinoma, niekas neišsinešė darbo vaisiaus, kad paverstų jį atsargomis. Šokis praslenka tarytum gaisras. Tačiau aš vadinu civilizuota tą tautą, kuri kuria savo šokius nepaisydama to, kad šokiams nėra nei derliaus, nei sandėlių. Neišprususia tauta aš vadinu tą tautą, kuri savo lentynose išrikiuoja daiktus, kad ir pačius subtiliausius, netgi jei ji pasirodo gebanti svaigintis jų tobulumu.

Žmogus, – kalbėjo mano tėvas, – tai visų pirma tasai, kuris kuria. Ir vieninteliai broliai yra tie žmonės, kurie bendradarbiauja. Ir vieninteliai gyvena tie, kurie išvis neatrado ramybės sukauptose atsargose"

Vieną dieną kažkas jam prieštaravo:

„Ką tu vadini kūryba? Nes jei kalbama apie išmonę, kuri pastebima, nedaugelis tam turi gabumų. Ir nuo šiol tu kalbi vien keliems, bet kaip kiti?"

Mano tėvas jiems atsakė:

„Kurti – tai galbūt nepataikyti žingsnio šokyje. Tai kreivai kirsti kaltu į akmenį. Nesvarbu, kokia yra mosto paskirtis. Tos pastangos tau, aklam, atrodo nevaisingos, nes tu stovi įbedęs nosį,

bet atsitrauk atgal. Iš toliau įvertink šio miesto kvartalo judėjimą. Ten slypi vien darbo įkarštis ir auksinės dulkės. O nepavykusių mostų tu nebepastebi. Nes tie žmonės, palinkę ties dirbiniu, norom nenorom stato savo rūmus arba cisternas, arba kabančiuosius sodus. Jų dirbiniai būtinai atsiranda iš jų pirštų susižavėjimo. Ir aš tau sakau, jie atsiranda ir tiems, kurių judesiai nepavykę, ir tiems, kurie jiems pasiseka, nes tu negali padalyti žmogaus ir, jei išsaugosi vien didelius skulptorius, prarasi pačius didžiuosius. Kas būtų toks paikas ir rinktųsi amatą, kuris teikia taip mažai šansų gyventi? Didis skulptorius užgimsta iš prastų skulptorių juodžemio. Jie jam pasitarnauja kaip laiptai ir jį iškelia. O gražus šokis randasi iš įkarščio šokti. O įkarštis šokti reikalauja, kad šoktų visi – netgi tie, kurie šoka prastai – antraip nebelieka įkarščio, tik suakmenėjusi akademija ir bereikšmis reginys.

Nepasmerk jų klaidų, panašiai kaip istorikas, kuris vertina jau pasibaigusią epochą. Bet kas priekaištaus kedrui, kad jis tėra sėkla, stiebelis arba šakelė, išaugusi kreivai. Netrukdyk! Eidama nuo klaidos prie klaidos, iškils kedrų giria, kuri paskirstys paukščių smilkalus dienomis, kai pūs smarkus vėjas"

Ir mano tėvas tarė baigdamas:

„Aš tau tatai jau sakiau. Vieno suklydimas, kito pasisekimas, nepradėk nerimauti dėl šitų padalijimų. Vaisingas tėra vieno bendradarbiavimas su kitu. Ir nepavykęs mostas tarnauja pasisekusiam mostui. Ir pasisekęs mostas parodo tikslą, kurio jie siekė kartu, tam, kuriam mostas nepavyko. Tasai, kuris atranda Dievą, jį atranda visiems. Nes mano valstybė panaši į šventyklą ir aš pažadinau žmones. Sukviečiau žmones ją statyti. Taip ji tampa jų šventykla. Ir šventyklos atsiradimas išgauna iš jų pačią tauriausią reikšmę. Ir jie išgalvoja auksavimus. Ir tasai, kuris jų ieškojo nepatirdamas sėkmės, taip pat juos išranda. Nes pirmiausia iš šito įkarščio atsirado nauji auksavimai"

Kitur jis kalbėjo:

„Nesukurk valstybės, kur viskas būtų tobula. Nes geras skonis – muziejų sargo vertybė. O jei paniekinsi blogą skonį, neturėsi nei dailės, nei šokio, nei rūmų, nei sodų. Tu būsi viskuo pasi-

bodėjęs, nes išsigandai nešvaraus žemės triūso. Nuo jo būsi atskirtas savo tobulybės tuštumos. Sukurk valstybę, kur viskas pasižymėtų uolumu"

X

Mano kariuomenė buvo pavargusi sakytum būtų ilgai nešusi sunkų nešulį. Mano kapitonai atėjo manęs aplankyti.

„Kada mes grįžtame namo? Užkariautų oazių moterų skonis neprilygsta mūsų moterų skoniui"

Vienas man kalbėjo:

„Pone, aš svajoju apie tą, kuri sukurta iš mano laiko, iš mano ginčų. Norėčiau sugrįžti ir ramiai sodinti. Pone, yra tiesa, kurios aš nebeįstengiu gilinti. Leisk man augti savo kaimo tyloje. Aš patyriau poreikį apmąstyti savo gyvenimą"

Ir aš supratau, kad jiems prireikė tylos. Nes vien tik tyloje kiekvieno tiesa užsimezga ir suleidžia šaknis. Nes laikas visų pirma svarbus sakytum žindant. O kas mato, kaip vaikas auga šią akimirką? Niekas. Tik žmonės, atėję iš kitur, pasako: „Kaip jis užaugo!" Bet motina nei tėvas nematė jo augant. Jis tapo bėgant laikui. Ir kiekvieną akimirką buvo tuo, kuo privalėjo būti.

Taigi štai mano žmonėms prireikė laiko – tebūtų tai vien tam, kad suprastų medį. Kad atsisėstų kasdien ant slenksčio priešais tą patį medį tomis pačiomis šakomis. Ir pamažėle štai medis atsiveria.

Nes tas poetas vieną vakarą prie laužo dykumoje paprasčiausiai papasakojo apie savo medį. Ir mano vyrai, iš kurių daugelis tebuvo matę žolę kupranugariams ir neūžaugas palmes, ir dygliakrūmius, jo klausėsi. „Jūs nežinote, – jiems sakė jis, – kas yra medis. Aš mačiau vieną tokį, kuris atsitiktinai išaugo apleistame name, prieglobstyje be langų, ir jis išėjo ieškoti šviesos. Kaip žmogus privalo maudytis ore, kaip karpis privalo plaukioti vandenyje, medis privalo maudytis šviesoje, nes suleidęs šaknis į žemę, šakas panarinęs žvaigždėse, jis yra mainų kelias tarp žvaigždžių ir mūsų. Tas medis, užgimęs aklas, išplėtojo tamsoje savo galingą muskulatūrą ir grabaliojo nuo vienos sienos prie kitos, ir sverdi-

nėjo, ir drama įsispaudė jo raitiniuose. Vėliau, išmušęs langelį saulės kryptimi, jis išniro tiesus kaip kolona, ir aš iš istorikui deramo atstumo stebėjau jo pergalės judesius.

Sudarydamas nuostabų kontrastą mazgams, sukauptiems jo kamieno pastangomis, jo karste, jis vešėjo ramybėje, rodydamas savo lapiją didumo sulig stalu, kur saulė susilaukė patarnavimo, vešėjo žindomas paties dangaus, prašmatniai maitinamas dievų.

Ir kasdien matydavau, kaip jis bunda nuo viršūnės ligi šaknų. Nes jis buvo nutūptas paukščių. Ir nuo pat aušros ėmė gyventi ir čiulbėti, vėliau, saulei sykį išnirus, paleisdavo savo sankaupas į dangų sakytum senas geraširdis piemuo, mano medis namas, mano medis pilis, iki vakaro likdavęs tuščias..."

Taip jis pasakojo, ir mes žinojome, kad reikia ilgai žiūrėti į medį, kad jis taip pat užgimtų mumyse. Ir kiekvienas pavydėjo tam, kuris širdyje nešiojosi lapijos ir paukščių gausybę.

„Kada, – klausinėjo jie manęs, – kada pasibaigs karas? Mes taip pat norėtume šį bei tą suprasti. Atėjo laikas mums tapti..."

Ir jei vienas iš jų pasigaudavo dar jauną smėlynų laputaitę ir galėdavo ją maitinti savo rankomis arba retsykiais gazeles, kai jos teikdavosi nenumirti, ir smėlynų lapė kasdien jam darėsi vis brangesnė, nes jį praturtindavo šilkinis jos kailis, išdykęs būdas ir ypač maisto poreikis, taip įsakmiai reikalaudamas kario rūpinimosi. Ir tasai gyveno bergždžia iliuzija perduoti mažam gyvūnėliui ką nors sava, tarytum anas buvo maitinamas, išugdytas ir sukurtas iš jo meilės.

Paskui vieną dieną pasprukdavo į smėlynus lapė, pašaukta meilės, išsyk ištuštindama žmogaus širdį. Ir yra viena tokia, kurią mačiau gaištančią todėl, kad gynėsi netyčia pakliuvusi į pasalą. Kai sužinojome, kad ji nugaišo, mano atmintyje atgijo paslaptingas sakinys, kurį jis buvo pasakęs pabėgus lapei, kai draugai, nuspėdami liūdesį, patarė jam pasigauti kitą. „Reikia labai daug kantrybės, – atsakė jis, – ne tam, kad ją pagautum, bet tam, kad pamiltum"

Tačiau štai jie liko persisotinę nuo lapių ir gazelių, perpratę savo mainų bergždumą, nes dėl meilės lapė pasprukusi visai nepraturtina dykumos savo esybe.

„Turiu sūnus, – man kalbėjo kitas, – jie auga, ir aš liksiu nemokęs jų. Vadinasi, nieko į juos neįdedu. Ir kartą miręs, kur aš nueisiu?“

O aš, uždarydamas juos savo meilės tyloje, atidžiai stebėjau savo kariuomenę, kuri pradėjo tirpti smėlyje ir nykti kaip upės, atsiradusios po audrų, kurios neišsaugo molio podirvio ir sunyksta nevaisingos, nes tekėdamos krantuose neišmainė savęs į medžius, neišmainė į žolę, neišmainė į žmonėms skirtą maistą.

Mano kariuomenė išreiškė norą išmainyti save į oazę dėl valstybės gerovės, kad papuoštų mano rūmus tomis tolimomis rezidencijomis, kad kalbėdami apie ją žmonės galėtų pasakyti: „Kokį skonį jai teikia pietuose esančios palmės, naujos palmių giraitės, tie kaimai, kur drožinėjamas dramblio kaulas...“

Bet mes kovėmės šito nesuvokdami, ir valstybės atvaizdas juose dilo tarytum veidas, į kurį žmogus jau nepažvelgia ir kuris pranyksta pasaulio sumaištyje.

„Koks mums skirtumas, – sakė jie, – kad daugiau ar mažiau praturtėsime iš šitos nepažįstamos oazės? Ar ji padarys mus didesnius? Kuo ji mus praturtins, kai grįžę namo užsidarysime kaime? Ji tarnaus vien tik tam, kuris joje gyvens arba surinks nuo palmių datulių derlių, arba skalbs savo baltinius gyvame jos upių vandenyje...“

XI

Jie klydo, bet ką aš galėjau padaryti? Kai tikėjimas užgęsta, miršta Dievas, kuris nuo šiolei pasirodo nereikalingas. Kai jų uolumas išsenka, valstybė suyra, nes ji sukurta iš jų uolumo. Ne todėl, kad pati savaime būtų apgaulė. Bet jei aš pavadinu valda tokią alyvmedžių eilę ir lūšnelę, kur žmogus randa prieglobstį, ir tasai, kuris į juos žiūri susimąstęs, patiria meilę ir juos sujungia savo širdyje, jei jis pradės matyti vien tik alyvmedžius tarp kitų ir tarp jų užsimetusią lūšnelę, nebeturinčią reikšmės – nebent priglaustų nuo lietaus, taigi kas apsaugotų valdas nuo pardavimo ir išblaš-

kymo? Toks pardavimas niekuo nepakeistų nei lūšnelės, nei alyvmedžių!

Pažvelkite į valdų šeimininką, kai jis žingsniuoja keliais per aušros rasą visai vienas, nesinešdamas nieko iš savo turtų. Visai nesinaudodamas savo privalumais. Tarytum praradęs savo gėrybes, nes šios jam šią akimirką netarnauja, ir jo koja smenga į purvą, jei palijo lietus, tarytum vargdienio koja ir lazda perskiria sušlapusius dygliakrūmius, lyg būtų didžiausias valkatų valkata. Ir iš per daubos gilumą vingiuojančio kelio gelmės jis netgi žvilgsniu neaprėpia savo valdų, bet paprasčiausiai žino esąs jų kunigaikštis.

Tačiau jei jį susitiksi ir jis pažvelgs į tave, jis yra šitas, o ne kitas. Ramus ir pasitikintis savimi, jis remiasi fundamentalia garantija, kuri šią akimirką jam nereikalinga. Niekuo nesinaudoja, bet jam nieko nestinga. Jis tvirtai atsirėmęs į ganyklų, miežių laukų ir palmių giraičių, kurios jam priklauso, pamatus. Javų kūrėjai nepavagia jų šviesos. Bet jis juos visus talpina savo širdyje. Čia nevaikštò nesvarbu kas, o šeimininkas, lėtai pėdinantis liucernose...

Gana aklas yra tasai, kuris vertina žmogų tik iš jo veiksmų, kuris mano, kad tik veiksmas jį parodo arba apčiuopiama patirtis, arba tokio privalumo naudojimas. Kas svarbu žmogui, visai nėra tai, kuo jis disponuoja šią akimirką, nes mano klajotojas vos turi varpų saują, kurią galėtų sutrinti delnuose, arba vaisių, kurį galėtų nuraškyti. Tasai, kuris mane lydi kare, kupinas prisiminimų apie savo mylimąją, kurios negali nei pamatyti, nei paliesti, nei susapnuoti glėbyje, kuris net negalvoja apie save, nes šią aušros valandą, kai alsuoja platybėmis ir jaučia svorį, traukiantį žemyn, savo taip nutolusiame guolyje jos net nėra gyvos pasaulyje. Tarytum nesanti ir mirusi. Bet užmigusi. Bet žmogus kupinas to, kad ji gyvena, kupinas švelnumo, kuriuo jis nesinaudoja ir kuris miega užmiršęs pats save tarytum grūdai aruode – kupinas kvapų, kuriais nealsuoja, kupinas vandens čiurkšlės šnabždėjimo; ji yra jo namų širdis ir jis jos visai negirdi, kupinas ir valstybės svorio, ir ji išskiria jį iš kitų.

Arba tas bičiulis, kurį tu pasitinki ir kuris neša savyje savo sergantį vaiką. Sergantį toliuose, kurio karščio nejaučia delnu ir kurio aimanų negirdi, ir kuris niekuo nepakeičia jo gyvenimo šią

akimirką. Tačiau jis pasirodys tau tarytum sugniuždytas sunkumo to vaiko, kurį talpina savo širdyje. Taip ir tasai, kuris ateina iš valstybės ir neįstengtų nei jos aprėpti metęs vienintelį žvilgsnį, nei panaudoti jos atsargas, nei iš jos gauti menkiausią privalumą, bet kuris išauga savo širdyje kaip valdų šeimininkas arba sergančio vaiko tėvas, arba tasai, kurį praturtina meilė, kai jo mylimoji yra ne tik toli, bet ir užmigusi. Žmogui svarbu vien tik daiktų prasmė.

Žinoma, aš pažįstu savo kaimo kalvį, kuris ateina pas mane ir sako:

„Man nė motais tai, kas manęs neliečia. Jei turiu savo arbatos, cukraus, gerai pašertą asilą ir žmoną šalia savęs, jei mano vaikai bręsta metais ir dorybėmis, tuomet aš visiškai laimingas ir nieko kita nebeprašau. Kuriems galams tos kančios?"

Ar jis būtų laimingas, jei būtų vienas pasaulyje, savo namuose? Jei gyventų su šeima palapinėje, prapuolusioje dykumoje? Taigi aš priverčiu jį pasitaisyti:

„Jei tu vakare susidursi su kitais draugais kitose palapinėse, jei anie turės ką nors tau pasakyti ir perduos naujienų iš dykumos..."

Nes aš jau pamačiau, nepamirškite! Aš jus pamačiau apspitusius nakties laužus ir čirškinančius avį ar ožką ir išgirdau jūsų balsų protrūkius. Taigi lėtais žingsniais pasinėręs savo meilės tyloje pritykinau prie jūsų. Žinoma, jūs kalbėjotės apie sūnus ir apie tą, kuris auga, ir apie kitą, kuris serga, žinoma, jūs kalbėjotės apie namus per daug į tai nesigilindami. Ir jus pagavo pagyvėjimas, kai tik atsisėdo keliautojas, atsiskyręs nuo tolimo karavano, ir papasakojo jums apie tenykščius nuostabumus ir baltus kunigaikščio dramblius, ir sutuoktuves už tūkstančio kilometrų nuo tos, kurios vardo nežinojote. Arba apie priešų sujudimą. Arba pasakojo apie kometą ar įžeidimą, arba apie meilę, drąsą mirties akivaizdoje, arba apie neapykantą jums, didelį susirūpinimą. Tuomet jus užpildė erdvė ir tapote susieti su šitieka dalykų, tuomet ji įgavo savo reikšmę, jūsų mylima ir nekenčiama palapinė, kuriai grėsė pavojai ir kuri buvo saugoma. Tuomet jūs pakliuvote į stebuklingą tinklą, kuris pavertė jus daug erdvesniais už jus pačius...

Nes jums reikia platybių, kurias vienintelė kalba išlaisvina.

Prisimenu, kas jiems atsitiko, kai mano tėvas apgyvendino tris tūkstančius berberų pabėgėlių stovykloje, esančioje miesto šiaurėje. Jis visai nenorėjo, kad jie susimaišytų su mūsiškiais. Jis buvo geras, jis juos pamaitino ir aprūpino audiniais, cukrumi bei arbata. Bet nepareikalavo, kad jie atidirbtų už dosnias jo dovanas. Taip jiems neteko nerimauti dėl pragyvenimo, ir kiekvienas būtų galėjęs pasakyti; „Man nerūpi tai, kas manęs neliečia. Jei turiu savo arbatos, cukraus ir gerai pašertą asilą bei žmoną šalia savęs, jei mano vaikai bręsta metais ir dorybėmis, tuomet esu visiškai laimingas ir nieko kita neprašau..."

Bet kas būtų patikėjęs juos esant laimingus? Kartais mes nueidavome jų aplankyti, kai mano tėvas panorėdavo mane pamokyti.

„Pažvelk, – sakė jis, – jie pavirsta galvijais ir švelniai pradeda švinkti... ne kūnu, o savo širdyse"

Nes visa jiems prarado reikšmę, jei tu neužstatai savo turto žaisdamas kauliukais, tačiau gerai, kad žaidžiamieji kauliukai svajonėse tau gali reikšti valdas ir bandas, aukso luitus, deimantus, kurių tu neturi. Jie iš kitur. Bet ateina valanda, kai žaidžiamieji kauliukai jau negali nieko vaizduoti. Ir žaidimas pasidaro nebeįmanomas.

Ir štai mūsų globotiniai nebeturėjo daugiau ką pasakyti vieni kitiems. Išpasakojo visas šeimos istorijas, kurios buvo viena į kitą panašios. Baigę pasakoti vienas kitam apie savo palapines, kai visos jų palapinės buvo panašios. Baigę bijoti ir viltis, ir išgalvoti. Jie dar vartojo kalbą siekdami paprasčiausio poveikio: „Paskolink man savo viryklę", – galėjo pasakyti vienas, „Kur mano sūnus?" – galėjo paklausti kitas. Žmonės, sugulę ant savo pakratų, po savo ėdžiomis, ko jie būtų užsigeidę? Dėl ko būtų kovoję? Dėl duonos? Jie jos gaudavo. Dėl laisvės? Bet savo pasaulio ribose jie buvo visiškai laisvi. Netgi paskendę beribėje laisvėje, kuri iš kai kurių turčių atima vidurius. Kad triumfuotų prieš savo priešus? Bet jie nebeturėjo priešų!

Tėvas man tarė:

„Gali ateiti su botagu ir pereiti stovyklą vienas, čaižydamas jiems per veidą, tu nieko daugiau neišgausi, kaip ir iš šunų rujos, kai ji

urzgia traukdamasi atatupsta ir nori įkąsti. Bet nė vienas nepasiaukoja, ir tu lieki neapkandžiotas. Ir susikryžiuoji rankas jų akivaizdoje. Ir juos niekini..."

Taip pat jis man sakė:

„Ten tėra žmonių griaučiai, bet žmogaus juose nebėra. Jie gali tave nužudyti kaip bailiai, tau iš už nugaros, nes vagys yra pavojingi. Bet jie neatlaikys tavo žvilgsnio"

Tačiau nesantaika įsitaisė tarp jų sakytum liga. Pakrikusi nesantaika, kuri jų nedalijo į dvi stovyklas, bet sukurstė visus prieš kiekvieną, nes tasai juos apiplėšdavo, kuris suvalgydavo jų atsargų dalį. Stebėjo vieni kitus kaip šunys, besisukinėjantys aplink lovį, ir štai vardan savo teisingumo griebėsi žmogžudysčių, nes jų teisingumas pirma visko buvo lygybė. Ir tasai, kuris išsiskyrė nesvarbu kuo, buvo minios trempiamas.

„Masė, – man tarė tėvas, – nekenčia žmogaus paveikslo, nes masė padrika, spaudžia išsyk visomis kryptimis ir niekais paverčia kūrybines pastangas. Žinoma, blogai, kai žmogus traiško bandą. Bet neieškok tame sunkios vergijos: ji randasi, kai banda traiško žmogų"

Taip dėl nesuprantamų teisių pilvus perveriantys durklai kas naktį maitino lavonus. Ir lygiai taip, kaip žmonės išpila šiukšles, auštant jie juos nuvilkdavo į stovyklos pakraščius, kur mūsų karučių stūmikai sukraudavo juos tarytum šiukšles išvežanti tarnyba. Ir aš prisiminiau savo tėvo žodžius: „Jei nori, kad jie būtų broliai, liepk jiems pastatyti bokštą. Bet jei nori, kad jie imtų nekęsti vieni kitų, grūdų jiems paberk"

Ir mes po kurio laiko konstatavome, kad jie atprato vartoti žodžius, kurie jiems buvo nereikalingi. Ir tėvas mane vedžiojo tarp tų sakytum nesančių veidų, kurie spoksojo į mus mūsų neatpažindami, apkvaišę ir tušti. Jie tik neaiškiai niurnėjo reikalaudami maisto. Jie vegetavo neturėdami nei apgailestavimų, nei norų, nejausdami nei neapykantos, nei meilės. Ir štai netrukus paliovė praustis ir nebenaikino parazitų. Šie suklestėjo. Tuomet ėmė vertis šankeriai ir opos. Ir štai nuo stovyklos ėmė dvokti oras. Mano tėvas prisibijojo maro. Ir, be abejo, mąstė apie žmogaus gyvenimą.

„Aš pasiryšiu pažadinti arkangelą, kuris miega užduseęs po jų mėšlu, jų aš negerbiu, bet per juos gerbiu Dievą..."

XII

„Nes štai kur slypi, – kalbėjo mano tėvas, – didžioji žmogaus paslaptis. Jie praranda esmę ir nežino, ką prarado. Šito nežino sėslieji iš oazių, apkėtę savo atsargas. Iš tiesų to, ką jie prarado, neaptiksi medžiagose, kurios nesikeičia. Ir žmonės nuolatos žiūri į tą patį avių, ožkų, būstų ir kalnų junginį, kuris jau nesudaro valdos...

Jei jie nebesuvokia, kokia yra valstybės prasmė, visai nebesuvokia, kad surembėja ir netenka savo substancijos, ir atima iš daiktų jų vertę. Daiktai išsaugo savo pavidalą, bet kas yra deimantas ar perlas, jei niekas jų nepageidauja; tas pats su raižytu stiklu. Ir vaikas, kurį tu sūpuoji, prarado kažką iš savo esybės, jei jis nebėra dovana valstybei. Bet iš pradžių tu to nežinai, nes jo šypsena visai nepasikeitė.

Jie nepastebi savo nuskurdimo, nes vartojami daiktai išlieka tie patys. Bet ką reiškia deimanto naudojimas? Ką reiškia papuošalas, jei nėra šventės? Ir kas yra vaikas, jei nėra valstybės ir tu nesvajoji iš to vaiko užauginti užkariautoją, didiką ar architektą? Jei jis verčiamas tapti vien mėsos gniutulu.

Jie neatpažįsta neregimos krūties, kuri juos žindė naktį ir dieną, nes valstybė maitina tavo širdį taip pat, kaip savo meile maitina ir tau pakeičia daiktų prasmę mylimoji, kuri toli nuo tavęs užmigo ir ilsisi tarytum mirusi. Jis tenai, silpnas alsavimas, kurio tu net negali įkvėpti, ir pasaulis tau tėra stebuklas. Taip pat valdų šeimininkas, išėjęs pasivaikščioti per aušros rasą, neša savo širdyje net nuomininkų miegą.

Bet nesuprantamumas žmogaus, kuris puola į nevilтį, jei mylimoji jį palieka, yra tas, kad jei jisai pats nustoja mylėjęs ar paliauna gerbęs valstybę, nė neįtaria, kaip nuskurdo. Paprasčiausiai jis taria sau: „Ji nebuvo tokia graži kaip svajonėse arba ne tokia meili...“ Ir štai jis išvyksta patenkintas, nešamas atsitiktinio vėjo. Bet pasaulis jam jau ne stebuklas. Ir aušra jau ne sugrįžimo aušra ar pabudimo jos glėbyje aušra. Naktis jau ne didžioji šventovė, skirta meilei. Dėl tos, kuri alsuoja miegodama, ji jau nėra tas didelis piemens apsiaustas. Viskas išbluko. Viskas sukietėjo. Ir žmogus, nežinantis negandos, neapverkia buvusios pilnatvės. Jis patenkintas savo laisve, kuri yra laisvė nebūti.

Tas pats ir tam, kuriame valstybė mirė: „Mano uolumas, – sau taria jisai, – buvo aklai kvailas" Ir, savaime suprantama, jis teisus. Už jo paties nieko nėra – vien padrika ožkų, avių, būstų ir kalnų sankaupa. Valstybė buvo jo širdies kūrinys.

Bet moters grožį, kur jį patalpinsi, jei nėra vyro, kuris juo susižavėtų? O deimanto žavesį, jei niekas negeidauja jo turėti? O valstybę, jei nebelieka jai tarnaujančių?

Nes tasai, kuris sugeba suvokti paveikslą ir nešioja jį savo širdyje ir jeigu jis su juo susietas, kad juo gyventų tarytum kūdikis, įsisiurbęs į krūtį, tasai, kuriam tas paveikslas yra svarbiausias dalykas, prasmė ir reikšmė, didybės, erdvės ir pilnatvės buvimas, tasai, jei atskiriamas nuo savo šaltinio, lieka tarytum suskaldytas, suardytas ir miršta uždusdamas, lygiai kaip ir medis, kuriam nukirto šaknis. Jis savęs jau nebeatpažins. Tačiau tuomet, kai prapuolantis paveikslas jame stumia jį pražūtin, jis visai nesikankina ir pasitenkina savo menkumu jo neatpažindamas.

Štai kodėl dera nuolatos laikyti žmoguje pažadinta tai, kas didu, ir atversti jį į jo paties didybę.

Nes būtiniausias maistas jam randasi ne iš daiktų, bet iš mazgo, kuris daiktus suriša. Tai ne deimantas, bet toks ryšys tarp deimanto ir žmonių, kuris gali jį pamaitinti. Ne tas smėlis, bet ryšys tarp smėlio ir genčių. Ne žodžiai knygoje, bet tokie žodžių ryšiai knygoje, kurie yra meilė, eilėraštis ir Dievo išmintis.

Ir jeigu jus pakviesiu bendradarbiauti ir būti kartu, ir sudaryti didelę figūrą, kuri praturtintų kiekvieną, kuri kiltų iš visų, o vaikas iš valstybės, jei aš jus uždarysiu savo meilės valdose, ar galėtumėte būti neišaugę ir kaip jūs priešintumėtės? Veido grožis atsiranda vien iš vienos dalies sąskambio su kitomis. Ir pasirodymas jus sukrečia. Tas pats su tokiu eilėraščiu, kuris išspaudžia jums ašarą. Paėmiau žvaigždes, šaltinius, gailestavimus. Ir ten nieko daugiau nėra. Bet aš jiems suteikiau formą pasitelkęs savo talentą, ir jie virto pjedestalu dievybei, kuri iškyla virš jų ir nė viename nesutelpa"

Ir mano tėvas nusiuntė giedotoją pas pūvančią žmoniją. Vakarop giedotojas atsisėdo aikštėje ir pradėjo giedoti. Jis apdainavo daiktus, kurie skamba susidurdami vieni su kitais. Apdainavo nuostabią princesę, kurią gali pasiekti tik po šimto dienų žygio per smėlynus, be vandens, spiginant saulei. Ir šulinių nebuvimas virto auka ir meilės svaiguliu. Ir vanduo odmaišiuose virto malda, nes jis veda mylimosios link. Jis sakė: „Norėjau palmių giraitės ir švelnaus lietaus... bet ypač ilgėjausi tos, kuri, kaip aš vyliausi, pasitiks mane su šypsena... ir aš nebeįstengiau atskirti savo karštligės nuo meilės..."

Ir juos apėmė troškulys, ir grūmodami kumščiais mano tėvo kryptimi, jie šaukia: „Piktadary! Tu atėmei iš mūsų troškulį, kuris yra aukos svaigulys, skirtas meilei!"

Jis apdainavo grėsmę, kuri viešpatauja, kai tik paskelbiamas karas, ir paverčia smėlį gyvačių lizdu. Kiekviena kopa padidėja galia, nuo kurios priklauso gyvybė ir mirtis. Ir jie pagavo trokšti mirties rizikos, kuri sudvasina smėlį. Jis apdainavo priešo autoritetą, kai tikiesi jo sulaukti iš visų pusių, ir kuris virsta iš vieno krašto kito link po dangaus skliautu tarytum nežinia iš kur išnirstanti saulė! Tai jie ėmė trokšti priešo, kuris būtų juos apsiautęs savo prašmatnumu sakytum jūra.

Ir kai jie pagavo trokšti meilės, pamatytos nelyginant veidas, iš dėklų išniro durklai. Ir štai jie verkė iš džiaugsmo glostydami savo kardus! Savo užmirštus, surūdijusius, paniekintus ginklus, kurie pasirodė jiems kaip prarastas vyriškumas, nes jie vieninteliai leidžia žmogui kurti pasaulį. Ir tai buvo maišto ženklas, kuris buvo gražus tarytum gaisras!

Ir visi jie mirė kaip žmonės!

XIII

Taip mes bandėm paveikti poetų giesme kariuomenę, kuri pradėjo skaldytis. Bet atsitiko stebuklas, poetai liko neveiksmingi ir kareiviai šaipėsi iš jų.

„Tegu jie apdainuoja mūsų tiesas, – atsakė jie. – Fontaną prie mūsų namų ir kvepėjimą vakaro sriubos. Ką mums reiškia tie tauškalai?"

Tuomet sužinojau kitą tiesą; sužinojau, kad prarastos valdžios jau nebeatgausi. Ir kad jis, valstybės paveikslas, prarado savo vaisingumą. Nes paveikslai miršta tarytum augalai, kai jų galia išsenka, jie tėra mirusios kaipmat subyrėsiančios medžiagos – trąšos naujiems augalams. Ir aš pasišalinau norėdamas apmąstyti tą mįslę. Nes nieko nėra tikresnio nei mažiau tikro. Bet būna kas nors veiksmingesnis arba ne toks veiksmingas. O rankose aš nelaikiau stebuklingo jų įvairovės mazgo. Jis man išsprūdo. Ir mano valstybė virto griuvėsiais tarytum pati savaime, nes kedras, kai audra jam aplaužo šakas ir kai jis surembėja nuo smėlį nešančio vėjo, pasiduoda dykumai, o tai visai nereiškia, kad smėlis būtų sustiprėjęs. Bet kedras jau atsisakė grumtis ir atvėrė duris barbarams.

Kai giedotojas giedojo, klausytojai jam priekaištavo dėl perdėtų jausmų. Ir tikrai – patetika skambėjo melagingai ir mums atrodė atkeliavusi iš kito amžiaus. Ar jis pats pasiduoda apgaulei, svarstė žmonės, meilės, kurią išsako ožkoms, avims, būstams, kalnams, kurie tėra nesuderinami daiktai? Ar jis pats yra apgautas meilės, kurią išsako upių vingiams, nors jiems negresia karo atsitiktinumai ir jie neverti kraujo? Ir tikrai patys giedotojai jautė sąžinės graužatį sakytum būtų sekę nepadorias pasakas vaikams ir tie būtų pasidarę ne tokie patiklūs...

Generolai, pasiduodami tvirtam savo kvailumui, atėję priekaištavo dėl mano giedotojų. „Jie gieda klaidingai!" – man sakė jie. Bet aš supratau melagingą jų gaidą, nes jie šlovino mirusį Dievą.

Mano generolai, pasiduodami kvailumui, manęs klausinėjo: „Kodėl mūsų vyrai nebenori kautis?" Tarytum būtų pasipiktinę savo amatu: „Kodėl jie nebenori kirsti javų?" O aš pakeičiau klausimą, kuris taip užduotas vedė į aklavietę. Kalba sukosi visai ne apie amatą. Ir aš klausiau savęs, pasinėręs savo meilės tyloje: „Kodėl jie nebenori mirti?" Ir mano išmintis ieškojo atsako.

Nes žmogus nemiršta nei dėl avių, nei dėl ožkų, nei dėl būstų, nei dėl kalnų. Nes daiktai išlieka, nors nieko jiems nėra aukojama. Žmonės miršta, kad išgelbėtų neregimą mazgą, kuris juos suriša ir paverčia valda, valstybe, atpažįstamu ir artimu veidu. Į šitą vienybę žmogus išmaino save, nes jis ją taip pat sutvirtina, kai miršta. Mirtis atlygina dėl meilės. Ir tasai, kuris būtų iš lėto iškeitęs savo gyvenimą į gerai padarytą dirbinį, tveriantį ilgiau už

gyvenimą, į šventovę, kuri keliauja savo keliu per amžius, tasai taip pat sutinka mirti, jei akys suverstose medžiagose įstengia įžvelgti rūmus, jei jis, apakintas jų puošnumo, trokšta su jais susilieti. Nes jį priima didesnis už jį patį, ir jis atsiduoda meilei.

Bet kaip jie būtų sutikę iškeisti savo gyvenimą į vulgarius interesus? Interesas pirmiausia liepia gyventi. Kad ir ką darė giesmininkai, jie siūlė mano vyrams padirbtus pinigus mainais į jų auką. Nesugebėdami išlaisvinti jiems veido, kuris būtų pažadinęs jų dvasią. Mano vyrai neturėjo teisės mirti meilėje. Kodėl jie būtų turėję mirti?

Ir tie iš jų, kurie vis dėlto pasirinko mirti paklusdami griežtumui, pareigai, kurią priėmė jos nesuprasdami, mirė liūdni, sustingę, rūsčiomis akimis, santūrūs žodžių, pasinėrę pasišlykštėjimo rūstybėje.

Štai kodėl aš ieškojau savo širdyje naujo mokymo, kuris būtų įstengęs juos pagauti, vėliau, gerai supratęs, kad nėra nei išprotavimų, nei išminties, kurie ten vestų, nes reikia sukurti veidą – kaip skulptoriui, kuris primeta akmeniui savo savivalę. Ir aš ėmiau melsti Dievą, kad mane apšviestų.

Ir ištisą naktį stebėjau savo žmones grikšint smėliui, kuris kilo ir lėkė per kopas norėdamas jas išvynioti ir perkelti tolėliau. Toje naktyje, nežinančioje amžiaus, kur mėnulis pasirodydavo ir dingdavo rausvuose dūmuose, kuriuos vilko vėjai. Ir klausiau, kaip sargybiniai dar susišaukia viens su kitu nuo trijų trikampės stovyklos viršūnių, bet jų balsai tebuvo ilgi šūksniai be tikėjimo, tokie patetiški, tokie tušti.

Ir aš kalbėjau Dievui: „Nėra nieko, kas juos sutiktų... Senoji jų kalba išsisėmė. Mano tėvo kaliniai buvo netikintys, bet apsupti stiprios valstybės. Mano tėvas jiems nusiuntė giedotoją, už kurį laidavo toji valstybė. Ir todėl per vieną vienintelę naktį, panaudodamas savo žodžio visagalybę, jis juos atvertė. Bet toji galia buvo ne jo, ji buvo valstybės.

Bet man stinga giedotojo, aš neturiu tiesos, neturiu apsiausto, kad pasidaryčiau piemeniu. Nejaugi būtina, kad jie iššudytų vieni kitus ir imtų pūdyti naktį peilio dūriais, kurie smogia į pilvą ir yra bergždi tarytum raupsai? Vardan ko juos suvienysiu?“

Ir šen bei ten iškildavo netikrų pranašų, kurie po keletą jų suvienydavo. Ir tikintieji, nors ir reti, pasijuto padrąsinti ir pasiryžę mirti dėl savo įsitikinimų. Bet jų įsitikinimai neturėjo jokios reikšmės kitiems. Ir visi įsitikinimai prieštaravo vieni kitiems. Ir taip įsikurdavo mažos bažnyčios, kurios nekentė vienos kitų, įpratusios viską skirstyti į suklydimus ir į tiesą. Ir tai, kas nėra tiesa, yra suklydimas, ir tai, kas nėra suklydimas, yra tiesa. Bet aš gerai žinau, kad klaida – visai ne tiesos priešingybė, o kitoks išdėstymas, kitokia šventovė, pastatyta iš tų pačių akmenų – nei tikresnė, nei klaidingesnė, bet kitokia; matydamas juos pasiryžusius mirti dėl iliuzinių tiesų, kraujavau širdyje. Ir kalbėjau Dievui: „Ar Tu negali išmokyti mane tiesos, kuri iškiltų virš paskirų jų tiesų ir jas visas priglaustų savo krūtinėje? Nes jei iš tų žolių, kurios ryja vienos kitas, aš užauginsiu medį, kuriame pulsuoja vienintelė dvasia, tuomet šita šaka augs vešint kitai šakai, ir visas medis tebus nuostabus bendradarbiavimas ir vešėjimas saulėje.

Nejaugi mano širdis nebus pakankamai erdvi, kad juos sutalpinčiau?"

Taip pat atėjo pasišaipymo iš dorybingųjų ir prekijų triumfo metas. Žmonės pardavinėjo. Nuomodavo skaisčias mergeles. Grobstė maisto atsargas, kurias buvau sukaupęs, jei užeitų badmetis. Žudė. Bet aš nebuvau toks naivus, kad patikėčiau, jog valstybės baigtį sukėlė dorybės žlugimas, nes per daug aiškiai supratau, kad dorybės žlugimas sukeltas valstybės baigties.

„Viešpatie, – meldžiau aš, – duok man tą paveikslą, į kurį jie save iškeis savo širdyse. Ir visi, pasiremdami viens kitu, augs galiomis. Ir dorybė bus ženklas, kad jie yra".

XIV

Pasinėręs į savo meilės tylą, aš įsakiau įvykdyti mirties bausmę daugybei žmoių. Bet kiekviena mirtis maitino požeminę maišto lavą. Nes žmogus priima akivaizdžius dalykus. Bet jų visai nebuvo. Žmonės negalėdavo suprasti, dėl kokios aiškios tiesos anas

vėlei neteko gyvybės. Kaip tik tuomet gavau iš Dievo išminties pamokymų apie valdžią.

Nes valdžia paaiškinama ne griežtumu, o vien kalbos paprastumu. Ir, žinoma, reikalingas griežtumas, kad įdiegtum naują kalbą, nes niekas jos neįrodo, ir ji nei tikresnė, nei klaidingesnė, ji kitokia. Bet kaip griežtumas įdiegtų kalbą, kuri pati savaime suskaldytų žmones leisdama jiems ginčytis? Nes įdiegti tokią kalbą – tai primesti susiskaldymą ir suardyti griežtumą. Galiu tai padaryti pasidavęs savivalei, kai suprastinu. Tuomet aš priverčiu žmogų tapti kitokį – ir labiau atsipalaidavusį, ir suprantamesnį, ir kilnesnį, ir uolesnį, pagaliau susivienijusį su savimi pačiu savo siekiuose, ir, kartą išsipildęs, jis išsižada lervos, kuria buvus aptinka save, ir, kadangi stebisi savo paties spindesiu, ima džiūgauti ir pasidaro mano sąjungininkas bei mano griežtumo kareivis. Ir mano griežtumas neturi kito pagrindo – tik jo vaidmenį. Jis yra didingi vartai, pro kuriuos botago kirčiai galbūt priverčia eiti bandą, kad ji keistųsi ir įgytų kitą pavidalą. Ir visi jie nėra priverčiami, jie atverčiami į kitą tikėjimą.

Bet griežtumas nė kiek neveiksmingas, jei kartą jau ėję per priebutį žmonės, praradę patys save ir išsiritę iš drugio lėlyčių, nė nepajunta, kaip juose išsiskleidžia sparnai ir, užuot pašlovinę juos išugdžiusią kančią, pamato save amputuotus bei liūdnus ir atsigrįžta kito kranto, kurį paliko, link.

Tuomet liūdnai nereikalingas užplūsta upes žmonių kraujas.

Tie, kuriems įvykdžiau mirties bausmę, reiškė, kad aš neįstengiu jų atversti, jie įrodinėjo man mano klaidą. Tuomet sugalvojau šią maldą:

„Viešpatie, mano apsiaustas per trumpas, ir aš esu blogas piemuo, nesugebantis priglausti savo tautos. Aš atsiliepiu į šitų poreikius pakenkdamas anų poreikiams.

Viešpatie, aš žinau, kad kiekvienas siekimas gražus. Siekimas laisvės ir siekimas drausmės. Siekimas duonos vaikams ir siekimas aukos dėl duonos. Siekimas mokslo, kuris tyrinėja, ir siekimas pagarbos, kuri priima ir ugdo. Siekimas hierarchijos, kuri pašventina, ir siekimas dalybų, kurios paskirsto. Siekimas laiko, leidžiančio apmąstyti, ir siekimas darbo, kuris užpildo laiką. Siekimas dvasinės meilės, kuri baudžia kūną ir augina žmogų, ir sie-

kimas gailestingumo, kuris sutvarsto kūną. Siekimas ateities, kurią reikia sukurti, ir siekimas praeities, kurią reikia išgelbėti. Siekimas karo, kuris pasėja grūdus, ir siekimas taikos, kuri nuima derlių.

Bet aš taip pat žinau, kad tie ginčai tėra kalbos ginčai, ir kiekvieną kartą, kai žmogus pakyla, jis juos stebi šiek tiek iš aukščiau. Ir ginčų nebelieka.

Viešpatie, aš noriu išugdyti savo kariūnų taurumą ir šventyklų grožį, į kuriuos žmonės išmaino save ir suteikia jų gyvenimui prasmę. Bet šį vakarą, vaikščiodamas savo meilės dykumoje, susitikau mažą mergaitę, apsipylusią ašaromis. Atlošiau jai galvą norėdamas įsižiūrėti į akis. Ir jos sielvartas mane sukrėtė. Jei atsisakysiu, Viešpatie, jį pažinti, atsisakysiu dalies pasaulio, o aš dar neužbaigiau savo kūrinio. Tai nereiškia, kad nusigręžčiau nuo didžiųjų savo tikslų, tik kad ta maža mergaitė būtų paguosta. Nes tik tuomet pasauliui klojasi gerai. Ji taip pat yra pasaulio ženklas".

XV

Karas – sunkus reikalas, kai jis nebėra natūralus polinkis ir troškimo išraiška. Mano generolai, įsitvirtinę kvailume, studijavo sumanias taktikas ir ginčijosi, ir ieškojo tobulybės prieš imdamiesi veiklos. Nes jie sėmėsi įkvėpimo visai ne iš Dievo, buvo sąžiningi ir darbštūs. Taigi jie patirdavo nesėkmių. Ir aš juos surinkau norėdamas pamokyti:

„Jūs niekad nelaimėsite, nes ieškote tobulumo. Bet jis – muziejų eksponatas. Jūs draudžiate daryti klaidas ir laukiate, nesiimdami veiklos, kol sužinote, ar to žygio, kuriam reikia ryžtis, veiksmingumas gerai įrodytas. Bet ar esate matę ateities įrodymą? Jei šitaip trukdytumėte savo teritorijoje dailininkams, skulptoriams ir bet kokiam vaisingam išradėjui atsirasti, kliudytumėte ir pergalei. Nes aš jums sakau: bokštas, miestas ar valstybė auga kaip medis. Jie – tai gyvenimo apraiškos, nes reikalingas žmogus, kad jie užgimtų. O žmogus mano apskaičiuojąs. Mano, kad protas valdo akmenų mūrijimą, kai akmenys kyla į viršų pirmiausia dėl jo troškimo. Ir miestas sutalpintas jame pačiame, paveiksle, kurį jis ne-

šioja savo širdyje, kaip ir medis savo sėkloje. O apskaičiavimai tik aprengia jo troškimą ir jį iliustruoja. Nes jūs visai nepaaiškinsite medžio, jei parodysite jo išgertą vandenį, mineralinius syvus, kuriuos jis susiurbė, ir saulę, kuri jam paskolino savo jėgą. Ir jūs visai nepaaiškinate miesto, jei sakote: „Štai kodėl šis skliautas nesugriūva... štai architektų apskaičiavimai..." Nes jei miestas turi užgimti, visados bus rasta skaičiuotojų, kurie apskaičiuoja teisingai. Bet jie tėra patarnautojai. Ir jei jūs išstumsite juos į pirmą eilę manydami, kad miestai atsiranda iš jų rankų, joks miestas neišnirs iš smėlio. Jis žino, kaip užgimsta miestai, bet visiškai neišmano kodėl. Neišmanantį užkariautoją nusvieskite su savo tauta į atšiaurią žemę, nusėtą smulkių akmenukų, sugrįžkite vėliau, ir saulėje suspindės miestas su trisdešimčia kupolų... Ir kupolai stovės tvirti sakytum kedro šakos, nes užkariautojo troškimas bus tapęs miestu su kupolais ir jis bus atradęs kaip priemones, kaip kryptis ir kaip kelius visus skaičiuotojus, kuriuos geidavo turėti.

Taip, – jiems aiškinau, – jūs pralaimėsite karą, nes nieko netrokštate. Joks polinkis jūsų nevilioja. Ir jūs ne bendradarbiaujate, bet naikinate vieni kitus griebdamiesi padrikų sprendimų. Pažvelkite į akmenį, kaip jis slegia. Jis rieda į daubos gelmę, nes yra bendradarbiavimas visų dulkių smiltelių, iš kurių sudarytas, ir jie visi spaudžia to paties tikslo link. Pažvelkite į vandenį baseine. Jis spaudžia užtvaras ir laukia progų. Nes ateina diena, kai progos randasi. O vanduo dieną naktį spaudžia nepavargdamas. Iš išorės jis miega, tačiau yra gyvas. Nes atsiradus menkiausiam plyšeliui jis išsijudina, skverbiasi, jei įmanoma, apeina kliūtį ir tariamai grįžta į miegą, o jeigu kelias nepasiekia tikslo, laukia, kol atsiras naujas plyšys, atversiantis kitą kelią. Nepraleidžia naujos progos. Ir neišaiškinamais keliais, kurių joks skaičiuotojas nebūtų apskaičiavęs, paprastas slėgimas ištuštins baseine buvusias vandens atsargas.

Jūsų kariuomenė panaši į jūrą, kuri neslegia užtvankos. Jūs – tešla be mielių, žemė be sėklos, minia be lūkesčių. Jūs valdote, užuot vedę. Esate kvaili liudytojai. Ir tamsios jėgos, kurios spaudžia jūsų valstybės sienas, puikiai apsieis be valdytojų užtvindydamos jus savo potvyniais. Paskui jūsų istorikai, dar kvailesni už jus, paaiškins negandos priežastis, neveiklumą pavadins išminti-

mi, apskaičiavimu ir priešo išmanymu. Bet aš sakau, kad nėra nei išminties, nei apskaičiavimo, nei vandens išmanymo, kai jis išardo užtvankas ir praryja žmonių miestus.

Bet aš iškalsiu ateitį panašiai kaip kūrėjas, kuris išgauna savo kūrinį iš marmuro kalto smūgiais. Ir vienas po kito nukrinta žvynai, slėpę Dievo veidą. Ir kiti pasakys: „Tame marmure slypėjo Dievas. Jis jį atrado. Ir jo mostas buvo priemonė. Bet aš sakau, kad jis visai nesivadovavo apskaičiavimais, bet kalė akmenį. Veido šypsena nesusideda iš prakaito, kibirkščių, kalto smūgių ir marmuro mišinio. Šypsena priklauso ne akmeniui, o kūrėjui. Išlaisvink žmogų, ir jis kurs".

Pasidavę tvirtam kvailumui, mano generolai susivienijo. „Reikia perprasti, – sau tarė, – kodėl mūsų žmonės susiskaldo ir nekenčia vieni kitų". Ir jie liepė stoti jiems prieš teismą. Ir jie išklausydavo vienus ir kitus, stengdamiesi sutaikyti jų teiginius ir įtvirtinti teisingumą, ir grąžinti anam jo skolą, ir atimti iš kito, ką jis buvo pasisavinęs neteisėtai. Ir jei jie nekęsdavo vieni kitų akstinami pavydo, generolai stengėsi nustatyti, kas teisus ir kas prasikaltęs. Ir netrukus jie ničnieko nebesuprato, taip vienos problemos supainiodavo kitas, taip tas pats poelgis atskleisdavo skirtingus veidus, vienoje šviesoje taurius, kitoje žemus, žiaurius ir sykiu kilnius. Ir jų pasitarimai trukdavo visą naktį. Ir kadangi jie neišsimiegodavo, jų kvailumas augte augo. Tuomet jie vėl mane aplankė: „Lieka vienintelė išeitis. Tai hebrajų tvanas!"

Bet aš prisiminiau savo tėvą: „Kai pelėsis įsimeta į javus, ieškok jo javų išorėje, perpilk juos į kitą sandėlį. Kai žmonės ima nekęsti vieni kitų, neklausyk neprotingos ataskaitos apie priežastis, kodėl jie nekenčia. Nes be tų, kurias jie įvardija, jie dar turi kitų, apie kurias net nepagalvojo, – jie tiek pat priežasčių turi mylėti vieni kitus. Ir tiek pat gyventi skendint abejingume. O aš, niekados nesidomėdamas žodžiais, suprasdamas, kad tai, ką jie perteikia, yra sunkiai įskaitomas ženklas, lygiai kaip ir pastato akmenys neatskleidžia nei šešėlio, nei tylos, lygiai kaip ir medžio medžiagos visiškai nepaaiškina medžio, kodėl aš būčiau turėjęs susidomėti jų neapykantos medžiagomis? Jie ją stato tarytum šventovę iš tų

pačių akmenų, kurie jiems būtų pasitarnavę meilės statybai".

Taigi aš paprasčiausiai dalyvavau toje neapykantoje, kurią jie aprengė netikusiais ketinimais, ir tikrai nemaniau galįs juos nuo jos išgydyti vykdydamas bergždžią teisingumą. Jis būtų sutvirtinęs juos savo ketinimuose ir pagrindęs jų kaltes ar pranašumus. Ir pagiežą tų, kuriuos būčiau priskyręs prie prasikaltusiųjų, ir puikybę tų, kuriuos būčiau išteisinęs. Ir šitaip būčiau iškaręs bedugnę. Bet aš prisiminiau savo tėvo išmintį.

Atsitiko taip, kad užkariavęs naujas teritorijas jis ten įkurdino, nes jos dar nebuvo patikimos, generolus, kad šie paremtų gubernatorius. Taigi keliautojai, atvykdavę iš naujų provincijų į sostinę, ateidavo perspėti mano tėvo.

„Tokioje provincijoje, – jam pranešė jie, – generolas įžeidė gubernatorių. Jie nebesišneka".

Jį aplankydavo kitas iš kitos provincijos:

„Pone, gubernatorius užsiplieskė neapykanta generolui".

Vėliau iš kitur sugrįždavo trečias:

„Pone, ten žmonės maldauja tavo arbitražo norėdami išspręsti svarbų ginčą. Generolas ir gubernatorius bylinėjasi".

Ir mano tėvas pirmiausia išklausė kivirčų akstinus. Tie akstinai kiekvieną kartą buvo akivaizdūs. Kiekvienas, kuris būtų patyręs tokias užgaules, būtų nusprendęs už jas atkeršyti. Ten tebuvo begėdiškos išdavystės ir nesutaikinami kivirčai. Ir pagrobimai, ir įžeidimai. Ir visados, akivaizdus dalykas, vienas iš jų privalėjo būti teisus, o kitas kaltas. Bet tos paskalos vargino mano tėvą.

„Turiu svarbesnių reikalų, – man tarė jis, – nei nagrinėti kvailus jų kivirčus. Jie kyla nuo vieno iki kito teritorijos pakraščio, kaskart skirtingi, tačiau panašūs. Įvykus kokiam stebuklui kiekvieną kartą būsiu pasirinkęs gubernatorius ir generolus, kurie neįstengtų viens kito pakęsti.

Kai gyvuliai, kuriuos tu patalpini tvarte, dvesia vienas po kito, nesilenk ties jais ieškodamas ligos priežasties. Pasilenk ties tvartu ir sudegink jį".

Taigi jis pakvietė pasiuntinį:

„Aš prastai apibrėžiau jų prerogatyvas. Jie nežino, kuris iš dviejų turi pirmenybę pokyliuose. Jie stebi viens kitą apimti pagiežos. Ir žengia į priekį kaktomuša tol, kol atsisėda. Tuomet didžiausias

arba ne pats kvailiausias storžievis ima viršų užimdamas vietą. Kitas ima jo neapkęsti. Ir jis duoda sau žodį, jog kitąkart bus ne toks kvailas ir paspartins žingsnį, kad atsisėstų pirmas. Natūralus dalykas, kad štai po to jie vagia viens iš kito žmonas, grobsto bandas arba apsisvaido keiksmais. Tai tėra niekalas, nevertas dėmesio, bet jie kenčia, nes tuo tiki. Aš neklausysiu jų keliamo triukšmo.

Tu nori, kad jie pamiltų vienas kitą? Neberk jiems valdžios grūdų, kuriuos jie turi pasidalyti. Bet tegu vienas tarnauja kitam. O kitas tegu tarnauja valstybei. Tuomet jie pamils vienas kitą paremdami viens kitą ir statydami kartu".

Taigi jis juos žiauriai nubaudė už bergždžią triukšmą, keliamą jiems kivirčijantis. „Valstybei, – jiems sakė jis, – nėra kas veikti su jūsų skandalais. Akivaizdus dalykas, generolas privalo paklusti gubernatoriui, taigi nubausiu aną už tai, kad nemokėjo įsakinėti. O kitą už tai, kad nesugebėjo paklusti. Ir patariu jums tylėti".

Ir nuo vieno iki kito teritorijos krašto žmonės susitaikė. Grąžino pagrobtus kupranugarius. Svetimaujančios žmonos buvo sugrąžintos, joms buvo atleista. Už užgaules buvo atsilyginta. Ir tasai, kuris pakluso įsakymams, pastebėjo, kaip jam savimeilę glosto pagyrimai to, kuris juos davė. Ir jam atsivėrė džiaugsmo šaltiniai. O tasai, kuris įsakinėjo, buvo laimingas rodydamas savo galią ir aukštindamas savo pavaldinį. Ir jis pastūmėdavo jį pirma savęs pokylių dienomis, kad tas atsisėstų pirmas.

„Ir taip atsitiko ne todėl, kad jie būtų buvę kvaili, – aiškino mano tėvas, – o todėl, kad kalbos žodžiai nereiškia nieko, kas būtų verta dėmesio. Išmok klausytis ne žodžių vėjo, ne išprotavimų, kurie jiems leidžia apsirikti. Išmok žvelgti toliau. Nes jų neapykanta visai nebuvo absurdiška. Jei kiekvienas akmuo neatsiduria savo vietoje, neatsiranda šventovė. O jei kiekvienas akmuo yra savo vietoje ir tarnauja šventovei, tuomet vienintelė svarbi tyla, iš jų užgimstanti, ir malda, iš ten pasigirstanti. Ir kas yra girdėjęs, kad žmonės kalbėtų apie akmenis?"

Štai kodėl aš visiškai nesidomėjau problemomis savo generolų, kurie atėję prašė manęs žmonių poelgiuose rasti jų kivirčų priežastis, kad, vadovaudamasis teisingumu, įvesčiau ten tvarką. Bet pasinėręs į savo meilės tylą, aš perėjau stovyklą stebėdamas, kaip

jie neapkenčia vieni kitų. Paskui pasitraukiau norėdamas išsakyti Dievui savo maldą.

„Viešpatie, štai jie, negalintys toliau kurti valstybės, susiskaldė. Nes klaidinga manyti, kad jie paliovė statę todėl, kad susiskaldė. Apšviesk mane dėl bokšto, kurį turiu priversti juos pastatyti, jis leis jiems išmainyti save į jį išsaugant skirtingus siekimus. Pažadins juose viską ir patenkins kiekvieno norus. Mano apsiaustas per trumpas, ir esu blogas piemuo, nesugebantis jų priglausti po savo sparnu. Ir jie nekenčia vieni kitų, nes jiems šalta, nes neapykanta visados tėra nepasitenkinimas. Bet kokia neapykanta turi gilią prasmę. Ir įvairios žolės nekenčia vienos kitų, ryja vienos kitas, bet medis ne vienintelis, kurio kiekviena šaka auga vešint kitoms. Paskolink man taip sukirptą savo apsiaustą, kad po juo sutelkčiau ir savo kariūnus, ir artojus, ir mokslininkus, ir vyrus, ir žmonas, ir net verkiančius vaikus..."

XVI

Tas pats su dorybe. Mano generolai, pasidavę kvailumui, atėję man kalbėjo apie dorybę.

„Štai, – man sakė, – jų papročiai ištvirksta. Ir todėl valstybė pradeda gesti. Svarbu sugriežtinti įstatymus ir sugalvoti žiauresnių sankcijų. Ir nukirsti galvas tiems, kurie bus suklydę".

O aš galvojau:

„Galbūt išties svarbu kirsti galvas. Bet dorybė visų pirma yra padarinys. Mano žmonių supuvimas – pirmiausia supuvimas valstybės, kuri ugdo žmones. Jei ji būtų gyva ir sveika, sustiprintų jų taurumą".

Ir aš prisiminiau savo tėvo žodžius:

„Dorybė – tai žmogaus būklės tobulumas, o ne trūkumų nebuvimas. Jei noriu pastatyti miestą, sutelkiu vagis bei padugnes ir sutaurinu juos naudodamas valdžią. Pasiūlau jiems kitokį svaigulį nei menkas plėšimų, lupikavimo ar prievartavimo svaigulys. Ir štai jie gyslotomis rankomis ima statyti. Jų pasididžiavimas tam-

pa bokštu ir šventove, ir tvirtovės siena. Jų žiaurumas virsta didybe ir griežtumu paklūstant drausmei. Ir štai jie tarnauja miestui, užgimusiam iš jų pačių, į kurį išmainė patys save širdyje. Ir jie mirs, kad jį išgelbėtų, ant tvirtovės sienų. Ir juose tu rasi tik nuostabiausias dorybes.

Bet tu, kuris bodiesi žemės galia, juodžemio, jo puvėsių ir kirmėlių grubumu, tu pirmiausia reikalauji iš žmogaus nebūti ir visai neskleisti kvapo. Juose tu smerki jų jėgos išraišką. Savo valstybės priešakyje įtaisai kastratus. Ir jie persekioja ydą, kuri tėra nepanaudojama galia. Jie persekioja patį gyvenimą ir galią. Ir savo ruožtu tampa muziejaus sargais, ir budi prie mirusios valstybės".

„Kedras, – kalbėjo mano tėvas, – minta dirvos purvu, bet jį paverčia tankia lapija, kuri maitinasi saule.

Kedras, – kartais dar pridurdavo mano tėvas, – tai purvo tobulumas. Tai purvas, virtęs dorybe. Jei nori išgelbėti savo valstybę, sukurk jai uolumą. Ji susiurbs žmonių judesius. Ir tie patys poelgiai, tie patys judesiai, tie patys siekiai, tos pačios pastangos statys tavo miestą, užuot jį griovę.

Ir dabar aš tau sakau:

Tavo miestas mirs, kai bus baigtas, nes jie gyveno ne tuo, ką gavo, o tuo, ką davė. Pradėję vaidytis dėl sukauptų atsargų, jie vėl taps vilkais savo urvuose. Ir jei tavo žiaurumas įstengs juos sutramdyti, jie pavirs galvijais tvarte. Nes miestas niekados neužbaigiamas. Sakau, kad mano darbas bus baigtas tada, kai man pristigs uolumo. Tuomet jie miršta, nes jie jau mirę. Bet tobulumas visai ne tikslas, kurio žmogus siekia. Tai mainai su Dievu. Ir aš niekados neužbaigsiu savo miesto..."

Todėl abejojau, kad užtektų nukirsti galvas. Nes akivaizdu – jeigu anas sugedo, svarbu jį atkirsti prisibijant, kad neužkrėstų puvėsiu kitų, kaip iš sandėlio išmetamas patrešęs vaisius ar iš tvarto susirgęs gyvulys. Bet dar geriau pasirinkti kitą sandėlį ar tvartą, nes visų pirma atsakingi yra jie.

Kam bausti tą, kurį galima atversti? Todėl aš kreipiausi į Dievą tokia malda: „Viešpatie, paskolink man savo sukirptą apsiaustą, kad po juo priglausčiau visus žmones su didelių jų lūkesčių ba-

gažu. Aš pavargau smaugti bijodamas, kad tie nesunaikintų mano darbo, tie, kurių aš visai nesugebu pridengti. Žinau, kad jie grasina kitiems ir grasina ginčytinoms mano laikinos tiesos geradarystėms, bet taip pat žinau juos esant taurius ir nešančius tiesą".

XVII

Todėl visados tai niekinau kaip bergždžią žodžių vėją. Ir nepasitikėjau kalbos gudrybėmis. Ir kai mano generolai, pasidavę kvailumui, atėjo man pasakyti: „Liaudis maištauja, mes siūlom tau būti apsukriam...", atleidau savo generolus. Nes apsukrumas tėra tuščias žodis. Ir kūryboje neįmanomi išsisukinėjimai. Žmogus įtvirtina tai, ką daro, ir nieko daugiau. Ir jeigu tu, siekdamas vieno tikslo, ketini nukreipti pastangas kito, kuris skiriasi nuo pirmojo, kad esi apsukrus, patikės vien tik tas, kuris leidžiasi žodžių apgaunamas. Nes galų gale tu įtvirtini tai, ko link pirmiausia eini, ir nieko daugiau. Tu įtvirtini tai, kuo užsiimi, ir nieko daugiau. Net jeigu tuo užsiimi jam pasipriešindamas. Aš ugdau savo priešą, kai su juo kariauju. Aš jį nukalu ir užgrūdinu. Ir jei bergždžiai ketinu dėl būsimų laisvių stiprinti savo suvaržymus, aš įtvirtinu tuos suvaržymus. Nes žmogus visai negudrauja su gyvenimu. Niekas neapgauna medžio: jis auga taip, kaip pasodintas. Visa kita tėra žodžių vėjas. Ir jei aš ketinu paaukoti savo kartą dėl būsimų kartų laimės, aš aukoju žmones. Ne tuos ar kitus, o visus. Aš juos visus paprasčiausiai uždarau nelaimėje. Visa kita tėra žodžių vėjas. Ir jeigu aš griebiuosi karo, kad pasiekčiau taiką, aš įtvirtinu karą. Taika visai ne ta būklė, kuri pasiekiama kariaujant. Jei aš tikiu taika, pasiekiama ginklais, ir nusiginkluoju, aš miršta. Nes taiką galiu įtvirtinti tik klodamas jai pamatus. Kitaip sakant, jei gausiu arba sugersiu aš, kiekvienas žmogus mano valstybėje ras savo privačių lūkesčių raišką. Nes paveikslas gali būti tas pats, kad kiekvienas jį mylėtų savaip. Vien tik nepakankama kalba supriešina žmones, nes tai, ko jie trokšta, visiškai nesikeičia. Niekados nesu sutikęs tokio žmogaus, kuris siektų ar sumaišties, ar niekšybės, ar pražūties. Neduodantis jiems ramybės paveikslas, kurį

jie norėtų įtvirtinti, panašus nuo vieno iki kito pasaulio krašto, bet keliai, kuriais jie stengiasi jį pasiekti, skirtingi. Anas tiki, kad laisvė leis žmogui klestėti, kitas, kad suvaržymai jį sukurs didį, ir abu trokšta jo didybės. Anas tiki, kad gailestingumas juos suvienys, kitas niekina gerumą, kuris tėra opų gerbimas, ir verčia žmogų pastatyti bokštą, kad jie sutvirtintų vienas kitą. Ir abu darbuojasi dėl meilės. Anas tiki, kad klestėjimas nugali visas problemas, nes žmogus, išvaduotas iš pareigų, randa laiko puoselėti savo širdį, savo dvasią ir inteligenciją. Bet kitas mano, kad jų širdžių, jų inteligencijos ir jų dvasios savybės visai nesusietos su jiems teikiamais produktais ir lengvatomis, kad jos susijusios tik su dovanomis, kurių iš jų pareikalaujama. Jis tiki, kad gražios vien tik tos šventovės, kurios atsirado iš Dievo reikalavimų ir buvo grąžintos kaip išpirka. Ir abu trokšta papuošti dvasią, inteligenciją ir širdį. Ir abu yra teisūs, nes kas gali augti vergijoje ir žiaurume paklusdamas sugyvulėjimui nuo sunkaus darbo. Bet kas gali užaugti pasiduodamas palaidumui, puvėsių garbinimui ir bergždžiam triūsui, kuris tėra dykūnų pramoga.

Štai jie griebiasi ginklų dėl neveiksmingų žodžių, dėl tos pačios meilės. Ir kyla karas, kuris yra ieškojimas ir kova, ir padrikas judėjimas neišvengiama kryptimi. Taip atsitiko medžiui mano poeto, kuris, gimęs aklas, daužė savo kalėjimo sienas tol, kol pramušė langelį, kad tiesiai prasiveržtų saulės link pagaliau tiesus ir šlovingas.

Taikos aš visai neprimetu. Ugdau savo priešą ir sustiprinu jo pagiežą, kai apriboju savo pastangas jam pajungti. Didis reikalas tėra atversti, o atversti – tai gauti. Pasiūlyti kiekvienam drabužį, atitinkantį jo ūgį, kad jame laisvai jaustųsi. Tą patį drabužį visiems, nes bet koks suvaržymas tėra talento nebuvimas.

Todėl kartoju savo maldą:

„Viešpatie, apšviesk mane. Augink mane išmintimi, kad juos sutaikyčiau nereikalaudamas iš vienų ir iš kitų išsižadėti kokio nors uolaus jų troškimo, bet rodyk jiems neregėtą veidą, kuris jiems rodytųsi toks pats. Tas pats atsitinka laivui, Viešpatie! Anie, kurie nesuprasdami tempia virves kairiajame borte, priešinasi tiems, kurie tempia dešiniajame. Ir nežinodami jie imtų vieni kitų nekęsti. Bet jei žino, jie bendradarbiauja ir abu tarnauja vėjui.

Taika – tai medis, kurį reikia ilgai auginti. Kaip ir kedrui, mums reikia susiurbti daugybę smulkių akmenukų, kad įtvirtintume jų vienybę...

Kurti taiką – tai statyti gana didelį tvartą, kad visa banda jame užmigtų. Statyti ganėtinai erdvius rūmus, kad visi žmonės galėtų juose sutilpti nieko neišmesdami iš savo bagažo. Negali būti nė kalbos apie galūnių amputavimą, kad juos ten sutalpintume. Kurti taiką – tai gauti iš Dievo piemens apsiaustą, kuris priglaustų žmones su visais jų troškimais. Tą patį galima pasakyti apie motiną, mylinčią savo sūnus. Aną drovų ir švelnų. Ir kitą, aistringai trokštantį gyventi. Ir kitą galbūt kuprotą, geibų ir neišsivysčiusį. Bet visi, būdami įvairūs, jaudina jos širdį. Ir visi savo meilės įvairovėje tarnauja jos šlovei.

Bet taika yra ilgai auginamas medis. Reikia daugiau šviesos, nei jos turiu aš. Ir dar nėra nieko akivaizdaus. Ir aš renkuosi, ir atsisakau. Būtų per daug lengva sukurti taiką, jei jie jau būtų panašūs.

Taip patyrė nesėkmę mano generolų apsukrumas, nes pasidavę kvailumui jie atėjo pas mane, kad išklausyčiau jų išprotavimų. Ir aš prisiminiau savo tėvo žodžius: „Protavimo menas, leidžiantis žmogui suklysti..."

„Jei mūsų žmonės apleidžia valstybės pareigas, tai todėl, kad jie ištyžta. Taigi mes jiems paspęsime spąstus, ir jie užsigrūdins, ir valstybė bus išgelbėta".

Taip kalba profesoriai, einantys nuo padarinio prie padarinio. Bet gyvenimas yra, kaip yra medis. Ir kamienas nėra priemonė, kurią atrado sėkla, kad taptų šaka. Kamienas, sėkla ir šaka yra tas pats klestėjimas.

Taigi aš juos pataisiau: „Jei mūsų žmonės ištyžta, tai todėl, kad juose mirė valstybė, maitinusi jų gyvastingumą. Tas pats atsitinka kedrui, išsėmusiam savo gyvenimo dovaną. Jis jau nepaverčia smulkių akmenukų kedru. Ir jis pradeda sklaidytis dykumoje. Taigi norint sužadinti jų dvasią svarbu juos atversti..." Tačiau pasidaręs atlaidus, nes generolai neįstengė manęs suprasti, aš jiems leidau žaisti jų žaidimą, ir jie pasiuntė vyrus, kad tie būtų iššudyti

prie šulinio, į kurį niekas nesigviešė, nes jis buvo išdžiūvęs, bet kur per atsitiktinumą buvo apsistojęs priešas.

Ir, žinoma, gražus tas šautuvų poškėjimas aplinkui šulinį, šokis aplinkui gėlę, nes tasai, kuris laimi šulinį, susituokia su žeme ir vėlei patiria pergalių skonį. Ir priešas pasuka iš užnugario dideliu varnų skrydžiu, kai tavo žygis privertė jas pakilti, ir jos pradeda suktis savo orbita, kad nutūptų ten, kur nebereikės tavęs bijoti, tuomet smėlis, jas sugėręs tavo užnugaryje, apsineša dulkėmis. Ir tu žaidi gyvybe ir mirtim išsaugodamas vyriškumą. Ir tu šoki aplink centrą, ir tu nutolsti, ir prie kažko prisiartini.

O jei ten tėra išdžiūvęs šulinys, žaidžiamas kitas žaidimas. Taip pat tu žinai, kad tas šulinys nereikalingas ir beprasmis kaip žaidžiamieji kauliukai, kai jais žaisdamas neužstatai savo turto. Mano generolai, pamatę mano vyrus, žaidžiančius kauliukais ir aukojančius gyvybę dėl apgaulės, įtikėjo kauliukais. Ir jie sužaidė šuliniu tarytum tuščiu kauliuku. Bet niekas nežudo todėl, kad apgautų mesdamas kauliukus.

Mano generolai niekados kaip reikiant neperprato meilės.

Nes jie matė įsimylėjėlį, sujaudintą aušros, kuri jį žadindama atneša meilę. Ir jie matė karį, sujaudintą aušros, kuri jį žadindama atneša būsimą pergalę. Tą, kuri jau rąžosi jo esybėje ir jį prajuokina. Ir jie tiki, kad galinga yra aušra, o ne meilė.

Bet aš sakau, kad be meilės nėra kas veikti. Nes žaidžiamasis kauliukas, kuris nepripildytas norimos prasmės, tau varo nuobodulį. Ir aušra varo nuobodulį, taip paprastai priversdama tave grįžti į tavo skurdą. Ir mirtis už nereikalingą šulinį tau varo nuobodulį.

Žinoma, kuo sunkesnis darbas, į kurį tu sudedi visas jėgas dėl meilės, tuo stipriau jis tave įkvepia. Kuo daugiau tu duodi, tuo didesnis tampi. Bet reikia, kad kažkas imtų! O prarasti visiškai nereiškia duoti.

Mano generolai, pamatę duodant su džiaugsmu, iš to nepadarė paprasčiausios išvados, kad buvo tas, kuris ima. Ir jie nesuprato, jog neužtenka žmogų įkvėpti, kad jį apiplėštum.

Bet sužeistąjį aš užtikau apimtą apmaudo. Jis man pasakė:

„Aš tuoj mirsiu, pone. O aš atidaviau savo kraują. Ir nieko negavau mainais. Stebėjau mirštantį priešą, kurį patiesiau kulka į

pilvą pirmiau nei kitas už jį atkeršijo. Man pasirodė, kad mirtyje jis atrado išsipildymą, atsidavęs savo įsitikinimams. Ir jo mirtis jam atlygino. Na, o aš, garbingai įvykdęs ne kieno nors kito, o savo kapralo įsakymą, mirštu oriai, bet apimtas sielvarto".

Na, o kiti – jie paspruko.

XVIII

Ir štai todėl tą vakarą, užkopęs į juodos uolos viršūnę, atidžiai apžiūrėjau juodas savo stovyklos dėmes platybėse, išsidėsčiusias pagal trikampę figūrą, nuolatos papuoštą sargybinių trijose viršūnėse, nuolatos aprūpintą šautuvais ir paraku, tačiau visai priartėjusią prie to, kad būtų nupūsta ir išsklaidyta, ir išbarstyta tarytum sudegęs medis, ir aš atleidau žmonėms.

Nes supratau, kad vikšras miršta, kai suformuoja savo drugelio lėliukę. Augalas sunyksta, kai subrandina sėklas. Kiekvienas, kuris keičiasi, pažįsta liūdesį ir nerimą. Jame visa pasidaro nereikalinga. Kiekvienas, kuris keičiasi, tėra kapinės ir apgailestavimai. Ir išsėmusi senos valstybės išteklius minia, kurios niekas neįstengtų atjauninti, laukė pasikeitimo. Niekas nepagydo nei vikšro, nei augalo, nei vaiko, kuris keičiasi ir norėdamas vėl pasijusti laimingas reikalauja sugrąžinti jį vaikystėn ir pamatyti spalvas, sugrąžinti žaidimus, kurie jam nusibodo, ir švelnumą motinos rankoms, ir pieno skonį, bet nebelieka nei žaidimų spalvos, nei prieglobsčio motinos glėbyje, nei pieno skonio, ir jis eina liūdnas. Išnaudoję seną valstybę žmonės, to nežinodami, reikalavo naujos valstybės. Vaikas, kuris pasikeitė ir atprato nuo motinos, nepatirs poilsio, kol neras moters. Ji vienintelė iš naujo jį suvienys. Bet kas gali parodyti žmonėms jų valstybę? Kas gali pasaulio sumaištyje, vien tik remdamasis savo talentu, iškalti naują veidą ir priversti juos nukreipti akis į jį ir jį pažinti? O jį pažinus pamilti. Tai ne logiko, o kūrėjo ir skulptoriaus darbas. Nes vien tik tas iškala marmurą, kuriam visai nereikia teisintis, ir įspaudžia į marmurą galią, gebančią pažadinti meilę.

XIX

Taigi aš iškviečiau architektus ir jiems pasakiau:

„Tik nuo jūsų priklauso būsimas miestas ne pagal dvasingumą, bet įgydamas veidą, kurį jis parodys ir kuris taps jo raiška. Aš, kaip ir jūs, manau, kad kalba sukasi apie tai, kaip laimingai įkurdinti žmones, kad jie naudotųsi miesto patogumais ir neeikvotų pastangų tuščioms komplikacijoms ir nevaisingoms išlaidoms. Aš visados mokėjau atskirti svarbų dalyką nuo neatidėliojamo. Nes, žinoma, neatidėliotina, kad žmogus pavalgytų, nes jei jis nepamaitintas, nebelieka žmogaus ir nebekyla problemų. Bet meilė ir gyvenimo prasmė, ir Dievo ilgesys svarbesni. Ir manęs visai nedomina tunkanti giminė. Klausimu, kurį sau užduodu, nesiekiu sužinoti, ar žmogus bus laimingas, klestintis ir radęs patogų prieglobstį. Pirmiausia klausiu savęs, koks žmogus bus klestintis, priglaustas ir laimingas. Nes už savo pralobusius, visiškai saugius krautuvininkus aš labiau mėgstu klajoklį, kuris be paliovos bėga ir vejasi vėją, nes jis diena iš dienos gražėja tarnaudamas tokiam erdviam viešpačiui. Taip suvaržytas pasirinkimo sužinojau, kad pirmajam Dievas atsisako suteikti savo didybę ir ją tesuteikia antrajam, taigi nusprendžiau pastūmėti savo tautą į dykumą. Nes man patinka, kad žmogus spinduliuoja šviesa. Ir man nelabai rūpi riebi žvakė. Vien tik iš liepsnos aš įvertinu jos kokybę.

Bet aš tikrai nepastebėjau, kad kunigaikštis būtų menkesnis už kroviką, generolas už seržantą, vadas už juodadarbius, nors jie ir būtų buvę godesni vartodami gėrybes. Ir tų, kurie stato tvirtovės sienas iš bronzos, aš visai nevertinau kaip menkesnių už tuos, kurie kelia savo sienas iš purvo. Aš visai neatsisakau laimėjimų laiptų, kurie leidžia žmogui kilti aukštyn. Bet aš nesupainiojau priemonės ir tikslo, laiptų ir šventovės. Būtina, kad laiptai leistų pasiekti šventovę, antraip ji liks tuščia. Bet vienintelė šventovė svarbi. Būtina, kad žmogus išliktų ir rastų priemonių augti. Bet čia kalbama tik apie laiptus, vedančius žmogaus link. Dvasia, kurią jam sukursiu, bus tarytum bazilika, nes ji vienintelė svarbi.

Tuomet aš jus smerkiu ne už tai, kad sudarote palankias sąlygas vartojimui, smerkiu už tai, kad pasirenkate jį kaip tikslą. Nes,

žinomas dalykas, virtuvės būtinos rūmuose, bet viską pasvėrus svarbūs vieninteliai rūmai, kuriems virtuvės privalo tarnauti. Ir aš sukviečiu jus norėdamas tarti: „Parodykite man svarbiausiąją savo darbo dalį!" Ir mano akivaizdoje jūs liekate nebylūs.

Ir jūs man atsakote: „Mes tenkiname žmonių poreikius. Duodame jiems prieglobstį". Taip. Taip žmogus tenkina galvijų poreikius patalpindamas juos tvarte ant pakratų. Ir žmogui, savaime suprantama, reikalingos sienos, kad ten užsisklęstų ir taptų panašus į sėklą. Bet jam taip pat reikalingas Paukščių Takas ir jūros platybės, nors nei žvaigždynai, nei vandenynas šią akimirką jam niekuo nepasitarnauja. Ir ką reiškia tarnauti. Aš pažįstu tokių žmonių, kurie ilgai ir rūsčiai kopė į kalną nusibrozdindami kelius ir delnus, netekdami paskutinių jėgų, kad prieš auštant pasiektų kalno viršūnę ir atsigręžtų iš dar mėlynos lygumos gelmių, kaip žmogus ieško ežero vandens, kad atsigertų. Jie atsisėda ir žiūri, kartą užkopę, ir alsuoja. Ir jų širdys plaka džiaugsmingai, ir ten jie atranda puikiausią vaistą nuo pasišlykštėjimo.

Ir aš pažįstu tokių, kurie ieško jūros lėtu karavanų žingsniu ir kuriems jos reikia. Ir kurie, kai tik pasiekia kyšulį ir iškyla virš tyla ir tirščiu užtvindytų platybių, neleidžiančių jiems pamatyti savo dumblių ar koralų atsargų, alsuoja druskos aitrumu ir žavisi reginiu, šią akimirką niekuo jiems nenaudingu, nes žmogus visai nesučiumpa jūros. Bet savo širdyje jie nuprausti nuo smulkių daiktų vergijos. Galimas daiktas, jie, apimti pasišlykštėjimo, buvo sakytum anapus kalėjimo grotų, prie virdulio, prie namų apyvokos rykų, prie savo aimanuojančių moterų, prie kasdienio apvalkalo, kuris gali būti per juos įskaitytas veidas ir daiktų prasmė, bet gali pavirsti kapu ir sutirštėti, ir užsiverti.

Tuomet jie pasiima platybių atsargas ir parsineša į savo namus palaimą, kurią ten rado. Ir namai pasikeičia dėl to, kad kažkur auštant aušrai yra lyguma ir yra jūra. Nes visa atsiveria erdvesniam už jį patį dalykui. Visa tampa taku, keliu ir langu, atsiveriančiu į kažką kitą, ne į tave.

Tuomet netvirtinkite man, kad jam užtenka įprastinių jūsų sienų, nes jei žmogus niekados nebūtų pamatęs žvaigždžių ir jei jūsų galioje būtų jam pastatyti paukščių taką su milžiniškais tarpatramiais, nors tokio kupolo statyba surytų turtus, nejaugi jūs ir

toliau man teigtumėte, kad tie turtai, taip panaudoti, buvo iššvaistyti veltui?

Ir todėl jums sakau: jei statysite nereikalingą šventovę, nes ji netarnauja nei virimui, nei poilsiui, nei didžiūnų susirinkimams, nei vandens atsargoms, o tik žmogaus širdžiai augti ir jausmų ramybei, ir nokstančiam laikui, nes ji labai panaši į širdies sandėlį, kur žmogus įsikuria, kad kelioms valandoms pasinertų teisingoje ramybėje tramdydamas aistras teisingume, kur nėra likimo nuskriaustųjų, taigi jei jūs statysite šventovę, kur opų sukeltas skausmas virsta giesme ir auka, kur mirties grėsmė virsta uostu, pagaliau pastebėtu ramiuose vandenyse, nejaugi manysite, kad perniek eikvojote savo pastangas?

Dirbdamas tiems, kurie apsidrasko rankas valdydami bures audrų dienomis ir, sunkiai grumdamiesi su bangomis dieną naktį, pavirsta vien gyvu kūnu, žiauriai nugremžtu druskos, jei įmanoma, retkarčiais priimki juos ramiuose ir spinduliuojančiuose uosto vandenyse, ten, kur nebėra nei judėjimo, nei smūgių, nei pastangų, nei šiurkščių grumtynių, tik tyla vandenų, kuriuos vos sušiaušia iš inercijos plaukiantis didelis laivas, tuomet būsi ne veltui eikvojęs savo triūsą. Nes jis jiems švelnus, cisternų vanduo.

Štai ką gali pasiūlyti žmogui ir kas priklauso vien nuo tavo talento, nes tu sukuri uosto vandens ir tylos, ir nuostabių vilčių skonį vien tik išdėstydamas savo akmenis.

Tuomet šitokiu būdu tavo šventovė juos pavilioja ir jie išmėgins save jos tyloje. Ir joje jie save atranda. Nes kitaip būtų tik krautuvėlės, galinčios juos patraukti. Nieko kita nebūtų pažadinta jų esybėse – vien pirkėjas, paviliotas prekiautojų. Ir jie neužgimtų savo didybėje. Ir nepažintų savo platumų.

Žinoma, tu man pasakysi, kad visi tų riebių krautuvininkų norai patenkinti ir kad jie neprašo ničnieko daugiau. Bet lengva patenkinti norus to, kurio širdyje nėra erdvės.

Ir, žinoma, jūsų darbus kvaila kalba pristato kaip nereikalingus. Bet kaip žmonių elgesys ryžtingai paneigia tuos išprotavimus? Jūs juos matote, žmones iš visų kraštų, nekantriai ieškančius laimėjimų iš akmens, kurių jūs nebesukuriate sandėlių dvasiai ir širdžiai. Ar esate matęs žmogų, patiriantį poreikį lakstyti po pasaulį vien todėl, kad aplankytų prekių sandėlius? Žinoma,

žmogus vartoja prekes, bet jis jas vartoja tam, kad išgyventų, ir jis klysta vertindamas pats save, jei mano pirmiausia jų geidžiąs, nes jų kelionės turi kitų tikslų. Tu juos matei, žmones, keliaujančius iš vienos vietos į kitą. Ar atidžiai ištyrei jų tikslus? Be abejonės, kartais jie pasirenka palaimingą užtakį ar kokį kalną, apdengtą sniegu, ar vulkaną, kuris storėja nuo savo išmatų, bet pirmiausia palaidotus laivus, kurie vieninteliai kažkur plaukė.

Jie eina aplink jį svajodami, nors šito ir neįsisąmonina, į jį sulipti. Nes jie nebekeliauja niekur. Iš tos šventovės nebeima minių ir jų neišsiveža, ir jų nepaverčia tauresne gimine kaip drugio lėliukė. Emigrantai nebeturi laivo ir nebegali keistis ir, iš pradžių turėdami skurdžias ir geibias sielas, negali pavirsti turtingomis ir kilniomis sielomis plaukdami akmeniniais laivais. Ir todėl visi lankytojai sukinėjasi aplink palaidotą šventovę ir naršo, ir ieško, ir vaikšto didžiulėmis vaikščiojančių kojų nužvilgintomis, blizgančiomis plokštėmis klausydamiesi, kaip vien tik jų balsai aidi didingoje tyloje, pasiklydę granitinių piliorių girioje, ir paprasčiausiai besitikintys kaip istorikai pasimokyti, kaip iš savo širdžių plakimo galėtų suprasti, kad eidami nuo pilioriaus prie pilioriaus, iš salės į salę, iš navos į navą, jie ieško ne ko kito, o kapitono, tūno tenai drebėdami širdimi, bet jo nepažinodami, besišaukiantys pagalbos, kuri neateina, laukiantys pasikeitimo, kuris neįvyksta, suvaryti giliai patys į save, nes liko tik mirusios šventovės, pusiau užneštos smėliu, nes liko tik sudužę laivai, kurių tylos ir pavėsio atsargos prastai saugomos ir kurie iš visų pusių praleidžia vandenį su didžiulėmis mėlyno dangaus properšomis, kurios pasirodo per sugriuvusius skliautus arba su grikšinčiu smėliu pro spragas sienose. Ir jie ima alkti alkio, kuris nebus numalšintas...

Taip, sakau tai jums, jūs statysite, nes gili giria palanki žmogui kaip ir Paukščių Takas, ir mėlyna lyguma, į kurią žvelgi užlipęs į kalnus. Bet kas yra Paukščių Takas, mėlynos lygumos ir jūros platybės, kai palygini jas su tomis, kurias siūlo naktis akmenų širdimi, kai architektas gebėjo pripildyti juos tyla? Ir jūs patys, architektai, užaugsite praradę pomėgį vartojamiems daiktams. Jūs užgimsite tik imdamiesi tikro kūrinio, kurį reikia sukurti, nes jisai jus susiurbs, nes jums nebetarnaus ir privers jus pačius jam

tarnauti. Ir jis ištrauks jus iš jūsų pačių. Nes kaip užgimtų dideli architektai, imdamiesi darbų be didybės?

Jūs tampate dideli tik tuomet, kai akmenys, kuriems ketinate perduoti galią, visai nėra varžybų objektai, prieglobsčiai, skirti patogumams arba turintys naudojimo ir tikrinimo paskirtį, bet pjedestalai ir laiptai, ir laivai, nešantys Dievop".

XX

Mano generolai, pasidavę kvailumui, vargino mane savo įrodinėjimais, nes susirinkę sakytum į kongresą ginčijosi dėl ateities. Šitaip jie troško pasidaryti apsukrūs, nes mano generolams pirmiausia buvo dėstoma istorija, ir jie žinojo vieną po kitos visas mano pergalių ir pralaimėjimų datas, taip pat gimimų ir mirčių datas. Taip jiems atrodė akivaizdu, kad įvykiai išsirutulioja vieni iš kitų. Ir jie matė žmonių istoriją kaip ligos priežasčių ir padarinių grandinės vaizdą, kurio šaknys buvo suleistos į pirmąją istorijos knygos eilutę ir tęsėsi iki skyriaus, kur būsimoms kartoms buvo pažymėta, kad kūryba taip laimingai užsibaigė šituo generolų žvaigždynu. Taip, pernelyg pasidavę polėkiui, eidami nuo padarinio prie padarinio, jie įrodinėjo ateitį. Arba aplankydavo mane apsikrovę sunkiais savo įrodymais: „Taip, tu privalai veikti dėl žmonių laimės arba dėl taikos, arba dėl valstybės klestėjimo. Mes esame mokslininkai, – sakydavo jie, – mes išstudijavome istoriją..."

Bet aš žinojau, kad mokslas būna tik apie tai, kas kartojasi. Tasai, kuris pasodina kedro sėklą, numato išaugsiant medį, lygiai kaip ir tas, kuris sviedžia akmenį, numato, kad jis nukris, nes kedras kartoja kedrą ir akmens kritimas kartoja akmens kritimą, nors tas akmuo, kurį jis ketina sviesti, arba ta sėkla, kurią užkasa, dar niekados nebuvo panaudoti. Bet kas tvirtina numatęs dalią kedro, kuris nuo sėklos iki medžio ir nuo medžio iki sėklos, nuo drugio lėliukės iki drugio lėliukės keičiasi? Kalba sukasi apie genezę, kurios pavyzdžio aš dar nesu pažinęs. Kedras yra nauja rūšis, kuri atsiranda nekartodama nieko, ką aš žinočiau. Ir aš nežinau, kur ji eina. Ir taip pat nežinau, kur eina žmonės.

Žinoma, jie lavina savo logiką, mano generolai, kai ieško ir ran-

da priežastį padariniui, kuris jiems atskleistas, nes, man sako jie, kiekvienas padarinys turi priežastį ir kiekviena priežastis turi padarinį. Ir nuo priežasties eidami prie padarinio jie nuklysta daugžodžiaudami klaidos link. Nes visai kas kita yra pakilti nuo padarinių priežasčių link arba nusileisti nuo priežasčių padarinių link.

Aš taip pat, atsidūręs neliestuose ir pasklidusiuose tarytum talkas smėlynuose, iš naujo perskaičiau, tik po laiko, savo priešo istoriją. Žinodamas, kad prieš vieną žingsnį visados būna kitas, leidžiantis jį žengti, ir grandinė eina nuo grandies prie grandies, ir jokios grandies niekados negali pristigti. Ir jei vėjas nepakilo ir nešiodamas smėlį neištrypė puikiai prirašyto puslapio tarytum moksleivio rašomoji lentelė, aš, eidamas nuo įspaudo prie įspaudo iki pat daiktų pradžios arba persekiodamas karavaną, galiu užklupti jį dauboje, kur jam pasirodė tinkama stabtelėti. Bet skaitydamas tą tekstą, aš neįgijau pamokymų, kurie man būtų leidę aplenkti jo žygiavimą. Nes tiesa, iškylanti virš jo, yra iš kitokios substancijos nei smėlis, kuriuo aš disponuoju. Ir pėdsakų pažinimas tėra sterilaus atspindžio pažinimas, kuris nesuteiks man žinių nei apie neapykantą, nei apie siaubą, nei apie meilę, kurie pirmiausia valdo žmones.

„Tuomet, – man pasakys jie, mano generolai, tvirtai įsišakniję savo kvailybėje, – viską įmanoma įrodyti. Jei aš pažinsiu neapykantą, meilę arba siaubą, kuris jiems viešpatauja, numatysiu jų žygius. Taigi ateitis slypi dabartyje..."

Bet aš jiems atsakysiu, kad man visados lieka galimybė numatyti vienu karavano žingsniu daugiau, nei jis nužengs. Tas naujas žingsnis, be abejonės, pakartos kitą savo kryptimi ir platumu. Jis yra mokslas to, kas kartojasi. Bet jis netrukus paspruks iš kelio, kurį mano logika bus nubrėžusi, nes pasirinks kitą norą...

Ir kadangi jie visiškai manęs nesuprato, aš jiems papasakojau apie didįjį išvykimą.

Tai atsitiko druskos kasyklų pusėje. Ir žmonės šiaip ne taip laikėsi gyvendami tarp mineralų, nes čionai niekas neleido gyventi. Saulė gniuždė ir degino, ir žemės gelmės, užuot davusios skaidrų vandenį, teikė vien druskos luitus, kurie būtų pražudę vandenį, jei šuliniai nebūtų išdžiūvę. Pakliuvę tarp šviesulio ir akmens drus-

kos žmonės, atėję iš kitur su pilnais odmaišiais, skubėjo darbuotis ir kirtiklių smūgiais atkirsdavo skaidrius kristalus, vaizduojančius gyvybę ir mirtį. Paskui jie grįždavo surišti tarytum bambagysle į laimingą žemę prie derlingo vandens.

Taigi spigino saulė, žiauri ir balta kaip badas. Ir vietomis uolos pramušdavo smėlį, iš šonų apsupdamos druskos kasyklas savo juodmedžio klodais, kietais tarytum juodasis deimantas; jų keteras veltui graužė vėjai. Ir tasai, kuris būtų dalyvavęs šimtametėse dykumos tradicijose, būtų numatęs jas esant patvarias ir įtvirtintas amžiams. Kalnas nepaliaudamas dils lėtai tarytum graužiamas pernelyg silpno dildės danties, žmonės toliau kas druską, karavanai nepaliaus gabenti vandenį ir maistą, keisti katorgininkus...

Bet išaušo rytas, kai žmonės atsigręžė kalno pusėn. Ir pasirodė tai, ko jie dar nebuvo regėję.

Nes atsitiktiniai vėjai, kurie tiek amžių graužė uolą, išgraužė joje milžinišką veidą, išreiškiantį pyktį. Ir virš dykumos, ir virš požeminių druskynų, ir virš genčių, įsitvirtinusi ant nežmoniškesnio už sūrų vandenynų vandenį pagrindo, virš suakmenėjusio druskos klodo iškilo uoloje iškaltas juodas veidas, įniršęs, tūnantis giedro dangaus gelmėse ir praveriantis burną, kad prakeiktų. Ir pagauti klaiko žmonės ėmė bėgti, kai jį atpažino. Žinia apie įvykį pasklido šulinių gelmėje ir, kai žmonės iškildavo iš kasyklų, jie pirmiausia atsigręždavo į kalno pusę, paskui sugniaužtomis širdimis skubėdavo prie palapinės, šiaip ne taip rišo į ryšulius savo rykus, plūdo žmoną, vaiką bei vergą ir, stumdami pirma savęs savo turtą, pasmerktą po nepermaldaujama saule, pasukdavo Šiaurės takais. O kadangi stigo vandens, jie visi pražuvo. Ir pasirodė tuščios pranašystės logikų, kurie matė dylantį kalną ir amžiams įsitvirtinančius žmones. Kaip jie būtų galėję numatyti tai, kas ketino užgimti?

Kai sugrįžtu praeitin, aš padaliju šventovę į akmenis. Tas veiksmas numatomas ir paprastas. Tas pats, jei suskirstyčiau į kaulus ir žarnas suardytą kūną, o šventovę paverščiau statybiniu laužu arba valdą – ožkomis, avimis, būstais ir kalnais. Bet jei aš eisiu ateities linkui, man reikės skaitytis su naujų būtybių gimimu, ku-

rios prisidės prie medžiagų ir bus visiškai nenumatomos, iš kitokios substancijos. Tas būtybes aš vadinu vieningomis ir paprastomis, nes padalytos jos miršta ir išnyksta. Nes tyla yra kažkas, kas pridedama prie akmenų, kas miršta, jei akmenys išskirstomi. Nes veidas yra kažkas, kas pridedama prie marmuro arba prie veido elementų, kas miršta, jei jį sudaužysi arba atskirsi tuos elementus. Nes valda yra kažkas, kas prisijungia prie ožkų, avių, būstų ir kalnų...

Aš nesugebėsiu numatyti, bet sugebėsiu įkurti, nes ateitį žmonės stato. Jei sutelksiu į vienintelį veidą epochos sumaištį, jei turėsiu dieviškas skulptoriaus rankas, mano troškimai išsipildys. Ir aš suklysiu, jei sakysiu, kad gebėjau numatyti. Nes būsiu sukūręs. Aplinkui tvyrančioje sumaištyje būsiu parodęs veidą ir būsiu jį įteigęs, ir jis valdys žmones. Kaip valda, kuri kartais pareikalauja net jų kraujo.

Taip man atsivėrė nauja tiesa – kad bergždžias ir neįvykdomas dalykas yra rūpintis ateitimi. Bet vienintelis priimtinas veiksmas – išreikšti esantį pasaulį. O išreikšti – tai statyti iš esamos sumaišties vientisą veidą, kuris jai viešpatautų, tai sukurti tylą iš akmenų.

Bet kokia kita užgaida tėra žodžių vėjas...

XXI

Ir, savaime suprantama, mes visi žinome, kokie apgaulingi yra išprotavimai. Patys sumaniausi argumentai ir būtiniausi įrodymai neįtikino tų, į kuriuos aš žiūrėjau. „Taip, – sakė jie, – tu teisus. Tačiau aš galvoju ne taip kaip tu..." Tuos kiti vadino kvailais. Bet aš supratau, kad jie visai ne kvaili, priešingai, patys išmintingiausi. Jie gerbė tiesą, kurios neperteikė žodžiai.

Nes kiti įsivaizduoja, kad pasaulis telpa žodžiuose ir žmogaus žodis išreiškia visatą ir žvaigždes, ir laimę, ir besileidžiančią saulę, ir valdą, ir meilę, ir architektūrą, ir skausmą, ir tylą. Bet man teko pažinoti žmogų priešais kalną, kurio misija buvo pričiupti kalną nuolat kabinant kastuvu.

Žinoma, aš manau, kad geometrai, nubrėžę tvirtovės sienos brė-

žinius, rankose laiko savo tvirtovės sienų tiesą. Ir kiti sugebės jas pastatyti pagal jų brėžinius, nes yra viena tvirtovės sienų tiesa geometrams. Bet koks geometras supranta tvirtovės sienų svarbą? Kur jų brėžiniuose jūs perskaitote, kad tvirtovės sienos sudaro užtvarą? Kas jums leidžia aptikti jų panašumą į kedro žievę, kurios viduje statosi gyvas miestas? Kur jūs matote, kad tvirtovės sienos – tai žievė uolumui išsaugoti, leidžianti kartoms iškeisti save į Dievą tvirtovės amžinybėje? Jie ten mato akmenį, cementą ir geometriją. Ir, savaime suprantama, tvirtovės sienos – tai akmuo, cementas bei geometrija. Bet taip pat jos yra pagrindiniai laivo špantai ir prieglobstis, skirtas pavieniams likimams. O aš pirmiausia tikiu pavieniais likimais, kurie, būdami riboti, nėra skurdūs, nes vienintelė gėlė – tai langas, atvertas į pavasario pažinimą. Tai pavasaris, tapęs gėle. Ir man nieko nereiškia pavasaris, kuris nebūtų sukrovęs žiedų.

Tiesą pasakius, galbūt visai nėra svarbesnė meilė tos žmonos, kuri laukia sugrįžtančio vyro. Ne tokia jau svarbi ranka, mojuojanti prieš išvykimą. Bet tai ženklas kažin ko svarbaus. Ne toks jau svarbus paskiras žiburėlis, spindintis tarp tvirtovės sienų sakytum laivo žibintas, bet štai pražysta gyvenimas, kurio svorio aš nemoku nustatyti.

Tvirtovės sienos jam atstoja žievę. Ir miestas yra lerva, uždaryta apvalkale. Ir langas – medžio žiedas. Už šito lango išblyškęs vaikas, kuris dar geria pieną ir visai nemoka melstis, ir žaidžia, ir vapalioja, bet jis taps rytdienos užkariautoju ir įkurs naujus miestus, kuriuos sustiprins tvirtovės sienomis. O štai medžio sėkla. Svarbesnis, ne toks svarbus, iš kur man žinoti? Ir tas klausimas man visai neturi prasmės, nes medžio, aš sakiau, nereikia skaldyti, kad jį pažintum.

Bet koks geometras išmano šiuos dalykus. Mano išmanąs viską apie tvirtovės sienas, nes jis jas stato. Jis tiki, kad jo geometrijoje telpa ištisos tvirtovės sienos, nes užtenka ją perduoti cementui ir akmeniui, kad miestas sutvirtėtų. Bet yra kitas dalykas, virš jų iškylantis, ir jei aš užsimanyčiau parodyti, kas yra tvirtovės siena iš tikrųjų, liepčiau jums susirinkti aplink mane. Metai iš metų jūs mokytumėtės jas atrasti niekados nebaigdami to darbo, nes nėra tokio žodžio, kuris jas sutalpintų aprėpdamas jų esmę. Ir aš ro-

dau jų ženklus, kaip antai jų ženklų geometriją, taip pat vyro ranką, apglėbusią moterį – nėščią, apsunkusią pasauliui, kurį jiedu globoja.

Kaip ir anas, atėjęs savo skurdžiais žodžiais parodyti kitam, kad jis neteisus liūdėdamas, ir kur jūs matėtė, kad kitas pasikeistų? Arba kad jis klysta pavyduliaudamas ar mylėdamas? Ir kada jūs matėte, kad kitas pasveiktų nuo meilės? Žodžiai mėgina susilieti su gamta ir ją išsinešti. Taip aš ištariau žodį „kalnas" ir išsinešu kalną savyje su jo hienomis ir šakalais, daubomis, užtvindytomis tyla, ir jo kilimu žvaigždžių link iki pat keterų, kurias graužia vėjai... bet tai tėra žodis, kurį reikia užpildyti. Ir kai aš sakau „tvirtovės siena", taip pat reikia pripildyti žodį. Ir geometrai jam kažką prideda, ir poetai, ir užkariautojai, ir išblyškęs vaikas, ir motina, kuri jų dėka gali rūpintis, kaip įpūsti žarijas, kad pašildytų vakaro pieną, kai žudynės neprasideda ir kai jos neišblaško. Ir jei man leista samprotauti apie tvirtovės sienų geometriją, kaip samprotaučiau apie pačias tvirtovės sienas, kurių mano kalba visai neįstengia perteikti, nes tai, kas teisinga vienam ženklui, klaidinga kitam?

Norėdami aprodyti miestą, jie kartais nusivesdavo mane ant kalno viršūnės. „Pažvelk į jį, mūsų miestą!" – sakydavo. Ir aš žavėjausi gatvių išdėstymu ir jos tvirtovės sienų figūromis. „Štai, – kalbėjau, – avilys, kur miega bitės. Išaušus jos pasklinda po lygumą, kur čiulpia atsargas. Taip žmonės dirba žemę ir nuima derlių. Ir asiliukų virtinės gabena sandėlių, turgų ir jų dienos triūso vaisius saugyklų link... Auštant miestas paskleidžia savo žmones, vėliau juos susigrąžina savęsp su jų nešuliais ir atsargomis žiemai. Žmogus yra tasai, kuris gamina ir vartoja. Taip aš jam sudarysiu palankias sąlygas, pirmiausia ištyrinėdamas jo problemas ir valdydamas skruzdėlyną".

Bet kiti, norėdami man parodyti savo miestą, perkėlė mane per upę ir patarė pasigrožėti iš kito kranto. Taigi aš pamačiau iš profilio spindinčioje prieblandoje jų namus, vienus aukštesnius, kitus žemesnius, vienus mažus, kitus didelius, ir minaretų strėles, kurios tarytum laivų stiebai užkabino purpurinių debesų rūką. Jis atsivėrė mano akims panašus į išplaukiantį laivyną. Ir miesto, ir geometro tiesa jau buvo ne nusistovėjusi tvarka, o žemės puo-

limas naudojant žmogų stipriame kreisavimo vėjyje. „Štai, – kalbėjau aš, – išjudėjęs laimėjimų pasididžiavimas. Savo miestų priešakyje pastatysiu kapitonus, nes iš kūrybos ir iš galingo polinkio nuotykiams bei pergalėms žmogus pirmiausia išgauna džiaugsmą sau". Ir tai buvo nei labiau tikra, nei mažiau, bet kažkas kita.

Kai kurie, norėdami sužadinti mano susižavėjimą savo miestu, nusivesdavo mane į tvirtovės sienų vidų ir pirmiausia lydėdavo į šventovę. Ir aš įeidavau apgaubtas tylos ir ūksmės, ir vėsos. Tuomet susimąsčiau. Ir susimąstymas man atrodė svarbesnis už maistą ar pergalę, nes aš maitinausi, kad gyvenčiau, gyvenau, kad užkariaučiau, ir užkariavau, kad sugrįžčiau ir susimąstyčiau, ir pajusčiau, kaip mano širdis pasidarė erdvesnė mano tylos ramybėje. „Štai, – kalbėjau aš, – žmogaus tiesa. Jis gyvena tik savo dvasia. Savo miesto priešakyje aš pastatysiu poetus ir kunigus. Ir jie padės išsiskleisti žmonių širdžiai". Ir tai buvo nei labiau tikra, nei mažiau, bet kažkas kita...

Ir dabar, įgijęs išminties, jei ir vartoju žodį „miestas", visai ne tada, kai samprotauju, o tik tada, kai paprasčiausiai noriu tiksliau apibūdinti visa tai, kuo jis pripildo mano širdį ir ko mane apie jį išmokė patirtis, ir mano vienatvė jo gatvelėse, ir duonos laužymas jo būstuose, ir jo šlovė iš profilio lygumoje, ir jo tvarka, kuria gėrėjausi nuo kalnų viršūnių. Ir daugelį kitų dalykų, kurių nesugebu apsakyti arba apie kuriuos šią akimirką visai negalvoju. Ir kaip galėčiau vartoti žodį samprotaudamas, nes tai, kas teisinga vienam ženklui, klaidinga kitam...

XXII

Bet virš šito visko man pasirodė kažkas įsakmaus, susijęs su žmonių paveldu, paveldu, kurį kartą iš kartōs jie perduoda vienas kitam, nes jei pasinėręs į savo meilės tylą aš lėtai pėdinu per miestą ir pažvelgiu į tą, kuri kalba sužadėtiniui ir jam šypso apimta švelnios baimės, arba šitą, kuri laukia grįžtančio kareivio, ar kitą, barančią savo tarnaitę, arba aną, pamokslaujantį apie nuolankumą ar teisingumą, arba dar vieną, kuris suskaldo minią, atsitiesia grieb-

damasis kerštо ir stoja ginti silpnojo, arba tą kitą, kuris paprasčiausiai drožinėja dirbinį iš drambliakaulio ir vėlai imasi darbo, žingsnis po žingsnio artėdamas tobulybės, slypinčios jame pačiame, link. Jei aš atidžiai įsižiūriu į savo miestą, kai jis užmiega ir skleidžia garsą, kuris sklinda silpnėdamas kaip aidintys cimbolai, į kuriuos kažkas sudavė ir kurie dar skamba ir rimsta tarytum juos būtų pajudinusi saulė lygiai taip, kaip ji išjudina bičių spiečių, paskui ateina vakaras, kuris nuvargina jų sparnelius ir surenka žiedų kvapą, ir nebelieka pėdsakų, kurie rodytų joms kryptį vėjo srovėse. Kai aš matau gęstančias šviesas ir ugnis, užmiegančias po pelenais, kai kiekvienas nuvokia savo gerą ir veža savo javus į klojimus, saugo vaikus, žaidžiančius ant slenksčio, savo šunį ar asilą, savo senio taburetę, kai pagaliau mano miestas ilsisi sutvarkytas kaip ugnis po pelenais ir kai visi apmąstymai, visos maldos, visi sumanymai, visi polėkiai, visi būgštavimai, visi širdies jausmai, nusprendžiantys sugriebti ar atmesti, visos neišspręstos problemos, laukiančios sprendimo, visos neapykantos, kurios nenužudys, kol išauš diena, visos ambicijos, kurios nieko neatras, kol neišauš rytas, visos maldos, kurios siejo žmogų su Dievu, atidėtos į šalį, nereikalingos tarytum kopėčios parduotuvėje, atidėtos ir sakytum mirusios, bet ne užgesusios, net toji milžiniška tėvonija, kuri visai nenaudinga šią akimirką, visai ne prarasta, bet atidėta atsargai ir perkelta, ir kai tik saulė pažadins spiečių ir kiekvienas vėl imsis savo ieškojimų, savo džiaugsmo, savo vargų, savo neapykantos ar ambicijų, o mano bičių kolonija vėl grįš prie dagių ir lelijų, tuomet savęs klausiu, kas yra tiems vaizdų sandėliams...

Ir man pasirodo gana akivaizdu, kad jei aš disponuočiau dar nesudvasinta žmonija ir norėčiau ją išauklėti ir išmokslinti, ir užpildyti ją tais pačiais tūkstančiais įvairiausių jausmų, kalbos tilto tam reikalui tikrai neužtektų.

Nes, žinoma, mes bendraujame, tačiau mūsų knygų žodžiai nesutalpina tėvonijos. Ir jei aš paimsiu vaikus ir juos sumaišysiu, ir juos pamokysiu kiekvienam nurodydamas savavališką kryptį, tuomet būsiu praradęs dalį paveldo. Tas pats atsitiks mano kariuomenei, jei neatsiras nuolatinio ryšio, jungiančio vieną su kitu, kuris paverčia mano kariuomenę ištisa dinastija. Ir, žinoma, jie gaus

pamokymų iš savo kapralų. Ir, žinoma, patirs savo kapitonų autoritetą. Bet žodžiai, kuriais disponuoja ir kapralai, ir kapitonai, tėra nepaprastai menki rezervuarai, kad perduotų vieno kitam patirtį, kuri nesileidžia įvardijama ir išreiškiama formuluotėmis, kurios neįmanoma perduoti žodžiu ar knyga. Nes kalba sukasi apie vidines nuostatas ir privačius požiūrius, apie pasipriešinimą ir polėkius, ir ryšio sistemas, jungiančias mintis bei daiktus... Ir jei noriu juos paaiškinti ar išdėstyti, išardau į dalis ir iš jų nieko nelieka. Tą patį galima pasakyti apie valdą, kuri įžiebia meilę ir apie kurią aš nieko nepasakiau, jeigu kalbėjau apie ožkas, avis, būstus ir kalnus, ir kurios vidinį lobį perduosi ne žodžiu, o tik meilės ryšiais. Ir tą paveldą jie perduoda iš meilės meilei. Bet jei vienintelį kartą jūs nutraukiate ryšį, jungiantį kartą su karta, tuomet toji meilė miršta. Ir jei kartą nutrauksite ryšį tarp vyresniųjų ir jaunesniųjų savo kariuomenėje, tuomet jūsų kariuomenė bus tik tuščio namo fasadas, jis sugrius nuo pirmo smūgio, ir jei jūs nutrauksite ryšį tarp malūnininko ir jo sūnaus, tuomet prarasite tai, kas brangiausia malūne – ir jo moralę, ir jo uolumą, ir tūkstantį rankų gestų, kurie nesileidžia apsakomi, ir tūkstančius nuostatų, kurie prastai pateisinami protu, bet yra, nes daugiau proto slypi daiktuose tokiuose, kokie jie yra, o ne žodžiuose. Bet jūs iš jų reikalaujate, kad jie atstatytų pasaulį vien tik perskaitę nedidelę knygelę, kuri tėra vaizdai ir neveiksmingi atspindžiai – tušti juos sulyginus su patyrimų visuma. Ir iš žmogaus jūs padarote primityvų nuogą gyvulį užmiršdami, kad žmonija savo žygyje primena augantį medį, kuris pratęsia save iš vieno per kitą, kaip ir medžio galia tveria per jo mazgus ir kreivinimus, ir išsiskirsčiusias šakas. Ir aš turiu reikalą su dideliu kūnu, ir nežinau, kas yra mirti, kai žiūriu nuo miesto viršaus, nes čia ir ten krinta lapai, čia ir ten susikrauna pumpurai, tačiau per juos tveria stiprus kamienas. Bet tos paskiros blogybės nepadaro žalos niekam, kas yra esminga, ir tu matai, kaip šventovė statoma toliau, kaip ištuštėja ir vėl prisipildo sandėlis, kaip pagražėja eilėraštis ir kaip ima blizgėti išlenktas fontano aptvaras. Bet jei tu išskirtum kartas, tai būtų beveik tas pats, kas užsimanyti iš naujo pradėti patį žmogų, pasiekusį gyvenimo vidurį, ir jame ištrinti viską, ką jis žinojo, jautė, suprato, troško ir bijojo, tas pats, kas norėti pakeisti pažinimo

visumą, tapusią kūnu, skurdžiais posakiais, išplėštais iš knygos, sunaikinti visus syvus, kurie kildavo kamienu, ir žmonėms perduoti tik tai, ką įmanoma kodifikuoti. O kadangi žodis iškreipia norėdamas pagauti ir suprastina norėdamas pamokyti, ir žudo norėdamas suprasti, gyvenimas juos paliauja maitinęs.

Bet aš sakau: gerai yra sudaryti palankias sąlygas mieste dinastijoms atsirasti. Ir jei iš mažos grupelės atskiriami vien tik mano šundaktariai, disponuojantys baigtu paveldu, o ne vien keliais žodžiais, galų gale savo žinioje turėsiu talentingesnius šundaktarius nei tada, jei išplėsčiau atranką iki visos tautos ir pasirinkčiau kareivių bei malūnininkų sūnus. Tatai visai nereiškia, kad aš tyčiojuos iš žmonių pašaukimo, nes kamienas suformuos gana kietą branduolį, kad į jį galėčiau įskiepyti svetimas šakas. Ir mano dinastija susiurbs ir pavers pačia savimi naują maistą, kurį jai patieks pašaukimai.

Nes dar vieną kartą gavau pamoką, kad logika nužudo gyvenimą. Ir kad pati savaime ji nieko savyje neturi...

Bet jie, formuluočių sudarinėtojai, klysta vertindami žmogų. Ir jie supainiojo formuluotę, kuri yra plokščias kedro šešėlis, su visu kedru, su jo svoriu, spalva, sutūpusiais paukščiais ir lapija, kurie neįstengtų įvardyti savęs ir sutilpti silpname žodžių vėjyje...

Nes tie supainioja žyminčią formuluotę ir nurodytą daiktą.

Man pasirodė, kad bergždžias ir pavojingas reikalas uždrausti prieštaravimus. Taip aš atsakiau savo generolams, kurie atėjo man kalbėti apie tvarką, bet painiojo tvarką, kuri yra galia, su muziejų tvarkymu.

Nes aš sakau, kad medis yra tvarka. Bet tvarka čia – tai vienybė, viešpataujanti sumaiščiai. Nes ant šitos šakos yra paukščių lizdas, ant kitos jo nėra. Nes ant šitos kabo vaisius, o ant kitos jo nėra. Nes šita šaka kyla dangop, o kita linksta prie žemės. Bet mano generolai, pasidavę karinių paradų vaizdui, tvirtina, kad vien tik tie objektai tvarkingi, kurie nebesiskiria vieni nuo kitų.

Taip, jei aš jiems leisčiau veikti, jie tobulintų šventas knygas, kurios parodo tvarką – Dievo išmintį, tvarkingai sudėliodami raides, ir pirmas pasitaikęs vaikas iš karto pastebėtų, kad jos visos supainiotos. A raidės kartu, visos B kartu, visos C kartu... – ir taip jie disponuotų gerai sutvarkyta knyga. Knyga generolams.

Ir kaip jie pakęstų tai, kas nesileidžia formuluojama arba dar nepasibaigė, arba ima prieštarauti kitai tiesai? Iš kur jie sužinotų, kad kalboje, kuri formuluoja, bet visai nepagauna, dvi tiesos gali prieštarauti viena kitai? Ir kad aš galiu kalbėti apie girią arba apie valdą pats sau neprieštaraudamas, nors mano giria peržengia kelių valdų ribas, galbūt vienos neuždengiama kaip reikiant, ir mano valda, plytinti per kelias girias, nors galbūt nė viena joje netelpa? Ir viena paneigia kita. Bet štai mano generolai, jei jie garbina valdas, įsako nukirsti galvas poetams, kurie apdainuoja girią.

Nes vienas dalykas priešintis, kitas – prieštarauti sau pačiam, ir aš težinau vieną tiesą, kuri yra gyvenimas, ir pripažįstu vienintelę tvarką, kuri yra vienybė, kai ji viešpatauja medžiagoms. Ir man nė motais, jei medžiagos skirtingos. Mano tvarka – visuotinis bendradarbiavimas pasiremiant vienu, ir ši tvarka įpareigoja nuolat kurti, skatina sukurti kalbą, kuri sugertų prieštaravimus ir kuri pati būtų gyvenimas. Niekad nereikia atsisakyti kurti tvarką, nes jei iš pradžių atsisakysiu gyvenimo ir išrikiuosiu savo genties žmones kaip stulpus palei kelią, mano pasiekta tvarka bus tobula. Tas pats, jei aš priverčiu savo žmones būti vien tik termitų kolonija. Bet kuo termitai galėtų mane suvilioti, juk aš myliu žmogų, kurį išlaisvina jo religija ir kuriam dvasios įkvepia dievai, kuriuos aš jame įkurdinu: namai, valda, valstybė, Dievo karalystė tam, kad jis galėtų save iškeisti į erdvesnį už save patį. Ir kodėl turėčiau uždrausti jiems ginčytis tarpusavyje žinodamas, kad pavykęs mostas susideda iš visų tų, kurie nepasiekia tikslo, žinodamas, kad norėdamas augti žmogus privalo kurti, o ne kartoti. Nes tuomet jam neiškyla joks kitas reikalas – tik vartoti sukauptas atsargas. Pagaliau žinodamas, kad visa, netgi povandeninė laivo dalies forma, privalo didėti ir gyventi, ir keistis, antraip ji tėra mirtis, muziejaus daiktas arba rutina. Pirmiausia atskiriu tęstinumą nuo

rutinos. Ir atskiriu pastovumą nuo mirties. Nei kedro pastovumas, nei valstybės pastovumas nėra grindžiamas nukaršimu. „Štai yra gerai, – sako mano generolai, – taigi daugiau nesikeis!" Bet aš, aš nekenčiu užsisėdėjusiųjų ir vadinu mirusiais užbaigtus miestus.

XXIII

Blogai, kai širdis perveikia dvasią.

Kai jausmas nugali protą.

Taip mano valstybėje man pasirodė, kad lengviau sujungti žmones, kai vadovaujamasi jausmu, o ne protu, kuris jausmams viešpatauja. Be abejonės, tai ženklas to, kad protas privalo tapti jausmu, bet iš pradžių nebūna reikšmingo jausmo.

Taigi man pasirodė, kad nereikia, jog kuriantis žmogus vykdytų daugumos pageidavimus, nes pati jo kūryba privalo tapti daugumos pageidavimu. Dauguma privalo gauti iš proto ir paversti tai, ką įgijo, jausmu. Ji tėra pilvas. Tą maistą, kurį ji gauna, privalo paversti malone ir šviesa.

Mano kaimynas sukūrė pasaulį, nes jį jis jautė savo širdyje. Ir savo tautą pavertė himnu. Bet štai jo tautoje žmonės pradėjo bijoti vienatvės ir pasivaikščiojimo ant kalno, kai jis išsivynioja po jo kojomis tarytum pranašo šleifas ir ten įvyksta pokalbis su žvaigždėmis, ir ledinis klausinėjimas, ir aplink stojusi tyla, ir šnekantis balsas, kuris prabyla tik tyloje. Ir žmogus, iš ten sugrįžtantis, grįžta dievų pagirdytas. Ir jis nusileidžia žemyn ramus ir orus atsineš damas po pelerina niekam nežinomą medų. Ir vien tik tie neš medaus, kurie bus gavę teisę palikti minią. Ir visados tas medus atrodys aitrus. Ir kiekvienas naujas ir vaisingas žodis pasirodys kartus, nes, kaip sakiau, niekas nepažino džiaugsmingo pasikeitimo. Ir jei aš jus auginu, tai todėl, kad ištraukčiau iš jūsų odos kaip iš apvalkalo, kad aprengčiau tarytum gyvatę naujesne oda. Ir štai toji daina virs giesme, taip ir giria užsiplieskia nuo kibirkšties. Bet žmogus, atsisakantis dainos, ir tamsuomenė, draudžianti

vienam iš savo narių išsivaduoti, kad atrastų vienatvę ant kalno, šitaip nužudo dvasią. Nes dvasios erdvė ten, kur ji gali išskleisti sparnus, – tyloje.

XXIV

Nes aš buvau paskatintas susimąstyti apie tuos, kurie suvartoja daugiau nei duoda. Taip yra su valstybės vadovų melagystėm, nes tikėjime jų žodžiu slypėjo žodžio veiksmingumas ir jo galia. Ir taip iš melagystės aš išgaunu galingą poveikį. Atšipinu savo ginklą tuo pat metu, kai jį naudoju. Ir jei iš pradžių aš nugaliu savo priešininką, išmuš valanda, kai jam prisistatysiu beginklis.

Taip atsitinka tam, kuris rašo eilėraščius ir pasiekia veiksmingų efektų sukčiaudamas su priimtomis taisyklėmis, nes efektingas skandalas taip pat yra veiksmas. Bet tasai yra piktadarys, nes norėdamas pasinaudoti asmeniniu privalumu sudaužo bendro lobio vazą. Norėdamas išreikšti save, jis sunaikina visas raiškos galimybes, kaip tasai, kuris norėdamas sau pasišviesti uždega girią. Po to kitiems telieka pelenai. Ir pripratęs prie sintaksės klaidų, aš nebeįstengiu išprovokuoti skandalo ir nustebinti netikėtumu. Juolab negaliu savęs išreikšti pasiduodamas buvusio stiliaus grožiui, nes paverčiau bergždžiomis konvencijas, visus ženklus, mirkčiojimus akimis, tarpusavio supratimą, kodą, taip lėtai kurtą ir leidusį man perduoti pačius subtiliausius savo esybės niuansus. Aš išreiškiau save suvartodamas savo įnagį. Ir įnagį kitų.

Tą patį galima pasakyti apie ironiją, kuri priklauso ne žmogui, o tinginiui. Nes iš savo gubernatoriaus, kuris valdo ir yra gerbiamas, aš išgavau komišką efektą lygindamas jį su asilu, ir niekas nesitikėjo, kad būsiu drąsus. Bet ateina diena, kai aš sumaišau asilą su gubernatoriumi, bet nieko neprajuokinu išsakydamas akivaizdų dalyką. Ir aš sugrioviau hierarchiją, galimybę kopti, vaisingas ambicijas, didybės atvaizdą. Suvartojau lobį, kuris man tarnavo. Apiplėšiau sandėlį ir išbarsčiau jo grūdus. Kaltės išdavystės esmė ta, kad jei aš įstengiau pasinaudoti savo gubernatoriumi jį naikindamas, tai kiti jį buvo įtvirtinę. Man pasiūlė pro-

gą išreikšti save. Aš ja pasinaudojau, kad ją sunaikinčiau. Taip aš išdaviau.

Bet tasai, kuris rašo vadovaudamasis griežtomis taisyklėmis ir nukala įnagį, kad panaudotų tarpininką, galanda ginklą jį naudodamas ir šitaip didina savo atsargas tuo pat metu jas vartodamas. Ir tasai, kuris viešpatauja savo tautai savo žodžio tiesa nepaisydamas sunkumų ar apmaudo, kuris sustiprina savo patikimumą tuo pat metu juo pasinaudodamas, galų gale ir toliau susilauks sekėjų, kai kils karas. Ir tasai, kuris ugdo didybės jausmą, daro įnagį, kuriuo pasinaudos rytoj.

XXV

Todėl aš sukviečiau auklėtojus ir jiems pasakiau:

„Jūs nesate įpareigoti nei nužudyti žmogų žmonių mažyliuose, nei juos paversti skruzdėlėmis, kad gyventų skruzdėlyne, nes man nelabai rūpi, kad žmogaus norai daugiau ar mažiau būtų patenkinti. Man svarbu, kad jis būtų daugiau ar mažiau žmogus. Aš pirmiausia neklausiu, ar žmogus bus laimingas, aš klausiu, koks žmogus bus laimingas. Ir man mažai rūpi prabanga sočių užsisėdėjusiųjų kaip galvijų tvarte.

Jūs patenkinsite jų norus ne formuluotėmis, kurios yra tuščios, o vaizdais, perteikiančiais struktūras.

Jūs grūsite jiems į galvas ne mirusias žinias, o sukursite stilių, kad jie galėtų suvokti.

Jūs nespręsite apie jų gabumus vien tik iš matomo lengvumo, parodyto einant tokia ar kitokia kryptimi, nes tasai nueina toliausiai ir pasiekia didžiausią sėkmę, kuris daugiausia darbavosi priešindamasis pats sau. Taigi pirmiausia atsižvelgsite į meilę.

Jūs išsiplėsite kalbėdami ne apie vartojimą, o apie kūrybą, kad žmogus obliuotų savo lentą ištikimai ir garbingai, ir jis ją obliuos geriau.

Jūs mokysite pagarbos, nes ironizuoja tik tinginiai, ir mokysite veidų užmaršties.

Jūs stengsitės nutraukti žmogaus saitus su materialinėmis gėrybėmis. Ir ugdysite žmogų jo mažylyje pirmiausia mokydami jį mainų, nes kai nėra mainų, telieka surembėjimas.

Jūs mokysite meditacijos ir maldos, nes jose dvasia pasidaro erdvesnė. Ir meilės pratybų, nes kas ją pakeistų. O meilė sau pačiam – tai meilės priešingybė.

Pirmiausia bausite už melavimą ir skundimą, kuris, žinoma, gali pasitarnauti žmogui ir išoriškai miestui. Bet vienintelė ištikimybė išugdo stipriuosius, nes nebūna ištikimybės stovykloje. Tas, kuris yra ištikimas, ištikimas visados. Ir tasai visai neištikimas, kuris gali išduoti draugą, su kuriuo dirba žemę. O man reikalingas stiprus miestas, ir aš, remdamasis žmonių sugedimu, nesustiprinsiu jo jėgos.

Jūs mokysite tobulybės pomėgio, nes bet koks darbas yra ėjimas Dievop ir gali pasibaigti tik mirus.

Pirmiausia jūs nemokysite atlaidumo ar gailestingumo, nes jie galėtų būti blogai suprasti ir taptų vien pagarba užgaulei arba opai. Bet jūs mokysite nuostabaus bendradarbiavimo visų su visais ir su kiekvienu. Tuomet chirurgas skubės per dykumą, kad sutvarstytų vargdienio kelį, nes kalba sukasi apie tarpininką. Ir jie abu turi tą patį vedlį".

XXVI

Pirmiausia aš pasilenkiau ties didžiu permainų ir savęs keitimo stebuklu, nes mieste gyveno raupsuotasis.

„Štai, – man tarė tėvas, – pragarmė".

Ir jis nusivedė mane į priemiestį, esantį nederlingo ir purvino lauko pakraštyje. Lauką supo užtvaras, o vidury lauko stovėjo žemas namas, kur gyveno raupsuotasis, atskirtas nuo žmonių.

„Tu manai, – man tarė tėvas, – jis ims stūgauti, kad išreikštų savo nevilтį? Įsižiūrėk į jį, kai išeis, ir pamatysi jį žiovaujant.

Nei daugiau, nei mažiau už tą, kuriame mirė meilė. Nei daugiau, nei mažiau už tą, kurį sugniuždė tremtis. Nes aš tau sakau: tremtis ne sudrasko, ji išsekina. Tu minti tik svajonėmis ir žaidi tuščiais žaidžiamaisiais kauliukais. Nesvarbu jo turtai. Jis tėra šešėlių karalystės karalius.

Nepriteklius, – man tarė tėvas, – štai išganymas. Tu negali žaisti tuščiais žaidžiamaisiais kauliukais. Negali pasitenkinti savo svajonėmis vien dėl tos priežasties, kad tavo svajonės visai nesipriešina. Jos apgaulingos, tos armijos, sviestos į tuščias pauglystės svajones. Naudinga yra tai, kas tau priešinasi. Ir to raupsuotojo nelaimė jo akimis visai ne ta, kad jis pūva, bet kad niekas jam nesipriešina. Štai jis uždarytas, užsisėdėjęs tarp atsargų".

Miesto gyventojai kartais ateidavo į jį pažiūrėti. Jie susirinkdavo aplink lauką sakytum tie, kurie užkopę į kalną pasilenkia ties vulkano krateriu. Jie išblykšta išgirdę, kai kalnas po jų kojomis ruošiasi riaugėti. Taigi jie spietėsi aplink raupsuotojo lauko kvadratą lyg apie paslaptį. Bet nebuvo jokios paslapties.

„Neprisikurk iliuzijų, – man kalbėjo tėvas. – Neįsivaizduok jo nevilties ir nemigoje grąžomų rankų, ir jo pykčio Dievui ar sau pačiam, arba žmonėms. Nes jame nieko nėra, nebent auganti nesatis. Ką bendra jis galėtų turėti su žmonėmis? Jo akys varva ir jo rankos krinta tarytum šakos. Iš miesto jį tepasiekia toliuose bildančių vežimų triukšmas. Gyvenimas jį temaitina miglotu reginiu. Reginys – tai niekas. Tu gali gyventi tik tuo, ką keiti. Tu visai negyveni tuo, kas tavyje sukrauta tarytum parduotuvėje. Ir anas gyventų, jei galėtų botagu čaižyti arklį ir nešti akmenis, ir prisidėti prie šventovės statybos. Bet jam viskas duota".

Tačiau įsitvirtino paprotys. Gyventojai, ateidavę kasdien, sujaudinti jo skurdo, mėtė savo dovanas per mietus, kuriais buvo pasišiaušusi siena. Ir štai jis buvo aprūpintas, papuoštas ir aprengtas tarytum dievaitis. Pamaitintas geriausiais patiekalais. Ir netgi šventadieniais pagerbtas muzika. Tačiau, nors jam visi buvo reikalingi, pats nebuvo reikalingas niekam. Jis naudojosi visomis gėrybėmis, bet neturėjo gėrybių, kurias galėtų duoti.

Taip būna mediniams stabams, kuriuos apkrauni dovanomis. Ir prieš jų veidus dega tikinčiųjų žibintai. Ir rūksta aukų kvapas.

Ir jie pasipuošia plaukus brangenybėmis. Bet aš tau sakau, minia, svaidanti savo stabams auksines apyrankes ir brangenybes, auga, o medinis stabas ir lieka medinis. Nes jis visai nepakeičia. Taigi gyventi medžiui – tai siurbti žemę ir iš jos sukrauti žiedus".

Ir aš pamačiau, kaip raupsuotasis išėjo iš savo landynės ir apžvelgė mus užgesusiu žvilgsniu. Labiau neprieinamas tam klegesiui, kuris mėgino paglostyti jo savimeilę, o ne jūros bangoms. Atskirtas nuo mūsų pačių ir nuo šiol neprieinamas. Ir jeigu kas iš minios išsakydavo užuojautą, jis tą nužvelgdavo su neaiškia panieka... Nesolidarus. Pasišlykštėjęs žaidimu be garantijos, nes ko vertas gailestis, kuris nepaima į glėbį, kad pasūpuotų? Ir atsilygindamas, jei kas nors gyvuliška sužadindavo jam pyktį, taip tapęs reginiu ir mugės smalsumo daiktu. Tiesą pasakius, pyktis negilus, nes mes nebebuvome iš jo pasaulio tarytum vaikai, apspitę baseiną, kur lėtai plaukioja vienintelis karpis. Ką mums reiškė jo pyktis, nes kas tai per pyktis, negalintis smogti ir vien leidžiantis tuščius žodžius pavėjui? Taip jis man pasirodė apiplėštas savo perteklius. Ir aš prisiminiau raupsuotuosius iš Pietų, kurie dėl įstatymų, liečiančių raupsus, rinkdavo išpirką iš oazės žmonių sėdėdami ant arklio, nuo kurio neturėjo teisės nulipti. Jie tiesdavo medinį dubenėlį, pritaisytą prie lazdos galo. Ir žiūrėdami rūsčiai, ir nematydami, nes laimingi veidai jiems tebuvo medžioklės teritorija. Ir netgi todėl jie būtų pasipiktinę tokia jų pasauliui svetima laime, kaip tylūs smulkių žvėrelių žaidimai proskynoje. Taigi šaltai žiūrėdami ir nematydami. Paskui lėtai vilkdamiesi prie krautuvėlių ir nuo arklio nuleisdami pintinę, pririštą prie virvės galo. Ir kantriai laukdami, kol pardavėjas ją prikraus. Kantrybė buvo niūri ir kėlė baimę, nes sustingę jie mums tebuvo lėta ligos augmenija. Ir puvėsių krosnis, tiglis ir distiliacijos aparatas. Jie mums buvo tik pereinamos vietos ir aptverti laukai, ir būstai ligai. Bet ko jie laukė? Nieko. Nes niekas nieko nelaukia pats iš savęs, laukia iš kito. Ir juo paprastesnė tavo šneka, juo šiurkštesni tavo saitai su žmonėmis, juo mažiau tu gali pažinti laukimą ir nuobodulį.

Bet ko jie būtų galėję tikėtis iš mūsų, tie žmonės, kurie buvo visiškai nuo mūsų atkirsti? Jie nieko nelaukė.

„Pažvelk, – tarė mano tėvas. – Jis net neįstengia nusižiovauti. Išsižadėjo net nuobodulio, kuris yra žmonių laukimas".

XXVII

Iš pradžių man pasirodė, kad jie nelaimingi. Naktis pavirto tarsi laivu, kur Dievas vėl uždaro keleivius be kapitono. Ir man kilo mintis suskirstyti žmones, neš pirmiausia aš troškau suprasti laimę.

Liepiau skambinti varpais. „Ateikite čionai jūs, pertekę laimės". Nes laimė pajaučiama savaime kaip ir vaisius, pertekęs savo skonio. Ir aš išvydau moterį, spaudžiančią abi rankas prie krūtinės, pasilenkusią į priekį, tarytum pripildytą. Ir jie sustojo mano dešinėje. „Ateikite čionai, – tariau, – nelaimingieji". Ir liepiau jiems skambinti varpais. „Stokite mano kairėje", – paliepiau. Ir kai aš juos atskyriau, stengiausi suprasti klausdamas savęs: „Iš kur atsiranda blogis?"

Nes aš visiškai nepasikliauju aritmetika. Nei neganda, nei džiaugsmas nepasiduoda daugybos veiksmui. Ir jei vienintelis žmogus kenčia tautoje, jo kančia prilygsta visos tautos kančiai. Ir tuo pat metu blogai, kad jisai nepasiaukoja tarnauti tautai.

Taip yra su džiaugsmu. Ir kai karalienės duktė išteka, šoka visi žmonės. Tai medis, sukraunantis savo žiedą. Ir aš vertinu medį pagal jo viršūnę.

XXVIII

Erdvi man pasirodė mano vienatvė. Tai tyla ir lėtumas, kurių reikalavau savo tautai. Ir santūrumą, slypintį dvasios gelmėje, ir nuobodulį ant kalno gėriau iki kartėlio. Taigi apačioje mačiau vakaro miesto žiburius. Ir tai didžiulis kvietimas, kurį išsako miestas tol, kol visi susirinks, visi užsidarys, visi pasieks vieni kitus. Taip aš

juos mačiau vieną po kito užsidarančius, su kiekvienu gęstančiu langu suprasdamas jų meilę. Paskui jų rūpesčius. Jeigu tik meilė neiškeičia savęs į ką nors erdvesnį už meilę.

Ir paskutiniai apšviesti langai parodė sergančiuosius. Buvo du ar trys sergantys vėžiu tarytum uždegtos žvakės. Paskui žvaigždė tenai, spindinti tam, kuris galbūt galynėjasi su dirbiniu, nes negali miegoti, jei nesurišo savo pėdo. Paskui dar keli langai, apimti begalinio laukimo ir netekę vilties. Nes Dievas surinko savo dienos derlių ir yra tokių, kurie niekados daugiau nesugrįš.

Taigi iš jų buvo keletas, panašūs į sargybinius, atsigręžę į naktį kaip ir į jūrą. „Štai jie, – pagalvojau, – gyvenimo liudytojai, atsigręžę į nesuvokiamą jūrą. Avangarde. Mūsų keletas, besirūpinančių žmonėmis, kuriems žvaigždės privalo atsiųsti atsaką. Mūsų keletas, stovinčiųjų, pasirinkusių Dievą. Nešdami miesto nešulį, esame keletas tarp užsisėdėjusiųjų, kuriuos žiauriai čaižo ledinis vėjas, krintantis tarytum šaltas žvaigždžių apsiaustas.

Kapitonai, mano bendražygiai, štai kokia ji rūsti, sutemsianti naktis, nes kiti, kurie miega, nė nenutuokia, kad gyvenimas tėra pasikeitimai ir vidinis kedro braškėjimas, ir sopulinga permaina. Mūsų keletas, nešančių jiems nešulį, mūsų keletas prie sienų, tie, kuriuos degina skausmas ir kurie iš lėto irkluoja dienos link, tie, kurie laukia sakytum sargybiniai, įlipę į laivo stiebą, atsakymo į savo klausimus, tie, kurie dar tikisi sulaukti grįžtančios žmonos...“

Bet kaip tik tada man pasirodė pati siena, skirianti nerimą nuo uolumo. Nes nerimas ir uolumas atitenka tiem patiems. Abu yra erdvės ir platybių pajauta.

„Vien tik tie budi su manimi, galvojau, kurie apimti nerimo ir uolūs. Taigi kiti tesiilsi. Tie, kurie dirbo per dieną ir neturi pašaukimo pasilikti avangarde...“

Tačiau miestas tą naktį buvo pakibęs anapus miego dėl žmogaus, kuris auštant turėjo sumokėti už nusikaltimą. Nes žmonės kalbėjo jį esant nekaltą. Ir vaikščiojo patruliai, kurių paskirtis buvo neleisti miniai susiburti, nes kažkas traukė žmones iš namų ir skatino juos burtis.

O aš tariau sau: „Tai vieno kančia uždega šį gaisrą. Tasai, kurs

kalėjime, yra tarytum nuodėgulys, kuriuo švytuojama virš visų".

Man kilo poreikis jį pažinti. Ir aš nuėjau kalėjimo link. Pamačiau jį, kvadratinį ir juodą, žvaigždžių fone ryškėjančiais kontūrais. Ginkluoti vyrai man atvėrė duris, kurios iš lėto sukosi ant vyrių. Sienos pasirodė neįprastai storos, ir grotos saugojo langelius. Ir ten taip pat juodi patruliai vaikščiojo išilgai vestibiulių ir kiemuose arba man praėjus sukildavo kaip naktiniai paukščiai... Ir visur tvyrojo kamerų tvaikas, ir aidėjo gilūs aidai kriptos, kai kam nors iškrisdavo raktas arba kas nors pražingsniuodavo plokštėmis. Ir aš galvojau: „Nejaugi reikia, kad žmogus būtų pavojingas, kad būtų būtina jį sugniuždyti taip užvertus kalną, jį, tokį silpną, geibaus kūno, kad dūrus vinimi iš jo būtų galima atimti gyvybę!"

Ir visi tie žingsniai, kuriuos aš girdėjau, jam mindžiojo pilvą. Ir visos tos sienos, visos slaptos durys, visi kontraforsai jį spaudė. „Jis – kalėjimo dvasia, – tariau sau pagalvojęs apie jį. – Kalėjimo prasmė ir centras, ir tiesa. Tačiau ką jis savęs parodo, jei ne paprastą skudurų krūvelę, skersai atsigulęs ant sijų, galbūt net užmigęs ir sunkiai kvėpuodamas. Toks, koks yra, miesto mielės. Ir sukelia žemės drebėjimą apsiversdamas nuo vienos sienos prie kitos".

Man pravėrė langelį duryse, ir aš pažvelgiau į jį. Gerai suvokdamas, kad čionai buvo kažkas, ką reikia suprasti. Ir pamačiau jį.

Ir galvojau: „Galbūt jis neturi už ką sau priekaištauti, nebent už žmonių meilę. Bet tasai, kuris statosi būstą, savo būstui suteikia formą. Ir, savaime suprantama, bet kokia forma gali būti pageidaujama. Bet ne visos iškart. Antraip nebelieka būsto.

Veidas, išgautas iš akmens, susideda iš visų veidų, kurių buvo atsisakyta. Visi gali būti gražūs. Bet ne visi iškart. Be abejo, jo sapnas gražus.

Jisai ir aš, mes esame ant kalno keteros. Jisai ir aš, vieni. Šią naktį mes esame ant pasaulio keteros. Mes atrandame viens kitą ir susivienijame. Nes niekas šitame aukštyje mūsų neperskiria. Jis, kaip ir aš, trokšta teisingumo. Tačiau jis mirs..."

Aš kentėjau savo širdyje.

Tačiau, kad noras virstų veiksmu, kad medžio jėga virstų šaka, kad moteris taptų motina, reikia rinktis. Iš pasirinkimo neteisin-

gumo užgimsta gyvenimas. Nes aną moterį, kuri buvo graži, taip pat mylėjo tūkstantis. Ir, kad būtų, ji juos įvarė neviltin. Yrà visados neteisinga, kas yrà.

Supratau, kad bet kokia kūryba pirmiausia yra žiauri.

Vėl uždariau duris ir ėjau koridoriais. Kupinas pagarbos ir meilės: „Ką reiškia dovanoti jam gyvybę vergijoje, kai jo didybė – tai jo išdidumas?" Ir susitikau patrulius, kalėjimo sargus, šlavėjus aušta nt rytui. Ir visi tie žmonės tarnavo kaliniui. Ir sunkios sienos saugojo savo kalinį, kaip tie subyrėję griuvėsiai, kurie įgauna prasmę iš paslėpto lobio. Ir aš dar kartą atsigręžiau kalėjimo pusėn. Su savo bokštu, panašiu į žvaigždžių link atlošta karūna, laisvas, plaukiantis su kroviniu, visu visutėliu naudingu, ir tariau sau: „Kas jį neša?" Paskui, kai atsitolinau pavargęs naktyje, ta parako sandėlio anga...

Pagalvojau apie miesto gyventojus. „Žinoma, jie verks, – pagalvojau. – Bet gerai, kad jie verkia".

Nes aš susimąsčiau apie savo tautos dainas, gandus ir apmąstymus. „Jie jį palaidos. Bet niekas nepalaidoja, galvojau. Tai, ką žmonės užkasa, yra sėkla. Aš visiškai neturiu galios priešintis gyvenimui, ir vieną dieną jis bus teisus. Aš jį pakabinsiu ant virvagalio, bet išgirsiu, kaip pragysta jo mirtis. Ir kvietimas nuskambės tam, kuris nori sutaikyti tai, kas suskyla. Bet ką sutaikysiu aš?

Man reikia įsigerti į vieną hierarchiją, o ne tą pačią akimirką į kitą. Visai neprivalau painioti palaimos ir mirties. Aš einu palaimos link, bet visai neprivalau atsisakyti prieštaravimų. Turiu juos priimti. Tai yra gerai, tai yra blogai, man kelia pasibaisėjimą mišinys, kuris tėra sirupas, skirtas silpniesiems, ir kuris juos iškastruoja, bet aš privalau save auginti tuo, kad priimu savo priešą".

XXIX

Susimąsčiau pamatęs šokėjos kaukę. Ir jos išraišką – užsispyrusią, atkaklią ir pavargusią. Ir tariau sau: „Valstybės didingumo laikais tai buvo kaukė. O šiandien tai tėra tuščios dėžutės dangtelis. Žmo-

guje nebeliko patetikos. Nebėra neteisingumo. Jau niekas nesikankina dėl savo reikalo. Ir kas tai per reikalas, kuris visai neskatina kankintis?"

Jis užsimanė įsigyti. Įsigijo. Ar dabar jau patyrė laimę? Bet laimė buvo žygis siekiant įsigyti. Pažvelkite į augalą, kraunantį žiedą. Laimingas, sukrovęs savo žiedą? Ne, bet užbaigtas. Ir nebeturintis daugiau ko norėti, nebent mirties. Nes aš pažįstu troškimą. Darbo troškulį. Pasisekimo skonį. Paskui poilsį. Bet niekas negyvena tuo poilsiu, kuris visai ne penas. Visai nedera painioti maisto ir tikslo. Tasai atbėgo greičiau. Ir jis laimėjo. Bet jis nesugebėtų gyventi laimėtomis lenktynėmis, kaip ir kitas, mylėjęs jūrą, savo vienintele nugalėta audra. Audra, kurią jis nugali, – braso judesiai jam plaukiant. Ir jis šaukiasi kito judesio. Ir malonumas sukrauti žiedą, nugalėti audrą, pastatyti šventovę skiriasi nuo malonumo turėti sukrautą žiedą, nugalėtą audrą, stovinčią šventovę. Iliuzinė yra viltis naudotis tuo, ką iš pradžių pasmerkei būdamas kariu, tikėtis gauti džiaugsmo iš sėsliojo džiaugsmų. Tačiau, sprendžiant iš išorės, kareivis kaunasi, kad pasiektų tai, kas maitina sėslųjį, bet jis neturi teisės nusivilti, jei pagaliau pavirsta sėsliuoju, nes netikra yra nelaimė tojo, kuris jums skundžiasi, kad pasitenkinimas nuolatos bėga nuo troškimo. Nes tuomet žmogus klysta vertindamas troškimų objektą. „Tatai, ką tu be paliovos vejiesi, – sakai tu, – visą laiką tolsta..." Sakytum medis skųstųsi: „Sukroviau žiedą ir štai jis virsta sėkla, o sėkla virsta medžiu ir dar kartą medis – žiedu..." Taip tu nugalėjai audrą ir audra tapo poilsiu, bet tavo poilsis tėra pasiruošimas audrai. Aš tau sakau: „Nebūna dieviškos amnestijos, kuri apsaugotų tave nuo tapsmo. Tu norėtum būti: būsi tik Dieve. Jis pasiims tave į savo klojimą, kai tu iš lėto būsi išsipildęs ir suformuotas savo poelgių, nes žmogus, kaip matai, gimsta ilgai".

Tuo būdu jie ištuštėjo įtikėję turį ir įgyją, ir kelyje sustoją, kad pasidžiaugtų, kaip jie sako, savo atsargomis, nes visai nebūna atsargų. Ir aš tai žinau, aš, kuris ilgam įkliūdavau į būtybių paspęstus spąstus manydamas, kad toji, kuri buvo auklėjama kokioje nors svečioje šalyje ir įtrinama kvapniomis tobulomis medžiagomis, leisis man pagaunama. Ir aš vadinau meile tą svaigulį. Ir man rodėsi, kad mirsiu iš troškulio, jei neįstengsiu jos įsigyti.

Tuomet sužadėtuvės sukeldavo gaudžiančias šventes, kurias nuspalvindavo visai tautai meilės religija. Ir žmonės išpildavo pintines gėlių ir išliedavo kvepalus, ir degindavo deimantus, kainavusius prakaitą, kančias ir žmonių kraują. Visa tai radosi iš minios taip, kaip kvepalų lašas išgaunamas iš gėlių karučių, ir kiekvienas stengėsi, per daug nesuvokdamas kodėl, išlieti visas jėgas meilėje. Bet štai jinai terasoje, švelnioji belaisvė, pagauta vėjo su savo vualiais. Ir aš, vyras, ir aš, karys nugalėtojas, pagaliau turintis atlygį už savo karą. Staiga jos akivaizdoje nebeišmanydams, kuo tapti...

„Mano balande, – jai aš kalbėjau, – mano purpleli, ilgakoje mano gazele...", nes žodžiais, kuriuos išgalvojau, stengiausi ją pagauti, nepagaunamą! Ištirpusią tarytum sniegas. Nes tapo nieku dovana, kurios laukiau. Ir aš sušukau: „Kur jūs esate?", ir jos visai nesutikau. „Kur yra siena?" Ir aš pavirtau pilies bokštu ir tvirtovės siena. Ir džiaugsmingi laužai mano mieste liepsnojo, kad atšvęstų meilę. Ir aš, vienišas, savo baisioje dykumoje žiūrėjau į ją nusirengusią, miegančią". Aš apsigavau pasirinkdamas grobį, aš apsigavau pasidavęs bėgimui. Ji bėgo taip greitai, ir aš ją sustabdžiau norėdamas sugriebti... Ir sykį pagauta, ji prapuolė... Bet ir aš supratau savo klaidą. Tiesiog bėgte bėgau ir buvau paikas kaip ir tasai, kuris, prisisėmęs ąsotį, uždarė jį savo spintoje, nes mėgo šaltinių čiurlenimą...

„Bet jei aš visai tavęs nepaliesiu, sukursiu tave kaip šventovę. Ir sukursiu tave šviesoje. Ir tavo tyloje telpa laukai. Ir aš sugebu tave mylėti anapus savęs ir tavęs. Ir giesmes sugalvoju, kad pašlovinčiau tavo valdas. Ir užsimerkia akys, pasaulio vokai. Ir laikau tave savo glėbyje pavargusią tarytum miestas. Ir tu esi tik žygis, mano kopimas Dievop. Tu esi sukurta, kad būtum sudeginta, sunaudota, bet ne tam, kad būtum išsaugota... Ir štai netrukus rūmai pravirksta, ir visas miestas apsineša pelenais, nes aš pasiėmiau tūkstantį ginkluotų vyrų ir peržengiau miesto prieangį sukdamas dykumos linkui, nepatenkintas.

Vieno žmogaus skausmas, tai tau sakiau, prilygsta pasaulio skausmui. Ir meilė vienintelės, nepaisant jos kvailumo, sūpuoja Paukš-

čių Taką ir jo žvaigždes. Ir aš spaudžiu tave savo glėbyje tarytum laivo linkį. Išvykimas į atvirą jūrą – baisus meilės petys...“

Taip aš pažinau savo valstybės ribas. Bet tos ribos ją išreiškė, nes aš myliu tik tai, kas priešinasi. Medis ar žmogus – tai pirmiausia tasai, kuris priešinasi. Ir aš palyginau su dangteliais tuščioms dėžutėms užsispyrusių šokėjų bareljefus, kurie buvo kaukės, kai pridengė užsispyrimą ir vidinę maišatį, ir poeziją, ginčų dukterį. Myliu tą, kuris atsiskleidžia rodydamas pasipriešinimą, kuris užsidaro ir tyli, kuris išlieka patvarus ir per kankinimus suspaustomis lūpomis pasipriešina kankinimams ir meilei. Tą, kuris atiduoda pirmenybę ir yra neteisingas visai nemylėdamas. Tave, kuris, kaip baisus bokštas, niekados nebūsi paimtas...

Nes aš nekenčiu lengvumo. Ir visai nėra žmogaus, jei jis nesipriešina. Lieka nebent skruzdėlynas, kur Dievas daugiau neįsispaudžia. Žmogus be mielių. Ir štai stebuklas, pasirodęs man kalėjime. Stipresnis už tave, už mane, už mus visus, už mano kalėjimo sargus ir pakeliamuosius tiltus, ir mano tvirtovės sienas. Štai toji mįslė, kuri mane kamavo, tokia pat kaip ir meilės, kai nuogą aš laikiau ją pasidavusią. Žmogaus didybė, tačiau ir menkumas, nes aš žinau, kad jis didis tikėjimu, o ne savo maišto puikybe.

XXX

Taip man pasirodė, kad žmogus visai nevertas dėmesio, jei jis ne tik nesugeba aukotis, priešintis pagundoms ir susitaikyti su mirtimi, nes tuomet praranda formą, bet taip pat, ištirpęs masėje, masės valdomas, pakluso jos įstatymams, nes tas pats atsitinka šernui ar vienišam drambliui, ar žmogui ant kalno: masė privalo kiekvienam leisti pasinerti į savo tylą ir neištraukti jo iš ten pasidavus neapykantai to, kuris panašus į kedrą, kai iškyla virš kalno.

Tasai, kuris ateina pas mane su savo kalbomis, kad pagautų ir išsakytų žmogų, vadovaudamasis savo apžvalgos logika, man pa-

sirodo panašus į vaiką, kuris įsitaiso prie atlaso su savo kibirėliu ir kastuvėliu ir užsimoja sugriebti kalną ir perkelti jį kitur. Žmogus yra tai, kas yra, visai ne tai, ką galima išsakyti. Žinoma, bet kokios sąmonės tikslas yra išreikšti tai, kas yra, bet išreiškimas – tai sunkus darbas, lėtas ir vingiuotas, ir klaida yra manyti, kad nėra to, kas negali būti išsakyta pirmiausia. Nes išsakyti ir suvokti turi tą pačią prasmę. Bet menka yra ta dalis žmogaus, kurią iki šios dienos aš išmokau suvokti. Taigi tai, ką vieną dieną suvokiau, neegzistavo dėl to mažiau išvakarėse, ir aš apsigaunu, jei imu įsivaizduoti, kad tai, ko negaliu išsakyti apie žmogų, visai neverta atidaus žvilgsnio. Nes juolab aš neišreiškiu kalno, bet suteikiu jam reikšmę. Bet aš painioju sąvokas „reikšti" ir „suvokti". Reiškiu tam, kuris žino, bet jei nežinotų, kaip sugebėčiau perduoti jam kalną su jo sprogymėmis, riedančiais akmenimis, levandomis apaugusiais šlaitais ir jo viršūne, įsirėžusia žvaigždėse?

Ir aš žinau, kai susiduriu ne su sugriauta tvirtove ar valtimi, plaukiančia nežinia kur, nuo kurios geležinio žiedo užsimanę atriša virvę, kad ją plukdytų ten, kur patiks, bet įstabi egzistencija su vidinės gravitacijos dėsniais ir tyla, daug didingesne už žvaigždžių mašinerijos tylą.

Taigi taip man iškilo dilema – žavėtis paklusniu ar nepalenkiamu žmogumi, kuris parodo, kas jis yra, kuris sugeba perprasti problemą, o ne ją formuluoti, nes tie, kuriuos valdo griežčiausia drausmė ir kurie man davus ženklą sutinka mirti, tie, kuriuos įmagnetina mano tikėjimas, taip užgrūdinti drausmės, kad aš galiu jų akivaizdoje juos įžeidinėti ir drausminti tarytum vaikus, ir kurie, priešingai, pasitikdami nuotykius ir susidurdami su kitais, rodo plieninę valią, didingą pyktį ir drąsą mirdami.

Aš supratau, kad tebuvo dvi to paties žmogaus pusės. Tasai, kuriuo mes žavimės kaip nenugalima sėkla, toji, kuri nesileidžia pajungiama ir mano glėbyje jaučiasi tokia pat nesanti kaip laivas atviroje jūroje, tas, kurį aš vadinu žmogumi, nes jis nenuolaidžiauja, nesudarinėja sandėrių, nesidera, nesikrato savo paties dalies pasiduodamas apsukrumui, geiduliui ar nuovargiui, tasai, kurį aš galiu sutraiškyti prispausdamas girna, bet neišsunkiu iš jo paslapties aliejaus, tasai, kuris širdyje nešiojasi kietą alyvos branduolį, tasai, prieš kurį griebtis prievartos neleidžiu nei miniai, nei tiro-

nui, tapusiam deimantu širdyje, jame visados aptinku kitą veidą. Ir paklusnus, ir disciplinuotas, ir pagarbus, ir kupinas tikėjimo bei išsižadėjimo, dvasingos giminės išmintingas sūnus ir jos dorybių sergėtojas...

Bet anie, kuriuos aš vadinau laisvais ir sprendžiančiais tik apie save pačius, nepermaldaujamai vienišus, anie visai nevaldomi, jų stiebuose stinga vėjo ir jų pasipriešinimas visados tėra padriki įgeidžiai.

Taip aš, nekenčiantis galvijų ir žmogaus, praradusio savo esmę ir vidinę tėvynę, aš, kuriam visai nepatinka nei kaip vadui, nei kaip šeimininkui kastruoti savo tautą ir jos žmones paversti aklomis ir paklusniomis skruzdėlėmis, aš supratau, kad savo suvaržymais galėjau ir privalėjau ją pagyvinti, o ne pražudyti. Ir jos švelnumas mano bažnyčioje, ir jos paklusnumas, ir jos parama visai nebuvo skirti pavainikiui, nes tasai vienintelis gali man tarnauti kaip kertinis akmuo ties mano valstybės ribomis, nes nėra ko tikėtis iš savęs paties, tikėtis galima tik iš nuostabaus bendradarbiavimo vieno su kitu...

Taip tą, kurį gniuždė tvirtovės sienų svoris, kurį saugojo sargybiniai ir kurį aš galėjau nukryžiuoti nepriversdamas jo išsižadėti, tą, iš kurio išgausi tik niekinamą šypseną traiškydamas jį mano budelių presu, aš vertinčiau klaidingai, jei jame įžvelgčiau nepaklusnųjį, nes jo galia aplanko jį iš kitos religijos, ji yra kitas jo veidas, švelnus. Kitas jo paties paveikslas, paveikslas žmogaus, kuris atsisėda ir klausosi sunėręs rankas ant kelių su patiklia šypsena, ir yra krūtys, kurios jį maitino savo pienu. Tą patį galima pasakyti apie tą, kurią sučiupau savo bokšte ir kuri vaikšto skersai išilgai po horizonto narvą, ir jos neįmanoma nei išprievartauti, nei sučiupti; ir iš jos lūpų neišsprūs meilės žodis, kurio kažkas iš jos reikalauja, nes ji paprasčiausiai priklauso kitam kraštui, kitam gaisrui, kitai tolimai genčiai, sklidina jos religijos. Ir jei jos neatversiu, neįstengsiu pasiekti.

Tie, kurių aš nekenčiu, tai pirmiausia tie, kurių nėra. Padermė šunų, kurie manosi esą laisvi, nes laisvai gali keisti nuomonę, išsižadėti. (O kaip sužinotų, kad išsižada, nes jie patys sau teisėjai?) Juk jie laisvai gali sukčiauti ir netesėti savo žodžio ir išsižadėti, ir aš priverčiu juos keisti nuomonę, jei jie alkani, vien tik parodydamas jų lovį.

Tokia buvo sužadėtuvių ir myriop pasmerktojo naktis. Ir taip aš patyriau egzistencijos jausmą. Išsaugokite savo formą, būkite pastovūs kaip forštevenis, tai, ką semiatės iš išorės, paverskite pačiais savimi, kaip daro kedras. Aš, aš esu rėmai ir tvirtinimai, ir kūrybos veiksmas, iš kurio jūs užgimstate. Dabar jums, kaip milžiniškam medžiui, plečiančiam savo šakas, o ne šakas kito, formuojančiam savo spyglius ar lapus, o ne kito, reikia augti ir įsitvirtinti.

Bet aš pavadinsiu padugnėmis tuos kitus, kurie gyvena kitų žygiais ir kaip chameleonas įgyja jų spalvas; jiems patinka visa, iš kur pilasi dovanos, jie mėgaujasi sveikinimo šūksniais ir vertina save žvelgdami į minios veidrodį, nes niekas jų neatranda, jų visai nėra, jie tarytum citadelė užsidarę su savo lobiais ir iš kartos į kartą neperduoda slaptažodžio, bet leidžia augti savo vaikams jų neugdydami. Ir jie dygsta tarytum grybai pasaulyje.

XXXI

Anie žmonės atėjo pas mane kalbėti apie patogumus, ir aš prisiminiau savo kariuomenę. Žinodamas, kiek pastangų deda žmogus, kad išsaugotų gyvenimo pusiausvyrą, nepaisydamas, kad gyvenimas išnyksta, kai pusiausvyra pasiekiama.

Ir todėl aš mėgstu karą, kuris siekia taikos. Su vėsiu taikingu smėliu, nepaliestu smėliu, kur knibžda gyvatės, ir jo nepažeistomis vietomis, ir jo prieglobsčiais. Ir aš ilgai galvojau apie vaikus, kurie žaidžia ir perkeičia baltus akmenis: „Štai čia, – sako jie, – žygiuojanti kariuomenė, o ten bandos", bet praeivis, ten matantis tik akmenis, nepažįsta jų širdies turtų. Taip pat ir tasai, kuris gyvena aušra ir saulės veidrodyje pasineria į šaltą vandenį apsiplauti, paskui šildosi pirmų dienos valandų spinduliuose. Ar paprasčiausiai tasai, kuris ištroškęs eina prie šulinio, pats traukia girgždančią grandinę ir iškelia sunkų kibirą ant rentinio ir taip pažįsta vandens giesmę ir visas besiteškenančias melodijas. Taigi jo troškulys pripildė reikšmės jo žingsnius ir rankas, ir jo akis, ir su tuo

ištroškusio žmogaus ėjimu šulinio link yra kaip su eilėraščiu, bet kiti duoda ženklą vergui, ir šis atneša vandenį jiems prie lūpų, ir jie nesužino vandens giesmės. Jų patogumas tėra nesatis; jie visai neįtikėjo kančia, o džiaugsmas visai nepanoro jų pačių.

Tą patį aš pastebėjau atsitinkant tam, kuris klausosi muzikos ir nejaučia poreikio į ją įsiskverbti, kuris leidžiasi nešamas sakytum neštuvais muzikos link, o visai nenori eiti pats link jos, kuris atsisako vaisiaus, kurio žievelė karti. Bet aš štai ką sakau: visai nėra vaisiaus, jei nėra žievės. Ir jūs supainiojate laimę su savo pačių nesatimi. Nes to, kuris turtingas, ten nebėra, kad naudotųsi savo turtais – tokie turtai bergždi. Ir visai nėra kraštovaizdžio, atsiveriančio nuo kalnų viršūnės, jei niekas nekopė jų šlaitu, nes tas kraštovaizdis visai ne reginys, o viešpatavimas. Ir jei tave užbogino į viršų neštuvais, tu matai vien daugiau ar mažiau bespalvių daiktų išdėstymą, bet kaip tu juos sutirštintum savo substancija? Nes kraštovaizdis tam, kuris susikryžiuoja rankas ant krūtinės su pasitenkinimu, yra alsavimo ir raumenų, besiilsinčių po darbo, mišinys ir melsvėjančio vakaro pasiekta tvarka, nes kiekvienas jo žingsnis truputėlį patvarkė upes, išdėstė viršūnes, atstūmė žvirgždą nuo kaimo. Tas kraštovaizdis užgimė iš jo paties, ir džiaugsmas, kurį aš aptinku jo veide, tai džiaugsmas vaiko, kuris, sudėliojęs akmenis, pastatė savo miestą ir juo gėrisi, ir jį užpildo savimi. Bet koks vaikas būtų laimingas žiūrėdamas į akmenų krūvą, kuri tėra reginys neįdėjus pastangų?

Aš juos mačiau, besikankinančius iš troškulio. Troškulys, vandens pavydas, žiauresnis už ligą, nes kūnas žino vaistą ir jo reikalauja kaip reikalautų moters, ir sapne regi, kaip kiti geria, nes žmogus mato moterį, besišypsančią kitiems. Niekas neturi prasmės, jei aš ten neįmaišiau savo kūno ir dvasios. Visai nebūna nuotykių, jei aš juose nedalyvauju. Mano astrologai, įsižiūrėdami į Paukščių Taką, paskirdami tyrinėjimams naktis, randa ten didelę knygą, kurios puslapiai nuostabiai šlama, kai juos vartai, ir jie garbina Dievą, kad Jis pripildė pasaulį esmės, kuri taip veria širdį.

Sakau jums štai ką: jūs turite teisę vengti pastangų tik dėl kitų pastangų, nes privalote augti.

XXXII

Anais metais mirė tasai, kuris valdė mano valstybės rytuose. Tasai, su kuriuo aš žiauriai kovojau. Po tiekos mūšių perpratau, kad rėmiausi į jį tarytum į sieną. Aš dar prisimenu mūsų susitikimus. Dykumoje pastatydavo purpurinę palapinę, kuri likdavo tuščia, ir mes ateidavome abu į tą palapinę, mūsų kariuomenės likdavo nuošalyje, nes blogai, kai žmonės susimaišo. Minia gyvena tik savo pilve, o bet kokie auksavimai nusilupa. Taip jie žiūrėjo į mus pavydžiai atsirėmę į savo patikimus ginklus ir visiškai nesusigraudinę nuo to lengvo graudulio. Nes buvo teisus mano tėvas sakydamas: „Tu privalai susitikti su žmogumi ne jo paviršiuje, o septintame jo dvasios, širdies ir proto aukšte. Antraip, pradėję viens kito ieškoti vulgariausiuose jausmuose, baigiate tuo, kad bergždžiai praliejate kraują".

Tuo būdu aš buvau jį supratęs ir visko atsisakęs, ir, apsisupęs triguba vienatvės siena, pasiekdavau jį. Veidu į veidą mes sėsdavome ant smėlio. Ir aš nežinau kas, jisai ar aš, buvo galingiausias. Nes mūsų žygiai drebindavo pasaulį, bet mes juos pamatuodavome. Tuomet kalbėjome apie ganyklas: „Turiu dvidešimt penkis tūkstančius dvesiančių galvijų, – sakė jis. – Tavo krašte palijo". Bet aš negalėjau pakęsti, kad jie atneštų savo svetimus papročius ir pūdančią abejonę. Kaip priimsiu savo žemėse piemenis iš kito pasaulio? Ir aš jam atsakiau: „Turiu dvidešimt penkis tūkstančius žmonių mažylių, kurie privalo mokytis savo, o ne kitų maldų, kitaip jie neturės formos". Ir ginklai sprendė tautų ginčą. Ir mes buvome panašūs į du potvynius, užplūstančius ir besitraukiančius. Ir jei nė vienas iš mūsų nesistūmė į priekį, nors mes ir spaudėme viens kitą visu savo svoriu, tai todėl, kad buvome pasiekę apogėjų, užgrūdinę savo priešą jo pralaimėjimu. „Tu mane nugalėjai, taigi sustiprėjau aš".

Tai visai nereiškia, kad niekinau jo didybę. Kabančiuosius jo sostinės sodus. Jo pirklių kvapą. Subtilius jo graverių aukso dirbinius. Dideles vandens užtvankas. Žemesnis žmogus išgalvoja panieką, nes jo tiesa pašalina kitas. Bet mes, žinodami, kad tiesos koegzistuoja, net nemanėme menkiną vienas kitą pripažindami kito tiesą, nors ji ir būtų buvusi mūsų klaida. Obelis, kurią aš

žinau, visai neniekina vynuogienojo, kaip palmė kedro. Bet kiekvienas grūdinasi kaip išgalėdamas ir visai nesumaišo šaknų. Ir išsaugo savo formą ir esmę, nes ten slypi neįkainojamas kapitalas, kuriam nedera leisti išsigimti.

„Tikrieji mainai, – man sakė jis, – tai kvepalų dėžutė ar sėkla, ar geltono kedro dovana, kuri užpildo tavo namus manųjų kvapais. Arba mano karo šūkis, kai jis pasiekia tave nuo mano kalnų. Arba galbūt ambasadoriaus balsas, jei jis buvo ilgai lavinamas ir ugdomas, ir grūdinamas, iškart tave atstumiantis ir tave priimantis. Nes jis tave atstumia žemesniuose tavo aukštuose. Bet jis tave atranda ten, kur žmogus gerbiamas, pakildamas virš jo neapykantos. Vieninteliė vertinga pagarba – tai priešo pagarba. O draugų pagarba vertinga tik tuomet, kai jie išnyra virš dėkingumo ir padėkos, ir visų vulgarių jausmų. Jei tu miršti už savo draugą, aš draudžiu tau graudintis..."

Taip pat meluočiau, jei sakyčiau turėjęs jo asmenyje draugą. Tačiau mes susitikdavome apimti didelio džiaugsmo, bet kaip tik tada žodžiai imdavo paistyti niekus apie žmonių vulgarumą. Džiaugsmas buvo skirtas ne jam, o Dievui. Jis buvo kelias Dievop. Mūsų susitikimai buvo labai svarbūs. Ir mes neturėjome ką viens kitam pasakyti.

Teatleidžia man Dievas, kad verkiau jam mirus.

Aš jį gerai perpratau, savo vargo netobulumą. „Jei aš verkiu, – tariau sau, – tai todėl, kad dar nesu grynas". Ir aš vaizdavausi, tarytum jis būtų sužinojęs apie mano mirtį lyg apie sugrįžimą naktį iš kokios nors teritorijos. Ir įsižiūrintį į didelę pasaulio permainą tomis pačiomis akimis kaip ir į prieblandą. Arba tasai, kuris pasauliui besikeičiant pasineria po miegančiu vandenų veidrodžiu. „Viešpatie, – jis būtų pasakęs savo Dievui, – sutemsta naktis, ir išaušta diena pagal tavo valią. Bet kas prarasta iš surišto pėdo, iš praėjusių laikų? Aš buvau". Ir štai jis būtų mane uždaręs neišsakomoje savo tyloje. Bet aš dar nebuvau pakankamai grynas ir dar nesiilgėjau amžinybės. Ir sakytum moteris patyriau paviršinį liūdesį, kai vakaro vėjas suvytina gyvų mano rožynų rožes. Nes jis nuvytina mane patį mano rožėse. Ir jaučiu, kaip jose miršiu.

Per savo gyvenimą aš palaidojau savo kapitonus, atėmiau val-

džią iš savo ministrų, praradau savo moteris. Paskui save palikau šimtus savo paties atvaizdų, kaip gyvatė palieka išnaras. Bet taip, kaip vėl pateka saulė, kuri yra dienos matas ir laikrodis, arba vasara, kuri matuoja metų sūpavimąsi, eidami nuo susitikimo prie susitikimo, nuo sutarties prie sutarties, mano ginkluoti vyrai dykumoje statė tuščią palapinę. Ir mes į ją eidavome. Toks yra iškilmingas paprotys ir pergamentinė šypsena, ir ramybė priartėjus prie mirties. Ir toji tyla priklauso ne žmogui, o Dievui.

Bet štai aš likau vienas, vienintelis atsakingas už savo praeitį, ir neturiu liudytojo, kuris būtų matęs mane gyvenant. Visi veiksmai, kurių nesiteikiau parodyti savo tautai, bet kuriuos jisai, mano Rytų kaimynas, buvo supratęs, visi vidiniai maištai, kurių nepaverčiau reginiu, bet kuriuos jis buvo nuspėjęs savo tyloje. Visa atsakomybė, kuri buvo mane prislėgusi ir apie kurią niekas nežinojo, nes taip reikėjo, kad iš pradžių jie patikėtų mano savivale, bet jisai, mano Rytų kaimynas, buvo pasvėręs, niekados nereikšdamas užuojautos, ganėtinai iškilęs virš viso šito, ganėtinai anapus, vertindamas kitaip nei aš, štai jis užmigo smėlio purpure užsitraukęs ant savęs smėlį tarytum drobulę, vertą jo paties, štai jis nutilo, štai pradėjo šypsotis liūdna Dievo šypsena, Dievo, kuris, surišęs savo pėdą, priima nekreipdamas dėmesio į tai, kokios yra jų atsargos. Ak! Kiek savanaudiškumo mano sąmyšyje! Aš toks silpnas, kai teikiu svarbos savo likimo trajektorijai, nes jis visai jos neturi matuodamas valstybę savo paties ūgiu, užuot su ja susiliejęs, ir atrasdamas, kad asmeninis mano gyvenimas pasibaigė ties ketera kaip kelionė.

Tą naktį savo gyvenime aš pažinau takoskyrą, leisdamasis šlaitu po to, kai iš lėto buvau užkopęs į kitą šlaitą ir, nebeatpažindamas nė vieno žmogaus, pirmą kartą tapęs seniu ir nematydamas artimų veidų, ir abejingas visiems, nes tapau abejingas pats sau, nes kitame šlaite buvau palikęs visus savo karvedžius, visas savo moteris, visus savo priešus ir galbūt vienintelį draugą – nuo šiolei vienišas pasaulyje, kur gyveno gentys, kurių nebepažinojau.

Bet kaip tik čia sugebėjau susigriebti. „Aš sutraiškiau paskutinę savo žievę, nes maniau, kad tapsiu tyras. Visai nebuvau toks didis, nes pats save vertinau. Ir išbandymas siųstas man, nes aš pradėjau silpti, nes išsipūčiau nuo žemų širdies jausmų. Aš suge-

bėsiu jam, savo mirusiam draugui, rasti vietos jo didybėje, ir jo neapverksiu. Paprasčiausiai jis bus buvęs. Ir smėlis man atrodys turtingesnis, nes dažnai dykumos platybėse būsiu jį matęs šypsantį. Ir toji šypsena atstos visų žmonių šypsenas. Toji šypsena praturtins visas šypsenas, nes aš įžvelgsiu žmoguje apmatus, kokių joks akmentašys neįstengė išgauti iš uolienos, bet per tą uolieną aš geriau pažinsiu žmogaus veidą, nes būsiu įdėmiai į vieną įsižiūrėjęs.

Taigi aš leidžiuosi žemyn nuo savo kalno: nebijokite, mano žmonės, aš vėl surišau giją. Blogai, kad man buvo prireikę žmogaus. Ranka, kuri mane išgydė ir susiuvo žaizdą, dingo, bet siūlė liko. Nusileidžiu nuo savo kalno, susitinku avis ir ėriukus. Aš juos glostau. Esu vienišas pasaulyje Dievo akivaizdoje, bet glostydamas ėriukus, kurie atveria širdies šaltinius, tikriau, ne ėriuką, bet per jį žmonių silpnumą, aš vėl jus atrandu".

Na, o tą kitą įtvirtinau, ir niekados jis geriau nevaldė. Aš jį įtvirtinau mirtyje. Ir kiekvienais metais dykumoje pastatoma palapinė tuomet, kai mano tauta meldžiasi. Mano kariuomenė užgula savo ginklus, šautuvai užtaisyti, raiteliai jodinėja stebėdami dykumą ir nukerta galvą tam, kuris išdrįsta žengti į kraštą. Einu į priekį vienas. Ir pakeliu palapinės audeklą, ir įeinu, ir atsisėdu. Ir žemėje įsivyrauja tyla.

XXXIII

Ir dabar, kai mane kamuoja į strėnas įsimetęs nebylus skausmas, kurio mano gydytojai nesugeba išgydyti, dabar, kai esu tarytum girios medis, prie kurio priglaustas medkirčio kirvis, ir kai netrukus Dievas mane nugriaus tarytum sudilusį bokštą, o mano pabudimai nebe tokie, kokie buvo, kai buvau dvidešimties metų, ir raumenims ilsintis, ir dvasiai skraidant erdvėmis radau paguodą, kurios esmė – visai nesikankinti dėl ženklų, sklindančių mano kūnu, ir nesileisti pažeidžiamam kančių, kurios menkos, asmeniškos ir uždarytos manyje; valstybės istorikai, rašydami savo kronikas, nepaskirs joms trijų eilučių, nes visai nesvarbu, kad mano dantis kliba ir kad jį ištrauks, ir būtų pasigailėtina tikėtis men-

kiausio gailesčio. Priešingai, mane apima pyktis, kai apie tai pagalvoju, nes tai tėra vaza, įraižos, bet ne turinys. Ir žmonės man pasakoja, kad kai mano Rytų kaimyną parbloškė paralyžius ir kai vienas jo šonas atšalo ir apmirė, ir kai jis vežė Siamo dvynį, kuris nebesijuokė, neprarado orumo, sėkmingai ėjo šitą mokslą. Ir tiems, kurie džiaugėsi jo dvasios stiprybe jį sveikindami, atsakydavo su panieka, kad tie klydo vertindami jo asmenį, ir kad tokios rūšies pagarbą geriau būtų reikšti miesto krautuvininkams, nes tasai, kuris valdo, jei jis nevaldo savo paties kūno, tėra juokingas uzurpatorius. Čia nėra nuopuolio, bet, be abejo, nuostabus džiaugsmas šiandien galėti truputį geriau vaduotis!

Ak, žmogaus senatvė! Be abejo, aš nieko neatpažįstu kitame savo kalno šlaite. Mano širdyje apsigyveno miręs draugas. Ir gedulo išdžiovintomis akimis atidžiai įsižiūrėdamas į kaimus laukiu, kol tarytum potvynis mane vėl užlies meilė.

XXXIV

Įsižiūrėjau į miestą, kurio žiburiai užsidegė vakare. Baltas veidas, kartais melsvėjantis, su slėpiningomis šviesomis, iš vidaus apšviečiančiomis būstus. Ir jos gatvių sąranga. Ir prasidedanti tyla, nes jame stojo tyla, užplūstanti povandenines uolas. Ir kai aš gėrėjausi gatvių bei aikščių brėžiniu ir šen bei ten esančiomis šventyklomis tarytum dvasingais sandėliais, o aplinkui – tamsiu kalvos drabužiu, iškilo vaizdas išdžiūvusio augalo, nukirsto nuo šaknų nepaisant kūno, kurio jis buvo pertekęs. Iškilo tuščių sandėlių vaizdas. Ten nebebuvo gyvos būtybės, kurios kiekviena dalis skambėdama susilaukia atgarsio kitoje, nebebuvo širdies, varinėjančios kraują, kad jį išlietų į substanciją, nebebuvo vienintelio kūno, įstengiančio džiaugtis kartu švenčių dienomis, gebančio sukurti vienintelę dainą. Tebuvo parazitai, įsitaisę kitiems priklausančiose kriauklėse, tuščiai leidžiantys laiką savo kalėjime ir visiškai nebendradarbiaujantys. Nebebuvo miesto, buvo tik miesto kiautas, užpildytas mirusiaisiais, kurie tikėjo gyvenę. Aš tariau sau: „Štai medis, kuris greit nudžius. Štai vaisius, kuris greit supus. Štai kiautu pridengtas vėžlio lavonas". Ir man pasirodė, kad į mano

miestą vėlei reikia įlieti syvų. Reikia prie maitinančio kamieno pritvirtinti šakas. Reikia pripildyti sandėlius ir cisternas tylos atsargomis. Ir reikia, kad tai padaryčiau aš, antraip kas mylėtų žmones?

XXXV

Taip pat buvo su muzika, kurios klausiausi ir kurios jie negalėjo suprasti. Ir kilo paprastas ginčas: arba tu jiems duodi klausytis dainų, kurias jie supranta (ir jie visai nedaro pažangos), arba juos mokai suprantamo mokslo (ir iš to jie nieko negauna). Arba tu juos uždarai papročiuose, kurie jiems priklauso jau tūkstantį metų, ir juose nėra medžio, kuris auga brandindamas vaisius ir kraudamas žiedus, užtat jie patiria ramybę maldoje, išmintyje ir miegodami Dievuje, arba, priešingai, eidamas į ateitį tu juos stumdai ir sukreti, ir priverti atsikratyti papročių, ir netrukus vedi tik emigrantų bandą, netekusią tėvonijos. Kariuomenę, nuolatos įrengiančią stovyklą, bet niekados neklojančią savo pamatų.

Bet koks kopimas skausmingas. Bet kokia permaina – kančia. Ir aš neperpratau muzikos, jei iš pradžių dėl jos nesikankinau, nes, be abejo, ji yra tik mano kančios vaisius, ir aš visai netikiu tais, kurie džiaugiasi kitų sukauptomis atsargomis. Netikiu, kad užtektų panardinti žmonių vaikus į muziką, į eilėraštį ar į šneką ir jiems galėtum teikti palaimą ir didį meilės svaigulį. Nes, žinoma, žmogus – meilės savybė, taip pat ir kančios. Ir nuobodulio. Ir niūraus blogo ūpo tarytum lietingas dangus. Ir netgi tų, kurie sugebėtų mėgautis eilėraščiu, – o tai tik džiaugsmas, kitaip jie niekados neatrodytų liūdni. Jie užsisklęstų eilėraštyje ir džiūgautų. Ir žmonija užsisklęstų eilėraščiuose ir džiūgautų neprivalėdama nieko kurti. Bet žmogus taip sutvarkytas, kad džiaugiasi tik tuo, ką sukuria. Ir kad juo pasimėgautų, jam prireikė užkopti į eilėraštį. Bet lygiai kaip kraštovaizdis, atsiveriantis nuo kalno viršūnės, greitai širdyje nublanksta ir turi prasmę tik tada, kai būna nuovargio statinys, raumenų būsena, ir netrukus, kiek pailsėjęs ir išsiilgęs žygio, tas pats kraštovaizdis priverčia nusižiovauti ir jau nebeturi daugiau ką tau atskleisti; tas pats atsitinka eilėraš-

čiui, visai neužgimusiam iš tavo pastangų, nes netgi kito sukurtas eilėraštis tėra tavo pastangų, tavo vidinio kopimo vaisius, o sandėliuose išugdomi tik užsisėdėjusieji, visai neturintys žmogaus savybių. Nedisponuoju meile tarytum saugykla: pirmiausia ji – mano širdies pratybos. Ir aš nesistebiu, kad yra tiek daug tokių, kurie nesupranta valdos, šventyklos ar eilėraščio, ar muzikos ir, atsisėdę priešais, sako: „Kas ten yra, ar tik ne daugmaž prasminga sumaištis? Ir nieko, kas būtų verta, kad mane užvaldytų". Anie, kaip jis sako, yra sveikai protaujantys, skeptiški ir kupini ironijos, kuri priklauso visai ne žmogui, tinginiui, nes meilė tau duota ne kaip dovana, lygiai kaip giedrumas – visai ne kraštovaizdžio, o tavo pergalingo kopimo faktas. Įveikto kalno. Tavo įsitvirtinimo danguje.

Tas pat būna su meile, nes apgaulinga tikėti, kad ją sutinki, kai apie ją sužinai. Ir klysta tasai, kuris klaidžioja gyvenime, kad kas nors jį užkariautų, iš trumpų užsiplieskimų žinantis širdies sąmyšio skonį ir svajojantis patirti didžiąją karštinę, kuri uždegs jį visam gyvenimui, kai dėl jo dvasios skurdumo ir įveiktos kalvos mažumo ji tėra menka jo širdies pergalė.

Niekas nesiilsi meilėje, jei diena iš dienos nesikeičia tarytum motinystėje. Bet tu, tu nori atsisėsti gondoloje ir tapti gondolininko daina visam gyvenimui. Ir tu klysti, nes nereikšminga tai, kas nėra kopimas ar ėjimas. Ir jei tu sustosi, rasi tik nuobodulį, nes kraštovaizdis nebeturi daugiau ką tau pasakyti. Ir tu pamesi moterį, nors tave patį iš pradžių reikėjo pamesti.

Todėl niekados man nedarė įspūdžio argumentas netikinčiojo ir logiko, kurie man sakė: „Taigi parodyk valdą, valstybę arba Dievą, nes aš matau ir liečiu akmenis bei medžiagas ir tikiu akmenimis bei medžiagomis, kurias liečiu". Bet aš niekados neketinau mokyti jo atskleisdamas gana paprastą paslaptį, kad jis galėtų sau ją suformuluoti. Lygiai kaip negaliu nunešti jo ant kalno, kad atverčiau kraštovaizdžio tiesą, kuri nebus jokia pergalė, kaip negaliu priversti jo mėgautis muzika, kurios iš pradžių jis nebus pergalėjęs. Jis kreipiasi manęsp, kad be jokių pastangų gautų pamokų, kaip kitas ieško moters, kuri teiks jam meilę. O tai visai ne mano galioje.

Aš, aš paimu ją ir uždarau, ir kamuoju studijuodamas, puikiai suvokdamas, kad tai, kas lengva, yra sterilu dėl tos pačios priežasties. Vertindamas triūso svarbą pagal gręžimą ir prakaitą. Todėl aš surinkau savo mokyklų mokytojus ir jiems pasakiau: „Neapsigaukite. Aš patikėjau jums žmonių vaikus ne tam, kad vėl pasverčiau jų žinias, o tam, kad džiaugčiausi jų kopimo kokybe. Ir manęs visai nedomina tas iš jūsų mokinių, kuris, užneštas neštuvais, bus pažinęs tūkstantį kalnų viršūnių ir taip stebėjęs tūkstantį kraštovaizdžių, nes jis tikrai kaip reikiant nepažins nė vieno, ir pagaliau dėl to, kad tūkstantis kraštovaizdžių nesudaro nė dulkės smiltelės pasaulio begalybėje. Mane sudomins tasai, kuris bus išlavinęs raumenis kopdamas į kalną, net jeigu tas kopimas buvo vienintelis, ir taip bus pasiruošęs suvokti visus būsimus kraštovaizdžius geriau už kitą, netikrą jūsų mokslininką, kuris neką tesužinojo".

„O jei aš noriu, kad anas užgimtų meilei, aš jam ją įdiegsiu panaudodamas maldą".

Jie suklysta todėl, kad pamatė, jog tasai, pasiruošęs meilei, randa veidą, kuris jį uždegs. Ir jie tiki veido bruožais. O tasai, kuris įveikė eilėraštį, užsidega ir jie tiki eilėraščio savybėmis.

Bet aš tau dar kartą kartoju: kai sakau „kalnas", suteikiu kalno reikšmę tau, kuris apsidraskei į jo dygliakrūmius, nusiritai į jo prarajas, liejai prakaitą glausdamasis prie jo akmenų, skynei jo gėles, paskui alsavai ant jo keterų pučiančiu vėju. Aš teikiu reikšmę, bet nieko nesugaunu. O kai sakau „kalnas" riebiam krautuvininkui, nieko nepernešu jam į širdį.

Ir visai ne todėl, kad sunyksta eilėraščio veiksmingumas, kai nebelieka eilėraščio, o veido veiksmingumas – kai nebelieka meilės. Ir Dievo veiksmingumas, kai nebelieka žmogaus širdyje plytinčių ariamų žemių, apsemtų nakties, iš kurių plūgas prikeltų kedrus ir gėles.

Nes aš iš tiesų dėmesingai įsiklausiau į žmonių santykius ir gerai užčiuopiau, kur slypi proto pavojai – proto, tikinčio, kad kalba pagauli. Ir atsakymai ginčuose, nes visai nepasinaudodamas kalba aš perduosiu tai, kas manyje yra. Nėra žodžio išsakyti tam, kas

yra manyje. Galiu tik suteikti tam reikšmę tiek kiek tu, pasinaudodamas ne žodžiu, o kitomis priemonėmis, supranti. Per meilės stebuklą arba todėl, kad gimęs iš to paties Dievo, esi panašus į mane. Kitaip sakant, aš ištraukiu už plaukų jį, pasaulį, manyje paskendusį. Ir paklusdamas atsitiktiniam savo nerangumui, rodau šią vienintelę ar kitą kalno pusę, to kalno, apie kurį, suteikdamas jam reikšmę, sakau, kad jis aukštas. Bet juk jis visai kas kita, ir aš kalbėjau apie nakties didybę, kai šalta žvaigždėse.

XXXVI

Kai tu rašai žmogui, pakrauni laivą. Bet nedaug laivų pasiekia skirties vietą. Jie nuskęsta jūroje. Nedaug sakinių, kurie pratęsia savo skambėjimą istorijoje, nes gali būti, kad aš suteikiau didelę reikšmę, bet mažai pagavau.

Ir čia dar kyla ši problema: daug svarbiau mokyti pagauti, nei suteikti reikšmę. Svarbu mokyti paruošti pagavimo veiksmus tą žmogų, kurį man rodai; koks skirtumas, ką jis žino. Kaip žodynas. Bet kas jis yra? O anas parašė eilėraštį ir jį pripildė savo įkarščiu, bet praleido progą pažvejoti platybėse. Nieko nepargabeno iš gelmių. Sureikšmino pavasarį, bet nesukūrė jo manyje taip, kad būtų gebėjęs pasotinti mano širdį.

Ir aš klausiausi jų, logikų, istorikų ir kritikų, pastebinčių, kad kai kūrinys būna stiprus, jo jėga reiškiasi planu, nes planas virsta tuo, kas stipru. Ir jei planas man pasirodo pirmiausia mieste, tai reiškia, kad mano miestas rado savo išraišką ir yra pastatytas. Bet juk ne planas įkūrė miestą.

XXXVII

Tačiau aš atidžiai įsižiūrėjau į savo šokėjas, dainininkes ir miesto kurtizanes. Jos pasidirbdindavo sidabro neštuvus ir, kai išdrįsdavo eiti pasivaikščioti, pirma savęs pasiųsdavo pasiuntinius, kurie apsiimdavo skelbti apie jų ėjimą, kad susirinktų minia. Tuomet jos nusitraukdavo nuo veido šilkinį vualį ir, kai aplodismentai jas

išvargindavo ir išbudindavo iš laikino apsnūdimo, teikdavosi paklusti minios norui ir palenkdavo baltą veidą savo meilės link. Jos kukliai šypsodavo, o rėksniai uoliai vykdė savo pareigas, nes vakare jie susilaukdavo botago kirčių, kai minia savo meilės tironija neįveikdavo šokėjos kuklumo.

Jos maudydavosi masyvaus aukso voniose, ir minia buvo kviečiama pažiūrėti, kaip ruošiamas pienas maudynėms. Šimtai asilių leisdavosi pamelžiamos. Dar įpildavo aromatingųjų medžiagų ir gėlių pieno, labai brangaus, bet jo buvo taip mažai, kad jis nebeskleidė kvapo.

Ir aš visiškai nesipiktinau, nes galų gale gėlių pieno išgavimas tepaimdavo menką dalį mano žemių veiklos, ir jo kaina nebuvo didelė. Beje, pageidauta, kad žmonės garbintų brangų daiktą. Nes visai ne vartojimas svarbu, o įkarštis. Ir buvo visai nesvarbu, nes jis egzistavo, kad iškvepintų kurtizanes.

Nes aš visados, kai mano logikai priekaištaudavo dėl drausmės, vertinau savo teoriją pagal uolumą, pasirengęs reaguoti tik tuo atveju, jei ji per daug laiko skirdavo aukso dirbiniams ir nebekreipdavo dėmesio į duoną, bet visai nekovojau su saikingu aukso dirbiniu, kuris vienintelis darbui teikė taurumo, ir mažai besirūpinau to aukso dirbinio likimu, nes jis nebuvo naudingas. Maniau, kad tinkamiausia jo skirtis – papuošti moters plaukus, o ne kokį kvailą paminklą. Nes, žinoma, tu gali pasakyti, kad paminklas – minios nuosavybė, bet moteris, jei ji graži, taip pat susilaukia žvilgsnių, o paminklas – nebent jis – Dievo šventovė, – skurdus tuo, kad jam prisakyta tik žmonių akis žilpinti auksavimų blizgesiu, ir jis nieko negali gauti iš žmonių. Bet moteris, jei ji graži, susilaukia dovanų ir aukso ir ji tave svaigina tuo, ką jai duodi, o ne tuo, ką ji duoda tau.

Taigi jos maudydavosi gėlių piene. Ir bent jau tapdavo grožio paveikslais. Paskui valgydavo retus ir nuobodžius patiekalus ir, paspringusios ašaka, mirdavo. Ir jos turėdavo perlus, kuriuos pamesdavo. Ir manęs nepapiktindavo tai, kad jos pamesdavo perlus, nes gerai, kad perlai efemeriški. Paskui jos klausydavosi pasakotojų ir alpdavo, o prieš krisdamos niekada nepamiršdavo pasirinkti pagalvėlės, kuri maloniai derėtų prie jų juostų kolorito.

Retkarčiais jos teikdavo sau meilės prabangą. Ir parduodavo

savo perlus dėl kokio jauno kareivio, su kuriuo vaikščiodavo po miestą trokšdamos, kad jis būtų visų gražiausias, įstabiausias, grakščiausias, vyriškiausias...

Ir naivus kareivis dažniausiai svaigdavo iš dėkingumo manydamas ką nors gaunąs, bet iš tikrųjų jis tik pasitarnaudavo jų tuštybei ir sudarydavo sąlygas joms triukšmingai išgarsėti.

XXXVIII

Atbėgo toji, kuri skundėsi su įniršiu.

„Tai plėšikas, – šaukė ji, – ištvirkėlis, gėdą užsitraukęs pagedėlis! Tai žemės niežai. Negarbingas, netesintis žodžio..."

„Eik nusiprausk, – atsakiau jai, – tu išsipurvinai".

Kita atlėkė rėkdama apie neteisybę ir šmeižtą.

Visai nesistenk, kad žmonės suprastų tavo poelgius. Niekas niekad nesupras jų ir jokios neteisybės tame nėra. Nes teisingumas vejasi chimerą, kurioje slypi jos pačios priešingybė. Mano karvedžius tu matei dykumoje – kokie jie kilnūs, vargani ir troškulio iškamuoti. Jie miega susirietę smėlyje didingoje valstybės naktyje. Budrūs ir pasiruošę, ir pasiryžę kilus menkiausiam triukšmui griebtis ginklų. Jie atsiliepė į mano tėvo pageidavimą: „Tegu tie, kurie pasiryžę mirti, atsikelia surišę savo turtą į ryšuliuką, permestą per petį. Ir pasiruošę tarnauti. Taip pat sąžiningai besikaunantys ir netausojantys savęs. Kelkitės, aš jums įteiksiu valstybės raktus". Ir jie stovi valstybės akivaizdoje, budrūs tarytum arkangelai. Jie kilmingi kitaip nei mano ministerių tarnai arba patys ministeriai. Bet štai jie, iškviesti į sostinę, patenka į antrą planą pokyliuose ir mindžikuoja prieškambariuose, ir tie, kurie iš tikrųjų yra didūs, skundžiasi, kad paverčiami vergais ir žeminami. „Karti dalia, – sako jie, – laukia to, kas nėra įvertintas..."

O aš jiems atsakau: „Karti dalia skirta tam, kuris susilaukia supratimo ir triumfuojant nešiojamas ant rankų, kuris sulaukia padėkos, kuris ir pagerbiamas, ir atlyginamas turtais. Netrukus jis pasipučia nuo vulgarių pretenzijų ir išmaino savo žvaigždėtas nak-

tis į prekes. Taigi jis buvo turtingesnis už kitus, ir kilnesnis, ir nuostabesnis. Ir kodėl tasai, kuris viešpatavo savo vienatvėje, pasiduoda užsisėdėjusiųjų nuomonei? Senas dailidė savo nugludintoje lentoje randa atlygį už savo triūsą. Kitas – dykumos tylos savybėse. Jis sukurtas tam, kad kartą jam sugrįžus būtų užmirštas. Ir jei dėl to kankinasi, tai tik todėl, kad nebuvo pakankamai tyras. Nes aš tau sakau: valstybės pamatai remiasi į žmonių vertingumą. Anas – tai valstybės gabalas. Jis priklauso medžio kamienui. Jei tu svajoji anam suteikti pirklio pelną ir, norėdamas jam duoti jį mainais, pasiunti pirklį į dykumą, palauk kelerius metus, kad galėtum pasinaudoti savo darbo vaisiais. Tavo pirklys taps didžiu didiku ir elgsis su vėju kaip su lygiu sau, kitas taps vulgariu pirkliu.

Tuos, kurie kilnūs, aš globoju. Ir jų globa – tai neteisingumas. Nesipiktink žodžiais. Neteisinga, kad žydros žuvys ilgais pelekais, kurias patiesi ant kranto, atrodo bjaurios. Kaltas esi tu: jos buvo sukurtos povandeniniam spindėjimui. Jos buvo gražios ten, kur pasibaigia krantas. Ir smėlynų karvedžiai gražūs tik ten, kur išnyksta miestų gurguolės, pirklių pasiūla ir tuštybė. Nes dykumoje visai nelieka tuštybės.

Tegu jie nurimsta. Jie vėl taps karaliais, jei to pageidauja, nes aš neatimsiu iš jų karalystės ir visai netausosiu jų kančios".

Atbėgo kita:

„Esu ištikima žmona ir išmintinga, ir graži. Alsuoju tik dėl jo. Siuvu jam apsiaustus ir gydau jo žaizdas. Dalijuosi su juo blogomis jo dienomis. Bet štai jis skiria savo laiką tai, kuri iš jo tyčiojasi ir apiplėšia".

Ir aš jai atsakau:

„Neapsirik šitaip vertindama vyrą. Kas pažįsta pats save? Žmogus pats savyje eina tiesos link, bet žmogaus dvasia panaši į kopimą kalnuosna. Tu matai keterą, tau atrodo, kad ją pasieki, ir pamatai kitas keteras, kitas daubas ir kitus šlaitus. Kas pažįsta savo troškulį? Yra tokių, kurie trokšta upių šniokštimo ir norėdami jį išgirsti sutinka mirti. Yra tokių, kurie trokšta prie savo peties priglausti lapę ir eina į pasalą nepaisydami priešo. Ta, apie kurią tu kalbi, galbūt užgimė iš jo paties. Ir todėl jis už ją atsakingas. Jautiesi skolingas savo būtybei. Jis eina jos ieškoti, kad jinai jį api-

plėštų. Jis eina jos ieškoti, kad ji numalšintų troškulį. Jam nebus atlyginta švelniu žodžiu, bet jis juolab nebus apviltas įžeidimo. Kalba visai ne apie apskaičiuojamą sumanymą, kur švelnus žodis prideda, o įžeidimas atima. Jam atlygins jo pasiaukojimas. Ir tas žodis, kurį ji pasakys ir kuris jį pamokys. Jis panašus į tą, kuris grįžo iš dykumos ir kuriam ordinai negali atlyginti dėl tos pačios priežasties, kad nedėkingumas negali jo apvilti. Nes kur tu esi matęs, kad būtų kalbama apie įsigijimą ir turėjimą, kai kalba sukasi tik apie tapsmą, pagaliau buvimą ir mirtį pasiekus substancijos pilnatvę? Pasakyk sau, kad atlygis pirmiausia – tai mirtis, kuri pagaliau leidžia laivui išskleisti bures. Laimingas tasai, kuris apsunkęs nuo lobių!

O tu pati dėl ko skundiesi – gal nesugebi jo atgauti?"

Tuomet aš perpratau santuoką ir suvokiau tai, kuo ji skiriasi nuo kitų. „Jie visi susieina, galvojau, vartodami elementarią kalbą, ir mano, kad perduoda, nors iš tikrųjų ji mažai ką reiškia. Ir štai jie visi susirūpinę, kaip paleisti į darbą savo svarstykles ir matavimo prietaisus. Ir jie teisūs, bet teisūs per daug. Jie tėra teisūs, taigi jie klysta. Ir vienas iš kito susikuria paveikslus, tinkamus pratyboms šaudykloje".

Santuoka mus gali suvienyti netgi tada, kai aš tave persmeigiu durklu.

XXXIX

Niekados nebijok šantažo. Nes jeigu tu viską užstatai dėl smulkmeniško reikalo, netrukus būtum užstatęs dėl kito smulkmeniško reikalo, ir pirmas tau būtų suteiktas be naudos.

Tas pats su valstybe.

Reikia tapti, kad suprastum. Tatai paaiškina išdidumą žmogaus, kuris auga. Jis patiria jausmą, kad kito abejonė nieko nereiškia, nes kitas „negali" suprasti.

Mokėk atskirti prievartą nuo meilės. Tasai, kuris prisiekinėja mano vardu ir laukia, kad aš prabilčiau, kad kalbėčiau, tasai manęs

visai nedomina, nes aš ketinu ieškoti savo šviesos tarp žmonių. Dainuoti choru – dalykas vienas. Bet kitas dalykas – sukurti dainą. Ir kas bendradarbiauja kurdamas?

Ir dar šią dilemą reikia suformuluoti: kūryba būna tik tada, kai visi bendradarbiauja ir ieško. Kūryba būna tik tada, kai medžio kamienas apjuosiamas meile. Bet čia kalba sukasi ne apie kiekvieno pajungimą visiems, priešingai, apie kryptis srovenančių syvų, kurie įtvirtina šakas tarytum šventyklą danguje. Čia slypi ta pati klaida kaip ir toji, kurią daro logikai, kurie pastebi planą sukurtame daikte ir tiki, kad kūryba užgimė iš jo, bet juk naudodamasi planu ji išreiškia save. Juk planas – tai parodytas veidas. Kalbama ne apie kiekvieno pajungimą visiems, o apie visų pajungimą darbui, ir kiekvienas, galbūt net priešindamasis, priverčia kitus augti. O aš, aš įpareigoju kurti, nes jei jie pasikliaus tik manimi vienu, pasidarys skurdūs ir tušti. Bet aš pats daug įgyju iš jų visų, ir štai jie paauga įgydami kaip išraišką manąjį „aš", kurį iš pradžių taip labai vertino. Ir lygiai taip, kaip aš paimu į savo glėbį jų ėriukus, jų ožkas, jų sėklas, jų būstų sienas, kad paverščiau savastimi ir grąžinčiau jiems juos, tapusius mano meilės dovana, tas pat yra su bazilikomis, kurioms pamatus jie kloja...

Bet kaip laisvė – visai ne palaidumas, taip ir tvarka nėra laisvės nebuvimas. (Prie laisvės aš dar grįšiu.)

Parašysiu himną tylai. Tu, vaisių muzikante. Tu, rūsių, sandėlių ir klojimų gyventojau. Tu, medaus vaza iš bičių uolumo. Tu, jūros valgi, virš jos pilnatvės.

Tu, kurioje aš uždarau miestą nuo kalnų viršūnės. Nutilusių kinkinių kaukšėjimą, miesto šūksnius ir aidinčius priekalus. Visi daiktai pakibę vakaro vazoje. Dievo budrumas, perveikiantis mūsų karštligiškumą, Dievo apsiaustas, pridengiantis žmonių bruzdėjimą.

Tyla moterų, kurios tėra kūnas, kur bręsta vaisius. Tyla moterų, paklūstančių apsunkusių krūtų santūrumui. Tyla moterų, kuri yra tyla visų dienos tuštybių ir gyvenimo, kuris yra dienų pėdas. Tyla moterų, kuri yra šventovė ir įamžinimas. Tyla, kurioje vyksta vienintelės į rytdieną nukreiptos lenktynės, kažkur lekiančios. Jos girdi kūdikį, kuris braška jos pilve. Tyla, saugotoja, joje aš uždariau viską, kas priklauso mano garbei ir kraujui.

Tyla žmogaus, kuris atsiremia alkūnėmis, susimąsto ir nuo šiol gamina minčių syvus. Tyla, leidžianti jam pažinti ir nežinoti, nes kartais gerai, kad jis nežino. Tyla, kirmėlių, parazitų atsisakymas, ir prieštaringų žolių tyla. Tyla, globojanti tave, kai tavo mintys rutuliojasi.

Pačių minčių tyla. Bičių poilsis, nes medus yra surinktas ir turi būti paslėptas lobis, kuris bręsta. Tyla minčių, kurios skleidžia sparnus, nes negerai, kad tu blaškaisi savo dvasioje ar širdyje.

Širdies tyla. Jausmų tyla. Vidinių žodžių tyla, nes gerai, kad tu randi Dievą, kuris yra tyla amžinybėje, nes viskas išsakyta, viskas padaryta.

Dievo tyla sakytum piemens miegas, nes nebūna švelnesnio miego, nors atrodo, kad ėriukams gresia pavojus, kai nebėra nei piemens, nei bandos, nes kas sugebėtų juos vienus nuo kitų atskirti, kai visa yra miegas, kai visa yra vilnonis miegas!

Ak, Viešpatie! Kad vieną dieną veždamas į kluoną savo kūriniją atvertumėte didįjį portalą triukšmingai žmonių giminei ir sutalpintumėte juos amžinajame tvarte, kai bus pasibaigęs laikas, ir padarytumėte beprasmius mūsų klausimus taip, kaip išgydote ligas.

Nes man buvo duota suprasti, kad bet kokia žmogaus pažanga yra rasti viena po kito, kad jo klausimai visai neturi prasmės, nes aš pasitariau su savo mokslininkais ir jie nerado atsakymų į keletą paskutiniųjų metų klausimų, Viešpatie. Bet šiandien štai jie šypso, nes tiesa jiems iškilo kaip klausimų išnykimas.

Aš, kuris gerai žinau, Viešpatie, kad išmintis – tai ne atsakymas, o sveikimas nuo atsitiktinių kalbos nepastovumų, aš tai žinau iš tų, kurie myli vieni kitus ir susėda nukorę kojas per žemą sieną priešais apelsinmedžių plantaciją, petys į petį, gerai suprasdami, kad negavo atsakymo į vakar užduotus klausimus. Bet aš pažįstu meilę, ir jos esmė – kad daugiau neužduodamas joks klausimas.

Ir kaskart, eidamas nuo vieno prie kito įveikto prieštaravimo, aš einu klausimų tylos link.

O plepiai! Jie taip sugadino žmones.

Beprotis yra tasai, kuris tikisi Dievo atsakymo. Jei ir tave priims, jei tave išgydys, tai tik šalindamas Savo ranka tavo klausimus tarytum karštligę. Tatai yra.

Vieną dieną veždamas Savo Kūriniją į kluoną, atverk mums abi Savo durų puses ir leisk pasiekti tą vietą, kur nebus atsakinėjama, nes ten nebus atsako, tik palaima, kuri yra klausimų esmė.

Ir tasai išvys gėlo vandens platybes, erdvesnes už jūrų platybes, kurias buvo puikiai nuspėjęs klausydamas šaltinių čiurlenimo, kai nukoręs kojas sėdėjo prisiglaudęs prie tos, kuri tebuvo bėgti priversta gazelė, ir lengvai alsuodamas glaudėsi prie jos širdies.

Tyla, laivo uostas. Dievo tyla, visų laivų uostas.

XL

Dievas man atsiuntė tąją, kuri taip gražiai melavo, paprastai, su giedančiu žiaurumu. Ir aš palinkau ties ja tarytum ties gaiviu jūros vėju.

„Kodėl meluoji?" – paklausiau.

Tuomet ji pravirko, taip pasislėpdama savo ašarose.

Ir aš susimąsčiau apie jos ašaras:

„Ji verkia, galvojau, kad ja nepatikiu, kad manau, jog ji meluoja, nes man neegzistuoja žmonių vaidinama komedija. Nežinau, kokia yra mane kamuojanti komedijos prasmė. Dramą išgyvena toji, kuri taip norėtų būti kita. O dorybę, aš pamačiau, daug dažniau gerbia tos, kurios ją vaidina, nei tos, kurios iš tiesų yra dorybingos, nes jos negražios. Taip kitos geidžia būti dorybingos ir mylimos, bet nesugeba valdytis arba, greičiau, yra valdomos kitų. Ir visados maištaujančios. Ir meluojančios, kad būtų gražios.

Argumentai, žaidžiantys žodžiais, niekados nebūna tikrieji argumentai. Ir todėl nepriekaištausiu joms, nebent už tai, kad išsako save neteisingai. Ir todėl aš tylėjau girdėdamas tas melagystes, įsiklausydamas ne į žodžių triukšmą savo meilės tyloje, o tik į pastangas. Į triūsą spąstuose įkliuvusios lapės, kuri daužosi jiems priešindamasi. Arba paukščio, kuris susikruvina savo narve. Ir aš atsigręžiau Dievop, kad Jam pasakyčiau: „Kodėl Tu jos neišmokei kalbėti suprantama kalba, nes jeigu klausysiu jos visai nemylėdamas, liepsiu ją pakarti. Tačiau ji kupina patetikos, ji susikruvina sparnus savo širdies naktyje ir ji manęs bijo kaip tų jaunų

lapių smėlynuose, kurioms aš ištiesdavau mėsos gabaliukus ir kurios drebėdavo, kandžiodavosi ir plėšdavo mėsą, kad nusineštų ją į savo urvą".

„Pone, – man sakė jinai, – jie nežino, kad esu tyra".

Be abejonės, aš puikiai žinojau apie netvarką, kurią ji sukeldavo savo namuose. Tačiau jaučiau savo širdį, pervertą Dievo žiaurumo:

„Padėkite jai išsiverkti. Liekite ašaras. Tegu ji, prisiglaudusi man prie peties, išvargsta pati nuo savęs – visai nėra nuovargio".

Nes ji buvo gavusi prastas pamokas, kad pasiektų baigtą būklę, ir mane apėmė troškimas ją išlaisvinti. Taip, Viešpatie, aš neatlikau savo vaidmens... Nes nebūna mažos nereikšmingos mergaitės. Toji, kuri verkia, visai ne pasaulis, o pasaulio ženklas. Ir nerimas ją apninka dėl to, kad ji netampa. Sudegusi ir išsieikvojusi kaip dūmai. Paskendusi plaukiančioje upėje, neįmanoma jos sulaikyti. Aš ateinu ir esu jūsų žemė ir jūsų tvartas, ir jūsų reikšmė. Esu didžioji kalbos sutartis ir namai, ir rėmai, ir sutvirtinimai.

„Iš pradžių paklausykit manęs", – jai tariau.

Ją irgi reikia priimti. Taip pat žmonių vaikus, ypač tuos, kurie nežino, kad gali žinoti...

„Nes aš noriu jus nuvesti už rankos jūsų pačių link... Esu gerasis žmonių metų laikas".

XLI

Aš mačiau laimingus ir nelaimingus žmones ne dėl paprastos nelaimės gedulo ar paprastos sužadėtuvių laimės (pavyzdžiui), ne dėl ligos ar sveikatos, nes tam, kuris serga, galiu padėti pergalėti save atnešdamas skambančią naujieną ir išstumti jį, atsistojusį, per miestą paveikdamas jo protą tam tikra daiktų prasme, kurią pavadinsiu, pavyzdžiui, pergale (tai paprasčiausia). Nes aš pagydau miestą auštant savo pergalingų ginklų spindesiu, ir tu juos

matai besigrumdančius ir besiglėbesčiuojančius. Ir tu sau tarsi: „Kodėl nebūtų įmanoma išlaikyti tokią kaip didingos muzikos atmosferą? Pergalė – ne užvaldytas, o nuo kalnų viršūnių pamatytas kraštovaizdis, kai tavo raumenys tau jį sukūrė, ėjimas iš vienos būsenos į kitą. Ir niekis yra pergalė, kuri užtrunka. Jau ne gyvinanti, o glebinanti ir nuobodi, nes tuomet nėra pergalės, yra tik paprastas užbaigtas kraštovaizdis. Tuomet aš privalau gyventi nuolat svyruodamas tarp skurdo ir turtų. Ir tu puikiai matai, kad tai taip pat klaidinga, nes gali nugyventi visą gyvenimą nepritekliuje, skurde ir nuovargyje kaip tasai žmogus, kurį persekioja kreditoriai ir kuris pagaliau pasikaria nesinaudodamas tuo, kad smulkūs džiaugsmai ar laikini termino atidėliojimai jam būtų atlyginę už bemiegių naktų išsekimą. Taip pat nebūna ilgai trunkančios būsenos, kaip antai laimė ir pergalė, duotos žmogui nelyg pašaras galvijams".

Noriu karštų ir kilnių vaikinų bei moterų, kurių akys spindi. Ir iš kur viskas atsiranda? Juk ne iš vidaus, ne iš išorės. O aš tau atsakau. Tai atsiranda iš pomėgio, kad daiktai susiliesdami skambėtų, kad būtų kalbama apie tavo karo karavaną, apie katedrą ar apie vieno ryto pergalę. Bet pergalė tėra vieno ryto pusryčiai, nes ją pasiekus nebelieka daugiau kas daryti, kaip tik naudotis atsargomis, kurios tave žudo, ir jei tavo džiaugsmas buvo tikras, tai todėl, kad pajutai savo bendriją visa stiprybe, nes išvakarėse, apimtas liūdesio, tu pasitraukei į savo namus arba pas savo draugus, išgyvenančius tavo ir tavo sūnų gedulą, bet štai tu pažįsti jį, pergalės skonį, netgi tuomet, kai atsileidžia jos mazgai. Savo katedrai pastatyti prireiks šimto metų, taigi šimtą metų gali gyventi pasinėręs į širdies turtus. Nes tu išaugi tuo, ką duodi, ir augini net pačią galią duoti. Ir jeigu tu eisi per mano metus, kuriuose statai savo gyvenimą, būsi laimingas, kad jau ruoši šventę nesusikraudamas atsargų. Nes tai, ką tu duodi prieš šventę, ką paskiri jai, išaugina tave labiau nei tai, ką šventė vienintelį kartą tau sugrąžins. Tas pats su tavo augančiais sūnumis. Ir tavo laivais, išplaukiančiais į jūrą; jiems gresia pavojai, paskui jie juos nugali ir audžiant priplaukia krantą su savo ekipažais. Aš didinu įkarštį, kuris maitinasi savo pasiekimais, kaip ir įkarštį to, kuris visai ne plagiatorius ir, kuo jis daugiau rašo, tuo labiau formuoja savo stilių.

Bet aš skirsiuos su ta, kuri, nors ir gyva, niokoja save savo laimėjimais, nes juo daugiau sužinau, juo daugiau noriu žinoti, juo daugiau esu pasirengęs sužinoti, juo daugiau gviešiuosi į kito gerą, juo daugiau jį apiplėšiu, juo daugiau tunku jį rydamas. Juo daugiau save nusiaubiu savo širdy.

Nes po kiekvieno laimėjimo žmogus pastebi, kad apgavo žmogų, kai naudojo laimėtą daiktą supainiojęs kūrybos kaitrą ir pomėgį vartoti daiktą, kuris jam nieko nebeatneša. Tačiau būtina vienądien pasiduoti vartojimui, bet tuomet mane domina vien tik vartojimas, tarnaujantis laimėjimui, jei laimėjimas tarnauja vartojimui. Vienas sustiprina kitą. Tą patį galima pasakyti apie šokį, dainą ar maldos pratybas, sukuriančias įkarštį, kuris po to maitina maldą, arba apie meilę. Nes jei aš keičiu būseną, jei nebesu judėjimas ir veikla, nukreipta į kažką, tuomet aš tarytum miręs. Ir užlipęs į kalno viršūnę jau nesimėgausi kraštovaizdžiu – jis jau nebus tavo raumenų pergalė ir kūno pasitenkinimas.

XLII

Aš jiems pasakiau: „Nesigėdinkite savo neapykantos", nes jie buvo nuteisę mirti šimtą tūkstančių. Ir tie klaidžiojo kalėjimuose su ant krūtinės užkabintomis lentelėmis, kurios juos skyrė nuo kitų kaip gyvulius. Aš eidavau į kalėjimus ir liepdavau miniai stoti prieš teismą. Ir man pasirodė, kad ji skiriasi nuo kitų. Klausiau, girdėjau ir žiūrėjau. Mačiau, kaip jie dalijosi duona lyg kiti ir kaip kiti spietėsi aplink sergančius vaikus. Ir juos sūpavo ir prie jų budėjo. Ir aš pamačiau kitus kenčiančius vienišumo vargą, nes jie buvo vieniši. Ir kitus verkiančius, kai moteris tarp storų sienų pajuto kitam kaliniui širdies potraukį.

Juk aš prisimenu, ką kalėjimo sargai man papasakojo. Ir paprašiau, kad man atvestų vyrą, kuris išvakarėse buvo paleidęs į darbą peilį, susikruvinusį savo nusikaltimu. Ir pats jį apklausiau. Ir aš pasilenkiau ne ties juo, jau pagriebtu mirties, o ties žmogaus nesuvokiamumu.

Nes gyvenimas ima iš ten, iš kur gali imti. Drėgnoje olos įduboje sužaliuoja samanos, iš anksto pasmerktos pirmo sauso vėjo iš dykumos. Bet jos slepia gyvybingas savo sėklas, ir kas galėtų tvirtinti, kad žalumos pasirodymas bergždžias?

Taigi iš savo kalinio sužinojau, kad iš jo buvo pasityčiota. Jis, pagautas tuštybės ir puikybės, dėl to patyrė kančių. Pasmerktojo myriop tuštybė ir puikybė...

Ir aš pamačiau, kaip jie šaltyje glaudžiasi vieni prie kitų. Ir jie buvo panašūs į žemės avis.

Ir aš iškviečiau teisėjus, ir jų paklausiau:

„Kodėl jie atskirti nuo tautos, kodėl ant krūtinės nešioja pasmerktųjų myriop lenteles?"

„Tai teisingumas", – atsakė jie man.

Ir aš susimąsčiau:

„Žinoma, tai teisingumas. Nes teisingumas, jų galva, – naikinti neįprastumą. Ir negrų egzistencija jiems neteisingumas. Ir princesių buvimas, jei jie juodadarbiai. Ir dailininkų buvimas, jei jie visiškai nesupranta dailės".

Ir aš jiems atsakiau:

„Noriu, kad būtų teisinga juos išlaisvinti. Pasistenkite suprasti. Antraip, jei jie išlauš kalėjimus ir paims valdžią, pajus būtinybę jus uždaryti ir sunaikinti, o aš nemanau, kad valstybė dėl to laimėtų".

Tuomet man akivaizdžiai pasirodė kraugeriška idėjų beprotybė, ir aš kreipiausi į Dievą tokia malda:

„Nejaugi Tu buvai paikas versdamas juos patikėti varganu jų murmėjimu? Kas juos mokys ne kalbos, o gebėjimo pasinaudoti kalba? Nes iš šito kraupaus žodžių mišinio, pagauti žodžių vėjo, jie padarė išvadą, kad neatidėliojant būtina griebtis kankinimų. Iš negrabių, padrikų ar neveiksmingų žodžių atsirado veiksmingų kankinimo įnagių".

Bet tuo pat metu tatai man atrodė naivu ir pilna geismo užgimti.

XLIII

Visi neišgyvenami įvykiai, kai atsiduodama jų substancijai, yra klaidingi. Kaip klaidingas yra mūsų entuziazmas nugalėtojui.

Tos naujienos klaidingos, nes nieko iš jų neišlieka.

Juk mokymas privalo priklausyti rėmams, sutvirtinimams, o ne klaidingam turiniui.

Aš tau parodysiu, kaip didingas kraštovaizdis staiga išnirs iš rūko, o ne pamažėle, nes tokia yra skulptoriaus tiesa. Kur tu matei pasirodant nosį, paskui smakrą, ausį? Kūryba – visados vaizdas, pateikiamas iš karto, o ne žingsnis po žingsnio. Tai triūsas daugumos, kuri vibžda prie kūrybinio paveikslo ir komentuoja, ir veikia, ir stato aplinkui.

XLIV

Atėjo vakaras, kai aš leidausi nuo savo kalno į šlaitą, apgyventą naujų kartų, iš kurių nebepažinojau nė vieno veido, iš anksto pavargęs nuo žmonių žodžių ir neberasdamas jų nei gurguolių bildėjime, nei skambančiuose jų širdies giesmės priekaluose – pasidaręs nuo jų tuščias, tarytum nebemokėdamas jų kalbos, abejingas jų ateičiai, kuri nuo šiol man atrodė palaidota. Kadangi, užmūrytas už tos sunkios savanaudiškumo sienos, nusivyliau pats savimi (Viešpatie, – sakiau aš Dievui, – Tu pasišalinai, todėl aš apleidžiu žmones) ir klausiau savęs, kuo jų elgesys buvo mane nuvylęs.

Visiškai nepaskatintas išgauti nesvarbu ką. Kam reikia leisti naujas bandas į mano palmių giraites? Kam plėsti mano rūmus statant naujus bokštus, kai aš jau velku savo mantiją iš menės į menę tarytum jūros bangų spaudžiamas laivas? Kam maitinti kitus vergus, kai jie stovėjo kaip mano būsto pilioriai po septynis ar aštuonis prie kiekvienerių durų, o kai juos susitikdavau korido-

riuose, spausdavosi prie sienų man einant pro šalį ir mano mantijai šlamant? Kam gaudyti kitas moteris, kai aš jas užsklendžiau savo tyloje išmokęs, kad girdėčiau, jų nesiklausyti. Nes aš buvau dalyvavęs jų miege joms sumerkus vokus ir akis aptraukus aksomui... Tuomet aš jas palikdavau apimtas troškimo užlipti į patį aukščiausią žvaigždėse pasinėrusį bokštą ir įprasminti miegą, nes tuomet miega rėkavimai, niekingos mintys, gėdingi gudravimai ir tušti jausmai, grįžtantys į jų širdis dienai išaušus, kai joms pasidaro svarbu imti viršų prieš savo draugę ir ją nuversti nuo mano širdies sosto. (Bet jei aš užmiršdavau jų žodžius, likdavo tik paukščių žaidimai ir ašarų švelnumas...)

XLV

Vakare, kai aš nusileidau nuo savo kalno į šlaitą, kur nieko nepažinojau tarytum nebylių angelų palaidotas žmogus, mane užplūdo paguoda, kad senstu. Kad esu medis, apsunkęs nuo savo šakų, sukietėjęs nuo ragėjimo ir raukšlių, tarytum išbalzamuotas laiko savo pirštų pergamente ir sunkiai sužeidžiamas, sakytum jau tapęs pats savimi. Ir aš galvojau: „Tasai taip pasenęs, kad tironas galėtų įbauginti jį kankinimų kvapu, sugižusio pieno kvapu, ir pakeisti jame ką nors, bet ne gyvenimą, kurį jis laiko už savo nugaros kaip sudėvėtą apsiaustą, prilaikomą vienintelės juostelės. Jau esu radęs vietą žmonių atmintyje. Ir joks išsižadėjimas nebeturėtų prasmės".

Užplūdo paguoda, kad išsivadavau iš savo pančių tarytum niekam nematant būčiau išmainęs surembėjusį kūną taip kaip sparnus. Tarytum būčiau vaikščiojęs, pagaliau užgimęs pats iš savęs, lydimas arkangelo, kurio ieškojau. Tarytum nusimesdamas seną apvalkalą būčiau radęs save nepaprastai jauną. Ir jaunystę sudarė ne entuziazmas ar geismas, o nepaprastas skaidrumas. Jaunystė buvo iš tų, kurios prieina amžinybę, o ne iš tų, kurios auštant susiduria su triukšminga gyvenimo sumaištimi. Ji priklausė erdvei ir laikui. Man pasirodė, kad užbaigęs tapsmą pasidariau amžinas.

Buvau panašus į žmogų, kuris pakėlė kelyje rastą jauną mergaitę, subadytą durklu. Jis nešė ją gyslotomis rankomis nusilpusią ir apleistą tarytum rožių šūsnis, švelniai užmigdytą plieno blyksnio ir beveik šypsančią, įrėmusią baltą kaktą į sparnuotą mirties petį, kuri veda ją lygumos link, kur yra vieninteliai, galintys ją išgydyti.

„Nuostabi miegančioji, kurią užpildysiu savo gyvybe, nes aš nebesidomiu tuštybėmis nei pykčiais, nei žmonių pretenzijomis, nei gėrybėmis, kurios gali man atitekti, nei blogybėmis, kurios gali man smogti, bet vien tik tuo, į ką save iškeičiu, ir štai nešdamas savo nešulį lygumos gydytojų link, aš tapsiu akių šviesa, plaukų sruoga, krintančia ant tyros kaktos, ir, jei ją išgydęs išmokysiu maldos, tobula dvasia ją laikys tiesią kaip gėlės stiebas, kurį tvirtai laiko šaknys..."

Aš nesu uždarytas savo kūne, kuris braška kaip sena žievė. Lėtai besileisdamas nuo savo kalno į šaitą, man rodos, velku nelyg platų apsiaustą visus nuolydžius ir visas lygumas – šen bei ten susmaigstyti namų žiburiai sakytum auksinės žvaigždės. Aš sulinkstu apsunkęs nuo savo dovanų it medis.

Mano užmigusi tauta: aš tave laiminu, miegok dar.

Tegu saulė neskuba ištraukti tavęs iš švelnios nakties! Tegu mano miestas dar turi teisę ilsėtis, prieš patekant aušrai išmėgindamas darbe savo antsparnius. Tegu tie, kuriems vakar smogė liga ir kurie naudojasi atidėtu Dievo terminu, dar palaukia prieš užsimesdami gedulo ar skurdo, ar pasmerkimo, ar ką tik paplitusių raupsų naštą. Tegu jie dar pabūna prie Dievo krūtinės, visi sulaukę atleidimo, visi priimti.

Aš prisiimsiu už jus atsakomybę.

Aš budžiu prie tavęs, mano tauta, dar miegok.

XLVI

Užgulė man širdį pasaulio svoris, lyg būčiau buvęs už jį atsakingas. Vienatvėje, atsirėmęs į medį, susikryžiavęs rankas ant krūtinės, pučiant vakaro vėjui, gavau kaip įkaitus tuos, kuriems reikėjo rasti manyje savo reikšmę, nes buvo ją praradę. Taip netenka savo reikšmės motina, kurios vaikas miršta. Ji stovi tenai, priešais skylę, nelyg praeitis, nuo šiol nereikalinga. Ji buvo lianų giria, apsupusi žydintį medį, kuris staiga tapo mirusiu medžiu. „Ir ką aš darysiu, klausia ji, iš lianų? Ir ką darysiu iš tvinkstančio pieno?"

Ir tasai, kuris paliečia raupsus tarytum lėtą ugnį, kuris pamato save, atkirstą nuo žmonių bendruomenės, ir kuris nebežino, ką daryti su savo širdies polėkiu, iš lėto jame lavintu. Arba tasai, kurį tu pažįsti ir kuris gyvena savo paties vėžyje, kuris buvo pradėjęs tūkstančius darbų, reikalavusių, kad jis gyventų ilgai, panašus į medį, kantriai tvirtinusį šaknų tinklą, netikėtai suvokia save kaip bergždžių pratęsimų centrą, jaučiasi taip, tarytum kybotų viršum pasaulio. Arba tasai, kurio klojimas sudegė, arba graveris, praradęs savo dešinę ranką. Arba bet kuris žmogus, kurio akys gęsta.

Užgulė širdį svoris visų tų, kurie neįstengia rasti peties. Saviškių atstumti arba nuo jų atskirti. Arba tasai ligonio guolyje, kančių mazgas, vartosi nuo vieno šono ant kito, o jo kūnas bergždesnis už sulūžusį vežimą. Galbūt jis šaukiasi mirties, bet mirtis atsisako jo. Ir jis šaukia: „Kodėl, Viešpatie! Kodėl!"

Ir tai yra sumuštos kariuomenės kareiviai. Bet aš juos surinksiu ir vesiu jų pergalės link. Nes visoms kariuomenėms yra skirtos pergalės, nors ir skirtingos. Nes štai tarp kitų jie tėra gyvenimo žygis. Vystanti gėlė išmeta sėklą, pūvanti sėkla išleidžia daigą, ir iš bet kokios drugio lėliukės, kuri suyra, išlenda sparnai.

Ak, jūs esate juodžemis ir maistas, ir tarpininkai nuostabiam Dievo kopimui!

XLVII

„Nesigėdinkite", – pasakiau jiems.

„Ar jums ne gėda, – paklausiau, – dėl jūsų neapykantos, nesu-

tarimų, dėl jūsų pykčio? Nekelkite kumščių dėl vakar pralieto kraujo, nes jei išeinate atnaujinti nuotykio, kaip kūdikis iš suplyšusių įsčių ar sparnuotas drugelis, pagražėjęs suplyšus drugio lėliukei, ką ketinate pulti dėl vakarykštės dienos, remdamiesi tiesomis, praradusiomis esmę? Nes tuos, kurie paleidžia į darbą kumščius ir apdrasko vieni kitus, aš visados, pamokytas patirties, lygindavau su kruvinu meilės išbandymu. Ir užsimegsiantis vaisius nepriklauso nei vienam, nei kitam, jis priklauso abiem. Ir jis viešpatauja abiem. Ir jame jie susitaikys iki tos dienos, kai patys atėjus naujai kartai patirs kruviną meilės išbandymą.

Žinoma, jie kenčia gimdymo siaubą. Bet siaubui praėjus ateina šventės valanda. Ir jie atranda save naujagimyje. Ir pažiūrėkite, kai naktis jus pasiima ir užmigdo, jūs esat panašūs vieni į kitus. Ir aš tai pasakiau netgi apie tuos, esančius kalėjimuose, kurie nešioja myriop pasmerktųjų vėrinį – jie nesiskiria nuo kitų. Svarbu, kad atrastų save meilėje. Aš visiems atleisiu už tai, kad žudė, nes atsisakau skirstyti vadovaudamasis kalbos vingrybėmis. Šitas nužudė iš meilės saviškiams, nes savo gyvybe žaidžiama tik iš meilės. Kitas taip pat nužudė iš meilės saviškiams. Mokėkite tai atpažinti ir atsisakykite pavadinti klaida jūsų tiesų priešingybę, o tiesa – klaidos priešingybę. Nes žinokite, kad akivaizdumas, kuris pagauna ir verčia jus kopti į kalną, pagavo ir kitą, taip pat kopiantį į savo kalną. Akivaizdumas jį valdo, kaip ir tas, privertęs jus atsikelti naktį. Galbūt ne tas pats, bet toks pat stiprus.

Bet jūs gebat tame žmoguje įžvelgti tik tai, kas neigia žmogų, kuriuo esate jūs. Lygiai taip ir jis geba jumyse perskaityti tik tai, kas jį neigia. Ir kiekvienas puikiai žino, kad pats savyje jis yra ne ledinis ar kerštingas neigimas, o tokio akivaizdaus, paprasto ir tyro veido, kurį jums parodo, kad susitaikytų su mirtimi, atradimas. Šitaip jūs nekenčiate viens kito išgalvodami melagingą niekam tikusį priešininką. Bet aš, kurs jums viešpatauju, aš jums sakau, kad jūs mylite tą patį veidą, nors neatpažintą ir neatskleistą.

Taigi nusiplaukite savo kraują; niekas nieko nepastato ant vergijos pamatų, nebent sukelia vergų maištus. Niekas nieko neišgauna iš rūstybės, jei tai ne polinkis į atsivertimą. Jei pasiūlytas įstatymas nieko nevertas ir jei yra polinkis atsiversti, tuomet kuriems galams rūstybė?

Kodėl dienai išaušus paleisite į darbą savo ginklus? Ką jūs laimėsite iš tų žudynių, juk nežinote, ką žudote? Aš niekinu rudimentinį tikėjimą, kuris tesutaiko kalėjimo sargus".

Taigi nepatariu tau veltis į polemiką, nes ji niekur neveda. Ir jeigu ginčysies jiems prieštaraudamas su tais, kurie klysta atsisakydami priimti tavo tiesas dėl jiems akivaizdžių dalykų, tu atsisakysi jų tiesos.

Priimk juos. Paimk už rankos ir vesk. Tark jiems: „Jūs teisūs, tačiau kopkime į kalną", ir tu įtvirtinsi tvarką pasaulyje, ir jie alsuos virš platybių, kurias užkariavo.

„Šiame mieste gyvena trisdešimt tūkstančių gyventojų", – sakai tu. Į šiuos žodžius kitas taip atsakys: „Jame gyvena tik dvidešimt penki tūkstančiai", nes iš tiesų visi sutarė dėl skaičiaus. Taigi vienas iš jų klysta. „Šis miestas – tai architekto darbas, tvirtas laivas, plukdantis žmones", – sako vienas, o kitas taria: „Šis miestas – tai žmonių, dirbančių tą patį darbą, giesmė..."

Reikia sakyti taip: „Vaisinga yra laisvė, leidžianti žmogui gimti, ir vaisingi yra prieštaravimai". Pūvanti yra laisvė, bet vaisinga prievarta, kuri yra vidinė būtinybė ir kedro principas". Ir štai jie lieja kraują kaudamiesi vienas su kitu. Nesigailėk, nes gimdymo skausmai – ir išsisukinėjimas, ir Dievo šaukimasis. Taigi tark kiekvienam: „Tu teisus". Nes jie yra teisūs. Vesk juos aukščiau į kalną, nes pastangos, reikalaujančios įdėti šitiek raumenų ir širdies, verčia tai daryti ir teikia drąsos. Nes tu kopi aukštyn, kai vanagai grasina. Nes tu ieškai aukštyje saulės, jei esi medis. Ir tavo priešai bendrauja su tavim, nes nėra pasaulyje priešų. Priešas tave riboja, taigi suteikia tau formą ir tave ugdo. Ir tu jiems sakai: „Laisvė ir prievarta yra du tos pačios būtinybės, kurios esmė – būti šituo, o ne kitu, aspektai". Laisvas būti šituo, o ne anuo. Laisvas vienoje kalboje, bet ne laisvas painioti į ją kitą. Laisvas žaidžiamųjų kauliukų žaidimo taisyklėse. Bet nesi laisvas gadinti taisykles jas laužydamas, naudodamas kito žaidimo taisykles. Laisvas kaupti, o ne plėšti ir naikinti blogai tvarkomas gėrybių atsargas, kaip tasai,

kuris prastai rašo ir išgauna efektus iš palaidumo taip naikindamas savo paties raiškos galią, nes niekas nieko nepatirs jį skaitydamas, kai jis bus sunaikinęs žmonėse stiliaus prasmę. Taip yra su asilu, kurį lyginu su karaliumi, kol šis yra vertas pagarbos ir gerbiamas. Paskui ateina diena, kai jis susitapatina su asilu. Ir aš tepasakau akivaizdų dalyką.

Ir visi tai žino, nes tie, kurie reikalauja laisvės, reikalauja vidinės moralės tam, kad žmogus vis dėlto būtų valdomas. Ir žandaras, mano jie, tūno viduje. O tie, kurie reikalauja suvaržymų, tvirtina, kad jie – dvasios laisvė, nes savo namuose tu gali laisvai vaikščioti po prieškambarius, žirglioti per sales, varstyti duris, lipti laiptais žemyn arba į viršų. Ir tavo laisvė auga priklausomai nuo sienų skaičiaus, užtvarų ir sklendžių. Ir tu gali atlikti tuo daugiau veiksmų, kuriuos gali pasirinkti, kuo daugiau įsipareigojimų tau primetė tavo akmenų kietumas. O bendroje salėje, kur apsistoji netvarkoje, nebėra laisvės, yra tik pasileidimas.

Ir galų gale visi svajoja apie tą patį miestą. Bet vienas reikalauja žmogui, tokiam, koks jis yra, teisės veikti. Kitas – teisės formuoti žmogų, kad jis būtų ir galėtų veikti. Ir visi šlovina tą patį žmogų.

Bet abu klysta. Pirmas mano jį esant amžiną ir egzistuojantį savaime. Nežinodamas, kad dvidešimt metų mokymo, suvaržymų ir lavinimo išugdė šitą, o ne kitą. Ir tavo meilės gebėjimai pirmiausia randasi praktikuojant maldą, o ne iš vidinės laisvės. Tas pat būna su muzikos instrumentu, jei tu neišmokai juo groti, arba eilėraščiu, jei nemoki jokios kalbos. O antrasis taip pat klysta, nes jis tiki sienomis, o ne žmogumi, šventove, o ne malda, nes iš šventovės akmenų tik jiems viešpataujanti tyla yra svarbi. Ir toji tyla glūdi žmonių dvasioje. Ir žmonių dvasia yra ten, kur slypi tyla. Štai šventovė, prieš kurią puolu ant kelių. Bet kitas susikuria savo akmeninį stabą ir puola ant kelių priešais akmenį...

Tas pat yra su valstybe. Aš nesukūriau iš valstybės dievo, kad jis pavergtų žmones. Neaukoju žmonių valstybei. Bet aš įtvirtinu valstybę, kad ja pripildyčiau žmones ir juos įkvėpčiau, nes žmogus man svarbiau už valstybę. Aš pajungiau žmones valstybei tik norėdamas juos išugdyti. Ir visai ne tam, kad įtvirtinčiau, aš pavergiau žmones. Betgi pamesk šitą šneką, kuri niekur neveda, ir

atskirk priežastį nuo padarinio, šeimininką nuo tarno, nes yra tik ryšys, struktūra ir vidinė priklausomybė. Aš, kuris valdau, labiau paklūstu savo tautai nei koks nors mano pavaldinys man. Aš, kuris užkopiau į terasą ir girdžiu naktines jų dejones, murmėjimą, jų kančios riksmus ir jų džiaugsmų triukšmą, kad sukurčiau iš jų giesmę Dievui, elgiuosi kaip jų tarnas. Esu pasiuntinys, juos surenku ir nusinešu. Esu vergas, nešantis jų neštuvus. Aš jų vertėjas.

Taip, būdamas skliautinė jų plyta, esu mazgas, kuris juos vienija ir riša suteikdamas šventovės formą. Ir kodėl jie turėtų ant manęs pykti? Nejaugi akmenys, turintys paremti skliautinę plytą, manytų patyrę žalą?..

Nesutik diskutuoti tokiomis temomis, nes tos diskusijos bergždžios.

Juolab nereikia diskusijų apie žmones, nes tu visados painioji padarinius ir priežastis. Nori, kad jie nutuoktų, kas per juos vyksta, bet juk nėra kalbos, kuri tai pagautų. Kaip vandens lašas atpažintų save kaip upę? Tačiau upė teka. Kaip kiekviena medžio ląstelė atpažintų save kaip medį? Tačiau medis auga. Kaip kiekvienas akmuo suvoktų šventovę? Tačiau toje šventovėje tyla uždaryta kaip sandėly.

Kaip žmonės pažintų savo poelgius, jei jie sunkiai nekopė į kalną vienatvėje, kad mėgintų tapti tyloje? Ir, be abejo, vienas Dievas tegali pažinti medžio formą. Bet jie žino, kad vienas traukia į kairę, o kitas – į dešinę. Ir kiekvienas nori sunaikinti kitą, kuris iš jo tyčiojasi ir jam kliudo, kai nei vienas, nei kitas nenutuokia, kur eina. Taigi priešai yra tropikų medžiai, nes visi spaudžiasi vienas prie kito ir viens iš kito nugvelbia saulės dalį. Tačiau giria, kuri auštant išskirsto savo paukščius, auga ir uždengia kalną tamsiais kailiniais. Nejaugi manai, kad bet kokia kalba pagautų gyvenimą?

Kasmet gimsta dainiai, kurie tau sako, kad karai neįmanomi, nes niekas netrokšta kentėti, nenori palikti žmonos ir vaikų, užimti teritorijos, kuria nesinaudos, paskui mirti saulėje nuo priešo rankos su pilve užsiūtais akmenimis. Ir, savaime suprantama, tu

kiekvieno žmogaus klausi, koks yra jo pasirinkimas. Jie neatsako. Tačiau po metų valstybė vėlei paima ginklus, ir visi tie, kurie atsisakė kariauti, nes karas jiems buvo nepriimtinas, susivienija paklusdami neįvardytai moralei, kad atliktų beprasmį žygį. Medis įsitvirtina nepažindamas savęs. Ir vien tik tas tatai pripažįsta, kuris tampa pranašu ant kalno.

Tai, kas formuojasi ir miršta didesnis už juos pačius, žinoma, eina per žmones, nors jie ir neįstengia šito apibūdinti, bet to ženklas yra jų neviltis. Ir jei žlunga valstybė, tu aptiksi jos mirtį iš to, kad vienas ar kitas praranda tikėjimą valstybe. Ir tu būsi neteisus, jei suversi jam atsakomybę už valstybės mirtį, nes jis tik nurodė ligą. Bet kaip tu gebėtum atskirti padarinius nuo priežasčių? Ir jei moralė genda, tu perskaitysi tuos ženklus iš ministrų kyšių. Bet tu gali nukirsti jiems galvą – jie buvo puvimo vaisiai. Tu nekovoji su mirtimi laidodamas lavonus.

Bet, savaime suprantama, reikia juos palaidoti, ir tu juos laidoji. Aš atskiriu tuos, kurie yra sugedę. Bet draudžiu dėl orumo polemizuoti apie žmones, nes aklieji man nepatinka, jei jie įžeidinėja vieni kitus badydami pirštais į savo luošumą. Ir kaipgi aš galėčiau gaišti savo laiką klausydamas, kaip jie košia užgaules. Mano kariuomenę, kai ji traukiasi, kaltina generolas, o ji kaltina savo generolą. Kartu kaltina prastus ginklus. Ir kariuomenė apkaltina prekiautojus, o prekiautojai – kariuomenę. Ir visi dar randa kitų kaltininkų. O aš atsakau: „Reikia nupjauti nudžiūvusias šakas, nes tai mirties ženklas". Bet absurdiška jas kaltinti dėl medžio mirties. Tai tik medis miršta, kai nudžiūva jo šakos. Ir nudžiūvusi šaka tebuvo mirties ženklas.

Tuomet, kai pamatau juos pūvančius, atkertu, kad jais nesirūpinu, o savo žvilgsnį kreipiu kitur. Visai ne žmonės pūva, juose pūva žmogus. Ir aš pasilenkiu ties arkangelo liga...

Ir gerai žinau, kad vaistas slypi giesmėje, o ne paaiškinimuose. Ar gydytojų paaiškinimai kada nors prikėlė iš mirusiųjų gyvybę? Nes jie sako: „Štai kodėl jis mirė..." Ir, žinoma, anas mirė nuo atpažįstamos priežasties ir vidurių pairimo. Bet gyvybė buvo kažin kas kita, ne tik sveiki viduriai. Ir kai tu, vadovaudamasis savo logika, viskam pasiruošei, atsitinka kaip su aliejine lempa, kurią sutvirtinai aptaisais ir kuri nešvies, jei jos neužd egsi.

Tu myli todėl, kad myli. Visai nėra priežasties, kodėl myli. Tegali būti kūrybingas vaistas, nes tu sukursi jų vienybę tik paklusdamas vieninteliam jų širdies jausmui. Ir gili jų veiklos priežastis bus ta giesmė, kurią jiems įduosi.

Ir, žinoma, rytoj ji taps priežastimi, motyvu, akstinu ir dogma. Nes jie, logikai, palinks ties tavo statula, kad išvardytų priežastis, kodėl ji graži. Ir kaip jie galėtų suklysti teigdami, kad ji graži? Jie tai sužino kitais keliais nei logika.

XLVIII

Nes aš atnešu didelę paguodą jums, sužinojusiam, kad nėra dėl ko apgailestauti. Nei atmesti. Taip kalbėjo mano tėvas:

„Tu panaudoji savo praeitį kaip kraštovaizdį, kurio vienoje pusėje kalnas, kitoje upė, ir tu, paisydamas to, kas yra, išdėstai laisvėje miestus, kurie bus pastatyti. O jei to, kas yra, nebuvo, tu išgalvosi lengvus svajonių miestus, nes svajonėms niekas nesipriešina, bet jos, būdamos lengvos, sutrinka ir ištirpsta savivalėje. Ir nesiskųsk savo pamatais, kurie yra tokie, o ne kitokie, nes pamatų savybė – visų pirma būti. Tą patį galima pasakyti apie mano rūmus, duris, sienas.

Ir koks užkariautojas, užvaldydamas teritoriją, kada nors apgailestavo, kad tenai stūksojo kalnas, o čionai vingiavo upė? Man reikalingi ataudai, kad siuvinėčiau, taisyklės, kad dainuočiau arba šokčiau, ir pagrindus turintis žmogus, kad veikčiau.

Jei tu gailiesi dėl patirtos žaizdos, tai tas pat, kas gailėtis, kad negimei ar gimei kitoje epochoje, nes tavo praeitis šiandien tėra gimimas. Taip yra – štai ir viskas. Priimk ją tokią, kokia yra, ir nekilnok joje iš vienos vietos į kitą kalnų. Jie yra tokie, kokie yra".

XLIX

Vienintelis žygis yra svarbus. Nes tik jis tveria, o ne tikslas, kuris tėra keliautojo iliuzija, kai šis eina nuo keteros keteros link saky-

tum pasiektas tikslas turėtų prasmę. Lygiai taip visai nėra pažangos, jei nepriimama tai, kas yra, ir iš ko tu nuolat išeini. Aš netikiu poilsiu. Nes tamsai, kurią drasko prieštaringas ginčas, nedera ieškoti nepatikimos, nekokybiškos ramybės aklai priimant vieną iš dviejų ginčo elementų. Kur matei, kad kedras laimėtų vengdamas vėjo? Vėjas jį drasko, bet ir sutvirtina. Didelis išminčius būtų tasai, kuris gebėtų atskirti gėrį nuo blogio. Tu ieškai gyvenimo prasmės, bet juk prasmė pirmiausia – tapti pačiu savimi, o ne pasiekti apgailėtiną ramybę, kurią teikia ginčų užmiršimas. Jei kas nors tau priešinasi ir drasko tave, leisk augti, nes taip yra todėl, kad tu leidi šaknis ir keitiesi. Palaimintas tavo skausmas, verčiantis tave patį save pagimdyti, nes jokia tiesa akivaizdžiai neįrodoma ir nepasiekiama. Ir tiesos, kurias tau siūlo kiti, tėra patogus sutvarkymas, migdomieji, kad miegotum.

Nes aš niekinu tuos, kurie atbunka patys savaime arba kurie, suprastindami save, kad gyventų ramybėje, užgniaužia vieną iš savo širdies siekių, nes žinok, kad bet koks neišsprendžiamas prieštaravimas, bet koks nepataisomas ginčas verčia augti, kad jį sugertum. Ir savo šaknų mazgais siurbi beveidę žemę ir jos silicį, ir puvenas, ir tu augini kedrą Dievo garbei. Vienintelė šventovės kolona įgijo šlovę, kuri užgimė per dvidešimt kartų, reikalaudama sekinamo žmonių triūso. Ir tu pats, jei nori augti, eikvok jėgas priešindamasis savo ginčams, nes pirmiausia jie tave veda Dievop. Tai vienintelis kelias, esantis pasaulyje. Kančia tave augina, kai tu ją priimi.

Bet pasitaiko silpnų medžių, kurių smėlio nešantys vėjai neužgrūdina. Pasitaiko silpnų žmonių, kurie net neįstengia savęs pergalėti. Iš menkos laimės jie susikuria laimę, prieš tai nužudę didelę dalį savęs. Jie apsistoja smuklėje visam gyvenimui. Jie patys save pagimdė nelaikšius. Ir visai nesvarbu, kuo jie tapo ir ar gyvena. Jie vadina laime puvimą apkėtus savo skurdžias atsargas. Jie atsisako išorinių ir juose pačiuose slypinčių priešų. Dievo balsą, kuris yra neišreiškiami poreikiai, ieškojimas ir troškulys, jie atsisako išgirsti. Jie neieško miego, kaip jo ieško girios tankmėje medžiai, kurie niekados jo negaus nei kaip maisto, nei kaip atsargų, nes kitų šešėlis slopina kiekvieną medį, bet jie miega stiepdamiesi į viršų, suformuoti kaip šlovingos ir glotnios kolonos, išdy-

gusios iš žemės ir tapusios galybe, atkakliai ieškodamos savo dievo. Dievas nesileidžia pasiekiamas, bet pasisiūlo, ir žmogus kuria save erdvėje tarytum šakos.

Ir todėl privalu niekinti daugumos nuomonę, nes tatai sugrąžina tave prie tavęs paties ir trukdo tau augti. Jie pavadina klaida tiesos priešingybę, ir tavo ginčai jiems pasidaro paprasti, ir jie atstumia juos kaip nepriimtinus, nes tai klaidos vaisiai, tavo augimo fermentas. Jie pageidauja, kad tu užsidarytum savo atsargose ir būtum parazitas, apiplėšiantis pats save. Ir koks poreikis tuomet pastūmėtų ieškoti Dievo, kurti sau giesmę ir užkopti dar aukščiau, kad po savo kojomis sutvarkytum kalno kraštovaizdį, virtusį sumaištimi, arba išgelbėtum savyje saulę, kurios neįmanoma laimėti kartą ir visiems laikams ir kuri tėra dienos vijimasis?

Leisk jiems kalbėti. Jų patarimai eina iš lengvos širdies, kuri pirmiausia trokšta laimės tau. Jie pageidauja duoti tau per anksti ramybę, kurią tesuteikia mirtis, kai tau pagaliau prireikia tavo atsargų. Nes jos visai ne atsargos gyvenimui, jos – bičių medus, skirtas amžinybės žiemai.

Ir jei tu manęs paklausi, turiu aš tąjį pažadinti ar leisti jam miegoti, kad jis būtų laimingas, aš tau atsakysiu, kad nieko nenutuokiu apie laimę. Bet jei spindi šiaurės pašvaistė, ar leistum miegoti savo bičiuliui? Niekas neturi miegoti, jei gali ją pamatyti. Ir, žinoma, tą, kuris mėgsta miegoti ir vartosi miege, išplėšk iš jo laimės ir sviesk laukan, kad jis taptų.

L

Žmona tave apiplėšia savo namų labui. Ir, savaime suprantama, yra pageidaujama meilė, kuri suteikia namams aromatą, ir fontano čiurlenimas, ir tylių ąsočių muzika, ir vaikų palaiminimas, kai jie ateina vienas po kito vakaro tylos sklidinomis akimis.

Bet nesistenk, vadovaudamasis formuluotėmis, atiduoti pirme-

nybę kareivio spinduliavimui smėlynuose ar jo meilės geradarystėms. Nes vien tik kalba čia padalija. Meilė yra tik kareivio meilė, kupina dykumos platybių, ir tėra gyvenimo atnaša tykant pasaloje, surengtoje aplink šulinius, atnaša mylimojo, kuris gebėjo mylėti, nes kitaip paaukotas kūnas visai ne auka ir ne meilės dovana. Nes jeigu tasai, kuris kaunasi, visai ne žmogus, o automatas ar mechanizmas vartams išlaužti, kur slypi kareivio didybė, nes aš čia neįžvelgiu nieko daugiau, kaip tik išsigimėlišką vabzdžio triūsą. Ir tasai, kuris glamonėja savo moterį, tėra nuolankus gyvulys, gulintis ant pakratų, – taigi kur meilės didybė?

Aš nieko nežinau didingo; tik kareivis, padedantis ginklus ir sūpuojantis kūdikį, arba vyras, išeinąs į karą, yra didūs.

Kalbam visai ne apie siūbavimą nuo vienos tiesos prie kitos, o apie dalyką, vertingą vienu metu, paskui apie kitą. Apie abi tiesas, kurios turi prasmę tik susietos. Tiek, kiek kareivis, tu atsiduodi meilei ir tiek, kiek esi mylimasis, kariauji.

Bet toji, kuri užkariavo tave naktimis patyrusi tavo guolio švelnumą, kreipiasi į tave, savo stebuklą, ir tau sako: „Ar mano bučiniai nešvelnūs? Mūsų namai negaivūs? Mūsų vakarojimai nelaimingi?" Ir tu jai pritari šypsodamas. „Tuomet, – sako jinai, – pasilik šalia manęs, kad mane paremtum. Kai tik kils geismas, tau tereikės ištiesti rankas ir aš palinksiu tavęsp paspausta tarytum jaunas apelsinmedis, apsunkęs nuo apelsinų, nes nutolęs tu gyveni šykštų gyvenimą, kuris visai nemoko glamonių. Ir tavo širdies jausmai tarytum smėliu užnešto šulinio vanduo neturi pievos, kur galėtum tapti".

Tu iš tiesų patyrei, kaip tavo vienatvės naktis apsupa beviltiški polėkiai, nukreipti į anokią ar tokią, kurios paveikslas tau iškildavo, nes jos visos gražėja tyloje.

Ir tu manai, kad karo vienatvė atėmė iš tavęs puikią progą. Tačiau meilės mokslus tu eini vien per meilės atostogas. Ir mokaisi mėlyno kalnų kraštovaizdžio tik tarp uolų, vedančių keteros link, o Dievo mokaisi tik nuolatos praktikuodamas maldas, kurios niekada nesulaukia atsako. Nes vien tik tai tenkins tavo norus nesibijant, kad veltui eikvosi jėgas, kas bus tau suteikta ana-

pus bėgančių dienų, kai laikas bus pasibaigęs ir tau bus leista būti baigus tapsmą.

Ir, žinoma, tu gali apsirikti ir pagailėti to, kuris sviedžia savo šauksmą į bergždžią naktį ir mano, kad laikas teka tuščias, nuslėpdamas savo lobius. Tave gali pagauti nerimas dėl meilės troškulio be meilės, nes tu užmiršai, kad meilė tėra meilės troškulys; šitai gerai išmano šokėjai ir šokėjos – jie kuria savo poemą vis artėdami, nors galėtų iš pradžių susiglausti.

O aš tau sakau, kad praleista proga yra kaip tik svarbi proga. Švelnumas, prasismelkiantis pro kalėjimo sienas, – galbūt didis švelnumas. Malda vaisinga tiek, kiek Dievas neatsiliepia. Ir titnagas, ir dygliakrūmiai maitina meilę.

Taigi nepainiok uolumo su atsargų vartojimu. Uolumas, reikalaujantis savo paties labui, visai ne uolumas. Medžio uolumas kaupiasi vaisiuose, kurie mainais jam nieko neatneša. Tas pats ir man mano tautos akivaizdoje, nes mano uolumas srovena sodų, iš kurių neturiu ko tikėtis, link.

Taigi daugiau neužsisklęsk moteryje ieškodamas joje to, ką jau esi atradęs. Tu gali tik retkarčiais ją pasiekti kaip tasai, kuris gyvena kalnuose ir tik kartkartėmis nusileidžia iki jūros.

LI

Neteisingas yra tasai, kuris sako apie savo mažytį namuką: „Aš jį pastačiau, kad jame sutilptų visi tikri mano draugai...“ Nes ką jis galvojo apie žmones, tas podagrikas! Nes jei aš norėčiau pastatyti savo namą tikriems draugams, nesugebėčiau surėsti ganėtinai didelio, nes nepažįstu pasaulyje nė vieno žmogaus, kurio dalis nebūtų mano draugas, nors ir menka ta dalis, neapčiuopiama, ir netgi tame, kuriam liepiu nukirsti galvą, rasčiau savo draugą, jei mes gebėtume skirstyti žmones. Ir netgi tame, kuris išoriškai manęs nekenčia, ir jei galėtų, lieptų nukirsti man galvą. Tik nepra-

dėk manyti, kad kalbam apie lengvą susigraudinimą, o ne apie atlaidumą, vulgarų pageidavimą ar vulgarią simpatiją, nes aš išlieku griežtas, nepalenkiamas ir tylus. Bet koks jis gausingas, mano išsibarstęs draugas, ir jis užpildytų mano būstą, jei išmokyčiau jį vaikščioti.

Bet ką jis vadina tikru draugu, tas kitas, nebent tąjį, kuriam galėtų patikėti pinigus ir jiems negrėstų pavojus, kad kas nors juos pavogs (tuomet draugystė tėra tarno sąžiningumas), arba paprašyti paslaugos, kuri būtų padaryta (tuomet draugystė tėra nauda, išgauta iš žmonių), arba tasai, kuris reikalui esant stotų jo ginti (tuomet draugystė yra išreikšta pagarba). Aš niekinu aritmetiką ir vadinu draugu tą, kurį jame įžvelgiau, kuris galbūt miega pasislėpęs savo uolienoje, bet kuris pradeda iš jos išsilaisvinti atpažinęs mane ir man šypsodamas, netgi jei vėliau jis bus priverstas mane išduoti.

Bet kitas, supranti, pavadina savo draugais tuos, kurie už jį išgertų maudą, – tu nori, kad visi apsidžiaugtų?

Tasai, kuris tarėsi esąs geras, visiškai nesuprato draugystės. Mano tėvas, kuris buvo žiaurus, turėjo draugų ir mokėjo juos mylėti, nors visai nebuvo jautrus nusivylimui ar gobšumui. Nusivylimas tėra žemumas, nes tai, ką tu iš pradžių pamilai žmoguje, pražuvo, jei yra dar kažkas, ko tu visai nemyli. Bet tu tuojau pat tąjį, kurį myli arba kuris tave myli, paverti vergu, ir jei jis neprisiima vergo pareigų, jį pasmerki.

Tuomet kitas todėl, kad draugas dovanojo jam savo meilę, pavertė tą dovaną pareigomis. Ir meilės dovana tapo pareiga gerti maudą bei vergiją. Draugas nemėgo maudos. Taigi kitas pažvelgė į save kaip į jį apviltą. Iš tiesų čia nėra nusivylimo – tik susitikimas su vergu, kuris blogai tarnavo.

LII

Bet aš tau kalbėsiu apie uolumą. Nes tau teks įveikti daug priekaištų. Žmona tau visados priekaištaus už tai, kas kažkur duota, yra pavogta iš kitur. Šitokius mus padarė Dievo užmaršumas ir prekių vartojimas, nes tai, ką tu iš tikrųjų duodi, visai tavęs nesu-

mažina, priešingai – augina tave tavo turtuose, kuriuos išdaliji. Taip ir tasai, kuris myli visus žmones per Dievą, labiau myli ir kiekvieną žmogų negu tasai, kuris myli vieną vienintelį ir paprasčiausiai išplečia iki bendrininko skurdų savo asmens lauką. Lygiai taip ir tasai, kuris toliuose drąsiai stoja prieš ginklų pavojus, daugiau duoda mylimajai jai to nė nežinant, nes jis jai duoda asmenį, kuris yra ir kurio jai neduoda tasai, kuris sūpuoja ją dieną naktį, bet iš tikrųjų neegzistuoja.

Netaupyk, nes nebūna sutaupytų prekių, kai kalbama apie širdies jausmus. Juk duoti – tai mesti lieptą per vienatvės prarają.

Ir kai tu duodi, visai nesirūpink sužinoti kam, nes atėjusieji tau pasakys: „Toksai visai nevertas tos dovanos!" Tarsi būtų kalbama apie prekę, kuria pasinaudotum. Netgi tasai, kuris tau niekuo nepasitarnaus dovanomis, kurių galėtum iš jo tikėtis, tau gali pasitarnauti dovanomis, kurias jam įteiksi, nes per jį pasitarnausi Dievui. Ir tie tai puikiai išmano, kurie nepatiria niekingo gailesčio tarnų šankeriams, bet lengvai rizikuoja savo gyvybe ir neatidėliodami prisiverčia šimtą dienų žygiuoti per uolynus turėdami tikslą apraminti šankerio skausmus jų tarnų tarnui. Ir tik tie pasirodo niekingi ir pasiduoda tarno liokajiškumui, kurie tikisi susilaukti iš jo kokios nors padėkos, nes neturi pakankamai kūno, kurį galėtų atplėšti, kad atsilygintų už tavo žvilgsnį; bet duodamas jį saugotojui, per jį davei Dievui, ir pats privalai pulti ant kelių, nes Jis teikėsi priimti.

LIII

Aš pats laukiau jaunystėje atvykstančios mylimosios, kurią man vežė kaip žmoną ištįsusiu karavanu, atkilusiu nuo tokių tolimų paribių, kad žmonės jame paseno. Ar tu kada nors esi matęs, kaip sensta karavanas? Tie, kurie prisistatė mano valstybės sargybiniams, visai nepažinojo savo pačių tėvynės, nes per kelionę išmi-

rė tie, kurie būtų galėję papasakoti apie ją. Ir kelyje jie vienas po kito buvo palaidoti. Ir tie, kurie mus pasiekė, paveldėjo tik prisiminimų prisiminimus. Ir dainos, kurių jie buvo išmokę iš savo vyresniųjų, tebuvo legendų legendos. Ar tau yra tekę patirti stebuklingesnį stebuklą už atplaukiantį laivą, kuris būtų buvęs pastatytas ir aprūpintas burėmis bei takelažais jūroje? Ir jauna mergaitė, iškelta iš auksinio ir sidabrinio balno, mokėdama kalbėti, galėjo ištarti žodį „fontanas", nes gerai žinojo, kad andai fontanas buvo minimas laimingomis dienomis, ir ji kartojo tą žodį kaip maldą, kuri negali susilaukti atsako, nes taip meldi Dievą dėl žmonių atminimo. Dar įstabesnis dalykas buvo tai, kad ji mokėjo šokti, šokio buvo išmokyta tarp silicio ir dygliakrūmių, ir ji puikiai išmanė, kad šokis – tai malda, galinti suvilioti karalius, bet dykumoje negalinti susilaukti atsako. Tas pats atsitinka ir tavo maldai iki pat tavo mirties, šokiui, kurį tu šoki norėdamas sujaudinti Dievą. Bet įstabiausia tai, kad ji atsinešė viską, kas kitur turėjo būti jai reikalinga. Ir savo šiltas krūtis, tarytum balandes, žindyti. Ir savo glotnų pilvą, kad tarnautų valstybės sūnums. Ji atėjo pasiruošusi kaip sparnuota sėkla, perskridusi jūrą, ir taip gerai išugdyta, taip puikiai suformuota, taip tyrai užburta atsargų, kuriomis ji niekados nebuvo pasinaudojusi, kaip ir tu su savo nuopelnais, savo poelgiais ir gautom pamokom, kurios tau pasitarnaus tik mirties valandą, kai būsi pagaliau tapęs. Anksčiau ji mažai naudojo savo pilvą ir krūtis, kurie buvo skaistūs, šokius karaliams gundyti, fontanus lūpoms drėkinti ir puokščių komponavimo meną, nes dar nebuvo mačiusi gėlių. Atvykdama pas mane, pasiekusi visišką tobulumą, ji galėjo tik mirti.

LIV

Aš kalbėjau tau apie maldą, kuri yra meilės pratybos per Dievo tylą. Jei tu būtum atradęs Dievą, susilietum su Juo išsipildęs. Ir kodėl turėtum augti, kad taptum? Taigi kai tasai palinko ties ta, kuri buvo užsisklendusi savo išdidume tarytum triguba tvirtovės siena taip, kad nebuvo įmanoma jos išgelbėti, jam beviltiškai pagailo žmonių ašarų. Jos yra lietus, kur išnyksta audros pavojus,

atlaidus išdidumas ir leistinas atleidimas. Tegu jinai atsiriša ir verkia, ir aš atleisiu. Bet kaip laukinis žvėris, kuris ginasi ir dantimis, ir nagais nuo tavo kūrybos neteisingumo, ji nesugeba nemeluoti".

Ir jam buvo jos gaila, kad ji taip bijo. Ir jis kalbėjo Dievui šnekėdamas apie žmones: „Tu juos įbauginai kartą ir visiems laikams su dantimis, dygliais, nagais, nuodais, aštriais žvynais, savo kūrybos erškėčiais. Reikia laiko jiems apraminti, kad jie grįžtų". Ir jis gerai nutuokė, kad toji, kuri melavo, tokia nutolusi, tokia pasiklydusi ir kad jai teks taip ilgai eiti, kad grįžtų!

Jam buvo gaila žmonių dėl juose plytinčių nuotolių, kurių niekas neįstengė atpažinti.

Kai kurie stebėjosi jo atlaidumu bjauriems ištvirkavimams. Bet jis gerai suprato, kad jame nėra atlaidumo. Jis kalbėjo: „Viešpatie, aš visai nesu čia kaip teisėjas. Būna laikai, skirti teismui, ir žmonės, o aš galiu būti pašauktas tą vaidmenį suvaidinti kitiems. Bet tąją aš priglaudžiau dėl to, kad ji bijojo, ir padariau tai ne todėl, kad bausčiau. Ar kada kas yra matęs, kad gelbėtojas, nusprendęs, jog išgelbėtasis to nevertas, nublokštų jį atgal į jūrą? Tu jį gelbsti pirmiausia visą, nes išgelbsti visai ne jį, bet per jį – Dievą. Tik išgelbėjęs, tik tuomet gali bausti. Tas pats atsitinka su pasmerktuoju myriop; iš pradžių tu jį pagydai, jeigu jis serga, nes tau leista bausti žmogų jo kūne, bet neleista paniekinti žmogaus kūno".

Ir tiems, kurie klaus: „Kokio tikslo siekdamas tu veiki, nes taip mažai likę vilties ją išgelbėti?", aš atsakysiu, kad civilizacija juolab remiasi ne savo išradimų naudojimu, o tik jų įkarščiu. Ir kad tu nereikalautum iš savo gydytojo, kad jis teisintų savo kišimąsi ligonio dorybėmis. Pirmiausia svarbus yra žygis, nes tikslai tėra tariami, savavališki etapai, ir tu nežinai, kur eini. Ir anapus kalno keteros stūkso kita ketera. Ir už to individo yra kažkas kita, ką tu išgelbsti, nors būtų kalbama tik apie gelbėjimo religiją. Ir jei tu veiki siekdamas tikslo, kuris apsimoka, ir jei iš pradžių tarytum sudarydamas sandėrį pareikalauji, kad jis užsimokėtų, tu esi prekijas, o ne žmogus.

Tu nieko negali žinoti apie etapus, kurie tėra kalbos išradimai. Vienintelė kryptis turi prasmę. Svarbu eiti ten link, o ne pasiekti skirties vietą, nes niekas, išskyrus mirtį, niekados niekur neatvyksta.

Taigi jos palaidumą aš suvokiau kaip nerimą ir neviltį, nes jei tu leidi viskam sprūsti iš tavo rankų, tai todėl, kad atsisakei sugriebti. Ir palaidumas tėra atsisakymas būti. Ir tu puoli į neviltį dėl tų lobių, kurie vienas po kito miršta sunaudoti, nes gėlė nuvysta, bet tau ji pavirsta sėkla ir tu, tikėjusi gėle kitaip nei perėjimo vieta, pasiduodi nevilčiai. Nes aš tau sakau, užsisėdėjęs, kad visai ne tas, kuris myli jauną mergaitę, paskui veda moterį, paskui supa kūdikį, paskui žmogaus vaiką mokina, paskui, senis, skleidžia savo išmintį, bet tasai, kuris norėtų apsistoti moteryje ir ja mėgautis kaip vieninteliu eilėraščiu ar sukauptomis atsargomis, ir jis netrukus aptinka viso to tuštybę, nes niekas žemėje nėra neišsemiamas rezervuaras, ir kraštovaizdis, pamatytas nuo kalnų viršaus, tėra tavo pergalės statinys.

Tuomet jis išsiskiria su žmona arba žmona, patyrusi nusivylimą, pasirenka kitą meilužį. Bet vienintelė už tai atsakinga jų elgsenos tuštybė, nes įmanoma mylėti tik per moterį, o ne moterį. Per eilėraštį, o ne eilėraštį. Per kraštovaizdį, pamatytą nuo kalnų viršūnės. Ir palaidumas randasi iš nerimo, kad visiškai nesiseka būti. Taip tasai, kurį kamuoja nemiga, vartosi nuo vieno šono ant kito ieškodamas gaivaus peties lovoje. Bet vos tik jį palieti, jis pasidaro vėsus ir atsisako. Ir jis kitur ieško patvaraus gaivumo šaltinio. Bet tokio nebūna, nes vos tik jis prie jo prisiliečia, atsargos išeikvojamos.

Taip atsitiko tam arba tai, kurie matė tik būtybių tuštumą, nes jos tuščios, jei jie ne langai ar langeliai, atverti Dievui. Štai todėl, pasiduodamas vulgariai meilei, tu myli vien tik tai, kas nuo tavęs bėga, antraip pasijusi pasisotinęs ir pasišlykštėjęs savo pasitenkinimu. Ir tai puikiai išmano šokėjos, kurios atėjusios pas mane vaidina meilę.

Taigi būčiau norėjęs ją suvienyti, tą, kuri apiplėšdavo žmones ir maitinosi dagiais, nes tikrasis vaisius randamas tik per jį, ir jo-

kia būtybė negali tavęs sujaudinti kartą tau perpratus jos žaidimą – tik tiek, kiek tu to jos prašai.

Ji sujaudina tave tik tą akimirką, kai tu paliauji iš jos ko nors tikėtis. Arba kai ji tėra paveikslas, paklydusi avelė, silpnas vaikas arba kai ji tėra išgąsdinta lapė, kuri kramto tau pirštus, kai tu ją maitini – negi ketini ant jos pykti už tai, kad ji užsidariusi savo išgąstyje ir neapykantoje. Nejaugi tu vertinsi kaip įžeidimą mostą ar žodį, tau tereikia užmiršti žodžius ir bergždžią jų prasmę, kad per juos rastum Dievą.

Ir aš buvau pirmas, pasisakęs už galvos nukirsdinimą, kai tai daryti nusprendė mano teismas, nes buvau įžeistas. Bet iš labai toli aš viešpatauju lapei, kurią kankina spąstai, ne tam, kad jai atleisčiau, nes tokiame aukštyje, kur pasmerkiu save vienatvei, nėra ko atleisti, o tam, kad negirdėčiau pro riksmų sumaištį jos paprastos nevilties.

Ir todėl, galimas dalykas, kad toji, gražesnė, labiau išbaigta ir kilnesnė, parodo tau Dievą ne iš taip arti. Neturi nieko, ką reikėtų nuraminti, surinkti, suvienyti. Ir jei ji paprašys, kad pasirūpintum ja visa ir užsidarytum jos meilėje, skatins dviese patiriamą egoizmą, kurį žmonės klaidingai vadina meilės šviesa, nors tai tėra nevaisingas gaisras ir klojimų plėšimas.

Aš ne tam sukaupiau atsargas, kad uždaryčiau jas moteryje ir tuo pasitenkinčiau.

Kaip tik todėl toji, naudodama klastą, melagystę ir nukrypimus, reikalavo daugiau manęs, daugiau širdies šaltinių ir, versdama gyventi tyloje, kuri yra tikros meilės ženklas, teikė man amžinybės skonį.

Nes yra laikas teisti. Bet yra laikas tapti...

Taigi aš tau kalbėsiu apie dėmesį. Jei tu praversi savo duris bedarbiui bastūnui ir jis atsisės, nepradėk jam priekaištauti, kad jis

toks, o ne kitoks. Visai jo neteisk, nes pirmiausia jis buvo išalkęs būti kažkur pas kažką su savo sunkiu prisiminimų nešuliu, sunkiu kvėpavimu ir lazda, padėta į kertę. Tai buvo atsidurti čia, tavo veido šilumoje ir ramybėje, su visa jo praeitimi, kurios niekas neteisia, ir su visomis tarytum apnuogintomis jo ydomis. Jo ramentas, kurio jis nebejaučia, nes tu neliepi jam šokti. Ir tuomet jis apsiramina, ir pieną, kurio jam įpili, išgeria, ir duoną, kurios jam atlauži, suvalgo, ir šypsena, kurią jam skiri, yra šiltas apsiaustas tarytum saulė aklajam.

Ir kodėl manai, kad jis galėtų būti niekingas, nejau tik todėl, kad jis nevertas jam skirtos šypsenos?

Ir kodėl manai, kad tu jam ką nors duodi, jei neskiri jam svarbiausio dalyko – dėmesio, kuris tavo santykius su mirtingu tavo priešu gali padaryti tokius taurius? Kokio dėkingumo tikiesi susilaukti apiberdamas jį savo sunkiomis dovanomis? Jis tegalės tavęs nekęsti, jei išeis iš tavo namų skolų pražudytas.

LV

Nepainiok meilės su turėjimo kliedesiu, kuris teikia baisiausias kančias, nes priešingai, nei tvirtina visuotinė nuomonė, meilė neverčia kentėti, nes mylėdamas Dievą, aš pėsčias išeinu į kelią sunkiai šlubuodamas, kad pirmiausia nuneščiau tą meilę kitiems žmonėms. Ir aš nepavergiu savo Dievo. Ir semiuosi peno iš to, ką jis duoda kitiems. Ir aš gebu atpažinti tą, kuris myli iš tikrųjų, todėl, kad jam negali būti padaryta žalos. Ir tam, kuris miršta už valstybę, ji negali pakenkti. Galima kalbėti apie vieno ar kito žmogaus nedėkingumą, bet kas galėtų kalbėti apie valstybės nedėkingumą? Valstybė pastatyta iš tavo dovanų, ir kokią šlykščią aritmetiką tu įdiegi, jei rūpiniesi išreikšta jos pagarba! Kokiu būdu tasai, kuris atidavė savo gyvenimą šventovei ir išmainė save į šventovę, tasai, kuris tikrai mylėjo, galėtų jaustis patyręs žalą iš šventovės? Tikroji meilė prasideda ten, kur tu nieko nesitiki gauti mainais. Ir jei pasirodo tokios svarbios maldos pratybos, kad išmokytų žmogų meilės žmonėms, tai pirmiausia todėl, kad malda nesulaukia atsako.

Jūsų meilės pagrindas – neapykanta, nes jūs apsistojate moteryje arba vyre, kuriuos verčiate savo atsargomis ir imate nekęsti, panašūs į šunis, besisukinėjančius aplink lovį, kai kas nors šnairuoja į jūsų valgį. Jūs vadinate meile valgymo egoizmą. Vos tik meilė ateina, kaip čia, kaip iš netikros jūsų draugystės, iš laisvos dovanos jūs darote patarnavimą ir vergavimą ir nuo tos akimirkos, kai kas nors jus ima mylėti, aptinkate, kad jums daroma žala. Ir imate bausti, primesti, norėdami stipriau pavergti savo kančios reginį. Ir, žinoma, jūs kenčiate. Ir netgi pati kančia jums nepatinka. Ir kodėl jūs norite, kad ja žavėčiausi?

Žinoma, aš vaikščiodavau, kai buvau jaunas, skersai išilgai per terasą po liepsnojančiomis žvaigždėmis dėl kokios nors pasprukusios vergės įžvelgdamas pasveikimą. Būčiau sukėlęs ant kojų kariuomenę, kad ją atgaučiau. Ir kad ją turėčiau, būčiau sviedęs jai po kojomis provincijas, bet Dievas yra mano liudytojas, kad aš nepainiojau daiktų prasmės ir niekados nevadinau meile grobio ieškojimo, net jei tai būdavo susiję su mano gyvybe.

Draugystę aš atpažįstu iš to, kad ji negali būti apvilta, o tikrą meilę iš to, kad jai negali būti padaryta žalos.

Jei tau atėję sako: „Pamesk šitą, nes ji tau kenkia...", išklausyk juos atlaidžiai, bet visiškai nekeisk savo elgesio, nes kas turi galią tau pakenkti?

O jei atėję tau sako: „Pamesk ją, nes visas tavo rūpinimasis bergždžias...", išklausyk juos atlaidžiai, bet visiškai nekeisk savo elgesio, nes vieną kartą tu jau pasirinkai. Ir jei iš tavęs galima pavogti tai, ką gauni, kas turi galią vogti tai, ką duodi?

O jei atėję tau sako: „Čia tu įsiskolinęs. Čia neturi skolų. Čia jie pripažįsta tavo dovanas. Čia iš jų šaiposi", užsikimšk ausis, kad negirdėtum aritmetikos.

Visiems tu atsakysi: „Mane mylėti – tai visų pirma bendradarbiauti su manimi".

Tas pat su šventove, kur įeina vienintelis bičiulis, bet jo suskaičiuoti neįmanoma.

LVI

Ir aš mokau tave pačios paslapties. Visa tavo praeitis tėra gimimas, lygiai kaip ir valstybės įvykiai iki šios dienos. Ir jeigu dėl ko nors apgailestauji, tu elgiesi taip pat absurdiškai kaip ir tas, kuris apgailestautų, kad negimė kitoje epochoje arba kad nėra mažas, ir, pasiduodamas absurdiškiems svaičiojimams, kiekvieną akimirką semtųsi nevilties. Kvailas yra tasai, kuris atšipina dantis graužd amas praeitį – tobulą granito gabalą. Priimk šią dieną tokią, kokia ji tau duota, užuot daužęsis į tai, kas nepataisoma. Neatitaisoma neturi jokios reikšmės, nes tai ženklas bet kokios praeities. O kadangi nebūna nei pasiekto tikslo, nei užbaigto ciklo, nei pasibaigusios epochos, nebent tik istorikams, kurie išgalvoja padalijimus, iš kur gali žinoti, kad vertas apgailestavimų dar nesibaigęs ir niekados nesibaigsiantis žygis, nes daiktų prasmė glūdi ne vienąkart sukauptose atsargose, kurias vartoja sėslieji, o permainų kaitroje, žygio ar troškimo įkarštyje. Ir tasai, kuris ką tik buvo sumuštas mūšyje ir prispaustas nugalėtojo kulno, atgauna jėgas, yra didesnis nugalėtojas už tą, kuris džiaugiasi vakarykšte pergale tarytum sėslusis savo atsargomis ir jau traukia mirties link.

Tuomet, man pasakysi tu, į ką turiu nukreipti savo pastangas? Juk tikslai visai bereikšmiai. Ir aš tau atsakysiu atskleisdamas didelę paslaptį, kuri slepiasi po vulgariais ir nepaprastais žodžiais ir kurios išmintis pamažėle per visą gyvenimą mane išmokė išmanyti, kad ruoštis ateičiai – tai tik įtvirtinti dabartį. Ir kad tie iššvaisto jėgas, kurie vaikosi tolimų vaizdų, savo išmonės vaisių, pasiduodami utopijai ir svajonių žygiams. Nes vienintelis tikras išradimas – tai iššifruoti dabartį, prisidengusią padrikais pavidalais ir prieštaringa kalba. Bet jei leidiesi ieškoti niekų, kurie yra

tuščiavidurės tavo svajonės, susijusios su ateitim, tu esi panašus į tą, kuris tiki galįs išgalvoti savo koloną ir pastatyti naujas šventoves naudodamasis ir savo plunksnos laisve, nes kaip jie pasitiktų savo priešą, o nesutikdami jokio priešo kieno būtų ugdomi? Kam priešindamasis jis statytų savo koloną? Kolona tvirtėja per kartas gludinama ir priešindamasi gyvenimui. Nors tai būtų tik forma, tu jos neišrandi, tu ją gludini naudodamas. Ir taip randasi didūs kūriniai ir valstybės.

Visados būna tik dabartis, kurią reikia sutvarkyti. Kuriems galams ginčytis dėl šito paveldo. Tau visai nereikia numatyti ateities, tau reikia leisti jai išsipildyti.

Ir, savaime suprantama, tu turi darbo, kai dabartis tau pateikiama kaip medžiagos. O aš avių, ožkų, miežių laukų, pastatų, kalnų, kurie yra šią akimirką, junginį pavadinu valda arba valstybe, išgaunu kažką, ko joje nebuvo ir ką aš vadinu vieningu ir paprastu, nes tas, kas prie jo prisilies vadovaudamasis protu, sunaikins jo nepažinęs, ir taip aš įtvirtinu dabartį, lygiai kaip mano raumenys, kai kopiu į keterą, tvarkingai formuoja kraštovaizdį ir mane užlieja melsvu švelnumu, kur miestai guli tarytum kiaušiniai laukų lizduose, ir tatai yra nei tikriau, nei klaidingiau už miestus, matytus kaip laivai arba šventovės, tatai yra kita. Ir mano galioje yra iš žmonių likimo gaminti valgį savo dvasios giedrumui.

Taigi žinok, kad bet kokia tikra kūryba visai ne prietaras, susijęs su ateitimi, ne chimeros ar utopijos vijimasis, o naujas veidas, perskaitytas dabartyje, kuri yra atsargos netvarkingai suverstų medžiagų, gautų kaip paveldas; nėra jokio reikalo nei juo džiaugtis, nei skųstis, nes tos medžiagos atsirado taip pat paprastai kaip ir tu.

Taigi leisk ateičiai kaip medžiui vieną po kitos išskleisti šakas. Iš dabarties į dabartį eidamas medis užaugs ir baigtas įeis į savo mirtį. Nesirūpink mano valstybe. Nuo tos akimirkos, kai žmonės atpažino veidą daiktų sumaištyje, nuo tos akimirkos, kai aš dirbu skulptoriaus darbą kaldamas akmenį, savo kūrybos didingumu aš suteikiau jų likimui kitą kryptį.

Ir nuo šiol jie eis iš pergalės į pergalę, ir nuo šiol mano dainiai turės ką apdainuoti, nes užuot šlovinę mirusius dievus, garbins gyvenimą.

Pažvelk į mano sodininkus, kurie išeina auštant norėdami sukurti pavasarį: jie nediskutuoja apie piesteles ir vainikėlius, jie sėja sėklas.

Tuomet jums, nusivylusiesiems, nelaimingiesiems ir nugalėtiesiems, sakau: „Jūs esat pergalės kariuomenė, nes jūs prasidedate šią akimirką, ir gražu būti tokiam jaunam!"

Bet nemanyk, kad galvoti apie dabartį būtų paprasta. Tau priešinasi medžiaga, kurią privalai panaudoti, bet niekados nesipriešins tavo išmonė apie ateitį. Ir tasai, kuris atsigula smėlyje netoli išdžiūvusio saulėje garuojančio šulinio, kaip jis šauniai žingsniuoja savo sapne. Ir kokie lengvi pasidaro platūs jo žingsniai, vedantys išsivadavimo link. Kaip lengva gerti sapne, nes tavo žingsniai atneša tau vandenį tarytum aliejais įsitrynę vergai, ir visiškai nėra dygliakrūmių, kurie tave sulaikytų.

Bet ateitis, kurioje stinga priešų, neišsipildo, ir tu merdėji, ir smėlis grikši tau tarp dantų, ir palmių giraitė, ir sunki upė, ir skalbėjų dainos iš lėto svirduliuoja mirties link.

Bet kas iš tikrųjų žingsniuoja kabindamasis į apirusius skardžius, susižaloja į akmenis kulkšnis, grumiasi su dygliakrūmiais ir susikruvina nagus, nes kopiant priešais kyla pakopos, kurias privalai nugalėti vieną po kitos. O vandenį kopėjas sukuria iš lėto savo kūnu, raumenimis, savo delnų pūslėmis, kojų žaizdomis. Minkydamas prieštaringą realybę, jis išgauna ją iš savo akmenuotos dykumos, paleidžia į darbą riešus tarytum tešlą minkantis kepėjas ir pamažėle jaučia, kaip ji kietėja, kaip stiprėja raumenys, kaip jie priešinasi, maizgosi, ir jis privalo tam sutrukdyti ir taip pradeda kurti duoną. Tas pat atsitinka poetui ar skulptoriui, kuris iš pradžių rašė eilėraštį ar kalė akmenį pasiduodamas laisvei, kurioje pasiklysdavo būdamas laisvas perduoti šypseną arba pravirkdyti savo veidą, pasilenkti į dešinę ar į kairę, ir tokioje laisvėje jam visiškai nesisekė tapti. Bet ateina valanda, kai žuvis užkimba ir meškerė pasipriešina. Ateina valanda, kai to, ką tu norėjai pasakyti, nepasakei dėl žodžio, kurį norėjai išsaugoti, nes tatai taip pat norėjai išsakyti, ir atsitinka taip, kad tos dvi tiesos tau pasipriešina. Ir tu pradedi braukyti, imi formuoti savo molyje šypse-

ną, kuri suskanta mesti tau iššūkį. Tu nepasirenki viena ar kita paklusdamas žodžių logikai, tu ieškai skliautinės prieštaringų savo tiesų plytos, nes nėra ko prarasti, ir tu nuspėji, kad tavo eilėraštis užsimezga arba kad iš akmens tuoj pasirodys veidas, nes tu apsuptas mylimų priešų.

Taip pat neklausyk niekados tų, kurie nori tau padaryti paslaugą patardami atsisakyti vieno iš tavo siekių. Tu jį pažįsti, savo pašaukimą, iš to, kad jis spaudžia tave tavo esybėje. Ir jei tu jį išduodi, sudarkai pats save, bet žinok, kad tavo tiesa bręs iš lėto, nes jinai – tai medžio gimimas, o ne formuluotės radimas, nes laikas vaidina svarbiausią vaidmenį, ir tu turi tapti kitu, kopti į sunkų kalną, nes naujoji būtybė, kuri yra visetas, išgautas iš daiktų sumaišties, primeta tau save ne kaip išspręstas rebusas, o kaip ginčų ramdymas ir žaizdų gydymas. Ir jos galią pažinsi tik tuomet, kai ji bus tapusi. Ir todėl visados pagerbiau žmogų pirmiausia gal pernelyg užmirštais dievais, tyla ir lėtumu.

LVII

Juk gražu būti tokiems jauniems, jūs, likimo nuskriaustieji, nelaimingieji ir nugalėtieji, kurie tesugebėjote perskaityti savo pavelde tik blogąją vakarykštės dienos dalį. Bet jei aš pastačiau šventovę ir jeigu jūs į ją ateisite su tikinčiųjų minia, jei jumyse pasėjau savo sėklas ir surenku jus, apgaubtus didingos tylos, kad būtumėte lėtai augantys ir stebuklingi javai, kodėl reikėtų pasiduoti nevilčiai? Jums teko jas pažinti, pergalės aušras, kai mirštantieji, prikaustyti prie lovų, sergantys vėžiu, apimti metastazių, luošieji, besiramsčiuojantys ramentais, prasiskolinusieji savo kreditoriams, kaliniai, saugomi žandarų, visi, būdami susiskaldę ir kamuojami sopulių, šventėte pergalę tarytum skliautinę plytą, atneštą jų bendruomenei, ir tą rytą padrika minia virto bazilika, giedančia pergalės giesmę.

Taip pat tu matei, kaip ji prigyja, kaip įsitvirtina šaknys, netikėtai imdamos skleisti skambėjimą vienų dvasių kitoms, gal net smogus negandai, kuri tučtuojau virsta struktūra ir dieviška skliautine plyta, kad iš visų išgautų tą pačią dalį, tą patį veidą, kuris

bendradarbiauja – ir tuomet džiaugsmas apima dalijantis duona, arba siūlant vietą prie laužo. Tu viskuo bodėjaisi – kaip podagrikas mažyčiu savo nameliu, kuriame net nebūtų tilpę tavo draugai, ir staiga atsiveria šventovė, į kurią įeina vienintelis draugas, bet jo neįmanoma suskaičiuoti.

Tad ar verta nusiminti? Visados tėra amžinas gimimas. Ir, žinoma, egzistuoja neatitaisomi dalykai, bet juose nėra nieko, kas būtų liūdna ar linksma, nes tai esmė to, kas buvo. Neatitaisomas mano gimimas, nes štai aš esu. Praeitis neatitaisoma, bet dabartis jums duodama kaip netvarkingai suverstos medžiagos prie statybininko kojų ir jūs privalote iš jų sukurti ateitį.

LVIII

Bičiulis pirmiausia tasai, kuris niekada neteisia. Aš tau jau sakiau – jis tasai, kuris atveria savo duris bedarbiui bastūnui, jo ramentams, jo lazdai, padėtai į kertę, ir neliepia šokti, kad įvertintų jo šokį. Ir jei bastūnas papasakos apie pavasarį, sutiktą laukų kelyje, bičiulis yra tasai, kuris įsileidžia pavasarį. O jei išklauso pasakojimo apie bado siaubą kaime, sužino, iš kur jis ateina, kartu su juo kenčia badą. Nes aš tau sakiau, bičiulis žmoguje – tai toji dalis, skirta tau ir atverianti tau duris, kurių galbūt jis niekados neatveria kitur. Ir tavo bičiulis yra tikras, ir viskas, ką jis pasakė – tiesa, ir jis tave myli netgi tada, jei tavęs nekenčia kituose namuose. Ir bičiulis šventovėje yra tasai, kurį Dievui padedant liečiu alkūne ir susitinku, tasai, kuris atgręžia manęsp tą patį veidą kaip ir manasis, apšviestą to paties Dievo, nes tuomet vienybė pasiekta, net jei kitur jis krautuvininkas, o aš karvedys, jis sodininkas, o aš jūrininkas jūroje. Virš mūsų nesutarimų aš jį radau ir esu jo bičiulis. Ir galiu tylėti šalia jo, tai yra visai jo nebijoti dėl savo vidinių sodų ir kalnų, ir daubų, ir dykumų, nes jis jų nemindžios savo batais. O tu, mano bičiuli, tu gauni iš manęs su meile tai, kas yra tarytum mano vidinės valstybės pasiuntinys. Ir tu su juo gerai elgiesi ir pasodini jį, ir išklausai. Ir štai mes laimingi. Bet ar esi matęs, kad aš, priimdamas pasiuntinius, laikyčiau juos nuošalyje arba atsisakyčiau juos priimti, nes jų valstybės gilumoje, esan-

čioje už tūkstančio žygio dienų nuo manosios, jie maitinasi patiekalais, kurie visiškai man nepatinka, arba kad jų papročiai visai ne tokie kaip mano. Draugystė – tai pirmiausia atvanga ir didysis dvasios pulsavimas, nepaisantis vulgarių smulkmenų. Ir neįstengiu niekaip priekaištauti tam, kuris viešpatauja prie mano stalo.

O tu žinok, kad svetingumas ir mandagumas, ir draugystė yra žmogaus susitikimas žmoguje. Ką veikčiau šventovėje Dievo, kuris ginčytųsi dėl tikinčiųjų ūgio ar apkūnumo, arba namuose draugo, kuris atsisakytų priglausti mano ramentus ir, kad įvertintų, užsimanytų šokdinti.

Tu sutiksi gana daug teisėjų pasaulyje. Jei trokšti iš savęs išugdyti kitą ir užsigrūdinti, palik šį darbą savo priešams. Jie to imsis tarytum audrą, gludinanti kedrą. Tavo draugas skirtas tam, kad tave priimtų. Žinok, kad Dievas, kai ateini į jo šventovę, ne teisia, o priima.

LIX

Jei tu nori įtvirtinti draugystę ten, kur likę tik atsargų dalybos ir širdies nesutarimų, kylančių iš dalybų, – nes jei tu nori, kad jie neapkęstų vieni kitų, paberk jiems grūdų, – rask pagarbą žmogui ir žinok, kad kvėpuoti įmanoma tik tokioje gentyje, kur vienas nekritikuoja kito. Kai tu blogai galvoji apie draugą ir tatai išsakai, tai todėl, kad nebendravai su juo tuo lygmeniu, kur esama žmonių, susibūrimo lygmeniu, vieningu šventovėje. Ir ten nekalbama nei apie atlaidumą, nei apie silpnumą, nei apie ištižimą puoselėjant dorybę. Tavo rūstybė randa vietą kitur, ir kitur tu esi teisėjas. Ir tu nesvyruodamas nukirsi galvas, jei iškils būtinybė, nes dar kartą pakartosiu, tu pasmerki myriop, bet iš pradžių išgydai pasmerktąjį, jei jis serga. Nebijok prieštaravimų, kuriuos naudoja nepakankama tavo kalba, šnekėdama apie žmones. Juk nieko nėra prieštaringo, išskyrus kalbą, kuri išsako. Ir yra viena pasmerktojo dalis, kurią tu atiduodi budeliui, bet yra dalis, kurią gali pasisodinti prie savo stalo ir kurios teisti tu neturi teisės. Nes tau įsakyta teisti žmogų, bet taip pat tau įsakyta jį gerbti. Reikalas visai ne tas, kad teistum vieną ir gerbtum kitą. Tai yra

mano valstybės paslaptis, atsirandanti tik dėl kalbos nerangumo.

Ir manęs visai nevaržo nesutarimai, kylantys logikams, nes tasai, su kuriuo aš kaunuosi dykumoje ir apsiaučiu savo neapykanta, tame įžiūri geriausias dvasios pratybas. Mes žygiuojame grėsmingi vienas priešais kitą su meile.

LX

Mane užplūdo apmąstymai apie tuštybę, nes visados ji man atrodė ne kaip yda, o kaip liga. Ir aš išvydau ją, susijaudinančią nuo minios nuomonės, ištvirkstančią elgesiu ir balsu dėl to, kad ji virto reginiu ir patyrė nepaprastą pasitenkinimą žodžiais, ištartais apie jos asmenį, išvydau tą, kurios skruostai užsiplieskė ugnimi, nes žmonės į ją žiūrėjo ir aš tame įžvelgiau ne kvailumą, o ligą. Juk kaip pajusi pasitenkinimą kitu, jei ne paklusdamas meilei ir dovanodamas save kitam? Tačiau pasitenkinimas, kurį ji išgauna iš savo tuštybės, jai atrodo karštesnis už tą, kurį gauna iš gėrybių, nes ji mokėtų už šį malonumą pakenkdama kitiems savo malonumams.

Skurdus ir nelaimingas džiaugsmas sakytum patiriamas iš ydos. Tarytum tasai, kuris kasosi, jei jam ką nors niežti, patirtų malonumą. Priešingai, glamonė yra prieglobstis ir būstas. Vaiką, jei jį glamonėju, tai tik todėl, kad apsaugočiau. Ir jis gauna ženklą ant savo pūkuoto veido.

Bet tu, garbėtroška, karikatūra!

Tie pasipūtę garbėtroškos, aš tvirtinu, paliovė gyvenę, nes kas iškeičia savo esmę į už save didesnį, jei iš pradžių reikalauja gauti? Anas daugiau nebeaugs nuskurdęs amžiams.

Tačiau narsus kareivis, kai aš jį pasveikinu, susijaudina ir virpa tarytum paglostytas vaikas. Ir tame visiškai nėra tuštybės.

Kas sujaudina vieną ir kas sujaudina kitą? Ir kuo jie skiriasi?

Pasipūtusi garbėtroška, jei ji užmigs...

Ir jūs nepažinsite jausmų gėlės... vėjas išpurto sėklas, kurios jai nebus grąžintos.

Jūs nepažinsite medžio, atiduodančio savo vaisius, kurie jam nebus grąžinti, jausmų.

Jūs nepažinsite žmogaus, atiduodančio savo kūrinį, kuris jam nebus grąžintas, džiūgavimo.

Ir tas pat atsitinka kariui, aukojančiam savo gyvybę. Ir jeigu aš jį sveikinu, tai tik todėl, kad jis nutiesė lieptą. Aš jam siunčiu žinią, kad jis pasiaukojo visuose žmonėse. Ir štai jis patenkintas ne savimi, bet žmonėmis.

Garbėtroška, karikatūra. Ir aš visai nereikalauju kuklumo, nes man patinka pasididžiavimas, kuris yra gyvenimas ir patvarumas. Jei tu kuklus, tu pasiduodi vėjui kaip vėtrungė, nes kitas sunkesnis už tave patį.

Aš liepiu tau gyventi ne tuo, ką gauni, o tuo, ką duodi, nes vien tik tai tave augina. O tai tau neįsako paniekinti to, ką duodi. Tu privalai subrandinti savo vaisių. Ir kaip tik pasididžiavimas vadovauja jo patvarumui. Antraip tu pakeistum jo spalvą, skonį ir kvapą pagal pučiančius vėjus!

Bet ką tau reiškia vaisius? Tavo vaisius vertingas tik tada, kai negali būti tau sugrąžintas.

Toji, išsitiesusi paradinėje savo lovoje, gyvena džiaugsmingais tamsuomenės šūksniais: „Atiduodu savo grožį ir malonę, ir savo elgesio didybę, ir žmonės gėrisi manimi praeinančia, o tas ėjimas – nuostabi likimo dovana. Man tereikia būti, kad duočiau".

Tuštybė atsiranda iš dovanos, kuri klysta, nes tu gali duoti tik tai, ką perkeiti, kaip medis subrandina vaisius perkeisdamas žemę. Šokėja – šokį, kurį ji perkeitė savo žingsniais, o kareivis – savo kraują, kurį iškeičia į šventovę ar į valstybę.

Bet užkaitusi kalė yra niekas, nors ją apspitę šunys jos geidžia, nes to, ką duoda, ji neperkeitė. Ir jos džiaugsmas nugvelbtas iš kūrybos džiaugsmo. Ji išbarsto save be pastangų šunų geiduliuos.

O tasai, kuris pažadina pavydą, uodžia jo aromatą. Laimingas, jei jam pavydi.

Dovanos karikatūra. Ir jis atsistoja, kad tartų žodį pokyliuose. Ir pasilenkia svečių link tarytum nuo vaisių apsunkęs medis. Bet svečiai neturi ko nusiskinti.

Bet visados būna tokių, kurie mano skiną, nes jie kvailesni už pirmąjį, ir mano, kad jis juos pagerbs. Ir jei jis, garbėtroška, tai

sužino, tiki davęs, nes svečias paėmė. Ir jie sūpuojasi vienas priešais kitą tarytum du nevaisingi medžiai.

Tuštybė – tai orumo nebuvimas, pasidavimas tamsuomenei, niekingas nuolankumas. Bet tu ieškai tamsios minios, kad ji tau įdiegtų tikėjimą tavo vaisiais.

Arba tasai, kurį sutaurina karaliaus šypsena: „Taigi jis mane pažįsta", – pasakys. Bet jei jame glūdėtų meilė karaliui, šis paraustų iš malonumo nieko apie tai nesakydamas. Karaliaus šypsena turėtų jam tik vieną prasmę: „Karalius priima mano gyvybės auką". Ir visas jo gyvenimas akimoju duodamas ir iškeičiamas į karaliaus didybę. „Aš prisidėjau prie karaliaus grožio, – galėtų pasakyti, – ir jis gražus, nes yra tautos pasididžiavimas".

Bet garbėtroška pavydi karaliui. Ir jei karalius jam nusišypsojo, jis apsisiaučia ta šypsena ir vaikšto kaip karikatūra, kad savo ruožtu jam pavydėtų. Karalius jam paskolino purpurinę savo mantiją, nes tai tėra mėgdžiojimas ir beždžioniavimas.

LXI

Anie užgimė iš moralės, kurios juos išmokė prekijai, norintys parduoti savo prekes. Tu tiki, kad džiaugsmas atsiranda įgyjant ir perkant, prisimeni priešingą dalyką, kai buvo dėta tiek pastangų, kad būtų sukurti su daiktu tave siejantys ryšiai.

Ir, žinoma, daiktas yra didis, kai tu jam atsiduodi. Kai pamėgini iškeisti savo darbą į akmens šviesą, nes ji gali tapti religija. Ir aš pažinojau kurtizanę, kuri išmainydavo dūlų savo kūną į negendančius perlus. Visai neniekinu tokio kulto. Bet daiktas niekingas, kai tu jam pasiduodi kaip smilkytuvui, nes iš tikrųjų tavyje nėra nieko, ką vertėtų smilkyti.

Tačiau aš duodu žaislą vaikui, ir jis pabėga su savo lobiu būgštaudamas, kad jo neatsiimčiau. Bet mes kalbame apie stabą, dėl kurio jis susikruvins, kai tik susidurs su erškėčiais.

LXII

Ir aš mąsčiau apie absoliutą, nes piramidė nenusileidžia nuo Dievo iki žmonių. Nes tu susiduri su valstybės vadovu ir, jeigu jis yra tikras vadovas, tu priimi jį kaip natūralią būtinybę, lygiai taip, norėdamas nueiti iš pasitarimų salės į poilsio salę, apsuptas storų tėvo rūmų sienų, tu pasuki šitais, o ne kitais laiptais, atidarai šitas, o ne kitas duris apgailestaudamas, jog negali pasirinkti kito kelio, nes tavo protui joks kitas nepasisiūlo. Ir lygiai taip, kaip nėra pasidavimo, bailumo ar žemumo tau apsisprendžiant daryti lankstą, kurį įveiki pasinaudodamas ėjimo laisve, taip pat nėra jokio pasidavimo, bailumo ar žemumo tau paklūstant valstybės vadovo autoritetui, kuris paprastai yra už savivalės ribų sakytum būtų absoliutus. Bet jei atsitinka, kad valstybėje po jo tu atsiduri pirmas, ir jei atsitinka, kad jo valdžia tau – ne būtini rėmai, o tik politikos atsitiktinumas, vaisius ypatingų ir ginčytinų sprendimų arba apsukrus pasisekimas, tuomet tu imsi jam pavydėti, nes pavydo susilaukia tasai, kurį būtum galėjęs pakeisti. Koks negras pavyduliauja baltajam? Koks žmogus tikrai pavydi paukščiui pavydu, kuris sukelia neapykantą, nes taip stengiamasi sunaikinti, kad būtų galima pakeisti? Ir, savaime suprantama, aš nekritikuoju tavo ambicijos, nes ji gali būti troškimo kurti ženklas. Bet aš kritikuoju tavo pavydą, nes štai tu imi regzti prieš jį intrigas ir, į jas pasinėręs, nebepaisai kūrybos, kuri pirmiausia yra nuostabus vieno su visais bendradarbiavimas, nes jį įvertinęs tu jį paniekinsi. Juk nesivargindamas priimi prielaidą, kad kitas galėtų nugalėti tave valdžia, bet kaip priimtum galimybę, kad jis tave pranoksta nuovoka, – nešališkumu ar širdies kilnumu. Ir jeigu tu jį niekinsi, kas tau atlygins už darbą reikšdamas savo pagarbą? Ji yra įžeidimas, pagarba, rodoma to, kurį tu niekini. Ir žmonių santykiai tau pasirodys troškūs.

Bet svarbiausia, jeigu jis duoda tau įsakymą, užsimano tave pažeminti, kad labiau įtvirtintų savo valdžią. Tuomet vien tik tas gali ramiai valgyti tavo akivaizdoje, klausinėti, žavėtis tavo išmanymu ir džiaugtis tavo dorybėmis, kuris yra šeimininkas kaip siena yra siena ir jis netgi neturi dingsties dėl to džiaugtis, nes paprasčiausiai taip yra.

Aš ateinu ir galiu atsisėsti prie paties nuolankiausio savo pavaldinio stalo. Ir jis nušluosto stalą, pastato kaitintuvą ant žarijų nušvitęs nuo mano buvimo. Ir koks pastato akmuo galėtų priekaištauti skliautinei plytai už tai, kad ji skliautinė plyta? Štai mes susėdę vienas priešais kitą kaip lygus su lygiu. Vienintelė lygybė turi reikšmę, nes jei aš jį klausinėju apie jo lauką, tai visai ne todėl, kad prisigerinčiau liesdamas jo tuštybės stygas – man visai nereikia jo pritarimo, – o todėl, kad noriu pasimokyti, nes tasai, kuris klausinėja, nesidomi klausimu todėl, kad niekina. Ir jei kitas tai pastebi, čiupinėja prie šono esantį peilį. Bet aš norėjau sužinoti, kiek sveria alyvmedžio alyvos, ir paklausiau tikėdamasis gauti atsakymą.

Juk aš aplankiau žmogų. Ir patyriau žmogaus priėmimą. Ir žmogus kažką gavo iš manęs, ir savo provaikaičiams parodys vietą, kur sėdėjau.

Ir dar geriau, nes mano valdžia į tai neįvelta, ir man nėra reikalo pristabdyti ar greitinti savo žygių dėl paskatų, kuriose nėra didybės, o aš galiu patirti dėkingumą. Ir jei jis man šypso ir mane pagerbia, ir čirškina aviną, kad mane pavaišintų, aš gaunu kažką, kas ateina iš žmogaus, kažką prilygstantį tam, ką jis sakytum gautų iš manęs. Dovanos, ištrauktos kaip strėlės, gali pataikyti man į širdį. Tas pat yra su Dievo paveikslu, kuris priima nuolankiausias tavo mintis ir staigius tavo poelgius tarytum paprasto elgetos maldą per pietus savo dykumoj, o jei kyla abejotinas noras pagerbti mažąjį princą, tau tenka išgalvoti didžiulę dovaną, nes pagal tavo dovanos didumą jis vertins savo šlovę.

Bet štai kitas, sukantis girgždančią rankeną, kad ištrauktų kibirą iš šulinio, pastumia jį ant rentinio juokdamasis iš kuklios pergalės, paskui pasilenkęs neša jį saulėje iki sienos metamo šešėlio, kur laukiu, ir pripila man stiklinę gaivinančių atsargų, užtvindo mane savo meile.

LXIII

Man iškilo didis kurtizanių ir meilės pavyzdys, nes jei tiki materialinėmis gėrybėmis dėl jų pačių, tu klysti. Juk kraštovaizdį tu

gali pamatyti nuo kalnų viršūnių tiek, kiek patsai būsi jį sukūręs kopdamas, lygiai taip yra ir su meile. Juk niekas neturi prasmės savaime, bet kiekvieno daikto tikroji prasmė yra struktūra. Ir tavo veidas iš marmuro visai ne nosies, ausies, smakro ir kitos ausies suma, bet juos rišantys raumenys. Suspaustas kumštis, kuris kažką laiko. Ir eilėraščio vaizdas netelpa nei žvaigždėje, nei skaičiuje septyni, nei šaltinyje, jis telpa vieninteliame mazge, kurį aš užrišu priversdamas septynias savo žvaigždes maudytis šaltinyje. Ir, savaime suprantama, reikia susietų daiktų, kad ryšys atsiskleistų. Bet jo galia glūdi ne daiktuose. Juk spąstai lapėms – ne viela, ne atrama, ne jokia kita dalis, o sukurtas junginys, ir tu girdi spygaujančią lapę, nes ji įkliuvo. Taip ir aš, dainininkas, skulptorius ar šokėjas, gebėsiu pagauti tave savo spąstais.

Ir tas pat būna su meile. Ko tu gali tikėtis iš kurtizanės? Nebent kūno poilsio užkariavus oazę, nes ji nieko iš tavęs nereikalauja ir visai neverčia tave būti. O tavo dėkingumas slypi meilėje, kai trokšti skristi savo mylimajai į pagalbą, nes tavo esybėje buvo pažadintas miegojęs arkangelas.

Ir tajai, kurią tu myli ir kuri myli tave, tereikia išskėsti rankas, kad apglėbtum ją savo glėby. Skirtumas slypi dovanoje, nes neįmanoma atnešti dovanos kurtizanei, nes tai, ką jai dovanoji, ji iš anksto vertina kaip mokestį.

Ir jei kažkas tau primeta mokestį, tu ginčysies dėl tos prievolės, nes čia slypi šokio prasmė. Ir kariuomenė, vakare išsiskirsčiusi miesto kvartale su viešnamiais, turėdama kišenėje skurdų atlyginimą, kurį reikia ilgai taupyti, puola prekiauti ir perka meilę tarytum maistą. Ir taip kaip maistas paruošia ją naujam žygiui per dykumą, pirkta meilė teikia jo kūnui ramybę ir parengia vienatvei. Bet visi jie virto krautuvininkais ir dėl to nepatiria jokio įkarščio.

Kad duotum kurtizanei, reikėtų būti turtingesniam už karalių, nes už tai, ką jai atneši, ji dėkoja pati sau, ji didžiuojasi sėkme ir pati save gerbia, kad yra tokia apsukri ir graži, kad išgavo išpirką. Ir į bedugnį šulinį tu gali supilti tūkstančių karavanų atvežtą auksą, bet nebūsi pradėjęs duoti, nes reikia, kad būtų kas nors, kas ima.

Štai todėl mano kareiviai, prispaudę ranką prie pakaušio, vaka-

rais glosto sugautas smėlynų lapes ir miglotai patiria meilę turėdami iliuziją, kad kažką duoda laukiniam žvėreliui, ir svaigsta iš dėkingumo, kai jis prisiglaudžia jiems prie krūtinės.

Bet kvartale su viešnamiais rask man kurtizanę, kuriai tu reikalingas ir kuri prisiglaus tau prie peties...

Tačiau pasitaiko, kad vienas iš mano vyrų, nei turtingesnis, nei skurdesnis už kitą, vertina savo auksą kaip sėklas, kurias medis trokšta mesti pavėjui, nes jis, būdamas kareivis, niekina atsargas.

Ir tasai naktį slampinėja aplink landynes apsisiautęs savo spindesio prabanga. Sakytum tasai, kuris ketina sėti miežius, žingsniuoja dideliais žingsniais raudonos žemės, kuri verta priimti sėklą, link.

Ir mano kareivis iššvaisto savo turtus visiškai nenorėdamas jų sau pasilikti, ir jam vieninteliam skirta pažinti meilę. Ir galbūt įmanoma, kad jis pažadintų meilę jose, nes čia šokamas kitoks šokis, ir šokdamos šitą šokį jos gauna.

Aš tau sakau, didelė klaida yra nežinojimas, kad gauti yra visai kitas dalykas nei priimti. Gauti – tai pirmiausia dovanoti save patį. Godus ne tasai, kuris neišeikvoja savo turtų dovanoms, o tasai, kuris neatsilygina savo paties veido šviesa už tavo dovaną. Godi yra žemė, kuri nepagražėja, kai tu pasėjai joje sėklą.

Kurtizanės ir girti kareiviai kartais spinduliuoja šviesą.

LXIV

Tuomet mano valstybėje įsitvirtino plėšikai, nes niekas čia nekūrė žmogaus. Ir patetiškas veidas jau buvo ne kaukė, o tik tuščios dėžutės dangtelis.

Nes jie ėjo naikindami vieną būtybę po kitos. Ir nuo šiol aš nematau nieko juose, dėl ko būtų verta mirti. Taigi ir gyventi. Juk tik tuo, dėl ko sutinki mirti, kaip tik tuo tu gali gyventi. Taigi jie, džiūgaudami dėl griūvančių šventovių bildesio, nusiaubdavo senus pastatus. Tačiau tos šventovės griūdamos nepaliko nieko mainais. Jie naikino savo pačių raiškos galią. Naikino žmogų.

Arba tūlas klydo vertindamas džiaugsmą, nes iš pradžių jis buvo taręs: „Kaimas". Ir jo tvermė, ir papročiai, ir privalomos apei-

gos. Taip atsirado uolus kaimas. Paskui jis jį sumaišė. Užsimanė susikurti džiaugsmą iš išsipildžiusios ir iš lėto formuotos sąrangos, įsitaisė sukauptose atsargose sakytum eilėraštyje. Ir viltis tapo bergždžia.

Taip tie, kurie pažvelgę į žmogų kaip didį, trokšta jam laisvės. Nes jie pamatė, kaip varžymai tyčiojasi iš stipraus žmogaus. Ir, žinoma, priešas, kuris tave ugdo, tuo pat metu apriboja tave. Bet pašalink priešą ir negalėsi užgimti.

Anas taip pat patikėjo džiaugsmu, kurį teikia atsargos, lyg niekur nieko mėgautis pavasariu. Bet menkas pavasario skonis, jei tu virsti augalu, kad jį patirtum. Kaip ir meilės skonis, jei lauki, kad veidas tave užpildytų. Nes kūrinys, kuris tau ką nors davė, pirmiausia yra kančia, ir kaip tavyje galėtų suskambėti katorgininkų ir nebuvimo daina, jei iš pradžių patirdamas daugybę kančių ir katorgiško darbo, paklusdamas nepermaldaujamam likimui, tu nebuvai susikūręs nebuvimo.

Tasai, kuris vilties apleistas ilgai irklavo aušros link, pajunta galerų dainą, ir tasai, kuris kentė troškulį smėlynuose, išgirsta nebuvimo dieną. Bet nieko tau negalima duoti, jei nepatyrei kančių, nes tavyje nieko nėra.

Ir kaimas nėra tas eilėraštis, kuriame tu gali lyg niekur nieko įsitaisyti vakaro sriubos karštyje ir žmonių brolybėje, ir gerame į tvartą suvarytų gyvulių kvape, ir džiaugtis džiaugsmo ugnimi aikštėje dėl šventės, nes ką užmegztų šventė tavyje, jei ji neatranda sąskambio su kuo nors kitu? Jei ji nėra prisiminimas išsivadavimo iš vergijos, meilės, patirtos po neapykantos arba stebuklo, išgyvento paskendus neviltyje. Tu nebūtum nei laimingesnis, nei nelaimingesnis už vieną iš savo jaučių. Bet kaimas tavyje statėsi iš lėto ir, kad pasiektum tai, kas jis yra, tu iš lėto kopei į kalną, nes aš tave išugdžiau pasinaudodamas savo apeigomis ir papročiais, tavo atsisakymais ir pareigomis, neišvengiamais pykčio proveržiais, atleidimais ir tavo tradicijomis, besipriešinančiomis kitoms, ir tai visai ne vaiduokliškas kaimas, kuris šį vakarą ragina dainuoti tavo širdį – būtų per lengva būti žmogumi, – tai muzika, kurios išmokai iš lėto ir kuriai iš pradžių priešinaisi.

Bet tu įsiverži į tą kaimą ir į jo papročius ir, kad prasimanytum džiaugsmo, juos apiplėši, nes tie papročiai visai ne pasismagini-

mas ir ne žaidimai, ir jei jie tave linksmins, niekas daugiau jais netikės. Ir iš jų nieko neliks. Nei jiems patiems, nei tau...

LXV

„Tvarką, – kalbėjo mano tėvas, – aš tvirtinu nesivadovaudamas paprastumu ir taupumu, nes nėra nė kalbos, kaip laimėti prieš laiką. Ir man visai nerūpi sužinoti, ar žmonės pasidarys riebesni vietoj šventovių statydami sandėlius ir vandentiekius, užuot gaminę muzikos instrumentus, ar paniekins šykštuolius ir tuščiagarbius, net jeigu jie visko pertekę, man pirmiausia svarbu sužinoti, apie kokį žmogų bus kalbama. Ir mane domina kaip tik tas, kuris ilgai išbus pasinėręs prarastame šventovės laike, tarytum kontempliuodamas Paukščių Taką, kuris jį daro erdvesnį, ir bus išlavinęs savo širdį meilėje maldos pratybomis, kuri nesusilaukia atsako (nes atsakas, atlyginantis už maldą, padarytų žmogų dar šykštesnį), ir kuriame dažnai ras atgarsį eilėraštis.

Juk tą laiką, kurį sutaupau statydamas šventovę, kuri yra nežinia kur plaukiantis laivas arba eilėraščio pāgražas, priverčiantis suskambėti žmonių širdis, reikės panaudoti greičiau taurinant, o ne penint žmonių giminę. Taigi aš kursiu eilėraščius ir šventoves.

Taip pat žinodamas, kad laikas prarastas per laidotuves, nes žmonės, užuot ardę ar kirtę javus, kasa žemę, kad užkastų mirusiojo palaikus, tačiau aš uždrausiu laužus, kur deginami lavonai, nes man nelabai rūpi laimėtas laikas, nes taip aš prarandu meilę mirusiesiems. Aš neradau gražesnio paveikslo, kaip kapas, kad jam patarnaučiau, kai artimieji tipena ieškodami saviškių akmens tarp akmenų, žinodami jį sugrįžus žemėn, kaip grįžta žemėn nuimtas vynuogių derlius, ir vėl tapusi natūrali žemė, žinodami, kad kas nors iš jo lieka – relikvija iš kaulų krūvos, rankos, kuri glostė, forma, kaukolė, lobių skrynia, be abejo, tuščia, nors ją buvo pripildę tiek nuostabių dalykų. Ir aš įsakiau pastatyti, kai bus įmanoma, dar nereikalingesnį ir brangesnį namą kiekvienam mirusiajam, kad žmonės galėtų jame susirinkti šventadieniais ir ne vien tik protu, bet ir dvasios bei kūno jausmais suvokti, kad mirusieji ir gyvieji susijungia vieni su kitais ir sudaro augantį medį. Įprato-

me žiūrėti į tą patį eilėraštį, į tą patį povandeninės laivo dalies linkį, į tą pačią koloną, kai praeinančios kartos gražėja ir išsigrynina, nes žmogus, savaime suprantama, pasmerktas mirti, jei mes žvelgsime į jį iš priekio tarytum pernelyg arti stovintys trumparegiai, o ne būdami jo metamame šešėlyje, jo paliekamame spindyje. O jeigu aš taupysiu laiką, sugaištą mirusiesiems laidoti ir būstui jiems pastatyti, ir tą sugaištą laiką trokšiu panaudoti kartų grandinei sujungti, kad per ją kūryba kiltų tiesiai į saulę tarytum medis, jei aš tvirtai nuspręsiu, kad kopimas į viršų yra žmogaus, o ne jo pilvo apimties auginimas, tuomet sutaupytą man priklausantį laiką, gerai viską apsvarstęs, skirsiu mirusiesiems laidoti.

Tvarka, kurią įtvirtinu, – kalbėjo mano tėvas, – yra gyvenimo tvarka, nes aš sakau, kad medis sutvarkytas, nors jis yra ir šaknys, ir kamienas, ir šakos, ir lapai, ir vaisiai, ir aš tvirtinu, kad žmogus darnus ir tvarkingas, nors jis turi protą bei širdį ir nėra ribojamas tik vienos veiklos, tebūtų tai arimas ar giminės įamžinimas, svarbu, kad jisai būtų tas, kuris aria ir meldžiasi, kuris myli ir priešinasi meilei, ir pluša, ir ilsisi, ir klausosi vakare dainų.

Bet tūli pripažino, kad šlovingos valstybės buvo sutvarkytos. Ir logikų, istorikų ir kritikų kvailybė juos įtikino, kad valstybių tvarka buvo jų šlovės motina, o aš tvirtinu, kad jų tvarka, kaip ir šlovė, tebuvo vienintelio jų uolumo vaisius. Kad įtvirtinčiau tvarką, aš sukuriu veidą, kurį reikia pamilti. Bet jiems tvarka – savaiminis tikslas, kai ji, apsvarstoma ir tobulinama, pirmiausia pasidaro taupi ir paprasta. Ir pašalina viską, ką sunku išsakyti, nors niekas, kas iš tiesų svarbu, nėra išsakoma, ir man neteko pažinti profesoriaus, kuris gebėtų paprastai paaiškinti, kodėl aš myliu dykumos vėją po žvaigždėmis. Ir žmonės sutaria dėl vartojamų dalykų, nes lengva yra kalba, juos išsakanti. Ir žmogus gali tvirtinti nebijodamas neigimo, kad geriau yra trys maišai miežių nei vienas. Nors aš tikiuosi daugiau duoti žmonėms – priversiu juos atsigerti gėrimo, kuris padaro žmogų erdvesnį, priversiu žingsniuoti naktį per dykumą po žvaigždėmis.

Tvarka yra gyvenimo ženklas, o ne jo priežastis, taip kaip poemos sumanymas yra ženklas, kad ji užbaigta, ir jos tobulumo pabrėžimas. Bet tu triūsi visai ne dėl plano, tu pluši, kad jį įvyk-

dytum. Bet tie, kurie sako savo mokiniams: „Pažvelkite į šį didingą kūrinį ir įvertinkite tvarką, kurią jis atskleidžia. Iš pradžių sukurkite man tvarką, ir jūsų kūrinys bus didingas", bet tuomet kūrinys tebus griaučiai be gyvybės ir muziejaus atmata.

Aš įdiegiu meilę valdai, ir susiklosto nuomininkų, piemenų, javų kirtėjų su tėvu priekyje hierarchija. Taip tvarkingai susidėsto akmenys į šventovę, kai priverti juos tarnauti Dievo garbei. Tuomet įsiplieks architektų aistra.

Taigi nesuklupk savo kalboj. Jei primeti gyvenimą, tu įtvirtini tvarką, o jei primeti tvarką, tu primeti mirtį. Tvarka dėl tvarkos yra gyvenimo karikatūra".

LXVI

Tačiau man iškilo daiktų skonio problema. Ir žmonės, gyvenantys šitoje stovyklavietėje, žiedė gražius molinius indus. O tie, kurie gyveno kitoje, – bjaurius. Ir aš akivaizdžiai supratau, jog neįmanoma išleisti įstatymo, kad būtų pagražinti moliniai indai. Nei skiriant lėšų amatui mokytis, nei rengiant varžybas, nei teikiant garbingus apdovanojimus. Ir aš netgi pastebėjau, kad tie, kurie darbavosi paklusdami kitokiai nei daikto kokybė ambicijai, kurie skirdavo savo naktis darbui, galų gale pagamindavo tik pretenzingus, vulgarius, sudėtingus daiktus, nes iš tiesų nemigo naktis jie skyrė tik perkamumui, geidulingumui ar tuštybei tenkinti, tai yra patiems sau, ir nemainė savęs į Dievą mainydami į daiktą, tapusį pasiaukojimo šaltiniu ir Dievo atvaizdu, kuriame raukšlės ir atodūsiai, ir apsunkę akių vokai, ir rankos, ėmusios virpėti, nes tiek buvo minkyta, ir vakaro pasitenkinimas darbą nudirbus, ir sunaudotas įkarštis susilies į viena. Nes aš žinau tik vieną vaisingą veiksmą – maldą, bet taip pat nutuokiu, kad kiekvienas veiksmas yra malda, jei jis yra dovanojimas savęs, kad taptum. Tu esi tarytum paukštis, kraunantis savo lizdą, ir lizdas šiltas tarytum bitė, renkanti medų, ir medus švelnus tarytum žmogus, dirbantis urną iš meilės urnai, taigi paklusdamas meilei, paklusdamas maldai. Ar tu tiki eilėraščiu, kuris buvo skirtas parduoti? Jei eilėraštis yra prekybos daiktas, jis jau ne eilėraštis. Jei urna yra varžybų

daiktas, ji jau nebe urna ir ne Dievo atvaizdas, bet Tavo tuštybės ar vulgarių norų atvaizdas.

LXVII

Atėjo dar kvailesni su savo išprotavimais, sumetimais ir gražiais argumentais. O aš, kuris išmanau, kad kalba nurodo, bet nepagauna, ir kad šnekos atskleidžia minties eigą, bet nei jai prieštarauja, nei paremia, aš juokiausi iš jų.

„Tas generolas, – man aiškino vienas, – neišklausė mano patarimų. Tačiau aš jam atskleidžiau ateitį..."

Žinoma, pasitaiko, kad tądien jo žodžių vėjas nešė vaizdus, į kuriuos ateitis teikėsi būti panaši, kaip ir, be abejo, kitą dieną vėlei jo paties sukeltas žodžių vėjas nešė priešingus vaizdus, nes kiekvienas pasakė viską. Bet generolas, išdėstęs savo kariuomenę, pasvėręs šansus, pajutęs, kur pučia vėjas, išgirdęs, kaip miega priešas, pasvėręs pabudusių žmonių svorį, jei jis keičia savo planus ir karvedžius, į kitą pusę nukreipia kariuomenės žygį ir nepasirengęs greitosiomis stoja į mūšį vien dėl to, kad dykinėjantis praeivis penkias minutes pūtė juokingą žodžių vėją, kuris tvarkingai susidėstė virsdamas silogizmais, tuomet tokį generolą aš pašalinu iš pareigų, patupdau į kalėjimą ir nesivarginu veltui jį maitinti.

Nes aš myliu tą, kuris ateina mojuodamas kaip duonos minkytojas ir man sako:

„Aš jaučiu, kad tenai jie pasirengę pasiduoti, jei tu pareikalausi. Bet jie pasirengę ir įsidrąsinti, jei tu žodžius tarsi pernelyg pagyrūniškai, nes jų ausys labai jautrios. Aš girdėjau, kaip jie miega, ir jų miegas man visai nepatiko. Aš mačiau, kaip jie atsibunda ir valgo..."

Man patinka tasai, kuris išmano šokį ir šoka, nes tik ten glūdi tiesa. Juk tam, kad sugundytum, reikia vesti. Reikia vesti, kad pasisektų žmogžudystė. Tu suremi vieną kardą su kitu, ir plienas šoka priešindamasis plienui. Bet ar kada nors esi matęs, kad tasai, kuris kaunasi, samprotautų? Kur tas laikas, skirtas samprotavimams? O skulptorius? Pažvelk, kaip šoka jo pirštai, pasinėrę į molį, nes jis spustelėjo nykščiu norėdamas pataisyti smiliaus įspau-

dą. Išoriškai prieštaraudamas, bet tik išoriškai, nes vien tik žodis kažką reiškia, ir visai nelieka prieštaravimų anapus žodžių. Gyvenimas nėra nei paprastas, nei sudėtingas, nei aiškus, nei nesuprantamas, nei prieštaringas, nei vientisas. Jis yra. Viena kalba jį sutvarko ar komplikuoja, jį nušviečia ar užtemdo, suskaido ar surenka į daiktą. Ir jei tu staiga žengei žingsnį į dešinę ir žingsnį į kairę, dėl to nereikia išvesti dviejų prieštaringų tiesų, o tik vientisą susitikimo tiesą. Ir vien tik šokis prisijungia prie gyvenimo.

Tie, kurie peršasi su logiškais savo argumentais, o ne su širdies turtais, tie, kurie ginčijasi, kad imtųsi veiklos vadovaudamiesi protu, nieko nenuveiks, nes jų silogizmams apsukrus žmogus priešpriešins geresnius argumentus, o jie, kiek pamąstę, jie pateiks dar geresnius. Ir taip einama nuo apsukraus prie apsukresnio advokato – per amžius, nes nebūna tiesų, kurios įrodomos, nebent praeities tiesos, visų pirma akivaizdžios, nes jos yra. Ir jei tu, vadovaudamasis protu, nori paaiškinti, kodėl kūrinys didis, tau pavyks, nes tu iš anksto žinai, ką trokšti įrodyti. Bet kūryba visai nepriklauso šitai sričiai. Duok savo buhalteriui akmenų ir jis nepastatys šventovės.

Ir štai protingi technikai apsvarsto savo ėjimus kaip šachmatų žaidime. Noriu daryti prielaidą, kad galų gale jie padarys tinkamą ėjimą. (Dėl to dar nesu įsitikinęs, nes tu žaidi šachmatais paprastomis figūromis, bet gyvenimo dilemos nesileidžia pasveriamos. Kai žmogus šykštus ir tuščiagarbis ir kai dėl kokios nors priežasties jo trūkumai ims konfliktuoti, ar kas nors man pasakys apskaičiavęs, kuri yda – šykštumas ar tuštybė – paims viršų?) Taigi, galimas daiktas, jis padarys patį geriausią ėjimą. Bet jis užmiršo gyvenimą, nes žaidžiant šachmatais tavo priešininkas laukia, kad galėtų pastūmėti savo figūrą, kai tu teiksies pastūmėti savąją. Ir viskas vyksta anapus laiko, kuris nemaitina medžio, kad šis augtų. Šachmatų žaidimas tarytum išmestas anapus laiko. Bet gyvenime jis yra besirutuliojantis organizmas. Organizmas, o ne seka priežasčių ir padarinių, net jei vėliau, norėdamas nustebinti savo mokinius, tu juos ten aptiksi. Juk priežastis ir padarinys tėra atspindžiai kitos galios – kūrybos, kurią reikia apvaldyti. Ir gyvenime tavo priešininkas nelaukia. Jis padarė dvidešimt ėjimų, o tu tik pirmą kartą stumtelėjai savąją figūrą. Ir nuo šiolei tavo ėjimas

absurdiškas. O kodėl gi jis turėtų laukti? Ar esi kada nors matęs, kad šokėjas lauktų? Jis yra susijęs su savo priešininku ir šitaip jam viešpatauja. Tie, kurie vadovaujasi protingais apskaičiavimais, gerai žinau, ateis pavėlavę. Tik todėl į savo valstybės vyriausybę aš kviečiu tą žmogų, kuris, jei užeina pas mane, savo judesiais, kurie taiso vieni kitus, minko tešlą, kuri rasis tarp jo pirštų.

Ir į šitą žmogų aš žiūriu kaip į patvarų, nors kitą gyvenimas priverčia kiekvieną akimirką iš naujo ieškoti logikos.

LXVIII

Man atsivėrė kita stulbinama tiesa apie žmogų sužinojus, kad jam nieko nereiškia laimė ir juolab nieko nereiškia nauda, nes vienintelis jį išjudinantis interesas tėra būti pastoviam ir išlikti. O turtuoliui – kaupti turtus, jūrininkui – plaukioti jūromis, plėšikui – tykoti po žvaigždėmis. Bet aš mačiau, kaip lengvai paniekinama laimė, kai ji buvo tik rūpesčių nebuvimas ir saugumas. Tame pajuodusiame mieste, nutekamajame griovyje, srovenusiame jūros link, atsitiko, kad tėvas susirūpino prostitučių dalia. Jos buvo kaip balkšvi lašiniai ir gadino keliautojus. Jis pasiuntė ginkluotus vyrus, kad tie sučiuptų keletą iš jų, – kaip gaudomi vabzdžiai norint tyrinėti jų įpročius. Ir patruliai išėjo tarp šlapiuojančių supuvusio miesto sienų. Kartais prie nešvarios krautuvėlės, iš kurios kaip derva sruvo laiškios virtuvės tvaikas, vyrai pastebėdavo belaukiančią mergšę, sėdinčią ant taburetės po žibintu, kuris ją išryškindavo – išblyškusią ir liūdną tarytum žibintas lietuje, it jaučio kaukė, paženklintą žaizdą primenančia šypsena. Jos buvo įpratusios dainuoti monotonišką dainą, kad pritrauktų praeivių dėmesį, panašiai kaip medūzos, išliejančios klijus savo spąstams. Taip per visą gatvelę sklido beviltiškos litanijos. Kai vyras įkliūdavo, durys jam įėjus užsitrenkdavo, ir meilė vykdavo pasinėrus į pačią karčiausią nuopuolio sumaištį; litanijai akimirką nutilus, ją pakeisdavo trūkčiojantis blyškios pabaisos alsavimas ir sunki tyla kareivio, kuris iš tos šmėklos nusipirkdavo teisę daugiau nesvajoti apie meilę. Ateidavo užgniaužti žiaurių svajonių, nes jis galbūt buvo palmių ir šypsančių merginų dalis. Užsitęsus ilgiems žy-

giams palmių giraičių vaizdai jo širdyje suvešėjo nepakeliamo svorio šakomis. Ir upokšnis virto žiauria muzika, ir merginų šypsenos, ir šiltos jų krūtys, pridengtos audeklu, ir jų nuspėjamų kūnų šešėliai, ir grakštumas, jungiantis jų judesius, viskas virto širdies nuodegiu, kuris plėtėsi rydamas viską aplinkui. Ir jis atėjo išleisti skurdaus kareivio atlyginimo, paprašyti, kad kvartalas su viešnamiais išplėštų jo svajonę. Ir kai durys vėlei atsiverdavo, jis atsidurdavo žemėje užsidaręs savyje, rūstus ir niekinantis, keliom valandom nublukinęs vienatinį savo lobį, kurio šviesos nebeištvėrė.

Taigi sugrįžo ginkluoti vyrai su savo žvaigždėtaisiais koralais, apakinti stiprios sargybos posto šviesos. Ir mano tėvas man jas parodė:

„Aš duosiu tau pamoką, – tarė, – kas mus valdo pirmiausia".

Jis liepė jas aprengti naujais audeklais ir įkurdino kiekvieną gaiviame name, papuoštame fontanu, ir kaip rankdarbį liepė joms duoti išsiuvinėti plonus nėrinius. Ir liepė joms mokėti tiek, kad uždirbtų du kartus daugiau, nei uždirbo anksčiau. Paskui uždraudė jas stebėti.

„Žinoma, jos, liūdni pelkių pelėsiai, štai jos laimingos, – man tarė jis. – Ir švarios, ir ramios, ir padrąsintos..."

Tačiau viena po kitos jos dingo ir grįžo į kloaką.

„Nes, – man aiškino tėvas, – jos apverkė savo skurdą. Ne todėl, kad būtų kvailai pamėgusios jį labiau už laimę, o todėl, kad žmogus pirmiausia eina savo paties tirščio link. Ir atsitinka, kad auksuoti namai ir nėriniai, ir švieži vaisiai yra pramoga ir žaidimas, ir laisvalaikis. Bet iš to jos negalėjo sukurti savo gyvenimo ir nuobodžiavo, nes ilgai užtrunka šviesos, švarumo ir nėrinių mokslas, jei jis privalo paliauti buvęs gaivinančiu reginiu, kad virstų ryšių tinklu ir priedermėmis, ir reikalavimais. Jos gavo, bet nieko nedavė. Ir štai jos ėmė ilgėdamos gailėtis ne todėl, kad karčios, nors ir buvo karčios, sunkių laukimo valandų ir žvilgsnio, įsmeigto į juodą durų kvadratą, kuriame valanda po valandos pasirodo nakties dovana, užsispyrusi ir kupina neapykantos. Jos ėmė gailėtis lengvo svaigulio, kuris jas užplūsdavo nesuprantamais nuodais, kai kareivis, stumtelėjęs duris, jas nužvelgdavo, kaip žmogus nužvelgia paženklintą gyvulį, stebeilydamas į krūtinę... nes

atsitikdavo, kad vienas iš jų persmeigdavo kitą kaip odmaišį durklu, verčiančiu tylėti, kad išraustų iš po jo plytų ar čerpių kelias jų sutaupytas sidabrines monetas.

Štai jos apgailestavo ilgėdamos nešvarios landynės, kur atsidurdavo tarp savų tą valandą, kai kvartalas su viešnamiais pagaliau uždaromas pagal priimtus potvarkius, ir kai, gerdamos arbatą ar skaičiuodamos savo uždarbį, užgauliodavo vienos kitas ir burdavo vienos kitoms ateitį iš nepadorių jų rankų delno linijų. Ir galbūt joms išburdavo tą patį namą, kuriame gyvena oresnės už jas, ir vijoklines gėles. Ir nuostabumas tokio namo, pastatyto svajonėse, yra tas, kad jis teikia prieglobstį ne tau, o tau pačiai, perkeistai. Tą patį galima pasakyti apie kelionę, kuri privalo tave pakeisti. Bet jei aš uždarysiu tave tuose rūmuose, tu valkiosi juose buvusius geismus, buvusį apmaudą, buvusį pasibjaurėjimą, tu čia šlubuosi, jei šlubavai, nes nėra magiško užkeikimo, kuris tave perkeistų. Aš galiu tik iš lėto, panaudodamas suvaržymus ir kančias, priversti tave keistis, kad galėtum tapti. Bet toji visiškai nepasikeičia, kai pabunda paprastoje švarioje aplinkoje, ir žiovauja, ir kuri, kai nebegresia smūgiai, be priežasties susigūžia, kai kas nors pasibeldžia į duris, ir kuri, jei beldimas nesiliauja, taip pat be priežasties viliasi, nes nebėra nakties dovanų. Jau nebūdamos išvargintos dvokiančių savo naktų, jos nesimėgauja išlaisvėjusia aušra. Nuo šiolei jų dalia gali būti pageidaujama, bet jos dėl besikeičiančių pranašavimų prarado likimą kiekvienam vakarui, išgyvendamos daug nuostabesnį gyvenimą. Ir štai jos nebeišmano, ką daryti su staigiais pykčio proveržiais, nešvaraus ir nesveiko gyvenimo vaisiais, nes jie vėl prasiveržia prieš jų valią, kaip tie gyvuliai, nutraukti nuo kranto, tampomi traukulių, kurie juos, susigūžusius savyje, ilgam uždaro potvynių valandomis. Kai jos užsiplieskia tokiu pykčiu, nebėra neteisybės, prieš kurią galėtum išsirėkti, ir jos staiga pasidaro panašios į mirusio kūdikio motinas, kurioms tvinsta pienas, bet jo niekam nereikia.

Juk žmogus, – aš tau sakau, – ieško savo paties tirščio, o ne savo laimės.

LXIX

Man dar iškilo sutaupyto laiko vaizdas, nes aš klausiu: „Vardan ko?" Ir štai kitas man atsako: „Jo kultūros labui". Tarytum toji galėtų būti bergždžios pratybos. Ir štai ta, kuri žindo savo kūdikius, kuopė namus ir siuvo baltinius, išvaduojama iš vergiškų pareigų, ir nuo šiolei, jai nesikišant į tuos reikalus, jos kūdikiai būna pažindyti, namai išblizginti, baltiniai pasiūti. Štai dabar laimėtą laiką reikia kuo nors užpildyti. Ir aš jai duodu paklausyti dainos apie žindymą, ir žindymas tampa giesme, o eilėraštis apie namus padaro taip, kad namai užgula jai širdį. Bet jinai klausydama žiovauja, nes prie to nepridėjo savo rankos. Ir lygiai kaip kalnas tau – tavo patirtis, įgyta iš dygliakrūmių, žemyn riedančių akmenų ir vėjo, švilpiančio kalnų keterose, aš nieko neperkeliu į tave tardamas žodį „kalnas", jei tu niekados neišlipi iš savo neštuvų, aš nieko jai nepasakau kalbėdamas apie namus, nes namų nesukūrė nei jos laikas, nei uolumas. Ji nepatyrė dulkių žaismės, kaip tas, kuris praveria duris į saulę, kad auštant rytui iššluotų nusidėvėjusių daiktų dulkes, ji neapvaldė gyvenimo sukeltos netvarkos, kai ateidavo vakaras, nematė švelnių ėjimų pėdsako ir dubenėlių, sudėtų ant padėklo, ir židinyje užgesusių žarijų, net nešvarių užmigusio kūdikio vystyklų, nes gyvenimas kuklus ir nuostabus. Ji nesikėlė su saule pati dėl savęs, kad kasdien atstatytų naujus namus kaip paukščiai, kuriuos stebėjai medyje vikriu snapeliu taisančius žvilgančias plunksnas, ji nesudėjo iš naujo daiktų kurdama trapų tobulumą tam, kad dienos gyvenimas ir valgymas, ir žindymas, ir vaikų žaidimai, ir vyro sugrįžimas paliktų įspaudą vaške. Ji nė nenutuokia, kad namai auštant yra medžiaga, vakare virstanti prisiminimų knyga. Ji niekados neparengė švaraus puslapio. Ir ką tu jai pasakysi, kai prabilsi apie namus, kurie jai galėtų turėti prasmę?

Jei nori sukurti ją gyvą, duosi jai žvilgantį pajuodavusį varinį ąsotį tam, kad kažkas iš jos esybės spindėtų per dieną prietemoje, o norėdamas moterį paversti giesme, pamažu išgalvosi namus, kuriuos reikia atnaujinti auštant.

Antraip tavo laimėtas laikas bus visiškai beprasmis.

Beprotis tasai, kuris ketina atskirti kultūrą nuo darbo, nes žmo-

gus pirmiausia pasibodės darbu, kuris bus mirusi jo gyvenimo dalis, vėliau kultūra, kuri tebus žaidimas be garantijos tarytum kvailybė tavo mėtomų žaidžiamųjų kauliukų, jei jie nebereiškia tavo turtų ir neberidena tavo vilčių, nes nebūna kauliukų žaidimo, bet žaidžiama tavo bandomis, ganyklomis arba tavo auksu. Taip pat ir vaikas, kepantis pyragą iš smėlio. Čia visai ne riešku-tės smėlio, čia tvirtovė, kalnas ar laivas.

Žinoma, aš mačiau, kaip žmogus su malonumu poilsiauja. Mačiau poetą, miegantį po palmėmis. Mačiau kareivį, geriantį arbatą pas kurtizanes. Mačiau dailidę, besigėrintį priebutyje vakaro švelnumu. Ir, savaime suprantama, jie atrodė kupini džiaugsmo. Bet aš tau sakiau: kaip tik dėl to, kad jie buvo pavargę nuo žmonių. Tai kareivis, kuris klausėsi dainų ir stebėjo šokius. Poetas, kuris svajojo gulėdamas žolėje. Dailidė, kuris alsavo vakaro kvapais. Jie buvo tapę kitur. Kiekvieno jų svarbi gyvenimo dalis buvo darbo dalis. Ir tai yra teisinga tada, kai kalbama apie architektą, kuris tampa žmogumi tada, kai išaukština save ir susireikšmina vadovaudamas kylančiai šventovei, o ne tada, kai jis poilsiauja mėtydamas žaidžiamuosius kauliukus. Laikas, laimėtas iš darbo, jei jis ne paprastas laisvalaikis, raumenų atpalaidavimas po įtemptų pastangų arba proto miegas padarius išradimą, tėra miręs laikas. Ir tu padaliji gyvenimą į dvi nepriimtinas dalis: į darbą, kuris tėra lažas, kai žmogus atsisako dovanoti patį save, ir į laisvalaikį, kuris tėra nesatis.

Tikri pamišėliai yra tie, kurie ketina atplėšti graverius nuo metalo kalybos religijos, padaryti juos tik amatininkus, kai darbas nebeteikia peno širdžiai, kurie ketina jiems padėti pasiekti žmogaus būseną tiekdami jiems raižinius, pagamintus kitur, tarytum žmogus galėtų apsirengti kultūra kaip apsiaustu. Tarytum būtų graverių ir kultūros gamintojų.

O aš sakau, kad graveriams tėra viena kultūros forma – graverių kultūra. Ir ji tegali būti jų darbo baiga, sunkumų, džiaugsmų, kančių, būgštavimų, didybės ir darbo bėdų raiška.

Nes vienintelė yra svarbi ir gali maitinti tikrus eilėraščius toji gyvenimo dalis, kuri tave įpareigoja, kuri įtraukia tavo alkį ir troškulį, duoną tavo vaikams ir teisingumą, kuris bus pripažintas arba ne. Antraip telieka žaidimas ir gyvenimo karikatūra, ir kultūros karikatūra.

Juk tu tampi tik susidurdamas su tuo, kas tau priešinasi. Ir kadangi laisvalaikis nieko iš tavęs nepareikalauja ir tu gali leisti jį miegodamas po medžiu ar lengvos meilės glėbyje, nes nėra neteisybės, kuri tau teiktų kančių, nėra grėsmės, kuri tave kamuotų, ką tu veiksi, kad gyventum, jei patsai iš naujo neišrasi darbo?

Bet neapsigauk, žaidimas nieko nevertas, nes jame nėra įstatymo, kuris priverstų tave egzistuoti kaip to žaidimo žaidėją. Ir tą, kuris prigula popietinio pogulio savo kambaryje, tebūtų jis tuščias ir apsaugotas nuo šviesos, teikiantis akims poilsį, aš atsisakau supainioti su kitu, kurį nuteisiau ir užmūrijau iki gyvos galvos vienutėje, nors abu būtų panašiai išsitiesę, nors abi vienutės vienodai tuščios, nors ta pati šviesa apšviečia ir vieną, ir kitą. Bet pirmasis ketina vaidinti pasmerktąjį, uždarytą visam gyvenimui. Nueik ir apklausinėk juos besibaigiant pirmai dienai. Pirmasis pasijuoks iš vaizdingo žaidimo, bet tu aptiksi, kad antrojo plaukai pražilo. Ir jis nesugebės tau apsakyti ką tik išgyvento nuotykio, pristigs žodžių tam apsakyti – jis panašus į žmogų, kuris, užkopęs į kalną ir nuo keteros pamatęs nepažįstamą pasaulį, nebeįstengia persikelti į tavo esybę.

Vieni vaikai įkiša lazdą į smėlį, paverčia ją karaliene ir jaučia meilę. Bet jeigu aš, naudodamas tokias priemones, užsimanau žmones auginti ir turtinti tuo, ką jie patiria, man reikia tą lazdą paversti dievaičiu, įteigti jį žmonėms ir priversti juos daryti atnašas, kurios juos apsunkins.

Tuomet žaidimas nustos buvęs žaidimu. Lazda pasidarys vaisinga. Žmogus pavirs giesme iš baimės arba iš meilės. Taip pat ir tos pačios šiltos popietės kambarys, jei jis pasidaro vienutė visam gyvenimui, pažadina žmoguje vaiduoklį, kuris nepažinojo patsai savęs, ir jį nudegina prisiliesdamas prie jo plaukų šaknų.

Darbas priverčia tave susituokti su pasauliu. Artojas susiduria su akmenimis, nepasitiki dangaus lietumi arba jo laukia ir taip užmezga ryšį, ir plečia save, ir nušvinta. Ir kiekvienas jo žingsnis susilaukia atgarsio. Taip pat ir malda, ir apeigų taisyklės, kurios priverčia tave per jas eiti ir skatina tave būti ištikimą ar sukčiauti, patirti ramybę ar sąžinės graužatį. Taip pat ir mano tėvo rūmai, kurie įpareigojo žmones būti tokius, o ne beveidžiais galvijais, kurių žingsniai yra beprasmiai.

LXX

Žinoma, pirmiausia ji buvo graži, ta šokėja, kurią mano valstybės policija sučiupo. Graži ir joje gyvenusi paslaptis. Man pasidingojo, kad ją pažinęs, sužinočiau to krašto sukauptas atsargas, ramias lygumas, kalnų naktis ir keliones per dykumą pučiant stipriam vėjui.

„Ji yra", – galvojau aš. Bet aš žinojau, kad ji laikosi tolimų papročių ir čionai darbuojasi priešo labui. Tačiau kai jie pamėgino priversti ją prabilti, mano vyrai išplėšė tik liūdną šypseną iš neperprantamo jos patiklumo.

O aš visų pirma žmoguje gerbiu tai, kas pasipriešina ugniai. Menkaverčiai žmonės, apsvaigę nuo tuštybės ir patys esantys tuštybė, jūs save vertinate su meile, tarsi jumyse kažkas slypėtų. Bet jums užtenka budelio ir trupučio pamaišytų žarijų, kad patys save išvemtumėte, nes jumyse nėra nieko, kas tučtuojau neištirptų. Tas visko pertekęs ministeris, nepatikęs man dėl savo puikybės, beje, rezgęs prieš mane sąmokslus, neįstengė pasipriešinti grasinimams, pardavė man sąmokslininkus, baimės prakaito išpiltas išpažino visus savo sąmokslus, įsitikinimus, meilę, mano akyse išvertė dūblius, nes yra tokių, kurie nieko neslepia už apgaulingų savo tvirtovės sienų. Taigi tam, kuris kaip reikiant apspjaudė savo sėbrus ir išsižadėjo, aš tariau: „Kas tave išugdė? Kuriems galams toji pilvo prabanga, atgal atlošta galva ir tokia iškilminga lūpų raukšlė? Kuriems galams tvirtovė, jei viduje nėra ko ginti? Žmogus yra tasai, kuris savyje nešioja didesnį už save. Ir tu gelbsti ištižusį kūną, išklibusius dantis, sunkų pilvą, kaip tai, kas svarbiausia, išduodamas, kam jie būtų privalėję tarnauti ir kuo tu tvirtinai tikįs! Tu esi tik odmaišis, pilnas vulgarių žodžių vėjo..."

Kai budelis jam sulaužė kaulus, į jį buvo bjauru žiūrėti ir klausytis.

Bet toji, kai aš jai pagrasinau, prieš mane lengvai ir pagarbiai nusilenkė:

„Apgailestauju, pone..."

Atidžiai į ją įsižiūrėjau daugiau nieko nesakydamas, ir ji išsigando. Išbalusi ir pagarbiai lenkdamasi daug lėčiau tarė:

„Apgailestauju, pone..."

Nes ji manė, kad jai teks kankintis.

„Pagalvok, – jai tariau, – esu tavo gyvybės šeimininkas".

„Gerbiu, pone, jūsų valdžią..."

Ji buvo rimta, nešdama savyje slaptą pavedimą ir, būdama ištikima, rizikavo savo gyvybe.

Ir štai mano akyse ji virto deimanto tabernakuliu. Bet aš buvau atsakingas savo valstybei:

„Tavo veiksmai nusipelno mirties".

„Ak, pone... (ji išblyško labiau nei meilėje). Be abejonės, tai bus teisinga..."

Ir aš supratau, perpratęs žmones, jos minties gelmę, kurios ji nebūtų įstengusi išsakyti: „Teisinga galbūt ne tai, kad aš mirsiu, bet kad būtų išgelbėta labiau už mane tai, ką nešu savyje".

„Taigi tavyje yra, – jos paklausiau, – kai kas svarbiau už tavo jauną kūną ir akis, sklidinas šviesos? Tu manai, kad savyje ką nors saugai, tačiau tavyje nieko neliks, kai numirsi..."

Ir išore ji sutriko dėl žodžių, kurių pristigo, kad man atsakytų:

„Galbūt, pone, jūs teisus..."

Bet aš jaučiau, kad ji pripažino mano teisumą vien tik žodžių karalystėje ir nesugeba nuo jų apsiginti.

„Taigi tu nusilenki".

„Prašau man atleisti, taip, aš nusilenkiu, bet nesugebėsiu prabilti, pone..."

Niekinu tą, kurį priverčia ką nors daryti argumentai, nes žodžiai privalo tave išreikšti, o ne vesti. Jie nurodo nieko savyje neturėdami. Bet toji siela buvo ne iš tų, kurias atrakina žodžių vėjas:

„Aš nesugebėsiu prabilti, pone, bet aš nusilenkiu..."

Gerbiu tą, kuris sakydamas žodžius, netgi vienus kitiems priešTaraujančius, išlieka pastovus kaip laivo forštevenis, kuris, nepaisydamas pašėlusios jūros, nepermaldaujamas grįžta prie savo žvaigždės, nes tokiu būdu aš žinau, kur žmonės eina. Bet tie, kurie užsisklendžia savo logikoje, seka paskui savo pačių žodžius ir sukasi ratu kaip vikšrai.

Taigi įsmeigiau į ją žvilgsnį ilgam:

„Kas tave išugdė? Iš kur ateini?" – paklausiau.

Ji nusišypsojo ir nieko neatsakė.

„Nori pašokti?"

Ir ji šoko.

Jos šokis buvo nuostabus, ji negalėjo manęs nustebinti, nes kažkas slypėjo joje.

Ar tu atidžiai įsižiūrėjai į upę, matomą nuo kalnų? Čionai ji atsitrenkė į uolą ir, neįstengusi pagraužti, prigludo prie jos. Toliau padarė vingį, kad pasinaudotų palankiu nuolydžiu. Toje lygumoje ji sulėtino tėkmę pasirinkdama lankstus todėl, kad pailso jėgos, kurios nebenešė jūros link. Kitur ji užmigo ežere. Paskui stumtelėjo tą atšaką į priekį, tiesią, kad paguldytų ant lygumos kaip kalaviją.

Taip pat man patinka, kad šokėja perteikia jėgos linijas. Tegu jos judesys sulėtėja, o ten atsipalaiduoja. Kad jos šypsena, kuri ką tik buvo lengva, pasidarytų atkakli kaip liepsna pučiant stipriam vėjui, kad dabar ji imtų slysti lengvai tarsi neregimu šlaitu, bet vėliau tegu lėtina judesius, nes jai sunku žingsniuoti tarytum kopiant į kalną. Man patiktų, kad ji sukluptų už kažko užkliuvusi. Arba triumfuotų. Arba mirtų. Man patiktų, kad ji būtų neatsiejama nuo kraštovaizdžio, sukurto prieš jo valią, kad turėtų leistinų minčių, nors kitos ir būtų smerktinos. Vienų žvilgsniai pakenčiami, kitų – nepakenčiami. Pasipriešinimas, pritarimo judesiai ir atsisakymai. Man nepatiktų, jeigu jos judesiai būtų tarytum žolės, kryptinga sąranga – kaip gyvo medžio, kuris negali augti laisvai, bet auga į viršų plėtodamasis, paklusdamas sėklos genijui.

Nes šokis – tai likimas ir žygis per gyvenimą. Bet aš trokštu, kad tu save ugdytum ir pagyvėtum į ką nors veržDamasi, kad mane sujaudintų tavo žygis. Nes jei tu nori įveikti smarkią srovę ir jei srovė tau priešinasi, tuomet tu pradedi šokti. Nes jei tu nori vytis meilę, o varžovas pasipriešina tavo žygiui, tuomet tu šoki. Ir prasideda kardų šokis, jei nori žudyti. Ir šokamas burlaivio šokis po breidvimpelu, jei jį reikia panaudoti, kad būtų pasiektas norimas uostas ir pasirinkti vėjyje nematomi vingiai.

Tau reikia priešo, kad šoktum, bet koks priešas tave pagerbtų savo kardo šokiu, jei tavyje nėra jokios esybės?

Tačiau šokėja, rankomis užsidengusi veidą, mano širdžiai pasidarė patetiška. Ir tame aš įžvelgiau kaukę. Nes pasitaiko apgaulingai iškamuotų veidų užsisėdėjusiųjų parade, bet tai tuščių dėžu-

čių dangteliai. Nes tavyje nieko nėra, jei tu nieko negavai. Bet šitą aš atpažinau kaip paveldo saugotoją. Joje glūdėjo kietas branduolys, kuris priešinasi pačiam budeliui, nes užvertęs ant jos sunkią girną neišgautum paslapties aliejaus. Žmogus miršta dėl garantijos ir padaro taip, kad jis imtų šokti, nes žmogus tėra tas, kurį papuošė giesmė ar eilėraštis, ar malda ir kuris turi vidinę konstrukciją. Jo žvilgsnis tave persmelkia, nes į tave žvelgia apgyvendintas žmogus. Ir jei paimi jo veido atspaudą, jis tampa kieta žmogaus karalystės kauke. Ir tu žinai, kad tas žmogus valdomas ir kad jis šoks susidūręs su priešu. Bet ką sužinosi apie šokėją, jei ji tėra tuščias kraštas? Juk nebūna užsisėdėjusiojo šokio. Bet ten, kur žemė šykšti, kur plūgas užkabins akmenis, kur pernelyg sunki vasara išdžiovina javus, kur žmogus priešinasi barbarams, kur barbaras gniuždo silpnąjį, prasideda šokis dėl kiekvieno žingsnio prasmės, nes šokis – tai grumtynės su angelu. Šokis – tai karas, gundymas, nužudymas ir atgaila. Ir kokį šokį tu išgautum iš pernelyg gerai nupenėtų galvijų?

LXXI

Draudžiu prekijams pernelyg girti savo prekes, nes jie greitai virsta pedagogais ir moko tave stengdamiesi įkalti kaip tikslą tai, kas iš esmės tėra priemonė, ir taip apauna tave dėl kelio, kurį turi pasirinkti, – ir štai netrukus jie nusmukdo tave, nes jei jų muzika vulgari, jie tau įteigia vulgarią dvasią, kad parduotų tą muziką. Taigi jei yra gerai, jog daiktai gaminami, kad tarnautų žmonėms, reikalas išsigimtų, nes žmonės būtų ugdomi kaip šiukšliadėžės daiktams.

LXXII

Mano tėvas kalbėjo:

„Reikia kurti. Jei tu turi kūrybos galią, nekvaršink sau galvos, kaip organizuoti. Atsiras šimtai tūkstančių patarnautojų, tarnaujančių kūrybai, kurią jie įsikirs kaip kirmėlės į mėsą. Jei tu įdiegi

savo religiją, nesuk sau galvos dėl dogmos. Atsiras šimtai tūkstančių komentatorių, kurie apsiims ją pagrįsti. Kurti – tai kurti būtybę, ir bet kokia kūryba nenusakoma. Jei vieną vakarą aš išlipu miesto kvartale, kuris yra nutekamasis griovys, plaukiantis jūros link, ne mano reikalas išgalvoti nutekamąjį griovį, drėkinamus laukus ir tarnybas, išvežančias šiukšles. Aš atnešu meilę nublizgintam slenksčiui, o aplink tą meilę atsiranda šaligatvių plovėjų, policijos potvarkių ir šiukšliavežių. Juolab neišgalvok tokio pasaulio naudodamas potvarkių magiją, kur darbas, užuot žmogų smukdęs, jį augina, kur kultūra randasi iš darbo, o ne iš laisvalaikio. Tu neini priešindamasis daiktų svoriui. Reikia keisti patį daiktų svorį. Taigi šis veiksmas – tai eilėraštis arba skulptoriaus kūrinys, arba giesmė. Ir jei gana stipriu balsu giedi giesmę tauraus darbo, kuris yra gyvenimo prasmė, priešindamasis laisvalaikio giesmei, kuri nustumia darbą ligi duoklės lygio ir smulkindama padalija žmogaus gyvenimą į vergo darbą ir dyką laisvalaikį, nekvaršink sau galvos dėl argumentų, logikos ir paskirų potvarkių. Ateis komentatoriai, kurie paaiškins, kodėl tavo veidas gražus ir kaip turi būti sukurtas. Jie sugebės gerai argumentuoti, kad tau įrodytų, jog tai vienintelė kryptis. Ir padarys taip, kad iš potvarkių rastųsi tavo tiesa.

Juk vieninteliai svarbūs polinkis ir kryptis, ir tendencija, nes tik tokia yra potvynio galia, kuri pamažėle, nesivadovaudama logikų protingumu, išardo užtvankas ir įtvirtina jūros karalystę. Aš tau sakau: bet koks stiprus vaizdas išsipildo. Nesuk sau galvos dėl apskaičiavimų, įstatymų tekstų ir išradimų. Nekurk vaizduotėje būsimo miesto, nes užgimsiantis miestas nesugebėtų būti į jį panašus. Įdiek meilę bokštams, kurie iškyla virš smėlynų. Ir tavo architektų vergų vergai puikiai ras kelius, leidžiančius sėkmingai atgabenti akmenis. Taip ir vanduo randa, nes slegia žemyn, kaip apgauti cisternų budrumą.

Štai todėl, man aiškino tėvas, kūryba lieka nematoma kaip ir meilė, kuri daiktų maišatyje išaukština kokią nors valdą. Nevaisinga daužyti ar įrodinėti, nes nustebęs tu šiaušiesi prieš tai, kas tave stebina, ir bet kokiam įrodymui priešpriešini dar puikesnį įrodymą. O kaip įrodytum valdą? Jei ją paliesi norėdamas apie ją prabilti, tau ji tebus daiktų junginys. Jei norėdamas paaiškinti še-

šėlį ir tylą šventovės prie jos prisiliesi ir išardysi jos akmenis, tavo triūsas bus bergždžias, nes vos tik prikiši ranką, liks netvarkingai suversti akmenys, o ne tyla.

Bet aš paimsiu tave už rankos, ir mes keliausime kartu. Eidami ten, kur veda akys, užkopsime į kalvą. Ten aš prabilsiu apie madą ir pasakysiu akivaizdžius dalykus, ir tu manysi, kad jau buvai pats juos apmąstęs. Nes atsitinka taip, kad kalva, kurią aš pasirinkau, sukuria tokią, o ne kitokią tvarką. Didis vaizdas nekrinta į akis. Jis yra. Arba, tiksliau sakant, tu jame atsiduri. Ir kaip galėtum jam priešintis? Jei aš įkurdinu tave name, tu paprasčiausiai jame gyveni ir iš pradžios taško vertini daiktus. Jeigu aš įtaisau tave kampe, iš kur moteris atrodo gražesnė ir aukština meilę, tu paprasčiausiai patiri meilę. Kaip atstumtum tą meilę paklusdamas savivalei, kuri tave laiko čia šią akimirką, o ne kurią kitą? Neišvengiama, kad tu kur nors turėtum būti! Ir mano kūryba tėra dienos ir valandos pasitikimas, dėl kurio niekas nesiginčija, bet kuris yra. Ir tau nusispjauti į tą savivalę. Ar tu kada nors esi girdėjęs, kad tasai, kurį meilė surišo, bėgtų nuo jos protestuodamas, kad toks susitikimas buvo atsitiktinis ir kad toji moteris, kuri jam drasko širdį, būtų galėjusi mirti arba visai negimti, arba tuomet atsidurti kitur? Aš sukūriau tavo meilę pasirinkdamas laiką ir vietą, ir tai, kad tu įtari ar neįtari, kad taip pasielgsiu, tau nepadeda apsiginti ir tu tampi mano belaisviu.

Jei aš trokštu įdiegti tau būdą kalniečio, kuris naktį kopia žvaigždėtos keteros link, aš įteigiu vaizdą, kuris tau parodo kaip akivaizdų dalyką, kad tavo troškulį, kai užkopsi ant keteros, numalšins vien tik žvaigždžių pienas. Ir aš būsiu tau buvęs tik atsitiktinumas, kuris paskatino tave rasti savy poreikį kopti, nes tas poreikis yra tavo, kaip jausmą sužadinąs eilėraštis. Ir įtari tu ar neįtari mano poveikį, kokiu pagrindu tatai galėtų trukdyti tau kopti? Ar stumtelėjęs duris ir prieblandoje išvydęs spindintį deimantą tu mažiau geistum jį griebti dėl to, kad jis yra durų, kurios būtų galėjusios nuvesti kitur, vaisius?

Jei aš tave paguldysiu į lovą įdavęs miego gėrimo, tas gėrimas bus tikras ir miegas bus tikras. Kurti – tai pastatyti kitą ten, iš kur jis mato pasaulį tokį, kokį nori matyti, o ne siūlyti jam naują pasaulį.

Jei aš tau išgalvoju pasaulį ir palieku tave savo vietoje, kad tau jį parodyčiau, tu visiškai jo nematai. Ir tu teisus, nes iš ten, kur žiūri, jis atrodo netikras, ir tu pagrįstai gini savo tiesą. Taip pat aš lieku neveiksmingas, kai rodau save kaip išraiškingą ar spindintį, ar paradoksalų, nes vien tik tas būna išraiškingas ar spindintis, ar paradoksalus, kuris žiūrimas iš vieno matymo taško, tačiau buvo sukurtas, kad būtų išvystas iš kito. Tu žaviesi manimi, bet aš nekuriu, esu žonglierius ir fokusininkas, ir netikras poetas.

Bet jeigu leisdamasis į žygį, kuris nei tikras, nei apgaulingas (nėra tokio žingsnio, kurį galėtum paneigti, nes jie yra), aš tave nusitempsiu ten, iš kur atsiveria nauja tiesa, tuomet tu manęs nepastebi kaip kūrėjo, ir tau aš nesu nei išraiškingas, nei spindintis, nei paradoksalus; žingsniai buvo paprasti ir sekė vienas po kito, ir aš nesusilaukiau kritikos dėl to, kad pamatytos iš šios vietos platybės išplečia tavo širdį, arba dėl to, kad moteris atrodo gražesnė, nes tikras dalykas, kad iš šios vietos pamatyta moteris jaudina labiau, nes platybės yra erdvesnės. Mano veiksmas dominuoja ir neįsispaudžia nei į pėdsakus, nei į atspindžius, nei į ženklus ir visiškai jų neaptikdamas tu negali man priešintis. Tik tuomet esu kūrėjas ir tikras poetas. Nes kūrėjas ar poetas visai ne tas, kuris išgalvoja ar įrodo, o tasai, kuris skatina tapti.

Ir visados, jei žmogus kuria, jam reikia sugerti prieštaravimus, nes už žmogaus ribų nieko nėra nei aiškaus, nei nesuprantamo, nei padriko, nei vientiso, nei sudėtingo, nei paprasto. Paprasčiausiai viskas yra. Ir kai iš viso šito, pasiremdamas nerangia kalba, tu nori rasti išeitį ir apmąstyti būsimą savo poelgį, tuomet tu negali suvokti nieko, kas prieštaringa. Bet aš ateinu su savo galia, kurios esmė – nieko tau neįrodinėti vadovaujantis tavo kalba, nes tave drasko prieštaravimai, nebandyti atskleisti tavo kalbos apgaulingumo, nes ji nėra apgaulinga. Pasodinti ant kalno, kur išsisprendžia tavo ginčai, ir leisti tau pačiam susikurti savo tiesą.

LXXIII

Taigi mane apėmė mirties ilgesys:

„Duok man tvartų ramybę, – meldžiau Dievą, – sutvarkytų daik-

tų, suvežtų javų ramybę. Leisk man būti užbaigus tapsmą. Mane nuvargino mano širdies liūdėjimai. Esu per senas, kad iš naujo išleisčiau visas savo šakas. Vieną po kito aš praradau savo draugus ir priešus, ir virš mano kelio sušvito liūdno laisvalaikio šviesa. Aš pasišalinau, sugrįžau, įsižiūrėjau; radau žmones, apspitusius aukso veršį, ne susidomėjusius, o kvailus. Ir šiandien gimstantys vaikai man svetimesni už jaunus barbarus, neišpažįstančius religijos. Esu apsunkęs nuo nereikalingų lobių tarytum nuo muzikos, kurios niekas niekad nebesupras.

Pradėjau savo darbą su medkirčio kirviu girioje ir buvau apsvaigęs nuo medžių giesmės. Taigi reikia užsidaryti bokšte, kad būtum teisingas. Bet dabar, kai iš per daug arti pamačiau žmones, esu pavargęs.

Pasirodyk man, Viešpatie, nes pernelyg sunku, kai žmogus liaujasi ilgėjęsis Dievo".

Po to, kai patyriau didį dvasios pakilimą, susapnavau sapną.

Nes aš kaip nugalėtojas įžengiau į miestą, ir minia pasklido tarp pražydusių karališkų vėliavų, šūkaudama ir dainuodama, kai pro ją ėjau. Ir gėlėmis išklojo lovą mums pašlovinti. Bet Dievas mane užplūdo vieninteliu karčiu jausmu. Man rodės, kad esu silpnaprotės liaudies belaisvis.

Juk minia, kuri tave šlovina, pirmiausia palieka tave tokį vienišą! Tai, kas tau duodama, atsiskiria nuo tavęs, nes visai nelieka liepto, permesto nuo tavęs kito link, nebent Dievo kelias. Ir tik tie yra tikrieji mano bendražygiai, kurie puola ant kelių su manimi maldoje. Susimaišė to paties dydžio tos pačios varpos grūdai, kad būtų duonos. Bet tie mane garbino ir ištrempė manyje dykynę, nes aš nesugebu gerbti klystančiojo ir negaliu pritarti savo paties garbinimui. Aš nesugebu priimti to garbinimo smilkalų, nes nevertinu pats savęs, jei vadovaujuosi kitų nuomone, aš esu pavargęs pats nuo savęs, nes pats save sunkiai nešu ir man reikia, kad įeidamas pas Dievą kaip drabužį nurengčiau pats save. Tuomet tie, kurie smilkė smilkalus, paliko mane liūdną ir apleistą tarytum tuščią šulinį, prie kurio pasilenkia ištroškę žmonės. Neturėdamas duoti to, kas būtų verta didelių pastangų, ir iš anų

nebeturėdamas ką gauti, nes manyje jie puolė po kojomis.

Nes man pirmiausia reikia tokio žmogaus, kuris yra į jūrą pravertas langas, o ne veidrodis, kuriame aš nuobodžiauju.

Ir iš visos tos minios vieninteliai mirusieji nesiblaškė dėl tuščių niekų ir man atrodė orūs.

Po to, kai džiaugsmingi šūksniai mane nuvargino kaip tuščias triukšmas, nebegalintis manęs pamokyti, susapnavau tokį sapną.

Status ir slidus kelias vingiavo iškilęs virš jūros. Prapliupo smarki liūtis, ir naktis sruvo tarytum pilnas odmaišis. Užsispyręs kopiau Dievop – norėjau Jo paklausti apie daiktų priežastį ir paprašyti, kad Jis man paaiškintų, kur veda mainai, kuriuos žmonės tvirtino man primetę.

Bet kalno viršūnėje aš aptikau tik sunkų juodo granito luitą, kuris buvo Dievas.

„Čia kaip tik Jisai, – tariau sau, – nepajudinamas ir nepaperkamas", nes dar vyliausi, kad nepasinersiu giliau į vienatvę.

„Viešpatie, – tariau Jam, – pamokyk mane. Štai mano draugai, mano bendražygiai ir pavaldiniai nieko daugiau nevaizduoja, tik kalbančius pajacus. Laikau juos savo rankoje ir judinu kaip noriu. Ir visai ne tai, kad jie man paklūsta, kamuoja mane, nes gerai, kad mano išmintis juos pasiekia, bet kad jie virto veidrodžio atspindžiu, kuris padaro mane vienišesnį už raupsuotąjį. Jei aš juokiuosi, jie juokiasi. Jei aš nutylu, jie paniursta. Ir mano žodžiai, kuriuos žinau, užplūsta juos kaip medžius vėjas. Ir aš vienui vienas privalau juos užpildyti. Nebelieka mainų bendraujant su gausybe lankytojų, girdžiu vien savo balsą, kurį jie atmuša tarytum lediniai šventovės aidai. Kodėl meilė įvaro išgąstį ir ko galiu laukti iš meilės, kuri tėra mano paties esybės dauginimas?"

Bet granito luito, kuriuo tekėjo blizgantys lietaus lašai, aš neįstengiau perprasti.

„Viešpatie, – tariau Jam, nes ant greta esančios šakos tupėjo juodas varnas, – gerai suprantu, kad Tavo didybei dera tylėti. Tačiau man reikia ženklo. Kai baigsiu maldą, paliepk tam varnui nuskristi. Tai bus ne mano, o kito mirktelėjimas, ir aš nebesijausiu vienišas pasaulyje. Būsiu susietas su Tavimi slaptu ženklu, netgi

nesuprantamu. Aš nieko neprašau, nebent kad būtų duotas ženklas, jog gal yra kas nors, ką reikėtų suprasti".

Ir aš stebėjau varną. Jis tupėjo nejudėdamas. Tuomet pasilenkiau sienos link.

„Viešpatie, – kalbėjau Jam, – žinoma, Tu teisus. Tavo didybei visai nedera paklusti mano nurodymams. Jei varnas būtų nuskridęs, aš būčiau dar labiau nuliūdęs, nes tą vienintelį ženklą, mano noro atspindį, būčiau gavęs iš sau lygaus, taigi dar sykį iš savęs paties. Ir vėlei būčiau susidūręs tik su savo vienatve".

Taigi pagarbinau puolęs ant kelių ir sugrįžau atgal.

Bet atsitiko taip, kad mano neviltis užleido vietą netikėtam ir keistam dvasios giedrumui. Mano kojos maknojo kelio purvyną, apsidraskiau į dygliakrūmius, grūmiausi priešindamasis čaižiems vėjo gūsiams, tačiau manyje įsispindėjo savotiška tolydi šviesa. Nieko nežinojau, bet nebuvo ničnieko, ką būčiau galėję sužinoti be pasibjaurėjimo. Nes aš nebuvau palietęs Dievo, bet Dievas, kuris leidžiasi paliečiamas, jau nebėra Dievas. Net tada, kai jis paklūsta maldai. Ir pirmą sykį aš nuspėjau, kad malda didinga tada, kai nesusilaukia atsako ir kai į mainus neįsiskverbia prekybos bjaurastis. Nuspėjau, kad maldos mokymasis yra tylos mokymasis. Ir kad meilė prasideda tik ten, kur nebėra ko laukti dovanos. Meilė pirmiausia yra maldos pratybos, o malda – pratybos tylos.

Ir aš sugrįžau pas savo žmones pirmą kartą juos uždarydamas savo meilės tyloje. Ir šitaip gaudamas jos dovanos iki mirties. Jie buvo tiesiog apsvaigę nuo sučiauptų mano lūpų. Aš buvau piemuo, jų giesmės tabernakulis ir jų likimų sergėtojas, jų turtų ir jų gyvybių šeimininkas, tačiau skurdesnis už juos ir nuolankesnis savo puikybe, kuri nesutiko nusileisti. Gerai nutuokdamas, kad ten nebuvo ko gauti. Paprasčiausiai jis išsipildė manyje ir jų giesmė susiliejo su mano tyla. O per mane, jie ir aš, tebuvome malda, kuri susiliejo Dievo tyloj.

LXXIV

Juk aš mačiau, kaip jie minko savo molį. Ateina jų žmona, paliečia petį, laikas valgyti. Bet jie pasiunčia ją prie dubenų patys bū-

dami prisirišę prie savo triūso. Paskui sutemsta naktis, ir blyškioje aliejinių lempų šviesoje tu vėl matai ieškančiuosius molyje formos, kurios jie neįstengtų apsakyti. Ir nedaugelis pasišalina, jei jie yra uolūs. Jie yra kamienas, kuriuo pulsuoja syvai, ją maitinantys. Jie neapleis savo dirbinio, kol jis pats savaime neatsiskirs kaip sunokęs vaisius. Kur tu esi matęs, kad tą akimirką, kai jie atiduoda paskutines jėgas, jiems rūpėtų uždirbti pinigai arba garbė, arba galutinė jų dirbinio paskirtis. Tą akimirką, pasinėrę į darbą, jie niekados nedirbo nei prekijams, nei patys sau, jie dirba molio urnai ir jos ąsos linkiui. Nemigo naktis jie leidžia dėl figūros, kuri iš lėto tenkina jų širdį, taip kaip ir moterį užlieja motiniška meilė tuomet, kai pradėtas kūdikis sujuda jos įsčiose.

Bet jeigu aš jus surenku prie didžiosios urnos, kurią statau miestų viduje šventovės tylos sandėliui, reikia, kad kildama į viršų ji išgautų ką nors jūsų ir kad jūs galėtumėte jį pamilti. Gerai, kad aš jus priverčiu statyti burlaivio, kuris išplauks į jūrą, korpusą, tiltelius ir rangautą, paskui vieną gražią kaip jungtuvių dieną liepiu jį aprengti burėmis ir atiduoti jūrai.

Tuomet jūsų plaktukų kaukšėjimas taps giesme, jūsų prakaitas ir sunkūs atodūsiai virs uolumu! Ir jūsų laivo leidimas į vandenį bus stebuklingas mostas, nes vandenys pražys gėlėmis.

LXXV

Štai todėl meilės vienybę aš stiprinu paversdamas įvairiomis kolonomis ir kupolais, ir patetiškomis skulptūromis, nes jeigu išreiškiu vienybę, begalybėje jai suteikiu įvairias formas. Ir tau visai nėra dėl ko piktintis.

Vien tik absoliutas yra svarbus, atsirandantis iš tikėjimo, uolumo ar geismo. Nes vieningas yra laivo plaukimas į priekį, bet atsitinka, kad bendradarbiauja tasai, kuris galanda kaltą, muiluotu vandeniu plauna tiltelio lentas, kopia į stiebą arba alyva sutepa plieninę plokštelę.

Taigi ši sumaištis jus kamuoja, nes jums atrodo, kad jei žmonės paklusniai ir darniai darytų tuos pačius judesius ir trauktų viena kryptimi, jie laimėtų suvienydami jėgas. Bet aš atsakau, kad svar-

biausias klausimas, kai kalbam apie žmogų, slypi visai ne pastebimuose pėdsakuose. Reikia pakilti aukščiau, kad jį rastum. Tu nepriekaištauji mano skulptoriui, jog jis ėmėsi kraštutinių priemonių norėdamas pasiekti ir pagauti esmę, kad panaudojo įvairius ženklus – lūpas, akis, raukšles ir plaukus, – nes jam reikėjo suregzti tinklą, kad pagautų savo grobį – to tinklo padedamas, jei tik nebūsi įbedęs nosį trumpažiūris, tu susigrąžinsi vientisą melancholiją, kuri paskatins tave tapti kitokį, taigi nepriekaištauk ir man, kad aš visiškai nesirūpinu sumaištimi, vyraujančia mano valstybėje, nes žmonių kamieno mazgo, leidžiančio įvairias šakas, vienybės, kurią pirmiausia trokštu pasiekti ir kuri yra mano valstybės prasmė, reikia tuomet, kai tu sutrinki stebėdamas brigadas, kurios vis kitaip įtempia laivavirves, ir tau reikia šiek tiek atsitraukti į šalį, kad pastebėtum vienybę. Ir tu tematysi laivą, skrodžiantį jūros bangas.

Ir, priešingai, jei aš perduosiu žmonėms meilę per jūrą plaukiančiam laivui ir jei kiekvienas iš jų jausis apimtas polinkio, atsirandančio iš širdį slegiančio svorio, tuomet tu pamatysi, kaip netrukus jie įvairėdami išsiskirstys – paklus gausybei ypatingų gebėjimų. Šitas aus drobes burėms, kitas girioje, užsimojęs blykstelėjusiu kirviu, paguldys medį. Dar kitas kaldins vinis, ir bus tokių, kurie iš nežinia kur stebės žvaigždes, nes norės išmokti vairuoti. Kad ir kaip ten būtų, visi sudarys tik vieną visetą. Pastatyti laivą – tai visai ne nuausti bures, ne nukaldinti vinis, ne tyrinėti žvaigždes, bet perduoti jūrai ilgesį, kuris yra vienas, ir to ilgesio šviesoje išnyksta visa, kas būtų prieštaringa, lieka tik bendruomenė, paklūstanti meilei.

Štai todėl aš bendradarbiauju atverdamas glėbį savo priešams, kad jie mane augintų, nes suprantu, kad esama tokio aukščio, iš kur žiūrint mūšis man būtų panašus į meilę.

Pastatyti laivą – tai visai ne jį numatyti su smulkmenomis, nes jei aš vienui vienas kursiu laivo brėžinius apimdamas jo įvairovę, nesuvoksiu nieko, kas būtų verta įdėtų pastangų. Viskas pasikeis atliekant, ir kiti, o ne aš, gali stengtis padaryti tuos išradimus. Man nėra reikalo nusimanyti apie kiekvieną laivo vinį. Bet aš privalau išugdyti žmonėse polinkį traukti jūros link.

Ir kuo labiau aš augu panašiai kaip medis, juo labiau rezgu

šaknis gilumoje. Ir mano vientisa katedra atsiranda dėl to, kad tasai, kurį kamuoja sąžinės graužatis, iškala veidą graužaties, tasai, kuris geba džiaugtis, iškala šypseną, tasai, kuris ištvermingas, man priešinasi, o ištikimasis lieka ištikimas. Ir nepradėkite man priekaištauti, kad susitaikiau su netvarka ir nedrausmingumu, nes vienintelė drausmė, kurią aš pripažįstu, – tai viešpataujančios širdies drausmė ir, kai jūs leisitės į mano šventovę, jus apstulbins jos vienybė ir tylos didybė ir, kai čia pamatysite vieną šalia kito tikintįjį ir atskalūną, skulptorių ir kolonų šlifuotoją, mokslininką ir paprastą žmogų, linksmuolį ir liūdintįjį, nepradėkit man tvirtinti, kad jie – padrikumo pavyzdys, nes jie vieningi šaknimis, ir šventovė per juos išsipildė, atradusi juose visus kelius, kurie jai buvo reikalingi.

Bet klysta tasai, kuris sukuria paviršinę tvarką nesugebėdamas iškilti gana aukštai, kad įžvelgtų šventovę, laivą arba meilę ir, užuot kūręs tikrąją tvarką, padeda pagrindus žandarų palaikomai drausmei, kur kiekvienas traukia ta pačia kryptimi ir spartina tokį patį žingsnį. Nes jei kiekvienas tavo pavaldinys panašus į kitą, tu nepasiekei vienybės, nes tūkstančiai tapačių kolonų sukuria tik kvailą veidrodžių įspūdį, o ne šventovę. Ir tavo elgsena būtų tobula, jeigu išnaikintum tūkstančius pavaldinių ir paliktum tik vieną.

Tikroji tvarka – tai šventovė. Architekto širdies jausmai tarytum šaknys į mazgą suriša medžiagų įvairovę ir reikalauja, kad būtų vieninga, patvari ir galinga.

Nėra nė kalbos apie piktinimąsi dėl to, kad vienas skiriasi nuo kito, kad vieno siekiai prieštarauja kito siekiams, kad vieno kalba visai ne tokia kaip kito – tau reikia dėl to tik džiaugtis, nes jei esi kūrėjas, pastatysi tauresnės svarbos šventovę, kuri taps bendru jų matu.

Bet aš sakau, kad aklas tasai, kuris įsivaizduoja kuriąs, jei ardo katedrą ir tvarkinga eile dėlioja akmenis pagal jų dydį.

LXXVI

Taigi nekreipk dėmesio į riksmus, kuriuos kels tavo žodis, nes nauja tiesa yra nauja struktūra, pateikiama iš karto (o ne akivaiz-

dus pasiūlymas, kuriuo pasirėmus galima žengti iš padarinio į padarinį), ir kiekvieną kartą, kai suteiksi prasmę vienam savo veido elementui, tau prieštaraus, kad kitame veide tas elementas vaidino kitokį vaidmenį ir iš pradžių liksi nesuprastas, nes jiems atrodys, kad tu prieštarauji pats sau ir apskritai prieštarauji.

Bet tu pasakysi: „Ar sutinkate patys sau pripažinti, kad pasirinksite mirtį, užmiršite ir nesipriešindami dalyvausite naujoje mano kūryboje? Tik tada galėsite keistis, nes esate uždaryti drugio lėliukėje. Ir išbandymui pasibaigus jūs man pasakysite, ar pasidarėte šviesesni, romesni ir erdvesni".

Nes labiau nei statulos, kurią aš kalu, nėra laipsniškai įrodomos tiesos. Bet ji yra vientisa ir ją gali išvysti tik užbaigęs. Ji išlieka nepastebima, nes joje glūdi žmogus. O mano tiesos tiesa – tai žmogus, kuris iš jos išeina.

Tą patį galima pasakyti apie vienuolyną, kur tave uždarau, kad pakeisčiau. Bet jei tu, pasinėręs į tuščius reikalus ir vulgarias problemas, manęs paprašysi, kad įrodyčiau tau vienuolyno svarbą, aš nesiteiksiu atsakyti, nes tasai, kuris įstengtų suprasti, yra visai kitoks nei tu ir iš pradžių aš privalau jį pašaukti į dienos šviesą. Aš sugebu tik priversti tave tapti.

Taigi juo labiau nesirūpink protestais, kuriuos iššauks tavo prievarta, nes tie, kurie šaukia, būtų teisūs, jei tu paliestum jų esmę ir atimtum iš jų didybę. Pagarba žmogui – tai pagarba jo taurumui. Bet jie pavadina teisingumu galimybę ir toliau būti netgi supuvusiems, nes tokie jie atėjo į pasaulį. Ir tu nepadarysi jokios žalos Dievui, jei juos išgydysi.

LXXVII

Štai todėl aš galiu pasakyti, kad iš karto atsisakau sudaryti sandėrį ir atsisakau pasišalinti. Nesu nei nesutaikomas, nei minkštas ar lengvas. Priimu žmogų su jo trūkumais, tačiau pasinaudoju savo griežtumu. Savo priešininko aš nepaverčiu liudytoju, mūsų negandų atpirkimo ožiu, kurį būtų gerai sudeginti miesto aikštėje. Aš priimu savo priešininką, tačiau ir atmetu, nes vanduo šviežias

ir pageidaujamas. Taip pat pageidaujamas grynas vynas, juos sumaišęs gaminu gėrimą kastratams.

Nė vieno nėra pasaulyje, kuris nebūtų visiškai teisus, nebent tas, kuris samprotauja, argumentuoja, įrodinėja ir, vartodamas logišką kalbą be turinio, negali nei klysti, nei būti teisus. Bet jie kelia paprastą triukšmą, kuris, jei jie štai ima didžiuotis patys savimi, ilgainiui gali priversti žmones pralieti kraują. Taigi tokius aš paprasčiausiai atkertu nuo medžio.

Bet teisus yra kiekvienas, kuris sutinka sugriauti savo kūno urną, kad išgelbėtų joje uždarytą saugomą daiktą. Aš tai tau jau sakiau. Globoti silpnuosius ir paremti stipriuosius – štai dilema, kuri tave kamuoja. Ir gali atsitikti, kad tavo priešas, priešingai nei tu, remia stipriuosius, globoja silpnuosius. Ir štai jūs priversti kautis, kad vienas išgelbėtų savo teritoriją nuo demagogų puvėsių, kurie liaupsina opą dėl opos, o kitas išgelbėtų savo teritoriją nuo žiaurumo vergų šeimininkų, kurie, paleisdami į darbą botagą, kad priverstų, trukdo žmogui tapti. Ir gyvenimas tau pasiūlo ginčus, o neatidėliotinas sprendimas reikalauja griebtis ginklų. Nes vienintelė mintis (jei ji veši kaip žolė), kuriai joks priešas nesuteikia pusiausvyros, virsta melagyste ir praryja pasaulį.

Tatai priklauso nuo tavo sąmonės lauko, kuris yra mažytis. Ir taip kaip tu negali iš karto, jei koks nors plėšikas tave puola, apmąstyti mūšio remdamasis taktika ir jausti smūgius, taip kaip negali iš karto patirti laivo skendimo baimės ir siaučiančių bangų, ir tasai, kuris bijo, jau nevemia, o tasai, kuris vemia, abejingas baimei, taip pat, jei niekas tau nepadės kurdamas naują suprantamą kalbą, tu neįstengsi iš karto apmąstyti ir išgyventi dviejų prieštaringų tiesų.

LXXVIII

Taigi mane aplankė ne mano valstybės geometrai, kurių skaičius sumažėjo iki vieno vienintelio, kuris, beje, buvo miręs, bet geometrų komentatorių delegacija, o tų komentatorių buvo dešimt tūkstančių.

Kai žmogus stato laivą, jis nesirūpina vinimis, stiebais nei tilte-

lio lentomis, jis uždaro arsenale dešimt tūkstančių vergų ir keletą pagalbininkų su botagais. Ir išsiskleidžia laivo šlovė. Ir aš niekados nesu matęs, kad vergas girtųsi nugalėjęs jūrą.

Bet kai tik tas žmogus kuria geometriją nesirūpindamas, kaip iki galo vesti ją iš padarinio į padarinį, nes toks darbas pranoksta ir jo laiką, ir jėgas, tuomet jis pažadina dešimties tūkstančių komentatorių armiją, kuri gludina teoremas, tiria vaisingus kelius ir surenka medžio vaisius. Bet dėl to, kad jie ne vergai ir kad nėra botago, kuris juos ragintų, tarp jų nerasi nė vieno, kuris neįsivaizduotų prilygstąs vieninteliam tikram geometrui, nes pirmiausia jis jį supranta ir tik paskui praturtina jo darbą.

Bet aš, kurs išmanau, koks brangus jų darbas, nes reikia suvežti proto javus, puikiai nutuokdamas, kad juokinga jų darbą painioti su kūryba, kuri yra nemokamas judesys, laisvas ir žmogaus nenumatomas, aš liepiau juos laikyti per deramą atstumą, prisibijodamas, kad jie nesipūstų išpuikę ir bendrautų su manimi kaip lygūs. Ir aš girdėjau, kaip jie burbėjo skųsdamiesi.

Paskui prabilo.

„Mes protestuojame, – pasakė jie, – vardan proto. Esame tiesos kunigai. Tavo įstatymai priklauso dievui, kuris ne toks patikimas kaip mūsiškis. Tu turi ginkluotų tave ginančių vyrų, ir jų raumenų svoris gali mus sutriuškinti. Bet bus mūsų, tau besipriešinančių, teisybė netgi tavo kalėjimų rūsiuose".

Jie kalbėjo puikiai numanydami, kad nerizikuoja užsitraukti mano pykčio.

Ir susižvalgė patenkinti savo drąsa.

Aš susimąsčiau. Vienintelį tikrą geometrą pasisodindavau kas dieną prie savo stalo. Kartais naktį, kamuojamas nemigos, nueidavau į jo palapinę, nuolankiai nusiaudavau batus, gerdavau jo arbatą ir mėgaudavausi jo išminties medumi.

„Tu, geometre..." – kalbindavau jį.

„Pirmiausia aš visai ne geometras, aš žmogus. Žmogus, kuris kartais svajoja apie geometriją, kai skubesni dalykai, kaip antai miegas, alkis ar meilė, jo nevaldo. Bet šiandien, kai pasenau, be abejonės, tu teisus – esu vien tik geometras".

„Tu esi tas, kuriam atsiskleidžia tiesa..."

„Esu tik tas, kuris eina apgraibom ir ieško kalbos kaip vaikas.

Tiesa man visai nepasirodė. Bet mano kalba paprasta žmonėms kaip tavo kalnas, ir jie patys iš jos susikuria savo tiesą".

„Tu štai pasidarei kartus, geometre".

„Būčiau norėjęs rasti pasaulyje dieviško apsiausto pėdsaką ir, palietęs už mano ribų esančią tiesą kaip Dievą, kuris ilgai slėpėsi nuo žmonių, būčiau norėjęs užkabinti jo drabužio skverną ir nuplėšti šydą, dengiantį jo veidą, kad jį parodyčiau. Bet man nebuvo duota rasti nieko daugiau, tik save patį..."

Šitaip jis kalbėjo. Bet jie mojavo savo dievaičio žaibu, iškeltu viršum mano galvos.

„Kalbėkite tyliau, – jiems pasakiau, – ir nors prastai supratau, girdžiu puikiai".

Vis dėlto ne taip garsiai jie burbėjo.

Pagaliau vienas, kurį jie švelniai išstūmė į priekį, nes jau buvo ėmę apgailestauti, kad parodė šitiek drąsos, išsakė jų mintis.

„Kur matai, kad kūryba savavališka – ir skulptoriaus veikla, ir poezija, glūdinti paminkle tiesų, kurias mes tave raginame pripažinti? Mūsų pasiūlymai kyla vienas iš kito remdamiesi griežta logika, ir niekas, kas priklauso žmogui, nevadovavo kūrybai".

Šitaip jie reikalavo absoliučios tiesos nuosavybės kaip tos gentys, kurios remiasi kokiu nors dažytu stabu, kuris, jie tvirtino, svaido žaibus, be to, visi prilygo vieninteliam tikram geometrui, nes jie visi, patirdami didesnę ar mažesnę sėkmę, panašiai prisidėjo ar atrado, bet nekūrė.

„Tavo akivaizdoje mes įtvirtinsime vienos figūros linijų santykius. Taigi jei mes galime nepaisyti tavo įstatymų, neįmanoma, kad tu atsiribotum nuo mūsų įstatymų. Tu privalai mus skirti ministrais, mus – išmanančius".

Ir aš turėjau apmąstyti kvailystę. Jie apsiriko, vertindami mano tylėjimą, ir sudvejojo.

„Juk mes pirmiausia norime tau tarnauti", – tvirtino jie.

Taigi aš atsakiau:

„Jūs tvirtinate, kad nieko nekuriate ir tai teisinga. Nes žvairys sukuria žvairius. Oro pripūsti odmaišiai tesukuria vėją. Ir jei jūs įkursite karalystes gerbdami logiką, kuri pritaikoma tik jau pasibaigusiai istorijai, jau sukurtai statulai ir mirusiam organui, iš anksto jas sukursite paklusnias barbarų kardui".

Kartą žmonės aptiko pėdsakus žmogaus, kuris auštant išėjęs iš savo palapinės jūros link nuėjo iki statmenos uolos ir krito žemyn. Atsirado logikų, kurie pasilenkę ištyrinėjo ženklus ir sužinojo tiesą, nes jokios grandies nestigo įvykių grandinei. Žingsniai sekė vienas po kito, ir nebuvo nė vieno, kurio ankstesnis žingsnis nebūtų leidęs žengti. Ir grįždami nuo padarinio priežasties link, jie pargabeno žuvusįjį prie jo palapinės. Ir žingsniuodami nuo priežasties padarinio link, dar giliau jį nugramzdino jo mirtyje.

„Mes viską supratome!" – sušuko logikai sveikindami vieni kitus.

O aš maniau, kad supratimas galėtų būti žinojimas, kaip atsitiko man, kai sužinojau apie šypseną, trapesnę už miegantį vandenį, nes būtų užtekę vienos paprastos minties, kad jis susidrumstų, bet jos šią akimirką galbūt nė nebuvo, nes ji priklausė užmigusiam veidui, buvo ne iš šitų vietų, o iš svetimšalio palapinės, esančios už šimto dienų ėjimo.

Nes kūryba yra kitokios esencijos nei sukurtas daiktas, ji išsivaduoja iš ženklų, kuriuos palieka, ir niekados nesileidžia šifruojama iš ženklo. Visados tas žymes, visados tuos pėdsakus ir visados tuos ženklus tu aptiksi kylančius vienus iš kitų, nes bet kokios kūrybos šešėlis, krintantis ant realybės sienos, yra gryna logika. Bet šis akivaizdus atradimas visai nesukliudys tau likti kvailam.

Kai jie liko neįtikinti, aš kalbėjau toliau pasidavęs gerumui, kad juos pamokyčiau:

„Kartą gyveno alchemikas, kuris tyrinėjo gyvenimo paslaptis. Atsitiko, kad naudodamas retortas, distiliavimo aparatus, gydomuosius preparatus, jis išgavo mažytį gyvos medžiagos gabaliuką. Taigi subėgo logikai. Jie iš naujo griebėsi eksperimento, sumaišė gydomuosius preparatus, pūtė liepsną po retortomis ir išgavo kitą kūno ląstelę. Ir jie išlėkė skelbdami, kad nebeliko gyvybės paslapties. Gyvybė tebuvo natūrali išdava, kai einama nuo priežasties padarinio link ir nuo padarinio priežasties link, liepsnos poveikis gydomiesiems preparatams ir preparatų vienų kitiems daromas poveikis, kurie iš pradžių nebūna gyvi. Logikai kaip visados kuo puikiausiai viską perprato. Nes kūryba priklau-

so kitokiai esencijai nei sukurtas daiktas, kuriam ji viešpatauja, ir visai nepalieka pėdsakų ženkluose. Ir kūrėjas visados geba išsivaduoti iš savo kūrybos. Ir pėdsakas, kurį jis palieka, – gryna logika. O aš, nusiteikęs dar nuolankiau, nuėjau gauti pamokų iš savo bičiulio geometro: „Ką tu čia įžvelgi naujo, išskyrus tai, kad gyvybė apvaisina gyvybę?" Gyvybė visai nebūtų pasirodžius, jeigu nebūtų įsikišusi sąmonė alchemiko, kuris, kiek aš žinau, gyveno. Žmonės, kaip visados, jį pamiršta, nes jis pasitraukė iš savo kūrybos. Taip pat ir tu, kai nusivedei kitą žmogų ant kalno viršūnės, iš kur tvarkingai sprendžiamos problemos. Kalnas tampa už tavo ribų esančia tiesa, kuri palieka jį vieną. Ir niekas neklausinėja savęs, kaip galėjo atsitikti, kad tu pasirinkai šitą kalną, nes paprasčiausiai jis ant jo atsiduria ir tiesiog būtina, kad kas nors kur nors būtų".

Bet kadangi jie burbėjo, nes logikai nebūna logiški, pasakiau jiems:

„Kokie jūs pretenzingi stebėdami šešėlių šokį ant sienų, puoselėdami iliuziją pažinti, vieną po kito skaitydami geometro pasiūlymus, bet nenutuokdami, kad kažkas buvo ėjęs, kad juos įtvirtintų, skaitydami smėlyje įspaustus pėdsakus, bet neaptikdami, kad kažkas, atsisakęs meilės, būtų buvęs kitur, žvelgdami, kaip gyvenimas kopia į viršų, naudodamiesi medžiagomis, bet nežinodami, kad buvo kažkas, kas neigė ir pasirinko. Nesiartinkite prie manęs jūs, vergai, apsiginklavę plaktukais vinims sukalti, neapsimetinėkite, kad sumanėte nuleisti ir nuleidote į vandenį laivą.

Tą, kuris buvo vienintelis savo giminėje ir kuris mirė, savaime suprantama, aš būčiau pasisodinęs šalia savęs, jei jis to būtų panorėjęs, kad kartu su manim valdytų žmones. Nes jis atėjo nuo Dievo. Ir jo kalba įstengė atskleisti man tą tolimą mylimąją, kuri, visai nebūdama iš smėlio, vis dėlto nesileido iš karto perskaitoma.

Iš įmanomų mišinių, kurių yra begalė, jis gebėdavo pasirinkti vienintelį, kurio jokia sėkmė dar nebuvo išskyrusi, tačiau jis vienintelis kažkur vedė. Kai neturėdami vedlio kalnų labirinte niekas negalime žengti į priekį vadovaudamiesi dedukcija, nes tu žinai,

kad tavo kelias prasmenga tik tą akimirką, kai atsiveria bedugnė, o priešpriešinis šlaitas žmonėms tebelieka nežinomas, tuomet kartais pasisiūlo tarytum iš tenai grįžtantis vedlys ir nubrėžia tau kelią. Bet kartą jį įveikus tas kelias lieka nubrėžtas ir tau atrodo kaip akivaizdus. Ir tu užmiršti žygio stebuklą, kuris buvo panašus į sugrįžimą".

LXXIX

Atėjo tasai, kurs prieštaravo mano tėvui:

„Žmonių laimė..." – kalbėjo jis.

Mano tėvas nutraukė jo šneką:

„Netark šito žodžio mano namuose. Man patinka žodžiai, kurie savyje turi gilumos svorį, bet aš išmetu tuščius lukštus".

„Tačiau, – jam prieštaravo kitas, – jei tu valstybės vadovas, pats pirmas nepasirūpinsi žmonių laime..."

„Man visai nerūpi, – atsakė tėvas, – vaikytis vėjų, kad sukaupčiau jų atsargas, nes jei aš juos laikysiu uždarytus, nebeliks vėjo".

„Bet, – sakė kitas, – jei būčiau valstybės vadovas, aš linkėčiau, kad žmonės būtų laimingi..."

„Aha, – tarė tėvas, – dabar tave girdžiu geriau. Šitas žodis visai ne tuščiaviduris. Iš tiesų aš pažinojau nelaimingų žmonių ir žmonių laimingų. Man taip pat teko pažinti riebių arba liesų žmonių, sergančių ir sveikų, gyvų ar mirusių. Ir aš noriu, kad žmonės būtų laimingi, taip pat labiau noriu, kad jie gyventų, o ne mirtų. Pagaliau neišvengiama, kad kartos turi išeiti".

„Taigi mes sutariame!" – sušuko kitas.

„Ne", – paprieštaravo tėvas.

Pamąstęs jis kalbėjo toliau:

„Nes kai tu šneki apie laimę, tu arba šneki apie žmogaus būseną būti laimingam kaip būti sveikam, ir aš visiškai negaliu paveikti to jausmų įkarščio, arba tu kalbi apie apčiuopiamą daiktą, kurio galiu užsimanyti. O kur jis yra?

Vienas žmogus laimingas ramybėje, kitas – kariaudamas, o dar kitas pageidauja vienatvės, kur patiria dvasios pakylėjimą, kitam

reikalingos šventinės minios, kad jomis pasidžiaugtų, kitas reikalauja džiaugsmo pasinerdamas į mokslines meditacijas, kurios duoda atsakymą į klausimus, dar kitas savo džiaugsmą randa Dieve, kuriame joks klausimas nebeturi prasmės.

Jei norėčiau laimę apibūdinti parafrazėmis, aš tau galbūt pasakyčiau, kad kalviui laimė kalti geležį, jūrininkui – plaukioti, turtuoliui – kaupti turtus, ir taip aš tau nieko nepasakyčiau, kad tu bent ką nors sužinotum. Beje, kartais laimė turtuoliui – plaukioti, kalviui – kaupti turtus, o jūrininkui – nieko neveikti. Šitaip iš tavo rankų išsprūsta vidurių neturintis vaiduoklis, kurį bergždžiai ketinai sugriebti.

Jei nori suprasti žodį, reikia jį išgirsti kaip atlygį, o ne kaip tikslą, nes tuomet jis visiškai bereikšmis. Panašiai aš žinau, kad daiktas gražus, bet atsisakau grožio kaip tikslo. Ar kada esi girdėjęs, kad skulptorius tau sakytų: „Iš šito akmens aš iškalsiu grožį"? Tie apsigauna tuščiu lyriškumu, kurie yra menkaverčiai skulptoriai. Kitą tikrąjį tu išgirsi sakant: „Stengiuosi iš akmens išgauti ką nors, kas būtų panašu į tai, kas mano viduje slegia. Visai neišmanau, kaip kitaip jį išgauti, nei kalant akmenį". Ir tebūna iškaltas veidas sunkus ir senas arba tegu rodo atstumiančią kaukę, arba tebūna užmigusi jaunystė, jei skulptorius didis. Tu taip pat tvirtini, kad kūrinys gražus, nes grožis juolab yra ne tikslas, o atlygis.

Ir kai tau anksčiau pasakiau, kad laimė turtuoliui būtų kaupti turtus, aš tau melavau, nes kalbam apie džiaugsmo ugnį, kuri apvainikuos kokį nors laimėjimą; tai bus jo pastangos ir vargas, už kuriuos bus atlyginta. Ir jei gyvenimas, plytintis jam prieš akis, akimirką pasirodo svaiginantis, tai atsitinka kaip ir tuomet, kai tave užplūsta džiaugsmas užkopus į kalną, kai išvysti kraštovaizdį, nes jis yra tavo pastangų statinys.

Ir jei aš tau pasakysiu, kad laimė vagiui yra tykoti po žvaigždėmis, tai reiškia, kad jame slypi dalis, kurią reikia gelbėti, ir atlygis už tą dalį, nes jis sutiko kęsti šaltį, nesaugumą ir vienatvę. Aukso, aš tau sakiau, jis geidžia kaip staigaus pasikeitimo į arkangelą, nes, sunkus ir pažeidžiamas, jis įsivaizduoja, kad tasai, kuris tolsta prispaudęs prie širdies auksą, yra lengvai nešamas neregimų sparnų.

Pasinėręs į savo meilės tylą, aš sugaišau daug laiko stebėdamas tuos žmones iš mano tautos, kurie atrodė laimingi. Ir aš visados

suvokiau, kad laimė juos aplankydavo kaip grožis statulą – niekada jos neieškojus. Nereikalauk iš manęs, skulptoriaus, kad imčiau vaikytis grožio; aš atsisėsiu nežinodamas, kur bėgti. Taip grožis tampa laime. Reikalauk, kad aš jiems išugdyčiau tokią dvasią, kurioje galėtų degti ugnis".

LXXX

Prisiminiau, ką mano tėvas buvo sakęs kitur: „Kad užauginčiau apelsinmedžių sodą, naudoju trąšas ir mėšlą, ir dirvą kapliuoju kauptuku, taip pat išpjaunu kai kurias šakas. Ir šitaip stiebiasi medis, galintis sukrauti žiedus. O aš, sodininkas, kapliuoju žemę nesirūpindamas žiedais nei laime, nes tam, kad atsirastų žiedais apsiklėtęs medis, iš pradžių reikia medžio, o kad žmogus būtų laimingas, iš pradžių reikia žmogaus".

Bet kitas vis dar klausinėjo:

„Jei žmonės vejasi visai ne laimę, tai ką jie vejasi?"

„Ak! – tarė tėvas. – Tai parodysiu vėliau".

Bet iš pradžių aš pareikšiu, kad konstatuodamas, jog džiaugsmas dažnai vainikuoja pastangas ir pergalę, tu padarai išvadą kaip kvailas logikas, kad žmonės grūmėsi siekdami laimės. Į tai aš atsakysiu, kad mirčiai vainikuojant gyvenimą žmonės teturi vieną norą, kuris yra mirtis. Ir taip mes vartojame žodžius, kurie yra bestuburės medūzos. O aš tau sakau, kad būna laimingų žmonių, kurie aukoja savo laimę, kad išvyktų į karą.

„Tai dėl to, kad atlikdami savo pareigą jie randa aukštesnę laimės formą..."

„Aš atsisakau su tavimi kalbėtis, jei tu nepripildysi savo žodžių reikšme, kurią būtų galima arba patvirtinti, arba paneigti. Nesugebėčiau kovoti su pavidalą keičiančiais drebučiais, nes jei laimė yra pirmosios meilės nuostaba ar mirties traukuliai, kai kulkai pataikius į pilvą tu negali pasiekti šulinio, kaip gali norėti, kad aš gretinčiau tavo teiginius su gyvenimu? Tu nieko nepatvirtinai, išskyrus tai, kad žmonės ieško to, ko ieško, ir vejasi tai, ką vejasi. Visiškai negresia, kad tu susilauksi prieštaravimo, ir aš neturiu ką veikti su nepažeidžiamomis tavo tiesomis.

Tu šneki taip, kaip kitas žongliruoja. Ir jei tu atsisakai pagrįsti savo paistalus, jei remdamasis laimės ilgesiu atsisakai paaiškinti, kodėl žmonės išėjo į karą, ir jei tu užsispyręs vis dėlto tvirtinsi, kad laimė paaiškina žmogaus elgesį, aš jau iš anksto girdžiu, kaip tu tvirtini, kad išvykimas į karą paaiškinamas beprotybės proveržiais. Bet aš reikalauju, kad tu pats save kompromituotum aiškindamas man žodžius, kuriuos vartoji, nes jei bepročiu pavadini tą, kuriam iš burnos veržiasi putos arba kuris vaikšto tik aukštyn kojom, pažiūrėjęs į kareivius, žingsniuojančius į karą abiem savo kojomis, aš neįstengčiau likti patenkintas.

Bet atsitinka, kad tu visai nemoki kalbos, kad man pasakytum, į ką nukreiptos žmonių pastangos ir kur privalau juos vesti. Ir tu vartoji pernelyg menkus indus, kaip antai beprotybė arba laimė, puoselėdamas bergždžią viltį juose uždaryti gyvenimą. Elgiesi panašiai kaip vaikas, kuris su kastuvėliu ir kibirėliu rankoje prie atlaso ketina perkelti į kitą vietą kalną".

„Tuomet pamokyk mane", – paprašė kitas.

LXXXI

Jei tu apsisprendi paklusdamas ne savo dvasios ar širdies jausmams, o paskatoms, kurias galima išsakyti lakiais posakiais, tuomet aš tave atmetu.

Todėl, kad tavo žodžiai visai ne kokio daikto ženklai, panašiai kaip tavo žmonos vardas, kuris ką nors reiškia, bet nieko netalpina. Tu negali samprotauti pasiremdamas vardu, nes svarbu ne tai. Ir tau nešauna į galvą pasakyti: „Jos vardas nurodo, kad ji graži..."

Taigi kaip galėtum norėti, kad samprotavimas apie gyvenimą galėtų pats vienas apsieiti be kitų? Ir jei yra koks nors kitas dalykas kaip garantas, galėtų būti, kad toks garantas, pridengtas ne tokiu spindinčiu samprotavimu, pasidarytų svarbesnis. Ir man nelabai rūpi lyginti jų formuluotes. Gyvenimas yra tai, kas yra.

Taigi jei kalba, kuria pasinaudodamas tu supažindini mane su savo veiklos paskatomis, yra kas nors kita nei poema, kuri priva-

lo man perduoti giliąją tavo esybės gaidą, jei ji neapima nieko, kas nesileidžia apsakomas, bet kuria tu ketini mane apkrauti, tuomet aš tave atmetu.

Juk mirštama ne dėl ženklo, o dėl ženklo garantijos, kuri, jei nori ją išreikšti ar pradėti ją išreikšti, reikalauja svorio knygų, esančių visose žemės bibliotekose, nes to, ką aš sučiupau griebdamas, negaliu tau išsakyti – juk būtina, kad pats būtum žingsniavęs, kad būtum gavęs mano eilėraščio kalną glėbdamas jo prasmę. O kiek žodžių ir kiek metų man prireiktų, jei norėčiau kalną perkelti į tavo esybę, į tave, kurs niekados nesitraukei nuo jūros?

Ir šaltinį, jeigu niekados nepatyrei troškulio ir niekada tvirtai nespaudei delnų atkišdamas juos, kad gautum vandens. Aš galiu puikiai apdainuoti šaltinius; kur yra patirtis, kurią išjudinu, ir raumenys, kuriuos pažadins tavo prisiminimai?

Gerai žinau, kad iš pradžių tau reikėjo prabilti ne apie šaltinius, o apie Dievą. Bet kad mano kalba būtų veiksminga ir kad tau bei man galėtų tapti veiksmu, būtina, kad tavo esybėje ji ką nors užgautų. Todėl, jei užsimanysiu parodyti tau Dievą, iš pradžių pasiųsiu kopti į kalnus tam, kad žvaigždėta ketera tave paveiktų visa gundoma galia. Pasiųsiu tave mirti iš troškulio į dykumas tam, kad šaltiniai įstengtų tave užkerėti. Paskui išsiųsiu tave šešis mėnesius skaldyti akmenų tam, kad pietų saulė tave nukamuotų. Po to pasakysiu: „Tasai, kurį išsunkė vidudienio saulė ir kuris, apgaubtas nakties paslapties, užkopė į žvaigždėtą keterą, numalšina troškulį dieviškųjų šaltinių tyloje".

Ir tu įtikėsi į Dievą.

Ir tu neįstengsi man Jo paneigti, nes paprasčiausiai Jis bus, kaip būna liūdesys veide, jei aš jį iškaliau.

Nes tai visai ne kalba ir ne veiksmas, tai du to paties Dievo aspektai. Štai todėl aš maldą vadinu triūsu, o žemės arimą – meditacija.

LXXXII

Ir man iškilo didžioji tiesa apie pastovumą.

Nes tau nėra ko tikėtis, jei niekas netveria ilgiau už tave. Ir aš prisimenu gentį, garbinusią mirusiuosius. Ir kiekvienos šeimos ant-

kapinis akmuo vieną po kito priglausdavo mirusiuosius. Ir jie buvo tenai, ir išlaikydavo pastovumą.

„Ar jūs laimingi?" – paklausiau jų.

„Ir kaip nebūsime laimingi žinodami, kur eisime miegoti..."

LXXXIII

Mane apėmė baisiausias nuovargis. Man pasirodė paprasčiau sau pasakyti, kad aš buvau tarytum Dievo apleistas, nes jaučiau, kad neturiu skliautinės plytos ir kad niekas manyje nebeskamba. Nutilo balsas, kalbąs tyloje. Ir užkopęs į aukščiausią bokštą pagalvojau: „Kam tos žvaigždės?" Ir žvilgsniu apmetęs savo valdas, savęs klausiau: „Kam tos valdos?" Ir kai iš užmigusio miesto kilo aimana, aš savęs klausiau: „Kam šita aimana?" Aš buvau pasiklydęs kaip svetimšalis padrikoje minioje, kuri nešneka jo kalba. Buvau tarytum drabužis, kurį žmogus nusirengė. Sugniuždytas ir vienišas. Buvau panašus į negyvenamą namą. Ir kaip tik stigo skliautinės plytos, nes jokia mano esybės dalis nebuvo reikalinga. Tačiau aš esu tas pats, galvojau, išmanau tuos pačius dalykus, sąmoningai suvokiu tuos pačius prisiminimus, žiūriu į tą patį reginį nuo šiolei pasinėręs į nereikalingą sumaištį. Taip ir geriausiai pastatyta bazilika, kai nėra gyvo žmogaus, kuris ją atidžiai apžiūrėtų apimdamas visumą, kuris gėrėtųsi jos tyla ir kuris ją sureikšmintų paskendęs savo širdies meditacijoje, tėra akmenų sankaupa. Tas pats atsitinka ir man, ir mano išminčiai, ir mano jausmų pagavoms, ir mano prisiminimams. Aš buvau varpų sankaupa, bet ne pėdas. Ir aš patyriau nuobodulį, kuris apninka pirmiausia, kai žmogus pasijunta esąs atskirtas nuo Dievo.

Ne nukankintas, kas būdinga žmogui, o žlugęs. Ir aš lengvai būčiau griebęsis žiaurumo, paskendęs savo sodo nuobodulyje, kur vaikščiojau tuščiais žingsniais lygiai kaip kažkas, kuris ko nors laukia. Ir gyvena laikiname pasaulyje. Aš kreipiausi į Dievą daugybe maldų, bet tai buvo ne maldos, nes jos sklido visai ne iš žmogaus, o iš žmogaus regimybės, paruoštos, bet nedegančios žvakės. „Ak, aš užgniaužiu savy savo įkarštį", – galvojau suprasdamas, kad įkarštis tėra vaisius dieviško mazgo, kuris suriša daik-

tus. Jis tuomet būna vairuojamas laivas. Pamatyta bazilika. Bet kuo jis būna, jei ne netvarkingai suverstos medžiagos, per kurias neįstengi įskaityti nei architekto, nei skulptoriaus?"

Kaip tik tuomet aš perpratau, kad tasai, kuris atpažįsta skulptūros šypseną arba kraštovaizdžio grožį, arba šventovės tylą, atranda Dievą. Nes jis peržengia daikto ribas, kad pasiektų raktą, ir žodžius, kad išgirstų giesmę, ir naktį, ir žvaigždes, kad patirtų amžinybę. Nes Dievas pirmiausia yra tavo kalbos prasmė ir tavo kalba, jei įgyja prasmę, parodo tau Dievą. Vaikučio ašaros, jei jos tave jaudina, yra langelis, pravertas į atvirą jūrą, nes susidūrusios su tavimi duoda atgarsį ne vien tik šios ašaros. Vaikas yra tas, kuris paima tave už rankos, kad pamokytų.

„Kodėl verčiate mane, Viešpatie, keliauti per dykumą? Aš vargstu pakliuvęs tarp dygliakrūmių. Užtenka Jums duoti vieną ženklą, ir dykuma persimainytų, ir šviesus smėlis, ir horizontas, ir didis romus vėjas taptų ne padrika sankaupa, o sodria karalija, kuria aš gėriuosi ir šitaip sugebu Jus perskaityti".

Ir man pasirodė, kad Dievas akivaizdžiai leidžiasi skaitomas per savo nebuvimą, jei pasitraukia, nes jūrininkui Jis – jūros, sutuoktiniui – meilės reikšmė. Bet pasitaiko valandų, kai jūrininkas klausia savęs: „Kam reikalinga jūra?" O sutuoktinis: „Kam reikalinga meilė?" Ir jie pluša apimti nuobodžio. Nieko jiems nestinga, išskyrus dievišką mazgą, kuris suriša daiktus. Ir jiems stinga visko.

„Jei Dievas pasitrauks nuo mano tautos, galvojau, kaip pasitraukė nuo manęs, aš juos paversiu skruzdėlyno skruzdėlėmis, nes jie praras bet kokį įkarštį. Kai tik žaidžiamieji kauliukai praranda prasmę, žaidimas pasidaro nebeįmanomas".

Ir aš supratau, kad protas šiuo atveju tau nepadės. Žinoma, tu gali galvoti apie šventyklos akmenų dėliojimą, bet tu nesuvoksi esmės, kuri sprūsta iš akmenų. Ir tu gali galvoti apie nosį, ausį ir skulptūros lūpas, bet tu nesuvoksi esmės, kuri sprūsta iš molio. Kalba sukosi apie tai, kaip pagauti Dievą, nes jis pagaunamas spąstais, kurie visiškai nėra jo esmė.

Kai aš, skulptorius, sukūriau veidą, įtvirtinau suvaržymą. Bet kokia sukurta struktūra yra suvaržymas. Kai tik kažką sugriebiau,

aš sugniaužiau kumštį, kad išsaugočiau. Nekalbėk man apie žodžių laisvę eilėraštyje. Aš juos pajungiau vienus kitiems pagal savo tvarką.

Gali atsitikti, kad mano šventovė bus sugriauta norint panaudoti jos akmenis kitai šventovei. Yra mirčių ir yra gimimų. Bet nekalbėk man apie akmenų laisvę, nes tuomet neatsiras šventovė.

Aš nesupratau, kaip žmonės skiria suvaržymus nuo laisvės. Juo daugiau kelių nutiesiau, juo tu laisvesnis pasirinkdamas. Taigi kiekvienas kelias yra suvaržymas, nes iš šonų pastačiau užtvaras. Bet ką tu vadini laisve, jei nėra kelių, iš kurių galėtum rinktis? Laisve vadini teisę klaidžioti tuštumoje? Tuo pat metu, kai įtvirtinamas kelio suvaržymas, tavo laisvė išauga.

Neturėdamas instrumento tu nesi laisvas ir negali priartėti prie savo melodijų. Be privalomų nosies ir ausų, tu nesi laisvas kurti skulptūros šypseną. Tas, kuris nori pakilti hierarchijos laipteliais ir praturtėti daugiau patirdamas, iš pradžių prašo, kad būtų suvaržytas. Ir primesti ritualai tave augina. O nuliūdęs vaikas, pamatęs kitus žaidžiant, pirmiausia reikalauja, kad jam taip pat primestų žaidimo taisykles, kurios vienintelės paskatins jį tapti. Bet liūdnas būna tas, kuris klausosi skambančio varpo, kai jis nieko iš jo nereikalauja. Ir kai skardena trimitas, tu esi liūdnas ir neprivalai keltis, bet tu matai laimingą tąjį, kuris tau sako: „Išgirdau signalą, skirtą man, ir keliuosi". Bet kitiems nėra nei varpo skambėjimo, nei trimito, ir jie lieka liūdni. Laisvė jiems tėra laisvė visiškai nebūti.

LXXXIV

Tie, kurie maišo kalbas, klysta, nes, žinoma, šen bei ten gali pristigti epiteto tam tikrai žalumai, būdingai jauniems miežiams, apibūdinti, ir galbūt aš jį rasiu savo kaimyno kalboje. Bet kalbam apie ženklus. Taip aš galiu nurodyti savo meilės savybę sakydamas, kad moteris graži. Taip galiu nurodyti savo bičiulio bruožą teigdamas, kad jis kuklus. Bet taip aš nepernešu nieko, kas būtų gyvenimo judesys. Ir daiktas nagrinėjamas kaip negyvas.

Žinoma, yra tautų, kurios sukūrė kokybę iš įvairių savybių, ku-

rios įvardijo kitu vardu kitokį piešinį, išryškėjusį per tas pačias medžiagas, ir kurios turi žodį jam pasakyti. Galbūt įmanoma įvardyti liūdesį, kuris nežinia kodėl apima tave vakare prie durų, kai saulė paliauja deginusi ir naktis netrukus privalės apraminti tavo veiklą, kuri yra gyvenimo baimė, nes vaikų alsavimas visados gali virsti pernelyg trūkčiojamu ligos alsavimu, kaip ir baimė kalno, į kurį reikia kopti, kai tu imi būgštauti, kad jie atsisakys tai daryti, ir norėtum paimti juos už rankos trokšdamas padėti. Ir tas žodis taptų tavo patirties išraiška ir tavo tautos paveldu, jei jis būtų dažnai vartojamas.

Bet aš neperkeliu nieko, ko tu nežinotum. Ir savo esme mano kalba sukurta visai ne tam, kad perduotų jau baigtas visumas, kaip nuspalvinti gėlę rausvai, ji sukurta vartojant paprasčiausius žodžius – veiksmus, kurie tave užmezga, o ne pavadinti veiksmą gražiu, tik tarti, kad jis sukūrė tylą širdy tarytum fontanas per popietę.

Ir tu privalai branginti veiksmus, kurie leidžia pasireikšti tavo tautos genijui ir suriša mazgus pagal jos genijų taip, kaip karklo pintinių raštą ar jūros tinklą. Bet jeigu tu, užuot praturtinęs žmogų, sumaišai kalbas, palieki jį tuščią, nes užuot išreiškęs gyvenimą, užuot aprėpęs jo veiksmus, pasiūlai jam tik baigtus, nuvalkiotus veiksmus ir, užuot pasakęs man apie atradimą, kurį paskatino padaryti tam tikra žalia spalva, ir kad tave maitina ir tavo regėseną keičia jaunų miežių spalva, kai grįžti iš dykumos, štai tu pasinaudoji jau pasiūlytu produktu, kuris, leisdamas tau nurodyti, trukdo suvokti.

Nes bergždžia yra tavo pretenzija man įvardyti visas spalvas imant vardus iš ten, kur jie nurodyti, ir visus jausmus imant iš ten, kur žmogus juos patiria ir kur žodis reziumuoja patirtį, išgyventą per kartas, ir visas vidines būsenas, kaip antai gėrėjimasis vakaru, imant jas iš ten, kur atsitiktinumas liepė jas išsakyti. Įsitikinęs, kad praturtinai žmogų leisdamas jam įvaldyti visuotinį vapaliojimą. Kai vienintelis tikras žmogaus turtas ir dieviškumas visai nebuvo teisė remtis žodynu, o tik galimybė išeiti iš savęs į savo esmę; kaip tik tam nėra žodžio, kuris išsakytų, jei iš pradžių man

nieko nepraneštum, jei paskui prireiktų daugiau žodžių, nei yra smėlio smilčių jūrų pakrantėse.

Kas yra žodžiai, kuriuos pavogsi ir kurie sugadins tavo kalbą, palyginti su tuo, ką galėtum išsakyti pats?

Juk vienintelės vertos įvardijimo yra kalnų viršūnės, išskirtos iš kitų ir sukuriančios tau aiškesnį pasaulį. Ir gali būti, kad taip tau atnešu, jeigu kuriu, kelias naujas tiesas, kurių vardas, vieną kartą įvardijus, tavo širdyje bus vardas kokios nors naujos dievybės, nes ji išreiškia tam tikras sąsajas savybių, kurių elementai nėra nauji, bet tokie pasidarė toje dievybėje.

Nes aš perpratau. Ir gerai, kad bijodamas, jog vėliau nepasiklystum, aš geležimi įdeginsiu tavo širdyje šifrą, kuris gali tave užauginti.

Bet žinok, kad be skliautinių plytų, kurias man atskleidė kiti, tu, tu nieko negali nurodyti žodžiais, kas būtų tavo esmė ir tavo gyvenimas. Ir jei nuspalvini dangų raudonai, o jūrą – mėlynai, aš atsisakau susijaudinti, nes iš tiesų tau būtų pernelyg paprasta mane sujaudinti!

Kad sujaudintum, reikia mane įmegzti į tavo kalbos saitus, štai kodėl stilius yra dieviškas veiksmas. Tuomet tu primeti savo struktūrą ir pačius savo gyvenimo judesius, kuriems nėra lygių pasaulyje, nes jei visi šnekėjo apie žvaigždes ir šaltinį, ir apie kalną, niekas tau neliepė kopti į jį, kad atsigertum iš žvaigždėtų šaltinių šviežio jų pieno.

Bet jei atsitiktinai yra kalba, kurioje tas žodis paminėtas, tuomet aš nieko neišradau ir neatnešu nieko, kas būtų gyva. Neapsunkink savęs tuo žodžiu, jei jis neturi būti kiekvieną dieną reikalingas, nes tai netikri dievai, kurie netarnauja kiekvieno vakaro maldoms.

Bet jei atsitinka, kad vaizdas tave apšviečia, tuomet jis yra kalno ketera, nuo kurios kraštovaizdis susiklosto tvarkingai. Ir Dievo dovana. Duok jai vardą, kad ją prisimintum.

LXXXV

Mane apėmė begalinis troškimas ugdyti sielas. Ir apėmė neapykanta vartojimo garbintojams, nes galų gale, jei tu tvirtini tarnaująs realybei, tu nerasi nieko kita, tik maistą, kurį galėsi pasiūlyti žmogui, kurio skonis mažai tekinta priklausomai nuo civilizacijos. (O dar aš kalbėjau apie vandenį, virstantį giesme!)

Juk tau malonu būti provincijos valdytoju, tu esi dėkingas tik mano architektūrai, kuri šią akimirką tau visiškai nenaudinga; ji tik išaukština tave pagal mano valdų atvaizdą, kurį įtvirtinau. Ir netgi tavo tuštybės malonumai neatsiranda iš svorį turinčių daiktų, nes šią akimirką jie tau visai nereikalingi, ir į jų spalvą, kurią jie įgyja mano valstybės šviesoje, tu tik atidžiai įsižiūri.

Ir tu, kuri penkiolika metų maudeisi kvapniose medžiagose ir aliejuose, gavai poezijos, grakštumo ir tylos pamokas, kuri vienintelė buvai turininga ir kuri po glotnia kakta esi šaltinių tėvynė, ar dėl to, kad kitoks kūnas panašus į josios, tu man sakysi, kad tavo naktims ji gamina tokį pat gėrimą kaip ir prostitutė, kuriai tu sumoki.

Ir visiškai jų neskirdamas dėl sumetimo, kad nori praturtėti lengvindamas savo laimėjimus, nes tau paprasčiau pasitiekti prostitutę, o ne išugdyti princesę, ir taip tu nuskurdinsi pats save.

Gali atsitikti, kad tu nesugebėsi mėgautis princese, nes eilėraštis nėra nei dovana, nei atsargos, tai yra tavo paties kopimas; gali atsitikti, kad tu neišmoksi grakštaus judesio, kaip ir neįdėjęs pastangų nesuvoksi muzikos, – ne todėl, kad ji nieko verta, o todėl, kad paprasčiausiai tavęs nėra.

Pasinėręs į savo meilės tylą klausiausi, kaip šnekasi žmonės. Išgirdau, kaip jie susijaudina. Pamačiau, kaip blyksteli plieniniai peiliai kilus kivirčams. Suskretę kaip ir jų landynės, nežinantys nieko daugiau, tik maisto godulį; aš niekados nesu pastebėjęs, kad jie sukrustų dėl gėrybių, kurios būtų turėjusios prasmę už jų kalbos ribų. Juk moteris, dėl kurios tu trokšti žudyti, visados yra kažkas kita nei paprastas kūnas, kažkas ypatinga tarytum tėvynė, už kurios ribų atsidūręs tu pastebi, kad esi ištremtas ir bereikšmis, nes staiga pasigendi virdulio, kuriame plikoma vakaro arbata – per jį tu prarandi jo prasmę.

Bet jei kvailai besielgdamas tu apsirinki ir matydamas, kaip žmonės brangina vakaro virdulį, imi jį garbinti dėl jo paties ir pavergi žmogų, kad jį nukaltų, tuomet nebelieka žmonių, kurie mylėtų tą virdulį, taigi tu sužlugdai ir viena, ir kita.

Tas pats bus, jei padalysi į gabalus veidą atpažindamas vaikų švelnumą ir pamaldžią pagarbą, apgaubusią ligonio lovą, ir tylą, įsiviešpatavusią tarytum aplink altorių, ir orią motinystę. Tuomet tu man pastatysi arklides ir tvartus, kad jų atsirastų kuo daugiau, ir į juos sugrūsi bandas moterų, kad jos gimdytų.

Ir tu būsi amžiams praradęs tai, ką ketinai globoti, nes tau nė motais galvijų skaičiaus svyravimai, kai kalbama apie penimus galvijus.

Aš ugdau žmogaus dvasią ir statau jam sienas bei ribojančias užtvaras, ir nupiešiu jam sodus ir, kad būtų garbinamas kūdikis ir kad jis įgytų prasmę širdyje, gali atsitikti, kad galbūt regimai nesudarysiu palankių sąlygų gausumui, nes aš tikiu ne tavo logika, o polinkiu mylėti.

Jei tu esi, tu augini savo medį, o jei aš išgalvoju ir įdiegiu medį, tepasiūlau sėklą. Gėlė ir vaisiai joje miega kaip galimybė tos galios guolyje. Ir jei tu rutuliosies, rutuliosies paklusdamas mano iš anksto neapgalvotoms linijoms, nes aš visiškai jomis nesirūpinau. O būdamas tu gali tapti. Ir tavo meilė tampa tos meilės kūdikiu.

LXXXVI

Ir aš susidūriau su slenksčiu, nes būna laikų, kai kalba neįstengia nieko suprasti nei nieko numatyti. Anie žmonės man priešpriešina pasaulį kaip rebusą ir reikalauja, kad aš jį jiems paaiškinčiau. Bet paaiškinimo nėra, ir pasaulis tampa beprasmis.

„Ar mes turime pasiduoti, ar kautis?" Reikia pasiduoti, kad išgyventum, ir kautis, kad galėtum egzistuoti. Netrukdyk veikti gyvenimui. Nes tokia yra šios dienos bėda, kad gyvenimo tiesa, norėdama save išreikšti, įgis prieštaringas formas. Bet neprisigalvok iliuzijų; toks, koks esi, esi miręs. Ir tavo prieštaravimai, atsiradę iš permainos, ir tavo kančios, ir tavo vargai. Tu traški ir plyšti. Ir

tavo tyla – tai javo grūdo tyla žemėje, kur jis pūva tam, kad taptų. Ir tavo nevaisingumas yra nevaisingumas tūnant drugio lėliukėje. Bet tu atgimsi pasipuošęs sparnais.

Tu tarsi pats sau užkopęs į kalną, ant kurio išsisprendžia tavo problemos: „Kaip iš pradžių aš šito nesupratau?" Tarytum būtų buvę iš pradžių kažkas, ką būtų reikėję suprasti.

LXXXVII

Tu negausi ženklo, nes dievybės žymė, iš kurios trokšti jo sulaukti, tai pati tyla. Ir akmenys ničnieko nenutuokia apie šventovę, kurią jie sudaro, ir ničnieko negali apie ją išmanyti. Nei žievės gabalas apie medį, kurį jis sudaro su kitais. Nei pats medis arba būstas apie valdą, kurią jie sudaro su kitais. Nei tu apie Dievą. Nes reikėtų, kad šventovė pasirodytų akmeniui arba medis žievei, bet tai beprasmiška, nes akmeniui nėra tokios kalbos, į kurią būtų galima sutalpinti šventovę. Kalba yra medžio lygmens.

Toks buvo mano atradimas atlikus kelionę Dievop.

Visados vienas, uždarytas savyje, akistatoje su savim. Ir visai neturiu vilties pats savo jėgomis išsiveržti iš savo vienatvės. Akmuo nepuoselėja vilties būti kuo nors kitu nei akmeniu. Bet bendradarbiaudamas jis telkiasi į daiktą ir tampa šventove.

Nebeturiu vilties siekti, kad man pasirodytų arkangelas, nes arba jis neregimas, arba jo nėra. Tie, kurie tikisi sulaukti Dievo ženklo, taip daro todėl, kad nori paversti jį veidrodžio atspindžiu ir jame nieko nerasti – tik pačius save. Bet susiliejus su savo tauta apima šiluma, kuri mane pakeičia. Ir tai yra Dievo žymė, nes kartą stojus tylai ji yra tikra visiems akmenims. Taigi aš pats, atsidūręs už visų bendrijų ribų, niekuo nesu svarbus ir nesugebėčiau tenkintis savimi.

Taigi leiskite sau būti javo grūdu klojime per žiemą ir miegokite.

LXXXVIII

Tai atsisakymas būti pranoktiems:

„Aš", – sako jie.

Ir plekšnoja sau per pilvą. Tarytum kažkas būtų juose, per juos. Taip pat būtų, jei šventovės akmenys sakytų: „Aš, aš, aš..."

Taip pat atsitiko tiems, kuriuos nuteisiau kasti deimantus. Jų prakaitas, aimanos, varginantis darbas virto deimantais ir šviesa. Jie gyveno deimanto dėka, jis buvo jų reikšmė. Bet atėjo diena, kai jie pradėjo maištauti. „Aš, aš, aš!" – šaukė jie. Ir jie atsisakė paklusti deimantui. Nebenorėjo tapti. Norėjo jaustis gerbiami patys dėl savęs. Vietoj deimanto siūlė patys save kaip pavyzdį. Buvo bjaurūs, nes gražūs buvo per deimantą, nes akmenys gražūs šventovėje, medis gražus valdoje, upė graži valstybėje. Ir žmonės apdainuoja upę: „Tu, mūsų bandų girdytoja, tu, mūsų lygumų kraujas, tu, laivų vedlė..."

Bet tie vertino save kaip tikslą ir paskirtį, nuo šiolei domėdamiesi tik tuo, kas jiems tarnavo, o ne juos pranokstančiais dalykais, kuriems būtų tarnavę jie.

Ir todėl jie iššudė kunigaikščius, sumalė į dulkes deimantus, kad galėtų juos pasidalyti, sugrūdo į kalėjimus tuos, kurie, būdami tiesos ieškotojai, būtų galėję vieną dieną jiems viešpatauti. „Atėjo laikas, – aiškino jie, – kad šventovė tarnautų akmenims". Ir visi jie pasišalino praturtėję, galvojo jie, šventovės gabalais, bet praradę dievišką savo dalį ir virtę paprastu statybiniu laužu!

LXXXIX

Tačiau tu klausi:

„Kur prasideda vergija, kur ji baigiasi, kur prasideda visuotinybė, kur ji baigiasi? O žmogaus teisės, kur jos prasideda? Nes aš žinau šventovės teises, kurios yra akmenų prasmė, ir valstybės teises, kurios yra žmonių prasmė, ir eilėraščio teises, kurios yra žodžių prasmė. Bet aš visiškai nepripažįstu nei akmenų teisių, nukreiptų prieš šventovę, nei žodžių teisių – prieš eilėraštį, nei žmogaus teisių – prieš valstybę.

Čia nėra tikro egoizmo, tik sudarkymas. Ir to, kuris pasišalina vienui vienas sakydamas: „Aš, aš, aš...", tarytum nebūtų karalijos. Tas pat atsitinka akmeniui, iškritusiam iš šventovės, arba sausam žodžiui, atsidūrusiam už eilėraščio, arba tokiam kūno fragmentui, kuris nesudaro kūno dalies".

„Bet, – jam aiškina kiti, – aš galiu panaikinti valstybes ir suvienyti žmones vienintelėje šventovėje, ir štai jie įgyja savo prasmę iš erdvesnės šventovės..."

Tai todėl, kad tu nieko neišmanai, nes iš pradžių matai akmenis, sudarančius ranką ir taip įgyjančius prasmę. Dar kiti sudaro krūtinę, kiti – sparną. Bet kartu jie sudaro akmeninį angelą. O kiti drauge sudaro skliauto strėlę, dar kiti – koloną. Ir dabar, jei tu paimi tuos akmeninius angelus, tas skliauto strėles ir kolonas, visi kartu jie sudaro šventovę. O dabar, jei tu paimsi visas šventoves, jos sudarys šventąjį miestą, kuris tave valdys, kai atliksi žygį per dykumą. Ar tu tvirtini, kad užuot pajungus akmenis rankai, krūtinei ir skulptūros sparnui, paskui per statulas – šventovei, po to per šventoves – šventajam miestui, tau būtų naudingiau iš karto juos pajungti šventajam miestui, iš jų sukrauti didelę krūvą tarytum šventojo miesto spinduliavimas, kuris yra vientisas, visai neatsirandantis iš tos įvairovės. Tarytum kolonos spinduliavimas, kuris yra vientisas, negalėtų atsirasti iš kapitelio, kamieno ir cokolio, kurie yra įvairūs, nes juo tiesa aukštesnė, juo iš aukščiau tu privalai ją stebėti, kad ją suvoktum. Gyvenimas vientisas, kaip ir polinkis eiti jūros link, tačiau eidamas per pakopas jis įvairėja, perduoda savo galią iš Būtybės Būtybei kaip iš vieno lygmens į kitą lygmenį. Juk šis burlaivis, nors įvairių detalių junginys, yra vientisas, pažvelgęs iš arčiau, tu jame randi bures, stiebus, pirmagalį, korpusą, forštevenį. Dar akyliau įsižiūrėjęs pastebi, kad kiekvienas turi virvių, skridinių, lentų ir vinių. Ir kiekviena jų dalis dar leidžiasi dalijama.

Ir mano valstybė neturi nei reikšmės, nei tikro gyvenimo, nei pagal komandą „ramiai!" įsitempusių kareivių per paradą, kaip paprastas miestas, jei jis tėra tvarkingai išdėlioti akmenys. Bet pirmiausia tavo židinys. Paskui židiniai sudaro šeimą. Šeimos – gentį. Po to gentys – provinciją. Provincijos – valstybę. Ir tą valstybę tu regi uolią ir plušančią nuo rytų iki vakarų ir nuo šiaurės iki

pietų, taip kaip jūroje plaukiantis burlaivis, kuris naudojasi vėjais ir juos tvarko siekdamas tikslo, kuris nesikeičia, nors vėjas keičiasi, o burlaivis tėra detalių junginys.

Ir dabar tu gali tęsti savo darbą kopdamas į viršų, ir užimti valstybes, kad iš jų padarytum erdvesnį laivą, kuris susiurbtų į save kitus laivus ir neštų juos ta pačia kryptimi pasinaudodamas įvairiais nesikeičiančiais vėjais, nors forštevenio kryptis žvaigždėse nesikeis. Suvienyti – tai geriau surišti įvairius paskirus dalykus, o ne juos pašalinti siekiant bergždžios tvarkos".

(Bet patys savaime lygmenys neegzistuoja. Tu išvardijai keletą. Būtum galėjęs įvardyti kitus, kurie būtų apėmę pirmuosius. Neužtikrintas dalykas.)

XC

Tačiau štai tave apima nerimas, nes tu matai, kaip piktas tironas gniuždo žmones. Ir palūkininkas juos laiko pavergęs. Ir kartais šventovės statytojas visai netarnauja Dievui, bet stengiasi pats dėl savęs ir siurbia žmonių prakaitą. Ir tau nepasirodė, kad dėl to žmonės būtų išaugę.

Todėl, kad jų elgesys buvo blogas. Juk kalbama visai ne apie tai, kaip kopti į viršų ir atsitiktinai sudėliojus akmenis iš jų padaryti ranką, atsitiktinai sudėliojus kūno dalis – akmeninį angelą, atsitiktinai sudėliojus angelus arba kolonas, arba skliautines strėles – šventovę. Nes tu esi laisvas sustoti tame lygmenyje, kuriame nori. Ir visai ne geriau pajungti žmones šventovei nei paprastai skulptūros rankai. Juk nei tironas, nei palūkininkas, nei ranka, nei šventovė neturi savybių, kurios sugertų žmones ir juos praturtintų atsilygindamos už jų pačių praturtėjimą.

Visai ne žemės medžiagos atsitiktinai susitvarko ir medyje kyla į viršų. Kad išaugintum medį, iš pradžių tu numetei sėklą, kurioje jis miegojo. Jis atsirado iš viršaus, o ne iš apačios.

Tavo piramidė beprasmė, jei ji neužsibaigia Dievu, nes Jis pasklinda žmonėse juos perkeitęs. Tu gali aukotis kunigaikščiui, jei jis pats Dieve puola ant kelių. Nes tuomet tavo geras, pakeitęs skonį ir esmę, sugrįžta tau. Ir palūkininko neliks, neliks nė vie-

nos rankos, nė vienos šventovės, nė vienos skulptūros. Iš kur atsirastų ranka, jei ji nebūtų išaugusi iš kūno? Kūnas nėra kūno narių sankaupa. Bet taip, kaip burlaivis nėra įvairių atsitiktinai sujungtų elementų darinys, o priešingai, iš įvairovės ir regimų prieštaravimų atsirandąs dėl vienintelio polinkio į jūrą, kuris yra vientisas, taip ir kūnas pavirsta įvairiais nariais, bet nėra sankaupa, nes niekas neina nuo medžiagų visumos link, bet, kaip tau pasakys bet kuris kūrėjas, bet kuris sodininkas ir poetas, nuo visumos traukia medžiagų link. Ir man užtenka uždegti žmones meile bokštams, kurie iškyla virš smėlynų, kad mano architektų vergų vergai sugalvotų, kaip pristatyti akmenis, ir daug kitų dalykų.

XCI

Didelė klaida yra neišmanymas, kad įstatymas – daiktų reikšmė, o ne daugmaž sterilus daiktams taikomas ritualas. Leisdamas įstatymus, susijusius su meile, aš paskatinu rastis tokią meilės formą. Mano meilę apibrėžia suvaržymai, kuriuos jai primetu. Taigi įstatymas gali būti paprotys, kaip ir žandaras.

XCII

Todėl šią naktį užlipu ant tvirtovės sienų, iš kur laikau miestą savo valdžioje, o mano įgulos saugo valstybės miestus ir palaiko vieni su kitais ryšį uždegdami ant kalnų laužus; taip kartais susišaukia vieni su kitais sargybiniai, vaikščiojantys išilgai tvirtovės sienų. Ir kiekvienas nuobodžiauja, tačiau vėliau pastebės, kad toks vaikščiojimas teikė prasmę, nes sargybiniui neduota kalba, kad jo žingsniai skambėtų širdy, ir jis nežino, ką daro, ir kiekvienas mano nuobodžiaująs ir laukiąs vakarienės valandos. Bet aš gerai žinau, kad žmonių kalbai nereikia skirti per daug dėmesio ir kad mano sargybiniai, kurie svajoja apie sriubą ir žiovauja eidami sargybos lažą, klysta, nes vėliau, atėjus vakarienės metui, sargybinis valgo ir atsikerta kaimynui, ir jis erdvus, nes jei užspausčiau jį prie lovio, neliktų nieko – vien galvijai.

Taigi tą naktį, kai valstybė supleišėja, kai slegia kelių laužų ant kalnų nebuvimas, nes naktis gali laimėti gesindama laužus vieną po kito, o tai yra valstybės griūtis, kuri ims grasinti net vakarienės skoniui ir net bučinio, kuriuo motina bučiuoja vaiką, prasmei. Nes tas vaikas kitas, jis nepriklauso valstybei, ir jį bučiuodamas nebučiuoji Dievo.

Kai grasina gaisras, žmonės paleidžia priešpriešinę ugnį. Iš savo ištikimų kareivių aš padariau geležinį žiedą ir viską, ką jame uždariau, aš sutraiškiau. Pereinamoji karta, kokią reikšmę tau turi laužai, kuriuos pereiti tave priverčiau! Reikia gelbėti daiktų reikšmės šventovę, nes gyvenimas mane išmokė, kad nėra tikros kančios sužalotame kūne ir net mirtyje. Bet aidėjimas stiprėja priklausomai nuo dydžio šventovės, kuri suteikia prasmę žmonių veiksmams. Ir jeigu tą, kuris buvo išugdytas ištikimas valstybei, laikai už valstybės ribų jo tremties kalėjime, tu matai, kaip jis nusibrozdina rankas į grotas ir atsisako gerti, nes jo šneka nebetenka prasmės. Ir kas kitas, jei ne jisai, nusibrozdintų rankas? Ir tasai, kuris buvo išugdytas vadovaujantis tėvo morale jo sūnui įkritus į srovę, o tu jį sulaikysi ant kranto ir jausi, kaip jis raivosi tavo glėby norėdamas ištrūkti, ir klykia, ir nori mestis į bedugnę, nes jo kalba nebetenka prasmės. Bet tą pirmąjį tu matai besididžiuojantį ir didingą per valstybės šventadienį, o antrąjį regi spinduliuojantį per sūnaus gimimo dieną. Ir tai, kas tau sukelia didžiausias kančias, neša tauriausią džiaugsmą, nes kančios ir džiaugsmai yra tavo ryšių vaisiai, o tavo ryšiai – struktūros, kurias tau primečiau. O aš noriu išgelbėti žmones ir priversti juos gyventi, net jei paliečiu juos ne tokiu būdu ir sukeliu jiems kančią, kaip antai uždarau į kalėjimą, kuris atskiria nuo šeimos arba tremties, atskiria nuo valstybės, nes jei tu man priekaištausi už kančią ilgėtis šeimos ar valstybės, aš tau atsakysiu, kad tavo elgesys absurdiškas, nes aš gelbsčiu tai, kas verčia tave būti.

Pereinamoji karta, paveldėtoja šventovės, kurios galbūt tu nesugebi pamatyti, nes stinga perspektyvos, bet toji šventovė sukuria tavo širdies platybes bei tavo žodžių skambėjimą ir uždega didelius vidinius tavo džiaugsmo laužus – per tave aš išgelbėsiu tą šventovę. Taigi ką tuomet reiškia geležinis kareivių žiedas?

Žmonės mane praminė teisinguoju. Aš toks ir esu. Jei pralieju

kraują, tai vien tam, kad įtvirtinčiau ne savo žiaurumą, o gailestingumą, nes tą žmogų, kuris dabar mane bučiuoja atsiklaupęs ant kelių, aš galiu palaiminti. Ir mano palaiminimas jį praturtina. Ir jis ramus pasišalina. Bet tasai, kuris abejoja mano galia, ką jis iš to laimi? Jeigu aš, liedamas savo šypsenos medų, iškeliu virš jo savo pirštą, jis nesugeba jo priimti. Ir jis pasitraukia skurdus, nes nepraturtės vienatvėje šaukdamas: „Aš, aš, aš...", nes šauksmas lieka be atsako. Ir jei jis mane nustumtų nuo tvirtovės sienos, jiems pirmiausia stigtų ne manęs, o švelnumo būti sūnumis. Nuraminimo, kurį teikia palaiminimas. Tyro vandens, užliejančio širdį, kai tau atleidžiama. Prieglobsčio reikšmės, didžiojo piemens apsiausto. Tegu jis klaupiasi, kad galėčiau būti jiems geras, tegu garbina mane mano didybėje, kad galėčiau ta didybe juos išaukštinti. Taigi kas čia kalba apie mane?

Aš neverčiau žmonių tarnauti mano šlovei, nes nusižeminu Dievo akivaizdoje. Dievas, vienintelis tą šlovę priimantis, atsilygindamas visus juos apgaubia savo šlove. Aš visiškai nesinaudojau žmonėmis, kad jie tarnautų valstybei. Bet aš panaudojau valstybę, kad išugdyčiau žmones. Ir jeigu aš atsiėmiau kaip man priklausančią jų darbo vaisiaus dalį, tai tik todėl, kad atiduočiau ją Dievui, todėl, kad atsilygindamas galėčiau ją paskleisti jiems kaip geradarystę. Ir štai iš mano sandėlių srovena javai, kurie yra atlygis. Taip tuo pat metu būdami maistas, jie pavirsta šviesa, giesme ir širdies ramybe.

Tą patį galima pasakyti apie kiekvieną daiktą, susijusį su žmonėmis, nes šis papuošalas turi jungtuvių prasmę, ši stovyklavietė – genties, ši šventovė – Dievo, o ši upė – valstybės prasmę.

Antraip kokią nuosavybę jie galėtų turėti?

Niekas nepastato valstybės iš medžiagų. Žmonės sugeria medžiagas valstybėje.

XCIII

Buvo būtybės ir buvo ištikimybė. Ištikimybe vadinu saitus su būtybėmis, kaip antai malūnų pramonė arba valstybė, arba

šventovė, arba sodas, nes didis yra tasai, kuris ištikimas sodui.

Tuomet ateina tasai, kuris ničnieko neišmano apie iš tikro svarbius dalykus ir pasiduoda apgaulingo mokslo iliuzijai, kurio esmė – įrodyti tam, kad pažintum. (Pažinti, bet ne sutalpinti, nes stinga tavo esaties – esminio dalyko kaip knygos raidės, jei tu jas sumaišei. Jei tu sumaišai, tu pašalini poetą. Ir jei sodas tėra sankaupa, tu pašalini sodininką.) Taigi tasai kaip ginklą randa ironiją, kuri tepriklauso tinginiui, nes jos esmė – sumaišyti raides neskaitant knygos. Ir jis tau sako: „Kuriam galui mirti už šventovę, kuri tėra akmenų sankaupa?" Ir tu neturi ką jam atsakyti. „Kuriam galui mirti už sodą, kuris tėra medžių ir žolės sankaupa?" Ir tu neturi ką jam atsakyti. „Kuriam galui mirti už alfabeto raides?" Ir ar tu sutiktum mirti?

Bet iš tikrųjų jis vieną po kitos naikina tavo turtus. Ir tu atsisakai mirti, taigi mylėti, ir tu pavadini tą atsisakymą proto pratybomis, kai esi nemokša, ir dedi tiek pastangų, kad išardytum, kas buvo sukurta, ir suryji patį brangiausią turtą – daiktų prasmę.

Ir iš to jis išgauna tuščią pasididžiavimą, nors tėra plėšikas, nes savo poelgiu nieko nesukuria, kaip sukurtų tasai, kuris tuo pat metu, kai gludina savo sakinį, formuoja stilių, ir toliau leisiantį gludinti. Jis išgauna netikėtumo efektą sudaužydamas skulptūrą, kad palinksmintų tave jos gabalais, nes tu tikėjai tą šventovę esant susimąstymu ir tyla, bet ji tėra žvyro sankaupa, kuri neverta, kad žmonės dėl jos mirtų.

Ir kai jis išmokė tave veiksmo, kuris nužudo dievus, tau nebeliko nei kuo kvėpuoti, nei kaip gyventi, nes pirmiausia daikte svarbu šviesa, kuria jį nuspalvina civilizacija, apie kurią kalbi. Taip yra su židinio akmeniu, kuris yra meilė, ir su žvaigžde, kuri priklauso Dievo karalystei, ir su pareigomis, kurias, priklausančias karališkai didybei, tau perduodu. Ir su herbu, kuris priklauso dinastijai. Bet ką tu darytum su akmeniu, su pareigomis, su šifru, kurie visiškai nebūtų nušviesti?

Tuomet nuo griovimo iki griovimo tu slysti tuštybės link, nes ji tėra vienintelis įmanomas spalvinimas, kai lieka tik nuosėdos, kuriomis nesugebėtum maitintis. Tuomet tavo daiktas savo prasmę, kai nėra kitokios prasmės, privalo gauti iš tavęs. Ir štai tu lieki vienas, privalai nuspalvinti daiktus skurdžia savo šviesa, nes naujas

drabužis priklauso tau. Ir toji banda priklauso tau. Ir būstas, turtingesnis už kitą, priklauso tau. Ir visa, kas priklauso kitam, o ne tau, drabužis, banda, būstas, tau pasidaro priešiški, nes prieš tave iškyla priešiška panaši valstybė. Ir štai tu, atsidūręs savo dykumoje, esi priverstas dėtis, kad esi patenkintas pats savimi, nes už tavo ribų nieko daugiau nebėra. Ir štai nuo šiolei tu pasmerktas sušukti „Aš, aš, aš" tuštumoje ir nesulaukti atsako.

Ir man neteko pažinti sodininko, kuris būtų buvęs tuščiagarbis todėl, kad mylėjo savo sodą.

XCIV

Pasirodantis Dievas, kuris nuspalvina daiktus jų spalvomis.

Tegu ta spalva dingsta, ir visi daiktai bus pakeisti. Ką reiškia vienos dienos pelnas, jei jis nepanaudojamas kitai dienai papuošti? Tu manei galįs juo naudotis, kad sugriebtum, bet štai nebėra ko griebti. Ko vertas tavo gryno sidabro ąsotis, jei nebelieka arbatos ceremonialo prieš meilę? Kas yra buksmedžio fleita, kabanti ant sienos, jei ji nebėra ta, kuriai dainuojama? Kas yra tavo rankų delnai, jei jie skirti ne tam, kad prilaikytų svyrantį veidą, kai jis užmiega? Štai tu pasidarei panašus į krautuvėlę, kurioje teliktų parduodami daiktai, neradę joje, taigi ir tavyje, vietos. Kiekvienas su savo etikete, belaukiąs gyvenimo.

Tas pat būna su dienos valandomis, nes jos nebėra lengvų žingsnių laukimas, paskui su šypsena, nušvintančia tavo duryse – toji šypsena yra medaus pyragaitis, kurį tavo meilė, nutolusi nuo tavęs, iškepė tyloje ir kuriuo tu greitai pasisotinsi, nes tos valandos – ne atsisveikinimo valandos, kai reikia išsiskirti, ne miego valandos, kai tu atgaivini savo geismą.

Nebelieka šventovės, lieka tik netvarkingai suversti akmenys. Ir tavęs nebelieka. Ir kaip tu atsisakytum netgi žinodamas, kad užmirši ir pastatysi kitą šventovę, nes gyvenimas toks, kad vieną dieną jis iš naujo imsis ąsočio ir brangių vilnų kilimo, ir ryto, pietų ar vakaro valandų, ir iš naujo suteiks prasmę tavo pelnui, ir iš naujo įprasmins tavo nuovargį, ir iš naujo pastatys tave šalia ar toli, prisiartinantį arba nutolstantį tave nutolindamas, arba kažką

prarandantį, arba atrandantį, nes dabar, kai nebėra skliautinės plytos, tu nei prisiartini, nei atitolsti, nei prarandi, nei atrandi, nei pratęsi, nei atstumi, kad ir kas tai būtų pasaulyje.

Juk jeigu tu manai palaikąs ryšį su šitais daiktais ir jeigu manai, kad juos paimi ir jų geidi, ir atsisakai, ir viliesi juos gauti, ir juos sulaužyti, ir juos išmėtyti, ir juos laimėti, ir juos užvaldyti, tu klysti, nes tu nepaimi, neišsaugai, neužvaldai, neprarandi, neatrandi, nededi vilties, negeidi šviesos, kurią jiems dovanoja saulė, nes nėra liepto, jungiančio tave su daiktais, su nematomais veidais, kurie priklauso Dievui arba valstybei, arba meilei. Ir jeigu aš tave, jūrininką, matau jūroje, tai tik dėl veido, kuris nebuvimą pavertė lobiu tik dėl grįžimo, kurį tau apsako senovinės galerų dainos, dėl pasakojimų apie stebuklingas salas ir tenai esančius koralų rifus, nes aš tau sakau, kad galerų daina suteikia svorį bangų giesmei, kai netgi galerų nebėra, ir koralų rifai, net jei niekados tavo burės iki jų tavęs nenuneš, savo spalvomis paryškina tavo prieblandos ant vandens spalvas. Ir sudužę laivai, apie kuriuos tau pasakojo, netgi jei tu niekados neturi nuskęsti, iš jūros aimanų plaukiant palei uolas sukuria ritualinę muziką, grojamą laidojant mirusiuosius. Antraip ką tu veiktum, jei nežiovautum traukdamas sausas virves, kai štai dabar, susidėjęs rankas ant krūtinės, tu didelis kaip jūra, nes aš nieko nežinau, kas iš pradžių nebūtų veidas arba civilizacija, arba šventovė, pastatyta tavo širdžiai.

Ir kaip tik todėl tu visai nenori išsižadėti pats savęs, kai tokį ilgą laiką gyvenęs meile nebeįžvelgi kitokios prasmės.

Ir todėl kalėjimo sienos negali uždaryti to, kuris myli, nes jis priklauso valstybei, susidedančiai visai ne iš daiktų, o iš daiktų prasmės, ir kuris juokiasi iš sienų. Ir jinai kažkur gyvena netgi užmigusi, taigi tarytum mirusi ir šią akimirką niekuo negalinti jam padėti, ir net jeigu tau pastatytų tvirtovės sienas, išskiriančias ją ir jį, tyloje, pasinėrusi į jo dvasios paslaptį, ji maitintųsi. Ir tu neįstengtum jų išskirti.

Taip pat būna su kiekvienu apsireiškimu, atsiradusiu iš dieviško mazgo, surišančio daiktus, nes tu negali nieko gauti, jei esi

atskirtas nuo jos, nuo tos, kurios vien tik geidi ir kuri tave varo į neviltį per tavo nemigo naktį, kaip ir tavo šunį, kuris yra alkanas, erzina mėsos vaizdas, nes dar negimė dievas, kuris yra per sienas persismelkianti dvasia. Bet aš tau jau kalbėjau apie tą, kuris yra valdos šeimininkas ir auštant vaikšto po sudrėkusią žemę. Niekas iš jo valdos šią akimirką jam nenaudinga. Jis temato tuščią kelią. Tačiau jis visai ne toks kaip kitas, jis didelės širdies. Tą patį galima pasakyti apie sargybinį valstybės, kurios jis nieko nepaliečia – tik apeinamą, po žvaigždėmis plytintį granitinį kelią. Jis vaikšto skersai išilgai, nors jo kūnui gresia pavojus. Ką tu pažįsti skurdesnį už jį, šimto žingsnių kalėjimo kalinį? Apkrautas ginklais, baudžiamas kalėjimu, jei atsisėda, mirtimi, jei užmiega. Suledėjęs nuo šalčio, lietaus permerktas, deginamas smėlio ir nebeturintis nieko, ko galėtų sulaukti, nebent šautuvo, nutaikyto šešėlyje ir brėžiančio liniją jam per širdį. Ką tu pažįsti beviltiškesnio? Koks elgeta nėra turtingesnis, jei gali laisvai žingsniuoti ir pasinerti į žmonių reginį, jei turi teisę pramogauti iš dešinės į kairę?

Tačiau mano sargybinis priklauso valstybei. Ir valstybė jį maitina. Jis erdvesnis už elgetą. Ir netgi jo mirtis atlygins, nes tuomet jis iškeis save į valstybę.

Siunčiu savo kalinius skaldyti akmenų. Ir jie juos skaldo, ir yra tušti. Bet jei tu statai namą, nejau manai skaldąs tuos pačius akmenis? Tu mūriji namo sieną ir tavo judesiai nusipelno ne bausmės, o giesmės.

Juk žmogui, kad aiškiai matytų, užtenka pakeisti perspektyvą. Žinoma, tąjį tu randi praturtėjusį, jei tą akimirką, kai ketina mirti, jis išgelbstimas ir gyvena toliau. Bet jei tu pasirinksi kitą kalną ir pažvelgsi į jo likimą kaip į išbaigtą ir jau surištą tarytum pėdą, tu jį rasi laimingesnį dėl mirties, kuri turi prasmę.

Tą patį galima pasakyti apie tą, kurį įsakiau sučiupti vieną karo naktį, kad jis man išduotų priešo ketinimus. „Aš priklausau saviškiams, – man pasakė jis, – ir tavo budeliai nieko negali padaryti...“ Būčiau galėjęs jį sutraiškyti užvertęs girnapusę, neišgavęs iš jo nė lašelio paslapties aliejaus, nes jis priklausė savo valstybei.

„Vargšas esi, – pasakiau jam, – ir esi mano valioje“.

Bet jis juokėsi girdėdamas, kad vadinu jį vargšu, nes jo turimo turto aš negalėjau iš jo išplėšti.

Štai kokia mokymosi prasmė. Juk tikrieji turtai visai ne daiktai, kurie įgytų vertę, kai juos panaudotum, kaip būna su tavo asilu, kai tu joji, arba su dubenėliais, kai valgai. Jie nebetenka prasmės, sudėti į savo vietas. Net tada, kai daiktų jėga tave nuo jų atskiria kaip nuo moters, kurią apsiriboji tik geisti jos nemylėdamas.

Juk, savaime suprantama, gyvuliai tėra prieinamas daiktas, o ne daikto spalva, priklausanti nuo kalbos. Bet tu esi žmogus ir maitiniesi daiktų prasme, o ne daiktais.

Ir tave aš ugdau, ir tave auklėju. Ir akmenyje tau parodau tai, kas priklauso ne akmeniui, o skulptoriaus širdies jausmams ir žuvusio kareivio didybei. Ir tu esi turtingas, kad kažkur yra akmeninis kareivis. Ir iš tavo avių, ožkų, būstų ir kalnų aš pastatau tau, dar kartą paauklėjęs, valdą. Ir jei valda šią akimirką tau neduoda naudos, tu vis tiek esi jos pripildytas. Ir aš paimu įprastus žodžius, ir susiedamas juos eilėraštyje tave jais praturtinu. Paimu upes, kalnus ir, susiedamas juos savo valstybėje, išaukštinu tave. Ir pergalės dienomis sergantieji vėžiu, gulintieji savo pataluose, kaliniai kalėjimuose, skolose paskendę tarp savo palūkininkų, štai jie spinduliuoja pasididžiavimu, nes nėra nei sienos, nei ligoninės, nei kalėjimo, kurie sutrukdytų tau gauti, nes iš tos padrikos medžiagos aš išgavau Dievą, kuris juokiasi iš sienų ir yra stipresnis už kankinimus.

Štai todėl, kaip tau sakiau, aš ugdau žmogų ir išgriaunu sienas, ir išraunu kalėjimo grotas, ir jį išlaisvinu. Nes aš sukūriau tą, kuris bendrauja ir juokiasi iš tvirtovės sienų. Ir juokiasi iš kalėjimo sargų. Ir juokiasi iš geležinių budelio įnagių, kurie negali jo pavergti.

Juk, žinoma, tu nepalaikai ryšio per vieną ir per kitą, tu tai darai per valstybę. Ir jei tu manęs paklausi, kaip pasiekti tą, kurią aš myliu, kai sienos ar jūros, ar mirtis mane nuo jos skiria, aš tau atsakysiu, kad bergždžias reikalas jos šauktis, bet tau užtenka branginti tai, nuo ko tavęs neatskiria jokia siena – namus, arbatos padėklą ir virdulį, ir brangių vilnų kilimo veidą, kurių skliautinė plyta yra mieganti žmona, nes tau duota ją mylėti net nesančią, net užmigusią...

Ir todėl aš sakau, kad pirmiausia svarbu ugdant žmogų ne jį išmokyti, nes tai tuščias reikalas, jei jis tėra vaikščiojanti knyga, o pakelti ir nuvesti į tokias pakopas, kur nebėra daiktų, tik veidai, užgimę iš dieviško daiktus surišančio mazgo. Nes nėra ko tikėtis iš daiktų, jei jie neskamba vieni kitiems, o tai vienintelė muzika širdžiai.

Taip pat ir tavo darbas, jei jis yra duona vaikams arba išmainymas savęs į erdvesnį. Taip pat ir su tavo meile, jei ji yra kažkas aukštesnis nei ieškojimas kūno, kurį nori pagriebti, nes uždarytas savyje yra džiaugsmas, kurį jis tau teikia.

Ir todėl iš pradžių kalbėsiu apie būtybių kokybę.

Apimtas tvankių naktų liūdesio, sugrįžęs iš smėlynų, tu aplankai kvartalą su viešnamiais ir pasirenki moterį, kad joje užmirštum meilę, ir ją glamonėji, ir girdi, kaip ji tave šnekina ir atsiliepia, tačiau kartą meilei išblėsus, net jei ji buvo graži, tu išeini išrengtas pats iš savęs neužmegzdamas prisiminimo.

Bet atsitinka, kad tokios pačios išvaizdos, daranti tuos pačius judesius, tokia pat grakšti, tarianti tuos pačius žodžius, yra princesė, kilusi iš salos, pasiekiamos lėtai keliaujant karavanais. Iš pradžių penkiolika metų ji buvo apsupta muzikos, poezijos ir išminties, ir pastovi, ir gebanti užsiplieksti pykčiu nuo įžeidimo, ir liepsnojanti ištikimybe kilus išbandymams. Ir turtinga, nenugalima, kupina dievų, kurių nebūtų įstengusi išduoti, ir galinti pasiūlyti budeliui savo žavesį dėl vienintelio žodžio, kurį reikalaujama pasakyti, taip tvirtai įsišaknijusi savo kilnume, kad paskutinis jos žingsnis būtų buvęs patetiškesnis už šokį, jei būtų atsitikę, kad toji, vos tau įėjus į mėnesienos užlietą salę blizgančiomis plokštėmis, kur ji tavęs laukia ir išskečia tau jaunas rankas ir, jei dabar ji ištaria tuos pačius žodžius, kurie šiuo atveju išreikš tobulą dvasią, tuomet aš tau sakau, kad auštant tu išeisi savo smėlynų ir dygliakrūmių link virtęs padėkos giesme. Nes nieko vertas individas su skurdžia savo žieve ir idėjų turgumi, nes svarbiausia yra dvasia su savo klimatu, savo kalnais, su tylos dykumomis, tirpstančiais sniegynais, gėlėmis apaugusiomis atšlaitėmis, su miegančiu vandeniu, su visa neregima ir didinga garantija. Ir iš jos tu gauni savo laimę. Ir tu nebegali jos nusikratyti, nes visai ne toks pat tavo plaukiojimas seklia upe, netgi jei tu užsimerki, kad

pasimėgautum jos sūpavimu, ne tokia kelionė giliausiomis jūromis, nes ne tokį patį malonumą tau teikia, nors daiktai ir panašūs, – kaip dirbtinis ir grynas deimantas. Ir toji, kuri tyli tavo akivaizdoje, visai ne tokia pat kaip ta kita, paskendusi savo tyloj.

Ir iš pradžių tai vertindamas tu neapsirinki.

Ir todėl aš atsisakau palengvinti tavo triūsą, ir todėl, kad moterys švelnios tavo kūnui, atsisakau tau palengvinti jų pagavimą iš jų atimdamas paliepimus, atsisakymus ir taurumą, nes taip būčiau sunaikinęs netgi tai, ką tu ketinai pagriebti.

Ir štai jeigu jos patapo prostitutėmis, iš jų tu tepasisemsi galėjimo užmiršti meilę, o vienintelis veiksmas, kurį aš gelbėju, yra tasai, kuris praturtina dėl būsimo veiksmo, tarytum skatina nugalėti kalną tau į jį kopiant, parengia užkopti į kitą, dar aukštesnį, kaip ir siūlo kopti į neprieinamą dvasią.

XCV

Deimantas – tai žmonių prakaito vaisius; žmonėms išliejus prakaito deimantas tapo toks, kad jo nei suvartosi, nei padalysi, ir jis netarnauja nė vienam iš darbininkų. Ar privalau atsisakyti deimanto laimikio, kuris yra pabudusi žemės žvaigždė? Jei iš graverių kvartalo aš pašalinsiu graverius, kalančius ąsočius iš aukso, kurie juolab nėra padalijami, nes kiekvienas kainuoja gyvenimą, ir tuo metu, kai jis tą ąsotį kalinėja, man reikia jį pamaitinti kviečiais, užaugintais kitur, ir jei savo ruožtu aš jį pasiųsiu arti žemės, auksinis ąsotis nebeatsiras, bet bus nuimtas didesnis kviečių derlius, kurį reikės paskirstyti, ar tuomet tu imsi man tvirtinti, kad žmogaus kilnumui nedera iškasinėti deimantų ir kalinėti auksinių daiktų? Negi manai, kad žmogus dėl to praturtėtų? Kodėl man rūpi deimanto paskirtis? Iš bėdos, norėdamas įtikti daugumos pavydui, aš sutiksiu kartą metuose sudeginti visus tuos, kuriuos būsiu surinkęs per metus, nes taip jie džiaugsis vienu šventadieniu, arba išgalvosiu karalienę, kurią papuošiu jų spindėjimu, ir jie turės deimantais nukabinėtą karalienę. Ir tokiu būdu juos kaip atlygis užplūs karalienės spindėjimas arba šventės kaitra. Bet ar esi matęs, kad jie pasidarytų turtingesni uždarydami

savo muziejuje juos, tuos deimantus, ten, kur juolab jie niekam nebus reikalingi šią akimirką, nebent keliems kvailiems dykinėtojams, ir sutaurins tik grubų apsunkusį sargą?

Juk tau teks daryti prielaidą, kad vien tik tai vertinga, kas žmonėms kainavo laiką kaip šventovė. Ir mano valstybės šlovė, kurios dalį gaus kiekvienas, atsiranda tik iš deimantų, kuriuos iškasti aš juos priverčiau, ir iš karalienės, kurią jais būsiu papuošęs.

Nes aš žinau tik vieną laisvę, kuri yra dvasios pratybos. Ir jokios kitos, kuri būtų tik pajuokos verta, nes štai tu priverstas ieškoti durų, kad pereitum sieną, ir tu visai nesi laisvas būti jaunas nei naktį naudotis saule. Jei aš priversiu tave pasirinkti šitas, o ne kitas duris, tu pasiskųsi, kad aš be reikalo tave kamuoju, nors tu nepastebėjai, kad yra tik vienerios durys. Ir jeigu aš nesuteikiu teisės vesti tą, kuri tau atrodo graži, tu skųsies mano tironija, nors nepastebėjai, nes tau neteko pažinti kitos, kad tavo kaime visos buvo žvairos.

Bet kartu su tąja, kurią tu vesi, nes priverčiau ją tapti, taip pat ir tavo dvasią išugdžiau, jūs abu naudositės vienintele laisve, turinčia prasmę, kuri yra dvasios lavinimas.

Juk palaidumas tave išdildo ir, kaip tvirtina mano tėvas, nebūti visiškai nereiškia būti laisvam.

XCVI

Nes vieną dieną aš tau prabilsiu apie būtinybę arba absoliutą, kuris yra dieviškas mazgas, surišantis daiktus.

Juk neįmanoma pasidavus patetikai žaisti žaidžiamaisiais kauliukais, jei jie nieko nereiškia. Ir tasai, kurį aš davęs įsakymą išsiunčiu į jūrą, jei ji pasirodo audringa ir jei prieš lipdamas į laivą jis su ja susipažįsta aprėpdamas plačiu žvilgsniu ir sunkius debesis įvertina, ir silpstančiu vėju alsuoja, visi tie dalykai jam skambės vieni per kitus ir paklūstant būtinybei, įsakymui, kurio nėra kaip atsisakyti, nebeliks padriko mugės reginio, tik pastatyta bazilika, o aš tapsiu skliautine plyta, kad įtvirtinčiau jos pastovumą. Ir žmogus bus nuostabus, kai įeis perduoti įsakymus laive, paklūstančiame ceremonialui.

Bet jeigu kas nors kitas, esąs už mano ribų, ketina aplankyti jūrą įsivaizduodamas, kad išėjo pasivaikščioti ir gali joje klaidžioti kaip užsimanydamas, ir apsispręsti, ir grįžti atgalios, jis negalės prieiti prie bazilikos, ir sunkūs debesys jam visai ne išbandymas, jie nėra svarbesni už nupieštą drobę, ir vėstantis vėjas – visai ne pasaulio permainymas, o silpnas kūno glostymas, ir tos prasmengančios bangos tėra nepatogumas jo pilvui.

Ir todėl tai, ką aš pavadinsiu pareiga, kuri yra dieviškas mazgas, surišantis daiktus, nesukurs tau tavo valstybės, šventovės ar valdos, jei tatai tau pasirodys ne kaip absoliuti būtinybė, o kaip žaidimas su kintančiom taisyklėm.

„Tu atpažinsi pareigą, – kalbėjo mano tėvas, – pirmiausia iš to, kad ne tavo valioje ją pasirinkti".

Todėl klysta tie, kurie stengiasi patikti. Ir norėdami patikti pasidaro minkšti ir tąsūs. Ir iš anksto pritaria norams. Ir visur išduoda todėl, kad būtų tokie, kaip kiti pageidauja. Bet kokį reikalą aš galėčiau turėti su medūzomis, kurios neturi nei kaulų, nei formos? Aš juos išvemiu ir grąžinu į jų ūkus; aplankykite mane, kai įgysite sąrangą.

Taip ir moterys persisotina tais, kurie jas myli, kai tasai, norėdamas parodyti savo meilę, sutinka virsti aidu ir veidrodžiu, nes niekam nereikia jo paties atvaizdo. Bet man esi reikalingas tu, surėstas kaip tvirtovė su savo branduoliu, kurį aš apčiuopiu. Atsisėsk tenai, nes tu esi.

Tasai, kuris priklauso valstybei, veda moterį, kuri tampa tarnaite.

XCVII

Taigi tokios yra mano pastabos apie laisvę.

Kai mano miręs tėvas tapo kalnu ir užtvėrė žmonėms horizontą, atsibudo logikai, istorikai ir kritikai, visi išsipūtę nuo žodžių vėjo, kurį mano tėvas juos buvo privertęs nuryti, ir atskleidė, kad žmogus gražus.

Jis buvo gražus, nes mano tėvas jį buvo išugdęs.

„Kadangi žmogus gražus, – sušuko jie, – dera jį išlaisvinti! Ir jis suklestės visiškoje laisvėje, ir kiekvienas jo poelgis bus nuostabus. Juk yra tyčiojamasi iš jo spindesio".

O aš, kuris vakare einu į savo apelsinmedžių plantacijas, kur ištiesinami kamienai ir apkarpomos šakos, galėčiau pasakyti: „Apelsinmedžiai gražūs ir apsunkę nuo apelsinų. Tuomet kuriam galui nupjaustyti šakas, kurios taip pat būtų subrandinusios vaisių? Dera medį išlaisvinti. Ir jis suvešės visiškoje laisvėje, nes atsitinka, kad pasityčiojama iš jo spindesio".

Taigi jie išlaisvino žmogų. Ir žmogus laikėsi tiesus, nes buvo tiesus išaugintas. Ir kai pasirodė žandarai, kurie stengėsi ne iš pagarbos nepakeičiamai matricai, o pasiduodami vulgariam viešpatavimo poreikiui, jėga sugrąžinti jiems suvaržymus, žmonės, iš kurių spindesio buvo pasityčiota, pakilo į maištą. Ir laisvės ilgesys juos uždegė nuo vieno iki kito teritorijos krašto tarytum gaisras. Kalba sukosi apie laisvę būti gražiems. Ir kai jie atidavė gyvybę už laisvę, mirė už savo pačių grožį, ir jų mirtis buvo graži.

Ir žodis „laisvė" skambėjo švariau nei trimitas.

Bet aš prisiminiau savo tėvo žodžius:

„Jų laisvė – tai laisvė iš viso nebūti". Nes štai, eidami nuo padarinio prie padarinio, jie virto palaida minia viešoje aikštėje. Juk jeigu nusprendi pagal save ir jei nusprendžia tavo kaimynas, veiksmai, sudarydami visumą, vieni kitus sunaikina. Jei kiekvienas nuspalvina tą patį daiktą pagal savo skonį, vienas dažo raudonai, kitas – mėlynai, trečias – rusvai, ir daiktas nebetenka spalvos. Jei procesija susiorganizuoja ir jei kiekvienas pasirenka savo kryptį, beprotybė nupučia dulkes ir nebelieka procesijos. Jei savo valdžią tu daliji ir daliji visiems, iš to gauni ne valdžios sutvirtinimą, o suirimą. Ir jei kiekvienas parenka vietą šventovei ir atneša savo akmenį ten, kur užsimano, tuomet vietoj šventovės tu rasi akmenimis nuklotą lygumą. Juk kūryba vieninga, ir tavo medis tėra vienintelė išsprogusi sėkla. Ir, savaime suprantama, tas medis netinkamas, nes kitos sėklos nesudygs.

Nes valdžią, jei ji meilė viešpatavimui, aš vertinu kaip kvailą ambiciją. Bet jei ji kūrėjo veiksmas ir kūrybos pratybos, jei ji eina

priešindamasi natūraliam polinkiui, kurio esmė ta, kad susimaišo medžiagos, kad ištirpę ledynai pavirsta balomis, kad laiko veikiamos dulkėmis virsta šventovės, kad saulės kaitra išsklinda pavirsdama minkštu drungnumu, kad susimaišo knygos puslapiai irdami nuo nuolatinio vartymo, kad susimaišo ir išsigimsta kalbos, kad susilygina galybės, kad pastangos, pasiekusios pusiausvyrą, sustingsta, ir bet kokia sąranga, atsiradusi iš dieviško mazgo, surišančio daiktus, išyra virsdama padrika visuma, tuomet tą valdžią aš pašlovinu. Juk ji tokia kaip kedras, kuris susiurbia dykumos žvirgždą, panardina šaknis dirvoje, kur syvai neturi skonio, savo šakomis sugauna saulę, kuri būtų susimaišiusi su ledu ir ėmusi švinkti, kuri nuo šiolei nepajudinamoje dykumoje, kur viskas pamažėle pasiskirstė, nusigludino ir įgijo pusiausvyrą, ima auginti medžio neteisingumą, pranokstantį uolieną ir žvirgždą, saulėje išskleidžia šventovę, vėjyje skamba tarytum arfa ir sąstingyje įtvirtina judėjimą.

Juk gyvenimas yra sąranga, jėgos linijos ir neteisingumas. Kai yra nuobodžiaujančių vaikų, tu primeti jiems savo žaidimo taisykles, o vėliau pamatai, kaip jie laksto.

Taigi atėjo laikai, kai laisvė, neturėdama objektų, kuriuos reikėtų išlaisvinti, virto tik atsargų dalybomis pasinėrus į neapykantos sklidiną lygybę. Juk būdamas laisvas tu užkliudai kaimyną, o jis pastumia tave. Poilsio būklė, kurią atrandi – tai sumaišytų rutuliukų būklė jiems paliovus judėti. Taip laisvė nuveda prie lygybės, o lygybė veda prie pusiausvyros, kuri yra mirtis. Ar ne geriau, kad gyvenimas tave valdytų ir kad tu susidurtum tarytum su kliūtimis su augančio medžio jėgos linijomis? Nes vienintelis suvaržymas, kuris tyčiojasi iš tavęs ir kurio svarbu nekęsti, pasirodo tavo kaimyno pagiežoje, tau prilygstančio žmogaus pavyde, lygybėje su gyvuliu. Jie praris tave negyvoje palaidoje minioje, bet toks kvailas būna žodžių vėjas, kad jūs šnekate apie tironiją, kai esate augantis medis.

Taigi atėjo toks laikas, kai laisvė buvo ne žmogaus grožio laisvė, o masės išraiška žmogui neišvengiamai joje susiliejus; toji masė nelaisva, ji neturi krypties, paprasčiausiai slegia ir lieka suzme-

kusi. Tai nesutrukdė žmonėms pavadinti laisve švinkimo laisvę, o teisingumu – švinkimą.

Atėjo laikas, kai žodis „laisvė", dar mėgdžiojęs trimito kvietimą, prarado savo patetiką žmonėms miglotai pradėjus svajoti apie naują trimitą, kuris būtų juos pažadinęs ir privertęs statyti.

Juk vienintelis gražus yra trimito skardenimas, kuris išplėšia tave iš miego.

Bet priimtinas suvaržymas išimtinai yra tas, kuris tave pajungia šventovei atsižvelgdamas į tavo reikšmę, nes visai nėra laisvi akmenys, gulintys kur pakliuvo, arba tuomet nėra nieko, kam jie duotų ir iš ko gautų reikšmę. Jos esmė – paklusti trimitui, kai jis prikelia tave ir iš tavęs išgauna ką nors didesnį už tave patį. Ir tie, kurie mirė už laisvę, kai ji buvo jų pačių veidas, didesnis už juos, ir žygis siekiant jų pačių grožio, paklusę tam grožiui, priėmė suvaržymus ir keldavosi naktį suskardenus trimitui, nes negalėjo toliau laisvai miegoti nei glamonėti savo moterų, ir man mažai rūpi tatai sužinoti, nes tu esi įpareigotas išsiaiškinti, išorėje ar viduje tūno žandaras.

Ir jei jis tūno viduje, žinau, kad iš pradžių buvo išorėje, taip ir tavo garbės supratimas randasi iš to, kad tavo tėvo griežtumas privertė tave augti vadovaujantis garbe.

Ir jei suvaržymus aš suprantu kaip priešingybę palaidumui, kurio esmė – sukčiavimas, visai nenoriu, kad jie virstų mano policijos pasiekimais, nes išėjęs pasivaikščioti meilės tyloje pastebėjau vaikus, apie kuriuos esu tau kalbėjęs, paklūstančius savo žaidimo taisyklėms ir negalinčius sukčiauti be gėdos. Tai todėl, kad jie pažįsta žaidimo veidą. O aš vadinu veidu tai, kas užgimsta iš žaidimo. Jų uolumą, jų išspręstų problemų malonumą, jauną jų drąsą, visumą, kuriai skonį suteikia šis, o ne kitas žaidimas, savotiškas dievas, kuris šitaip juos skatina tapti, nes joks žaidimas tavęs taip neugdo, ir tu pasirenki kitą žaidimą, kad pats pasikeistum. Bet jei žaisdamas šį žaidimą pastebi esąs didelis ir taurus, tu aptinki, jei tau yra tekę sukčiauti, kad kaip tik naikini tai, dėl ko žaidei. Naikini didybę ir taurumą. Ir esi suvaržytas.

Juk žandaras įtvirtina tavo panašumą su kitu. Kaip jis įstengtų įžvelgti daugiau? Jam tvarka – tai muziejų tvarka, kur viskas tvarkingai išrikiuojama. Bet aš nepagrindžiu valstybės vienybės tuo, kad tu būtum panašus į savo kaimyną. Grindžiu tuo, kad tavo kaimynas ir tu pats kaip kolona ir statula šventovėje susivienytų valstybėje, kuri vienintelė yra vientisa.

Mano suvaržymai – tai meilės ceremonialas.

XCVIII

Jai tavo meilė neturi vilties susilaukti atsako, tu privalai ją nutildyti. Ji gali tavyje slapta bręsti, jei ji tyla, nes ji sukuria kryptį pasaulyje, ir bet kokia kryptis tave augina, kai tau leidžia priartėti, nutolti, įeiti, išeiti, atrasti, prarasti. Juk esi tasai, kuris privalo gyventi. Gyvenimo iš viso nėra, jei joks dievas nesukūrė tau jėgos linijų.

Jei tavo meilė nesusilaukia atsako ir tampa tuščiu maldavimu, sakytum maldautum atlygio už savo ištikimybę, ir visai ne tavo dvasios jėgoms ją nutylėti, tuomet, jei yra gydytojas, pasigydyk, nes nereikia painioti meilės su širdies vergija. Meilė, kuri prašo, – graži, bet toji, kuri maldauja, yra tarno meilė.

Jei tavo meilė atsitrenkia į daiktų absoliutą, tarytum turėdama pereiti neįveikiamą vienuolyno ar tremties sieną, tuomet padėkok Dievui atsilygindamas už tai, kad tave pamilo, nors meilė lieka kurčia ir akla. Ir man nelabai rūpi, kad tu negalėsi tuo pasinaudoti, nes tasai, kuris miršta dykumoje, netgi mirdamas turi tolimą namą kaip turtą.

Juk jei aš ugdysiu didžias sielas ir pasirinksiu tobuliausią, kad ją užmūryčiau tyloje, tau atrodys, jog niekas nieko iš jos negauna. Tačiau štai ji sutaurina visą mano valstybę. Kiekvienas, einantis toliuose, pagarbina ją puolęs ant kelių. Ir užgimsta ženklai ir stebuklai.

Tuomet, jei meilė yra nukreipta į tave, nors ir nenaudinga, ir jei meilė atlygina, tu vaikščiosi apgaubtas šviesos, nes didi yra malda, į kurią tyla atsiliepia, jei atsitinka, kad Dievas egzistuoja.

Ir jei tavo meilė susilaukia atsako, ir jei atsiveria tave pasitin-

kančios rankos, tuomet melsk Dievą, kad jis apsaugotų meilę nuo sugedimo, nes aš prisibijau širdžių, kurių visi norai patenkinti.

XCIX

Buvau pamilęs laisvę, kuri perdavė mano širdžiai skambėjimą, ir būčiau praliejęs savo kraują, kad ją laimėčiau, ir pastebėjau, kaip spindi akys žmonių, kurie kovoja už pergalę. (Kitur esu matęs grėsmingus ir apsiputojusius vulgarios širdies žmones, kaip gyvulius besiveržiančius prie ėdesio, kai jiems laikinai neduodavo jų davinio tvarte ir kai jie, užvertę šnipus, virsdavo paršais, apspitusiais lovį).

Išvydau, kaip laisvės liepsna suteikia žmonėms spindėjimo, o tironija paverčia juos gyvuliais.

Mano poelgiams nebūdinga išsižadėti ko nors savo, ir aš niekinu idėjų turgus žinodamas, kad jei žodžiai neduoda jokios gyvenimo apyskaitos, juos reikia keisti, ir jei tu klysti užspaustas prieštaravimo, neturinčio išeities, reikia perlaužti sakinį ir rasti kalną, nuo kurio atsivers aiški lyguma.

Čionai iš sykio atradau, kad vien tik tos sielos yra didžios, kurios buvo suformuotos, išugdytos ir pastatytos kaip tvirtovės, vadovaujantis suvaržymais ir kultu, ir ceremonialu, kuris iš sykio yra ir tradicija, ir malda, ir neginčijama priedermė.

Ir vien tik tos dvasios yra gražios, kurios išdidžios ir nesutinka nusilenkti, tos, kurios palaiko žmones tiesius kankinimuose, laisvus savyje ir neišsižadančius, taigi laisvus ir pasirenkant, ir apsisprendžiant, ir vedant tą, kurią myli nepaisant daugumos apkalbų ar karaliaus nemalonės.

Man atsitiko taip, kad nei suvaržymai, nei laisvė nebeturėjo prasmės, nes nė vienas mano jausmas nėra atstumtinas, nors žodžiai, juos reiškiantys, rodo liežuvį.

C

Taigi jei tu uždarytum žmogų į kalėjimą vadovaudamasis išankstine nuomone ir jei atsitiktų, kad sukištum į kalėjimą daug žmo-

nių (galbūt galėtum sukišti ten juos visus, nes visi savyje slepia dalį to, ką tu smerki, ir net patys šventieji jame atsidurtų), tai tik todėl, kad išankstinė tavo nuomonė yra blogas požiūris žmonėms vertinti, uždraustas ir kruvinas kalnas, kuris blogai pasirenka ir verčia tave veikti prieš patį žmogų, nes to, kurį tu nuteisi, gražioji dalis galėtų būti didelė. Taigi atsitinka taip, kad tu ją sutriuškini.

Ir jei tavo žandarai, kurie neišvengiamai yra kvaili ir akli tavo įsakymų vykdytojai, paklūstantys savo pareigoms, nors tu visai nereikalauji intuicijos, priešingai – atsisakai suteikti tą teisę, nes jų reikalas – ne suvokti ir vertinti, o atskirti pagal ženklus, ir jeigu tavo žandarai gauna nurodymą skirstyti pagal juodą, o ne pagal baltą spalvą, nes jiems tėra dvi spalvos – pavyzdžiui, tasai, kuris kažką niūniuoja, kai yra vienas, arba kartais suabejoja Dievu, ar žiovauja dirbdamas žemės darbus, arba ką nors galvoja, veikia, myli, nekenčia, žavisi ar niekina ką nors – tuomet atsiveria šlykštus amžius, kai tu iš pradžių paskęsti išdavikiškoje liaudyje, kuriai neįstengsi nukirsti pakankamai galvų, ir tavo minia bus įtartinųjų minia, o liaudis – skundikų, nes tu pasirinkai dalijimo būdą, suteikiantį tau galimybę sutalpinti vienus dešinėje, kitus – kairėje darant aiškinamą veiksmą, o patį žmogų suskaldant, paverčiant jį savo paties skundiku, nes kiekvienam pasitaiko suabejoti Dievu tvankiomis naktimis, nes kiekvienam pasitaiko ką nors niūniuoti vienatvėje ar žiovauti dirbant žemę, arba tam tikromis valandomis galvoti, veikti, mylėti, nekęsti, žavėtis ir niekinti ką nors pasaulyje. Juk žmogus gyvena. Ir vienintelis tau pasirodytų kaip šventas, išgelbėtas ir pageidaujamas tasai, kurio mintys priklausytų juokingam turgui, o ne širdies jausmams. Ir kadangi tu iš savo žandarų reikalauji susekti žmoguje tai, kas priklauso pačiam žmogui, jie panaudos savo uolumą, suseks blogį kiekviename, nes jo pasitaiko, išsigąs nuo progresuojančio blogio, įvarys tau baimės savo ataskaitomis, privers pritarti jų įsitikinimui, kad neatidėliojant reikia griebtis represijų, ir kai jie bus tave atvertę į savo tikėjimą, privers pristatyti kalėjimų, kad juose uždarytum visą savo tautą. Iki tos dienos, kai tu būsi priverstas, nes jie taip pat yra žmonės, juos pačius sugrūsti į kalėjimus.

Jei nori, kad vieną dieną valstiečiai artų tavo laukus šviečiant

gerajai jų saulei, kad skulptoriai kaltų akmenis, kad geometrai įtvirtintų savo figūras, tau reikės pasirinkti kitą kalną. Ir priklausomai nuo pasirinkto kalno tavo katorgininkai taps tavo šventaisiais, ir tu statysi paminklus tam, kurį nuteisei skaldyti akmenis.

CI

Aš visą laiką mąsčiau apie apiplėšimo sąvoką, bet Dievas neapšvietė man proto aiškindamas jos esmę. Ir, žinoma, aš žinojau, kad grobikas yra tasai, kuris nepaiso stiliaus siekdamas gelmės, kad iš ten išgautų jam naudingų ir savaime pagirtinų efektų, mat stiliui būdinga leisti juos išgauti, nes jis kuriamas tam, kad jame žmonės galėtų sutalpinti vidinius savo jausmus. Bet atsitinka, kad tu sulaužai savo priemonę puoselėdamas dingstį pernešti kažką, lygiai taip, kaip elgiasi tasai, kuris nužudo savo asilą apkraudamas jį nešuliais, kurių šis nepajėgtų pakelti. Tuo tarpu apkraudamas jį tokiais nešuliais, kuriuos jis pajėgia nešti, tu pratini jį prie darbo ir jis plušės geriau, nei triūsia dabar. Taigi tąjį, kuris rašo prieštaraudamas taisyklėms, aš pašalinu, kad jis rastų išeitį, kad išreikštų save paklusdamas taisyklėms, nes tik tuomet jis įtvirtina taisykles.

Taigi pasitaiko, kad laisvės pratybos, kai ji yra žmogaus grožio laisvė, yra tarytum atsargų sandėlio apiplėšimas. Ir, žinoma, niekam nereikalingas miegantis sandėlis ir grožis, priklausantis nuo matricos kokybės, bet tu jo niekados neištrauksi iš liejamosios formos, kad eksponuotum šviesoje. Gražu yra statyti sandėlius, kuriuose talpinami grūdai, tačiau jie įgis prasmę tik tada, jei iš jų semsi grūdus, kad peržiem eikvotum. O sandėlio prasmė tai sandėlio priešingybė, vieta, į kurią suveži derlių. Jis tampa vieta, iš kurios išveži. Bet negrabi kalba yra vienintelė prieštaravimo priežastis, nes „suvežti" ar „išvežti" yra žodžiai, rodantys liežuvį. Tu sakai: „Šis sandėlis – tai vieta, kurion aš suvežu derlių", o logikas pagrįstai tau sakys: „Tai vieta, iš kurios aš išvežu". Tu pergalėjai jų žodžių vėją, sugėrei jų prieštaravimus ir įtvirtinai sandėlio reikšmę pavadindamas jį tarpine grūdų laikymo vieta.

Taip pat ir mano laisvė tėra mano suvaržymų vaisių vartoji-

mas, suvaržymų, kurie vieninteliai pajėgūs įtvirtinti kažką, kas nusipelno būti išlaisvintas. Ir tąjį, kurį aš matau laisvą kankinimuose, nes jis atsisako išsižadėti ir pats savyje priešinasi tirono bei jo budelių įsakymams, tąjį aš vadinu laisvu, ir kitą, kuris priešinasi vulgarioms aistroms, aš taip pat vadinu laisvu, nes negaliu vertinti kaip laisvo to, kuris pasidaro bet kokio reikalavimo vergu, netgi jei jie pavadina laisve laisvę tapti vergais.

Nes jeigu aš ugdau žmogų, išlaisvinu jame žmogaus poelgius, jei ugdau protą, išlaisvinu eilėraščius, o jei iš tavęs padarau arkangelą, aš paleidžiu laisvėn sparnuotus žodžius ir užtikrintus tarytum šokėjo žingsnius.

CII

Aš nepasitikiu tuo, kuris linkęs vertinti vadovaudamasis vienu požiūriu. Kaip ir tuo, kuris būdamas didelio reikalo pasiuntiniu ir jam atsiduodamas tampa aklas.

Svarbu, kaip pažadinti jame žmogų, kai aš jį šnekinu. Bet aš nepasitikiu jo dėmesiu. Jis pirmiausia bus apsukrumas, karo klasta ir suviršKins mano tiesą norėdamas ją pajungti savo viešpatystei. Ir kaipgi aš jam galėčiau priekaištauti už tokį elgesį, kai jo didybė atsirado iš jo reikalo didybės?

Tasai, kuris mane supranta, tasai, su kuriuo bendrauju kaip lygus su lygiu ir kuris nesuviršKina mano tiesos, kad ją paverstų savąja ir reikalui esant pasinaudotų ja veikdamas prieš mane, tasai, kurį aš vadinu puikiai apsišvietusiu, tikriausiai dėl to, kad visiškai nedirba, neveikia, nekovoja ir nesprendžia problemų, – tasai yra nereikalingas žibintas, kažkur šviečiantis pats sau ir prabangai, pati delikačiausia valstybės gėlė, kuri, būdama pernelyg gryna, yra nevaisinga.

Tuomet iškyla mano santykių ir mano ryšių, ir liepto, jungiančio mane su pasiuntiniu, problema, kurio reikalas kitoks nei manasis. Ir iškyla mūsų kalbos prasmės problema.

Juk ryšį įmanoma užmegzti tik per Dievą. Ir lygiai taip, kaip aš

palaikau ryšį su savo kareiviu tik per valstybės veidą, kuris vienam ir kitam yra reikšmė, taip ir tas, kuris myli, palaiko ryšį per sienas tik su ta, kuri priklauso jo namams ir kurią, nors ir nesančią, nors užmigusią, duota mylėti. Jei kalbam apie svetimo reikalo pasiuntinį ir jei aš ketinu su juo sužaisti žaidimą, pranokstantį šachmatus, ir susitikti žmogų tuo lygmeniu, kai suktybė būna įveikiama, ir netgi surakindami viens kitą glėbyje per karą, mes gerbiam kits kitą ir kvėpuojame vienas kito akivaizdoje kaip ir tas vadas, kuris valdė valstybės rytuose ir buvo mylimas; aš prieisiu prie jo tik per naują paveikslą, kuris taps bendru mūsų matu.

Ir jei jis, kaip ir aš, tiki Dievą, ir jei jis pajungia savo tautą Dievui, o aš – savąją, mes susitinkame kaip lygūs dykumoje, paliaubų palapinėje; dabar toliuose – mūsų kariuomenės būriai, atsiklaupę ant kelių, ir mes galime, susitikdami Dieve, melstis kartu.

Bet jei tu nerandi kokio nors dievo, kuris viešpatautų, nebelieka vilties užmegzti ryšį, nes tos pačios medžiagos turi prasmę tik sudarydamos visumą ir skirtingą prasmę tavo visumoje, kaip panašūs akmenys priklausomai nuo architekto valios sudaro šventovę. Ir kaip tu gebėtum save išreikšti, kai tau pergalė reiškia jo pralaimėjimą, o jam – pergalę?

Ir aš supratau nutuokdamas, kad niekas, ką įmanoma išsakyti, nesvarbu, bet vienintelė užnugaryje esanti garantija, kuria remiasi dėstymas, suvokdamas, kad vartojimo dalykai neatgaivina nei dvasios, nei širdies jausmų ir kad pasakymas „paskolink man savo virdulį" gal ir gali išjudinti žmogų, bet tik dėl sužaloto veido, sakytum virdulys priklausytų vidinei tavo tėvynei ir turėtų reikšmę arbatos, geriamos šalia jos po meilės, arba jei ji būtų išorėje ir reikštų perteklių ir prabangą... Taigi aš perpratau, kodėl mūsų berberų pabėgėliai, apriboti tik medžiagomis, bet be dieviško mazgo, surišančio daiktus, nesugebėjo iš jų, netgi gausiai pateiktų, pastatyti nematomos bazilikos, kurios regimais akmenimis jie būtų tapę, nupuolė iki galvijų, kurie skiriasi tik tuo, kad nepasiekia bazilikos ir savo skurdžius džiaugsmus riboja menku medžiagų vartojimu.

Ir aš supratau, kodėl juos taip sujaudino poetas, kurį jiems at-

vedė mano tėvas, kai jis paprasčiausiai apdainavo daiktus, kurie susidurdami vieni su kitais skleidžia sąskambius.

Ir trys balti vaiko akmenukai – turtas, didesnis už šitiek suverstų medžiagų.

CIII

Mano sargybiniai katorgininkai išmano daugiau apie žmones negu geometrai. Liepk jiems veikti, ir tu nuspręsi. Tą patį galima pasakyti apie mano valstybės vyriausybę. Gali dvejoti pasirinkdamas iš generolų ir sargybinių, bet ne iš katorgininkų ir geometrų.

Juk reikalas visai ne tas, kaip pažinti priemones ar sumaišyti priemonių parinkimo meną su išmintim, „Tiesos pažinimu", tvirtina jie. Tiesos, leidžiančios imtis priemonių. Ir, žinoma, tu gali nevykusiai pasinaudoti neveiksminga kalba valdydamas. Ir tu darbščiai imsies abstrakčių ir sudėtingų priemonių, kurių būtum galėjęs imtis, jeigu būtum mokėjęs šokti ar prižiūrėti kalėjimus, nes kaliniai yra vaikai. Kaip ir žmonės.

CIV

Jie nedavė ramybės mano tėvui:

„Mes turime valdyti žmones. Mes žinom tiesą".

Taip šnekėjo valstybės geometrų komentatoriai. O mano tėvas jiems atsakydavo:

„Jūs žinote geometrų tiesą..."

„O ką? Negi tai ne tiesa?"

„Ne", – atsakydavo mano tėvas.

„Jie žino, – man aiškino jis, – tiesą apie savo trikampius". Kiti žino duonos tiesą. Jei blogai ją užminkysi, ji nepakils. Jei tavo

krosnis per stipriai įkaitinta, ji apdegs. Jei per šalta, tešla liks lipni. Nors iš jų rankų išeina traškanti duona, kuri teikia džiaugsmo tavo dantims, duonos minkytojai neateina prašyti, kad leisčiau valdyti valstybę.

„Galbūt tu sakai tiesą apie geometrų komentatorius, bet yra istorikų ir kritikų. Tie įrodė žmonių poelgius. Jie išmano viską apie žmogų".

„Aš, – sako mano tėvas, – aš atiduodu valdyti valstybę tam, kuris tiki velniu, nes nuo to laiko, kai žmonės jį tobulina, jis gana gerai narplioja nesuprantamą žmonių elgesį. Bet, savaime suprantama, velnias visai netinka aiškinti linijų santykius. Todėl nesitikiu, kad geometrai man parodys velnią savo trikampiuose. Ir niekas iš tų trikampių negali jiems padėti valdyti žmones".

„Tu kalbi nesuprantamai, – pasakiau jam, – nejaugi tiki velniu?"

„Ne", – atsakė tėvas.

Bet pridūrė:

„Juk ką reiškia tikėti? Jei aš tikiu, kad vasara subrandina miežius, nepasakau nieko vaisingo, nieko, kas būtų verta kritikos, nes pirmiausia pavadinau vasara metų laiką, kai noksta miežiai. Tas pat su kitais metų laikais. Bet jei šitaip išgausiu santykius, jungiančius metų laikus, žinosiu, kad miežiai sunoksta anksčiau už avižas, ir patikėsiu tais santykiais, nes jie yra. Man nelabai rūpi susieti objektai: jais aš pasinaudojau kaip tinklu laimikiui pagauti".

Mano tėvas pridūrė:

„Dabar čia yra taip, kaip su skulptūra. Ar tu įsivaizduotum, kad kūrėjui rūpi aprašyti burną, nosį ar smakrą? Žinoma, ne. Bet vienų dalių sąskambiai perduodami kitoms, ir tas skambėjimas yra žmogiškas sielvartas. Beje, jį įmanoma perduoti taip, kad išgirstum, nes tu palaikai ryšį ne su daiktais, o su mazgais, kurie juos suriša.

Vienas laukinis tiki, – pridūrė tėvas, – kad garsas slypi būgne. Ir jis garbina būgną. Kitas tiki, kad garsas slypi lazdelėse, ir dievina lazdeles. Paskutinysis tiki, kad garsas tūno jo rankos galioje, ir tu matai, kaip jis puikuojasi iškėlęs į viršų ranką. Na, o tu, tu pripažįsti, kad jis neglūdi nei būgne, nei lazdelėse, nei rankoje, ir būgnininko būgnijimą pavadini tiesa.

Taigi aš atsisakiau savo valstybės priekyje pastatyti geometrų komentatorius, kurie kaip stabą garbina tai, kas buvo panaudota statyboje, ir todėl, kad juos jaudina šventovė, garbina jos galią akmenyse. Tie atėję imtų valdyti žmones su savo tiesomis, skirtomis trikampiams".

Tačiau aš nuliūdau.

„Taigi iš viso nėra tiesos", – pasakiau savo tėvui.

„Jei tau pavyktų man suformuluoti, – paaiškino jis šypsodamas, – į kokį pažinimo pageidavimą nesiteikiama atsakyti, aš taip pat apverkčiau luošumą, kuris mums kliudo. Bet aš visai nesuvokiu objekto, kurį ketinai man pagauti. Tasai, kuris skaito meilės laišką, jaučiasi patenkintas, nesvarbu, kokiu rašalu ir ant kokio popieriaus jis parašytas. Jis neieškojo meilės nei popieriuje, nei rašale".

CV

Taigi man pasirodė, kad žmonės, pasidavę savo kalbos iliuzijoms ir pastebėję, kad naudinga įrodyti daiktą, kad įgytum žinių, konstatavę, jog šis metodas stulbinamai veiksmingas, pražudė savo paveldą. Juk tai, kas yra teisinga medžiagai, pasidaro klaidinga dvasiai. Tu iš tikrųjų esi tu, žmogus, taip sukurtas, kad daiktai tau yra tušti ir mirę, jei jie nepriklauso dvasios karalijai, ir net jeigu tu grubus ir bjaurus, tu nori daikto, gražesnio už kitą, tik dėl prasmės, kurią jis turi tavo namuose, taip pat ir auksas, kurio tu trokšti tarytum pripildytas neregimų lobių, ir tavo žmona, jei ji nori šito papuošalo, tai visai ne dėl to, kad juo apsunkintų plaukus, o todėl, kad jis yra susitarimas kalboje ir hierarchija, ir slaptas pranešimas, ir viešpatavimo ženklas.

Taip man pasirodė vienintelis šaltinis, iš kurio galėtų atsigerti dvasia ir širdis. Vienintelis valgis, kuris tau tinka. Vienintelis paveldas, kurį reikia gelbėti. Ir tau reikėjo atstatyti tai, ką buvai išeikvojęs, nes štai tu sėdi tarp išmėtytų daiktų griuvėsių ir, jei gyvulys patenkintas, žmogui tavyje gresia badas, nors tu ir neišma-

nai, kodėl jis išalkęs, nes esi taip sukurtas, kad tavo poreikis maistui yra tavo maisto vaisius ir, jei viena tavo dalis sumenkusi ir apsnūdusi, stingant maisto ar pratybų, tu nereikalauji nei pratybų, nei maisto.

Ir todėl, jei niekas nenusileis nuo kalno pas tave ir tavęs neapšvies, nesužinosi, koks pasirinktas kelias galėtų tave išgelbėti. Taip pat nepatikėsi, nors ir kaip išmintingai kas nors tave įtikinėtų, koks žmogus iš tavęs užgims arba tavyje atsibus, nes jo dar nėra.

Todėl mano suvaržymai – tai medžio galia, virstanti išsivadavimu iš žvirgždo.

Ir aš galiu, įveikdamas pakopą po pakopos, padėti tau užmegzti ryšį su vis didesniais lobiais, nes, savaime suprantama, jau yra gražus lobis meilės ir namų, ir valdos, ir valstybės, ir šventovės, ir bazilikos, kuria tapo metai, kai juos pakeitė šventadieniai, bet jei tu man leistum tave vesti, kad padėčiau tau užkopti į aukščiausią kalną, turiu tau lobių, taip sunkiai pasiekiamų, kad daugelis bekopdami atsisakys jų, nes norėdamas sukurti naują paveikslą aš pagrobiu akmenis iš kitų šventovių, kurias jie brangina.

Bet patyręs sėkmę su keliais, jiems esu toks patetiškas, kad jų dvasia užsiliepsnoja, nes būna tokių kaitrių struktūrų, kurios dvasioms būna tarsi ugnis. Tuos pavadinčiau užsiliepsnojusiais nuo meilės.

Taigi ateik pas mane, kad būtum išugdytas, ir tu išeisi spinduliuodamas.

Bet Dievas dingsta, nes aš tau apie tai kalbėjau pasiremdamas eilėraščiu. Kad ir koks gražus būtų, jis negali tavęs maitinti ištisas dienas... Mano sargybinis, vaikštantis skersai išilgai, juo labiau negali dieną naktį išlikti uolus valstybei. Dažnai dvasiose atsileidžia dieviškas mazgas, surišantis daiktus. Nueik aplankyti skulptoriaus. Šiandien jis liūdnas. Kraipo galvą žiūrėdamas į marmurą. „Kodėl, – savęs klausia, – šita nosis, šis smakras, ši ausis...", nes jis nebemato laimikio. O abejonė yra Dievo išpirka, nes tuomet Jo tau stinga ir tu kankiniesi.

CVI

Bet tu palaikai ryšį tik per ceremonialą, nes jei išsiblaškęs klausai šitos muzikos ir žvelgi į šią šventovę, tavyje niekas neužgims ir tu liksi nepasotintas. Todėl aš neturiu kitokių priemonių, kaip tik paaiškinti tau gyvenimą, į kurį kviečiu tave, kaip tik įtraukti į jį tave jėga ir juo pamaitinti. Kaip paaiškinčiau tau šitą muziką, kai vien jos išklausyti tau neužtenka, jei tu nepasirengęs, kad ji užpildytų tave visą, jei tavyje pasirengęs mirti valdos atvaizdas, kad iš jo liktų tik nuolaužos. Ironiškas žodis, priklausantis tik tinginiui, blogas miegas, triukšmas, kuris tave trikdo, ir štai tu atskirtas nuo Dievo. Štai tu atstumtas. Štai tu sėdi ant savo slenksčio, už tavo nugaros uždarytos durys, ir tu visiškai atskirtas nuo pasaulio, kuris tėra tuščių daiktų suma, nes tu palaikai ryšį visai ne su daiktais, o su mazgais, kurie juos suriša.

Taigi kaip aš priversiu tave prie jų prisijungti, kai tu taip lengvai nuo jų atsikabini?

Iš čia atsiranda ceremonialo svarba, nes kalbam apie tai, kaip tave apsaugoti, kad tu visko nesunaikintum, kai atsitinka, kad atsiduri už savo namų durų.

Ir todėl aš pirmiausia pasmerkiu knygų maišytoją.

Ir aš tave ugdau ir palaikau tokį ne todėl, kad būtum nuolatos maitinamas, kas visiškai nesusiję su tavo širdies silpnumu, bet kad būtum gerai nutiestas kelias, gerai atvertos durys, gerai pastatyta šventovė, kad priimtum. Noriu, kad tu būtum muzikos instrumentas, laukiantis muzikanto.

Ir todėl aš tau tvirtinu, kad eilėraštis, kurį tau paskyriau, buvo kopimas į save patį.

Ir tik tie pasiekia tikrąjį pažinimą, kurie iš naujo keliauja. Keliauja pamestu keliu ir randa būtybes, kurias išbarstė paversdami jas nuolaužomis.

Aš noriu tau parodyti tavo tėvynę, vienintelę, kurioje tavo dvasia gali judėti.

Ir todėl aš dar kartą tau tvirtinu, kad mano suvaržymai tave išlaisvina ir atneša tau vienintelę svarbią laisvę, nes tu vadinai laisve galią, leidžiančią tau išgriauti tavo šventovę, supainioti eilėraščio žodžius, suvienodinti dienas, kurias mano ceremonialas

sudėliojo kaip baziliką. Laisvė ištrempti dykumą. Ir kurgi tu atsidursi?

O aš vadinu laisve tavo išlaisvinimą.

O todėl andai tavęs paklausiau: laisvė vergui ar žmogui, pagarba opai ar sveikam kūnui? Teisingumas žmonėms ar padugnėms? Tik prieštaraudamas tau, per tave, dėl tavęs aš esu teisingas. Ir, savaime suprantama, esu neteisingas žmogui iš vagių pasaulio, arba tinginiui, arba vikšrui, kuris nepasikeitė, nes aš jį priverčiu atsisakyti savęs ir tapti.

CVII

Juk tave mokydamas tave suvaržau. Bet toks yra suvaržymas, kad kartą pasidaręs absoliutus, jis tampa nematomas; kaip priversti tave padaryti lankstą, kad sienoje rastum duris ir kad už tai tu man nei priekaištautum, nei skųstumeis.

Nes vaiko žaidimo taisyklės yra suvaržymai. Bet jis jų nori, ir tu matai, kaip mano pareigūnai siekia atsakomybės bei pareigų, kurie yra suvaržymai. Ir tu matai, kaip moterys paklūsta papročiams pasirinkdamos papuošalus, kurie keičiasi kasmet, ir čia taip pat susiduriama su kalba, kuri varžo, nes niekas nesiekia laisvės likti nesuprastas.

Jei aš pavadinu namu akmenų dėliojimą, tu nesi laisvas keisti žodį, kitaip tau gresia tikimybė likti vienam, nes nesugebi padaryti, kad tave suprastų kiti.

Jei aš pavadinu metų dieną šventine ir džiaugsminga, tu nesi laisvas nekreipti į tai dėmesio, antraip liksi vienišas nesusivienydamas su liaudimi, iš kurios esi kilęs.

Jei aš sukuriu valdą taip sutvarkydamas savo ožkas, avis, būstus, kalnus, tu nesi laisvas iš to išsivaduoti, antraip liksi vienišas nebendradarbiaudamas, kai dirbi puošdamas valdą.

Tavo laisvė, ištirpintus ledynus pavertusi bala, iš pradžių palieka tave vienišą, nes tu nesi sudėtinė ledyno dalis, kai jis kopia saulės link prisidengęs sniego apsiaustu, kai palieka tave lygų ki-

tam tam pačiam lygmeny, nes jums gresia pavojus imti nekęsti vienam kito dėl jūsų skirtumų, jums, radusiems poilsio būseną, kurią aptinka sumaišyti rutuliukai. Jūs nesate priklausomi nuo tų, kas jums viešpatauja, netgi kalbos absoliutui, tad nuo šiolei jums uždraustas bet koks bendravimas ir, kiekvienam išgalvojus paskirą savo kalbą, kiekvienam išsirinkus savo šventadienį, jūs esat atkirsti vieni nuo kitų ir vienišesni už žvaigždes, spindinčias neįveikiamoje vienatvėje.

Nes ko galėtumėte laukti iš savo brolybės, jei ji visai ne brolybė medyje, kurio nariai esate, medyje, jums viešpataujančiame ir jus apglėbiančiame iš išorės, nes aš vadinu kedru žvirgždo suvaržymą, kuris yra ne žvirgždo, o sėklos vaisius.

Kaip jūs įstengtumėte tapti kedru, jei kiekvienas pasirenka medį, kurį reikia užauginti, arba visai neketina tarnauti medžiui, arba netgi priešinasi augimui medžio, kurį pavadins tironija, ir gviešiasi į tą pačią vietą? Tiesiog būtina, kad kas nors jus atskirtų ir kad jūs tarnautumėt medžiui ir, užuot turėję pretenzijų, priverstumėte jį jums tarnauti.

Todėl aš sėju savo sėklą ir jus pajungiu jos galiai. Ir aš žinau, kad elgiuosi neteisingai, nes teisingumas – tai lygybė. Juk aš sukuriu jėgos linijas ir įtampą, ir figūras. Bet mano, pavertusio jus šakomis, dėka jūs maitinsitės saule.

CVIII

Apie tai, kaip aš aplankiau užmigusį sargybinį.

Juk naudinga, kad jis būtų baudžiamas mirtimi, nes į jo budrumą atsiremia šitiek miegančiųjų, lėtai alsuojančių, kai gyvenimas tave maitina ir per tave įsiamžina kaip jūros virpėjimas nežinomo užtakio gilumoj. Ir uždarytos šventovės, saugančios šventuosius turtus, sukauptus per ilgą laiką tarytum medus, šitiek prakaito ir kalto kirčių, ir plaktuko smūgių, ir suvežtų akmenų, ir akių, nuvargusių stebint adatos žaidimą auksinėse gelumbėse, kad jos pražystų gėlėmis, ir subtilūs raštai, paklūstantys pamaldžių rankų išmonei. Ir sandėliai, saugantys atsargas, kad būtų malonu leisti žiemą. Ir šventosios knygos, esančios išminties sandėliuose, kur

ilsisi žmogaus garantijos. Ir ligoniai, kuriems mirti aš padedu darydamas jų mirtį taikingą pagal papročius tarp saviškių ir beveik nepastebimą, paprasčiausiai toliau perduodant paveldą. Sargybini, sargybini, tu esi tvirtovės sienų prasmė, kurios apvalkalu aptraukia gležną miesto kūną ir neleidžia jam subyrėti, nes jei kokia spraga jį pramuša, kūne nebelieka kraujo. Tu vaikštai skersai išilgai pirmiausia atviras dykumos, kuri žvangina savo ginklus, garsams, kurie nepavargdami grįžta ir užgriūva tave tarytum bangos, ir ugdo, ir grūdina tuo pat metu grasindami, nes nėra reikalo atskirti tai, kas tave niokoja, nuo to, kas sutvirtina, nes tas pats vėjas suneša smėlio kopas ir jas išpusto, nes tos pačios bangos olą ir gremžia, ir naikina, tie patys suvaržymai tavo dvasią nugludina arba ją atbukina, tas pats darbas verčia tave gyventi ir trukdo gyventi, ta pati išsipildžiusi meilė patenkina tavo troškimus ir palieka tave tuščią. O tavo priešas – tai forma, nes ji priverčia kurti save tvirtovės sienų viduje, taip kaip apie jūrą galėtume pasakyti, kad ji – laivo priešas, nes pasirengusi jį praryti, nors laivas grumiasi jai priešindamasis; bet apie ją galima pasakyti, kad ji taip pat yra siena ir riba, ir laivo forma, nes kartoms keičiantis bangas skrodžiantis forštevenis pamažėle nugludino povandeninę laivo dalį, kuri pasidarė tinkamesnė skrosti vandenis, ir taip ją sutvirtino ir papuošė; nes juk galima pasakyti, kad vėjas, draskantis bures, jas išpaišė kaip išpaišo sparną ir, neturėdamas priešo, tu neturi nei formos, nei dydžio. O kuo virstų tvirtovės sienos, jei iš viso nebūtų sargybinio?

Taigi tasai, kuris miega, palieka miestą nuogą. Ir todėl atėję vyrai sučiumpa jį, kai aptinka, kad jis skęsta savo paties miege.

Taigi štai jis miegojo galvą priglaudęs prie plokščio akmens ir pravėręs burną. Ir jo veidas buvo vaiko veidas. Jis dar laikė savo šautuvą prispaudęs prie savęs sakytum žaislą, kurį nusineši sapnuodamas. Ir į jį įsižiūrėjęs ėmiau jo gailėtis, nes man gaila tvankiomis naktimis žmonių nusilpimo.

Nusilpę sargybiniai, jus užmigdo barbaras. Nugalėti dykumos ir leisdami neuždarytoms durims lėtai sukinėtis ant alyva suteptų vyrių tyloje, kad miestas būtų apvaisintas, kai jis yra išsekęs ir reikalingas barbaro.

Užmigęs sargybinis. Priešų avangardas. Jau nugalėtas, nes tavo

miegas nebepriklauso miestui, – ir surištam tvirtu mazgu, ir pastoviam, – tau telieka laukti permainos ir atsiverti sėklai.

Taigi man iškilo sugriauto miesto vaizdas dėl tavo paprasto miego, nes tavyje viskas susimezga į mazgą ir atsimezga. Koks tu gražus, kai budi, miesto akys ir ausys... Ir toks taurus supratimu, paprasta savo meile pranokstantis logikų protą, nes jie visai nesupranta miesto, jie jį skaldo. Jiems čia yra kalėjimas, ten ligoninė, ana ten jų draugų namas, kurį jie netgi išardo savo širdyje ir mato jame šitą kambarį, paskui kitą, po to dar vieną. Ir ne tik tuos kambarius, bet kiekviename kambaryje šį daiktą, aną daiktą, dar kitą. Paskui patį daiktą pašalina. Ir ką jie darys iš tų medžiagų, iš kurių nenori nieko statyti?

Bet tu, sargybini, jei tu budi, tu palaikai ryšį su miestu, atsivėrusiu žvaigždėms. Nei šis namas, nei kitas, nei toji ligoninė, nei tie rūmai. Bet miestas. Nei mirštančiojo skundas, nei gimdančios moters riksmas, nei meilės aimana, nei naujagimio šauksmas, nei kito parašytas eilėraštis, nei šio paskutinio paieškos, bet miego ir uolumo mišinys, ugnis, rusenanti po Paukščių Tako pelenais. Bet miestas. Sargybini, sargybini, priglaudęs ausį prie mylimosios krūtinės, besiklausantis tylos, poilsio ir alsavimų, kurių svarbu nesuskaldyti, jei nori išgirsti, klausykis, nes tai širdies plakimas, kuris yra plakanti širdis. Ir niekas kitas.

Sargybini, jei tu budi, esi man lygus, nes miestas atsiremia į tave, o į miestą atsiremia valstybė. Žinoma, aš pritariu, kad man praeinant tu atsiklauptum, nes taip sutvarkyti reikalai, ir syvai kyla nuo šaknų lapijos link. Ir gerai, kad manęsp kyla tavo pagarbinimas, nes tai kraujo pulsavimas valstybėje; taip sutuoktinio meilė pasiekia sutuoktinę, taip motinos pienas pasiekia kūdikį, taip jaunystės pagarba pasiekia senatvę, bet ar sakysi, kad kas nors ką nors gauna? Juk pirmiausia aš pats tau tarnauju.

Kai tu atsiremi į savo ginklą, o man prilygstantis Dieve, kas gali atskirti pamatų akmenis nuo skliautinės plytos ir kas gali pavydėti vienam ar kitam? Mano širdis plaka meile, kai žiūriu į tave, nors niekas negali man sukliudyti duoti įsakymą ginkluotiems vyrams, kad tave suimtų.

Nes štai tu miegi. Užmigęs sargybinis. Miręs sargybinis. Ir aš žvelgiu į tave su išgąsčiu, nes tavyje miega ir miršta valstybė. Ir per tave aš matau ją sergančią, nes blogas ženklas, kad ji man siunčia sargybinius, kad jie miegotų...

Žinoma, galvojau, budelis atliks savo pareigą ir paskandins šitą savo paties miege... Bet gailesčiui užplūdus kilo netikėtas ginčas, nes vien tik stiprios valstybės nukerta galvas užmigusiems sargybiniams, bet jos neturi teisės nukirsti galvų, ir siunčia sargybinius, kad tie miegotų. Svarbu gerai perprasti rūstybę, nes visai ne kapojant galvas užmigusiems sargybiniams pažadinamos valstybės, nes užmigusiems sargybiniams galvos kertamos tik tada, kai valstybės yra budrios. O tu imi ir sumaišai padarinį su priežastim. Ir matydamas, kad stiprios valstybės nukerta galvas, tu nori sukurti savo jėgą jas kirsdamas, ir esi vien kraugeriškas juokdarys.

Įdiek meilę, taip įtvirtinsi sargybinių budrumą ir teisimą užmigusiųjų, nes jie patys savaime atkerta save nuo valstybės.

Ir tu neturi nieko, kad apvaldytum save, nebent drausmę, nes tave drausmina tave prižiūrintis kapralas. Ir kapralai, suabejoję savimi, drausmina juos prižiūrinčius seržantus, kaip ir kapitonai. O aš, aš teturiu Dievą, kuris mane valdo, ir jeigu aš suabejoju, lieku dykumoje.

Bet aš tau noriu atskleisti vieną paslaptį – tai pastovumo paslaptis, nes kai tu miegi, tavo gyvenimas laikinai sustabdomas. Bet jis stabdomas ir tada, kai tau aptemsta širdis, išduodanti tavo silpnumą, nes aplink tave niekas nepasikeitė, užtat viskas pasikeitė tavo esybėje. Ir štai tu stoji į akistatą su miestu, tu, sargybinis, bet jau ne prisiglaudęs prie savo mylimosios krūtinės, kad klausytum širdies plakimo, kurio neatskiri nuo jos tylos ar alsavimo, nes viskas tėra ženklas tavo mylimosios, kuri yra vientisa, bet pasimetęs tarp netvarkingai išmėtytų daiktų, kurių neįstengi sujungti į visumą pasiduodamas naktinėms dainoms, kurios vienos kitoms prieštarauja, girtuoklio plyšavimui, paneigiančiam ligonio skundą, kažkokį negyvėlį apsupusioms raudoms, kurios neigia naujagimio balsą, šventovei, kuri neigia palaidą mugės minią.

Ir tu sau tari: „Ką turiu daryti su ta sumaištim ir padriku reginiu?" Ir nežinai, kad šičia yra medis, taigi šaknys, kamienas, šakos ir lapai netenka vertės. O kaip galėtum būti ištikimas, kai nebelieka gyvo žmogaus, kuris galėtų priimti ištikimybę? Žinau, kad nesudėtum bluosto, jei budėtum prie kokio nors ligonio, kurį myli. Bet dingo tasai, kurį tu būtum galėjęs mylėti, jis virto netvarkingai suverstomis medžiagomis.

Nes atsileido dieviškas mazgas, surišantis daiktus.

Bet aš trokštu, kad tu liktum ištikimas pats sau žinodamas, jog greit sugrįši. Aš visai nereikalauju, kad suprastum ar jaustum kiekvieną akimirką per daug gerai nutuokdamas, kad net labiausiai svaiginanti meilė susideda iš šitiek įveiktų vidinių dykumų. Ir savo mylimosios akivaizdoje tu klausi savęs: „Jos kakta – tai kakta. Kaip galiu ją mylėti? Jos balsas – šitas balsas. Čia ji leptelėjo kvailystę. Čia suklupo..." Ji yra suma, kuri išsiardo ir nebegali tavęs maitinti, ir netrukus tu patiki jos nekenčiąs. Bet kaip galėtum jos nekęsti? Tu net nesugebi mylėti.

Bet tu tyli, nes gana miglotai nutuoki, kad tai yra tik miegas. Tai, kas šią akimirką yra tikra kalbant apie žmoną, tikra ir eilėraščiui, kurį skaitei, arba valdai, arba valstybei. Tau stinga galios būti pamaitintam ir taip suvokti, kas yra meilė ir pažinimas, kas yra dieviški mazgai, surišantys daiktus. Tu, mano užmigęs sargybini, savo meilę rasi iš karto kaip mokestį, kuris tau atiteks, rasi ne vieną ar kitą meilę, o visą, ir kai tave apninka rūpestis dėl neištikimybės, dera gerbti apleistą tavo namą.

Kai apžvalgos keliu vaikšto mano sargybiniai, neturiu pretenzijų, kad visi būtų uolūs. Daugelis nuobodžiauja ir svajoja apie sriubą, nes jei tavyje miega visi dievai, tau telieka gyvuliškai patenkinti pilvą ir tasai, kuris nuobodžiauja, galvoja tik apie valgį. Ir aš nereikalauju, kad visų jų dvasios būtų budrios, nes vadinu dvasia tau priklausančią dalį, užmezgančią ryšį su visetais, kurie yra dieviški mazgai, surišantys daiktus, ir kurie juokiasi iš sienų. Bet paprasčiausiai reikia, kad retkarčiais viena iš tų dvasių užsidegtų. Kad būtų bent viena, kurios širdis plaktų. Kad būtų bent viena, pažįstanti meilę ir netikėtai pajuntanti, kaip ją pripildo miesto svoris ir garsai. Viena, kuri jaučiasi esanti erdvi ir alsuoja žvaigždėmis, ir talpina horizontą tarytum kriauklės, kurias užpildo jūros ošimas.

Man užtenka, kad tu žinotum apie aplankymą, apie pilnatvę būti žmogumi ir kad būtum pasiruošęs tai priimti, nes čia atsitinka kaip su miegu, alkiu ar geismu, kurie retkarčiais tave apima iš naujo, ir aš norėčiau tave paguosti, kai tavo abejonės tėra gryni niekai.

Jei tu esi skulptorius, sugrįš veido prasmė. Jei esi kunigas, grįš Dievo prasmė, jei esi mylimasis, grįš meilės prasmė, jei esi sargybinis, sugrįš valstybės prasmė, grįš pas tave, jei esi ištikimas pats sau ir apkuopi savo namus, nors jie ir atrodo apleisti. Tai gali pamaitinti tavo širdį, nes tu nežinai lankymo valandos, bet svarbu, kad žinotum, jog ji yra vienintelė pasaulyje, galinti patenkinti tavo troškimus.

Todėl aš išugdau tave tokį niūriomis mokymosi valandomis, kad eilėraštis per stebuklą galėtų tave uždegti, ir naudoju apeigas bei papročius valstybės, nes noriu, kad toji valstybė galėtų įsišaknyti tavo širdyje, nes nebūna tokios dovanos, kurios tu nebūtum paruošęs. Ir aplankymas neįvyksta, jei nėra pastatyto namo, kur būtų galima jį priimti.

Sargybini, sargybini, tik eidamas išilgai tvirtovės sienų, pasinėręs į abejonės rūpesčius, kurie apninka tvankiomis naktimis, tik klausydamas miesto triukšmo, kai miestas tavęs nekalbina, tik prižiūrėdamas žmonių būstus, kai jie tėra niūrus junginys, tik alsuodamas aplinkui plytinčia dykuma, kuri tėra tuštuma, tik besistengdamas mylėti nemylėdamas, tikėti netikėdamas ir būti ištikimas, kai nebėra kam būti ištikimam, savo esybėje tu ruoši sargybinio nušvitimą, kuris nutvieks tave kaip atlygis ir meilės dovana.

Būti ištikimam pačiam sau visai nesunku, kai pasirodo tas, kuriam reikia būti ištikimam, bet aš noriu, kad tavo prisiminimas kiekvieną akimirką ištartų kvietimą ir tu sakytum: „Tegu mano namai būna aplankyti. Aš juos pastačiau ir palaikau švarius..." Ir mano suvaržymai ateina tau į pagalbą. Ir aš įpareigoju savo kunigus atlikti aukojimus net tada, kai tie aukojimai nebetenka prasmės. Įpareigoju savo skulptorius kalti akmenį netgi tada, kai jie ima ir suabejoja patys savimi. Įpareigoju savo sargybinius žengti šimtą žingsnių grasindamas mirtimi, antraip jie patys bus mirę, patys save atkirtę nuo valstybės.

Aš gelbėju juos savo rūstybe.

Tą patį galima pasakyti apie tą, kuris rengiasi atšiauriame sargybos poste, nes aš jį siunčiu kaip žvalgą prasiskverbti pro priešo gretas. Ir jis gerai žino, kad gyvas negrįš, nes jie visi budrūs. Jis prisibijo kankinimų, kuriais jį gniuždys priešas, norėdamas išgauti sumišusias su riksmais citadelės paslaptis. Ir, žinoma, jis yra vyras, šią akimirką surištas meilės mazgu, jis rengiasi užkaitęs iš džiaugsmo, nes vienintelis džiaugsmas – tai susituokti, ir štai jis tuokiasi. Bet kai tu glėbyje sugriebi mylimąją vestuvių vakarą, nemanyk, kad tai tik paprastas kūno laimėjimas, kurį būtum galėjęs įgyti miesto kvartale su viešnamiais, kur yra iš išvaizdos į mylimąją panašių merginų, bet prasmė pasikeičia ir pasikeičia kiekvieno daikto spalva. Ir kitoks tavo sugrįžimas į namus vakare, ir tavo pabudimas, tapęs grąžintu paveldu, ir viltys sulaukti vaikų, ir tu, juos mokantis maldos. Net iki virdulio, kuris tampa arbata šalia jos prieš meilę, nes vos tik jai peržengus tavo namų slenkstį tavo brangios vilnos kilimai tampa pieva jos kojoms. Ir iš visko, ką tu gauni ir kas yra naujoji pasaulio prasmė, taip mažai daiktų, kuriuos tu vartoji. Tave patenkina ne atiduotas daiktas, ne kūno glamonė, ne vienoks ar kitoks pranašumas, o vienintelė kokybė dieviško mazgo, surišančio daiktus.

Ir tasai, kuris apsirengia ekipuote, kad mirtų, iš kurios, tau atrodo, jis nieko negauna šią akimirką, nes netgi glamonė, kuri tokia mažareikšmė, jam nepažadėta. Troškulys svilinant saulei, smėlį nešantis vėjas grikši tarp dantų, paskui jį apsupa vyrai, tapę paslapčių spaustuvu, ir tasai, kuris apsirengia, kad su mirusiojo uniforma įeitų į mirtį, ir kuris, tau atrodo, privalėtų išrėkti savo neviltį kaip ir tasai, kurį aš nuteisiau pakarti už kažkokį nusikaltimą ir kuris grumiasi su negailestingomis grotomis. O tasai, kuris rengiasi ekipuote, nes eina mirti, yra taikingas, žvelgia į tave ramiomis akimis ir atsiliepia į sargybos poste esančių kareivių pokštus, kurie pasižymi niurzgiu prieraišumu. Eina ne todėl, kad trokštų pasigirti norėdami parodyti šiokią tokią drąsą ar tam tikrą panieką mirčiai, ar cinizmą, ar ką nors panašaus, bet permatomas tarytum ramus vanduo ir neturintis ko nuo tavęs slėpti, ir jeigu jis nuliūdęs, nesivaržydamas ieško tavęs, nes neturi ko nuo tavęs slėpti, nebent savo meilę. Ir aš tau vėliau pasakysiu kodėl.

Žinau, kokius ginklus reikia naudoti prieš žmogų, kuris nedre-

ba segiodamas odinius savo diržus prieš mirtį, nes jis tampa itin pažeidžiamas. Visos jo širdies dievybės stato jam užtvaras. Ir paprastas pavydas, jei jis yra grėsmė valstybei ir daiktų prasmei, ir ilgesiui grįžti namo, kaip jis suniokos tą gražų ramybės, išminties ir išsižadėjimo paveikslą! Tu atimsi iš jo viską, nes jis grąžins Dievui ne tik tą, kurią mylėjo, bet ir savo namus, ir vynuogynų derlių, ir šiugždantį miežių laukų derlių. Ir ne tik javapjūtes, vynuogių skynimą ir vynuoges, bet ir saulę. Ir ne tik jo saulę, bet ir vieną iš jo namų. Ir tu matei, kaip jis išsižada šitiekos lobių nepalikdamas griuvėsių pėdsakų. Tam, kad išmuštum jį iš jo paties vėžių ir paverstum pamišėliu, užtektų iš jo pavogti mylimosios šypseną. Ir ar tu dabar neprisilietei prie didžiosios mįslės, nes tu jį valdai naudodamasis ne turimais daiktais, o prasme, kurią jis išgauna iš dieviško mazgo, surišančio daiktus. Ir jis atiduoda pirmenybę savo paties sunaikinimui, o ne sunaikinimui to, į ką iškeičia save ir iš kurio mainais gauna maitinimą. Jis yra apytaka iš vieno į kita. Ir tasai, kuris širdyje nešiojasi jūros pašaukimą, sutinka mirti laivui sudužus. Ir jei tikras dalykas, kad laivo skendimo akimirką galbūt jis patirs sąmyšį gyvulio, kai spąstai jį surakina, tikra yra ir tai, kad visai nesvarbus panikos proveržis, kurį jis numato, kurį priima ir niekina. Jam patinka būti įsitikinusiam, kad vieną dieną mirtį jam atneš jūra, nes jeigu aš girdžiu juos besiskundžiančius tokia žiauria mirtimi, išgirstu kažką kita nei gyrimasis, kai norime suvilioti moteris, išgirstu slaptą meilės siekį ir drovėjimąsi jį išsakyti.

Nes nėra žodžių, kuriais galėtum išsakyti save. Jei kalbam apie meilės kultūrą, tu gali pasakyti „ji" ir taip save išversti tikėdamas, kad kalba sukasi kaip tik apie ją, nors reikalas liečia daiktų prasmę ir reiškia tik mazgą, kuris pririša daiktus prie Dievo. Tai yra tavo gyvenimo prasmė ir, tavo galva, pastangų nusipelno tik ryšio užmezgimas su pasauliu, kuris netikėtai pasidaro toks erdvus, kad dvasia, tarytum jūros kriauklės, tau pradeda skambėti. Ir galbūt tu gali pasakyti „valstybė" būdamas įsitikinęs, kad liksi suprastas, ir ištarti visai paprastą žodį, jei visi tave supantys žmonės jį supranta taip, kaip tu supranti, ir neįžvelgia kažin ko, ir nesi-

šaipo iš tavęs, nes čia kalbama ne apie tą pačią valstybę. Ir tau nepatiktų, jeigu žmonės patikėtų, jog aukoji gyvybę už reikmenų parduotuvę.

Juk čia atsitinka tarytum su vaiduokliu (antgamtiniu reiškiniu), kuris viešpatauja daiktams, ir jei tavo protas jo nepagauna, jis tampa akivaizdus tavo dvasiai ir širdžiai. Ir valdo tave geriau ir tvirčiau, ir užtikrinčiau už bet kokį apčiuopiamą daiktą (kiti, kaip ir tu, jį stebi), ir verčia tave tylėti iš baimės būti apkaltintam pamišimu ir matyti, koks ironiškas tampa tau pasirodęs veidas. Juk ironija, besistengdama parodyti, iš ko veidas padarytas, sunaikins jį. Kaip tu jam įrodytum, kad čionai visai kas kita, skirta tavo dvasiai, o ne akims?

Aš dažnai susimąstydavau apie vaiduoklius, vienintelius, į kuriuos galėtum pretenduoti, bet daug gražesnius už tuos, kurių tu, apimtas tvankių naktų nevilties, pripratęs reikalauti. Bet tuomet, kai suabejoji Dievu, tu esi įpratęs norėti, kad Dievas pasirodytų kaip išėjęs pasivaikščioti žmogus, kuris tave aplankytų – ir ką gi tu susitiktum tuomet, jei ne tik tau lygų ir į tave panašų, niekur tavęs nevedantį ir šitaip uždarantį tave savo vienatvėje tuomet, kai tu trokšti ne dieviškos didybės pasireiškimo, o reginio ir mugės šventės, iš kurios tegautum vulgarų malonumą ir nusivylimą, pasišiaušusį prieš Dievą. O kaip įrodytum, kad esama tiek daug vulgarumo? Juk tu trokšti, kad kas nors leistųsi tavęs link, aplankytų tave tau nusižemindamas be pagrindo. Tuomet tu niekados nebūtum išklausytas, kaip atsitiko man, klausinėjančiam Dievą. Bet būna ir priešingai – atsiveria dvasios karalystės ir tave apakina antgamtiniai reiškiniai, skirti ne tavo akims, ne protui, o širdžiai ir dvasiai, jei dedi pastangų kopdamas ir pasieki lygį, kur nebelieka daiktų, tik dieviški mazgai, juos surišantys.

Ir štai tu nebegali mirti, nes mirti – tai prarasti. Ir apleisti užnugaryje. Bet čia kalbu ne apie apleidimą, o apie tavo susiliejimą. Ir už visą tavo gyvenimą atlyginta.

Ir tu tai puikiai išmanai, tu, iš gaisro, kur įvertinai mirtį gelbėdamas gyvybes. Tu – iš sudužusio laivo.

Ir tu regi, kaip jie miršta susitaikydami su savo mirtimi akimis, atmerktomis į tikrąjį pažinimą, regi visus tuos, kurie būtų staugę,

vogę, apvylę ir pasityčioję iš šypsenos, nukreiptos kitur.
Pasakyk jiems, kad jie klysta: jie ims juoktis.

Bet tu, užmigęs sargybini, ne todėl, kad apleidai miestą, o kad tave apleidžia miestas, kai mane išvysti, vaikišką išblyškusį tavo veidą apima nerimas dėl valstybės, kuri nebeįstengia pažadinti mano sargybinių.

Bet, savaime suprantama, aš klystu, visa jos pilnatve pasitikdamas miesto giesmę ir aptikdamas, kad surišta tai, kas tau yra pasklidę. Ir aš puikiai žinau, kad tau, tiesiam kaip žvakė, reikėjo palaukti, kad gautum atlygį tavo valandai atėjus ir kad staiga būtum apsvaigęs nuo sargybinio žingsnių tarytum nuo stebuklingo šokio po žvaigždėmis pasinėrus pasaulio svarboj. Nes tenai, tirštoje naktyje, yra laivų, iškraunančių brangiųjų metalų ir drambliakaulio krovinį, ir atsitinka, ant tvirtovės sienos stovintis sargybini, kad tu prisidedi prie jų saugojimo ir puoši auksu bei sidabru valstybę, kuriai tarnauji, nes kažkur gyvena mylintieji, kurie tyli prieš išdrįsdami prabilti ir žvelgia vienas į kitą, ir norėtų kažką pasakyti, nes jei vienas prabils, o kitas užmerks akis, pasaulis pasikeis. Ir tu saugai tą tylą, nes kažin kur slepiasi priešmirtinis atodūsis. Ir jie palinksta norėdami išgirsti širdies žodį ir palaiminimą amžiams, kuriuos užsklęs savyje jį gavę, ir tu išgelbsti mirštančiojo žodį.

Sargybini, sargybini, nežinau, kur tavo valstybės ribos, kai Dievas tau suteikia reginčią sargybinių sielą, žvilgsnį į platybes, į kurias tu turi teisių. Ir man mažai rūpi, kad kitomis akimirkomis tu esi tasai, kurs svajoja apie sriubą niurnėdamas, kai velka savo lažą. Gerai, kad tu miegi, ir gerai, kad užmiršti. Bet blogai, kad užmiršdamas leidi griuvėsiais virsti savo būstui.

Nes ištikimybė – tai būti ištikimam pačiam sau.

O aš noriu išgelbėti ne tave vieną, o tavo bendražygius. Ir išgauti iš tavęs vidinį pastovumą, kuris būdingas gerai išugdytai dvasiai, nes aš nesugriaunu savo namų, kai tik nuo jų nutolstu. Nesudeginu rožių paliovęs į jas žiūrėti. Jos laukia žvilgsnio, kuris netrukus paskatins jas pražysti.

Taigi nusiųsiu savo ginkluotus vyrus tavęs suimti. Ir tu būsi pasmerktas mirčiai, kuri yra užmigusių sargybinių mirtis. Tau telieka pasitaisyti ir viltis, kad per savo paties kančią tapsi sargybinių budrumu.

CIX

Nes, žinoma, liūdna, kai toji, kurią tu matai esant švelnią, kupiną naivumo, patiklumo ir drovumo, gali pradėti grasinti cinizmu, egoizmu arba klasta, kuri gali panaudoti gležną žavesį ir tikėjimą, ir gali atsitikti, kad tu panorėsi, jog ji būtų labiau patyrusi. Bet kalbame visai ne apie tai, kad jos nepatiklios, patyrusios ir godžios dovanų merginos, gyvenančios tavo namuose, nes išugdęs jas tokias, tu sunaikinai tai, ką buvai ketinęs išsaugoti. Žinoma, kiekvienoje kokybėje glūdi jos sunaikinimo fermentai. Dosnume glūdi parazito pavojus, kuris sukels jam pasibjaurėjimą. Drovume – pavojus grubumo, kuris jį nublukins. Gerume – nedėkingumo pavojus, kuris jį apkartins. Bet tu, norėdamas jį išgelbėti nuo natūralių gyvenimo pavojų, trokšti mirusio pasaulio. Ir draudi statyti šventovę baisėdamasis žemės drebėjimais, kurie sugriautų gražų statinį.

Taigi tas, kurios įkvepia tau pasitikėjimą, aš įamžinu, nors jos vienintelės, kurias galima išduoti. Taigi jei moterų grobėjas vieną pagrobs, žinoma, aš dėl to kankinsiuos. Ir jei aš trokštu tik tokio kario, kuris būtų gražus, rizikuoju netekti jo kare.

Taigi atsisakyk prieštaringų norų.

Tikra yra tai, kad ir vėl tu elgiesi absurdiškai. Susižavėjęs, nuostabaus veido, sukurto tavo namų papročių, ėmei nekęsti papročio, kuris tau atrodė prievarta ir iš tikrųjų toks buvo, nes skatino tapsmą! Iš to seka išvada, kad sunaikinęs paprotį tu sunaikinai tai, ką ketinai išgelbėti.

Ir iš tiesų, baisėdamasis šiurkščiu brutalumu ir suktumu, kurie grasina taurioms dvasioms, tu privertei taurias dvasias rodytis šiurkštesnes ir klastingesnes.

Žinok, kad netuščiai aš myliu tuos, kuriems gresia pavojus. Nedera apgailestauti, kad tai gresia būtent brangiems dalykams. Kaip tik todėl juose aš įžvelgiu jų kokybės sąlygas. Myliu draugą, kuris lieka ištikimas gundomas, nes jei iš viso nėra pagundų, nebėra ištikimybės, vadinasi, aš neturiu draugo. Ir kad labiau brangičiau kitus, aš sutinku, kad keletas iš jų paslystų. Myliu karį, stovintį tarp švilpiančių kulkų. Jei nebėra drąsos, aš nebeturiu kareivių. Ir susitaikau su tuo, kad keletas iš jų mirs, jei savo mirtimi sutvirtins kitų taurumą.

Jei atneši man lobį, noriu, kad jis būtų toks gležnas, jog vėjas galėtų jį išblaškyti.

Man patinka, kad jaunam veidui gresia pavojus susenti ir kad vienas mano ištartas žodis šypseną lengvai galėtų paversti ašaromis.

CX

Ir tuomet išsprendžiau prieštaravimą, kuriam buvau skyręs tiek apmąstymų, nes mane žeidė žiaurus ginčas, kai aš, karalius, pasilenkiau prie užmigusio savo sargybinio. Privalau paimti vaiką, paskendusį laiminguose sapnuose, ir perkelti jį tokį, koks yra, į mirtį; per trumpas nemigos valandas buvau labai nustebintas, kad esu priverstas kankintis dėl žmonių.

Nes jis atsibudo man stovint priešais ir ranka perbraukė sau per kaktą, paskui, manęs neatpažindamas, atgręžė veidą į žvaigždes silpnai atsidūsėdamas dėl to, kad vėl reikia prisiimti ginklų naštą. Ir tuomet man pasirodė, kad tokią dvasią reikia laimėti.

Stovėdamas šalia aš, jo karalius, pasisukau miesto link alsuodamas iš pažiūros tuo pačiu miestu kaip ir jis, ir vis dėlto ne tuo pačiu. Ir galvojau: „Iš patetikos, kuriai pritariu, nieko nereikia jam įrodinėti. Nėra veiksmų, kurie būtų prasmingi, – tereikia atversti jį ir apkrauti kitais daiktais, nes kaip ir aš, jis žiūri į juos, jais alsuoja ir vertina per juos pasirodančiu veidu ir dievišku mazgu, surišančiu daiktus". Ir aš supratau, kad svarbu iš pradžių at-

skirti laimėjimą nuo prievartos. Laimėti – tai atversti. Priversti – tai uždaryti į kalėjimą. Jei aš tave laimiu, išlaisvinu žmogų. Jei tave priverčiu, jį sugniuždau. Tavyje glūdi laimėjimas ir per tave tavęs paties ugdymas. Prievarta – tai į eilę išrikiuoti akmenys, visiškai panašūs, iš kurių nieko neatsiras.

Ir man pasirodė, kad šitaip reikia laimėti visus žmones. Tuos, kurie budėjo, ir tuos, kurie miegojo, tuos, kurie patruliuodami vaikščiojo tvirtovės sienomis, ir tuos, kuriuos saugojo patruliai. Tuos, kurie džiaugėsi gimus kūdikiui arba raudojo dejuodami prie mirusiojo. Tuos, kurie meldėsi, ir tuos, kurie abejojo. Laimėjimas – tai statyti tau tvirtinimus ir atverti tavo dvasią sukauptoms gėrybėms, nes yra ežerų, kur tu gali numalšinti troškulį, jei kas nors parodys tau kelią. Ir aš apgyvendinsiu savo dievus tavyje, kad jie tave apšviestų.

Ir nėra abejonės, kad svarbu tave laimėti vaikystėje, antraip tu surembėsi ir nebesugebėsi išmokti kalbos.

CXI

Nes vieną dieną mane nušvietė žinojimas, kad negaliu suklysti. Ne todėl, kad vertinčiau save kaip stipresnį už kitą ar geriau protaujantį, o todėl, kad nebetikėdamas argumentais, kurie dėstosi iš sakinio į sakinį pagal logikos taisykles, perprasdamas, kad logiką valdo ją pranokstantys dalykai ir kad ji vaizduoja tik žygio pėdsakus smėlyje, kuris yra šokis, ir arba veda, arba neveda šulinio link, gelbstinčio priklausomai nuo šokėjo talento, taip pat tvirtai supratęs, kad vieną kartą baigta istorija priklauso nuo proto, nes jokio žingsnio nepristigs nuoseklioje virtinėje, o dvasios, viešpataujančios žingsniams, joje neįskaitysi eidamas ateities link, gerai perpratęs, kad civilizacija, kaip ir medis, išauga vien tik iš sėklos galios, kuri yra vieninga nepaisant to, kad įgyja įvairovę ir pasiskirsto, ir išreiškia save šaknimis, kamienu, šakomis, lapais, žiedais ir vaisiais, kurie yra vienąkart išreikšta sėklos galia. Puikiai supratęs, kad, savaime suprantama, civilizacija, kartą ją užbaigus, leidžia be spragų pasiekti jos pradžią ir rodo logikams taką, kuriuo jie privalo grįžti atgalios, bet kuriuo nebūtų įstengę nusileis-

ti, nes neturi ryšio su vedliu. Išklausęs besiginčijančius žmones, nors nė vienas iš tikrųjų nepaėmė viršaus, prisiklausęs geometrų komentarų, kurie, patikėję, kad jiems pavyko suvokti tiesas, po metų su pagieža jų atsisakydavo arba apkaltindavo savo priešininkus šventvagyste, nors patys būdavo įsikibę į netvirtus savo stabus, taip pat valgęs prie vieno stalo su vieninteliu savo bičiuliu, tikru geometru, kuris žinojo ieškąs kalbos, kaip ir poetas, norintis išsakyti savo meilę, kuris buvo paprastas ir akmenims, ir žvaigždėms ir kuris puikiai išmanė, kad metai iš metų turėtų keisti savo kalbą, nes tai yra kopimo į viršų ženklas. Atradęs, kad nieko nėra klaidingo dėl paprastos priežasties, jog nėra nieko, kas būtų teisinga (ir kad teisinga visa, kas tampa teisinga, kaip teisingas yra medis), kantriai išklausęs savo meilės tyloje burbėjimą, įtūžio riksmus, juoką ir savo tautos skundus. Jaunystėje daug kas priešinosi argumentams, kuriais aš, atsisakęs kovoti, stengiausi ne pagrįsti, o aprengti savo mintį stingant veiksmingos kalbos su advokatu, kuris mane pranoko, bet niekados neišsižadėdamas pastovumo, žinodamas, kad tai, ką jis man įrodydavo, atsitikdavo paprasčiausiai dėl to, kad prastai reikšdavau savo mintis. Vieną kartą, kai atsisakiau suprasti padriką painių žodžių prasmę, man pasirodė, kad būtų daug vaisingiau, jeigu jie mėgintų mane išgirsti, jeigu leistų man suvešėti kaip medžiui iš sėklos iki šaknų, kamieno ir šakų, ir tuomet nebebūtų dėl ko ginčytis, nes medis vienintelis teikia vešlią lapiją, kad priglaustų.

Buvau įsitikinęs, kad painios mano stiliaus vietos, kaip ir mano posakių prieštaravimai, nebuvo netikros, prieštaringos ar neaiškios garantijos padariniai, jos atsirado dėl prasto darbo parenkant žodžius, nes negali būti nei miglota, nei prieštaringa, nei netikra vidinė nuostata, kryptis, svoris ar polinkis. Juk ir skulptorius, minkantis molį, jaučia tam tikrą poreikį, kuris dar neturi formos, bet molis netrukus virs veidu.

CXII

Taip pat tuštybės užgimimas, kai paklūstama hierarchijai. (Pavyzdys: generolas, valdytojas.) Vieną kartą įtvirtinus būtybę, kuri juos

pajungia vieną kitam, dingsta tuštybė, nes ji atsiranda tada, kai sumaišius rutuliukus jums nustoja viešpatauti visos būtybės ir jūs įtariai imate žiūrėti į vietą, kurią užimate.

Ir didžioji kova su daiktais; atėjo metas tau pasakyti apie didžiąją tavo klaidą, nes aš įvertinau kaip uolius ir atpažinau esant laimingus maišančiuosius ir permaišančiuosius gyslinę uolieną, apsuptuosius suskeldėjusios žemės skurdo, kamuojamuosius saulės kaip sutrešęs vaisius, besikasančiuosius į molio gelmes, kad grįžtų nuogi miegoti į palapines, tuos, kurie gyveno tuo, kad kartą per metus iškasdavo gryną deimantą. Ir aš pamačiau nelaimingus, pagiežingos širdies ir nesantaikoje gyvenančius tuos, kurie gyvendami prabangoj gaudavo deimantų, tačiau turėjo tik nieko nevertus stiklo niekučius, nes tau reikalingas ne daiktas, o Dievas.

Daikto turėjimas pastovus, bet nepastovus penas, kurį iš jo gauni, nes daiktas teturi prasmę tave augindamas, ir tu augi jį laimėdamas, o ne todėl, kad turi. Tad gerbiu tąjį, išprovokuojantį kopti į kalną, kuris yra sunkiai pasiekiama pergalė, gerbiu lavinimą, kai siekiama suprasti eilėraštį, pagundą geidžiant neprieinamos dvasios ir priverčiant tave šitokiu būdu tapti. Bet aš niekinu tą kitą, kuris yra sukauptos atsargos, nes tu nebeturi ko iš jo gauti. Ir sykį iškasęs deimantą, ką tu su juo darysi?

Nes aš atnešu šventės prasmę, kuri buvo užmiršta. Šventė – tai pasirengimo šventei vainikavimas, šventė – tai kalno viršūnė į jį įkopus, šventė – tai deimanto įgijimas, kai tau leista išsikasti jį iš žemės, šventė – tai pergalė, vainikuojanti karą, šventė – tai pirmas ligonio valgymas jam pasveikus pirmąją dieną, šventė – tai meilės pažadas, kai ji nuleidžia akis tau ją užkalbinus...

Ir todėl aš sugalvojau tokį vaizdą norėdamas tave pamokyti:

Jeigu užsimanyčiau, galėčiau sukurti tau uolią civilizaciją, kur brigadose apstu džiaugsmo ir giedrų darbininkų, grįžtančių iš darbo, juoko, galingo gyvenimo geismo ir aistringo rytdienos stebuklų laukimo, galėčiau parašyti poemą, kuri tau įteigtų sąskam-

bius su žvaigždėmis, tačiau kurioje tu nieko kito neveiktum – vien kirtikliu kirstum žemę ieškodamas deimantų, kurie pagaliau, patyrę tylią permainą žemės gelmėse, virstų šviesa. (Nes atsiradę iš saulės, paskui virtę paparčiais, paskui nepermatoma tamsa, štai jie vėl virto šviesa.) Taigi sakau, kad teigiu patetišką gyvenimą, kai tave pasmerkiu kasti ir vienądien per metus pakviečiu į svarbiausią šventę: jos esmė – atnašavimas deimantų, kurie prakaitu apsipylusių žmonių akivaizdoje bus sudeginti ir paversti šviesa, nes vidinių tavo jausmų visai nevaldo vartojami daiktai, ir tavo dvasia maitinasi daiktų prasme, o ne daiktais.

Ir, savaime suprantama, norėdamas suteikti tau malonumą tuo deimantu aš galėčiau papuošti princesę. Arba uždarydamas jį dėžutėje slaptoje šventovės vietoje galėčiau priversti jį spinduliuoti ne akims, o dvasiai, kuri per sienas semiasi iš jo peno. Bet, žinoma, nieko esmingo nepadaryčiau iš jo tau, jei tau jį atiduočiau.

Nes atsitiko taip, kad aš perpratau gilią prasmę aukojimo, kurio esmė – ne ką iš tavęs atimti, o kaip praturtinti, nes tu apsirinki pasirinkdamas krūtį, kai tiesi rankas daikto link ieškodamas jo prasmės, nes jeigu tau išgalvosiu valstybę, kurioje kiekvieną vakarą dalijami deimantai, iškasti kitur, tu įgysi tik akmenukus, nes juose neberasi to, ką troškai įgyti. Turtingesnis yra tasai, kuris ištisus metus vargsta grumdamasis su uola ir kartą per metus sudegina savo triūso vaisių, kad išgautų iš jo spindulingą šviesą, o ne tasai, kurs gauna kasdien iš kitur atvežtus vaisius, ničnieko iš jo nepareikalavusius.

(Tas pat būna su kėgliu: tavo tikslas – jį nuversti. Tai šventė. Bet tau nebėra ko laukti iš nuvirtusio kėglio.)

Todėl ir aukojimai, ir šventės susilieja, nes per juos tu parodai savo poelgio prasmę. Bet ar gali tvirtinti, kad šventė yra kažkas kita, o ne kartą pririnkus malkų džiaugsmo ugnis, kai ją kūreni, sykį užkopus į kalną laimingi tavo raumenys platybėse, kartą iškasus deimantą jo pasirodymas šviesoje, kartą sunokus vynuogėms vynuogių skynimas? Kaip žinoti, kad švente galima naudotis tarytum atsargomis? Šventė – tai tavo atvykimas atlikus žygį ir tavo žygio vainikavimas, bet tu neturi ko tikėtis iš savo pasikeitimo likdamas sėslus. Ir todėl tu neįsitaisai nei muzikoje, nei eilė-

raštyje, nei nugalėtoje moteryje, nei kraštovaizdyje, pamatytame nuo kalnų viršūnių. Ir aš tave prarandu, jei tave paskirstau savo dienų lygybėje, jei jų nesutvarkau pajungdamas kažin kur plaukiančiam laivui. Netgi eilėraštis yra šventė, jei tik tau pavyks jį sukurti. O švęsdamas atsikratai menkaverčių rūpesčių. Tave kasdien kamavo miestas, gniuždė bildančiu savo judėjimu. Kasdien tu patyrei karštligę, atsirandančią dėl neatidėliotino skubumo ir dėl duonos, kurią reikia uždirbti, ir dėl ligų, kurias reikia išgydyti, ir dėl problemų, kurias reikia išspręsti – ateidamas čionai, nueidamas tenai, čionai besijuokdamas, tenai verkdamas. Paskui ateina valanda, skirta tylai ir palaimai. Ir tu kopi laipteliais į viršų, ir pastumi duris, ir tau nieko daugiau nebelieka, tik atsivėrusi jūra ir Paukščių Tako kontempliavimas, ir tylos atsargos, ir pergalė prieš vartojimą, ir visa tai tau buvo reikalinga tarytum maistas, nes tave iškankino objektai ir daiktai, kurie buvo skirti ne tau. Ir tau reikėjo čionai tapti, kad iš daiktų užgimtų veidas ir įsitvirtintų struktūra, kuri suteiktų jiems prasmę per padrikus dienos vaizdus. Bet ką tu veiksi atėjęs į mano šventovę, jei apskritai negyvenai mieste ir nekovojai, ir nekopei, ir nesikankinai, jei neatneši surinktų akmenų, kad kalbėtume, ką statysi savy. Ir aš tau tai sakiau kalbėdamas apie savo kareivius ir meilę. Jei tu esi tik mylimasis, nėra to, kuris myli, ir moteris žiovauja šalia tavęs. Vienintelis kareivis gali mylėti. Jei tu esi vien tik kareivis, nėra to, kuris mirtų, nebent plieno žvynais apsišarvavęs vabzdys. Vien tik žmogus, kuris mylėjo, gali mirti kaip žmogus. Ir nėra jokio prieštaravimo, nebent kalboje. Taip vaisiai ir šaknys turi tą patį matą, kuris yra medis.

CXIII

Juk mes nesutariame vertindami realybę. Ir aš vadinu realybe ne tai, ką galima pasverti svarstyklėmis (iš kurių šaipausi, nes nesu svarstyklės, ir man mažai rūpi realybė, skirta svarstyklėms), o tai, kas man turi svorį. O mane slegia liūdnas veidas arba kantata, arba uolumas valstybėje, arba gailestis žmonėms, arba gyvenimo geismas, arba įžeidimas, arba elgesio kokybė, arba apgailestavi-

mas, arba bendravimas skinant vynuoges. (Daug labiau už nuskintas kekes, nes netgi jos bus nuneštos kitur, kad būtų parduotos, o aš iš jų jau išgavau esmę. Tą patį galima pasakyti apie tą, kurį turėjo apdovanoti karalius ir kuris dalyvavo šventėje, džiaugėsi jos spinduliavimu, priėmė draugų sveikinimus ir didžiavosi triumfu, bet karalius nespėjo užkabinti jam ant krūtinės medalio, nes mirė nukritęs nuo žirgo. Negi man sakysi, kad žmogus nieko negavo?) Realybė tavo šuniui – tai kaulas. Realybė tavo svarstyklėms – ketaus svarsčiai. Bet tavo realybė kitokios prigimties.

Ir todėl aš vadinu menkaverčiais finansininkus ir rimtomis šokėjas. Ne todėl, kad niekinčiau pirmųjų darbą, o todėl, kad niekinu jų puikybę, jų pasitikėjimą ir pasitenkinimą savimi, nes jie mano esą ir paskirtis, ir tikslas, ir esmė tuomet, kai tėra liokajai ir pirmiausia tarnauja šokėjams.

Todėl neapsirik vertindamas darbo prasmę, nes yra neatidėliotinų darbų. Kaip ir mano rūmų virtuvėse, nes jei nebėra maisto, nebėra ir žmonių. Ir dera, kad žmonės iš pradžių būtų pamaitinti, aprengti ir turėtų prieglobstį. Dera, kad paprasčiausiai jie būtų. Ir tokios paslaugos neatidėliotinos. Bet svarba glūdi ne čia; ji glūdi jų kokybėje. Ir šokiai, ir eilėraščiai, ir graveriai, esantys aukštesnio lygmens, ir geometras, ir žvaigždžių stebėtojas, kuriems visų pirma leidžia būti virtuvių triūsas, yra vieninteliai, pagerbiantys žmogų ir teikiantys jam prasmę.

Taigi kai ateina tasai, kuris nusimano tik apie virtuves, iš tiesų apkrautas realybėmis, skirtomis svarstyklėms, ir kaulais šunims, aš draudžiu jam kalbėti apie žmogų, nes jis nesuvoks esmės, panašiai kaip puskarininkis, kuris žmoguje vertina tik jo gebėjimą valdyti ginklus.

Ir kodėl tavo rūmuose turėtų būti šokama, juk pasiuntus šokėjas į virtuves jos praturtintų tave maisto papildu? Ir kodėl reikėtų kaldinti ąsočius iš aukso, juk pasiuntus graverius į alavo ąsočių gamyklą žmonės įgytų daugiau ąsočių? Ir kodėl reikėtų šlifuoti deimantus ir rašyti eilėraščius, ir kodėl reikėtų stebėti žvaigždes, juk tau tereikia juos pasiųsti kulti javų, kad turėtum daugiau duonos.

Bet kai savo mieste pristigsi ko nors, kas skirta dvasiai, o ne

akims ir ne juslėms, tu būsi priverstas išrasti jiems dirbtinį maistą, kuris nebus nieko vertas. Ir tu ieškosi jiems gamintojų, kurie kurpia jiems eilėraščius, automatų, kurie jiems gamins šokius, sukčių, kurie iš gludinto stiklo išgaus deimantų. Ir štai jie ims įsivaizduoti, kad gyvena, nors jūrose nieko nebeliks – tik gyvenimo karikatūra, nes šitas bus sumaišęs tikrąją prasmę šokio, deimanto ir eilėraščio, kurie maitina tave, jei tik būsi juos įveikęs su pašaru ėdžioms. Šokis yra karas, pagunda, žmogžudystė ir atgaila. Eilėraštis yra kopimas į kalną. Deimantas – metai darbo, pavirtę žvaigžde. Bet jiems pristigs esmės.

Tas pat būna žaidžiant kėglių žaidimą: džiaugsmas tave apima nugriovus priešininko kėglius, bet tu patirtum kur kas daugiau malonumo, jeigu išrikiuotum jų šimtus ir pasigamintum mechanizmą, juos nuverčiantį...

CXIV

Bet nemanyk, kad aš niekinu tavo poreikius. Netgi neįsivaizduoju, kas galėtų prieštarauti tavo reikšmei, nes noriu, kad įrodyčiau tau savo tiesą pats save išversdamas į žodžius, kurie rodo liežuvį, kaip antai tai, kas būtina, ir tai, kas nenaudinga, priežastis ir padarinys, virtuvė ir šokių salė. Bet aš apskritai netikiu tokiais skirstymais, kurie priklauso nuo to, kad pasirenki nevykusią kalbą ir netikusį kalną, nuo kurio galima perskaityti žmonių judesius.

Lygiai taip miesto prasmę mano sargybinis suvokia tik tada, kai Dievas praturtina jį regimu žvilgsniu bei sargybinio klausa ir tuomet naujagimio riksmas neužstelbia aimanų apspitus mirusįjį nei turgus šventovės, nei kvartalo su viešnamiais, kitur parodomai ištikimybei meilėje. Iš šitos įvairovės randasi miestas, kuris sugeria, prijungia ir suvienija taip kaip medis, kuris išauga vientisas iš įvairių savo narių; taip šventovė gilia savo tyla viešpatauja skulptūrų, piliorių, altorių ir skliautų įvairovėje, lygiai taip aš susitinku su žmogum tik tame lygmenyje, kai man nebeatrodo, kad tasai, kuris dainuoja, prieštarautų tam, kuris kulia javus, arba tasai, kuris šoka, prieštarautų tam, kuris beria grūdus į vagą, arba tasai, kuris stebi žvaigždes, prieštarautų tam, kuris kaldina vinis,

nes jeigu aš imsiu tave dalyti, vadinasi, aš nesupratau tavęs ir aš tave prarandu.

Todėl užsisklęsdamas savo meilės tyloje išėjau stebėti savo miesto žmonių.

Trokšdamas juos suprasti.

(Pastaba vėlesniam laikui: nemanau, kad esama išankstinės nuomonės, kaip pasirinkti ataskaitą apie veiklos rūšis. Protas neturi čia ko įžvelgti, nes tu nesudėlioji kūno pradėdamas jį dėlioti nuo visumos. Bet tu pasodini sėklą, ir tokia visuma atsiranda. Tai meilės kokybė, iš kurios pagrįstai rasis vienintelė proporcija, kurios iš pradžių neįžiūrėsi, suvoksi tik kvailą kalbą logikų, istorikų ir kritikų, kurie parodys tau tavo gabalus ir paaiškins, kaip būtum galėjęs sustambinti viena kito sąskaita, lengvai įrodys, kad šį gabalą reikia sustambinti labiau nei kitą, nors jie būtų galėję tvirtinti priešingą dalyką, nes jeigu tu išgalvoji virtuvių ir šokių salės vaizdus, nėra svarstyklių, kurios pasvertų vieno ar kito svarbą, nes tavo kalba praranda prasmę, kai tu iš anksto nulemi ateitį. Kurti ateitį – tai kurti dabartį. Tai sukurti šiandienai skirtą troškimą, kuris nuo šios dienos bus nukreiptas į rytdieną, o ne į realybę poelgių, kurie prasmingi tik rytdienai, nes jei tavo organizmas ištrūks iš dabarties, jis mirs. Gyvenimas, kuris yra prisitaikymas prie dabarties ir pastovumas dabartyje, atsiremia į nesuskaičiuojamus saitus, kurių kalba neįstengia nutraukti. Pusiausvyrą sudaro tūkstančiai pusiausvyrų. Ir jeigu atsitinka taip, kad, pateikęs abstraktų įrodymą, tu teiki pirmenybę vienai vienintelei, lygiai kaip drambliui, kuris yra milžiniška sąranga, bet jeigu išpjausi vienui vieną iš jo kraujagyslių, jis pastips. Čia kalbama ne apie tai, kad negalima nieko keisti, nes juk tu gali viską pakeisti. Ir atšiaurią lygumą tu gali paversti kedrų plantacija. Svarbu ne tai, kad sukurtum kedrus, svarbu, kad pasėtum sėklas. Ir kiekvieną akimirką sėkla ar tai, kas iš sėklos išdygs, palaikys dabartyje pusiausvyrą.)

Bet yra keletas kampų, iš kurių galima matyti daiktus. Ir jeigu aš pasirenku kalną, kuris suskirstys žmones pagal jų teisę į atsargas,

galimas daiktas, kad aš, vadovaudamasis savo teisingumu, pasipiktinsiu. Bet taip pat gali būti, kad mano teisingumas bus kitoks nuo kito kalno, ir aš kitaip suskirstysiu žmones. Ir aš norėčiau, kad bet koks teisingumas būtų pripažintas, todėl liepiau stebėti žmones.

Juk nebūna tik vieno teisingumo, jų būna begalė. Ir aš galiu išskirti žmones pagal amžių, kad atlyginčiau savo generolams suteikdamas jiems daugiau garbės ir paaukštindamas. Bet taip pat aš galiu leisti jiems pailsėti, nes poilsio poreikis didėja einant metams, ir nukelti jiems nuo pečių jų pareigų naštą, ir apkrauti jaunus pečius. Ir aš galiu spręsti vadovaudamasis valstybės interesais. Ir galiu spręsti paisydamas individo teisių arba prieštaraudamas jam.

Ir jei atsižvelgdamas į kariuomenės hierarchiją labai noriu nulemti jos nešališkumą, aš įkliūvu į neišsprendžiamų prieštaravimų tinklą, nes yra atliktų paslaugų, gabumų, yra valstybės gėris. Ir aš visados rasiu neginčijamos kokybės kopėčias, kurios įrodys, jog suklydau. Taigi mane nelabai trikdo, kad yra akivaizdus kodeksas, pagal kurį mano sprendimai atrodo kaip išsigimėliški, ir aš iš anksto žinau, kad, nors ir ką daryčiau, atsitiks taip, o ne kitaip, ir kad svarbu truputį pasverti, truputį pabrandinti tiesą, kad realiai ją suvoktum.

(Čia galima kalbėti apie jėgos linijas.)

CXV

Taigi aš vertinau kaip tuščią reikalą pažinti savo miestą vadovaujantis vartotojų požiūriu, nes visi verti kritikos. Ir mano problema glūdi visai ne ten. Arba, tiksliau sakant, ji iškilo tik kaip antraeilė, nes, žinoma, aš trokštu, kad pagaliau mano vartotojus pelno ir teisių naudojimas taurintų, o ne smukdytų. Bet labiausiai man rūpi mano miesto veidas.

Taigi išėjau pasivaikščioti su šalia manęs einančiu leitenantu, kuris klausinėjo praeivius.

„Ką tu veiki gyvenime?" – klausė tai vieną, tai kitą atsitiktinai sutiktą.

„Esu dailidė", – sakydavo anas.

„Esu artojas", – sakydavo kitas.
„Esu kalvis", – sakydavo trečias.
„Esu piemuo", – sakydavo dar kitas.

Arba aš kasu šulinius. Arba gydau ligonius. Arba rašau tiems, kurie nemoka rašyti. Arba esu mėsininkas, dorojantis mėsą. Arba kalinėju padėklus arbatai. Arba audžiu drobes. Arba siuvu drabužius. Arba...

Ir man atrodė, kad jie dirbo visiems, nes visi vartoja gyvulių mėsą, vandenį, vaistus, lentas, arbatą ir visi dėvi drabužius. Ir nė vienas nesuvartoja per daug, nes kartą pavalgo, kartą atsigeria, kartą apsirengia, kartą išgeria arbatos, kartą parašo laiškus ir miega lovoj namuos.

Bet pasitaikė, kad vienas iš jų man atsakė: „Aš statau rūmus, aš šlifuoju deimantus, kalu iš akmens skulptūras..."

Ir, savaime suprantama, šitie nedirbo visiems, tik keliems, nes jų veiklos vaisius nepadalijamas.

Ir iš tiesų, jei stebėtum tą, kuris pluša metus norėdamas nutapyti vazą, ar padalytum vazas visiems? Nes žmogus darbuojasi keliems viename mieste. Yra moterų, ligonių, invalidų, vaikų, senių ir tų, kurie šiandien ilsisi. Yra mano valstybės tarnautojų, kurie negamina jokių daiktų; tai kareiviai, žandarai, poetai, šokėjai, valdytojai. Tačiau šitie, kaip ir kiti, vartoja, rengiasi, dėvi apavą, valgo, geria ir miega namuose lovoje. O kadangi jie nemaino daiktų į daiktus, kuriuos vartoja, reikia, kad tu kur nors pavogtum tuos daiktus iš tų, kurie juos gamina, ir aprūpintum jais tuos, kurie jų apskritai negamina. Ir joks žmogus, įsitaisęs savo dirbtuvėje, negali užsimoti suvartoti viską, ką jis pagamina. Taigi yra daiktų, kurių tu negali ketinti pasiūlyti visiems, nes nebūtų žmonių, kurie juos gamintų.

Tačiau svarbu, kad tokie daiktai būtų sumanyti ir pagaminti, nes jie yra civilizacijos prabanga ir gėlė, ir prasmė. Kaip tik tas daiktas yra vertingas ir vertas žmogaus, nes jam pagaminti prireikė daug laiko. Tai deimanto, metų triūso, kuris yra ašara, didumo sulig nagu, prasmė. Arba kvepalų lašas, išgautas iš gėlių karučio. Ir man rūpi ašaros, rūpi kvepalų lašo skirtis, nes aš iš anksto žinau, kad jie nepadalijami; taip pat žinau, kad civilizacijai svarbu ne daikto paskirtis, o jo atsiradimas.

Aš, valdovas, aš pavagiu duonos ir drabužių iš dirbančiųjų, kad atiduočiau juos savo kareiviams, moterims ir seniams.

Kodėl turėčiau būti labiau sutrikdytas, kad pavagiu duonos ir drabužių, nes noriu atiduoti juos savo skulptoriams ir deimantų šlifuotojams, ir poetams, kurie, nors ir rašo eilėraščius, turi maitintis?

Antraip nebelieka nei deimanto, nei rūmų, nei ko nors kito, kas būtų laukiama.

Ir tai menkai praturtina mano žmones; jie praturtėja tik tada, kai savo civilizacijos veiklą nukreipia į kitą veiklą, kuri, žinoma, kainuoja daug laiko tiems, kurie tai daro, bet įtraukia nedaug miestiečių.

Ir, beje, aš mąsčiau apie tai, kad daikto adresatas visai nebuvo svarbus, nes, šiaip ar taip, tas daiktas nebuvo skirtas padalyti visiems, todėl negalėjau tvirtinti, kad buvo apvogti kiti, be to, man tapo akivaizdu, kad adresatų metmenys yra delikatus dalykas, reikalaujantis didelio atsargumo, nes tai civilizacijos ataudai. Ir nesvarbu jų kokybė ar moralinis pasiteisinimas.

Žinoma, čia slypi moralinė problema. Bet yra ir priešinga problema. Ir jeigu mano galvoje suksis žodžiai, šalinantys prieštaravimus, užgesinsiu savyje bet kokią šviesą.

CXVI

(Pastabos vėlesniam laikui: berberų pabėgėliai, nenorintys dirbti, atsigula. Veikla neįmanoma.)

Bet aš primetu ne veiksmus, o struktūras. Ir dienas padarau skirtingas. Įvedu žmonėms hierarchiją ir pastatau būstus, gražesnius ar ne tokius gražius, kad sukelčiau pavydą. Ir aš sukuriu daugiau ar mažiau tinkamas taisykles, kad būtų daromi įvairūs judesiai. Ir aš negaliu domėtis teisingumu, nes jo paskirtis – leisti švinkti išdžiūvusiai balai. Ir aš juos priverčiu priimti mano kalbą, nes mano kalba teikia jiems prasmę. Tai tėra konvencijų sistema, kuria pasiremdamas noriu pasiekti kaip per kurčnebylį aklą žmogų, kuris juose kietai miega. Kaip aklą tu nudegindamas sakai: „Ugnis". Ir tu nesi teisingas individui, nes tu jį nudegini. Bet tu

esi teisingas žmogui, nes jam ištaręs žodį „ugnis", jį apšvieti. Ir ateis diena, kai tu jam ištarsi „ugnis" jo nenudegindamas, ir jis tučtuojau atitrauks ranką. Tai bus ženklas, kad jis užgimė.

Taigi štai jie įpainioti prieš jų valią į tinklo absoliutą, kurio vertinti negali, nes jis paprasčiausiai yra. Namai „yra" skirtingi. (Ir aš jiems teikiu šventę, kurios esmė – siekti tos dienos ir nuo to laiko būti, „ir aš juos pajungsiu įtampoms ir figūroms. Ir, savaime suprantama, bet kokia įtampa yra neteisybė, nes nėra teisinga, kad ši diena skirtųsi nuo kitų".) Ir šventė juos verčia nuo kažko nutolti ar priartėti. Gražesni ar ne tokie gražūs namai – laimėti ar prarasti. Ir įeiti, ir išeiti. Ir per lauką aš nubrėšiu baltas linijas, kad atsirastų pavojingų ir saugių zonų. Ir rasis uždrausta vieta, kurią pažeidus bus baudžiama mirtimi, kad jie orientuotųsi erdvėj. Ir štai šitaip medūza įgis stuburą. Ir ji pradės vaikščioti, o tai nuostabu.

Žmogus naudojosi tuščia kalba. Bet kalba jį pažabos tarytum žąslai. Ir bus žiaurių žodžių, kurie įstengs jį pravirkdyti. Ir bus giedančių žodžių, kurie apšvies jam širdį.

„Aš jums palengvinu reikalus...", ir viskas prarasta. Ne dėl turtų, o dėl to, kad jie nebėra tramplinas siekti, jie yra sukauptos atsargos. Ir tu apsirikai ne todėl, kad daugiau davei, o todėl, kad mažiau reikalavai. Jei daugiau duodi, privalai daugiau reikalauti.

Teisingumas ir lygybė. Ir štai mirtis. Bet brolybė aptinkama tik medyje, nes tu neprivalai painioti sąjungos ir bendrijos, kuri tėra susimaišymas neturint dievo, kuris viešpatautų, nei drėkinimas, nei raumenys, taigi švinkimas.

Nes gyvenant lygybėje jie iširo – visuotinis teisingumas ir bendrija. Tatai yra sumaišytų rutuliukų poilsis.

Numesk jiems sėklą, kuri juos sugers paversdama medžio neteisingumu.

CXVII

Taigi iš to, kas liečia mano kaimyną, aš pastebėjau, kad vaisinga tyrinėti ne jo valstybės įvykius, daiktų padėtį, institucijas, daiktus, o tik polinkius. Nes jei tu aplankysi kalvius, ištyrinėsi mano

valstybę, rasi juos kaldinančius vinis, labai mėgstančius vinis ir tau giedančius giesmes apie vinių kaldinimą. Paskui nuėjęs aplankyti medkirčius, rasi juos kertančius medžius ir aistringai mėgstančius juos kirsti, ir pasiduodančius džiūgavimui atėjus medkirčio šventei, kuri prasideda po pirmo braškėjimo, kai medžio didybė griūdama ima ir pagarbina. Ir jei aplankysi astronomus, tu pamatysi juos aistringai besidominčius žvaigždėmis ir besiklausančius jų tylos. Ir iš tiesų kiekvienas įsivaizduoja toks esąs. Jeigu tavęs paklausiu, kas vyksta mano valstybėje, kas rytoj užgims mūsuose, tu man atsakysi: „Bus kaldinamos vinys, bus kertami medžiai, atsiras vinių atsargų, medienos atsargų ir bus stebimos žvaigždės". Nes būdamas nosį įbedęs trumpažiūris, tu neatpažinai statomo laivo.

Ir, savaime suprantama, nė vienas iš jų nebūtų gebėjęs pasakyti: „Rytoj mes sulipsime į laivą ir išplauksime į jūrą". Kiekvienas tikėjo tarnaująs savo dievui ir vartojo negrabią kalbą, kad apdainuotų tau dievų dievą – laivą, nes laivas vertingas todėl, kad jis vinių kaldintojui tampa meile vinims.

O kas dėl ateities numatymo, tu būtum daug daugiau sužinojęs, jei būtum iškilęs virš padriko junginio ir įsisąmoninęs tai, kuo užauginau savo tautos dvasią, o tai yra polinkis, vedąs jūros link. Tuomet tu būtum jį išvydęs, tą burlaivį, vinių, lentų, medžių kamienų junginį, valdomą pagal žvaigždes, iš lėto sutvirtėjantį tyloje ir besitelkiantį į daiktą panašiai kaip kedras, kuris susiurbia syvus ir druskas iš akmenukų, kad juos įtvirtintų šviesoje.

Ir tu atpažinsi polinkį, krypstantį rytdienos link savo nenugalimais padariniais, nes ten tau nėra kaip apsirikti; visur, kur tik jis gali pasirodyti, jis pasirodo. Ir aš atpažįstu polinkį į žemę iš to, kad negaliu paleisti, kad ir kokia trumpa būtų akimirka akmens, kurį laikau rankoje.

Ir jeigu aš pamatau žmogų, ir jeigu jis žingsniuoja į rytus, nenuspėju jo ateities, nes gali būti, kad nužengęs šimtą žingsnių tą akimirką, kai aš įsivaizduoju jį, stipriai įsitvirtinusį savo kelionėje, jis mane suklaidins pasukdamas atgal. Bet aš nuspėju ateitį savo šuns, jeigu jis priverčia mane žengti žingsnį į rytus ir tempia, nes tuomet rytai dvelkia žvėrelio kvapu, ir aš gerai nutuokiu, kur šaus

mano šuo, jei jį paleisiu nuo saito. Saito colis man pasakė daugiau nei tūkstantis žingsnių.

Tą kalinį aš stebiu, kuris sėdi ar guli tarytum išsekęs ir praradęs bet kokį troškimą. Jis spaudžia visu svoriu laisvės link. Ir aš atpažinsiu jo polinkį iš to, kad patyręs skylę sienoje jis suvirpa ir vėl tampa raumenimis ir dėmesiu. Ir jei spraga veda į lauką, parodyk man tokį, kuris nekreiptų į ją dėmesio!

Jei tu samprotausi vadovaudamasis savo protu, užmirši tą skylę, užmirši kitą, ir dar kitą, į ją žvelgdamas, nes tuomet galvosi apie ką nors kita ir jos nė nepastebėsi. Arba kai ją pastebėsi jungdamas silogizmus, imsi svarstyti, ar pravartu ja pasinaudoti, bet tu apsispręsi per vėlai, nes mūrininkai jau bus ją užmūrinę. Bet parodyk man statinėje, kur spaudžia vanduo, plyšį, kurio jis negalėtų rasti.

Todėl aš sakau, kad polinkis, netgi nesuformuluotas, stingant žodžių, galingesnis už protą ir vienintelis valdo. Ir todėl aš tvirtinu, kad protas tėra dvasios tarnas ir iš pradžių keičia polinkį ir paverčia jį įrodymais bei maksimomis, o tai leidžia patikėti, kad tavo minčių turgus valdė tave. O aš tvirtinu, kad tave valdė dievai, kurie yra šventovė, valda, valstybė, polinkis, traukiąs jūros link, ar laisvės poreikis.

Aš nestebėsiu savo kaimyno, kuris valdo kitoje kalno pusėje, poelgių, nes nesugebu iš balandžio skrydžio, jam kartą pradėjus skristi, nuspėti, ar jis kreipia balandinės link, ar vėju pasitepa sparnus, nes aš nesugebu iš žingsnių atpažinti vyro, artėjančio namų link, nežinau, ar jis paklūsta žmonos ilgesiui, ar savo priedermių nuobodybei ir ar jo žengtas žingsnis lemia ištuoką ar meilę. Bet tasai, kurį aš laikau kalėjime, jei tik jam pasitaiko proga ir jei jis užkelia savo pėdą ant rakto, kurį pamiršau, taigi tasai čiupinėja grotų virbus norėdamas patirti, ar nė vienas iš jų nekliba ir, metęs žvilgsnį, įvertina kalėjimo sargus – aš jį nuspėju belekiantį per laukų teikiamą laisvę.

Taip pat apie savo kaimyną aš noriu žinoti ne tai, ką jis daro, o tai, ko niekados neužmiršta padaryti, nes tuomet žinau, koks dievas jam viešpatauja, net jei jisai pats to nežino, ir kokia yra jo ateities kryptis.

CXVIII

Prisiminiau pranašą rūsčiomis akimis, be to, žvairą. Jis atėjo manęs aplankyti, o jo tūžmas liejosi per kraštus. Niūrus įniršis:

„Reikia, – man pasakė jis, – juos išnaikinti".

Ir aš perpratau, kad jis ilgėjosi tobulybės, nes vienintelė tobula yra mirtis.

„Jie nuodėmiauja", – sakė jis.

Aš tylėjau, nes savo akyse mačiau sielą, nugludintą tarsi kalavijas. Bet aš pagalvojau:

„Jis egzistuoja priešindamasis blogiui. Jis egzistuoja tik blogio dėka. Taigi kuo jis būtų buvęs be blogio?"

„Ar trokšti, – paklausiau jo, – būti laimingas?"

„Reikia, kad triumfuotų gėris".

Ir aš supratau, kad jis meluoja, nes laime pavadino savo kalavijo nenaudojimą ir rūdijimą.

Ir man iš lėto atsiveria stulbinama tiesa, kad tasai, kuris vertina gėrį, yra atlaidus blogiui. Kas vertina jėgą, atlaidus silpnybei, nes jei žodžiai rodo vieni kitiems liežuvį, gėris ir blogis vis dėlto susimaišo, ir blogi skulptoriai yra juodžemis geriems skulptoriams, ir tironija prieš save pačią išugdo išdidžias dvasias, ir dalijamasi duona per badmetį, švelnesnį už duoną. Ir tie, kurie rezgė prieš mane sąmokslus, mano žandarų persekiojami, savo rūsiuose atskirti nuo šviesos, paaukoti ne patys sau, o kitiems, priėmę pavojus, vargą ir neteisingumą iš meilės laisvei bei teisingumui, man visados atrodė skleidžią spinduliuojantį grožį, kuris degė kaip gaisras kankinimo vietose, ir todėl aš niekados jų nenuvyliau pasmerkdamas juos myriop. Ką reiškia deimantas, jei nereikia kasti kietos uolienos, kuri jį slepia? Ką reiškia kardas, jei nėra priešo? Ką reiškia sugrįžimas, jei nėra nebuvimo? Ką reiškia ištikimybė, jei nėra pagundos? Gėrio triumfas – tai protingų galvijų triumfas prie savo ėdžių. Ir aš nepasikliauju sėsliaisiais ir persisotinusiaisiais.

„Tu kovoji su blogiu, – jam pasakiau, – ir bet kokia kova yra šokis. Tu gauni malonumą iš šokio malonumo, taigi iš blogio. Aš meilyčiau matydamas tave šokantį iš meilės.

Nes jeigu aš įkursiu tau valstybę, kurioje žmonės semiasi įkvėpimo iš eilėraščių, ateis valanda, kai logikai griebsis protingų ar-

gumentų ir tau atskleis eilėraščiams gresiančius pavojus, slypinčius eilėraščio priešingybėje, tarytum egzistuotų nesvarbu kokio dalyko priešingybė. Tuomet atsiras policininkų, kurie painiodami meilę eilėraščiui ir neapykantą eilėraščio priešingybei, rūpinsis ne tuo, kaip mylėti, o tuo, kaip nekęsti. Tarytum kedro meilei prilygtų alyvmedžio sunaikinimas. Ir jie nugrūs į kalėjimą muzikantą, skulptorių ar astronomą; tai lems atsitiktiniai išprotavimai, kurie tebus kvailas žodžių vėjas ir silpnas oro virpėjimas. Ir nuo šiolei mano valstybė ims nykti, nes pagyvinti kedrą visai nereiškia sunaikinti alyvmedžio ar išsklaidyti rožių kvapą. Įdiek savo tautai meilę burlaiviui ir ji tau susiurbs iš visos tavo teritorijos uolumą ir įkarštį, kad paverstų juos burėmis. Bet tu, išvydamas, įskųsdamas ir išnaikindamas eretikus, nori vadovauti burių atsiradimui. Taigi atsitinka taip, kad visa, kas nėra burlaivis, gali būti įvardijama kaip burlaivio priešingybė, nes logika veda ten, kur tu užsimanai. Ir griebdamasis vieno apvalymo, paskui kito, tu išnaikinsi savo tautą, nes atsitinka, kad mes mylime ir ką nors kita. Dar daugiau, tu sunaikinsi patį burlaivį, nes burlaivio giesmė vinių dirbėjui buvo tapusi vinių kaldinimo giesme. Taigi tu būsi įkišęs jį į kalėjimą. Ir nebebus vinių burlaiviui.

Tą patį galima pasakyti apie tą, kuris mano sudaręs palankias sąlygas didiems skulptoriams naikindamas blogus skulptorius, kuriuos paklusdamas kvailam žodžių vėjui jis vadina pirmųjų priešingybe. O aš, aš tau tvirtinu, kad tu uždrausi savo sūnui pasirinkti amatą, kuris siūlo tiek mažai galimybių išgyventi".

„Jei tave gerai suprantu, – pasišiaušė žvairas pranašas, – turėčiau toleruoti ydą".

„Visai ne. Tu ničnieko nesupratai", – jam atsakiau.

CXIX

Nes jei aš nenoriu kariauti ir jeigu reumatas suka man kojį, galbūt jis paskatins atsisakyti karo, nes jeigu aš būčiau linkęs kariauti, galvočiau, kaip jį išgydyti imantis veiksmų, nes paprastas mano taikos troškimas apsirengė reumatu, kaip galėtų apsirengti mei-

le namams arba pagarba mano priešui, arba bet kuo pasaulyje. Ir jei tu nori suprasti žmones, iš pradžių pradėk nuo to, kad niekados jų neklausysi, nes vinių dirbėjas tau šneka apie vinis. Astronomas – apie savo žvaigždes. Ir visi pamiršta jūrą.

CXX

Nes man pasirodė labai svarbu, jog tau neužtenka žiūrėti, kad išvystum, nes nuo savo terasos viršaus aš jiems aprodžiau valdą ir apvedžiau jiems jos kontūrus, o jie linkčiojo galvom sakydami: „Taip, taip..." Arba liepdavau atverti jiems vienuolynus ir aiškindavau nuostatas, ir jie kukliai žiovaudavo. Arba rodydavau jiems naujos šventovės architektūrą, skulptūrą arba paveikslą kokio nors skulptoriaus ar dailininko, kuris buvo atnešęs ką nors neįprasta. Ir jie tuojau pat nuo jų nusigręždavo. Visa, kas bet kam būtų užgavę širdį, juos paliko abejingus.

Ir aš sau tariau:

„Tie, kurie per daiktus geba paliesti dievišką juos rišantį mazgą, nesinaudoja ta galia nuolatos. Dvasia kupina miego. Neišlavinta dvasia juo labiau. Kaip tikėtis, kad atsivėrusi paslaptis galėtų apstulbinti tarytum žaibas? Nes tik tie susitinka žaibą, kurie gauna iš jo sprendimą, nes jie laukė to veido tikėdamiesi, kad jis juos uždegs. Taip atsitinka anam, kurį aš išlaisvinau mylėti pratindamas jį melstis. Aš jį taip puikiai išugdžiau, kad yra šypsenų, kurios jam bus tarsi kalavijai. Bet kiti tepatirs geismą, jeigu juos užliūliuosiu Šiaurės legendomis, kur praskrenda gulbės ir pilkos laukinės antys, kur aidi paukščių balsai, užpildantys platybes, nes Šiaurėje, sukaustytoje šalčio, tesklinda vienintelis šauksmas tarytum po juodo marmuro šventovę; tuomet anie bus parengti sutikti pilkas akis ir šypseną, viduje degančią kaip paslaptingos užeigos šviesa snieguose. Ir aš pamatysiu, kaip tie dalykai užgaus jiems širdį. Ir kiti, grįžtantys iš deginančių dykumų, net nesudreba išvydę šypseną".

Taigi jei aš tave išugdžiau panašų į kitus vaikystėje, tu rasi tuos pačius veidus kaip ir žmonės iš tavo tautos, patirsi tokią pat meilę ir jūs gebėsite palaikyti ryšį, nes bendraujate ne vienas su kitu,

o per dieviškus mazgus, surišančius daiktus, ir svarbu, kad visiems jie būtų panašūs.

Ir kai sakau „panašūs", aš neteigiu, kad reikia sukurti tokią tvarką, kuri tėra nesatis ir mirtis, tarytum į eilę suguldyti akmenys arba kareiviai, žingsniuojantys tokiu pačiu žingsniu. Aš sakau, kad mokau jus atpažinti tuos pačius veidus, mokau patirti tą pačią meilę.

Nes dabar aš žinau, kad mylėti – tai atpažinti ir pažinti veidą, įskaitomą per daiktus. Meilė tėra dievų pažinimas.

Valdą, skulptūrą, eilėraštį, valstybę, moterį ar Dievą tau duota suvokti jų vienybėje, ir aš vadinu meile tą langą, kuris ką tik tavyje atsivėrė. Ir vadinu tavo meilės mirtimi, jei iš to telieka junginys. Tačiau tai, kas tau duota per pojūčius, nėmaž nepasikeitė.

Ir todėl aš taip pat tvirtinu, kad jie nebegali bendrauti, nebent kaip galvijai, siekiantys vien to, kas vartojama, kaip tie, kurie išsižadėjo dievų – galvijai, suvaryti po pastoge.

Ir todėl tuos, kurie ateina pas mane žiūrėdami, bet nematydami, svarbu atversti, nes tik tuomet juos nušvies šviesa ir jie pasidarys erdvūs. Ir tik tuomet jie bus nuogi, nes, be tavo paieškų pilvui tenkinti, ko trokštum, kur eitum ir iš kur rastųsi tavo malonumo ugnis.

Atversti – tai atsigręžti į dievus, kad jie būtų matomi.

Bet aš neturiu liepto, kuris man leistų paaiškinti tau. Jei tu žiūrėsi į laukus, jei ir aš ištiesęs lazdą apibrėšiu ten tau savo valdą, negalėsiu pernešti į tave savo meilės paprastu mostu, nes būtų pernelyg lengva tave sujaudinti. Ir nuobodžio apniktomis dienomis tu išeitum į kalnus ir ten sukinėtum lazdą norėdamas patirti įkvėpimą.

Aš tegaliu pabandyti paveikti tave savo valda. Ir todėl aš tikiu poelgiais, nes man visados atrodė vaikiški ar akli tie, kurie atskiria mintį nuo veiklos. Nuo jos atsiskiria idėjos, kurios yra mintys, paverstos turgaus daiktais.

Taigi aš tau patikėsiu plūgą ir jaučius arba spragilą grūdams kulti. Arba šulniakasių prižiūrėjimą. Arba alyvų skynimą. Arba

vestuvių šventimą. Arba mirusiųjų laidojimą. Arba nesvarbu ką, kas priverstų tave tapti nematoma sąrangos dalimi; o tavo tos jėgos linijos tau leis padaryti vieną judesį, užtat kitą darysi sunkiai.

Taigi tu susidursi su įpareigojimais ir draudimais, nes netinkamas arti šitas, o ne kitas laukas. Šitas šulinys išgelbės kaimą, o kitas jį susargdins. Tą merginą reikia ištekinti, ir jos kaimas tampa giesme. Bet kitas kaimas aprauda mirusįjį. Ir kai tu brėži vieną liniją krašte, išvysti visą piešinį, nes artojas geria. O šulniakasys ištekina savo dukterį. Ir jaunamartė valgo pirmojo duoną ir geria antrojo vandenį, ir visi švenčia tas pačias šventes, meldžiasi tiems patiems dievams, aprauda tą patį gedulą. Ir tu tampi tuo, kuo tampa žmonės tame kaime. Paskui tu man pasakysi, kas tavyje ką tik užgimė. Ir jeigu tasai tau iš viso nepatiks, tik tuomet išsižadėsi mano kaimo.

Nes nėra dykinėtojo, kuriam būtų duota išvysti. Junginys – tai niekis, jis vienintelis pasirodo, ir ar tu įstengtum iš sykio sugriebti Dievą, kai jis tėra tavo širdies lavinimas.

Ir aš vadinu tiesa vien tik tai, kas sutelkia tavo dvasią, nes nėra nieko, ką būtų galima įrodyti. Bet tau nekelia abejonių grožis, jei nudžiungi išvydęs tokį veidą. Tuomet tu man pasakysi, kad tas veidas gražus. Tą patį galima pasakyti apie valdą arba apie valstybę, kurias kartą atradus jos skatina sutikti už jas mirti. Ar gali būti, kad tikri yra akmenys, o ne šventovė?

Ir iš vienuolyno gilumos, kur aš uždegu tave nuo paties didžiausio veido prieš tai tave išugdęs, kad jis tau pasirodytų, kaip galėtum jį atstumti? Kaip gali tvirtinti, kad tikras yra veido grožis, o ne Dievas pasaulyje?

Nes tu tiki, kad veidų grožis įgimtas. O aš, aš tvirtinu, kad tai yra vien tik tavo mokymosi vaisius. Man niekada nėra tekę pažinoti gimusio aklio, kuris vieną sykį išgydytas, iš karto susijaudintų išvydęs šypseną. Jam taip pat turi išmokti šypsotis. Bet jau nuo vaikystės šypsena rengia tavo džiaugsmus, nes ji priklauso nuo netikėtumo, kuris nuo tavęs dar slepiamas. Arba kad suraukti antakiai tau rengia vargus, virpanti lūpa pranašauja ašaras, akių spin-

dėjimas pranašauja patrauklų sumanymą, o pasilenkimas skelbia ramybę ir pasitikėjimą.

Ir iš šimtų tūkstančių vaizdų tu kuri tobulos tėvynės vaizdą, kuris gali tave priimti, gali patenkinti tavo norus ir gali tave atgaivinti. Ir štai tu atpažįsti paveikslą minioje, ir tu greičiau sutiktum mirti, negu jį prarasti.

Žaibas smogė į širdį, bet tavo širdis buvo pasirengusi atlaikyti žaibą.

Ar ne taip yra, kad meilė, apie kurią tau kalbu, gimsta ilgai, nes ji gali būti atsivėrusi duonos paslaptis, kurios alkti aš tave išmokiau. Taip pat parengiau tavyje atgarsius, kurie nuskambės eilėraštyje. Ir eilėraštis tave uždega, nors kitam, kuris dar neturi vardo, įvarytų žiovulį. Dievas, kuris jam skirtas, pažadins jį akimoju, ir šviesa taps visi keliai. Ir, savaime suprantama, tu ničnieko apie jį nežinai, nes jei žinotum ir ieškotum jo, jis jau turėtų vardą. Ir tu jau būtum jį radęs.

CXXI

(Pastaba vėlesniam laikui: Pasidavę apgaulingai algebrai tie kvailiai patikėjo, kad egzistuoja priešybės. Demagogijos priešybė – tai žiaurumas. Tuomet, kai santykių tinklas gyvenime yra toks, kad jei tu sunaikini vieną iš dviejų savo priešybių, tu miršti. Kad ir kas būtų, aš tai vadinu priešybe, nes tai tėra mirtis.

Taip daro ir tasai, kuris išguja priešybę iš tobulybės. Ir braukdamas vieną eilutę po kitos, sudegina tavo tekstą, nes nieko nėra tobulo. Bet tasai, kuris myli tobulybę, ją nuolatos gražina.

Taip daro tasai, kuris išguja priešybę iš kilnumo. Ir jis sudegina visus žmones, nes nė vieno nėra tobulo.

Taip daro tasai, kuris sunaikina savo priešą. O jis juo gyveno. Taigi jį sunaikinęs miršta. Laivo priešybė yra jūra. Bet ji nubrėžė ir užaštrino forštevenį bei povandeninę dalį. Ir ugnies priešingybė yra pelenai, bet jie budi prie ugnies.

Taip daro tasai, kuris kovoja su vergais griebdamasis neapy-

kantos, užuot kovodamas už laisvę ir žadindamas meilę. O kadangi visur visoje hierarchijoje lieka vergijos pėdsakų ir tu gali pavadinti vergija šventovės pamatus, į kuriuos remiasi taurūs akmenys, vieninteliai kopiantys dangop, tu, eidamas nuo padarinio prie padarinio, esi priverstas išgriauti šventovę.

Nes kedras visai ne atsisakymas ir ne neapykanta tam, kas nėra kedras, – tai žvirgždas, kurį siurbdamas kedras ir tapo medžiu.

Jei tu kovosi su nesvarbu kuo, visas pasaulis tau pasidarys įtartinas, nes visa yra galimas prieglobstis ir galimas sandėlis, ir galimas maistas tavo priešui. Jei tu kovoji nesvarbu su kuo, tu privalai sunaikinti save patį, nes tavyje slypi priešo dalis, nesvarbu, kad menka.

Nes vienintelis neteisingumas, kurį aš suvokiu, – tai kūrybos neteisingumas. Ir tu visai nesunaikinai syvų, kurie būtų galėję pamaitinti dygliakrūmius, bet tu išauginai kedrą, kuris juos pasiėmė, ir dygliakrūmis niekada neužaugs.

Jei tu tapsi tokiu medžiu, tu netapsi kitu. Ir tu liksi neteisingas kitiems.)

Kai tavo įkarštis užgęsta, tu palaikai valstybės tęstinumą naudodamas žandarus. Bet jei vieni žandarai ją gali išgelbėti, tai reiškia, kad valstybė jau mirusi, nes mano suvaržymai – tai suvaržymai, atsirandantys iš kedro galios, kuris savo mazgais suriša žemės syvus, o ne sterilus sunaikinimas dygliakrūmių ir syvų, kurie, žinoma, siūlėsi dygliakrūmiams, bet taip pat būtų pasisiūlę ir kedrui.

Kur tu esi matęs, kad kas nors su kuo nors kariautų? Kedras, kuris veši ir sunaikina krūmokšnius, šaiposi iš krūmokšnių. Jis ničnieko nežino apie jų egzistavimą. Jis kariauja už kedrą ir krūmokšnius paverčia kedru.

Nori paaukoti gyvybę? Kas norės mirti? Žmonės nori žudyti, o ne mirti. Taigi susitaikymas su karu – tai susitaikymas su mirtim. Susitaikymas su mirtimi įmanomas tik tada, kai tu iškeiti į ką nors savo esybę. Taigi meilėje.

Anie nekenčia kito. Ir jei jie turi kalėjimų, į juos sugrūda kalinius. Bet taip tu grūdini savo priešą, nes kalėjimai labiau spinduliuoja nei vienuolynai.

Tasai, kuris kiša į kalėjimą arba baudžia mirtimi, taip daro todėl, kad abejoja pats savimi. Jis išnaikina liudytojus ir teisėjus. Bet kad save užaugintum, neužtenka išnaikinti tuos, kurie tave matė žemą.

Tasai, kuris kiša į kalėjimus ir baudžia mirtimi, taip daro todėl, kad verčia kaltes kitiems. Taigi jis silpnas, nes kuo tu stipresnis, tuo labiau tampi atsakingas už savo kaltes. Jos tau tampa pamokymais tavo pergalei. Mano tėvas vieną iš generolų, pralaimėjusį mūšį ir dėl to besiteisinantį, nutraukė: „Nebūk pretenzingas girdamasis, kad būtum galėjęs padaryti klaidą. Kai aš sėdu raitas ant asilo ir kai jis pasiklysta, suklysta visai ne asilas, o aš".

„Išdavikus galima pateisinti, – kitur kalbėjo mano tėvas, – tik todėl, kad jie įstengė išduoti".

CXXII

Kai tiesos yra akivaizdžios ir visiškai prieštaringos, tu negali nieko padaryti, nebent pakeisti savo kalbą.

Logika neveiksminga, ji negali padėti tau pereiti iš vieno lygmens į kitą. Tu nesusimąstai pradėdamas nuo akmenų. Jei kalbėsi apie susimąstymą akmenų šneka, tu patirsi nesėkmę. Tau reikia sugalvoti naują žodį, kuris duotų apyskaitą apie tam tikrą tavo akmenų architektūrą, nes užgimė nauja būtybė, nedaloma, nepaaiškinama, nes paaiškinti – tai įrodyti. Taigi tu jį pakrikštiji kokiu nors vardu.

Kaipgi tu samprotautum apie susimąstymą? Kaip samprotautum apie meilę? Kaip samprotautum apie valdą? Jie yra ne daiktai, o dievai.

O aš pažinojau žmogų, kuris norėjo mirti, nes išgirdo, kaip legenda apdainuoja vieną Šiaurės kraštą, ir miglotai žinojo, kad ten žmonės vieną naktį metuose spindint žvaigždėms eina per girgždantį sniegą medinių apšviestų namų link. Ir jei sukoręs kelią tu įeini į jų šviesą ir priglaudi veidą prie lango stiklo, pastebi, kad šviesa sklinda nuo medžio. Ir tau sako, kad tai naktis, turinti

lakuoto medžio žaisliukų skonį ir vaško kvapą. Ir tau sako, kad tos nakties veidai įstabūs, nes jie atsiranda belaukiant stebuklo. Ir tu matai visus senius, kurie sulaiko kvėpavimą ir įsmeigia it vaikų akis ir ruošiasi smarkiai plakant širdims, nes vaikiškas akis tuoj pereis kažkas neapčiuopiama, neįkainojama, nes tu tai sukūrei per ištisus metus laukimu ir pasakojimais, ir pažadais, ir išgirstomis melodijomis, ir slaptomis užuominomis, ir meilės begalybe. Ir dabar tu tuoj nukabinsi nuo medžio kokį kuklų lakuotą medinį daikčiuką ir ištiesi jį vaikui pagal tavo ceremonialo tradiciją. Ir tai akimirka. Ir nė vienas nebekvėpuoja. Ir vaikas klapsi vokais, nes jis ką tik pažadintas iš miego. Ir jis sėdi čia tau ant kelių skleisdamas šviežią vaiko, pažadinto iš miego, kvapą, ir apjuosia tau kaklą kažkuo, kai tave bučiuoja; tai yra šaltinis širdžiai ir tai, ko tu trokšti. (Didelė bėda vaikams likti atplėštiems nuo šaltinio, glūdinčio juose, apie kurio buvimą jie iš viso negali žinoti ir prie kurio visi, pasenę širdimi, ateina atsigerti, kad atjaunėtų.) Bet bučiniai atidėti. Ir vaikas žvelgia į medį, o tu žiūri į vaiką, nes svarbu nuraškyti apžavėtą nuostabą tarytum retą gėlę, kuri kartą per metus išdygsta iš po sniego.

Ir štai visi tavo norai patenkinti vienos ar kitos spalvos akių, kurios patamsėja. Ir vaikas susisuka ties savo lobiu, kad šis jį apšviestų iš vidaus akimoju, vos tik dovanai jį palietus, kaip daro jūros anemonės. Ir jis paspruktų, jei tu leistum jam bėgti. Ir nėra jokios vilties jį pasiekti. Nešnekink jo daugiau, jis nebegirdi.

Ta spalva pasikeitusi, lengvesnė už debesėlį virš pievos, bet nepradėk man tvirtinti, kad ji besvorė. Nes jei atsitiktų taip, kad ji būtų vienintelis atlygis už tavo metus ir tavo triūso prakaitą, ir už tavo kojų, prarastą kare, ir už tavo apmąstymų naktis, ir už ištvertas kančias, vis dėlto ji tau atlygintų ir tave sužavėtų, nes tu laimi dalyvaudamas šiuose mainuose.

Nėra išprotavimų, kad galėtum samprotauti apie meilę valdai, apie šventovės tylą ar apie šią neprilygstamą sekundę.

Taigi mano kareivis norėjo mirti, jisai, gyvenęs tik saule ir smėliu, jisai, niekada neregėjęs medžio šviesos, jisai, menkai tenutuokiąs, kur yra Šiaurė, nes jam pranešė, kad kažin kur kažkokia pergalė ėmė grasinti savotiškam vaško kvapui ir vienokiai ar kitokiai akių spalvai, kurią eilėraščiai jam andai buvo atnešę vos jun-

tamą – taip vėjas atneša salų kvapus. Ir aš nežinau geresnio pretekSto mirti.

Nes būna taip, kad tave maitina vienintelis dieviškas mazgas, surišantis daiktus. Jis juokiasi iš jūrų ir iš sienų. Ir tu jauti, kad visi tavo lūkesčiai išsipildė, tu esi savo dykumoje todėl, kad einant kryptimi, kurios nežinai, pas svetimšalius, apie kuriuos ničnieko nežinai, šalyje, kurios tu neįstengi suprasti, kažkas kažkur laukia vargano lakuoto medinio daiktelio, kuris nugrimzta vaiko akyse tarytum akmuo į miegančius vandenis.

Ir būna, kad penas, kurį iš to gauni, tau vertas mirties kančių. Ir aš sukelsiu ant kojų kariuomenę, jei panorėsiu, kad išgelbėčiau kažkur pasaulyje dvelkiantį vaško kvapą.

Bet aš nepakelsiu kariuomenės atsargoms ginti, nes jos sukauptos ir tu neturi ko iš jų tikėtis, nebent tapti niūriu galviju.

Ir jei užges tavo dievai, tu nebesutiksi mirti. Bet tu juolab nebegyvensi, nes neegzistuoja priešybės. Mirtis ir gyvenimas yra žodžiai, rodantys vieni kitiems liežuvius, o tu gali gyventi tik tuo, kas gali tave paskatinti mirti. Ir tas, kuris atsisako mirti, atsisako gyventi.

Nes jei nieko nėra virš tavęs, tu neturi ko gauti. Nebent save patį. Bet ką tu ištrauksi iš tuščio veidrodžio?

CXXIII

Aš kalbėsiu tau, kuri esi vienintelė, nes trokštu įlieti į tave šitos šviesos.

Suprasdamas, kad tave, paskendusią savo tyloj ir vienatvėj, įmanoma pamaitinti, nes dievai juokiasi iš jūrų ir iš sienų. Ir tu taip pat esi praturtinta, nes kažkur egzistuoja vaško kvapas. Net jeigu tu neturi vilties kada nors juo mėgautis.

Bet įvertinti kokybę peno, kurį tau teikiu, nėra kitos priemonės, kaip tik ta, kad pati jį įvertintum. Kuo tu tampi jį gavusi? Aš noriu, kad tyloje sunertum rankas, akims patamsėjus kaip to vaiko, kuriam įteikiau lobį ir kuris pradeda jį ryti, nes mano dovana

vaikui juolab nebuvo daiktas. Tasai sugeba iš trijų akmenukų pastatyti karo laivyną ir jam ima grasinti audra, tasai medinį karelvėlį paverčia kariuomene ir karvedžiais, ir ištikimybe valstybei, ir griežtu paklusimu drausmei, ir mirtimi iš troškulio dykumoje. Nes taip atsitinka ir muzikos instrumentui, kuris yra kažkas kita nei instrumentas, spąstai tavo laimikiams, kurių prigimtis niekada nebūna tokia kaip spąstų. Taip pat aš apšviesiu tave, kad tavo mansardoje būtų šviesu ir kad tavo širdis būtų apgyvendinta. Nes ne tas pats yra miestas užgimęs, į kurį tu žiūri pro langą, jei aš tau kalbėjau apie žarijas, rusenančias po pelenais. Ir visai ne tas pats mano sargybinio apeinamas kelias, jei jis yra valstybės kyšulys.

Kai duodi pats save, gauni daugiau nei duodi, nes tu buvai niekas, ir tu tampi. Ir man nė motais, jei žodžiai vieni kitiems rodo liežuvį.

Aš kalbėsiu tau, kuri esi vienintelė, nes trokštu tavyje apsigyventi. Ir galbūt tau dėl išnarinto peties ar dėl sužalotos akies sunku priimti kūno sutuoktinį savo namuose. Bet būna stipresnio buvimo žmonių, ir aš pastebėjau, kad ne tokie pat buvo vėžininkai savo pataluose pergalės rytą ir, nors storos sienos trukdė skardenti trimitams, jų kambarys buvo tarytum užpildytas.

Tačiau kas gi perėjo iš lauko į vidų, jei ne daiktų mazgas, kuris yra pergalė ir kuris juokiasi iš sienų bei jūrų? Kodėl negalėtų būti dar kaitresnės dievaitės, kuri tave išugdys degančia širdimi ištikimą ir nuostabią?

Tikroji meilė niekada neišsieikvoja. Kuo daugiau tu duodi, tuo daugiau lieka. Ir jei pradėsi semti iš tikro šaltinio, kuo daugiau semsi, tuo jis bus dosnesnis. Ir vaško kvapas tikras visiems. Ir jei kita juo mėgaujasi, tau jis bus dar dosnesnis.

Bet kūno sutuoktinis iš tavo namų apiplėš tave, jei šypsosis kitur ir paliks tave pavargusią mylėti.

Ir todėl aš tave aplankysiu. Ir man nėra jokio reikalo, kad ma-

ne pažintum. Esu valstybės mazgas, sugalvojau tau maldą. Esu pagrindinis tam tikro daiktų skonio dalykas. Ir aš tave surišiu. Ir bus baigta su tavo vienatve.

Ir kaipgi tu nesektum paskui mane? Aš nesu kas nors kitas, tik tu pati. Tą patį galima pasakyti apie muziką, tavyje įtvirtinančią tam tikrą struktūrą, kuri tave degina. Ir muzika nei tikra, nei apgaulinga. Tu pati ką tik tapai.

Aš nereikalauju iš tavęs, kad būtum tuščia savo tobulybėje. Tuščia ir karti. Pažadinsiu tave įkarščiui, kuris duoda ir niekados neapiplėšia, nes įkarštis nereikalauja nei nuosavybės, nei buvimo.

Bet eilėraštis gražus dėl priežasčių, kurios nepaklūsta logikai, nes yra kito lygmens. Ir tuo eilėraštis patetiškesnis, kuo geriau tave įtvirtina platybėse, nes yra garsas, kurį reikia iš tavęs išgauti ir kurį tu gali paskleisti, bet jis ne visada tokios pačios kokybės. Būna prastos muzikos, kuri tavo širdyje atveria skurdžius kelius. Ir Dievas, tau pasirodantis, yra silpnas.

Bet būna lankymų, kurie palieka tave užmigusią šitiek mylėjus.

Ir todėl tau, kuri esi vienintelė, aš sugalvojau šią maldą.

CXXIV

Vienatvės malda.

„Pasigailėk manęs, Viešpatie, nes mane slegia mano vienatvė. Nėra nieko, ko laukčiau. Štai aš šitame kambaryje, kur niekas manęs nešnekina. Tačiau aš maldauju visai ne esančių žmonių, atrasdama save dar labiau pasiklydusią, jei paskęstu minioje. Bet noriu tos kitos, į mane panašios, taip pat vienišos panašiam kambary, tačiau štai ji pasijunta patenkinta, jei tie, kurie yra jos švelnumas, lieka laisvi kitur namuose. Ji jų nei girdi, nei mato. Ji iš jų nieko negauna šią akimirką. Bet jai, kad būtų laiminga, užtenka žinoti, jog jos namai apgyvendinti.

Viešpatie, tuo labiau nereikalauju, kad būtų į ką žiūrėti ar ką girdėti. Tavo stebuklai visai ne juslėms. Bet Tau užtenka, kad mane pagydytum ir kad aš apšviesčiau savo dvasią mano būsto pažinimu.

Dykumos keliautojas, jei jis, Viešpatie, atkako iš gyvenamų namų, nors žino juos esant pasaulio pakrašty, jais džiaugiasi. Joks nuotolis jam netrukdo semtis iš jų peno, ir jei jis miršta, miršta meilėje... Taigi aš net neprašau, Viešpatie, kad mano būstas būtų arti.

Vaikščiotojas minioje, jei jį apstulbino koks veidas, persimaino, netgi jei veidas skirtas visai ne jam. Taip pat atsitinka kareiviui, įsimylėjusiam karalienę. Jis tampa karalienės kareiviu. Taigi aš net neprašau, Viešpatie, kad tas būstas man būtų pažadėtas.

Jūrų platybėse yra degančių likimų, atsidavusių salai, kurios nėra. Jie dainuoja plaukdami laivu giesmę, skirtą salai, ir dėl to jaučiasi laimingi. Ne sala patenkina jų lūkesčius, o giesmė. Taigi aš net neprašau, Viešpatie, kad tas būstas kur nors būtų...

Vienatvė, Viešpatie, tėra vaisius dvasios, jei ji paliegusi. Ji tegyvena vienoje tėvynėje, kuri yra daiktų prasmė. Taip būna šventovei, kai jį – akmenų prasmė. Ji teturi sparnus, skirtus tik šiai erdvei. Džiaugiasi visai ne daiktais, o vieninteliu veidu, kurį įskaitome per juos ir kuris juos suriša. Padaryk paprasčiausiai, kad aš išmokčiau skaityti.

Tuomet, Viešpatie, bus baigta su mano vienatve".

CXXV

Katedra yra tam tikras dėliojimas visiškai panašių, bet pagal jėgos linijas paskirstytų akmenų, kurių sąranga kalba dvasiai, lygiai toks yra ir mano akmenų ceremonialas. Ir katedra daugiau ar mažiau graži.

Lygiai kaip ir mano metų liturgija, yra tam tikras išdėstymas dienų, iš pradžių visiškai panašių, bet suskirstytų pagal jėgos linijas, kurių sąranga kalba dvasiai (ir dabar yra dienų, kai tu privalai pasninkauti, kitų, kai jūs raginami džiaugtis, dar kitų, kai tu neprivalai dirbti, ir tai yra mano jėgos linijos, su kuriom tu susiduri), lygiai taip sutvarkytas ir mano dienų ceremonialas. Ir metai būna daugiau ar mažiau gyvi.

Lygiai toks pat būna veido bruožų ceremonialas. Ir veidas dau-

giau ar mažiau gražus. Ir mano kariuomenės ceremonialas, nes joje tu gali padaryti tokį judesį, bet ne kitokį, priverčia tave susidurti su mano jėgos linijomis. Ir tu esi kareivis, priklausantis kariuomenei. Ir kariuomenė daugiau ar mažiau pajėgi.

Ir mano kaimo ceremonialas, nes štai šventadienis arba mirusiesiems gaudžiantis varpas, arba vynuogių skynimo metas, arba siena, kurią reikia pastatyti kartu, arba bado ištikta bendrija, arba dalijimasis vandeniu per sausrą ir pilnas odmaišis ne tau vienam. Ir štai tu priklausai tėvynei. Ir tėvynė daugiau ar mažiau kaitri.

Ir aš nežinau nieko pasaulyje, kas pirmiausia nebūtų ceremonialas, nes tu neturi ko tikėtis iš katedros be architektūros, iš metų be švenčių, iš veido be proporcijų, iš kariuomenės be statuto nei iš tėvynės be papročių. Tu nežinotum, ką veikti su netvarkingai suverstom medžiagom.

Kodėl man tvirtini, kad tie netvarkingai suversti daiktai yra realybė, o ceremonialas – iliuzija? Juk pats daiktas yra jo dalių ceremonialas. Kodėl kariuomenė, tavo galva, ne tokia reali kaip akmuo? Bet aš pavadinau akmeniu tam tikrą dulkių, iš kurių jis susideda, ceremonialą. O metai – dienų ceremonialas. Kodėl metai turėtų būti ne tokie tikri kaip akmuo?

Anie atrado tik individus. Ir, savaime suprantama, gerai, kad individai klesti ir maitinasi, ir rengiasi, ir pernelyg nesikankina. Bet jie miršta prarasdami esmę ir yra tik netvarkingai suversti akmenys, jei tu savo valstybėje neįtvirtinsi žmonių ceremonialo.

Nes antraip žmogus nebėra niekas. Ir tu jau nebeapverksi savo brolio, jei jis mirs, labiau nei šuo šunį, kai šis, iš tos pačios vados, paskęsta. Bet juo labiau tu nepatirsi džiaugsmo tavo broliui sugrįžus, nes brolio sugrįžimas turi priklausyti šventovei, kuri gražėja, o brolio mirtis – irimas, prasidėjęs šventovėje.

Ir aš niekada nesu matęs, kad berberų pabėgėliai apraudotų mirusiuosius.

Kaip aš įstengčiau tau įrodyti tai, ko ieškau. Kalbam ne apie daiktą, kuris prabiltų ne juslėms, o dvasiai. Nereikalauk iš manęs pa-

teisinti ceremonialo, kurį primetu. Logika yra daiktų lygmens, o ne lygmens mazgas, kuris juos suriša.

Tu juos matei, aklus vikšrus, ropojančius šviesos link ar kopiančius į medį. Ir tu juos stebi kaip žmogus ir žodžiais sau apibūdini tai, ko jie siekia. Padarai išvadą: „Šviesos" arba „Viršūnės". Bet jie šito nežino. Ir jeigu tu ką nors gauni iš mano katedros, iš mano metų, iš mano veido, iš mano tėvynės, man mažai rūpi tavo žodžių vėjas, tinkamas tik daiktams. Tu esi vikšras. Nenutuoki, ko ieškai.

Taigi jei tu išeini iš mano katedros, iš mano metų, iš mano valstybės pagražintas, pašventintas arba pamaitintas kokiu nors nematomu penu, aš sau pasakysiu: „Štai graži katedra žmonėms. Gražūs metai. Graži valstybė". Net jei aš visai neišmanau, iš kokio taško reikia vertinti, kad sužinočiau priežastį.

Aš paprastai sakytum vikšras radau tai, kas buvo skirta man. Tą patį galima pasakyti apie neregį žiemą, kuris ieško ugnies delnais. Ir jis ją aptinka. Ir padeda lazdą, ir atsisėda šalia sukryžiuodamas kojas. Nors jis ir nieko nežino apie ugnį tiek, kiek tu, matantis, apie ją žinai. Jis rado savo kūno tiesą, nes tu pastebėsi, kad jis nesijudins iš vietos.

Ir jei tu priekaištausi mano tiesai, kad ji išvis ne tiesa, aš papasakosiu tau apie mirtį vienintelio tikro geometro, mano bičiulio, kuris, rengdamasis mirti, paprašė manęs jam pagelbėti.

CXXVI

Taigi aš atėjau pas jį lėtai vilkdamas kojas, nes jį mylėjau.

„Geometre, mano bičiuli, aš melsiuos Dievui už tave".

Bet jis buvo išvargęs, daug prisikankinęs.

„Nesirūpink mano kūnu. Mano koja negyva ir ranka mirus. Ir štai aš tarytum senas medis. Leisk darbuotis kirtėjui..."

„Tu dėl nieko nesigaili, geometre?"

„Dėl ko turėčiau gailėtis? Prisimenu, kad turiu sveiką ranką ir sveiką koją. Bet visas gyvenimas yra gimimas. Ir žmogus priimi save tokį, koks esi. Ar tu kada nors gailėjaisi kūdikystės, savo penkiolikos metų ar brandaus amžiaus? Tokie apgailestavimai yra pras-

to poeto apgailestavimai. Ir nėra apgailestavimo, tik liūdesio švelnumas, kuris visai ne kančia, o išgaravusio likerio kvapas vazoj. Žinoma, tą dieną, kai pasotini akį, tu aimanuoji, nes bet kokia permaina sopulinga. Bet nėra nieko patetiška vaikščioti su viena akimi. Ir aš mačiau besijuokiančius akluosius".

„Galima prisiminti savo laimę..."

„Ir kaip įžvelgti, kad čia būta kančios? Žinoma, aš mačiau aną vyrą, besikankinantį išvykus tai, kurią jis mylėjo ir kuri buvo jo dienų prasmė, valandų ir daiktų prasmė. Bet aš nepastebėjau, kad kankintųsi tas kitas, kuris pažinęs meilės jausmų pakilimą, vėliau nustojęs mylėti, prarado savo džiaugsmų židinį. Taip pat atsitinka tam, kuriam patinkantis eilėraštis vėliau įvaro nuobodulį. Ar esi matęs, kad jis kankintųsi? Dvasia miega, ir žmogaus nebėra, nes nuobodis – ne apgailestavimas. Meilės apgailėjimas visados meilė... Kai nebelieka meilės, nebelieka ir meilės gailėjimosi. Tu susitinki tik daiktų lygmens nuobodį, nes jie nebeturi ką tau duoti. Mano gyvenimo medžiagos arba prasmenga tą akimirką, kai dingsta skliautinė plyta, arba sukelia permainos kančią – kaip galėčiau ją atpažinti? Nes tik dabar man pasirodo tikroji skliautinė plyta ir tik dabar suvokiu tikrąją reikšmę. O kaip atpažinčiau nuobodį, juk jau pastatyta ir pagaliau apšviesta mano akims bazilika?"

„Geometre, ką tu dabar man šneki! Motina gali aimanuoti prisiminusi mirusį vaiką".

„Žinoma, tą akimirką, kai jis iškeliauja, nes dalykai praranda savo prasmę. Motinai į krūtis tvinsta pienas, o kūdikio nebėra. Tave slegia prisipažinimas, skirtas mylimajai, ir nebėra mylimosios. Ir štai jei tu priklausai parduotai ir išblaškytai valdai, ką veiksi su meile valdai? Tai permainų valanda, kuri visados sopulinga. Bet tu klysti, nes žodžiai supainioja žmones. Ateina valanda, kai buvę daiktai įgauna savo prasmę, kurios esmė – skatinti tave tapti. Ateina valanda, kai tu jautiesi praturtėjęs tuo, kad andai esi mylėjęs. Ir tai švelnus liūdesys. Ateina valanda, kai motinai pasenus jos veidas jaudina stipriau, o širdis geriau apšviesta, nors ji nedrįsta prisipažinti, prisibijo žodžių, kad jai malonus mirusio vaiko prisiminimas. Ar tu kada nors esi girdėjęs motiną tau sakant, kad jai būtų buvę geriau visai jo nepažinti, nežindyti, nebranginti?"

Geometras ilgai patylėjęs dar man tarė:

„Taip ir mano gyvenimas, gerai sutvarkytas atgaline kryptimi, šiandien man jau tampa prisiminimu..."

„Ak, geometre, mano bičiuli, pasakyk tiesą, kuri padaro tavo dvasią tokią giedrą..."

„Norint pažinti tiesą galbūt pakanka pamatyti ją tyloje. Pažinti tiesą – tai galbūt pagaliau įgyti teisę į amžiną tylą. Esu įpratęs sakyti, kad tas medis tikras, kuris yra tam tikras jo dalių santykis. Paskui giria, kuri yra vienoks ar kitoks santykis tarp medžių. Paskui valda, kuri yra tam tikras medžių ir lygumų, ir kitų valdos medžiagų santykis. Paskui valstybė, kuri yra tam tikras valdų ir miestų, ir kitų valstybės medžiagų santykis. Paskui Dievas, kuris yra tobulas valstybių ir visko, kas yra pasaulyje, santykis. Dievas yra toks pat tikras kaip ir medis, nors daug sunkiau įskaitomas. Ir aš nebeturiu daugiau klausimų".

Jis pamąstė:

„Aš nežinau kitokios tiesos. Težinau struktūras, kurios daugiau ar mažiau man patogios pasauliui išsakyti. Bet..."

Šįkart jis nutilo ilgam, ir aš neišdrįsau jo pertraukti.

„Tačiau kartais man pasirodydavo, kad jos buvo į kažką panašios..."

„Ką tuo nori pasakyti?"

„Jei aš ieškau, randu, nes dvasia tegeidžia to, ką turi. Atrasti – tai pamatyti. O kaipgi ieškočiau to, kas man dar neturi prasmės? Aš tau jau esu sakęs, kad meilės apgailėjimas – tai meilė. Nė vienas nesikankina trokšdamas to, kas nėra suvokta. Tačiau aš patyriau tarytum apgailestavimą, kad yra dalykų, kurie neturi prasmės. Antraip kodėl būčiau ėjęs kryptimi tiesų, kurių negalėjau suvokti. Eidamas nežinomų šulinių link aš pasirinkau tiesius kelius, kurie buvo panašūs į sugrįžimus. Instinktyviai jaučiau savo struktūras, kaip akli vikšrai jaučia saulę.

O tu, kai statai šventovę ir kai ji graži, į ką esi panašus?

Ir kai tu leidi įstatymus, įtvirtinančius žmonių ceremonialą, kuris sutaurina jų jausmus sakytum ugnis, sušildanti tavo neregį, į ką jis būna panašus? Nes ne visi pavyzdžiai gražūs, ir pasitaiko ceremonialų, kurie nesutaurina jausmų.

Bet vikšrai nepažįsta saulės, neregiai nepažįsta savo ugnies, ir

tu nežinai veido, į kurį padarai ją panašią statydamas savo šventovę, didingą žmonių širdims.

Buvo toks veidas, kuris apšviesdavo mane iš vienos, o ne iš kitos pusės, nes priversdavo mane į jį atsigręžti. Bet aš jo visai nepažįstu..."

Ir tuomet mano geometrui pasirodė Dievas.

CXXVII

Žemi poelgiai pažadina kaip tarpininką žemas dvasias. Kilnūs poelgiai – kilnias dvasias.

Žemi poelgiai apibūdina save žemomis paskatomis. Kilnūs poelgiai – kilniomis paskatomis.

Jei aš priversiu išduoti, priversiu išduoti pasinaudodamas išdavikais.

Jei aš liepsiu statyti, liepsiu statyti pasitelkdamas mūrininkus.

Jei aš sudarysiu taiką, liepsiu ją pasirašyti bailiams.

Jei aš siųsiu žmones mirti, liepsiu paskelbti karą didvyrių lūpomis.

Akivaizdu, kad įvairios tendencijos, jei viena tendencija įsigali, reiškia, kad anas suriko garsiausiai pasirinkdamas tą kryptį, už kurią prisiims atsakomybę. Ir jei reikalinga kryptis pasirodo žeminanti, tai tasai, kuris jos norėjo netgi tada, kai ji iš viso nebuvo būtina, pasidavęs paprastai niekšybei, ten tave nuves.

Sunku priversti apsispręsti pasirašyti kapituliaciją pasitelkus pačius herojiškiausiuosius, kaip ir priversti aukotis didžiausius bailius.

Ir jei koks veiksmas yra būtinas, nors tam tikru požiūriu žeminantis, nes nieko nebūna paprasto, aš pastūmėsiu į priekį tą, kuris labiausiai dvokdamas mažiausiai bodėsis. Aš nesirenku jautrios uoslės šiukšliavežių.

Tas pat būna, kai deruosi su savo priešu, jei jis nugalėjo. Deryboms vesti pasirenku priešo draugą. Bet nepradėk man priekaištauti, kad pagerbiu vieną, o ne laisva valia pasiduodu antram.

Nes, žinoma, jei tu paprašysi mano šiukšliavežius pasisakyti, jie tau sakys, kad surenka šiukšles iš šiukšliadėžių, nes mėgsta atmatų kvapą.

Ir mano budelis tau pasakys, kad kerta galvas, nes mėgsta kraują.

Bet tu suklystum, jei spręstum apie mane, mane, kuris, vadovaudamasis jų šnekomis, sukurstau juos veikti, nes mano pasibaisėjimas atmatomis ir mano meilė nušveistam slenksčiui privertė mane kreiptis į šiukšliavežius. Ir mano pasibaisėjimas pralietu krauju, kai jis nekaltas, privertė mane išgalvoti budelį.

O dabar nesiklausyk šnekančių žmonių, jei trokšti juos suprasti, nes jei aš nusprendžiau skelbti karą ir aukoti gyvybes norėdamas išgelbėti valstybės sandėlius, kaipmat prasimuš į priekį patys drąsiausi, kad pamokslautų apie mirtį kalbėdami vien apie garbę ir šlovę mirti, nes niekas neaukoja gyvybės dėl sandėlio.

Ir taip atsitinka su meile laivui, kuri vinių dirbėjui tampa meile vinims.

Ir jei aš nusprendžiau sudaryti taiką, kad išgelbėčiau nuo visuotinio grobstymo ką nors iš tų pačių sandėlių anksčiau nei ugnis viską sunaikintų, neiškils nei taikos, nei karo problemos, liks tik mirusiųjų miegas, kai norėdami pasirašyti į priekį pasistūmės žmonės, menkiausiai nusistatę prieš priešą, ir prabils tau apie įstatymų grožį ir sprendimų teisingumą. Ir šitie tikės tuo, ką sako. Bet kalbama buvo visai apie ką kita.

Ir jei aš paliepsiu ko nors atsisakyti, tasai, kuris atsisakytų visko, atsisakys ir šito dalyko. Jei liepsiu ką nors duoti, tasai, kuris duotų viską, tai suteiks.

Nes valstybė yra galingas ir sunkus reikalas, ji nesileidžia pernešama žodžių vėjo. Šią naktį, užlipęs ant terasos, įsižiūriu į juodą žemę, kur gyvena tūkstančių tūkstančiai, jie miega ar budi, lai-

mingi ar nelaimingi, patenkinti ar nepatenkinti, pasitikintys ar praradę viltį. Ir iš pradžių man pasirodė, kad valstybė suvis bebalsė, nes ji milžinė, neturinti kalbos. Ir kaip aš perkelsiu į tave valstybę su jos troškimais, jos uolumu ir įkarščiu, jos nuovargiu, jos raginimais, jei neįstengiu rasti žodžių, į tave, kurs visados tematei jūrą, perkeliančią kalną?

Anie visi kalba valstybės vardu skirtingai. Ir jie teisūs mėgindami prabilti valstybės vardu. Nes gerai yra rasti tai milžinei, neturinčiai kalbos, šūksnį, kurį ji turėtų paskelbti.

Ir aš tau kalbėjau apie tobulumą. Graži giesmė randasi iš nepavykusių giesmių, nes jei niekas nesilavins kurdamas giesmę, niekada nesiras gražių giesmių.

Taigi jie visi prieštarauja vieni kitiems, nes dar nėra kalbos valstybei išsakyti. Netrukdyk. Išklausyk juos visus. Visi teisūs. Bet jie dar neįkopė taip aukštai į savo kalnus, kad suprastų, jog ir kitas yra teisus.

Ir jie puls draskyti vieni kitus, grūsti į kalėjimus ir žudyti tik todėl, kad geidžia žodžio, kurio dar nesugeba ištarti.

O aš, aš jiems atleidžiu, jei jie vapa.

CXXVIII

Tu manęs klausi: „Kodėl tie žmonės sutinka būti pavergiami ir nekovoja iš paskutiniųjų?"

Bet dera atskirti pasiaukojimą iš meilės, kuris yra kilnus, nuo savižudybės iš nevilties, kuri yra žema ar vulgari. Pasiaukojimui reikia Dievo kaip valdai, bendrijai ar šventovei, priimančiai patikimą tavo dalį, į kurią tu save išmainai.

Keletas gali sutikti mirti už visus, netgi jei mirtis nereikalinga. Ir ji niekados nebūna nereikalinga, nes papuošia kitus ir jie eina šviesesnėmis akimis ir erdvesne dvasia.

Koks tėvas neištrūktų iš kaustančio tavo glėbio, kad mestųsi į bedugnę? Kur skęsta jo sūnus? Tu negalėsi jo sulaikyti. Bet negi norėtum, kad jie paskęstų kartu? Kas praturtės jų gyvybėmis?

Garbė yra ne savižudybės, o pasiaukojimo spinduliavimas.

CXXIX

Jei tu vertinsi mano darbą, noriu, kad man apie jį šnekėtum per daug nesikišdamas, nes jei iš akmens kalu veidą, aš iškeičiu save į jį ir jam tarnauju. Ir visai ne jis man tarnauja. Ir iš tiesų aš priimu net mirties riziką, kad baigčiau savo kūrinį.

Taigi netausok kritinių savo pastabų prisibijodamas užgauti mane mano tuštybėje, nes manyje tuštybės nėra. Tuštybė man iš viso neturi prasmės, nes kalbam ne apie mane, o apie šį veidą.

Bet jei atsitiktų, kad tas veidas perkeitė tave pernešdamas ką nors į tavo esybę, juolab netausok savo paliudijimo prisibijodamas užgauti mano kuklumą, nes manyje nėra kuklumo. Kalbėjom apie šūvį, kurio prasmė iškyla virš mūsų, bet gerai, kad mes prie jo prisidedam. Aš kaip strėlė, tu kaip taikinys.

CXXX

Kai aš mirsiu:

„Viešpatie, ateinu pas Tave, nes aš ariau tavo vardu. Tu turi sėti.

Aš nuliejau šią žvakę. Tau reikia ją uždegti.

Aš pastačiau šventovę. Tau privalu apsigyventi jos tyloje.

Nes laimikis skirtas visai ne man: aš padariau tik tai, kad pagaminau spąstus. Taiksčiausi su tokiu elgesiu, kad jis mane pagyvintų. Ir išugdžiau žmogų paklusdamas dieviškoms tavo jėgos linijoms, kad jis vaikščiotų. Tu privalai pasinaudoti tarpininku, jei jame randi savo šlovę".

Taip užlipęs ant tvirtovės sienų giliai atsidusiu. „Sudie, mano tauta", – galvojau. Likau tuščias, išdalijau savo meilę, tuojau užmigsiu. Tačiau esu nenugalimas, kaip nenugalima yra sėkla. Aš neiš-

sakiau visų savo veido pavidalų. Bet kurti – visai ne išsakyti. Aš iki galo save išreiškiau, jei ištariau vieną garsą, kuris yra šitoks, o ne kitoks. Vadovavausi nuostata, kuri yra tokia, o ne kitokia. Įmaišiau į tešlą fermentą, kuris yra toks, o ne kitoks. Nuo šiolei jūs visi užgimėte iš manęs, nes jei reikės pasirinkti poelgį iš daugelio, jūs susidursite su nematomu polinkiu, kuris jus paskatins išplėtoti mano medį ir taip pagal mano valią tapti.

Žinoma, jūs jausitės laisvi man mirus. Bet tik taip, kaip upė gali plaukti jūros link arba išmestas akmuo kristi.

Pavirskite šakomis. Sukraukite savo žiedus ir subrandinkite savo vaisius. Per derliaus nuėmimą būsite pasverti.

Mano mylima tauta, būk ištikima iš kartos į kartą, jei aš padidinsiu tavo paveldą".

Kai aš meldžiausi, vaikščiojo sargybinis. Ir aš mąsčiau.

„Mano valstybė man siunčia budinčius sargybinius. Taip aš uždegiau ugnį, kuri sargybinėje virsta budrumo liepsna.

Gražus mano kareivis, kai pažiūri..."

CXXXI

Kadangi aš jums perkeičiu pasaulį, kaip vaikas tris akmenukus, kai jiems išsakau įvairias reikšmes ir paskiriu kitokį vaidmenį žaidime. Vaikui realybė neslypi nei akmenukuose, nei taisyklėse, kurios tėra palankūs spąstai, jie slypi tik įkarštyje, atsirandančiame žaidžiant. Ir tas įkarštis atsilygindamas perkeičia akmenukus.

O ką tu darytum iš savo daiktų, iš savo namo, iš savo meilės ir

garsų, kurie yra tavo ausims, ir iš vaizdų, kurie yra tavo akims, jei jie netaptų mano nematomų rūmų, kurie juos perkeičia, medžiagomis?

Bet anie, neišgaunantys jokio skonio iš savo daiktų, nes stinga valstybės, kuri juos sudvasintų, piktinasi pačiais daiktais. „Iš kur tie turtai, kurie manęs nepraturtina?" – skundžiasi jie ir skaičiuoja, kad derėtų juos padidinti, nes jie nepakankamai dideli. Ir jie pasiglemžia kitus turtus, kurie juos dar labiau užgriozdina. Ir štai jie, apnikti neatitaisomo nuobodulio, sužiaurėja, nes nenutuokia, kad ieško kažko kito, nes jiems nepavyko ano susitikti. Jie susitiko tą, kuris atrodė toks laimingas skaitydamas savo meilės laišką. Jie palinksta ties jo pečiu stebėdami, kad jam džiaugsmą teikia juodos raidės baltame puslapyje; jie paliepia savo vergams griebtis pratimų baltame puslapyje – dėlioti tūkstančius juodų ženklų. Ir čaižo botagais už tai, kad jiems nepavyksta sukurti talismano, kuris visus daro laimingus.

Nes jiems nėra nieko, kas perduotų vienų daiktų skambėjimą kitiems. Ir jie gyvena savo netvarkingai suverstų akmenų dykumoje.

Bet aš ateinu ir viskuo pasinaudodamas statau šventovę. Ir tie patys akmenys juos užlieja palaima.

CXXXII

Nes aš sužadinau jų jautrumą mirčiai. Beje, to nesigailėdamas, nes šitaip jie buvo jautrūs gyvenimui. Bet jei tavo krašte aš įtvirtinčiau vyresniojo teisę, tu, žinoma, rastum daugiau paskatų nekęsti, bet tuo pat metu ir mylėti, ir apverkti savo brolį. Net jei tai buvo tasai, kuris pasinaudojęs mano įstatymu, tave apvildavo, nes taip miršta vyresnysis brolis – ir atsakingasis, ir vedlys, ir genties ramstis. O jisai, jei miršti tu, apverkia savo avį, tą, kuriam padėjo, tą, kurį troško mylėti, tą, kuriam patarinėjo po vakaro žibintu.

Bet jei aš jus padariau vieną kito atžvilgiu laisvus ir lygius, mirtis nieko nepakeis, ir jūs niekada neverksite. Aš tai gerai įsidėmėjau iš savo kareivių per mūšį. Tavo draugas žuvo, tačiau niekas pernelyg nepasikeitė. Jį tučtuojau pakeičia kitas. Ir savo santūru-

mą tu pavadini kareivio orumu, savanorišku pasiaukojimu, vyrišku kilnumu akistatoje su mirtimi. Ir atsisakymą verkti. Bet rizikuodamas tave papiktinti, aš tau pasakysiu: tu visai neverki, nes nėra motyvų, skatinančių verkti, nes apie tą, kuris žuvo, tu net nežinai, kad jis miręs. Galbūt jis mirs vėliau, atėjus taikai. Šiandien visą laiką yra kitas tavo kairėje ir kitas tavo dešinėje, nutaikę savo šautuvus. Tu neturi nė vienos laisvos akimirkos paklausti žmogaus, ką jis vienintelis gebėjo duoti. Kaip tą vyresniojo globą, nes tai, ką davė vienas, tą patį duos ir kitas. Kamuoliukai, esantys maišelyje, neapverkia vieno dingusio kamuoliuko, nes maišelis kimšte prikimštas panašių kamuoliukų. Apie tą, kuris miršta, tu paprastai sakai: „Neturiu laiko... jis mirs vėliau". Bet jis jau nebemirs, nes karui pasibaigus gyvieji taip pat išsisklaidys. Taip iširs veidas, kurį jūs sudarėte. Gyvieji ir mirusieji, jūs būsite panašūs vieni į kitus. Nesantieji bus kaip mirusieji, o mirusieji kaip nesantys.

Bet jei jūs priklausote vienam medžiui, tuomet kiekvienas priklauso nuo visų, ir visi – nuo kiekvieno. Ir jūs verksite vienam pasitraukus.

Nes jei jūs esate sujungti su kokia nors figūra, jus jungia hierarchija. Tuomet pasirodo jūsų svarba vieno kitam, nes jei nėra hierarchijos, nebėra nei brolių. Visados, kai siedavo kokia nors priklausomybė, girdėjau sakant „mano brolis".

Ir aš nenoriu, kad jūsų širdis užkietėtų regėdama mirtį, nes tuomet neįmanoma jūsų užgrūdinti prieš žeminančią silpnybę, kad ir kokia būtų kraujo baimė ar smūgių išgąstis, nes toks grūdinimas jus daro didesnius, ir nereikia taip rūsčiai sielotis dėl mirties, nes mirtų mažiau dalykų. Ir, savaime suprantama, kuo skurdesnis davinys jūsų širdžiai bus jūsų brolis, tuo mažiau jūs apverksit jo mirtį.

O aš trokštu jus praturtinti ir noriu, kad jūsų brolis rastų jumyse sąskambį. Ir padaryti taip, kad jūsų meilė, jei tylite, būtų valstybės atradimas, o ne tarytum ožio šuolis, nes, žinoma, ožys niekada neverkia. Bet jeigu miršta toji, kurią mylite, jūs atsiduriate tremtyje. Ir tasai, kuris tvirtina priimąs jos mirtį kaip vyras, taip sako todėl, kad pavertė ją gyvuliu. Savo ruožtu jinai pasitiks jo mirtį kaip gyvulys ir sakys: „Taip reikia, kad kare vyrai žūtų..."

Bet aš irgi noriu, kad jūs mirtumėte kare, nes kas gi mylės, jei ne karys? Bet aš nenoriu, kad pasidavę bailumui jūs pažemintumėte žalodami savo lobius, trokšdami kuo mažiau gailėtis, nes kas gi mirtų, jei ne niūrus automatas, nieko neaukojantis valstybei?

O aš reikalauju, kad žmonės man atiduotų geriausią dalį, nes tik tuomet jūs tampate didūs.

Taigi kalba ne apie tai, kaip jus sužadinti, kad niekintumėte gyvenimą, bet kaip paskatinti jus jį pamilti.

Taip pat paraginti jus branginti mirtį, kai mirtis išmainoma į valstybę.

Nes nėra jokio prieštaravimo. Meilė Dievui sustiprina meilę valstybei. Meilė valstybei – meilę valdai. Meilė valdai – meilę žmonai. O meilė žmonai – meilę paprastam arbatos padėklui išgėrus arbatos šalia jos po meilės.

Bet kadangi aš padarau, kad mirtis drasko jums širdį, tuo pačiu noriu jus ja paguosti. Todėl tiems, kurie rauda, sugalvojau šią maldą – Maldą prieš mirtį.

CXXXIII

Aš parašiau eilėraštį. Telieka jį pataisyti.

Mano tėvas pasipiktino:

„Tu rašai eilėraštį, paskui jį taisysi! Kas gi yra rašymas, jei ne taisymas! Ką reiškia kalti skulptūrą, jei ne taisyti! Ar tu esi matęs, kaip minkomas molis? Einant nuo vieno pataisymo kito link atsiranda veidas, ir pirmas nykščio paspaudimas buvo molio luisto taisymas. Kai pakloju pamatus miestui, aš pataisau smėlį. Ir nuo pataisymo prie pataisymo einu Dievop".

CXXXIV

Nes, savaime suprantama, tu išreiškei save santykiais. Skambindamas varpais, tu perduodi vienų sąskambius kitiems. Ir visai ne-

svarbu, kokių daiktų skambėjimą sukeli. Tai yra medžiagos spąstams, kad pagautum laimikį, kuris niekados nebūna spąstų prigimties. Ir aš tau sakiau, kad reikia susietų daiktų.

Bet šokis ar muzika yra rutuliojimasis laike, neleidžiantis man suklysti vertinant tai, ką man perduoti. Čionai tu pailgini, tenai sulėtini, tenai pakyli, o čia nusileidi. Ir dabar virsti savo aidu.

Bet ten, kur pristatai viską kaip visumą, man reikia kodo, nes jei nėra nei nosies, nei burnos, nei ausies, nei smakro, kaip sužinosiu tai, ar tu pailgini, ar sutrumpini, pastorini ar paplonini, ištiesini ar išlenki, įgaubi ar išgaubi? Kaip pažinsiu tavo judesius ir kaip atskirsiu tavo pakartojimus ir atgarsius? Ir kaip perskaitysiu tavo pranešimą? Bet veidas bus mano kodas, nes vieną aš žinau tobulą, kitą – banalų.

Ir, žinoma, tu man nieko neišreikši, jei pateiksi banalų veidą, nebent paprastą kodo dovaną, informacinį objektą ir akademinį modelį. Jis man reikalingas ne tam, kad susijaudinčiau, o tam, kad perskaityčiau, ką tu perduodi mano kryptimi. O jei tu man įteiksi patį modelį, savaime suprantama, nieko neperduosi. Taip pat sutinku, kad tu atsitrauktum nuo modelio ir deformuotum, ir supainiotum, bet tiek, kad išsaugočiau raktą. Ir aš tau dėl nieko nepriekaištausiu, jei tau patiks įstatyti man kaktoje akį.

Nors tuomet aš vertinsiu tave kaip negabų, kaip tą, kuris, norėdamas, kad jo muzika būtų išgirsta, imtų kelti daug triukšmo arba pernelyg išryškintų savo eilėraštyje vaizdą, kad šis būtų pastebimas.

Nes aš sakau, kad verta išardyti pastolius, kai tu baigei statyti savo šventovę. Nėra reikalo šifruoti tavo priemonių. Ir tavo kūrinys tobulas, jei jų jame neaptinku.

Nes mane domina visai ne nosis ir nereikia per dažnai man jos rodyti derinant prie kaktos, ir žodžio nereikia parinkti pernelyg stipraus, antraip jis suvalgys vaizdą. Netgi ne vaizdas, antraip jis suris stilių.

Tai, ko aš iš tavęs reikalauju, yra kitokios prigimties nei spąstai. Tas pats su tyla akmeninėj šventovėj. Taigi būna, jog tu imi man tvirtinti, kad paniekinai medžiagą, kad ieškojai esmės, ir, kad man perteiktum neiššifruojamus pranešimus, įrengi didžiulius spąstus, nuspalvintus ryškiomis spalvomis, kurie gniuždo ir paslepia nuo manęs negyvą gimusią pelę, kurią pagavai.

Nes tol, kol aš pripažįstu tave esant išraiškingą ar įstabų, ar paradoksalų, aš nieko iš tavęs negavau, nes paprasčiausiai tu parodai save tarytum mugėje. Bet tu apsirikai pasirinkdamas kūrybos objektą, nes svarbu ne tai, kaip tau parodyti save patį, bet paskatinti mane tapti. Taigi jei tu mosuosi prieš mane savo baidykle žvirbliams, aš nueisiu pasiieškoti vietos kitur.

Bet tasai, kuris mane nusivedė ten, kur norėjo, paskui pasišalino, įtikina mane, kad aš randu pasaulį ir, kaip to pats norėjo, paskatina mane tapti.

Bet juolab aš netikiu, kad to santūrumo esmė – nugludinti sferą, kur miglotai vilnija nosis, burna ir smakras, tarytum būtų iš vaško, pamiršto ant ugnies, nes jei nepaisai naudojamų priemonių, pradėk šalindamas marmurą ar molį, ar bronzą, kurie daug materialesni nei paprasta lūpų forma.

Santūrumo esmė ta, kad tu pernelyg neišryškini to, ką nori parodyti. Taigi aš pastebėsiu iš pirmo žvilgsnio, nes perdien matau daug veidų, kad tu nori pritemdyti man nosį, ir juolab nepavadinsiu tavęs santūriu, jeigu patalpinsi savo marmurą tamsiame kambaryje.

Iš tiesų nematomas veidas, iš kurio ničnieko negausiu, – tai banalus veidas.

Bet jūs tapote gyvuliais ir jums reikia rėkti, kad išgirstumėte.

Žinoma, tu man gali nutapyti įvairiaspalvį kilimą, bet jis teturi du išmatavimus ir, jei kalba mano pojūčiams, nekalba nei mano dvasiai, nei širdžiai.

CXXXV

Noriu atverti tau akis į salos miražą, nes tu įsitikinęs, kad medžių ir pievų, ir bandų laisvėje, didelių erdvių vienatvės teikiamame

dvasios pakilume, pasidavęs varžtų nežinančios meilės įkarščiui, tu išaugsi tiesus kaip medis. Bet medžiai, kuriuos tu matei išaugusius tiesiausius, visai ne tokie, kokie auga laisvi. Nes tie visai neskuba augti, beaugdami klaidžioja ir užauga labai išsikreivinę. O tasai, kuris auga neįžengiamoje girioje spaudžiamas priešininkų, kurie iš jo paglemžia jo saulės dalį, kopia dangop vertikaliu kamienu, sakytum skubiai kviečiamas.

Nes tu neatrasi savo saloje nei laisvės, nei jausmų pakilumo, nei meilės.

Ir jei tu ilgam patrauktum į dykumos gelmę (nes visai kas kita ten pailsėti nuo bildančio miestų transporto), težinau vienintelę priemonę, kaip ją pagyvinti, kad išsaugotum joje savo alsavimą, kaip paversti ją juodžemiu, teikiančiu polėkį tavo dvasiai; tu turi sukurti jėgos linijų sąrangą. Tegu jos priklauso gamtai arba valstybei.

Ir aš įtaisysiu gana šykštų šulinių tinklą, kad tavo žygis pasibaigtų ties šuliniu, bet negalėdamas jų pasiekti, nes septintą dieną reikia pradėti taupyti vandenį odmaišiuose. Ir veržtis prie to šulinio dedant visas jėgas. Ir jį užimti pasiekus pergalę. Ir, be abejonės, prarasti kinkomus gyvulius įveikiant erdvę ir vienatvę, nes įveikimas bus vertas savanoriškų aukų kainos. Ir smėliu užnešti karavanai, kurie jo neatrado, byloja apie jo šlovę. Ir jis spinduliuoja virš jų griaučių po saule.

Taigi išvykimo valandą, kai tu tikrini krovinius, patrauki virves norėdamas įsitikinti, ar prekės išlaiko pusiausvyrą, kai tikrini vandens atsargų būklę, tu kreipiesi į pačią geriausią savo esybės dalį. Ir štai tu išjudi į žygį link tolimo krašto, kurį anapus smėlynų laimina vandenys, įveikdamas platybes nuo vieno iki kito šulinio tarytum laiptų laiptelius, pagautas dykumos ceremonialo, nes teks sušokti šokį ir nugalėti priešą. Ir tuo pat metu lavindamas tavo raumenis, aš ugdau tavo dvasią.

Bet jei aš noriu dar labiau praturtinti dykumą, jei noriu, kad šuliniai tarytum poliai tave stipriau pritrauktų ar atstumtų ir kad dykuma tau būtų konstrukcija tavo dvasiai ir širdžiai, aš apgyvendinsiu ją tavo priešais. Jie turės šulinius, ir tau, kad atsiger-

tum, reikės griebtis klastos, kovoti ir nugalėti. Ir priklausomai nuo to, kad gentys, įrengusios čionai ir tenai stovyklas, bus žiauresnės ar ne tokios žiaurios, artimesnės dvasia ar kalbančios nesuprantama kalba, apsiginklavusios geriau ar prasčiau, tavo žingsniai darysis spartesni ar ne tokie spartūs, kuklesni ar triukšmingesni, ir nuotoliai, kuriuos įveiks žygiuodamos, keisis, nors tavo akims jie atrodys nepakitę. Ir šitaip įsimagnetins, įgis įvairovės ir nuspalvins skirtingai bekraštes platybes, kurios iš pradžių buvo gelsvokos ir monotoniškos, bet tavo dvasiai ir širdžiai jos įgis ryškesnių bruožų nei tos laimingos šalys, kur plyti gaivūs slėniai, mėlyni kalnai, gėlo vandens ežerai ir pievos.

Nes tavo žingsnis čionai žengiamas kaip baudžiamo mirtimi, o tenai – kaip išlaisvinto žmogaus, čionai jis priklauso nuo netikėtumo, o tenai – nuo netikėto sprendimo. Čionai – nuo persekiojimo, tenai – nuo apdairos, tarytum atsidūrus kambaryje, kuriame jinai miega, o tu nenori jos žadinti.

Ir, be abejo, daugumos tavo kelionių metu nieko neatsitiks, nes užtenka, kad tau būtų priimtini tie skirtumai ir motyvuotas, ir reikalingas, ir absoliutus ceremonialas, kuris iš jų rasis, kad praturtintų tavo šokį. Stebuklas tuomet įvyks, nors tasai, kurį aš atvesiu į tavo karavaną, nemoka tavo kalbos ir neprisideda prie tavo nuogandų, tavo vilčių ir tavo džiaugsmų, jei paprasčiausiai yra priverstas daryti tuos pačius judesius kaip ir tavo kinkinių vedliai; jis nesusitiks nieko daugiau, vien tuščią dykumą, ir žiovaus visą laiką keliaudamas per bekraštes platybes, iš kurių tegaus nuobodulį, ir niekas iš mano dykumos nepakeis šio keliautojo. Šulinys jam taps tik menku plyšiu, kurį teko atkasti iš po smėlio. O ir ką jis būtų sužinojęs apie priešą, nes iš tikrųjų jis nematomas; nes ten kalbama apie saują vėjo nešiojamų smilčių, nors to užtenka, kad viską pakeistų tam, kuris su visu tuo susietas, kaip druska pakeičia puotą. Ir mano dykuma, jei tik tau parodysiu žaidimo taisykles, įgis tokią galią ir pagavą, kad aš galėsiu pasirinkti tave banalų, egoistišką, niūrų ir skeptišką iš savo miesto priemiesčių ar iš švinkstančios savo oazės ir primesti tau vienintelę kelionę per dykumą, kad iš tavęs prasiveržtų žmogus tarytum sėkla iš ankšties ir kad tu sužydėtum dvasia ir širdimi. Ir patyręs permainą tu sugrįši pas mane, ir nuostabus, ir išugdytas,

kad gyventum stipriųjų gyvenimą. Ir jeigu aš apsiribojau paskatindamas tave prisidėti prie šitos kalbos, nes esmė nėra daiktai, o tik daiktų prasmė, dykuma bus privertusi tave išdygti ir augti tarytum saulė.

Ir tu plauksi per ją tarytum per stebuklingą baseiną. Ir kai tu išlipsi į kitą krantą šypsodamas, vyriškas ir pagaulus, jos tave puikiai atpažins, moterys, tave, kurio ieškojo, ir tau tereikės jas paniekinti, kad jos taptų tavo.

Koks beprotis tasai, kuris ketina ieškoti žmonių laimės tenkindamas jų norus, įtikėjęs, nes pamatė juos einančius, kad žmogui visų svarbiausia pasiekti tikslą. Tarytum kada nors būtų buvęs tikslas.

Todėl aš tau tvirtinu, kad žmogui iš pradžių ir visų pirma svarbu jėgos linijų įtampa, kuri jį užgrūdina, ir jo paties vidinis tirštumas, kuris iš jų atsiranda, ir jo žingsnių aidėjimas, ir šulinių trauka, ir sunkumai atšlaitės, į kurią reikia įkopti kalnuos. Ir tasai, kuris įstengė į ją įkopti, jei ką tik įveikė smailią uolą savo riešų pastangomis, nusibrozdindamas kelius, tu netvirtinsi, kad jo malonumas toks menkas, kaip ir malonumas to sėsliojo, kuris per dieną poilsio valkiojo išglebusį savo kūną ir voliojasi žolėje ant lengvai pasiekiamos apvalios kalvos viršūnės.

Bet tu viską išmagnetinai atmazgydamas dievišką mazgą, surišantį daiktus, nes pamatęs žmogų, besiveržiantį šulinio link, patikėjai, kad kalbama apie šulinį, ir tu prikasei šulinių, nes pamatęs, kaip žmonės veržiasi septintos dienos poilsio link, suteikei daugiau poilsio dienų, nes pamatęs žmones, trokštančius deimantų, tu jiems netvarkingai išdalijai deimantus, nes pamatęs žmones, bijančius priešų, tu pašalinai jų priešus, nes pamatęs žmones, siekiančius meilės, pastatei kvartalus su viešnamiais, didumo sulig sostinėmis, kur visos moterys parsiduoda. Ir taip tu galėjai pasirodyti kvailesnis už kėglių žaidėją, apie kurį aš tau andai kalbėjau, kuris nerasdamas ieškojo džiaugsmo, kaupė kėglius, kuriuos jam apversdavo vergai.

Bet nepradėk manyti, kad aš kalbėjau apie tai, kaip puoselėti tavo troškimus, nes jei niekas neišsijudina, iš viso nėra jėgos linijų. Ir šulinio, jei jo nėra arti tavęs, savaime suprantama, trokšti, kai miršti iš troškulio. Bet jei dėl kokios nors priežasties jis lieka tau neprieinamas ir tu negali nieko iš jo gauti nei nieko jam duoti, su tuo šuliniu atsitinka taip, tarytum jo apskritai nebūtų. Tas pat atsitinka su praeive, kurią susitinki ir kuri negali tau niekuo būti. Daug tolesnė nepaisant nuotolio. Aš tau ją permainau, jei paverčiu įtemptos struktūros nare, ir kai tu, pavyzdžiui, gali svajoti, kaip naktį artėji prie jos, prie jos lango pristatęs kopėčias, kad ją pagrobtum ir užsimestum ant savo žirgo, ir džiaugtumeis ja savo landynėje. Arba jeigu tu esi kareivis, kad ji būtų karalienė ir kad tu galėtum viltis paaukoti už ją savo gyvastį. Menkas ir apgailėtinas yra džiaugsmas, kurį tu gauni iš apgaulingų struktūrų, kurias išgalvoji žaisdamas, nes jei tau patinka deimantas, tau užtektų prie jo sėlinti mažais žingsneliais, kaip įmanoma lėtesniais, kad išgyventum patetišką gyvenimą. Bet jei tavo lėtas artėjimas deimanto link yra ritualas, kuris tave spaudžia ir draudžia tau greitinti žingsnius, jei iš visų jėgų stumdamasis jo link tu susiduri su mano stabdžiais, kurie tau neleidžia pagreitinti žingsnių, jei deimanto siekimas nėra uždraustas, – kas galėtų padaryti jį nereikalingą paversdamas besvoriu reginiu, – nei lengvu, ničnieko iš tavęs nepareikalausiančiu, nei sunkiu, kai griebiamasi kvailos išmonės; tai būtų tik gyvenimo karikatūra, daugybe savybių pasižyminti struktūra – tik tuomet tu būtum praturtėjęs. Ir aš nežinau nieko kito, kaip tik tavo priešą, galintį šitai įtvirtinti, ir aš neaptinku čionai nieko, kas galėtų tave nustebinti, nes paprasčiausiai sakau, jog reikia būti dviese, kad galėtum kariauti.

Nes tavo turtas – tai grėžti šulinius, sulaukti poilsio dienos, iškasti deimantą ir laimėti meilę.

Bet tai visiškai nereiškia turėti šulinių, poilsio dienų, deimantų ir laisvę meilėje. Ir tai nereiškia trokšti jų.

Ir jei tu troškimą ir turėjimą priešpriešini kaip žodžius, kurie rodo vieni kitiems liežuvį, tu ničnieko neišmanai, nes žmogiška tavo tiesa iškyla virš jų ir čia nėra nieko prieštaringo, nes reikia visuotinės troškimo raiškos ir reikia, kad tu susidurtum ne su absurdiškomis kliūtimis, o su gyvenimo kliūtim, kitu šokėju, var-

žovu, ir tuomet prasideda šokis. Antraip tu esi toks pat kvailas kaip ir tasai, kuris pats su savimi žaidžia žaidimą – skaičius ar erelis.

Jei mano dykuma pernelyg turtinga šulinių, reikia, kad rastųsi Dievo įsakymas, kuris keletą iš jų uždraustų.

Nes sukurtos jėgos linijos privalo tau viešpatauti iš aukščiau, kad jose rastum savo polinkius ir savo įtampas, ir savo žygius; jos taip pat privalo, nes visos nėra vienodai geros, būti į ką nors panašios, ko tau neduota suprasti. Ir todėl aš sakau, kad dykumoje esama šulinių ceremonialo.

Taigi nesitikėk nieko iš laimingos salos, kuri tau yra atsargos, sukauptos visiems laikams, tarytum išverstų kėglių derlius, nes taip tu taptum niūriu galviju. Ir jeigu tavo salos lobiai, kuriuos tu vaizdavaisi skambančius, kartą paliesti įvaro tau nuobodulį, aš noriu padaryti taip, kad jie tau skambėtų, taigi aš išrasiu dykumą ir išdėstysiu juos platybėse vadovaudamasis linijomis veido, kuris nepriklausys nuo daiktų esmės.

Ir jei aš užsimanysiu išgelbėti tavo salą, aš tau padovanosiu ceremonialą ir tu galėsi naudotis salos lobiais.

CXXXVI

Jei nori prabilti apie saulę, kuriai gresia mirtis, sakyk man: „Spalio saulė", nes saulė jau silpsta ir pranašauja senatvę. Bet lapkričio ar gruodžio saulė atkreipia dėmesį į mirtį, ir aš matau, kad tu duodi man ženklą. Ir tu manęs nedomini, nes tatai, ką tuomet iš tavęs gausiu, yra ne mirties skonis, o mirties įvardijimo skonis. Ir tai nebuvo siektinas daiktas.

Jei žodis iškelia galvą tavo sakinio viduryje, nupjauk jam galvą, nes reikalas visai ne tas, kaip parodyti man žodį. Tavo sakinys yra spąstai, skirti laimikiui pagauti. Ir aš nenoriu matyti spąstų.

Nes tu klysti vertindamas perduodamą objektą, kai esi įsitikinęs, kad jis išsakomas. Antraip pasakytum man: „Liūdesys". Ir aš pasidaryčiau liūdnas. Ir, žinoma, tavyje žaidžia silpnas prisitaiky-

mas, kuris skatina būti panašų į tai, ką sakau. Jei aš sakau žodžius „bangų pyktis", tu tampi nežinia kodėl stumdomas. Ir kai aš sakau: „Kareivis, kuriam gresia mirtis", tu miglotai sunerimsti dėl mano kario. Iš įpročio. Ir veiksmas yra paviršutinis. Vienintelis svarbus veiksmas – nuvesti tave ten, iš kur matysi pasaulį taip, kaip noriu, kad jį matytum.

Nes aš nežinau eilėraščio nei vaizdo eilėraštyje, kuris būtų kas nors kita, o ne poveikis tau. Svarbu ne tai, kaip tau paaiškinti viena ar kita, netgi ne tau tai įteigti, kaip mano subtilesnieji, nes kalbama ne apie šitai, svarbu paskatinti tave tapti tokį ar kitokį. Bet lygiai taip skulptūroje man reikalinga nosis, burna, smakras, kad jie rastų sąskambius ir pagautų tave mano tinklu; aš panaudosiu šitai ar tatai, ką įteigsiu ar išsakysiu, kad paskatinčiau tave tapti kitokį.

Nes jei aš pasirinksiu mėnesieną, nepradėk vaizduotis, kad kalbu apie tave mėnesienoje. Apie tave taip pat kalbama saulėje namuose arba meilėje. Buvo kalbama apie tave trumpai drūtai. Bet aš pasirinkau mėnesieną, nes man reikėjo ženklo, kad būčiau išgirstas. Aš negalėjau pasiimti visų ženklų. Ir atsitinka stebuklas, mano veiksmas ima plėstis įvairėdamas panašiai kaip medis, kuris iš pradžių buvo paprastas, nes sėkla, iš pradžių buvo ne miniatiūrinis medis, ji išrutuliojo šakas ir šaknis laike. Panašiai yra su žmogum. Ir jei aš pridursiu kokį nors paprastą dalyką, kurį galbūt perduos vienintelis sakinys, mano galia plėsis, ir aš pakeisiu žmogaus esmę, ir jis ims kitaip elgtis mėnesienoje, namuose ar mylėdamas.

Todėl apie vaizdą, jei tai tikras vaizdas, aš sakau, kad jis yra civilizacija, kurioje uždarau tave. Ir tu nesugebi apibrėžti to, ką jis valdo.

Bet galbūt yra silpnas tavo jėgos linijų tinklas. Ir jo poveikis dingsta pasiekus puslapio pabaigą. Šitaip būna su sėklomis, kurių galia beveik tučtuojau sumenksta, ir su būtybėmis, kurioms stinga polėkio. Bet lieka tai, ką tu būtum galėjęs plėtoti, kad sukurtum pasaulį.

Taigi jei aš sakau: „Karalienės kareivis", žinoma, nekalbu nei apie kariuomenę, nei apie valdžią, kalbu apie meilę. Apie tam tikrą meilę, kuri nieko nesitiki gauti sau, bet atsiduoda didesniam

už save. Kuri sutaurina ir augina, nes šis kareivis ne stipresnis už kitą. Ir jei tu stebėsi šį kareivį, pamatysi, kad jis save gerbia dėl karalienės. Ir tu puikiai nutuoki, kad jis, įsileidęs į širdį karalienę, neišduos, nes jį globoja meilė. Ir tu matai jį, sugrįžtantį į kaimą, besididžiuojantį savimi, tačiau drovų ir raustantį, kai kiti klausinėja apie karalienę. Ir tu žinai, kad jis, pašauktas į karą, palieka savo žmoną ir kad jo jausmai visai ne tokie kaip karaliaus kareivio, kuris apsvaigęs iš įniršio priešui veržiasi jam sugrūsti į pilvą savo karalių. Bet tas kitas juos atvers ir, iš pažiūros įvykus tokiam pačiam mūšiui, jiems taip pat ras vietos meilėje. Arba dar...

Bet jei kalbėsiu toliau, išblankinsiu vaizdą, nes jo galia silpna. Ir aš nesugebėsiu tau paaiškinti, kas skiria karalienės kareivį nuo karaliaus kareivio, nes kai vienas arba kitas valgo duoną, vaizdas tėra silpnas žibintas, kuris, nors kaip bet koks kitas žibintas spinduliuoja visam pasauliui, nedaug ką apšviečia tavo akims.

Bet kokia stipri akivaizdybė yra sėkla, iš kurios galėtum ištraukti pasaulį.

Ir todėl aš pasakiau, kad sykį sėklą pasėjus nėra jokio reikalo tau pačiam išgauti komentarus, tau pačiam pagrįsti savo dogmą ir tau pačiam išgalvoti veiklos priemones. Sėkla įsišaknys žmonių juodžemyje, ir užgims tūkstančiai tavo patarnautojų.

Taigi jei tu sugebėjai perduoti žmogui, kad jis yra karalienės kareivis, kaip padarinys užgims tavo civilizacija. Paskui galėsi pamiršti karalienę.

CXXXVII

Neužmiršk, kad tavo sakinys – tai veiksmas. Kalba visai ne apie tai, kaip pasiremti argumentais, jei tu trokšti paskatinti mane veikti. Negi manai, kad aš ketinu apsispręsti remdamasis argumentais? Aš rasčiau geresnių argumentų, nukreiptų prieš tave.

Ar esi kada nors girdėjęs, kad pamesta moteris atgautų vyrą iškėlusi bylą, kurioje ji įrodo esanti teisi? Byla kelia pasipiktinimą. Ji netgi nesugebės tavęs atgauti pasirodydama tokia, kokią ją mylėjai, nes anos tu jau nebemyli. Ir aš mačiau tą nelaimingąją, kuri

sudainavusi liūdną dainą ištekėjo, o skyrybų išvakarėse vėl ėmė dainuoti tą pačią dainą. Bet liūdna daina kėlė jam įniršį.

Galbūt jinai jį atgautų, jeigu pažadintų jį tokį, koks buvo, kai ją mylėjo. Bet tam reikia kūrybinio talento, nes kalbama apie tai, kaip žmogų uždegti, lygiai kaip aš jam įdiegiu polinkį jūrai, kuris jį pavers laivų statytoju. Tuomet, žinoma, medis augs įgydamas įvairovę. Ir vėlei pareikalaus liūdnos dainos.

Kad įdiegčiau meilę, nukreiptą į mane, aš paskatinu užgimti tavyje kažką, kas yra skirta man. Aš neapsakysiu savo kančios, nes ji skatins tave manimi bodėtis. Aš tau nepriekaištausiu, nes priekaištai pagrįstai keltų tau pasipiktinimą. Aš neišvardysiu priežasčių, kodėl turi mane mylėti, nes tokių priežasčių nėra. Priežastis mylėti – tai meilė. Juolab nepasirodysiu toks, kokį pageidavai mane matyti, nes ano žmogaus tu nebenori. Antraip mane dar mylėtum. Bet aš tave išugdysiu sau. Ir jei esu stiprus, parodysiu kraštovaizdį, kuris paskatins tave tapti mano bičiuliu.

Toji, kurią buvau pamiršęs, man pataikė į širdį tarytum strėlė, sakydama man: „Ar jūs girdite prarastą savo varpą?"

Juk galų gale ką turiu tau pasakyti? Dažnai nueidavau pasėdėti ant kalno. Ir įsižiūrėjau į miestą. Arba, vaikščiodamas, pasinėręs į savo meilės tylą, klausiausi, ką šneka žmonės. Ir, žinoma, išgirdau žodžius, po kurių sekdavo veiksmai, išgirdau tėvą, sakantį sūnui: „Nueik prie šaltinio ir prisemk šitą urną", arba kapralą, sakantį kareiviui: „Vidurnaktį tu stosi sargybon...", bet man visados atrodė, kad šiuose žodžiuose nebuvo jokios paslapties ir kad keliautojas, nemokantis kalbos, konstatuodamas, kad žodžiuose, susietuose su įprastais vartojamais dalykais, nieko stulbinamo nebūtų aptikęs daugiau nei knibždančiame skruzdėlyne, kur joks judesys neatrodo nesuprantamas. Ir aš, stebėdamas judantį transportą, statybas, ligonių slaugymą, miesto pramonę ir prekybą, neįžvelgiau nieko, kas būtų nebūdinga gyvuliui, truputėlį drąsesniam, išradingesniam ir supratingesniam už kitus, bet buvo akivaizdu, kad žiūrėdamas į juos, atliekančius įprastines pareigas, dar nebuvau pastebėjęs žmogaus.

Jis man pasirodydavo ir aš negalėdavau visko išsiaiškinti vado-

vaudamasis skruzdėlyno taisyklėmis, aš jo nepagaudavau, kai nežinodavau žodžių prasmės. Turgaus aikštėje, susėdę ratu, jie klausėsi legendų pasakotojo, kurio galioje buvo, jei jam būtų užtekę genialumo, papasakojus atsikelti ir jų lydimam padegti miestą.

Žinoma, aš mačiau romias minias, sukurstytas pranašo balso, paskui jį puolančias į mūšio žaizdrą. Reikėjo, kad būtų nenugalima tai, ką nešė žodžių vėjas tam, kad minia, tatai priėmusi, paneigtų skruzdėlyno elgesį ir virstų gaisru, pati pasisiūlydama mirti.

Nes tie, kurie grįžo į savo namus, buvo pasikeitę. Ir man atrodė, kad nebuvo jokio reikalo patikėti magiškais veiksmais, ieškoti jų magų tauškaluose, nes mano ausys išgirdo stebuklingus žodžių junginius, galinčius atplėšti mane nuo mano namų, darbo, papročių, ir paskatinti pasirinkti mirtį.

Todėl kas kartą dėmesingai įsiklausydavau atskirdamas veiksmingą kalbą nuo tokios, kuri nieko nesukuria, norėdamas išmokti atpažinti perduodamą daiktą. Nes, žinoma, tai, kas pasakyta, nesvarbu. Antraip kiekvienas būtų didis poetas. Ir kiekvienas būtų žmonių vedlys, sakydamas: „Paskui mane į ataką už sudegusio parako kvapą...", bet jei tu pamėginsi tatai padaryti, išvysi juos besijuokiančius. Tas pats būna tiems, kurie pamokslauja apie gėrį.

Bet išklausius tų, kuriems pavyksta pakeisti žmones, ir pasimeldus Dievui, kad mane apšviestų, man buvo duota atpažinti žodžių vėjyje retas sėklų atsargas.

CXXXVIII

Šitaip aš žengiau žingsnį laimės pažinimo link ir sutikau sau tai iškelti kaip problemą, nes tatai man atrodė kaip laimingą dvasią kuriantis ceremonialo pasirinkimo vaisius, o ne kaip nevaisinga bergždžių daiktų dovana. Juk iš viso neįmanoma įteikti žmonėms laimės kaip atsargų. Ir tiems berberų pabėgėliams mano tėvas neturėjo ką duoti, kas būtų galėjęs padaryti juos laimingus, nors aš pačiose atšiauriausiose dykumose ir žiauriausiame nepritekliuje pastebėjau žmones, kurie spinduliuoja džiaugsmu.

Bet nepradėk įsivaizduoti, kad akimirką galėčiau patikėti, jog

laimė užgims iš vienatvės, tuštumos ir nepriteklių, nes tai gali tave įstumti į nevilt̨. Bet aš tau rodau kaip stulbinamą pavyzdį, kuris taip puikiai atskiria žmonių laimę nuo kokybės jiems įteikiamų atsargų ir taip puikiai pajungia tos laimės pasirodymą ceremonialo kokybei.

Ir jei patirtis mane išmokė, kad daug daugiau laimingų žmonių pasirodydavo dykumose ir vienuolynuose, ir pasiaukojime negu tarp sėsliųjų žmonių, gyvenančių derlingose oazėse arba salose, kurios vadinamos laimingomis, iš to aš visai nepadariau išvados, nes tai būtų buvę kvaila, kad maisto kokybė prieštarauja laimės kokybei, bet kad paprasčiausiai ten, kur yra kuo daugiau gėrybių, žmonėms siūloma daugiau galimybių apsirikti vertinant jų džiaugsmų prigimtį, nes iš tiesų atrodo, kad džiaugsmus teikia daiktai, nors jie tuos džiaugsmus gauna tik iš prasmės, kurią įgyja valstybėje, būste ar valdoje. Gali atsitikti, kad nuo to laiko, pasidavę klestėjimui, jie daug lengviau apsirinka ir daug dažniau vaikosi bergždžių turtų.

O žmonės iš dykumos ar vienuolyno, nieko neturėdami, akivaizdžiai patyrę, iš kur atsiranda jų džiaugsmai, daug lengviau išgelbsti patį jų įkarščio šaltinį.

Bet čia atsitinka dar kartą kaip su tuo priešu, kuris tave pražudo arba kuris tave augina, nes jeigu atpažindamas tikrąjį savo šaltinį, tu gebėtum išgelbėti savo įkarštį laimingoje saloje ir oazėje, iš to gimęs žmogus, be abejo, būtų dar didesnis, lygiai kaip iš instrumento, turinčio kelias stygas, tu gali turėti vilčių išgauti turtingesnių garsų nei iš instrumento, turinčio vienintelę stygą. Ir lygiai taip medžio dirbinių, audinių, gėrimų ir valgių kokybė tegalėjo sutaurinti mano tėvo rūmus, kur visi žingsniai turėjo prasmę.

Bet taip pat atsitinka su naujais aukso dirbiniais, kurie nieko neverti, jei guli sandėly, bet kurie įgyja prasmę tik ištraukti iš dėžių ir išdėstyti būste, kurio veidą papuošia.

CXXXIX

Vėl manęs aplankyti sugrįžo pranašas rūsčiomis akimis, kuris dieną ir naktį puoselėjo šventą įniršį. Jis buvo žvairas. „Reikia, – man pasakė jis, – priversti juos aukotis".

„Žinoma, – atsakiau, – nes gerai, kad dalis jų gėrybių būtų išskaitoma iš jų atsargų ne menkai juos nuskurdinant, bet praturtinant prasme, kurią jie įgis kitur, nes jiems jie neturi jokios vertės, jei neįgijo vietos kokiame nors veide".

Bet jis visai nesiklausė apimtas įniršio:

„Reikia, – tvirtino jis, – kad jie atgailautų..."

„Žinoma, – jam atsakiau, – nes pristigę maisto pasninko dienomis jie patirs džiaugsmą prie jo grįždami arba pasidarys solidarūs kartu su tais, kurie pasninkauja prievarta, arba susivienys su Dievu ugdydami savo valią, arba apsisaugos ir perdėm nenutuks".

Tuomet įniršis jį pergalėjo:

„Reikia, kad iš pradžių jie būtų nubausti".

Ir aš supratau, kad jis tepakentė žmogų, prirakintą prie jo guolio, atskirtą nuo duonos ir šviesos kalėjimo gilumoje.

„Nes reikia, – pasakė jis, – išrauti iš jų blogį".

„Tu rizikuoji viską išnaikinti, – jam atsakiau. – Ar nebūtų geriau, užuot išrovus blogį, didinti gėrį? Ir prigalvoti švenčių, kurios taurina žmogų? Ir aprengti jį drabužiais, kad jis nebūtų toks apskretęs? Ir pamaitinti jo vaikus, kad jie galėtų pagražėti besimokydami maldos, nepasinerdami į savo pilvų kančią?"

Juk kalbam ne apie apribojimus, atneštus žmogui priklausančioms gėrybėms, bet apie išgelbėjimą jėgos laukų, kurie vieninteliai valdo jo kokybę, ir veidų, kurie vieninteliai prabyla jo dvasiai ir širdžiai.

Tiems, kurie man gali statyti valtis, aš liepsiu plaukioti savo valtimis ir gaudyti žuvį. Bet tiems, kurie gali nuleisti jūron laivus, aš liepsiu juos nuleisti ir užkariauti pasaulį.

„Taigi tu nori juos sugadinti turtais!"

„Manęs nedomina tai, kas yra sukauptos atsargos, ir tu nieko nesupratai", – pasakiau jam.

CXL

Jei tu kreipiesi į savo žandarus ir pavedi jiems sukurti pasaulį, nesvarbu, ar jis laukiamas, tas pasaulis iš viso neatsiras, nes ne žandaras privalo aukštinti tavo religiją. Jam būdinga ne pasverti žmones, o paliepti vykdyti tavo potvarkius, kurie turi tikslų ko-

dą, tai yra mokėti mokesčius, drausti apiplėšti tavo artimą arba paklusti tokiai ar kitokiai nuostatai. Ir tavo visuomenės ritualai yra veidas, kuris tau suformuoja tokį, o ne kitokį žmogų, tokį, o ne kitokį vakarienės skonį tarp saviškių; tai yra jėgos lauko linijos, kurios tave įkvepia ir išjudina. Ir žandaras visai nepastebimas. Jis kaip siena ir rėmai, jis kaip sutvirtinimas. Tau nėra jokio reikalo su juo susidurti, nesvarbu, kad ir koks negailestingas jis būtų, nes lygiai taip pat tau negailestinga yra tai, kad naktį tu negali džiaugtis saule arba kad reikia laukti laivo, kad perplauktum jūrą, arba kai nėra durų kairėj, tu esi priverstas išeiti dešinėje pusėje. Tai yra labai paprasta.

Bet jeigu tu sustiprinsi jo vaidmenį ir įpareigosi pasverti žmogų, ko niekas pasaulyje nesugebėtų padaryti, ir susekti blogį, vadovaujantis savo paties supratimu, o ne vien tik stebėti poelgius, kurie priklauso jo kompetencijai, tuomet, nes nieko nėra paprasto, o mintis yra judantis ir sunkiai žodžiais apibūdinamas dalykas, o realybėje nėra jokių priešingybių, vieninteliai išliks laisvi ir pasieks valdžią tie, kurių pasibjaurėjimas neatstums nuo tavo gyvenimo karikatūros. Nes kalbama apie tvarką, einančią pirma įkarščio medžio, kurį ketina išauginti logikai, o ne apie medį, išdygusį iš sėklos, nes tvarka yra gyvenimo padarinys, o ne jo priežastis. Tvarka yra stipraus miesto ženklas, o ne jo jėgos kilmė. Gyvenimas, įkarštis ir kryptinga tendencija sukuria tvarką. Bet tvarka nesukuria nei gyvenimo, nei įkarščio, nei kryptingos tendencijos.

Ir tik tie pasijus dideli, kurie paklusdami dvasios žemumui, dalyvaus menkame idėjų turguje, priklausančiame žandaro statutui, ir išmainys savo dvasią į vadovėlį, nes net jeigu tavo žmogaus paveikslas kilnus, o tikslas taurus, žinok, kad jis pasidarys niekingas ir kvailas, išsakomas žandaro lūpomis, nes žandaras neperduoda civilizacijos, o tik draudžia nesuprastus veiksmus.

Žmogus visiškai laisvas absoliučiame jėgos lauke ir absoliutūs yra suvaržymai, kurie yra nematomi žandarai; toks yra mano valstybės teisingumas.

Todėl aš iškviečiau žandarus ir jiems pasakiau:

„Jūs vertinsite tik tuos poelgius, kurie išvardyti vadovėlyje. Ir

aš priimu jūsų teisingumą, nes iš tiesų gali būti kankinamas dalykas, kad šiandien neįveikiama ši siena, kuri kitais atvejais saugo nuo vagių, kai užpulta moteris rėkia kitoje pusėje. Bet siena yra siena, o įstatymas yra įstatymas.

Bet jūs neteisite žmonių. Pasinėręs į savo meilės tylą aš supratau, jog visai nereikia klausyti žmogaus, kad jį suprastum. Ir kadangi aš, norėdamas išrauti blogį, negaliu pasverti gėrio ar blogio, rizikuoju nusiųsti į krosnį gėrį. O kaipgi to pasiektum tu, iš kurio kaip tik reikalauju, kad būtum aklas kaip siena?

Nes aš jau sužinojau iš kankinamojo, kad jei jį deginu, sudeginu dalį, kuri graži ir vienintelė pasirodo gaisre. Bet aš priimu šią auką, kad išgelbėčiau sutvirtinimus, nes dėl jo mirties įtempiu spyruokles ir negaliu joms leisti atsipalaiduoti".

CXLI

Taigi pradėsiu savo kalbą tau tardamas:

„Tu, žmogau, nepatenkintas savo troškimais, iš tavęs pasityčioja jėga... tu, kuriam kitas visados trukdo augti..."

Ir tu niekada nesukilsi prieš mane, nes iš tikrųjų esi nepatenkintas savo troškimais, iš tavęs pasityčioja jėga ir kitas visados tau trukdo augti.

Ir aš išsivesiu tave kariauti su kunigaikščiu dėl jūsų lygybės.

Arba aš tau pasakysiu:

„Tu žmogus, kuriam reikia mylėti, tu gyveni tik dėl medžio, kurį sudarai su kitais".

Ir tu niekada nesukilsi prieš mane, nes iš tikrųjų patiri meilės poreikį ir gyveni tik dėl darbo, kuriam tarnauji.

Ir aš nusivesiu tave atstatyti kunigaikščio į jo sostą.

Taigi aš tau galiu nesvarbu ką sakyti, nes viskas yra tikra. Ir jeigu tu manęs paklausi, kaip iš anksto atpažinti, kuri sėkla sudygs, aš atsakysiu, kad vien tik toji, kuri taps skliautine plyta, paprasta kalba ir tavo problemų suprastinimu. Ir nelabai svarbi yra mano ištarmių kokybė. Iš pradžių svarbu tai, kad randu tau vietą šičia ar kitur. Jei atsitinka, kad šis požiūris apšviečia daugumą tavo ginčų ir jų daugiau nebelieka, tu pats išsakysi savo pa-

stabas, ir nelabai svarbu, jei čia ar ten aš pasakiau netiksliai ar net apsirikau. Matysi taip, kaip aš norėjau, nes tau pateikiau ne išprotavimą, o požiūrio tašką, iš kur reikėtų protauti.

Žinoma, gali būti, kad kelios kalbos tau aiškina pasaulį ar tave patį. Ir kad jos ima kariauti. Kiekviena vientisa ir tvirta. Ir niekas nė vienai nesuteikia pranašumo. Juolab kad ne tavo valioje pasiremti argumentais ginčijantis su priešininku – jis teisus tiek, kiek ir tu, nes jūs grumiatės Dievo vardu.

„Žmogus yra tasai, kuris gamina ir vartoja..."

Ir yra teisinga, kad jis gamina ir vartoja.

„Žmogus yra tasai, kuris rašo eilėraščius ir mokosi skaityti žvaigždes..."

Ir yra teisinga, kad jis rašo eilėraščius ir tyrinėja žvaigždes.

„Žmogus yra tasai, kuris vieninteliame Dieve randa palaimą..."

Ir yra teisinga, kad jis išmoksta džiaugsmo vienuolynuose.

Bet reikia pasakyti ką nors apie žmogų, kuris talpina visus tavo posakius, duodančius pradžią neapykantai. Dėl to, kad sąmonės laukas mažytis ir kad tasai, kuris rado formuluotę, mano, kad kiti meluoja arba klysta. Bet visi yra teisūs.

Tačiau su didžiausiu akivaizdumu sužinojęs iš kasdienio savo gyvenimo, kad gaminti ir vartoti, kaip ir rūmų virtuvėse, nėra svarbiausias dalykas, o tik labiausiai neatidėliotinas, noriu, kad tai atspindėtų ir mano principus, nes neatidėliotinumas man visai nenaudingas ir aš galėčiau taip pat puikiai pasakyti: „Žmogus – tasai, kuris tėra vertingas tada, kai turi gerą sveikatą..." Ir tuo grįsti civilizaciją, kurioje, vadovaudamasis neatidėtinumo dingstimi, aš įtvirtinu gydytoją, kaip žmogaus poelgių ir minčių teisėją. Bet čia, pats iš savęs sužinojęs, kad sveikata tebuvo priemonė, o ne tikslas, noriu, kad šitą hierarchiją atspindėtų ir mano principas. Nes jei tavo principas visai ne absurdiškas, tikėtina, kad jis iššauks būtinybę sudaryti palankias sąlygas gaminti ir vartoti arba skatinti pageidauti drausmės siekiant sveikatos, nes lygiai kaip ir sėkla, kuri yra vieninga, augdama įgyja įvairovę, lygiai kaip ir civilizacijos vaizdas, kuris yra vientisas, tave išjudina skirtingai

(tai priklauso nuo tavo rėmų ar būklės), lygiai taip nėra nieko, ko mano principas galų gale nevaldytų.

Taigi apie žmogų aš pasakysiu: „Žmogus yra tasai, kuris svarbus tik jėgos lauke, tasai, kuris bendrauja tik per dievus, kuriuos suvokia ir kurie valdo jį bei kitus, žmogus yra tasai, kuris randa džiaugsmą tik išmainydamas save kūryboje, žmogus yra tasai, kuris miršta laimingas tik tuomet, kai perduoda dalį savęs, žmogus yra tasai, kuris sunaudoja savo atsargas ir kuriam visuma yra patetiška, žmogus yra tasai, kuris stengiasi pažinti ir svaiginasi radęs, žmogus yra tasai, kuris..."

Nes man dera jį apibūdinti taip, kad nebūtų pajungti ir sugadinti esminiai jo siekiai, nes jei kalbama apie tai, kaip sunaikinti kūrybos dvasią, kad būtų įtvirtinta tvarka, tokia tvarka manęs nejaudina. Jei svarbu, kaip pašalinti jėgos lauką, kad būtų padidinta pilvo apimtis, tatai manęs visai nejaudina. Lygiai kaip ir tada, kai žmogus skatinamas sugesti panaudojus netvarką, kad pasidarytų didesnis mano kūrybos dvasioje, tokio pobūdžio dvasioje, kuri sunaikina pati save – manęs tai visai nejaudina. Ir lygiai taip pat, jei siekiama jį pražudyti, kad būtų išaukštintas jėgos laukas, nes tuomet jis tampa jėgos lauku, užtat nebelieka žmogaus – toks jėgos laukas man nerūpi.

Taigi aš, karvedys, kuris budi prie miesto, šįvakar turiu kalbėti apie žmogų, ir iš polinkio, kurį sukursiu, rasis kelionės kokybė.

CXLII

Iš pradžių žinau, kad taip nepasieksiu absoliučios įrodomos ir galinčios įtikinti mano priešininkus tiesos, neišvysiu atvaizdo, talpinančio žmogų kaip galimybę, palankų tam, kas žmoguje tauru.

Taigi akivaizdu, kad manęs apskritai nedomina, kaip įtakoti paverčiant žmogų vartotoju ir gamintoju, jo meilės kokybę, žinių vertingumą, jo džiaugsmo kaitrą pilvo apimčiai didinti, nors aš ir ketinu kaip įmanoma daugiau pateikti, kad nebūtų prieštaravimo nei išsisukinėjimo, lygiai kaip ir tie, kurie rūpinasi pilvo apimtimi nė neketindami niekinti jo dvasios.

Nes mano vaizdas, jei jis stiprus, rutuliosis kaip sėkla – jis yra

svarbiausias pasirenkant. Ir nėra tokio polinkio jūrai, kuris nebūtų pavirtęs laivu.

Taip pat ir žinios, man atrodo, neprivalo imti viršaus, nes visai kitas reikalas mokyti ir auklėti, ir aš niekada nesu konstatavęs, kad idėjų suma turėtų remtis žmogaus kokybe; ji privalėtų remtis įnagio, leidžiančio jų įgyti, kokybe.

Nes medžiagos visados bus tokios pačios, reikia paisyti jų visų ir iš tų pačių medžiagų tu gali išgauti visų veidus.

O kas dėl tų, kurie priekaištauja pasirinktam veidui, kad jis nepagrįstas ir skatina žmones savivaliauti, kaip antai raginti juos mirti užkariaujant kokią nors nereikalingą oazę ta dingstimi, kad užkariavimas gražus, aš atsakysiu, kad čia negali būti jokio pateisinimo, nes mano veidas gali sugyventi su visais kitais veidais, tokiais pat tikrais, ir mes galų gale kaunamės už dievus, kurie yra struktūros pasirinkimas pasinaudojant tais pačiais daiktais.

Nes vien tik rasti ir pasirodę arkangelai mums suteiktų pranašumą, bet tai būtų prastas lėlių teatras, nes jei Dievas panašus į mane tik todėl, kad man pasirodytų, jis ne Dievas, o jeigu jis Dievas, jį perskaityti gali mano dvasia, o ne juslės. Ir jei mano dvasiai duota jį perskaityti, aš jį atpažinsiu tik iš man perduodamo jo skambėjimo, kaip būna su šventovės grožiu. Ir panašiai kaip neregys, kuris eina atstatęs delnus ugnies link, ir tos ugnies nepažįsta kitaip, kaip tik per savo paties pasitenkinimą, aš jo ieškosiu ir jį rasiu. (Jei aš sakau, kad Dievas mane išvedė iš savęs, jo gravitacija sugrąžina mane pas jį.) Ir jei tu regi vešintį kedrą, taip yra todėl, kad jis pasinėręs saulėje, nors saulė visai nesvarbi kedrui.

Nes pagal vienintelio tikro geometro, mano bičiulio, žodį, man atrodo, kad mūsų struktūros į ką nors panašios, nes nėra paaiškinimo elgesio, kuris vestų prie nežinomų šulinių. Ir jei aš pavadinu dievu nepažįstamą saulę, kuri valdo mano poelgių gravitaciją, aš noriu perskaityti jos tiesą iš veiksmingos kalbos.

Aš, iškilęs virš miesto, šįvakar esu tarytum jūra plaukiančio laivo kapitonas, nes tu įsitikinęs, kad nauda, laimė ir protas valdo žmones. Bet aš atsisakiau tau suteikti tavo naudą ir tavo protą, ir tavo laimę, nes paprasčiausiai man pasirodė, kad tu pavadinai nauda ar laime tai, ko žmonės siekia, o aš nežinau, ką daryti su

medūzomis, keičiančiomis formą, o protas, kuris veda ten, kur tik žmogus užsimano, man pasirodė kaip pėdsakas smėlyje kažko, kas egzistuoja virš jo.

Nes niekados protas nevedė vienintelio tikro geometro, mano bičiulio. Protas rašo komentarus, logiškai pagrindžia įstatymus, suformuluoja potvarkius ir iš sėklos išaugina medį eidamas nuo padarinio prie padarinio iki tos dienos, kai medžiui nudžiūvus protas lieka neveiksmingas, ir tau prireikia kitos sėklos.

Bet aš, kuris viešpatauju miestui ir esu tarytum jūroj plaukiančio laivo kapitonas, aš žinau, kad dvasia vienintelė valdo žmones ir valdo juos absoliučiai, nes jei žmogus įžvelgė struktūrą, parašė eilėraštį ir pasėjo sėklą žmonių širdyse, tuomet jam, kaip patarnautojui, paklūsta nauda, laimė ar protas, kurie įgis išraišką širdyje arba mes šešėlį ant realybės sienos, tavo sėklos, pavirtusios medžiu.

O priešinantis dvasiai ne tavo galioje apsiginti, nes jeigu aš tave užvesiu ant to, o ne kokio kito kalno, kaip tu paneigsi, kad miestai ir upės sutvarkyti taip, o ne kitaip, nes paprasčiausiai taip yra?

Todėl aš paskatinsiu tave tapti. Ir todėl esu atsakingas, nors miestas ir miega; ir perskaitęs žmonių veiksmus, tu juose teatrasi naudos, laimės siekimo arba proto žygį ieškodamas tikrosios krypties po žvaigždėm.

Nes pasirinktos krypties jie visai nepažįsta, mano veikią ieškodami naudos ar trokšdami laimės, ar paklusdami protui, visai nenutuokdami, kad protas, laimės ilgesys arba nauda keičia ir formą, ir prasmę priklausomai nuo valstybės.

Ir mano siūlomoje valstybėje nauda yra ta, kad dvasia būtų pažadinta kaip vaikas, kuris žaidžia labiausiai jį jaudinantį žaidimą. Laimė – iškeisti savo esybę ir pratęsti save sukurtame daikte. O protas – tai leisti nuoseklius įstatymus. Kariuomenės protas – tai kariuomenės statutas, kuris tokiu, o ne kitokiu būdu perduoda vienų daiktų sąskambius kitiems, laivo protas – tai laivo reglamentas, o mano valstybės protas – tai įstatymų, papročių, dogmų, kodų visuma, kurie nuosekliai perduos vienų daiktų skambėjimą kitiems.

Bet vientisas ir neįrodomas yra garsas, kuris perduos šitą skambėjimą.

Bet galbūt tu paklausi: „Kam tie suvaržymai?"

Kai aš sukuriu veidą, reikia, kad jis tvertų. Kai nulipdau veidą iš molio, įkišu jį į krosnį, kad jis išdegtų ir būtų patvarus pakankamą laiko tarpą, nes mano tiesa, kad būtų vaisinga, privalo būti patvari. Ir ką tu mylėsi, jei kasdien pasirinksi vis kitą meilę, ir ar didingi bus tavo veiksmai? Ir vienintelis tęstinumas leis būti tavo pastangoms vaisingoms, nes kūryba – retas dalykas, bet jei kartais jauti būtinybę, jog ją tau suteiktų, kad būtum išgelbėtas, būtų negerai, jei ji pasiektų tave kasdien. Kad užgimtų žmogus, prireikia kelių kartų. Ir pasinaudodamas dingstimi pagerinti medį, aš nekertu jo kasdien, kad jį pakeisčiau sėdamas sėklą.

Ir iš tikrųjų aš težinau būtybes, kurios gimsta, gyvena ir miršta. Ir tu surinkai ožkas, avis, būstus, kalnus ir šiandien iš tos sankaupos užgims nauja būtybė, pakeisianti žmonių elgseną. Ir ji gyvens, paskui išnaudos savo pajėgas ir mirs suvartojusi savo gyvenimo dovaną.

O gimimas visados yra tikra kūryba, nusileidusi dangaus ugnis, įkvepianti dvasią. O gyvenimas niekada nesirutulioja pagal nuolatinę kreivę – štai prieš tave šis kiaušinis. Jis pamažu rutuliojasi, ir tai yra kiaušinio logika. Bet ateina sekundė, kai išsirita kobra ir visos tau iškylančios problemos pasikeičia.

Ir iš savo civilizacijos aš įmečiau į tave sėklą, ir man reikia laiko, ilgesnio už žmogaus gyvenimą, kad ji išaugintų šakas, lapus ir subrandintų vaisius. Ir aš atsisakau kasdien keisti veidą, nes niekas neužgims.

Didelė tavo klaida yra tikėti vieno žmogaus gyvenimo trukme, nes pirmiausia kokiam asmeniui ar daiktui jis perduoda savo dalį mirdamas? Man reikalingas Dievas, kuris mane priimtų. Ir mirti noriu daiktų, kurie yra, apsuptyje. Ir mano alyvmedžiai po metų sunokins alyvas mano sūnums. Ir štai aš ramus atėjus mirties valandai.

CXLIII

Taip man vis akivaizdžiau atrodė, jog nereikia klausyti žmonių, kad juos suprastum, nes ten, po mano akimis, mieste, jie menkai tesisąmonina miestą. Manosi esą architektai, mūrininkai, žandarai, kunigai, lino audėjai, jie mano esą skirti siekti naudos ar laimės ir nepatiria meilės, lygiai kaip ir nepatiria meilės tasai, kuris tuščiai leidžia laiką namuos pasinėręs į dieną patirtus sunkumus. Diena leidžiama keliant šeimynines scenas. Bet naktį tasai, kuris kivirčijosi, randa meilę, nes meilė stipresnė už žodžių vėją. Ir vyras alkūne atsiremia į palangę po žvaigždėmis, vėlei atsakingas už tuos, kurie miega, už būsimą duoną, už žmonos miegą, kuri čia pat šalia, tokia gležna ir delikati, ir praeinanti. Apie meilę niekas negalvoja. Ji yra.

Bet šis balsas prabyla tik tyloje. Kaip tavo namams, taip ir tavo miestui. Kaip miestui, taip ir valstybei. Stoja nepaprasta ramybė, ir tu išvysti savo dievus.

Ir nė vienas nesužinos per dienos gyvenimą, kad jis linkęs mirti. Ir jam pasirodys kaip bloga patetika žodžiai, kurie prabils apie miestą kitaip nei per vaizdą jo naudos ar laimės, nes jis nežinos, kad jie yra miesto padariniai. Menka kalba pernelyg didžiam reikalui.

Bet jei tu iškilsi virš miesto ir atsitrauksi laike, kad pamatytum jo žygį per sumaištį, egoizmą, tu aptiksi žmonių knibždėjimą, lėtai ir ramiai plaukiantį laivą, nes jei sugrįši po kelių amžių pažiūrėti jų palikto pėdsako, aptiksi jį eilėraščiuose, akmens skulptūrose, pažinimo taisyklėse ir šventovėse, kurios dar išnirs iš smėlio. Vartojimo apnašos bus sudilusios ir ištirpusios. O tai, ką jie vadino nauda ar laimės pomėgiu, tu suprasi tebuvus menką didelio dalyko atspindį.

Bus praėjęs žmogus, apie kurį aš kalbėjau.

Taip pat būna su mano kariuomene, kai ji įsirengia stovyklą. Rytoj rytą siaučiant karštam smėlį nešančiam vėjui aš ją mesiu pasitikti priešo. Ir priešas jai taps tarytum tiglis, kuris ją ištirpdys. Ir liesis jos kraujas, ir šviesoje nuo kardo kirčių savo ribas ras tūkstančiai pavienių laimingų žmonių, nuo šiolei sunaikintų, tūkstančiai interesų nuo šiolei bus apvilti. Tačiau mano kariuo-

menė nepatirs maišto, nes jos žygis priklauso ne nuo vieno žmogaus, o nuo paties žmogaus.

Tačiau žinodamas, kad rytoj ji sutiks mirti, jei iš lėto pėdinsiu šį vakarą pasinėręs į savo meilės tylą, tarp palapinių ir stovyklavietės laužų ir jei klausysiuos šnekančių vyrų, aš neišgirsiu balso to žmogaus, kuris susitaikytų su mirtimi.

Bet čionai jie pasišaipys iš kreivos tavo nosies. Tenai susiginčys dėl mėsos gabalo. Ir tas susigūžęs būrys pasišiauš gyvais žodžių spygliais, ir tau atrodys, kad jie įžeidė šios kariuomenės vadą. Ir jei aš vienam iš jų pasakysiu, kad jį svaigina pasiaukojimas, tu išgirsi, kaip jis nusijuoks tau į akis, nes įvertins tave esant pompastišką ir nelabai jį branginantį, kuris mano esąs toks svarbus, nes nei jo ketinimams, nei jo sąmonei, nei jo orumui nebūdinga mirti už kapralą, kuris nesugeba priimti iš jo tokios dovanos. Tačiau rytoj jis paguldys galvą už savo kapralą.

Niekur tu nesusitiksi veido, kuris drąsiai žiūri mirčiai į akis ir aukojasi meilei. Ir jei tu įsidėmėjai žodžių vėją, tu iš lėto pargrįši prie savo palapinės lūpomis jausdamas pralaimėjimo skonį, nes tie vyrai šaipėsi ir kritikavo karą, ir įžeidinėjo vadus. Ir, žinoma, tu išvydai tiltų plovėjus, jūrininkus, kurie nuleidžia bures, ir vinių gamintojus, bet iš tavo akių išsprūdo laivo didybė, nes tu buvai įbedęs nosį trumpažiūris.

CIXLIV

Tačiau tą vakarą aš išvykau vizituoti savo kalėjimų. Ir ten atradau, kad pasirinkdamas žmones ir kišdamas juos į kalėjimą, žandaras buvo išskyręs tik tuos, kurie buvo pastovūs, nesudarinėjo sandėrių, neišsižadėjo akivaizdžių savo tiesų.

Laisvi išliko tie, kurie išsižadėdavo ir sukčiaudavo. Nes prisimink mano žodį: „Nesvarbu, kad ir kokia būtų žandaro ir tavo civilizacija, žandaro akivaizdoje, jei jis įgyja valdžią teisti, vienintelis išsilaiko tasai, kuris yra žemas, nes bet kokia tiesa, kad ir kokia ji būtų, jei yra žmogaus, o ne kvailo logiko, tiesa, žandarui tėra yda ar klaida. Nes šitas nori, kad tu priklausytum vienintelei

knygai, vieninteliam žmogui, vienintelei formulei. Nes žandarui būdinga statant laivą stengtis sunaikinti jūrą".

CXLV

Nes aš pavargau nuo žodžių, kurie vieni kitiems rodo liežuvį, ir man visiškai neatrodo absurdiška savo suvaržymų kokybėje ieškoti savo laisvės kokybės.

Kaip ir kariaujančio žmogaus drąsos kokybėje – jo meilės kokybės.

Kaip ir jo nepriteklių kokybėje – jo prabangos kokybės.

Kaip ir jo sutikimo mirti kokybėje – jo gyvenimo džiaugsmų kokybės.

Kaip ir jo hierarchijos kokybėje – jo lygybės, kurią pavadinsiu sąjunga, kokybės.

Kaip ir jo gėrybių atsisakymo kokybėje – jo vartojamų tų pačių gėrybių kokybės.

Kaip ir visiško jo paklusimo valstybei kokybėje – jo individualaus orumo kokybės.

Nes pasakyk man, jei ketini jį globoti, kas yra vienas žmogus? Aš tai puikiai pamačiau iš savo raupsuotųjų.

Ir pasakyk man, jei ketini jai sudaryti palankias sąlygas, kas yra turtinga ir laisva bendruomenė? Aš tai puikiai pamačiau iš savo berberų.

CXLVI

Nes tiems, kurie nesuprato mano suvaržymų, aš atsakiau:

„Jūs esate panašūs į vaiką, kuris pasaulyje tepažinęs vieną ąsočio formą, ją vertina kaip absoliučią ir nesupranta vėliau, jei persikrausto į kitą būstą, kodėl tie žmonės deformavo ir iškraipė pagrindinį jo namų ąsotį. Ir taip pat, kai tu išvysti kaimyninėje valstybėje ugdant žmogų kitokį nei tu, kuris ir jaučia, ir mąsto, ir myli, ir gailisi, ir nekenčia kitaip, tu klausi savęs, kodėl anie darko žmogų. Štai iš kur imasi tavo silpnybė, nes tu neišgelbėsi savo šventovės

architektūros, jei nežinosi, kad ji atsirado iš trapių brėžinių ir yra žmogaus pergalė prieš gamtą. Ir kad kažkur yra atraminės sijos, pilioriai, vidiniai skliauto linkiai ir kontraforsai, kurie ją išlaiko.

Ir tu nesuvoki grėsmės, kuri tave spaudžia, nes kito kūrinyje įžvelgi tik laikino suklydimo padarinį ir nenutuoki, kad gali amžiams nuskęsti žmogus, kuris niekados nebeatgims.

Ir tu manei esąs laisvas ir piktinaisi, kai aš tau kalbėjau apie suvaržymus, kurie iš tikrųjų atsirado ne dėl žandaro kaltės, o todėl, kad išliko visiškai nepastebimi, buvo daug veiksmingesni, kaip ir durys tavo sienoje, kurios, nors ir tenka daryti lankstą, kad išeitum, tau neatrodo kaip tavo laisvės įžeidimas.

Bet jei tu nori išvysti, kaip pasirodo jėgos laukas, kuris tave ugdo ir šitaip skatina judėti ir jausti, ir galvoti, ir mylėti, ir gailėtis, ir nekęsti kaip tik taip, o ne kitaip, atidžiai įsižiūrėk į savo kaimyno korsetą ten, kur jis imasi veikti, nes tuomet jis pasidarys juntamas.

Antraip tu niekados nepripažinsi, nes krintantis akmuo nejaučia jėgos, kuri jį traukia žemyn. Akmuo sveria tik nejudėdamas.

Kaip tik tuomet, kai tu priešiniesi, sužinai, kas tave išjudina. Ir lapui, kurį pastveria vėjas, nebėra vėjo, ir miestams akmuo praranda svorį.

Ir todėl tu visai nejauti baisaus suvaržymo, kuris spaudžia tave ir iškiltų tarytum siena, jei tau šautų į galvą mintis, pavyzdžiui, padegti miestą.

Lygiai taip pat tu niekada nepatiri paprastesnių savo kalbos suvaržymų.

Bet koks kodas yra nematomas suvaržymas".

CXLVII

Taigi aš išstudijavau kunigaikščių knygas, įstatymus, paskelbtus valstybėms, įvairių religijų apeigas, laidotuvių, sutuoktuvių ir gimimo ritualą – savo tautos ir kitų tautų, dabarties ir praeities, – stengdamasis perprasti paprastus ryšius žmonių, apsprendžiančių jų dvasios kokybę, ir įstatymus, kurie buvo išleisti, kad juos įtvirtintų, valdytų ir įamžintų, ir neįstengiau jų rasti.

Tačiau kai aš susidurdavau su tais, kurie pas mane ateidavo iš kaimyninės valstybės, kur viešpatauja toks aukojimo ceremonialas, aš jį rasdavau su puokšte, jos kvapu ir tik jam būdingu būdu mylėti ar nekęsti, nes nebūna nei meilės, nei neapykantos, kurios supanašėtų. Ir aš turėjau teisę savęs paklausti apie šito atsiradimo priežastis ir sau tarti: „Kaip atsitinka, kad toks ritualas, kuris man atrodo neturįs ryšio nei su veiksmingumu, nei su poveikiu, nes traktuoja sritį, svetimą meilei, įdiegia tokią, o ne kitokią meilę? Taigi kur glūdi ryšys tarp poelgio ir sienų, valdančių tą poelgį ir tokią šypsenos savybę, kuri būdinga šitam, o ne kitam kaimynui?"

Aš ėmiausi ne bergždžio darbo, nes per visą savo gyvenimą gerai patyriau, kad žmonės vieni nuo kitų skiriasi, nors tie skirtumai iš pradžių nematomi ir jų neįmanoma išsakyti, nes tu pasinaudoji vertėju, kurio paskirtis išversti kito žodžius, tai yra rasti tavo kalboje tatai, kas bus panašiausia į tai, kas buvo pasakyta kita kalba. Ir atsitinka taip, kad meilė, teisingumas ar pavydas tau išversti kaip pavydas, teisingumas ir meilė, ir tu tik apsidžiaugsi gėrėdamasis panašumais, nors žodžių turinys visai ne toks pat. Ir jei tu toliau tęsi žodžio analizę imdamasis vieno vertimo po kito, tu ieškosi ir rasi tik panašumus ir tau išsprūs, kaip visados atliekant analizę, tai, ką ketinai sugriebti.

Nes jei tu trokšti suprasti žmones, nereikia klausytis to, ką jie šneka.

Tačiau skirtumai išlieka absoliutūs. Kadangi nei meilė, nei teisingumas, nei pavydas, nei mirtis, nei giesmė, nei mainai su vaikais, nei mainai su kunigaikščiu, nei mainai su mylimąja, nei mainai su kūrinija, nei laimės veidas, nei pelno pavidalas nėra panašūs vieni į kitus, ir aš pažinojau tokių, kurie buvo baisiausiai patenkinti ir, sučiaupdami lūpas ar primerkdami akis, kuklinosi, jei jiems užaugdavo gana ilgi nagai, ir kitus, kurie vaidino tą patį vaidinimą, jei tau rodydavo pūslėtus delnus. Ir aš pažinojau tokių, kurie save vertino pagal aukso svorį, saugomą jų rūsiuose, kas tau atrodo šlykštus godumas tol, kol atradai kitų, kurie jaučia tuos pačius pasididžiavimo jausmus ir vertina save su patenkintu atlaidumu, jei jie rideno nereikalingus akmenis į kalną.

Bet man akivaizdžiai pasirodė, kad aš suklydau ėmęsis tokio

bandymo, nes nėra logiško nuoseklumo, kad pereitum iš vieno lygmens į kitą, ir mano sumanymas buvo toks pat absurdiškas kaip ir elgesys plepio, kuris kartu su tavimi pasigėrėjęs skulptūra, remdamasis nosies linija arba ausų dydžiu, ketina paaiškinti turinį, pavyzdžiui, sakydamas, kad skulptūra perteikia šventadienio vakaro melancholiją.

Taip pat man pasirodė, kad aš suklydau, kai stengiausi paaiškinti medį remdamasis mineraliniais syvais, tylą – akmenimis, melancholiją – linijomis, o dvasios kokybę – ceremonialu, taip griaudamas natūralią kūrybos tvarką tuomet, kai man būtų reikėję stengtis paaiškinti mineralų kilimą į viršų pasiremiant pradedančiu augti medžiu, akmenų dėliojimą – tylos pomėgiu, linijų sąrangą tuo, kad jas valdo melancholija, o ceremonialą – dvasios savybėmis, kuri yra vientisa, ir neįstengtų savęs apibūdinti žodžiais, nes kaip tik dėl to, kad ją pagautum, valdytum ir įamžintum, tu pasiūlei man spąstus, kurie yra toks, o ne kitoks ceremonialas.

Ir, žinoma, man jaunystėje yra tekę medžioti jaguarą. Ir aš naudojau duobes jaguarui – kaip masalą patalpinau ten ėriuką, prismaigsčiau mietų ir pridengiau žole. Ir kai auštant atėjau jų apžiūrėti, radau jaguaro kūną. Ir jeigu tu išmanai jaguaro įpročius, tu sugalvosi jam duobę su ėriuku, prismaigstytą mietų, pridengtą žole. Bet jeigu aš tavęs paprašysiu ištyrinėti duobę jaguarui, o tu ničnieko apie jį neišmanai, tu nesugebėsi man jos sugalvoti.

Ir todėl aš tau kalbėjau apie tikrąjį geometrą, savo bičiulį, jis yra kaip tik tas, kuris jaučia jaguarą ir išgalvoja duobę nepaisant to, kad niekados jo nematė. Ir geometro komentatoriai šitai puikiai perprato, nes jaguaras buvo parodytas, pagautas, bet jie nagrinėja pasaulį su mietais, ėriukais, žolėmis ir kitais jo sąrangos elementais, ir jie viliasi, remdamiesi savo logika, išgauti iš jo tiesą. Bet ji jiems nepasirodo. Ir jie lieka nevaisingi iki tos dienos, kol ateina tasai, kuris jaguarą jaučia, nors dar negalėjo jo pažinti, o jausdamas pagauna jį ir tau rodo paslaptingai pasukęs keliu jo link, kuris buvo panašus į sugrįžimą.

O mano tėvas buvo geometras, jis įtvirtino savo ceremonialą, kad pagautų žmogų. Kaip ir tie, kurie kitur kaip ir kitais laikais

įtvirtino kitokius ceremonialus ir pagavo kitus žmones. Bet atėjo logikų kvailybės laikai, istorikų ir kritikų laikai. Ir jie žiūri į tavo ceremonialą ir nebesukuria žmogaus paveikslo, nes jis negali būti logiškai sukurtas, ir dėl žodžių vėjo, kurį pavadina protu, vadovaudamiesi laisvių savivale, išblaško sudėtines spąstų dalis, sugriauna tavo ceremonialą ir leidžia pasprukti tavo laimikiui.

CXLVIII

Bet aš, atsitiktinai besibastydamas po svetimus laukus, sugebėjau rasti užtvankas, kurios ugdė žmogų. Lėtu žirgo žingsniu pasukau keliu, kuris jungė vieną kaimą su kitu. Jis būtų galėjęs perkirsti tiesiai lygumą, bet prisiderino prie lauko kontūrų, ir aš praradau laiko darydamas lankstą, ir mane spaudė didelis kvadratinis avižų laukas, nes mano instinktas, paklusęs pats sau, būtų mane nuvedęs tiesiai, bet mane paklusti privertė lauko svoris. Ir mano gyvenime mane paveikė avižų kvadrato buvimas, nes jam teko paskirti ištisas minutes, kurias būčiau panaudojęs kitam. Ir mane užvaldė laukas, nes aš sutikau padaryti lankstą, ir tuomet, kai būčiau galėjęs pakreipti savo žirgą į avižas, aš jį gerbiau tarytum šventovę. Paskui mano kelias mane nuvedė palei valdą, aptvertą sienomis. Ir jis pagerbė valdą ir išsilenkė lėta kreive dėl akmeninės sienos kyšulių ir duobučių. Ir anapus sienos aš mačiau medžius, labiau susispaudusius nei oazės medžiai mūsų krašte, ir gėlo vandens tvenkinį, kuris raibuliavo už šakų. Ir girdėjau vien tik tylą. Ir čionai mano kelias išsišakojo – viena jo atšaka ėmė tarnauti valdai. Ir pamažėle lėtai keliaudamas, kai mano žirgas klūpčiojo pravažose ar timptelėdavo vadeles norėdamas nuskabyti žemą žolę, augusią palei sieną, pajutau, kad mano kelias, subtilūs lankstai, pagarba, laisvalaikis ir sugaištas laikas, kurio priežastis buvo tarytum kažkoks ritualas ar karaliaus prieškambaris, piešė kunigaikščio veidą, ir visi tie, kurie juo pasukdavo, purtomi vežimėliuose ar sūpuojami lėtų asilų, patys to nežinodami buvo pratinami prie meilės.

CXLIX

Mano tėvas kalbėjo:

„Jie manosi turtėją didindami savo žodyną". Ir, savaime suprantama, aš galiu pavartoti vienu žodžiu daugiau, kuris man reikštų „spalio saulę", priešpriešindamas ją kitokiai saulei. Bet aš nieko iš to nelaimiu. Priešingai, aptinku, kad taip prarandu išraišką priklausomybės, kuri sujungia spalį, spalio vaisius ir jo vėsą šviečiant saulei, kuri nebepasiekia tikslo, nes jau išnaudojo savo jėgą. Reti yra žodžiai, kurie leidžia laimėti kažką, iš sykio išreikšdami priklausomybių sistemą, kuria pasinaudosiu kitur, kaip antai „pavydas". Nes pavydas man leis identifikuoti tatai, ką palyginsiu su anuo neprivalėdamas atskleisti visos priklausomybių sistemos. Taip aš tau sakysiu: „Troškulys yra vandens pavydas". Nes jei tie, kuriuos aš mačiau mirštančius iš troškulio, man pasirodė kankinami, tai nebuvo liga, kuri nedaug kraupesnė už marą, paverčianti tave gyvuliu, ir išgaunanti iš tavęs menkų dejonių. Bet vanduo priverčia staugti, nes tu jo trokšti. Ir sapne tu regi kitus, geriančiuosius. Ir tu pasijunti išduotas vandens, kuris srovena kitur. Tą patį galima pasakyti apie moterį, šypsančią tavo priešui. Ir tu kenti visai ne dėl ligos, o dėl religijos, meilės ir vaizdų, kurie yra tau veiksmingi kitaip. Nes tu gyveni paklusdamas valstybei, kuri yra ne daiktas, o daiktų prasmė.

Bet „spalio saulė" man menkai tepagelbės, nes aš esu ypatingas.

Priešingai, aš tave išauginsiu, jei pratinsiu prie poelgių, kurie tau leis vartojant tuos pačius žodžius sukonstruoti skirtingus spąstus, tinkančius visokiems laimikiams, pavyzdžiui, su virvės mazgais, jei tu iš jų gali surišti kilpas, tinkančias lapėms arba galinčias išlaikyti bures jūroje ir pagauti vėją. Bet įterptinių žodžių žaidimas ir veiksmažodžių lankstai, ir sakinių alsavimas, ir poveikis papildiniams, ir sąskambiai, ir sugrįžimai ir yra tas šokis, kurį tu sušoksi ir kuris kartą sušoktas perneš kitam tai, ką ketinai perduoti, arba pagaus tavo knygoje tai, ką ketinai pagauti.

„Įsisąmoninti, – kitados sakė mano tėvas, – tai pirmiausia įgyti stilių".

„Įsisąmoninti, – jis dar tvirtino, – tai visai ne įgyti idėjų turgų,

kuris greit užmigs. Mažai man rūpi tavo žinios, kurios ničniekuo tau nepasitarnauja, nebent tik kaip objektai ir priemonės, reikalingos tavo amatui – tiltui statyti, išgauti man aukso, suteikti informaciją, jei jos prireikia, apie atstumus, skiriančius sostines. Bet tas formulių rinkinys visai ne žmogus. Įsisąmoninti juolab nereiškia padidinti tavo žodyno, nes jo gausinimas teturi tikslą leisti tau nueiti toliau, dabar lyginant tavo pavydo apraiškas, bet tik vienintelė tavo stiliaus kokybė garantuos tavo poelgių kokybę. Antraip neišmanau, ką daryti iš tavo minties santrumpų. Meiliju išgirsti žodžius „spalio saulė", kurie labiau juntami nei naujas tavo žodis ir kurie prabyla mano akims ir širdžiai. Tavo akmenys – tai akmenys, paskui – kolonos – katedros. Bet aš tau pateikiau vis erdvesnes visumas tik mano architekto talento dėka, kurį labiau mėgau už vis erdvesnes jo stiliaus operacijas, tai yra už jo jėgos linijų išplėtimą akmenyse. Ir sakinyje tu taip pat atlieki veiksmą. Ir pirmiausia jis yra svarbus".

„Štai kad ir šitas laukinis, – kalbėjo mano tėvas. – Tu gali pagausinti jo žodyną, ir jis virs nenutilstančiu plepiu. Tu gali sugrūsti į jo smegenis visus savo žodžius, ir tas plepys apgaulingai sublizgės ir bus pretenzingas. Ir tu jau nebeįstengsi jo sustabdyti. Ir jis svaiginsis tuščiu plepėjimu. O tu, būdamas aklas, klausi savęs: „Kaip gali atsitikti, kad mano kultūra, užuot jį, tą laukinį, išauklėjusi, iš jo išgavo ne išminčių, kurio tikėjausi, o atmatas, su kuriom nežinau ką veikti? Dabar pripažįstu, kad jis buvo didis ir taurus, ir tyras savo neišmanyme!"

Nes tebuvo viena dovana, kurią galima jam dovanoti, kurią tu vis labiau užmiršti ir kurios nepaisai. O tai buvo stiliaus įvaldymas, nes užuot žaidęs su savo pažinimo objektais tarytum su spalvotais balionais, užuot smaginęsis skleidžiamais jų garsais ir užuot svaiginęsis jo žongliravimu, štai jis staiga pasirodo galbūt panaudodamas mažiau daiktų, ima kryptingai siekti dvasios poelgių, kurie yra žmogaus kopimas. Ir štai jis tau pasidarys santūrus ir tylus tarytum vaikas, kuris gavęs iš tavęs žaislą, iš pradžių kėlė daug triukšmo. Bet tu jį pamokai, kad iš jo galima išgauti garsų junginius. Ir tuomet pamatai, kaip jis susimąsto ir nutyla. Užsidaro savo kambario kertėje, suraukia kaktą ir užgimsta kaip žmogus.

Taigi iš pradžių išmokyk savo laukinį gramatikos ir veiksmažodžių asmenavimo. Ir papildinių. Išmokyk jį veikti prieš patikėdamas jam veiklos objektą. Ir tie, kurie kelia per daug triukšmo, išjudina, kaip tu sakai, per daug idėjų; pastebėsi, kaip jie atras tylą.

Ji vienintelė yra kokybės ženklas".

CL

Taip ir tiesa, kai ji paklūsta mano įgudimui.

Ir tu stebiesi. Bet tu nesistebi, kad aš išmanau, jog vanduo, kurį tu geri, duona, kurią valgai, pavirsta akių šviesa, o saulė – šakomis ir vaisiais, ir sėklomis. Ir, žinoma, tu neaptiksi vaisiuje nieko, kas būtų panašu į saulę arba paprasčiausiai – nieko kedre, kas panašu į kedro sėklą.

Nes tai, kad iš jo gimęs, dar nereiškia, kad į jį panašus.

Arba greičiau „panašumu" aš vadinu tai, kas nėra skirta nei tavo akims, nei tavo protui, o vien tik tavo dvasiai. Ir kaip tik tokią reikšmę aš suteikiu, kai tik pasakau, kad kūrinija panaši į Dievą, vaisius – į saulę, eilėraštis – į eilėraščio objektą, o žmogus, kurį ištraukiau iš tavęs, – į valstybės ceremonialą. Tatai yra nepaprastai svarbu, nes nepripažinęs akimis giminystės, kuri teturi prasmę dvasiai, tu atsisakai savo didybės sąlygų. Lieki panašus į medį, kuris visiškai neaptikęs saulės ženklų vaisiuje, atsisakytų saulės. Arba greičiau į profesorių, kuris neatradęs kūrinyje žodžiais neapibūdinamo judėjimo, iš kurio kūrinys atsirado, jį studijuoja, randa jo planą, išveda, jei neįstengia jame rasti vidinių dėsnių, paskui sukurpia kūrinį, kuriame juos pritaiko, ir priverčia tave bėgti, kad visai jo negirdėtum.

Kaip tik čia piemenė ar dailidė, ar elgeta talentingesnis už visus mano valstybės logikus, istorikus ir kritikus, nes jiems nepatinka, kad tuščias jų kelias praranda savo kontūrus. Tu paklausi kodėl. Ogi todėl, kad jie jį myli. Ir toji meilė yra slėpiningas kelias, per kurį jie gauna sau peną. Juk būtina, nes jie jį myli, kad iš jo ką nors gautų. Nesvarbu, jei tu sugebi tai formuluoti. Yra logikų, istorikų ir kritikų, kurie priima iš pasaulio tik tai, ką geba suformuluoti sakiniais, nes aš galvoju, kad tu, mažas žmogau, dar

tik pradedi mokytis kalbos ir ieškai apgraibom, ir prie to pratinies, ir sugriebi menką plėvelę pasaulio, nes jį sunku pernešti.

Bet anie sugeba patikėti tik skurdžiu jų menko idėjų turgaus turiniu.

Jei tu atsisakai mano šventovės, mano ceremonialo ir mano kuklaus kelio per lauką dėl to, kad nemoki žodžiais išsakyti nei objekto, nei to, kas perduodama, prasmės, aš įgrūsiu tavo nosį į tavo paties nešvarumus, nes ten, kur nėra žodžių, kurių triukšmu galėtum mane apstulbinti, arba nėra pasiūlytų vaizdų, kuriuos galėtum judinti kaip apčiuopiamus įrodymus, tu sutinki priimti lankytoją, kurio vardo neįstengi pasakyti. Ar tu kada nors esi klausęsis muzikos? Kodėl jos klausaisi? Tu, kaip ir visi, priimi ją kaip gražią saulės, besileidžiančios į jūrą, ceremoniją. Gal nori pasakyti kodėl?

O aš tvirtinu, kad jei tu jojai raitas ant asilo keliu, einančiu per lauką, apie kurį tau kalbėjau, tu esi pasikeitęs. Ir man mažai rūpi, kad dar nesugebi pasakyti kodėl.

Ir todėl visi ritualai, visi aukojimai, visi ceremonialai, visi keliai nebūna vienodai geri. Pasitaiko blogų, kaip ir pasitaiko vulgarios muzikos. Bet aš nesugebu atiduoti pirmenybės vadovaudamasis protu. Iš jų tenoriu vieno ženklo, kuris esi tu.

Jei noriu įvertinti kelią, ceremonialą ar eilėraštį, aš žvelgiu į žmogų, kuris iš jų ateina. Arba klausausi, kaip plaka jo širdis.

CLI

Yra taip, tarytum vinių dirbėjai ir lentų pjovėjai ta dingstimi, kad laivas yra vinimis sukaltų lentų junginys, pretenduotų vadovauti jo statybai ir jo vairavimui jūroje.

Klaida visados ta pati ir ji glūdi pasirenkant poelgius. Juk visai ne laivas atsiranda iš vinių gamybos ir lentų pjovimo. Kaip tik gamyba ir lentų pjovimas atsiranda iš polinkio, traukiančio jūros ir statomo laivo link. Per juos laivas tampa ir juos susiurbia kaip kedras susiurbia žvyrą.

Lentų pjovėjai ir vinių gamintojai privalo žiūrėti į lentas ir į vinis. Jie privalo išmanyti apie lentas ir apie vinis. Meilė laivui jų kalboje privalo virsti meile lentoms ir vinims. Ir aš nepradėsiu jų klausinėti apie laivą.

Tas pat su tais, kuriuos aš įpareigojau rinkti mokesčius. Aš nepradėsiu jų klausinėti apie civilizacijos žygius. Tegu jie išmintingai man paklūsta.

Nes jei aš sugalvosiu greitesnį burlaivį ir pasirinksiu kitą lentų formą bei vinių ilgį, štai mano technikai ims burbėti ir maištauti. Jų galva, aš griaunu laivo esmę, kuris pirmiausia rėmėsi jų lentomis ir vinimis.

Bet jis rėmėsi mano troškimu.

Ir jei aš ką nors pakeisiu iš finansų ir mokesčių surinkimo srities, jie ims burbėti ir maištauti, nes aš griaunu valstybę, kurios pamatai rėmėsi į jų rutiną.

Tegu visi patyli.

Bet priešingai, aš juos gerbsiu. Aš nepradėsiu, kaip Dievas vieną kartą nusileidęs iki jų, jiems patarinėti, kaip gaminti vinis ar pjauti lentas. Apie tai aš nenoriu nieko žinoti. Katedrų statytojas pamažu išjudina skulptorių, kad jam išlietų savo entuziazmą. Bet jis netrukdo patarimais, kaip turi atrodyti šypsena. Nes ten kalbama apie utopiją ir apie pasaulio statymą atbulom. Rūpintis vinimis – tai išgalvoti būsimą pasaulį. O tai absurdas. Kaip tik ten pasirodo profesoriaus tvarka, kuri iš tikrųjų nėra gyvenimo tvarka. Ateis laikas vinims ir lentoms, nes jei aš per anksti pradėsiu jais rūpintis, aš vargsiu kurdamas pasaulį, kuris niekada neužgims. Nes vinių ir lentų forma pakis jam dėvintis, susiduriant su gyvenimo realybe, kuri vienintelė pasirodys vinių gamintojams ir lentų pjovėjams.

Ir juo mano suvaržymai, kurie yra žmonėms suteiktas polinkis jūros link, bus stipresni, juo mažiau atsiskleis mano tironija, nes medyje nėra tironijos. Tironija pasirodo, jei tau patinka syvų pagalba auginti medį. O reikėtų, kad medis susiurbtų syvus.

Aš tau visados sakiau: „Kurti ateitį – tai pirmiausia apmąstyti dabartį. Lygiai kaip ir pastatyti laivą – tai įdiegti polinkį jūrai".

Nes niekada nebūna logiškos kalbos, kuria būtų galima eiti nuo medžiagų prie to, kas svarbu tau ir kas viešpatauja medžiagoms, kaip ir aiškinant valstybę pradedant nuo medžių, kalnų, miestų, upių ir žmonių arba tavo marmurinio veido liūdesį pradedant nuo linijų ir atitinkamo nosies, smakro ir ausų dydžio, arba tavo katedros teikiamą susikaupimą – nuo akmenų, arba valdą – nuo sudėtinių tą valdą sudarančių dalių, arba, dar paprasčiau, medį pradedant nuo mineralinių syvų. (O tironija tave užvaldo todėl, kad ketindamas įgyvendinti neįmanomą veiksmą, tu piktiniesi savo nesėkmėmis, priekaištauji kitiems ir sužiaurėji.)

Iš viso nėra logiškos kalbos, juolab nėra logiškos giminystės. Tu neužaugini medžio imdamas mineralinius syvus, išaugini jį iš sėklos.

Vienintelė veikla, kuri galėtų turėti prasmę, neišreiškiama žodžiais, nes yra kūryba arba atgarsiai, ji skatina tave eiti nuo Dievo prie daiktų, kurie Jam padedant įgijo prasmę, spalvą ir judesį, nes valstybė tau perduoda slaptą medžių, kalnų, upių, bandų, daubų ir valstybės pastatų galią. Skulptoriaus įkarštis perduoda slaptą galią moliui ar marmurui, katedra suteikia prasmę akmenims ir paverčia juos tylos talpyklomis, o medis susiurbia mineralinius syvus, kad juos įtvirtintų šviesoje.

Ir aš žinau dvi žmonių rūšis, man kalbančias apie naują valstybę, kurią reikia sukurti. Vienas yra logikas ir stato vadovaudamasis protu. Ir jo veiksmą aš vadinu utopija. Ir jis nieko nesukurs, nes jame nieko nėra. Tas pat su veidu, kurį nulipdė skulptūros profesorius, nes jeigu kūrėjas gali būti protingas, kūryba nesusiklosto iš proto. Tas žmogus neišvengiamai taps nevaisingu tironu.

Ir kitas, kuriam neduoda ramybės stipri akivaizdybė, nors jis nesugebėtų jos įvardyti. Ir šitas gali būti toks, kaip ir piemuo ar dailidė, nepasižymintis inteligencija, nes kūryba nesusideda vien iš proto. Jis minko savo molį gerai nenutuokdamas, ką iš jo išgaus. Ir jo veidas vis labiau patenkina kažką, kas neturi vardo, bet kas jį spaudžia. Jo veidas vis labiau ima panėšėti į kažką, kas nėra veidas. Ir aš net nežinau, ką reiškia būti panašiam. Ir štai tas nulipdytas veidas, kuris įgijo neapsakomą panašumą, yra apdovanotas galia pernešti į tave tai, kas jaudino skulptorių. Ir tu esi surištas kaip ir jis.

Nes šitas veikė ne vadovaudamasis protu, o paklusdamas dvasiai. Ir todėl aš tau pasakysiu, kad pasaulį valdo dvasia, o ne protas.

CLII

Taigi aš tau pasakiau: „Jei kalbam ne apie aklus vergus, žmonėms būdingos įvairios nuomonės. Ne todėl, kad žmonės būtų nepastovūs, o todėl, kad vidinė jų tiesa – tai tiesa, kuri žodžiuose nesuranda drabužio pagal savo ūgį. Ir tau prireikia šiek tiek šio, šiek tiek ano..."

Nes tu, tu suprastinai traktuodamas laisvę ir suvaržymus. Ir tu svyruoji nuo vieno prie kito, nes tiesa neslypi nei kiekviename iš jų, nei tarp jųdviejų, ji slypi abiejų išorėje. Bet kokio atsitiktinumo padedamas galėtum sutalpinti vieninteliame žodyje vidinę savo tiesą? Tai tarytum skurdžios dėžutės. Ir kaip tai, kas tau reikalinga, kad augtum, galėtų tilpti skurdžioje dėžutėje?

Bet kad galėtum naudotis laisve dainininko, kuris improvizuoja styginiu instrumentu, ar nereikia, kad iš pradžių išlavinčiau tau pirštus ir išmokyčiau dainininko meno? O tai yra kova, suvaržymas ir ištvermė.

Ir kad tu būtum toks laisvas, koks yra laisvas kalnietis, ar nereikia, kad būtum ištreniravęs raumenis, o tai yra kova, suvaržymas ir ištvermė.

Ir kad tu būtum toks laisvas, koks yra poetas, ar nereikia, kad būtum išlavinęs protą ir suformavęs savo stilių, o tai yra kova, suvaržymas ir ištvermė?

Ar tu pamiršai, kad laimės sąlygos niekados nebūna laimės ieškojimas? Tu atsisėstum nebeišmanydamas, kur bėgti. Laimė, kai tu ką nors sukūrei, tau suteikiama kaip atlygis. O laimės sąlygos yra kova, suvaržymas ir ištvermė.

Argi tu neprisimeni, kad grožio sąlygos niekados nebūna grožio ieškojimas? Tu atsisėstum nebeišmanydamas, kur bėgti. Kai tavo kūrinys baigtas, grožis jam suteikiamas kaip atlygis tau. O grožio sąlygos yra kova, suvaržymas ir ištvermė.

Tas pat yra su tavo laisvės sąlygomis. Jos nėra laisvės dovanos. Tu atsisėstum nebeišmanydamas, kur bėgti. Laisvė, kai iš tavęs buvo išgautas žmogus, yra atlygis to žmogaus, kuris turi valstybę, kuri turi kur lavintis. O tavo laisvės sąlygos yra kova, suvaržymas ir ištvermė.

Rizikuodamas sukelti pasipiktinimą aš tau pasakysiu, kad tavo brolybės sąlygos – visai ne tavo lygybė, nes ji yra atlygis, ir lygybė išsipildo Dievuje. Taip yra su medžiu, kuris yra hierarchija, bet ar esi matęs, kad viena dalis viešpatautų kitai? Taip pat ir su šventykla, kuri yra hierarchija. Ir jei ji remiasi į pamatus, ji suriša mazgą skliautinėje plytoje. O kaipgi tu sužinotum, kuris iš dviejų svarbesnis? Kas per vienas generolas be kariuomenės? Kas yra kariuomenė be generolo? Laisvė – tai laisvė valstybėje, o brolybė jiems suteikiama kaip atlygis, nes brolybė visai ne teisė tujinti ar įžeidinėti. O aš tvirtinu, kad tavo brolybė yra atlygis už tavo hierarchiją ir šventovę, kurią jūs statote pasiremdami vienas kitu, nes tai aš radau šeimose, kur gerbiamas tėvas ir kur vyresnis brolis globoja jaunėlį. Kur jaunėlis pasitiki vyresniuoju. Tuomet būna šiltos jų vakaronės, jų šventės ir sugrįžimai. Bet jeigu jie – tik netvarkingos medžiagos, jeigu jie visai nesusiję vienas su kitu, jei paprasčiausiai jie stumdosi alkūnėmis ir susimaišo kaip žaidimo rutuliukai, kur tu įžvelgi jų brolybę? Vienam iš jų mirus jis pakeičiamas kitu, nes jis visai nebuvo būtinas. Aš noriu sužinoti, kur tu esi ir kas tu esi, kad tave pamilčiau.

Ir jeigu aš ištraukiau tave iš jūros bangų, dėl to tik dar stipriau tave mylėsiu, nes būsiu atsakingas už tavo gyvenimą. Arba jei aš budėjau prie tavęs ir slaugiau tave, kai tu sirgai, arba jei tu buvai mano patarnautojas, kuris man padėjai tarytum lempa, arba buvai mano bandų piemuo. Ir aš užeisiu į tavo namus atsigerti ožkos pieno. Ir aš imsiu iš tavęs, o tu duosi. Ir tu imsi, o aš duosiu. Bet aš neturiu ką pasakyti tam, kuris skelbiasi esąs man lygus, apimtas pagiežos, ir nenori nei nuo manęs priklausyti, nei kad aš nuo jo priklausyčiau. Aš myliu tik tą, kurio mirtis pervertų man širdį.

CLIII

Tą naktį savo meilės tyloje aš panorau užkopti į kalną, kad dar kartą apžiūrėčiau miestą savo kopimu patalpindamas jį tyloje ir atimdamas iš jo judesius, bet aš sustojau pusiaukelėje, nes mane sulaikė mano gailestis. Iš laukų girdėjau sklindančias aimanas ir norėjau jas suprasti.

Jos sklido nuo tvartuose uždarytų gyvulių. Gyvuliai laukuose ir dangaus gyvuliai, ir gyvuliai vandens pakrantėse, nes jie vieninteliai byloja gyvenimo karavane, nes augmenija yra bekalbė, o žmogus, pusiau gyvendamas dvasinį gyvenimą, jau pradėjo vartoti tylą, nes tasai, kurį graužia vėžys, kramto lūpas ir tyli, o jo kančia, perveikdama kūno sumaištį, virsta dvasiniu medžiu, išskleidžiančiu šakas ir suleidžiančiu šaknis valdose, kurios yra ne daiktai, o daiktų prasmė. Ir todėl tau labiau nerimą kelia tylinti kančia, o ne ta, kuri rėkia. Tylinčioji užplūsta kambarį. Užpildo miestą. Ir nėra tokio atstumo, kur galėtum nuo jos pabėgti. Mylimoji kankinasi toli nuo tavęs, jei tu ją myli, nesvarbu, kad ir kur būtum, tu esi užvaldytas jos kančios.

Taigi girdėjau gyvenimo aimanas, nes gyvenimas įsiamžino tvartuose, laukuose ir vandenų pakrantėse, nes bliovė besiveršiuojančios telyčios tvartuose, nes aš irgi girdėjau meilės balsus, sklindančius iš pelkynų, apsvaigusių varlėmis. Taip pat girdėjau žudynių balsus, nes cypė tetervinas, kurį pasigriebė lapė, bliovė ožka, kurią tu aukojai savo pietums. O kartais atsitikdavo, kad koks grobuonis nutildydavo kraštą vieninteliu riaumojimu, tenai iš sykio įsivyraudavo tylos valdos, o gyvybę išpildavo baimės prakaitas. Nes grobuonys orientuojasi pagal aitrų kvapą, skleidžiamą baisaus nerimo, kurį neša vėjas. Vos tik jam suriaumojus visos aukos ėmė šviesti kaip žiburių gausybė.

Paskui stabo ištikti iš ledinio išgąsčio atsileido žemės, dangaus ir vandenų pakrančių gyvuliai, vėl pagavo dejuoti besiveršiuodami, iš meilės ar naikinami.

„Ak, – tariau sau, – tai gurguolės keliamas triukšmas, nes gyvenimas perduoda save iš kartos į kartą ir su tuo žygiu per laiką yra taip, kaip su apkrautu vežimu, kurio ašys cypia..."

Tuomet man buvo duota kai ką suprasti apie žmones kamuo-

jantį nerimą, nes jie save taip pat perduoda emigruodami už savo pačių ribų iš kartos į kartą. Ir diena, ir naktis eina viena po kitos nepermaldaujamos per miestus ir kaimus, tarytum per plyšinėjimą kūno audinio, kuris plyšta ir suauga, ir aš pajutau savo esybe, tarytum būtų sudilgčiojusi žaizda, lėtos ir amžinos permainos darbą.

„Bet šitie žmonės, – galvojau, – gyvena ne daiktais, o daiktų prasme, ir reikia, kad jie vieni kitiems perduotų slaptažodžius".

Todėl aš matau, kaip jie vos jų kūdikiui gimus stengiasi jį išprusinti pratindami vartoti savo kalbą tarytum slaptą kodą, nes tai yra raktas nuo jų lobių. Norėdami perduoti stebuklų dalį, jie darbuojasi atverdami perdavimo kelius, nes sunkiai apibūdinami žodžiais ir svarūs, ir subtilūs derliai, kuriuos reikia perduoti iš vienos kartos į kitą.

Žinoma, kaimas spinduliuoja. Žinoma, jaudina kaimo namas. Bet naujoji karta, jei ji užims tuos namus, apie kuriuos ničnieko nežino, nebent tik kaip jais naudotis, ką ji veiks toje dykumoje? Juk, kad leistum jiems gauti malonumo iš styginio instrumento, tau reikia savo paveldėtojus mokyti muzikos meno, o kad jie būtų žmonės, patiriantys žmogiškus jausmus, reikia mokyti juos daiktų sumaištyje įskaityti tavo namų veidus, tavo valdos ir tavo valstybės veidus.

Antraip naujoji karta apsistos kaip barbarai mieste, kurį gaus iš tavęs. Ir kokį džiaugsmą barbarai gautų iš tavo lobių? Jie visai neišmano, kaip jais pasinaudoti, nes neturi tavo kalbos rakto.

Žmonėms, kurie pasitraukė į mirtį, tas kaimas buvo tarytum arfa su sienų, medžių, šaltinių ir namų reikšmėmis. Ir kiekvieno medžio istorija skirtinga. Ir kiekvienas namas skiriasi savo papročiais. Ir kiekviena siena skirtinga dėl daugybės paslapčių. Taip savo pasivaikščiojimą tu sukūrei tarytum muziką iš kiekvieno savo žingsnio išgaudamas norimą garsą. Bet barbaras, kuris įsirengia laikiną stovyklą, nesugeba padaryti taip, kad tavo kaimas pragystų. Jis jame nuobodžiauja ir, susidurdamas su draudimais niekur nesiskverbti, išlaužo tavo sienas ir išmėto tavo daiktus. Keršydamas instrumentui, kuriuo nesugeba pasinaudoti, jis paleidžia ugnį, kuri bent jam atlygina trupučiu šviesos. Paskui nusimena ir žiovauja, nes reikia žinoti, ką deginti, kad šviesa būtų graži. To-

kia tavo žvakės šviesa, uždegta priešais tavo Dievą. Bet negi tavo namų liepsna neprakalbins barbaro nebūdama aukojimo šviesa?

Taigi manęs nepaliko ramybėje vaizdas kartos, kaip įsibrovėlės, įsitaisiusios kitos kartos kiaukute. Ir man atrodė esmingos apeigos, kurios mano valstybėje įpareigoja žmogų perduoti arba gauti paveldą. Man reikia gyventojų, gyvenančių mano krašte, o ne stovyklaujančių, ateinančių iš niekur.

Ir todėl aš tau primesiu kaip esmingas ilgas ceremonijas, kurias panaudodamas aš iš naujo susiūsiu savo tautos pleišėjimus, kad nieko iš jos paveldo nebūtų prarasta. Nes, savaime suprantama, medis visai nesirūpina savo sėklomis. Gerai, kai vėjas jas nuplėšia ir nusineša, nes juk žinoma, kad vabzdys nesirūpina savo kiaušinėliais. Juos išaugina saulė. Viskas, ką jie turi, telpa jų kūne ir perduodama su kūnu.

Bet kuo tu tapsi, jei niekas tavęs nepaėmė už rankos, kad tau parodytų sunešto medaus atsargas, kurios yra ne daiktai, o daiktų prasmė? Žinoma, matomos yra knygos raidės. Bet aš privalau tave kankinti, kad padovanočiau tau poemos raktus.

Taip pat yra su laidotuvėmis. Aš noriu, kad jos būtų iškilmingos, nes svarbu ne tai, kaip užkasti kūną žemėje. Svarbu surinkti nieko iš jo neprarandant tarytum iš sudužusios urnos paveldą, kurio paveldėtojas buvo tavo mirusysis. Sunku viską išgelbėti. Tenka gaišti daug laiko, kol surenki mirusiuosius. Reikia ilgai juos apverkti ir apmąstyti jų gyvenimą, ir švęsti jų metines. Tau tenka daug kartų atsigręžti, kad pastebėtum, ar kurio nors neužmiršai.

Taip pat yra ir su sutuoktuvėmis, kurios ruošia gimdymo skausmus, nes namas, kuris jus uždaro, tampa podėliu ir klojimu, ir sandėliu. Kas gali pasakyti, ką jis talpina? Jūsų meną mylėti, meną juoktis, jūsų meną mėgautis eilėraščiu, jūsų meną kalinėti sidabrą, meną apverkti ir apmąstyti; jums prireiks visa tai sukaupti, kad galėtumėte perduoti. Aš noriu, kad jūsų meilė būtų laivas, plukdąs krovinį, kuris privalo įveikti bedugnę, skiriančią vieną kartą nuo kitos, o ne konkubinatas, kur bergždžiai dalijamasi tuščiomis atsargomis.

Taip yra su gimimo apeigomis, nes ten kalbama apie įplyšimą, kurį svarbu susiūti.

Ir todėl aš reikalauju ceremonijų, kai tu išteki, kai tu gimdai, kai tu miršti, kai išsiskiri, kai sugrįžti, kai tu pradedi statyti, kai tu apsigyveni, kai veži į klojimą javus, kai pradedi skinti vynuoges, kai prasideda karas, ar tada, kai skelbiama taika.

Ir todėl aš reikalauju, kad tu auklėtum vaikus, kad jie būtų į tave panašūs, nes tai visai ne kokio puskarininkio reikalas perduoti jiems paveldą, kuris negali sutilpti jo vadovėlyje. Jei kiti, o ne tu, gali jį išmokyti ir perduoti žinių bagažą tarytum menką idėjų turgų, jis praras, jei bus nuo tavęs atskirtas, viską, kas nėra išsakoma žodžiais ir kas netelpa vadovėlyje.

Tu juos ugdysi pagal savo paveikslą bijodamas, kad vėliau jie nesivalkiotų be džiaugsmo ten, kur jie jausis it tuščioje stovyklavietėje, kurios turtams leis supūti, nes nežino, kaip ją atrakinti.

CLIV

Mane gąsdina mano valstybės valdininkai, nes jie buvo optimistai:

„Gerai ir šitaip, – kalbėjo jie. – Tobulybė nepasiekiama".

Savaime suprantama, tobulybė nepasiekiama. Ji neturi kitokios prasmės, tik spindėti kaip žvaigždė, nurodyti kryptį tavo žygiui. Ji yra kryptis ir tendencija. Bet vienintelis svarbus yra žygis, ir nebūna atsargų, vidur kurių tu galėtum atsisėsti, nes tuomet miršta jėgos laukas, kuris vienintelis tave išjudina, ir štai tu lieki tarytum lavonas.

Ir jei kas nors nepaiso žvaigždės, tai tik todėl, kad nori atsisėsti ir miegoti. O kur tu atsisėdi? Ir kur miegi? Aš nežinau jokios poilsio vietos, nes tokia vieta, jei ji sužadina kilnius tavo jausmus, yra tavo pergalės dalykas. Bet kitoks yra mūšio laukas, kuriame tu alsuoji nauja pergale, kitokie pakratai, kuriais jį paverti, kai ketini tuo gyventi.

Su kokiu kūriniu tu lygini savąjį, kad juo pasitenkintum?

CLV

Nes tau nuostabą kelia mano apeigų galia ar mano kelio per lauką poveikis. Ir stebėdamasis tu esi aklas.

Įsižiūrėk į skulptorių, jis nešiojasi savyje kažką, ko negalima išsakyti, nes niekados neįmanoma išsakyti žodžiais to, kas priklauso žmogui, o ne gyvenimą nugyvenusio žmogaus griaučiams. Ir skulptorius minko, kad perneštų tai į molio veidą.

Taigi tu ėjai pro šalį ir ėjai pro tą kūrinį, ir pažvelgei į veidą, galbūt įžūlų, galbūt liūdną, paskui traukei toliau savo keliu. Ir štai tu nesi toks pat. Šiek tiek atverstas, bet atverstas, tai yra pasuktas ir palinkęs nauja kryptimi, galbūt trumpam, bet tam tikram laikui.

Taigi žmogus jautė neapsakomą jausmą: jis keletą kartų paspaudė nykščiu molį. Ir pastatė savo molį tavo kely. Ir štai tave apima tas pats neapsakomas jausmas, kai pasuki tuo keliu.

Ir taĭai atsitinka, jei net prabėgo šimtai tūkstančių metų, skiriančių jo judesį nuo tavo ėjimo.

CLVI

Pakilo smėlėtas vėjas, nešdamas pas mus tolimos oazės nuolaužas, ir stovyklą užplūdo paukščiai. Jų atsirado kiekvienoje palapinėje, jie gyveno kartu su mumis, visai ne laukiniai, ieškantys mūsų peties, tačiau nesant maisto jų kas dieną žūdavo tūkstančiai – perdžiūvusių ir braškančių tarytum negyvo medžio žievė. Kadangi jie skleidė ore smarvę, liepiau juos surinkti. Ir žmonės išpylė tuos trūnėsius į jūrą.

Kai pirmą kartą ėmė kamuoti troškulys, spiginant karščiausiai saulei mes išvydome kylantį miražą. Geometrinis, grynų linijų miestas atsispindėjo ramiuose vandenyse. Vienas vyras išsikraustė iš proto, suriko ir pagavo bėgti miesto link. Kaip laukinės anties, kuri išskrenda, klyktelėjimas aidu persiduoda visoms antims, aš supratau, kad vyro riksmas sudrebino kitus žmones. Sekdami pas-

kui įkvėptąjį, jie buvo pasiryžę pulti miražo ir nebūties link. Gerai nutaikytas karabinas jį partiesė. Jis tebuvo lavonas, kuris pagaliau mus apramino.

Vienas iš kareivių verkė.

„Kas tau?" – paklausiau.

Maniau, kad jis apverkia žuvusįjį.

Bet po kojomis jis aptiko vieną iš tų braškančių žievių ir apverkė dangų, kuris liko nuogas be paukščių.

„Kai dangus praranda savo pūkus, – man tarė jis, – kyla grėsmė žmogaus kūnui".

Mes ištraukėme darbininką iš šulinio gelmių – jis apalpo, bet įstengė perduoti ženklą, kad šulinys išdžiūvęs, nes būna požeminių gėlo vandens potvynių ir būna atoslūgių. Ir kelerius metus vanduo pakrypsta link Šiaurės šulinių, kurie virsta kraujo šaltiniais. Bet šis šulinys mus prilaikė kaip vinis, įkalta į sparną.

Visi galvojo apie dideles pintines, prigrūstas išdžiūvusio medžio žievių.

Tačiau rytojaus vakarą mes pasiekėme El Bahro šulinį.

Nakčiai sutemus aš sušaukiau vedlius:

„Jūs mus apgavote kalbėdami apie šulinių būklę. El Bahras tuščias. Ką su jumis darysiu?"

Spindėjo nuostabios žvaigždės gilumoje nakties, kuri buvo karti ir sykiu kerinti. Mes turėjome deimantų, skirtų mūsų maistui.

„Ką su jumis darysiu?" – klausiau vedlių.

Bet bergždžias yra žmonių teisingumas. Ar mes visi nebuvom paversti dygliakrūmiais?

Išniro saulė, kuriai smėlėtas rūkas teikė trikampio formą. Tai buvo tarytum yla mūsų kūnams. Žmonės krito gavę kirtį į kaukolę. Atsirado begalė pamišėlių. Bet nebebuvo miražų, kurie juos būtų vilioję giedrais savo miestais. Nebebuvo nei miražo, nei švaraus horizonto, nei pastovių linijų. Smėlis mus apsiautė maištinga šviesa, kokia šviesuoja plytų deginimo krosnyse.

Kai aš pakėliau galvą, pro užraitus pamačiau blyškų teberuse-

nantį nuodėgulį. „Dievo geležis, – pagalvojau, – mus ženklina kaip gyvulius".

„Kas tau? – paklausiau raišuojančio vyro.

„Aš aklas".

Liepiau perpjauti vidurius dviem kupranugariams iš trijų, ir mes atsigėrėme vidurių skysčio. Likusiems gyvuliams atidavėme visus tuščius odmaišius ir, pats vadovaudamas karavanui, aš išsiunčiau žmones link El Ksuro šulinio, kuris žmonėms kėlė abejonių.

„Jei El Ksuras išdžiūvęs, – tariau jiems, – jūs mirsite tenai, kaip ir čia".

Bet jie grįžo be nuotykių po dviejų dienų, kurios man kainavo trečdalį žmonių.

„El Ksuro šulinys – tai langas, atvertas į gyvenimą".

Mes atsigėrėme ir pasiekėme El Ksurą, kad dar atsigertume ir papildytume vandens atsargas.

Smėlį nešęs vėjas aprimo, ir mes pasiekėme El Ksurą naktį. Ten aplink šulinį stirksojo keli dygliakrūmiai. Bet vietoj belapių griaučių iš pradžių pamatėme rašaluotus rutulius, užmautus ant plonų lazdų. Iš karto nesupratome, ką matome, bet kai prisiartinome prie medžių, jie tarytum sprogo sukeldami didelį įniršio pritvinkusį triukšmą. Praskrendantys varnai, kurie jas buvo pasirinkę kaip laktas, iš sykio apnuogino jas kaip išsprogusi mėsa apnuogina kaulą. Jų vasnojimas buvo toks tirštas, kad nepaisant spindinčios mėnulio pilnaties, jie mums metė šešėlį, nes varnos, užuot skridusios tolyn, ilgai virš mūsų galvų purtė juodų pelenų sūkurį.

Mes jų nušovėm tris tūkstančius, nes mums stigo maisto.

Šventė buvo nepaprasta. Žmonės iš smėlio pasidarė krosnis, į kurias prikrovė išdžiūvusių karvamėšlių, kurie dega ryškiai kaip šienas. Varnų taukais pakvipo oras. Apsaugos būrys aplink šulinį be atvangos leido į darbą šimto dvidešimties metrų ilgio virvę, kuri gimdė žemei visų mūsų gyvybes. Kitas būrys skirstė vandenį vi-

šai stovyklai, tarytum būtų laistęs sausros ištiktus apelsinmedžius.

Taip lėtais žingsniais pėdinau žiūrėdamas, kaip atgyja žmonės. Paskui nuo jų pasišalinau ir, pasinėręs į savo vienatvę, kreipiausi į Dievą tokia malda:

„Pamačiau, Viešpatie, tą pačią dieną, kaip mano kariuomenės kūnas sudžiūvo, paskui atgijo. Ji jau buvo pasidariusi kaip išdžiūvusio medžio žievė, o štai ji vėlei žvali ir veiksminga. Pailsėję mūsų raumenys nuneš mus ten, kur panorėsime. Tačiau reikėjo dar vienos deginančios saulės valandos, ir mes būtume nutrinti nuo žemės paviršiaus – mes ir mūsų žingsnių pėdsakai.

Aš išgirdau juokiantis ir dainuojant. Kariuomenė, kurią veduosi su savimi, yra atsiminimų krovinys. Ji – nutolusių gyvenimų raktas. Į ją atsiremia viltys, kančios, nusivylimai ir džiaugsmai. Ji visai nėra nepriklausoma, bet tūkstantį kartų susaistyta. Tačiau reikėjo dar vienos deginančios saulės valandos ir mes būtume buvę nutrinti nuo žemės paviršiaus, mes ir mūsų žingsnių pėdsakai.

Aš juos vedu oazės, kurią turime užkariauti, link. Jie taps sėkla barbarų žemei. Jie atneš mūsų papročius tautoms, kurios jų nežino. Vos tik tie žmonės, kurie valgo ir geria, ir šįvakar gyvena tik elementarų gyvenimą, pasirodys derlingose lygumose, ten viskas pasikeis – ne tik papročiai ir kalba, bet ir tvirtovės sienų architektūra, ir šventorių stilius. Jie apsunkę galia, kuri veiks ištisus amžius. Tačiau reikėjo dar vienos deginančios saulės valandos, ir mes būtume buvę nutrinti nuo žemės paviršiaus, mes ir mūsų žingsnių pėdsakai.

Jie visai šito nežino. Jie buvo ištroškę, dabar jų pilvai patenkinti. Tačiau El Ksuro šulinio vanduo gelbsti eilėraščius ir miestus, ir didelius kabančiuosius sodus, nes toks buvo mano sprendimas juos sukurti. El Ksuro šulinio vanduo pakeičia pasaulį. Tačiau dar viena deginančios saulės valanda būtų galėjusi jį išdžiovinti ir būtų nutrynusi mus nuo žemės paviršiaus, mus ir mūsų žingsnių pėdsakus.

Tie, kurie iš ten grįžo pirmieji, mums pasakė: „El Ksuro šulinys – tai langas, atvertas į gyvenimą". Tavo angelai buvo pasiruošę surinkti mano kariuomenę kaip derlių į dideles savo pinti-

nes, kad jas išpiltų tavo amžinybėn tarytum išdžiūvusio medžio žieves. Mes pasprukome nuo jų per adatos skylutę. Aš jau neįstengiu susigaudyti. Nuo šiolei, jei pažvelgsiu į paprastą miežių lauką saulėje, išlaikantį pusiausvyrą tarp juodžemio ir šviesos, galintį pamaitinti žmogų, aš jame įžvelgsiu transporto priemonę arba paslaptingą ėjimą, nors ir nežinočiau, kieno transportas ar kelias jis yra. Aš išvydau, kaip iš El Ksuro šulinio išėjo miestai, šventovės ir dideli kabantieji sodai.

Mano žmonės geria ir galvoja apie savo pilvą. Juose nėra nieko – vien pilvo malonumas. Jie sutelkti aplink adatos skylutę. Ir nieko nėra adatos skylės gilumoje, vien juodo vandens teškenimas, kai kibiras neduoda jam ramybės. Bet išlietas ant sausos sėklos, kuri ničnieko nežino apie save, nebent vandens teikiamą malonumą, jis pažadina niekam nežinomą galią, nuo kurios priklauso miestai, šventovės, tvirtovių sienos ir dideli kabantieji sodai.

Aš nebesugebu susivokti, jei Tu nesi skliautinė plyta ir bendras matas, ir vienų, ir kitų reikšmė. Miežių lauką, El Ksuro šulinį ir savo kariuomenę aš randu kaip netvarkingas medžiagas, jei iš viso nėra Tavęs, savo esatimi persmelkiančio juos visus; tai man leidžia iššifruoti kokį nors miestą dantytomis sienomis, statomą po žvaigždėmis".

CLVII

Netrukus mums prieš akis iškilo miestas. Bet mes nieko apie jį nesužinojome, nebent tai, kad jo tvirtovės sienos raudonos, neįprastai aukštos, atgręžusios dykumai paniekinamą išvirkščiąją pusę, kurioje nebuvo papuošimų, kyšulių, šaudomųjų angų; jos akivaizdžiai sumanytos taip, kad iš išorės nebūtų stebimos.

Kai tu žvelgi į miestą, jisai žiūri į tave. Jis iškelia prieš tave savo bokštus. Jis stebi tave pro šaudomąsias angas. Jis tau uždaro arba atveria vartus. Arba trokšta būti mylimas, arba nori šypsotis tau ir atgręžia savo veidą, išdabintą papuošalais. Visados, kai užimdavome miestus, mums atrodydavo, kad jie atsiduoda mums – taip puikiai jie buvo pastatyti lankytojui. Didingi vartai ir karališ-

kos alėjos. Nesvarbu, kad ir kas tu būtum – bastūnas ar užkariautojas – tu visados sutinkamas kaip kunigaikštis.

Bet nerimas apėmė mano žmones, kai tvirtovės sienos, pamažu mums artėjant padidėjusios, mums parodė atgręžtas nugaras, apsigaubusias uolėta ramybe, tarytum už miesto nieko nebūtų buvę.

Pirmą dieną mes praleidome eidami aplink miestą iš lėto ieškodami spragos, defekto arba bent jau užmūrytos angos. Nieko tokio nebuvo. Mes ėjome per šūvio atstumą, bet joks šūvis nesutrikdė tylos, nors ir atsitiko taip, kad keli iš mano vyrų, kurių nerimas baisiai stiprėjo, patys iššovė iššūkio salves. Bet su šituo miestu, prisidengusiu tvirtovės sienomis, buvo kaip su kaimanu, apsigobusiu skydu, kuris netgi nesiteikia dėl tavęs išnirti iš sapno.

Nuo tolimos kalvos, kuri neiškildama virš tvirtovės sienų leido pažvelgti iš šono, mes pastebėjome tankią žalumą tarytum pipirnes. O tvirtovės sienų išorėje nebūtum aptikęs menkiausio žolės stiebelio. Begalybėje teplytėjo smėlis ir akmenukai, išdeginti saulės, oazės šaltiniai buvo kantriai surinkti ir nukreipti vidiniams poreikiams tenkinti. Tvirtovės sienos saugojo augmeniją tarytum šalmas plaukus. Kvaili mes slankiojome už kelių žingsnių nuo pernelyg vešlaus rojaus, prie prasiveržusių medžių, paukščių, gėlių, smaugiami tvirtovės sienų diržo tarytum bazalto, juosiančio krateri.

Kai vyrai įsitikino, kad sienose nėra plyšių, kai kuriuos iš jų pagavo baimė, nes šitas miestas, kiek siekia žmogaus atmintis, nebuvo išsiuntęs nei priėmęs karavano. Joks keliautojas neatnešė su savo kroviniais tolimų papročių infekcijos. Joks pirklys ten neatnešė daikto, kurio vartojimas kitur įprastas. Jokia mergina, sugauta kur toli, nesuliejo savo rasės kraujo su jų krauju. Mano žmonėms dingojosi, kad jie čiupinėja odą neapsakomo monstro, kuris neturi ničnieko bendro su žemės tautomis, nes į atkampiausias salas sudužę laivai vieną kartą užkrėtė išsigimimu, ir tu visados aptinki kažką, iš ko nustatai žmogišką giminystę ir išgauni šypseną. Bet monstras, jeigu jis pasirodytų, tikrai neatskleistų veido.

Tarp žmonių yra kitokių, kurie, priešingai, kamavosi nuo neapsakomos ir keistos meilės, nes jei tave jaudina vienintelė – pastovi ir gerai išauklėta, nei jos maišytos kilmės kūnas, nei jos religiją ar papročius išsakantys žodžiai nėra pagedę, ir tai nėra tautos nuostoliai, kur viskas susimaišė, kur yra ištirpęs ledynas, virtęs bala. O kokia graži buvo ta mylimoji, taip pavydžiai puoselėjo savo kvapus ir sodus, ir papročius!

Bet aš, kaip ir visi kiti, įveikę dykumą, susidūriau su tuo, į ką neįmanoma prasiskverbti; nes tasai, kuris tau priešinasi, atveria savo širdies kelią taip, kaip tavo kardui atsiveria kūno kelias, ir tu gali viltis jį nugalėsiąs, pamilsiąs arba neteksiąs gyvybės nuo jo rankos, bet ką tu gali padaryti tam, kuris tave ignoruoja? Ir kaip tik tuomet, kai mane apniko kankynė, mes pastebėjome, kad aplink kurčią ir aklą sieną smėlio zona buvo šiek tiek baltesnė, nes ją labiau buvo nusėję kaulai, kurie, be abejonės, bylojo apie tolimus pasiuntinius ištikusią dalią. Ji buvo labai panaši į putų juostą, kur palei uolą dūžta bangos, viena po kitos siunčiamos jūros.

Bet kai vakarui atėjus nuo palapinės slenksčio aš apžiūrinėjau neprieinamą paminklą, kuris stūksojo mūsų apsuptas, aš susimąsčiau ir man pasirodė, kad labiau nei miestas, kurį turėjome paimti, mes patys išgyvenome apgultį. Jei tu įspraudi į derlingą žemę kietą ir užsisklendusią sėklą, tai nėra žemė, kuri ją apsupa, apgula, nes tavo sėkla, kai ji praplyš, daigu įtvirtins savo viešpatavimą žemei. Jei, pavyzdžiui, anapus sienų yra, galvojau, toks ar kitoks muzikos instrumentas, kurio mes nežinome, ir jei juo išgaunamos šiurkščios ar ilgesingos melodijos, kurių skonio mes neišmanome, patirtis man sako, kad kartą įsiveržus į paslaptingą sandėlį ir mano vyrams pasklidus tarp jo gėrybių, aš vėliau juos rasiu stovyklavimo vakarais besimokančius iš neįprastų instrumentų išgauti tokią melodiją, kurios skonis visiškai naujas jų širdims. Ir jų širdys nuo jos pasikeis.

Nugalėtojai ar nugalėtieji, galvojau, kaip aš gebėsiu jus atskirti! Aš įsižiūriu į vyrą minioje. Minia jį apsupus, spaudžia jį ir stumdo. Jei tai tuščias kraštas, jinai jį sugniuždys. Bet jei jis apgyvendintas ir iš vidaus išugdytas kaip toji šokėja, kuriai aš liepiau šokti, ir jei jis prabils, tuomet, prašnekęs, suleis savo šaknis minioje, paspęs savo spąstus, įtvirtins savo valdžią ir štai

minia, jei tik pajudės iš vietos, seks paskui jį ir stiprins jo galią.

Užtenka, kad ši teritorija kur nors teiktų prieglobstį vienintеliam išminčiui, kurį apsaugo jo tyla ir kuris išsipildė pasinerdamas į savo meditacijas, kad sudarytų pusiausvyrą tavo ginklams, nes jis panašus į sėklą. Ir tu jį išskirtum iš kitų, ir nukirstum jam galvą? Jis pasirodo tik savo galia ir lygiai tiek, kiek yra išbaigtas jo darbas, nes gyvenimas taip sutvarkytas, kad jis visados laiko pusiausvyrą su pasauliu. Ir tu gali kovoti tik su pamišėliu, kuris tau siūlo utopijas, bet ne su tuo, kuris mąsto ir kuria dabartį, nes dabartis yra tokia, kokią jis parodo. Ir taip yra su visa kūryba, nes kūrėjas joje nepasirodo. Jeigu nuo kalno, ant kurio tave užvedžiau, tu matai šitaip, o ne kitaip išspręstas savo problemas, kaip tu man priešintumeis? Reikia, kad tu kur nors būtum.

Taip atsitiko barbarui, kuris pralaužęs tvirtovės sienas ir įsiveržęs į karališkuosius rūmus, puolė prie karalienės. Taigi karalienė neturėjo jokios galios, nes visi ginkluoti vyrai buvo žuvę.

Kai tu padarai klaidą žaisdamas žaidimą, kurį mėgai, tave išpila raudonis, jautiesi pažemintas ir trokšti atitaisyti klaidą. Tačiau nėra teisėjo, kuris galėtų tave nubausti, nebent personažas, kurį tas žaidimas išlaisvino tavyje ir kuris protestuoja. Ir tu saugaisi nepadaryti klaidingų žingsnių šokdamas, nors nei kitas šokėjas, nei kas nors kitas neturi gebėjimų, kad tau priekaištautų už klaidingus žingsnius. Be to, norėdamas paversti tave savo belaisviu, aš nepradėsiu rodyti savo galios, bet perduosiu tau pomėgį šokti. Ir tu ateisi, kur aš panorėsiu.

Ir todėl karalienė, atsigręždama į barbarų karalių, kai jis išlaužė duris ir kaip kareiva įsiveržė rankoje spausdamas kirvį ir visas putodamas savo galybe, kupinas baisaus noro apstulbinti, nes buvo garbėtroška ir pagyrūnas, tik liūdnai nusišypsojo tarytum paslapčiom nusivildama ir išreikšdama apsilpusį atlaidumą, nes jos nestebino niekas, nebent tobula tyla. O viso to triukšmo ji net nesiteikė išgirsti, bet juk ir tu ignoruoji nešvarius kanalizacijos darbininkų darbus, nors juos ir priimi kaip būtinus.

Dresuoti gyvulį – tai mokyti jį veikti pasirenkant vienintelę kryptį, kuri jam veiksminga. Kai nori išeiti iš savo namo, tu padarai lankstą nesusimąstydamas, kad gali išeiti pro duris. Kai tavo šuo nori gauti savo kaulą, jis darys tai, ko iš jo reikalaujama, nes įsi-

dėmėjo, kad tai trumpiausias kelias gauti atlygį. Nors iš pažiūros jo veiksmai neturi jokio ryšio su kaulu. Tatai remiasi instinktu, o ne išprotavimu. Taip šokėjas veda šokėją vadovaudamasis žaidimo taisyklėmis, kurių jie nežino. Jos yra paslėpta kalba, sakytum kalbintum žirgą. Ir tu nesugebėtum tiksliai nusakyti savo žirgo judesių, kurie priverčia tave paklusti.

Taigi barbaro silpnybė buvo ta, kad jis pirmiausia norėjo apstulbinti karalienę, o jo instinktas jam kaipmat perdavė, kad tebuvo vienintelis kelias, nes visi kiti keliai ją tik atitolino, darė atlaidesnę ir labiau nusivylusią, ir jis ėmė vaidinti tylą. Taip ji pati, atiduodama pirmenybę ne kirvio bildėjimui, o tyliems reveransams, ėmė jį keisti savaip.

Taip ir man pasirodė, kad apsupdami šitą polių, kuris privertė mus žiūrėti jo kryptimi, nors jis užmerkė akis sąmoningai, mes skatinome jį vaidinti pavojingą vaidmenį, nes iš mūsų dėmesio jis gavo spinduliuojančio vienuolyno galią.

Todėl surinkęs savo generolus pasakiau:

„Aš užimsiu miestą sukeldamas nuostabą. Svarbu, kad miesto gyventojai mūsų ko nors paklaustų".

Mano generolai, įgavę proto patirtį, nors ir ničnieko nesuprato, kas buvo mano sakyta, murmėjo pritarimo žodžius.

Ir aš prisiminiau repliką, kuria mano tėvas atsikirto prieštaraujantiesiems, kad didžiuose dalykuose žmonės paklūsta tik didelėms jėgoms.

„Žinoma, – atsakė jiems jis. – Bet jūs nerizikuojate prieštarauti patys sau, nes tvirtinate, kad jėga yra galinga, kad ji priverčia pasiduoti stipriuosius. Taigi štai pirklys, drūtas, įžūlus ir gobšus. Jis vežasi deimantų lobį, kurie įsiūti jo dirže. Ir štai geibus kuprius, vargingas ir atsargus, kurio pirklys visai nepažįsta, šneka kitokia kalba nei jo, tačiau trokšta pasisavinti brangakmenius. Ar tu nematai, kur glūdi jo jėga?"

„Mes nematome", – prisipažino kiti.

„Tačiau, – kalbėjo toliau mano tėvas, – nupiepėlis, priėjęs prie milžino, pakviečia jį kartu išgerti karštos arbatos. Ir tu niekuo nerizikuoji, kai nešiesi brangakmenius, įsiūtus į diržą, ir kai geri kartu su nugeibusiu kuprium arbatą".

„Žinoma, niekuo", – pritarė kiti.

„Tačiau atėjus išsiskyrimo valandai kuprius nusineša brangakmenius, o pirklys siunta iš įniršio, nes jį iki pat kumščių surišo šokis, kurį jam sušoko anas".

„Koks šokis?" – nesuprato kiti.

„Trijų žaidžiamųjų kauliukų, išskaptuotų iš kaulo, šokis", – atsakė mano tėvas.

Paskui jis jiems paaiškino:

„Taip jau yra, kad žaidimas stipresnis už lošiamą daiktą. Tu, generole, vadovauji dešimčiai tūkstančių kareivių. Tie kareiviai turi ginklus. Jie visi solidarūs vieni su kitais. Tačiau tu juos pasiunti, kad jie vienas kitą įkištų į kalėjimą, nes gyveni ne daiktais, o daiktų prasme. Deimantų prasmė – tavo žaidžiamųjų kauliukų garantija, bet jie nuslydo į kupriaus kišenę".

Mane apsupę generolai vis dėlto įsidrąsino:

„Bet kaip tu juos, miesto gyventojus, pasieksi, jei jie atsisako tave išklausyti?

Kaip tik štai tavo meilė žodžiams, kuri skatina tave skleisti tuščią triukšmą. Jei jie gali atsisakyti išklausyti, kur tu matei, kad žmonės galėtų atsisakyti girdėti?"

„Tasai, kurį aš stengiuosi laimėti savo reikalui, gali būti kurčias mano pažadų pagundai, jei jis gana tvirtos širdies".

„Žinoma, nes tu pats pasirodai! Bet jei jis jautrus tokiai muzikai, o tu ją jam pagrosi, jisai išgirs visai ne tave, o muziką. Ir jei jis palinks prie problemos, kuri neduoda jam ramybės, ir jei tu jam parodysi, kaip ją išspręsti, jis bus priverstas tą sprendimą priimti. Negi nori, kad jis apsimetinėtų pats sau, apimtas paniekos ar neapykantos tau, kad ir toliau ieško? Jei kokio nors žaidimo žaidėjui tu nurodysi ėjimą, kuris jį gelbsti ir kurio jis ieškojo neatrasdamas, tu jį valdysi, nes jis paklus tau, nors ir tvirtina tave ignoruojąs. Tai, ko tu ieškai, jei kas nors tau duoda, priskiri pats sau. Ana ieško pamesto žiedo arba rebuso žodžio. Arba aš jai pasufleruoju rebuso žodį. Aš jai ištiesiu žiedą jį radęs. Žinoma, ji gali atsisakyti vieno ar kito netverdama neapykanta man. Tačiau aš ją suvaldžiau, nes pasiunčiau atsisėsti. Reikėtų, jog ji būtų pamišusi, kad ir toliau ieškotų..."

Reikia, kad miesto gyventojai ko nors trokštų, ieškotų, norėtų, saugotų, puoselėtų. Antraip ką jie apjuostų statydami tvirtovės sienas? Jei tu jas statysi aplink skurdų šulinį ir jei išorėje aš tau paliesiu ežerą, tavo tvirtovės sienos sugrius pačios savaime, nes jos juokingos. Jei tu jas statai apjuosdamas paslaptį, o mano kareiviai, apsupę tvirtovės sienas, plyšodami išrėkia tą paslaptį, tavo tvirtovės sienos irgi sugriūva, nes jos nebetenka tikslo. Jei tu jas pastatysi aplink deimantą, o išorėje aš pažersiu jų tarsi nuolaužų, tavo tvirtovės sienos sugrius, nes jos palankios tik tavo skurdui. O jei tu jas pastatysi apjuosdamas tobulą šokį ir tą šokį aš sušoksiu geriau už tave, tu pats jas išgriausi norėdamas iš manęs išmokti šokti...

Iš pradžių aš paprasčiausiai noriu, kad miesto gyventojai mane išgirstų. Paskui jie mane išklausys. Bet, savaime suprantama, jei aš pūsiu trimitą prie jų sienų, jie ramiai ilsėsis ant tvirtovės sienų ir neišgirs bergždžio mano pūtimo, nes tu išgirsti tik tatai, kas skirta tau. Tatai tave baugina. Arba padeda tau išspręsti vieną iš tavo ginčų.

Taigi aš juos paveiksiu nepaisydamas, kad jie apsimeta mane ignoruoją, nes didelė yra tiesa, kad tu gyveni ne vienas. Tu negali išlikti pastovus pasaulyje, kuris aplinkui keičiasi. Aš galiu, net tavęs nepaliesdamas, paveikti tave, nes nori tu to ar nenori, aš pakeičiu tavo prasmę, o tu negali to pakęsti. Tu saugojai paslaptį, paslapties nebeliko, tavo prasmė pasikeitė. Tąjį, kuris šoka ir deklamuoja vienas, aš paslapčiom apsupu pašaipiais klausytojais, paskui pakeliu užuolaidą – jis staigiai nutraukia savo šokį.

Jei jis tebešoka, tai tik todėl, kad pamišęs.

Tavo prasmė susideda iš kitų prasmės, nori tu to ar nenori. Tavo skonis susideda iš kitų skonio, nori tu to ar nenori. Tavo poelgis yra kokio nors žaidimo judesys. Aš pakeičiu žaidimą ar šokį, ir aš pakeičiu tavo poelgį kitu.

Tu statai tvirtovės sienas dėl vieno žaidimo, tu pats jas išgriausi dėl kito.

Nes tu gyveni ne daiktais, o daiktų prasme.

Miesto gyventojus aš nubausiu už jų pretenzijas, nes jie pasikliauja tvirtovės sienomis.

Vienintelės tavo tvirtovės sienos – galia sąrangos, kurią tu formuoji ir kuriai tarnauji, nes kedro tvirtovės sienos – tai sėklos galia, kuri leis jam įsitvirtinti priešinantis audrai, sausrai ir akmenukams. O vėliau tu galėsi jį paaiškinti iš žievės, bet žievė iš pradžių buvo subrandinta sėklos. Šaknys, žievė ir lapija yra sėkla, išreiškusi save. Bet miežio daigas teturi menką galią, ir miežis priešpriešina menką sutvirtinimą laiko ketinimams.

O tasai, kuris yra pastovus ir tvirtai įsišaknijęs, pasiruošęs vešėti jėgos lauke pagal jėgos linijas, kurios iš pradžių nematomos. Tąjį aš vadinu nuostabiu įtvirtinimu, nes laikas jo nepavers dulkėmis, bet jį augins. Laikas skirtas tam, kad jam tarnautų. Ir nesvarbu, jei jis atrodo nuogas.

Kaimano oda nesaugo nieko, jei žvėris padvėsęs.

Šitaip atidžiai žvalgydamas priešo miestą, įspraustą į betoninius sutvirtinimus, aš apmąsčiau jo silpnybę ar jėgą. „Aš ar jis vadovauja šokiui?" Pavojinga javų lauke numesti vienintelę dirsės sėklą, nes dirsės būtis ima viešpatauti javų būčiai, ir visai nesvarbu nei išorė, nei skaičius. Tavo skaičius telpa sėkloje. Tau reikia išrutulioti laiką, kad suskaičiuotum.

CLVIII

Taip daug laiko praleidau apmąstydamas tvirtovės sienas. Tikroji tvirtovės siena – tavyje. Ir tai puikiai išmano kareiviai, kurie priešais tave sukinėja kardus. Ir tu nepraeini. Liūtas neturi šarvų, bet jo letenos kirtis smogia kaip žaibas. Jis šoka ant tavo jaučio ir perdrėskia jį į dvi dalis tarytum spintą.

Žinoma, man pasakysi tu, gležnas yra kūdikis, ir tasai, kurs vėliau pakeis pasaulį; pirmomis dienomis jis lengvai galėjo būti užpūstas tarytum žvakė. Bet aš mačiau mirštant Ibrahimo vaiką, kurio šypsena tada, kai jis buvo sveikas, buvo tartum dovana. „Eikš", – šnekino kiti Ibrahimo vaiką. Ir jis eidavo senelio link. Ir

jam šypsodavo. Ir senelį toji šypsena nušviesdavo. Jis paplekšnodavo vaikui per skruostą ir nebesumanydavo, ką sakyti, nes vaikas buvo veidrodis, skleidęs šiokį tokį svaigulį. Arba langas, nes visados vaikas tave sutrikdo, tarytum turėtų žinių. Ir taip manydamas tu visiškai neklysti, nes jo dvasia stipri, kol tu jos nenuskurdinai. Ir iš savo trijų akmenukų jis padaro tau karo laivyną. Ir, žinoma, senelis neįžvelgia vaike karo laivyno kapitono, bet atpažįsta jo galią. Taigi Ibrahimo sūnus buvo tarsi bitė, kuri susiurbia viską aplinkui, kad paverstų medum. Viskas jam virsdavo medumi. Ir jis tau šypsojo rodydamas baltus dantis. Ir tu stovėdavai ten žinodamas, ką reikia suvokti per šią šypseną, nes nėra žodžių jai apsakyti. Paprastai, stebuklingai pasidaro prieinami nežinomi lobiai, kaip pavasario blyksniai jūroje su didelėmis saulėtomis properšomis. Ir netikėtai jūrininkas jaučiasi virstąs malda. Penkias minutes laivas plaukia apsiaustas šlovės. Tu susikryžiuoji rankas ant krūtinės ir priimi. Taip pat ir Ibrahimo sūnus, kurio šypsena praslinkdavo kaip stebuklinga proga, kurios tu negali pagauti. Tarytum pernelyg trumpai trukęs viešpatavimas saulėtoms teritorijoms ir turtams, kad tau net pristigo laiko juos surašyti ar apsakyti. Tuomet anas atverdavo ir uždarydavo savo vaikus tarytum langus, žvelgiančius į nežinią. Ir nors labai nešnekus, tave mokė, nes tikrasis mokymas – tai ne kalbėti, o vesti tave. Ir tave, seną gyvulį, jis nusivesdavo kaip jaunas piemuo į nematomas pievas, apie kurias nesugebėtum nieko pasakyti, nebent tai, kad kokią minutę jauteisi pamaitintas krūtimi ir pasotintas, ir pagirdytas. Taigi šitas tau buvo nežinomos saulės ženklas, apie kurį sužinojai, kad jis greit mirs. Ir visas miestas virto budėtoju ir slaugytoju. Visos senutės atėjusios išbandė vaistažolių arbatas ir savo dainas. Vyrai būriavosi priešais duris drausdami gatvėje kelti triukšmą. Ir žmonės jį apklostė ir supo, ir vėdavo. Ir šitaip buvo statoma tvirtovės siena, skirianti jį nuo mirties, kuri būtų galėjusi pasirodyti neįveikiama, nes visas miestas jį apsupo kareiviais, kad atlaikytų apgultį priešindamasis mirčiai. Nepradėk man sakyti, kad vaiko liga tėra silpna kūno kova menkame jo apvalkale. Jei tolimuos kraštuos yra vaistų, skubiai pasiunčiami raiteliai. Ir štai tavo liga pasidaro priklausoma nuo per dykumą šuoliuojančių raitelių. Ir nuo stočių arkliams pakeisti. Ir nuo didelių lovių, ku-

riuose girdomi arkliai. Ir nuo spustelėjimų kulnais į pilvą, nes reikia nugalėti mirtį lenktynėse. Ir, žinoma, tu tematai užsidariusį ir glotnų prakaito išpiltą veidą. Tačiau dėl to, dėl ko kovojama, kovojama baksnojant pentinais į pilvą.

Geibus vaikas? Negi manai, kad jis galėtų toks būti? Geibus kaip generolas, vadovaujantis kariuomenei...

Ir aš gerai perpratau žiūrėdamas į jį ir žiūrėdamas į senutes, senelius ir į pačius jauniausiuosius, ištisą bičių spiečių, apspitusį motinėlę, visus kalnakasius, susispietusius aplink aukso gyslą, visus kareivius, apsupusius karvedį, kad jei jie šitaip sudarė tokios galios visetą, tai todėl, kad juos susiurbė kaip sėkla susiurbia įvairias medžiagas, kad paverstų jas medžiais, bokštais ir tvirtovės sienomis, tylia šypsena, palinkusia ir paslėpta, juos visus sušaukusia į mūšį. Nebuvo jokio trapumo vaiko kūne, kuris toks pažeidžiamas, nes jis išaugo iš šitos kolonijos visai natūraliai, šito netgi nežinodamas, vien tik paveiktas kvietimo, kuris sutvarko aplink tave visas išorines atsargas. Ir ištisas miestas virsta vaiko patarnautoju. Taip pat būna su mineralinėmis druskomis, kurias pašaukia sėkla ir jas sutvarko – kietoje kedro žievėje jos tampa tvirtovės sienomis. Kas yra daigo gležnumas, kuris turi galią surinkti jo draugus ir sutramdyti priešus? Tiki išore, milžino kumščiais ir riksmu, kurį jis gali sukelti? Tai yra tikra tą pačią akimirką. Bet tu pamiršti laiką. Laikas tau užaugina šaknis. Ir tu dar nematai, kad milžinas jau yra tarytum surištas nematomos sąrangos. Ir tu nematai, kad silpnas vaikas žingsniuoja kariuomenės priekyje. Tą pačią akimirką milžinas tau jį sutraiškytų. Bet jis nesutraiškys jo, nes vaikas niekuo negrasina. Tu pamatysi, kad vaikas koja prispaus milžinui galvą ir paspaudęs kulnu sunaikins jį.

CLIX

Nuolatos tu matei, kad tai, kas silpna, sutraiško tai, kas stipru. Be abejonės, tą pačią akimirką tai apgaulinga, tavo kalbos iliuzijos atsiranda todėl, kad tu užmiršti laiką. Bet tai nebūdinga geibaus vaiko žaismingumui ar blaiviam protui, žadinančiam milžino pyktį. Ir, žinoma, gležną vaiką milžinas sutryps, jei jis įsiutins milžiną

likdamas nepastebėtas arba būdamas jo mylimas. O paauglystėje galbūt jam padėdamas, kad milžinui jo prireiktų. Paskui ateina išradimų metas, ir užaugęs vaikas nukala ginklą. Arba paprasčiausiai pranoksta kitą svoriu ir ūgiu. Arba dar paprasčiau, vaikas prabils ir aplink save sutrauks tūkstantį, nukreips juos prieš milžiną, kurie užstos jį tarytum šarvai. Pabandyk per juos jį paliesti!

Ir javų lauką, jei aš jame aptinku vienintelę dirsės sėklą, aš pripažįstu beveik kaip nugalėtą. Ir tironą, ir jo kareivius, ir jo žandarus, jei kur nors jo tautoj vaikas toks kaip Ibrahimo sūnus ir jei pradeda augti ir brandinti naują paveikslą, kuris sutvarkys pasaulį tarytum geležinis korsetas (nes aš aptinku pasirengusias veikti jėgos linijas); aš jau matau jį suardytą ir nugriautą nelyg šventoves, kurias sugriovė vienintelė sėkla, nes ji buvo milžiniško medžio, kuris išrutuliojo savo šaknis taip kantriai kaip ir tasai, kurs atsibunda ir pasirąžo, ir iš lėto suspaudžia savo rankos raumenis. Bet ši šaknis išjudino kontraforsą, kita išvertė pagrindinę atramą. Kamienas pramušė skliautą ten, kur yra skliautinė plyta, ir skliautinė plyta sugriuvo. Ir nuo šiolei medis viešpatauja netvarkingoms medžiagoms, virtusioms dulkėmis, iš kurių jis čiulpia syvus, kad pasimaitintų.

Bet tą milžinišką medį aš gebėsiu nukirsti, nes šventovė tapo medžiu. Bet medis virs lianų atvašynu. Man užtenka sparnuotos sėklos, nešamos vėjų.

Ką tu parodai, jei laikas tave išrutulioja? Žinoma, iš pažiūros nematyti miesto, apsidengusio šarvais. Bet aš moku skaityti. Ir užsisklendęs savo atsargose, jis susitaikė su mirtim. Aš bijau tų, kurie nuogi grįžta į Šiaurę, kur dykumoje nėra tvirtovės. Keliauja beveik beginkliai. Bet dar nesudygusi sėkla, kuri visai neišmano savo pačios galios. Mano kariuomenė kilusi iš gilaus El Ksuro šulinio vandens. Esame sėklos, kurias išgelbėjo Dievas. Kas pasipriešins mūsų žygiams? Užtenka aptikti plyšį šarvuose, kad priverstčiau subraškėti šventovę vien tik pažadindamas medį, uždarytą sėkloje. Man užtenka sužinoti, kokį šokį reikia sušokti, kad tu virstum patino patele, nuo šiolei prijaukintas miestas kaip ir moteris, kai ji pasilieka namuose. Ir štai tu, pernelyg pasitikintis sa-

vimi, priklausai man tarytum meduolis mieste. Tavo sargybiniai privalo miegoti, nes tavo širdis sužeista.

CLX

„Taigi šitaip, galvojau, iš viso nelieka tvirtovės sienų. Tos sienos, kurias aš ką tik pastačiau – tai mano galios padariniai. Jei jos tarnauja mano patvarumui, tai todėl, kad yra mano patvarumo padariniai. Bet tu nevadini tvirtovės siena kaimano šarvų, jei jis išdvėsęs.

Ir jei tu išgirsti kokią religiją besiskundžiant žmonėmis, kurie nesileidžia užvaldomi, tu gali tik nusijuokti. Religija privalo susiurbti žmones, o ne priversti juos jai paklusti. Tu nepriekaištauji žemei, kad ji neužaugina kedro.

Tu manai, kad tie, kurie ateina skelbdami naują religiją pasaulyje ir ja naudodamiesi tvarko žmones, taip daro tik dėl keliamo triukšmo, dėl apsukrių ir apgaulingų kalbų arba dėl triukšmo prabangos? Bet aš pernelyg ilgai klausiausi žmonių, kad visiškai nesuprasčiau kalbos prasmės. Ir svarbu iš kito perduoti tau ką nors stipraus, svarbu perteikti naują požiūrį, kuris pats savaime stengiasi išsilaikyti. Būna tokių žodžių, kuriuos tu beri kaip sėklas, turinčias galią susiurbti žemę ir paversti ją kedru. Ir, savaime suprantama, tu būtum galėjęs pasėti alyvmedį ir paversti žemę alyvmedžiu. Ir vienas ar kitas suvešės tarpdami patys iš savęs. Ir, žinoma, augančiame kedre tu išgirsi vis garsiau ir garsiau švilpaujantį vėją. Ir jei hienų padermė dauginasi, tu išgirsi, kaip hienų riksmai užplūs naktį. Tačiau ar tu imsi man tvirtinti, kad vėjo ošimas kedro lapuose pritraukia į juos žemės syvus arba hienų riksmų magija laukinių gazelių kūnus paverčia hienomis? Hienų kūnai papildo save gazelėmis, kedro kūnas papildo save syvais, išsiurbtais iš žvyro. Tikintys nauja tavo religija ateina iš netikinčiųjų tarpo. Bet nė vieno neapsprendžia kalba, jei kalba neturi galios pritraukti.

Ir tu susiurbi, kai tu išreiški. O jei aš tave išreiškiu, tu esi mano. Tu būtinai išsipildai manyje, nes tavo kalba nuo šiolei – tai aš. Ir todėl aš tvirtinu, kad kedras yra žvyro šneka, nes per jį žvyras virsta vėjo ošimu.

Bet kas, jei ne aš, tau siūlo medį, kad taptum?"

Taigi kiekvieną kartą, kai dalyvaudavau kokio nors žmogaus veikloje, aš nesistengdavau jos paaiškinti nei jo trimitų skardenimu, nes tu taip pat gali pradėti jos nekęsti ir ją atmesti, nei žandarų veikla, nes jie gali priversti ilgiau gyventi, o ne kurti miršlančią tautą. Ir aš tau tai sakiau kalbėdamas apie stiprias valstybes, kurios nukerta galvas užmigusiems sargybiniams, o tu klaidingai padarei išvadą, kad jų jėga atsirado iš griežtumo, nes silpna valstybė, jei ji kapoja galvas ten, kur visi miega, tėra kraugeriškas juokdarys; bet stipri valstybė užpildo savo raumenis jėga ir netoleruoja miego. Žmogaus veiklos aš netgi nesistengiu paaiškinti žodžiais, paskatomis ar protingais argumentais, remiuosi tik neapibūdinamų naujų vaisingų struktūrų poveikiu, kaip būna su veidu iš akmens, į kurį pažvelgei ir kuris tave keičia.

CLXI

Naktis sutemo, ir aš užkopiau pačia aukščiausia krašto kreive apžvelgti miegančio miesto ir žiūrėti, kaip aplinkui gęsta skęsdamos tamsoje juodos mano stovyklaviečių dėmės dykumoj. Taip dariau norėdamas ištirti daiktus, nes iš karto žinojau, kad mano kariuomenė buvo žygiuojanti galybė, miestas – uždaryta galia tarytum parako sandėlis ir per šitą kariuomenę, susitelkusią aplink vieną vaizdą, išjudėjo kitas leidžiantis šaknis vaizdas, apie kurį aš dar negalėjau ničnieko nutuokti; įvairiai jungdamas tas pačias medžiagas, stengiausi naktyje įskaityti paslaptingo nėštumo ženklus ne turėdamas tikslą jį numatyti, o tam, kad jį apvaldyčiau, nes visi, išskyrus sargybinius, nuėjo miegoti. Ir ilsisi ginklai. Bet štai tu esi laivas, nešamas laiko upės. Ir pro tave praslinko ryto, pusiaudienio ir vakaro spinduliai tarytum perėjimo valanda, šiek tiek pastūmėdama reikalus į priekį. Paskui tylus nakties polėkis, prieš patekant saulei. Gerai sutepta ir į sapnus pasinėrusi naktis, nes vieninteliai įsiamžina tie darbai, kurie vyksta vienui vieni tarytum atsigaunantis kūnas, atsirandantys syvai, rutiniški sargybinių žingsniai, naktis, atiduota tarnaitėms, nes šeimininkas nuėjo miegoti. Naktis, skirta klaidoms atitaisyti, nes jų padariniai atide-

dami iki išauš diena. O aš naktį, kai esu nugalėtojas, atidedu savo pergalę iki rytojaus.

Naktis kekių, laukiančių, kol bus nuskintos, apsaugotų nakties, atidėtos javapjūtės naktis. Naktis apsuptų priešų, kurių krovinį aš paimsiu išaušus. Naktis užbaigtų žaidimų, bet žaidėjas nuėjo miegoti. Pirklys nuėjo miegoti, bet jis perdavė paliepimus nakties sargui, kuris žingsniuoja šimtą žingsnių. Generolas nuėjo miegoti, bet jis perdavė įsakymus sargybiniams. Laivo vadas nuėjo miegoti, bet jis perdavė įsakymą vairininkui, ir vairininkas nustatė kryptį pagal Orioną, kuris vaikščioja virš rangauto, ten, kur reikia. Gerai atiduotų įsakymų ir nutrauktos veiklos naktis.

Bet taip pat naktis, kai galima sukčiauti. Kai plėšikai pasiglemžia vaisius. Kai gaisras praryja klojimus. Kai išdavikas užvaldo tvirtoves. Naktis didžių aidinčių riksmų. Naktis, kai laivas trenkiasi į povandeninį rifą. Apsilankymų ir stebuklų naktis. Dievo pažadinimo naktis – vagis, nes tos, kurią tu mylėjai, gali laukti prabudęs!

Naktis, kai girdi braškant stuburo slankstelius. Naktis, kurios stuburo slankstelius aš visados girdėdavau tarytum nežinomo angelo, kurį jaučiu išsklaidytą tarp mano žmonių ir kurį vieną dieną reiks išlaisvinti...

Gautų sėklų naktis.

Dievo kantrybės naktis.

Ir aš užtikau tave su tavo iliuzijomis, kai tu man šnekėjai apie tuos, kurie kukliai gyveno nereikalaudami, praktikuodami šeimynines savo dorybes, paprastai švęsdami savo šventes, pamaldžiai auklėdami savo sūnus.

„Žinoma, tau atsakiau. Bet pasakyk man, kokios jų dorybės? Kokios jų šventės? Kokie yra jų dievai? Ir štai jie pasidaro ypatingi tarytum medis, kuris savaip, o ne taip kaip kitas čiulpia smėlį. Antraip kur tu juos rastum?"

„Jie tik nori, – tu sakai, – gyventi taikoje... žinoma. Tačiau jie jau yra karas netgi savo patvarumo vardan, nes reikalauja tverti priešindamiesi viskam, kas tik įmanoma, viskam, kame galėtų įsitvirtinti. Medis taip pat yra karas savo sėkloje..."

„Tačiau kartą įgyta jų dvasia gali tverti. Kartą jiems įtvirtinus moralę..."

„Žinoma! Kartą tautos istorijai pasibaigus, ji gali tverti. Ta sužadėtinė, kurią tu pažinojai, mirė jauna. Ji šypsojo. Anoji nebesugebėtų pasenti, graži ir šypsanti amžiams... Bet tavo gentis arba užkariaus pasaulį, kad absorbuos savo priešus, arba pasiners į susinaikinimo fermentus. Būdama gyva, ji yra mirtinga.

Bet tu norėjai, kad išliktų atvaizdas, tavo mylimosios atminimas".

Tu grįžti man prieštaraudamas:

„Jei forma, kuri ją valdo, dabar išsipildė, o tradicija ir religija, ir apeigos yra priimti, ji tveŕs perduodama savo kodą iš kartų į kartas. Ir tu ją žinosi tik laimingą, persmelktą akių šviesa, kurią spinduliuoja sūnus..."

„Žinoma, – jam tariau, – kai tu sukaupei atsargų, gali kurį laiką gyventi savo medum. Kas užkopė į kalną, gali gyventi kraštovaizdžiu, kuris yra įkopimo pergalė. Jis prisimena akmenis, kuriuos perkopė. Bet netrukus prisiminimas pranyksta. Tuomet kraštovaizdis ištuštėja.

Žinoma, tavo šventės skatina pakartoti tavo kaimo ar religijos kūrimą, nes jos yra etapų ir pastangų, ir aukų atminimas. Bet pamažėle pranyksta jų galia, nes jos įgyja persenusį skonį. Tu tiki, kad toks privalai būti. Tavo laiminga gentis užsisėdi ir paliauna gyvenusi. Jei tu tiki kraštovaizdžiu, tu ten atsiduri ir netrukus imi nuobodžiauti, liaujiesi buvęs.

Tavo religijos esmė – veiksmas, padedantis ją įgyti. Tu patikėjai, kad ji dovana. Bet greit nebežinai, ką su ta dovana veikti, ir nugrūdi ją į rūsį išnaudojęs jos galią, nes malonumą teikė ne daiktas, kurį galima turėti".

„Nejaugi aš iš viso negaliu turėti vilties pailsėti?"

„Pailsėsi ten, kur reikalingos atsargos. Vienintelėje mirties ramybėje, kai Dievas suveža derlių į kluoną".

CLXIII

Juk yra metų laikai gyvenime, kurie kartojasi visiems žmonėms.

Tavo draugai, neišvengiamai nuo tavęs atsipalaidavę, sugrįžta atleidę tau ir vėlei tave myli, vėlei pasiryžę rizikuoti savo gyvybe dėl tavo gyvybės.

Bet jei tu iš trečio asmens sužinai jam ne laiku atėjus ir tau pranešus tai, kas nebuvo tau skirta, kas buvo persisotinimas tavimi ir kas randa vietą už tavęs, tatai padaro taip, kad tu atstumi tuos, kurie tave myli, tuos, kurie grįžta vėlei tave mylėdami.

Taigi jei tu būtum juos pamilęs ne pirmą kartą, tu būtum laimingas tuo tau palankiu pasikeitimu, tu netgi būtum jų reikalavęs ir juos džiaugsmingai pasitikęs.

Ir kodėl tu nenori, kad vieno žmogaus gyvenime būtų kelerių metų laikai, juk tą pačią dieną tavy būna keleri metų laikai – susidūrus su tavo valgiais, labiausiai patinkančiais, trokštamais, abejingais, pasišlykštėjimo objektais, nelygu apetitas?

Ir ne mano galioje visados panaudoti tą patį kraštovaizdį.

CLXIV

Iš tiesų laikas man tau duoti pamokų apie žmogų.

Šiaurės jūrose būna plaukiojančių ledynų, didumu prilygstančių kalnams, bet iš masyvo išnyra tik mažytė ketera, nutvieksta saulės. Kita dalis miega. Taip pat yra su žmogumi, kurio skurdžią dalį tu apšvietei naudodamas kalbos magiją, nes amžių išmintis nukalė raktus, leidžiančius jį pagauti. Ir sąvokas jam apšviesti. Ir retkarčiais tave aplanko tasai, kuris prie tavo sąmonės priveda dar nesuformuotą dalį panaudodamas naują raktą, kuris yra koks nors žodis, kaip antai „pavydas", apie kurį tau kalbėjau ir kuris iš sykio išreiškia tam tikrą santykių tinklą, kuris jį sugrąžinus prie geismo moteriai nušviečia tau mirtį iš troškulio ir daugelį kitų dalykų. Ir tu mane pagauni mano poelgiuose, nors nebūtum įstengęs pasakyti, kodėl troškulys mane kamavo labiau nei maras. Bet veikiantis žodis ne tas, kuris kreipiasi į menką apšviestą dalį, o tas, kuris nušviečia tamsiąją dalį, dar neturinčią kalbos. Ir todėl tautos eina ten, kur žmonių kalba praturtina tą dalį, kurią reikia išsakyti, nes tu jo nežinai, to daikto, kuris yra didžiulio tavo poreikio valgyti objektas. Bet aš tau jį atnešu ir tu jį valgai. Ir logikas šneka apie pamišimą, nes vakarykštė jo logika neleidžia jam suprasti.

Mano tvirtovės siena – tai galia, kuri sutvarko požemines atsargas ir jas atveda iki sąmonės, nes tavo poreikiai nesuprantami ir padriki, ir prieštaringi. Tu sieki taikos ir karo, ieškai žaidimo taisyklių, kad mėgautumeis žaidimu, ir laisvės, kad džiaugtumeis pats savimi. Ieškai pertekliaus, kad juo pasitenkintum, ir pasiaukojimo, kad jame rastum save. Stengiesi pasiekti atsargas dėl siekimo, ir mėgavimąsi atsargomis dėl atsargų. Šventumo, kad apšviestų tavo dvasią, ir kūno pergalių, kad tavo intelektas ir juslės patirtų prabangą. Tavo židinio palankumo ir palankumo, kurį teikia pabėgimas. Gailestingumo žaizdų atžvilgiu ir individo žaizdos žmogaus atžvilgiu. Meilės, išugdytos paklūstant primestai ištikimybei, ir meilės, rastos už ištikimybės ribų. Lygybės teisingumo ir nelygybės kopiant į viršų. Bet visi tie netvarkingi poreikiai tarytum išblaškyti akmenukai. Kokį tu pasodinsi medį, – ar tokį, kuris juos susiurbtų, sutvarkytų ir iš tavęs ištrauktų žmogų? Kokią tu statysi baziliką, kuri panaudos šituos akmenis?

Mano tvirtovės siena – tai pirmiausia sėkla, kurią tau pasiūlau. Ir kamieno, ir šakų forma. Tuo patvaresnis bus medis, kuo geriau jis sutvarkys žemės syvus. Tuo patvaresnė tavo valstybė, kuo geriau ji susiurbs tai, ką tavo esybė pasiūlo. Ir bergždžios būna tvirtovės sienos, kai jie tėra numirėlio žvynai.

CLXV

„Jie randa daiktus, – kalbėjo mano tėvas, – taip kaip kiaulės aptinka triufelius, nes būna daiktų, kuriuos tu gali rasti. Bet jie niekuo tau nenaudingi, nes tau svarbu ne daiktai, o daiktų prasmė.

Bet jis neranda daiktų prasmės, nes ją reikia ne rasti, o sukurti. Todėl aš tau kalbu".

„Kas glūdi tuose įvykiuose?" – klausinėjo mano tėvo.

„Juose glūdi, – atsakė tėvas, – veidas, kurį aš iš jų formuoju".

Nes visados tu užmiršti laiką. Taigi laikas, per kurį tu būsi patikėjęs apgaulinga naujiena, bus tave stipriai paveikęs, nes toji nau-

jiena bus sėklos triūsas ir išsiskleidžiančios šakos. Ir pagaliau net jeigu tu staiga supratai klydęs, tu būsi tapęs kitoks. Ir jei aš tau tvirtinsiu viena ar kita, tu aptiksi to ženklus, visus sutapimus, visus įrodymus. Tas pats bus su tavo žmona, jei aš tau tvirtinsiu, kad ji tave apgaudinėja. Tu pastebėsi, kad ji koketuoja, ir tai bus teisybė. Ir išeinančią bet kuriuo metu, kas dar yra tikra, bet ko tu nebuvai įsidėmėjęs. Ir jei po to aš atitaisysiu savo melagystę, sąranga išliks. Iš mano melagystės visados kas nors išlieka, nes ji buvo požiūris rasti esančias tiesas.

Ir jeigu aš tau sakysiu, kad kupriai platina marą, tave išgąsdins kuprotųjų gausybė, nes anksčiau tu nebuvai atkreipęs į juos dėmesio. Ir kuo labiau tu būsi manim įtikėjęs, tuo daugiau jų aptiksi. Pagaliau teliks sužinoti, kiek jų yra. O šito aš ir norėjau.

CLXVI

„Aš, – tarė mano tėvas, – esu atsakingas už visų žmonių visus poelgius".

„Tačiau, – jam sakė kiti, – anie elgiasi kaip bailiai, o šitie išduoda. Kur slypi tavo kaltė?"

„Jei kas nors elgiasi kaip bailys – tai taip elgiuosi aš. Ir jei kas nors išduoda – tai aš pats save išduodu".

„Kaipgi tu save išduodi?"

„Aš priimu įvykių vaizdą, pagal kurį jie man kenkia, – kalbėjo mano tėvas. – Ir aš esu atsakingas, nes jį primetu. Ir jis tampa tiesa. Taigi aš tarnauju savo priešo tiesai".

„O kodėl tu būtum bailys?"

„Aš vadinu bailiu, – aiškino mano tėvas, – tąjį, kuris atsisakęs judėti pastebi esąs nuogas. Bailys tasai, kuris sako: „Upė mane neša", nes kitaip, turėdamas raumenis, jis plauks".

Ir mano tėvas apibendrino pasakęs:

„Aš vadinu bailiu ir išdaviku tą, kuris skundžiasi kito klaidomis arba priešo galybe".

Bet nė vienas jo nesuprato.

„Būna akivaizdžių dalykų, už kuriuos mes nesame atsakingi..."

„Ne!" – atsakė mano tėvas.

Jis paėmė vieną iš pakviestųjų ir pastūmėjo jį lango link:

„Kokią formą piešia tas debesis?"

Kitas ilgai stebėjo.

„Gulinčio liūto", – pagaliau ištarė.

„Parodyk jį šitiems".

Ir mano tėvas, padalijęs susirinkusiuosius į dvi dalis, pastūmėjo pirmuosius prie lango. Ir visi pamatė gulintį liūtą, kurį atpažinti juos paskatino pirmasis liudytojas, apibrėždamas jį pirštu.

Paskui mano tėvas, jiems liepęs pasitraukti nuošaliau ir pastūmėdamas kitą lango link, paklausė:

„Kokią formą piešia debesis?"

Kitas ilgai stebėjo.

„Šypsančio veido", – pagaliau tarė.

„Parodyk jį šitiems".

Ir visi pamatė šypsantį veidą, kurį atpažinti juos paskatino antrasis liudytojas, apibrėždamas jį pirštu.

Paskui mano tėvas atitraukė susirinkusiuosius toli nuo langų.

„Pasistenkite susitarti dėl vaizdo, kurį piešia debesis", – jiems tarė.

Bet jie apibėrė vieni kitus užgaulėmis be jokios naudos, nes šypsantis veidas buvo pernelyg akivaizdus vieniems, o gulintis liūtas – kitiems.

„Įvykiai, – jiems aiškino mano tėvas, – taip pat neturi kitokios formos, tik tą, kurią kūrėjas jiems suteiks. Ir visos formos yra tikros".

„Mes tai suprantame, kai kalbam apie debesį, – jam prieštaravo kiti, – bet ne apie gyvenimą... Nes jei išaušta mūšio rytas ir jei tavo kariuomenė verta paniekos, palyginti su priešininko galybe, tu neturi jokios galios paveikti mūšio baigtį".

„Žinoma, – pritarė mano tėvas. – Kaip debesis pasirodo erdvėje, taip įvykiai išsiplėtoja laike. Jei aš noriu nulipdyti savo veidą, man reikia laiko. Aš niekuo nepakeisiu to, kas privalo šį vakarą pasibaigti, bet rytdienos medis išdygs iš mano sėklos. O ji yra

šiandien. Kurti – tai visai nereiškia atskleisti šiandienos klastą, kurią atsitiktinumas būtų nuslėpęs nuo tavęs tau siekiant pergalės. Ji neturėtų rytojaus. Nei vaistas, kuris nuslėps nuo tavęs ligą, nes ligos priežastis išliktų. Kurti – tai padaryti pergalę ar pasveikimą tokį būtiną kaip medžio augimas".

Bet jie ir toliau nesuprato:

„Įvykių logika..."

Tuomet mano tėvas, pagautas pykčio, juos užgavo.

„Kvailiai! – jiems tarė. – Kastruoti galvijai! Istorikai, logikai ir kritikai, esate numirėlių kirmėlės ir niekados ničnieko nesuprasite apie gyvenimą".

Jis atsigręžė į ministrą pirmininką:

„Karalius, mano kaimynas, nori mums skelbti karą. Taigi mes visiškai nepasirengę. Kūryba – tai visai ne per dieną suformuoti armijas, kurių nėra. Tai tik vaikiški paikiojimai. Bet kitas dalykas man pačiam išugdyti karalių, mano kaimyną, kuriam būtų reikalinga mūsų meilė".

„Bet aš visai neturiu tokios galios jį išugdyti..."

„Pažįstu vieną dainininkę, – jam atsakė mano tėvas, – apie kurią pagalvosiu, jei tu man įkyrėsi. Aną vakarą ji mums apdainavo ištikimą ir vargingą dūsautoją, kuris neišdrįsta prisipažinti mylįs. Aš mačiau, kaip apsiverkė vyriausiasis generolas. Taigi jis turtingas, tiesiog braška iš puikybės, prievartauja merginas. Per dešimt minučių jinai pavertė jį patikliu angelu, kurio skrupulus ir visas kančias jis patyrė".

„Aš nemoku dainuoti", – atsakė ministras pirmininkas.

CLXVII

Nes jei imi polemizuoti, tu susikuri apie žmogų suprastintą nuomonę.

Tauta susitelkusi aplink karalių. Karalius ją vedė link tikslo, kuris tau atrodo nevertas žmogaus. Ir tu pradedi polemiką su karaliumi.

Bet daugelis, kurie pritaria tavo nuomonei, gyvena karaliumi. Jie neapmąstė karaliaus tokioje šviesoje, nes yra kitų priežasčių jį

mylėti arba toleruoti. Ir štai tu juos sukurstai prieš juos pačius ir prieš jų vaikų duoną.

Taigi trečdalis seks paskui tave, dės pastangas išsižadėdami karaliaus ir patirs sąžinės graužatį, nes buvo kitų priežasčių karalių mylėti ir toleruoti, nes taip pat anų pareiga buvo maitinti savo vaikus, be to, nebūna pusiausvyros, kuri tau teiktų ramybę. Taigi jei tu nori įkvėpti drąsos žmogui, kuris klimpsta abejonėse ir nebesugeba veikti, turi jį išlaisvinti. O jį išlaisvinti – tai jį išreikšti. O jį išreikšti – tai jam atskleisti kalbą, kuri yra skliautinė jo prieštaringų siekių plyta. Tu sėdėdamas lauksi, kol prieštaravimų nebeliks, ir tu nuo jų mirsi. Taigi jei tu didinsi tuos prieštaravimus, jis nuėjęs atsiguls apimtas pasišlykštėjimo.

Kitas trečdalis iš viso neseks paskui tave. Bet tu juos įpareigoji pasiteisinti savo pačių akyse, nes tavo argumentai padarė savo. Ir tu juos įpareigoji pasiremti tokiais pat tvirtais argumentais, kurie griauna tavuosius. O tokių visados būna, nes protas krypsta ten, kur tu užsimanai. Dvasia vienintelė viešpatauja. Taigi dabar, kai jis apsisprendė, išreiškė save ir sutvirtino įrodymų kiautu, tu nebegalėsi jo užvaldyti.

Na, o karalių, kuris tik menkai pagalvojo, kaip nuteikti savo žmones prieš tave, tu priverti griebtis veiksmų. Ir štai jis kreipiasi į giedotojus, į istorikus, į logikus, į profesorius, į kazuistus ir į savo valstybės komentatorius. Ir sukurpiamas žvairas tavo paveikslas, o tai padaryti visados įmanoma. Ir įrodomas tavo niekšingumas, o tai padaryti visados įmanoma. Ir trečiasis trečdalis, kuris buvo tave skaitęs, nesugebėdamas apsispręsti, kupinas geros valios, randa savo tikėjimą logikos paminkle, kurį tu pats privertei sukurti. Ir tavo žvairumas jį paskatina vemti, ir jis stoja karaliaus pusėn. Pagaliau sustiprintas švaraus tiesos veido.

Tau reikėjo kovoti ne prieš, bet už, nes žmogus ne toks paprastas, kaip manei. Ir pats karalius pritaria tavo nuomonei.

CLXVIII

Tu sakai: „Tuo, kuris yra mano šalininkas, galiu pasinaudoti. Bet

kitą, kuris man priešinasi, dėl patogumo patalpinsiu kitoje stovykloje ir neketinu jo paveikti kitaip, kaip tik karu".

Šitaip elgdamasis tu grūdini ir nukali savo priešininką. O aš sakau, kad draugas ir priešas yra tavo sukurti žodžiai. Ir, žinoma, jie kažką apibūdina, tai yra padeda tau nuspręsti, kas atsitiks, jei jūs susitiktumėte mūšio lauke, bet žmogaus nevaldo vienintelis žodis, ir aš pažįstu tokių priešų, kurie man artimesni už draugus, tokių, kurie man naudingesni, dar kitų, kurie mane labiau gerbia. Mano gebėjimai paveikti žmogų nesusiję su žodine pozicija. Netgi pasakysiu, kad didesnį poveikį darau savo priešui, o ne draugui, nes tasai, kuris eina ta pačia kryptimi kaip ir aš, man teikia mažiau susitikimo ir mainų progų nei tasai, kuris eina prieš mane ir neleidžia prasprūsti jokiam mano judesiui (nes jis nuo jo priklauso), jokiam žodžiui.

Bet, žinoma, visai ne to paties pobūdžio poveikį aš panaudosiu prieš vieną arba prieš kitą, nes savo praeitį gavau kaip paveldą ir ne mano valioje jį kuo nors pakeisti. Ir jei aš užimu kraštą, kurį puošia upė ir kalnas, ir jeigu aš būsiu priverstas čia kariauti, būtų absurdiška gailėtis dėl kalno padėties ar upės krypties. Ir tu negirdėjai nė iš vieno sveiko proto užkariautojo tokių aimanų. Bet aš pasinaudosiu upe kaip upe ir kalnu kaip kalnu. Ir galbūt dunksodamas šičia jis man bus mažiau naudingas, nei būtų pasitarnavęs būdamas kitur, lygiai kaip ir priešininkas, jei jis galingas, be abejo, bus ne toks palankus kaip koks nors sąjungininkas. Tai tas pats, kas apgailestauti, kad gimei ne tuo metu arba tapai valstybės vadovu, o tai yra svajonių puvėsiai. Bet turėdamas omenyje tai, kas yra ir į ką aš vienintelis privalau atsižvelgti, lieka tai, kad aš disponuoju tokia pačia poveikio galia ir savo priešininkui, ir draugui. Šis poveikis, viena vertus, daugiau ar mažiau palankus, kita vertus, daugiau ar mažiau nepalankus. Bet jei kalbama apie tai, kaip paveikti svarstyklių svertą, tai yra tas pats, kaip leisti tau save išreikšti panaudojant veiksmą arba jėgą; tolygūs yra veiksmai, kurių esmė būtų ta, kad reikėtų nuimti svarstį nuo dešinės lėkštutės arba padėti ant kairės.

Bet tu, tu vadovaujiesi moraliniais kriterijais, kurie visai nesusiję su tavo nuotykiu, ir tą, kuris tave papiktino, įžeidė ar išdavė, tu pasmerki ir atmeti, ir verti jį tave papiktinti, įžeisti ar išduoti

dar rimčiau rytoj. O aš tuo, kuris mane išdavė, pasinaudoju kaip išdaviku, nes jis yra šachmatų lentos figūra, ir aš galiu juo pasiremti galvodamas ir organizuodamas savo pergalę, nes mano priešininko pažinimas nėra ginklas. Ir savo pergale aš pagaliau pasinaudosiu, kad jį užvaldyčiau.

CLXIX

Jei savo žmonai tu išsakysi tokį priekaištą: „Tavęs iš viso ten nebuvo, kai aš tavęs laukiau", ji tau atsakys: „O kaip aš būčiau galėjusi ten būti tuomet, kai buvau pas mūsų kaimynę?"

Ir iš tikrųjų ji buvo pas tavo kaimynę.

Jei gydytojui tu pasakysi: „Kodėl tavęs tenai nebuvo, kai mes bandėm atgaivinti paskendusį vaiką?..", jis tau atsakys: „Kaip aš galėjau ten būti, kai kitur gydžiau senuką?"

Ir iš tikrųjų jis gydė senuką.

Ir kai kurio nors iš valstybės vyrų tu klausi: „Kodėl netarnavai čionai valstybei?", jis tau atsako: „Kaip aš būčiau galėjęs tarnauti valstybei, jei darbavausi kitur?.."

Ir iš tikrųjų jis darbavosi kitur.

Bet žinok, kad jei tu per žmonių veiksmus nematai augančio medžio, tai tik todėl, kad iš viso nėra sėklos, nes ji, nukreipdama reikiama kryptimi, būtų susiurbusi moters buvimą, gydytojo mostą, valstybės tarnautojo paslaugą. Ir per juos būtų užgimę tai, ką tu ketinai išauginti. Nes žmogui, kuris kaldina vinis vadovaudamasis vinių kaldinimo religija, veiksmas yra tas pats, nesvarbu kokią vinį jis nukaldina. Bet gali atsitikti, kad kalbama apie vinis laivui. Ir tau, kuris atsitrauki atgal, kad geriau matytum, tai yra gimimas, o ne sumaištis.

Nes būtis nėra nei vikri, nei nusilpusi, ir jos gali nežinoti tas, kurs iš jos atsiranda, jeigu nėra kalbos. Ji atsiskleidžia kiekviename pagal ypatingą jo kalbą.

Būtis nepraleidžia progų. Ji maitinasi, stato, atverčia. Kiekvienas gali jos nepažinti, nes išmano tik savo lygmens logiką. (Moteris žino tvarkaraštį, bet netrokšta būti namuose.)

Iš viso nebūna savaiminio nusilpimo, nes bet koks poelgis yra pateisinamas. Ar jis taurus, ar ne, priklauso nuo požiūrio. Būna nusilpimo būties atžvilgiu arba būties nusilpimo. Kiekvienas gali turėti taurių paskatų neprisidėdamas prie veiklos tam tikra kryptimi. Taurių ir logiškų. Bet būtis jo gana stipriai neįsiurbė. Taip atsitinka kitam, kuris, užuot kaldinęs vinis, kala akmenis. Jis išduoda burlaivį.

Neisiu pas tave, kad man pasakytum savo elgesio priežastis, nes tu neturi kalbos.

Arba, tiksliau sakant, yra kunigaikščio kalba, architektų, brigadininkų, vinių gamintojų, juodadarbių kalba.

Šitam žmogui tu užmoki už jo dirbinį. Tu jam užmoki gana brangiai, kad jis tau būtų dėkingas ne tiek už materialias paslaugas, kiek už pagarbų jo nuopelnų įvertinimą, nes neįmanoma įkainoti jo skulptūros arba rizikavimo gyvybe tokia kaina, kokią jis įvertintų kaip pernelyg didelę. Skulptūra verta vien todėl, kad ją perka.

Ir štai už pinigus tu nusipirkai ne tik skulptūrą, bet ir skulptoriaus dvasią.

Sveikas dalykas, kad tu vertini kaip pagirtina tai, kas skatina tave gyventi, nes toks triūsas – tai duona vaikams. Ir jis visai ne niekingas, nes virsta juoku. Taip šitas tarnauja tironui, bet tironas tarnauja vaikams. Taip sąmyšis įsivogė į žmogaus elgesį, ir tu negali aiškiai jo įvertinti.

Tu gali nuteisti tą vienintelį, išduodantį būtybę, kuri būtų galėjusi susiurbti jo poelgius ir priversti išsirinkti iš visų panašių žingsnių tą, kuris būtų kryptingas.

Taip žmogus spiginant saulei mūrija vieną akmenį prie kito. Už jį užmokama tokia kaina. Jis kainuoja tokį nuovargį. Ir jis teįžvelgia savanorišką auką mūrijant akmenis. Tu neturi jam priekaištauti, jei tai ne šventovės akmuo.

Tu įdiegei meilę šventovei, kad būtų susiurbta meilė akmenims mūryti.

Nes būtis siekia maitintis ir augti.

Ir tau reikia išvysti daug žmonių, kad ją pažintum. Ir įvairių. Tą patį galima pasakyti apie laivą iš jo vinių, burių ir lentų.

Būtis iš viso neprieinama protui. Jos prasmė – būti ir siekti. Ji tampa protu veiksmų lygmenyje. Bet ne iš karto. Antraip joks vaikas neišliktų, nes jis toks silpnas akistatoje su pasauliu. Nei kedras neatsilaikytų prieš dykumą. Kedras išauga priešindamasis dykumai, nes jis ją susiurbia.

Iš pradžių savo elgesio tu neparemi protu. Tu panaudoji savo protą, kad jis tarnautų tavo poelgiams. Nereikalauk iš savo priešininko, kad jis labiau už tave rodytų protą. Logiškas tėra baigtas kūrinys, kartą pasirodęs laike ir erdvėj. Bet kodėl tas pasirodymas yra toks, o ne kitoks? Kodėl vedė šitas vedlys, o ne kitas? Visados čia buvo atsitiktinumo poveikis. Bet kaip atsitiktinumai, užuot išsklaidę medį dulkėse, įtvirtina jį, besipriešinantį spaudimui?

Tu duodi pradžią tam, į ką įsižiūri, nes apibrėžęs būtį, paskatini ją rastis. Ir ji stengiasi maitintis, įsiamžinti ir augti. Ji pluša priversdama tapti savimi tai, kas yra kita. Tu žaviesi žmogaus turtingumu. Ir štai jis ima save vertinti kaip turtingą ir tuomet, kai galbūt apie turtus nė nesvajojo, pasineria į jų kaupimą. Nes jie tampa jam jo paties reikšme. Nenorėk pakeisti individo kuo nors kitu, kuo jis yra dabar. Nes, be jokios abejonės, galingos paskatos, kurioms jis negali pasipriešinti, verčia jį būti tokį, o ne kitokį. Bet jam būnant tokiam, tu gali jį pakeisti, nes žmogus yra iš sunkios substancijos, jis susideda iš visko.

Pasirenki iš jo tai, kas tau patinka. Ir nupieši piešinį tam, kad jis pasirodytų akivaizdus visiems ir sau pačiam. Ir jį pamatęs jis jį priims, nes priėmė jį išvakarėse nerodydamas aistros, bet prie to prisidėdamas. Ir tam dalykui išsipildžius, nes jis buvo atidžiai apžvelgtas, ir tapus juo pačiu, jis gyvens gyvenimą būtybių, besistengiančių save įamžinti ir augti.

Nes anas atiduoda vergų šeimininkui dalį darbo ir dalį atsisa-

kymo dirbti. Toks yra gyvenimas, nes jis būtų galėjęs dirbti daugiau ar mažiau. Jei nori, kad viena dalis prarytų kitą, kad darbas prarytų atsisakymą dirbti, tu žmogui pasakysi: „Tu, kuris prisiimi šį darbą nepaisydamas kartėlio, nes tik šiame darbe randi savo orumą ir savo kūrybos pratybas, tu teisus, nes privalai kurti ten, kur galima kurti. Ir nieko neverti apgailestavimai, kad šeimininkas visai ne kitas. Jis yra, kaip ir laikas, kai tu gimei. Arba kalnas tavo krašte..."

Ir tu niekada nenorėjai, kad jis dirbtų daugiau, tu neišpūtei ginčo su pačiu savimi. Bet tu jam pasiūlei tiesą, kuri sutaikė abi jo dalis būtyje, kuri jį domino. Tasai eis, augs, ir žmogus imsis darbo.

Arba tu nori pamatyti, kaip atsisakymo dirbti dalis praryja darbo dalį. Ir tu jam pasakysi:

„Tu esi tasai, kuris, nepaisydamas botago ir šantažavimo duona, suteiki norimam darbui tik neišvengiamą dalį, o to nepadaręs mirtum. Kiek drąsos tavo elgesy! Ir koks tu teisus, nes jei nori, kad šeimininkas būtų pažeidžiamas, tu neturi kitokios priemonės, kaip tik iš anksto tikėti esąs nugalėtojas. Ir tai, kad tu nesutinki duoti, tavo širdis yra išgelbėta. Ir logika nevaldo kūrybos".

Ir tu iš jo nereikalavai, kad jis dirbtų mažiau, tu neišpūtei jo ginčo su savimi pačiu. Bet tu pasiūlei jam tiesą, kuri sutelkė du jo požiūrius į būtį, kuri jį domino. Šitas eis, augs, ir žmogus nukryps į maištą.

Todėl aš neturiu jokių priešų. Prieše įžvelgiau draugą. Ir jis juo tampa.

Aš surenku visus gabalus. Neprivalau gabalų keisti. Bet aš juos surišu panaudodamas kitą kalbą. Ir ta pati būtybė elgsis skirtingai.

Viską, ką tu atneši iš savo medžiagų, aš pavadinsiu tikru. Ir pasakysiu, kad apgailėtinas yra jų sudaromas vaizdas. Ir jei mano vaizdas juos susiurbs geriau ir jei jis plėtosis pagal mano norą, tu būsi mano.

Todėl aš tvirtinu, kad tu esi teisus statydamas sieną, apjuosiančią šaltinius. Bet štai yra kitų šaltinių, kurių toji siena neapjuosia. Ir tavo esybei būdinga tai, kad tu išgriauni savo sieną, kad ją atstatytum. Bet tu ją atstatai remdamasis manimi, ir aš tampu sėkla tavo įtvirtinimų viduje.

CLXX

Aš smerkiu tavo tuštybę, bet ne tavo pasididžiavimą, nes jei tu šoki geriau už kitą, kodėl save peiktum žemindamasis prieš tą, kuris šoka prastai? Yra tokia pasididžiavimo forma, kuri yra meilė gerai sušoktam šokiui.

Bet meilė šokiui visai ne meilė tau pačiam šokančiam. Tu, bet ne kūrinys, kuris tavimi puikuojasi, gauni savo prasmę iš kūrinio. O tu savęs niekados nebaigsi, nebent mirdamas. Viena tuščiagarbė pasitenkina savimi, paliauna ėjusi, kad pasigrožėtų ir pasinertų į savęs pačios garbinimą. Jinai neturi ko iš tavęs gauti, nebent tavo plojimą. Taigi mes paniekiname tokius norus, mes, amžinieji klajokliai, žygiuojantys Dievo link, nes niekas, kas mums priklauso, negali mūsų patenkinti.

Tuščiagarbė sustojo pati savyje patikėjusi, kad įgijo veidą anksčiau, nei sulaukusi mirties valandos. Todėl ji neįstengtų nei nieko gauti, nei ką nors duoti, lygiai taip kaip numirėliai.

Širdies nuolankumas visai nereikalauja, kad tu nusižemintum, jis reikalauja, kad atsivertum. Tai mainų raktas. Tik tuomet tu gali duoti ir gauti. Ir aš nesugebu atskirti vieno nuo kito žodžių, nurodančių tą patį kelią. Nuolankumas – tai paklusnumas Dievui, o ne žmonėms. Taip yra ir akmeniui, paklūstančiam ne akmenims, o šventovei. Kai tu tarnauji, tu tarnauji kūrybai. Motina nuolanki savo kūdikiui, o sodininkas – rožei.

Aš, karalius, nuėjęs nesivaržydamas paklusiu artojo mokymui. Ir būdamas jam dėkingas už tai, kad mane pamoko, aš atsidėkosiu nemanydamas, kad prarandu prestižą. Juk natūralu, kad arimo mokslas sklistų nuo artojo karaliaus link. Bet paniekindamas bet kokią tuštybę, aš iš viso nereikalausiu, kad jis manimi žavėtųsi, nes sprendimas eina nuo karaliaus artojo link.

per savo gyvenimą tu susitikai tą, kuri ėmė save vertinti kaip dievaitę. Ką ji gautų iš meilės? Viskas, net tavo džiaugsmas, ją vėlei išvysti, jai tampa pagarbinimu. Bet kuo pagarbinimas brangiau kainuoja, tuo jis vertingesnis; jai labiau patiktų tavo neviltis.

Ji praryja nesimaitindama. Ji užvaldo, kad sudegintų tave savo garbei. Ji panaši į krematoriumo krosnį. Ji praturtėja pasidavusi savo gobšumui bergždžiais laimikiais, įtikėjusi, kad savo džiaugsmą ras kaupdama. Bet jinai kaupia tik pelenus, nes tikrasis tavo dovanų panaudojimas buvo kelias, vedąs nuo vieno kito link, o ne grobis.

Todėl, kad ji įžvelgia patikimas garantijas, ji saugosis tau juos suteikti mainais. Nesant jausmų proveržių, kurie patenkintų tavo norus, jos apgaulingas santūrumas tau įteigs, kad bendravimas nereikalauja ženklų. Tai ženklas, nurodantis bejėgiškumą mylėti, o ne meilės aukštinimas. Skulptorius, jei paniekina molį, minko vėją. Jei tavo meilė niekina meilės ženklus prisidengdama tuo, kad siekia esmės, ji tėra žodžiai. Noriu, kad tu turėtum norų ir dovanų, ir paliudijimų. Ar įstengtum mylėti valdą, jei iš jos vieną po kito pašalintum malūną, bandą, namus kaip atliekamus, nes jie pernelyg ypatingi? Kaip ugdyti meilę, kuri yra veidas, įskaitytas atauduose, jei iš viso nėra ataudų, kur būtų galima rašyti?

Nes nebūna katedros be akmenų ceremonialo.

Ir nebūna meilės be ceremonialo siekiant meilės. Medžio esmę aš pasiekiu tik tada, kai jis iš lėto formavo žemę vadovaudamasis šaknų, kamieno ir šakų ceremonialu. Tuomet štai jis yra vientisas. Toks, o ne kitoks medis.

Bet šitoji niekina mainus, iš kurių ji užgimtų. Ji meilėje ieško tik daikto, kurį galima sugriebti. Ir tokia meilė visiškai bereikšmė.

Ji mano, kad meilė – tai dovana, kurią ji gali uždaryti savy. Jei tu ją myli, tai tik todėl, kad ji tave užvaldė. Ji uždaro tave savyje įsitikinusi, kad praturtėja. Taigi meilė visai ne lobis, kurį reikia sugriebti, o abipusiai įsipareigojimai. Ceremonialo vaisių priėmimas. Mainų kelio veidas.

Šitoji niekados neužgims, nes tu įstengtum gimti tik iš ryšių tinklo. Ji, sausos dvasios ir širdies sėkla, liks nesudygusi, neišnaudojusi savo galios. Ji susens paniurusi, paskendusi savo laimikių tuštybėje.

Nes tu negali nieko pasisavinti. Tu visai ne skrynia. Tu esi savos įvairovės mazgas. Taip pat būna šventovei, kuri yra akmenų prasmė.

Nusigręžk nuo jos. Tu nebeturi vilties nei jos pagražinti, nei praturtinti. Tavo deimantas jai pasidarė skeptru, karūna ir viešpatavimo ženklu. Kad gėrėtumeis, tebūtų tai papuošalas, reikia širdies nuolankumo. Ji visai nesižavėjo, ji pavydėjo. Žavėjimasis ruošia meilę, o pavydas – panieką. Ji paniekina dėl to, kurį pagaliau įgijo, visus kitus žemės deimantus. Ir tu būsi dar labiau ją atskyręs nuo pasaulio.

Tu būsi ją atskyręs nuo savęs paties tam deimantui netapus keliu, vedančiu nuo tavęs jos link nei nuo jos tavęs link, o tapus tavo vergijos duokle.

Todėl kiekvienas pagarbinimas padarys ją dar kietesnę ir vienišesnę.

Pasakyk jai:

„Žinoma, aš skubėjau tavęs link apimtas džiaugsmo su tavim susitikti. Aš perdaviau tau žinias. Patenkinau tavo norus. Man meilės švelnumas – pasirinkimas, aš norėjau, kad jį nukreiptum į mane patį. Aš tau suteikiau teisių tam, kad jausčiausi susaistytas. Man reikia šakų ir šaknų. Aš pasisiūliau norėdamas tau padėti. Taip yra ir su rožynu, kurį prižiūriu. Taigi paklūstu savo rožynui. Ir mano orumo niekas neužgauna dėl priedermių, kurias prisiimu. Ir aš esu atsakingas savo meilei.

Aš neišsigandau įsipareigodamas ir tapau prašytoju. Laisva valia pasisiūliau, nes niekas pasaulyje neturi persvaros. Bet tu apsirikai vertindama mano kvietimą, nes tame kvietime įžvelgei priklausomybę. Bet aš nebuvau priklausomas. Buvau dosnus.

Tu suskaičiavai mano žingsnius, žengtus tavęs link, semdamasi peno ne iš mano meilės, o iš mano meilės pagarbinimo. Tu apsirikai vertindama mano susirūpinimo reikšmę. Taigi aš nusigręšiu nuo tavęs, kad pagerbčiau tą vienintelę – nuolankią, apšviesiančią širdį. Aš padėsiu augti tai vienintelei, kurią man meilė

augins. Lygiai taip aš slaugysiu paliegėlį, kad jį pagydyčiau, o ne kad paglostyčiau jo savimeilę; man reikalingas kelias, o ne siena.

Tu siekei ne meilės, o kulto. Tu užtvėrei man kelią. Tu iškilai mano kelyje kaip dievaitė. Neturiu ką daryti iš to susitikimo. Nuėjau kitur.

Nesu stabas, kuriam reikia tarnauti, nei vergas, norintis tarnauti. Kiekvieną, kuris manęs pareikalaus, aš atstumsiu. Nesu užstatytas daiktas, ir niekas neturi teisės iš manęs reikalauti sumokėti už įsiskolinimą. Taip pat ir aš neturiu teisių į kitą asmenį; iš tos, kuri mane myli, aš visados imu.

Iš ko tu mane nusipirkai, kad reikalautum šitos nuosavybės? Aš nesu tavo asilas. Galbūt esu dėkingas Dievui, kad lieku ištikimas tau. Ne, ne tau.

Taip yra ir su valstybe, kai kareivis jai dėkingas už gyvybę. Tai skola ne valstybei, o Dievui. Jis sako, kad žmogus turi turėti prasmę. Taigi to žmogaus prasmė – būti valstybės kareiviu.

Taip yra su sargybiniais, kurie privalo mane pagerbti. Aš reikalauju garbinimo, bet iš jo nieko nepasilieku pats sau. Per mano asmenį sargybiniai gauna pareigas. Esu sargybinių pareigų mazgas.

Tas pat yra su meile.

Bet jeigu aš susitiksiu tą, kuri rausta ir mikčioja ir kuriai reikia dovanų, kad išmoktų šypsotis, nes jos jai yra jūros vėjas, o ne grobis, tuomet aš virsiu keliu, kuris išves ją į laisvę.

Nepradėsiu nei žemintis, nei žeminti jos meilėje. Apsupdamas ją, būsiu tarytum erdvė, o joje – kaip laikas. Aš jai tarsiu: „Neskubėk manęs pažinti, manyje nėra nieko, ką būtų galima sugriebti. Esu erdvė ir laikas, kur galima tapti".

Jei aš jai reikalingas, kaip sėklai reikalinga žemė, kad ji taptų medžiu, nepradėsiu jos sloginti savo savikliova.

Juolab jos negarbinsiu dėl jos pačios. Aš ją žiauriai sudraskysiu meilės nagais. Mano meilė jai bus erelis galingais sparnais. Ir jinai ras visai ne mane, o per mane – slėnius, kalnus, žvaigždes, dievus.

Kalba sukasi visai ne apie mane. Esu tiktai tasai, kuris perteikia. Kalba sukasi visai ne apie tave: tu esi tik takas, vedantis pievų link dienai pabudus. Kalba sukasi visai ne apie mus: kartu mes esame kelias Dievui, kuris akimirką pasiskolina mūsų kartą ir ją sudėvi.

CLXXI

Neapykanta ne neteisybei, nes ji yra ėjimo akimirka ir ji tampa teisinga.

Neapykanta ne nelygybei, nes ji yra matoma arba nematoma hierarchija.

Neapykanta ne gyvenimo paniekai, nes jei tu pasiduodi didesniam už save patį, tavo gyvybės dovana virsta mainais.

Neapykanta, nukreipta į nuolatinę savivalę, griaunanti pačią gyvenimo prasmę, kuri yra netgi tavo mainų objekto pratęsimas.

CLXXII

Dabartyje tu įskaitysi būtybę, kuria tampi. Tu ją išsakysi. Ji tau suteiks prasmę žmonėms ir jų poelgiams. Ji nieko nepareikalaus dabar – vien tik tai, ką jie duoda ir davė vakar. Nei daugiau drąsos, nei mažiau, nei daugiau pasiaukojimo, nei mažiau. Nėra nė kalbos, kad tu apie tai pamokslautum ar skatintum nusiminti dėl pačių savęs, ar nieko iš pradžių nekeisti juose pačiuose. Kalba sukasi tik apie tai, kaip tu juos išsakysi, nes iš jų gabalų tu gali pastatyti tokį statinį, kokio trokšti. O jie trokšta išsakymo neišmanydami, ką daryti iš savo gabalų.

Kiekvieno, kurį išsakai, tu esi šeimininkas, nes valdai tą, kuris ieško objekto, kai neranda kelio ar išeities, nes dvasia viešpatauja žmogui.

Tu juos vertini ne kaip teisėjas, o kaip valdantis Dievas. Tu randi jiems vietą ir paskatini juos tapti. Visa kita klostysis savaime, nes tu įtvirtinai būtybę. Nuo šiolei ji maitinsis ir pavers savimi likusį pasaulį.

CLXXIII

Nebuvo nieko – tik valtis, pasiklydusi toliuose ramioje jūroje.

Be abejonės, Viešpatie, yra kitas mastelis, iš kur žiūrint žvejys savo valtyje man pasirodytų kaip uolumo liepsna arba pykčio mazgas, traukiantis iš vandens meilės duoną žmonai ir vaikams arba badmečio užmokestį. Arba man pasirodytų jį užplūdusi ir jį deginanti liga, nuo kurios jis miršta.

Žmogaus menkystė? Kur čia įžvelgi menkystę? Tu neišmatuoji žmogaus dydžio su matininko grandine. Kaip tik priešingai, kai aš įlipu į valtį, viskas įgyja begalinius mastus.

Tau užtenka, Viešpatie, kad pažinčiau save, mesti į mane skausmo inkarą. Tu timpteli virvę, ir aš pabundu.

Galbūt valtyje esantis žmogus yra pajungtas neteisybei? Reginys toks, koks buvo. Ta pati valtis. Tie patys ramūs vandenys. Tas pats dienos tingulys.

Ką gausiu iš žmonių, jei nepasidarysiu jiems nuolankus?

Viešpatie, pririšk mane prie medžio, kuriam priklausau. Aš būsiu niekas, jei liksiu vienas. Leisk kitiems atsiremti į mane. Leisk man atsiremti į kitą. Tegu tavo hierarchija mane varžo. Čionai esu išsekęs ir laikinas.

Man reikia būti.

CLXXIV

Aš tau kalbėjau apie kepėją, kuris minko tešlą duonai ir, kol toji jam pasiduoda, nieko neatsiranda. Bet štai ateina valanda, kai tešla užsimezga, kaip jie sako. Ir rankos aptinka jėgos linijas ir įtampą, ir beformės masės pasipriešinimą. Ir duonos tešloje išsirutulioja šaknų raumenys. Duona užvaldo tešlą kaip medis žemę.

Tu pergalvoji savo problemas, ir niekas nepasirodo. Eini nuo vieno prie kito sprendimo, nes nėra tokio, kuris tave tenkintų. Esi nelaimingas negalėdamas veikti, nes jaudina vien tik ėjimas. Ir štai tave apima pasišlykštėjimas, nes tu pasijunti išbarstytas ir suskaldytas. Ir tuomet tu atsigręži manęsp, kad išspręsčiau tavo ginčus. Ir, žinoma, aš galiu juos išspręsti pasirinkdamas vieną

sprendimą ir jį priešpriešindamas kitam. Jei tu štai tampi savo nugalėtojo belaisviu, man būtų leistina tau pasakyti: „Jei tu tapai paprastesniu pasirinkdamas vieną dalį ir ją priešpriešindamas kitai, žinoma, tu jau esi pasirengęs veikti, bet tu randi fanatiko arba termito ramybę, arba bailio ramybę, nes drąsa – tai ne pasišalinimas smūgiuojant tiems, kurie neša kitokias tiesas.

Žinoma, tavo kančia verčia tave išsiveržti iš tavo kančios aplinkybių. Bet tau reikia priimti savo kančią, kad būtum paskatintas kopti į viršų. Taip būna ir su paprastu skausmu, kurį sukelia sergantis kūno narys. Jis verčia tave gydytis ir atstumti puvėsius.

Bet toks žmogus, kurį kamuoja organų skausmai, verčiau juos amputuoja, nei griebiasi vaistų, ir aš nevadinu jo drąsiu, vadinu pamišėliu arba bailiu. Aš nenoriu amputuoti žmogaus organų, aš noriu jį pagydyti".

Todėl užlipęs ant kalno ir taip pakildamas virš miesto, aš kreipiausi į Dievą tokia malda:

„Jie tenai, Viešpatie, reikalaujantys iš manęs savo reikšmės. Jie laukia savo tiesos iš manęs, Viešpatie, bet ji iki galo dar nesuformuota. Apšviesk mane. Aš minkau duonos tešlą, kad rastųsi šaknys. Bet niekas neužsimezga ir mane kamuoja nešvari bemiegių naktų sąžinė. Bet aš pažįstu vaisiaus tingulį, nes bet kokia kūryba iš pradžių būna pasinėrusi laike, kad išsipildytų.

Jie man atneša netvarkingus savo pageidavimus, troškimus, poreikius. Jie juos sukrauna į krūvą mano statybų aikštelėje tarytum medžiagas, iš kurių aš tikiuosi sukurti visumą, kad juos sugertų šventovė arba laivas.

Bet aš tikrai neaukosiu vienų poreikių dėl poreikių kitų, vienų didybės – dėl kitų didybės. Vienų ramybės – dėl kitų ramybės. Aš juos pajungsiu vienus kitiems tam, kad jie taptų šventove arba laivu.

Nes man pasirodė, kad pajungti – tai gauti ir rasti vietą. Aš pajungiu akmenį šventovei ir jis nesimėto statybos aikštelėje. Ir nėra vinies, kurios nepanaudočiau laivui.

Visai neketinu kurti termityno ramybės, griebdamasis tuščio pasirinkimo ir budelių, ir kalėjimų, nepaisant to, kad pagaliau stotų ramybė, nes žmogus, išugdytas termityno, taptų priklausomas nuo termityno. Bet man visai nerūpi įamžinti rūšį, jei ji ne-

perteikia savo sankaupų. Žinoma, taurė labiausiai reikalinga, bet jos kainą nustato likeris.

Juolab nepradėsiu taikyti, nes taikyti – tai pasitenkinti bjaurastimi drungno mišinio, kuriame susitaikė lediniai ir deginantys gėrimai. O aš noriu išgelbėti žmones išsaugodamas jų skonį, nes visa tai, ko jie ieško, yra pageidaujama, visos jų tiesos akivaizdžios, nes aš privalau sukurti vaizdą, kuris juos sutrauktų. Nes bendras lentų pjovėjų ir vinių dirbėjų tiesų matas yra laivas.

Bet ateis valanda, Viešpatie, kai Tu pasigailėsi manęs, draskomo prieštaravimų, iš kurių aš nieko neatsisakiau, nes stengiuos pasiekti giedrą, kuri spinduliuoja susiurbtiems ginčams, o ne šalininko ramybės, kurią sudaro meilė, iš dalies neapykanta.

Aš pasiduodu pykčiui, Viešpatie, tik todėl, kad dar ne viską supratau. Kai aš kišu žmones į kalėjimą ar baudžiu juos mirtim, tai tik todėl, kad nesugebėjau apsaugoti, nes tasai, kurs susikuria trapią tiesą rinkdamasis laisvę, o ne suvaržymus, arba pasirinkdamas suvaržymus, o ne laisvę, neįstengdamas įveikti tuščios kalbos, kurios žodžiai vieni kitiems rodo liežuvį, tasai jaučia, kaip jis kunkuliuoja pykčiu, kai kas nors ketina jam prieštarauti. Jei tu garsiai rėki, tai todėl, kad tavo kalba nepatenkinama ir tu stengiesi nuslopinti kitų balsus. Bet kuo gi, Viešpatie, aš galėčiau piktintis, jei užkopiau į tavo kalną ir išvydau, kaip dirbamas darbas, nusveriantis laikinus žodžius? Tąjį, kuris ateis pas mane, aš priimsiu. Tąjį, kuris bruzdės prieš mane, aš suprasiu kartu su jo klaida ir jį švelniai užkalbinsiu, kad sugrįžtų. Ir niekas iš to skausmo nepavirs nuolaida, pataikavimu ar raginimu pritarti, o bus tik taip, kad per skausmą aš aiškiausiai įskaitysiu jo troškimo patetiką. Paversdamas jį maniškiu, nes jį taip pat susiurbiau. Pyktis neapakina, jis atsiranda būnant aklam. Tu piktiniesi tąja, kuri rodo pagiežą. Bet ji tau praskleidžia savo suknelę, tu išvysti vėžį ir jai atleidi. Kodėl turėtum piktintis neviltimi?

Ramybė, apie kurią mąstau, pasiekiama per kančią. Aš susitaikau su bemiegių naktų žiaurumu, nes esu kelyje į tave, kuris esi išsakytas, esu klausimų dingimas ir tyla. Esu lėtas medis, bet esu medis. Ir tavo padedamas aš susiurbsiu žemės syvus.

Ak, Viešpatie, aš puikiai perpratau, kad dvasia viešpatauja protui, nes protas tyrinėja medžiagas, bet vienintelė dvasia regi laivą. Ir jei aš pastačiau laivą, jie man paskolins savo protus, kad aprengtų, iškaltų, sutvirtintų, įrodytų veidą, kurį būsiu sukūręs.

Kodėl gi jie turėtų mane atstumti? Aš nedariau nieko, kad iš jų pasityčiočiau, bet aš juos išlaisvinau – kiekvieną savo meilėje.

Ir kodėl lentų pjovėjas turėtų pjauti mažiau, jei lenta yra skirta laivui?

Štai net patys abejingiėji, kurie nė nebuvo gavę vietos, atsivers patraukti jūros, nes kiekviena būtybė stengiasi atversti savęsp ir susiurbti tai, kas yra aplinkui.

Ir kas gebėtų numatyti žmones, jei jis nesugeba padėti laivui? Juk medžiagos nieko nepasako apie savo veiksmus. Jos iš viso neužgimė, jei neužgimė būtybėje. Bet tik kartą surinkti akmenys gali paveikti žmogaus širdį atvira tylos jūra. Kai žemę susiurbia kedro sėkla, aš sugebu numatyti, kaip ji elgsis. Ir jei aš pažinau architektą, jei žinau, kokios medžiagos yra statybos aikštelėje, aš žinau, kur nukreiptos jo pastangos ir kad jie priplauks tolimų salų krantus".

CLXXV

Noriu, kad tu būtum pastovus ir turėtum tvirtus pagrindus. Noriu, kad būtum ištikimas, pirmiausia ištikimas pats sau. Tu neturi ko laukti iš išdavystės, nes mazgai, kurie tave valdys, išjudins, suteiks tau prasmę ir šviesą, susimezga per ilgą laiką. Taip yra su šventovės akmenimis. Aš jų neišmėtau kas dieną netvarkingai, kad apgraibom ieškočiau geresnių šventovių. Jei tu parduodi savo valdą pasirinkdamas kitą, iš pažiūros galbūt geresnę, tu prarandi kai ką iš savo esybės, ko jau neberasi. Ir kodėl tu nuobodžiauji naujuose savo namuose? Jie daug patogesni, sudarantys palankesnes sąlygas tam, ko ilgėjaisi, paskendęs anų namų skurde. Tavo šulinys vargino tavo ranką ir tu svajojai apie šaltinį. Štai tavo šaltinis. Bet nuo šiolei tu pristingi girgždančio skridinio ir vandens, ištraukto iš žemės gelmių, kuris raibuliavo atsidūręs saulėje.

Ir tai visiškai nereiškia, jog aš netrokštu, kad tu koptum į kalną, save lavintum, ugdytum ir kiekvieną valandą norėtum eiti į

priekį. Bet kitas dalykas yra fontanas, kuriuo tu papuoši savo namus – tai tavo rankų pergalė ir tavo įsitaisymas kito kiaukute, nes kitas dalykas yra tavo nuolatiniai pasiekimai einant ta pačia kryptimi, kaip antai šventovės praturtinimas; tokie pasiekimai yra augimas medžio, kuris suveši paklusdamas savo galioms, ir visai kas kita tavo persikraustymas be meilės.

Aš nepasitikiu tavimi, kai tu nutrauki ryšius, nes taip rizikuoji pačiu brangiausiu savo turtu – ne daiktais, o jų prasme.

Visados atpažindavau ją kaip atpažįstu nuliūdusius emigrantus.

Aš prašau, kad atvertum dvasią, nes tau iškyla grėsmė likti apgautam žodžių. Toks žmogus susikūrė savo prasmę iš kelionių. Ir eina nuo vienos sustojimo vietos kitos link, ir aš nesakau, kad jis save nuskurdintų. Jo tęstinumas – tai kelionė. Bet kitas myli savo namus, nors juose niekados nebus laimingas. Jei aš kalbu apie sėslųjį, aš visai nekalbu apie tą, kuris pirmiausia myli savo namus. Kalbu apie tą, kuris jų nebemyli ir jų nemato, nes tavo namai taip pat amžina pergalė, tai gerai išmano tavo žmona, kuri juos apkuopia ir atnaujina dienai išaušus.

Taigi duosiu tau pamokų apie išdavystę, nes tu esi ryšių mazgas ir niekas kitas. Ir tu gyveni savo saitais. Tavo saitai egzistuoja tavo dėka. Šventovė egzistuoja kiekvienu akmeniu. Tu šitai išimi, ir šventovė sugriūva. Tu priklausai šventovei, valdai, valstybei. Jie esti tavo dėka. Ir visai ne tau spręsti, kaip sprendžia atėjusieji apie tai, kam tu priklausai. Kai tu vertini, vertini pats save. Tai tavo našta, bet ir tavo išaukštinimas.

Nes aš niekinu tą, kuris sūnui nusidėjus šmeižia jį, nes jo sūnus kilęs iš jo. Svarbu, kad jis jį išbartų ir jį nubaustų bausdamas pats save, jei jį myli, ir kad jam įkaltų savo tiesas, o neitų iš namų į namus juo skųsdamasis, nes tuomet, jei jis išsižadės savo sūnaus, jis jau nebebus tėvas ir taip patirs ramybę, kurios esmė – būti menkesniam ir kuri panaši į mirusiųjų poilsį. Man visados atrodė skurdūs tie, kurie nebežinojo, su kuo jie solidarūs. Ir visados pastebėdavau, kad jie ieškojo religijos, grupės, prasmės ir rinkdavo aukas, kad būtų priimti. Bet jie susitikdavo tik priėmimo vaiduoklį. Tikrasis priėmimas būna tik šaknyse, nes tu reikalauji,

kad būtum kaip reikiant pasodintas, svarus teisėmis bei priedermėmis, ir atsakingas. Bet gyvenime tu nepaimi žmogaus pareigų tarytum mūrininko nešulio statybos aikštelėse vergų šeimininkui paliepus. Tu lieki tuščias, jei pasidarai perbėgėlis.

Man patinka tėvas, kuris sūnui įpuolus į nuodėmę pats sau priskiria nešlovę, pasineria į liūdesį ir atgailauja, nes jo sūnus yra jo. Bet būdamas susijęs su sūnumi ir jo veikiamas, jis pats jį paveiks, nes aš nežinau tokio kelio, kuris teturi vieną kryptį. Jei tu atsisakai prisiimti atsakomybę už pralaimėjimus, tu nebūsi atsakingas ir už pergales.

Jei tu ją myli, moterį iš savo namų, kuri yra tavo žmona, ir jeigu ji nusidės, tu nebėgsi įsimaišyti į minią, kad ją teistum, nes ji priklauso tau, ir iš pradžių tu pats save nuteisi, nes esi už ją atsakingas. Tavo šalis patyrė krachą? Reikalauju, kad tu pats save teistum, nes tu jai priklausai.

Žinoma, tave aplankys svetimšaliai liudytojai, kurių akivaizdoje tau teks raudonuoti. Ir norėdamas apsivalyti nuo gėdos, tu atsisakysi jos kalčių. Bet tau reikia ko nors, su kuo būtum solidarus. Solidarus su tais, kurie apspjaudė tavo namus? Jie pasielgė teisingai, pasakysi tu. Galbūt. Bet aš noriu, kad tu priklausytum savo namams. Tu atsiribosi nuo tų, kurie spjaudė. Tu pats neprivalai spjaudyti. Tu sugrįši į savo namus, kad paklaustum: „Gėda, ar pasakysi, kodėl esu toks bjaurus jumyse?" Nes jei jie paveiks tave ir užtrauks tau gėdą ir tu su tuo susitaikysi, tuomet tu gali juos paveikti ir juos pagražinti. Ir tu pagražinsi pats save.

Tavo atsisakymas apspjaudyti – visai ne kalčių pridengimas, tai pasidalijimas kalte, kad ji būtų apvalyta.

Tie, kurie atsimeta, patys kursto svetimtaučius: „Pažvelkite į puvėsius, jie sklinda visai ne iš manęs..." Bet nėra nieko, su kuo jie būtų solidarūs. Jie tau tvirtina, kad yra solidarūs su žmonėmis arba su dorybėmis, arba su Dievu. Bet tai tėra tušti žodžiai, jei jie nereiškia ryšių mazgų. Ir Dievas nusileidžia iki namo, kad taptų namu. Ir nuolankiajam, kuris uždeginėja žvakes, Dievas – tai pareiga jas uždegti. Ir tam, kuris solidarizuojasi su žmonėmis. Žmogus visai ne paprastas jo žodyno žodis, žmogus – tai tie, už kuriuos jis atsakingas. Per daug lengva ištrūkti į laisvę ir labiau mylėti Dievą nei žvakių uždegimą. Bet aš visai nepažįstu žmogaus,

aš pažįstu žmones. Nepažįstu laisvės, bet pažįstu laisvus žmones. Nepažįstu laimės, bet pažįstu laimingus žmones. Nepažįstu grožio, bet pažįstu gražius daiktus. Nepažįstu Dievo, bet pažįstu žvakių uolumą. Ir tie, kurie vaikosi esmės kitaip negu gimimo, teatskleidžia savo tuštybę ir savo širdžių tuštumą. Ir jie nei gyvens, nei mirs, nes žmogus nei miršta, nei gyvena žodžiais.

Taigi tasai, kuris teisia, ir, nebūdamas su niekuo solidarus, yra pats sau teisėjas; tu atsitrenki į jo tuštybę tarytum į sieną, nes kalbama apie jo paveikslą, o ne apie jo meilę. Visai nekalbama apie jį kaip apie ryšį, bet kalbama apie jį kaip apie matomą objektą. Ir tai beprasmiška.

Taigi jeigu žmonės iš tavo namų, iš tavo valdos ar iš tavo valstybės daro tau gėdą, tu apgaulingai tvirtinsi, kad skelbiesi esąs švarus norėdamas juos apvalyti, nes esi iš jų tarpo. Bet tu jiems jau nepriklausai, susidūręs su liudytojais, tu reabilituoji tik pats save, nes tau pagrįstai sakys: „Jei jie tokie kaip ir tu, kodėl jų nėra čia su tavimi, kodėl jie nespjaudo?.." Tu dar giliau nugramzdini juos į jų gėdą, o pats minti jų vargu.

Žinoma, tūlas gali pasipiktinti savo namų, valdos, valstybės niekingumu, ydomis, gėda ir iš jų išsivaduoti ieškodamas garbės. Ir jis yra ženklas, nes jis yra jų, saviškių, garbė. Kažkas, kas gyva saviškių garbėj, siunčia jį. Jis yra ženklas, kad kiti siekia iškilti į šviesą. Bet tai labai pavojingas sumanymas, nes jam reikia daugiau drąsos negu mirties akivaizdoje. Jis susidurs su pasirengusiais liudytojais, kurie jam sakys: „Tu taip pat priklausai tiems puvėsiams!" Ir jei jis save gerbs, atsakys: „Taip, bet aš iš jų ištrūkau". O teisėjai tars: „Tie, kurie švarūs, štai jie ištrūksta! Tie, kurie pasilieka, – puvėsiai". Ir jie tave pagirs, bet tik tave vieną. Ne taviškius tavo asmenyje. Tu susikursi savo šlovę iš kitų šlovės. Bet tu būsi vienišas – tarytum garbėtroška arba numirėlis.

Jei tu išvyksti, tavyje glūdi pavojingas pranešimas, nes tu esi jų garbės ženklas, nes tu kankinaisi. Ir štai tu juos atskiri nuo savęs.

Tu teturi viltį likti ištikimas tik paaukodamas savo paveikslo tuštybę. Tu pasakysi: „Galvoju kaip ir jie", ir nieko neišskirsi. Ir būsi paniekintas.

Bet toji panieka tau bus nė motais, nes tu esi to kūno dalis. Ir tu paveiksi tą kūną. Ir tu jam perduosi savo paties polinkį. Ir savo garbę įgysi iš jų garbės, nes daugiau nėra ko tikėtis.

Jei tau pagrįstai gėda, nerodyk savęs. Nekalbėk. Graužk savo gėdą. Nuostabus yra nevirškinimas, kuris privers tave apsikuopti savo namuos, nes tai padaryti gali tik tu. Bet ano žmogaus serga kūno nariai; taigi jis nusipjauna keturias galūnes. Tai pamišėlis. Tu gali nuėjęs mirti, kad priverstum, jog per tave būtų gerbiami taviškiai, o ne jų išsižadėti, nes tuomet išsižadi pats savęs.

Geras ir blogas tavo medis. Ne visi vaisiai tau patinka. Bet būna ir gražių. Pernelyg lengva pasigirti gražiais išsižadant kitokių, nes jie yra įvairūs to paties medžio pavidalai. Pernelyg lengva pasirinkti šakas. Ir išsižadėti kitų šakų. Didžiuokis tuo, kas gražu. Ir jei blogis paima viršų, tylėk. Tavo pareiga grįžti į kamieną ir pasakyti: „Ką privalau daryti, kad pagydyčiau šitą kamieną?"

To, kuris emigruoja širdimi, tauta išsižada, o jis išsižadės savo tautos. Tai yra neišvengiama. Tu pasirinkai kitus teisėjus. Taigi reikia, kad taptum jų. Bet tai ne dirva, todėl tu mirsi.

Tai tavo esmė kelia skausmą. Tavo klaida ta, kad tu atskiri. Nėra nieko, ką galėtum atstumti. Tau čia blogai. Bet tai kyla iš tavęs paties.

Aš išsižadu to, kuris išsižada savo žmonos arba savo miesto, arba savo šalies. Esi jais nepatenkintas? Tu – sudėtinė jų dalis. Juose esi tai, kas spaudžia siekdamas gėrio. Tu privalai patraukti likusiuosius, o ne teisti juos.

Nes būna du nuosprendžiai. Nuosprendis, kurį tu skiri pats sau. Ir nuosprendis tau.

Nes reikalas visai ne tas, kaip pastatyti termityną. Jei išsižadi vienų namų, tu išsižadi visų. Jei išsižadi vienos moters, išsižadi meilės. Tu pamesi moterį, bet tu niekada nebeatrasi meilės.

CLXXVI

Tačiau, man sakai, tu mane bari už dalykus, bet būna dalykų,

kurie mane augina. Ir už garbės troškimą, bet būna tokių garbės apraiškų, kurios mane išaukština. Ir čia glūdi paslaptis, nes būna tokia garbė, kuri menkina.

Tai todėl, kad nėra nei daiktų, nei garbės, nei užstatų. Jie įgyja vertę nušviesti tavo civilizacijos. Pirmiausia jie yra sudėtinė struktūros dalis. Ir jie praturtina. Ir jei būna, kad tu tarnauji tai pačiai, tu praturtėji. Taip yra su komanda, jei tai tikra komanda. Vienas iš komandos laimėjo prizą, ir kiekvienas iš komandos savo širdyje jaučiasi praturtėjęs. Ir tasai, kuris gavo prizą, didžiuojasi komanda ir rausdamas pasirodo pasikišęs po pažastimi prizą, bet jei nėra komandos, jeigu yra tik jos narių suma, prizas bus reikšmingas tik tam, kuris jį gauna. Ir jis ims niekinti kitus dėl to, kad jie jo negavo. O kiekvienas kitas pavydės ir nekęs to, kuris laimėjo prizą, nes visi liko nuvilti. Taip tie patys prizai yra taurinantys objektai pirmiesiems, o žeminantys – antriesiems, nes tau palankias sąlygas sudaro tik tai, kas tiesia tavo mainų kelius.

Taip būna jauniems leitenantams, kurie svajoja mirti už tėvynę, jei aš juos pakelsiu į kapitonus. Štai jie apimti pasididžiavimo, bet kur tu įžvelgi bent ką, kas juos menkina? Aš juos padariau veiksmingesnius, labiau pasiaukojamus. Ir juos taurindamas aš taurinu tai, kas yra didesnis už juos pačius. Taip yra vadui, kuris geriau tarnaus laivui. Ir tą dieną, kai aš jį paskyriau, jis svaigsta pats ir apsvaigina kapitonus. Taip yra moteriai, laimingai, kad ji graži, dėl vyro, kurį nužeria spinduliais. Štai deimantas ją puošia. Ir jis puošia meilę.

Anas myli savo namus. Jie kuklūs. Bet jis jiems plušėjo ir juos saugojo. Tačiau jiems stinga kokio nors brangios vilnos kilimo ar sidabrinio ąsočio, kuris skirtas gerti arbatą šalia mylimosios prieš mylintis. Ir štai vieną vakarą, ilgai plušėjęs, nemiegojęs ir kamavęsis, jis užėjo pas pirklį ir išsirinko patį gražiausią kilimą, patį gražiausią ąsotį, kaip pasirenkamas kulto objektas. Ir štai jis sugrįžta išraudęs iš pasididžiavimo, nes šį vakarą gyvens tikruose namuose. Ir jis pasikviečia visus savo draugus išgerti, kad būtų džiaugsmingai sutiktas ąsotis. Ir jis šneka per visą pokylį ir aš įžvelgiu tik tai, kas mane jaudina, nes, žinoma, žmogus išaugo ir savo namams paaukos daugiau, nes jie gražesni.

Bet jei nėra valstybės, kuriai tu tarnauji, jei pagarba, daiktas ar

garbė skirti tau, tuomet atsitinka taip, tarytum jie būtų išmesti į tuščią šulinį. Ir štai tave apninka vis didesnis godulys, nes tu vis mažiau ir mažiau malšini alkį ir troškulį. Ir tu visai nesupranti kartėlio, kuris apima tave vakare dėl tuštumo daiktų, kurių taip troškai. Turtų tuštybė, sakai tu, tuštybė!..

Ir kiekvienas, kuris šitaip šaukia, taip daro todėl, kad stengėsi patarnauti pats sau. Ir, savaime suprantama, jis savęs neatrado.

CLXXVII

Nes aš tau prabilsiu, ir tu iš manęs gausi ženklą. Ir aš tau sugrąžinsiu tavo dievus. Kai kurie įtikėjo angelais, demonais, genijais. Ir užteko, kad jie būtų suvokti, kad pradėtų veikti. Lygiai taip pat, kai nuo tos akimirkos, kai tu jį suformulavai, tavo gailestingumas ima užvaldyti žmonių širdis. Tu turėjai šaltinį. Ne vien tik rentinio akmenis, nuzulintus kartų, ne tik čiurlenantį vandenį, ne tik vandens atsargas, supiltas į statinę tarytum vaisius pintinėje (ir tavo jaučiai traukia girdyklos link atsigerti pasemto vandens), ne tik vandenį ir vandens čiurlenimą, ir vandens saugyklos tylą, ir vėsą vandens, nenustygstančio tavo rieškutėse, ir ne tik vandenį gaubiančią naktį, virpančią žvaigždėmis, ir ne tik vandenį, malonų gerklei, bet ir šaltinio dievą tam, kad jis būtų su juo susivienijęs, ir išdalydamas jį šitam akmeniui ir kitam tą rentinį ir tą vandentiekį, ir tą drėkinamąjį kanalą, ir tą lėtą jaučių eilę, tu jo neprarasi, nes svarbu, kad šaltiniai tau teiktų džiaugsmą.

O aš tais šaltiniais apgyvendinsiu tavo naktį. Užteks, kad tave jiems pažadinsiu, netgi jei jis kur nors toli. Taip elgdamasis, ar aš esu ne toks protingas kaip tas, kuris siūlo tau gryną deimantą arba aukso dirbinį, kurie juolab nevertingi naudoti, bet vertingi kaip pažadėta šventė ar šventės atminimas? Taip pat ir valdos šeimininkas (kuri jam šią akimirką visai nenaudinga), išeinąs pasivaikščioti į tuščią kaimo kelią, yra toks, o ne kitoks, ir didis širdimi dėl bandų ir tvartų, ir dar miegančių nuomininkų, ir migdolmedžių, kurie sukrauna žiedus, ir dėl būsimo sunkaus javų

derliaus, kurio šią akimirką jis dar nemato, bet už kurį jaučiasi esąs atsakingas. Ir visa tėra vien tik dieviško mazgo, kuris suriša daiktus ir sujungia valdą su Dievu, padarinys, Dievo, kuris juokiasi iš sienų ir jūrų. Noriu, kad tu būtum savo naktyje, net jei tau tenka mirti iš troškulio dykumoj arba ištraukti tavo gyvybės kraują atkasus iš po smėlio godų šulinį, noriu, kad tave aplankytų šaltinių dievas. Ir jei aš tau paprasčiausiai sakau, kad jie yra tarsi giedanti obelų, apelsinmedžių ir migdolmedžių, gyvenančių jais, širdis (ir tu matai, kaip jie miršta, kai šaltiniai nutyla), tuomet aš noriu, kad tu būtum praturtėjęs kaip mano kareivis, kurį matau ramų ir savimi pasitikintį beauštant dykumoje, kur aš ateinu atnešdamas sėjai sėklų, ir taip paprasčiausiai yra todėl, kad kažkur toli šią akimirką mylimoji, niekuo jam negalinti padėti, sakytum būtų mirusi, nes jos nėra, kad ji yra užmigusi, o jos balsas, jei būtų leista jį išgirsti, giedotų jo širdžiai.

Visai nenoriu, kad tu žudytum silpnus dievus, kurie mirs be triukšmo tarytum balandžiai, kurių išnarų tu nerandi, nes nieko nežinai apie jų mirtį. Visados bus vanduo ir rentinys, ir vandens teliūškavimas, ir alavinis snapelis, ir mozaika, o tu, kuris viską išvardiji norėdamas pažinti, nesužinosi, ką praradai, nes tu nieko nepraradai iš medžiagų sumos, išskyrus jų gyvastį.

Šito įrodymas yra tai, kad aš galiu tau atnešti tą žodį savo eilėraštyje tarytum dovaną. Galiu jį sujungti su kitais dievais, iš lėto sukurtais, nes tavo kaimas taip pat pasidaro vieningas, kai jis miega su šiaudų, sėklų ir įnagių atsargomis ir su menku noru nešulių, geidulių, pykčių, apgailestavimų, ir senutė, kuri greit mirs kaip sunokęs vaisius, apleidžiantis medį, kuriuo gyveno, ir vaikas, kuris greit užgims, ir padarytas nusikaltimas sudrumsčia jo substanciją tarsi liga, ir gaisras, jį ištikęs paskutiniaisiais metais, kurį tu prisimeni, nes teko gydyti padarytą žalą, ir namas, kuriame posėdžiauja orūs pareigūnai, vairuojantys savo kaimą tarytum laivą per laiko jūrą, nors jis tėra žvejų valtis, neturinti didingos skirties po žvaigždėm. Ir štai aš tau galiu ištarti: „...tavo kaimo šaltinis", ir taip pažadinti tavo širdį ir po truputį mokyti žygiuoti Dievop, nes vienintelis Dievas gali patenkinti tavo norus, nes eidamas nuo ženklų prie ženklų tu Jį pasieksi. Jisai, kuris leidžiasi įskaitomas per ataudus, Jisai knygos, kurios žodžius aš ištariau, prasmė, Ji-

sai išmintis, Jisai, kuris yra, Jisai, iš kurio tu viską gauni mainais, nes eidamas nuo vienos pakopos iki kitos Jis suriša medžiagas tam, kad išgautum jų reikšmę, Jisai Dievas, kaimų ir šaltinių globėjas.

Mano mylima tauta, tu praradai medų, kuris atsiranda ne iš daiktų, o iš daiktų prasmės, ir štai tave pagauna skubėjimas gyventi, bet tu neberandi gyvenimo kelio. Pažinojau sodininką, kuris mirdamas paliko savo sodą neprižiūrimą. Jis manęs klausė: „Kas apipjaustys mano medžius?.. Kas prisės gėlių?..“ Jis prašė dienų, kad galėtų užauginti sodą, nes turėjo gėlių sėklų, surūšiuotų sėklų talpyklėje, ir padargus žemei purenti sandėlyje, ir peilį medžiams atjauninti, kuris kabojo prie juosmens, bet tai nebuvo išmėtyti daiktai, kurie netarnavo jokiam kultui. Ir tas pat atsitinka su tavo atsargomis. Su tavo šiaudais, sėklomis ir tavo pavyduliavimais, ir apgailestavimais, ir tavo ginčais, ir tavo senutėmis jau prie mirties, ir šulinio rentiniu, ir tavo mozaika, ir tavo čiurlenančiu vandeniu, kurio neįstengei sutvirtinti naudodamas dievišką mazgą, kuris suriša daiktus ir vienintelis numalšina dvasios bei širdies troškulį paversdamas juos kaimu ir jo šaltiniu.

CLXXVIII

Visiškai jų nesiklausydamas, aš juos išgirdau. Vieni išmintingi, kiti neišmintingi. Tos, kurios darė pikta dėl pikto, nerasdavo jokio kitokio džiaugsmo, kaip tik įkaitusį savo veidą ir kažkokį nesuprantamą jausmą, panašų į judesį panteros, kuri puola letena norėdama apakinti.

Tame įžvelgiau kai ką iš vulkano ugnies, kuri yra nevaržoma galia. Bet iš tokios ugnies, kuri sukuria saulę. O iš saulės – gėlę. Kaip ir einant nuo padarinio prie padarinio, taip ir tavo rytmečio šypsena arba tavo artėjimas prie mylimosios yra visų svarbiausias dalykas, nes tau užtenka vieno poliaus, kad susitelktum ir nuo tos akimirkos pradėtum gimti.

Bet anosios tėra nudeginimas...

Ir tu tai puikiai matai iš medžio, kuris yra tariamas miegas ir nuosaikumas, ir lėtumas, ir aromatas, įsitvyrojęs aplink tarytum

karalija, nors jis ir gali tapti medžiaga parakui arba gaisrui, visam laikui išeikvojančiam jo galią. Iš tavęs ir iš tavo užgniaužtų pykčio protrūkių, iš pavyduliavimų, tavo suktybių ir iš tavo jausmų kaitros, kurie daro tokią sunkią atėjusią naktį, aš noriu išauginti romų medį. Aš nepuolu jo apkapoti. Lygiai kaip ir sėkla medyje išsaugo saulės spindulius, kurie būtų ištirpinę ledą ir ėmę švinkti kartu, taip ir aš išsaugau dvasinę sėklą, kuri išaugins tave su tavo paties apvalkalu, nieko neatstumdamas, nieko neamputuodamas, ne kastruodamas, o ugdydamas tūkstantį tavo būdo bruožų tavo vienybėje.

Todėl aš tau nesakysiu: „Ateik pas mane, kad tave apipjaustyčiau, apribočiau", aš sakysiu: „Ateik pas mane, kad padėčiau tau užgimti sau pačiam". Tu man atiduodi netvarkingas savo medžiagas, o aš tave, tapusį vientisą, grąžinu tau pačiam. Ir visai ne aš vaikštau tavyje. Vaikštai tu pats. Aš esu niekas, nebent bendras tavo matas. Taigi toji, įkaitusi ir apmąstanti blogį. Dėl to, kad tu krypsti į blogį, tave apninka tvankių naktų žiaurumas, kai vartaisi nuo vieno šono ant kito netapdama, sudaužyta ir apleista, ir išsekusi. Blogas sugriauto miesto sargybinis. Ir aš ją puikiai matau neišmanydamas, ką daryti iš išmėtytų jos medžiagų. Ji pasikviečia dainininką, ir jis dainuoja. „Ne, – sako jinai, – tegu jis nešdinasi". Ji pasikviečia kitą ir dar kitą. Ir ji juos išsekina. Paskui ji atsikelia apimta nuovargio ir pažadina draugę: „Nepagydomas mano nuobodulys! Dainos negali manęs pralinksminti..."

Taigi paskui meilė, ir anas, ir anas, ir anas... ji juos apiplėšia vieną po kito, nes juose ieško savo vienybės, o kaip galėtų ją juose rasti? Kalba sukasi visai ne apie daiktą, užsimetusį tarp daiktų.

Bet aš ateisiu tyloje. Būsiu nematoma siūlė. Niekuo nepakeisiu medžiagų, netgi jų buvimo vietos, aš tik grąžinsiu jiems jų reikšmę.

CLXXIX

Muzikos instrumentas be muzikanto, žavintis tave garsais, kuriuos išgauni. Taip, aš mačiau vaiką, kuris džiaugėsi užgaudamas stygas ir juokėsi stebėdamasis savo rankų galia. Bet garsai man

visai nerūpi, noriu matyti tave, persikeliantį į mane. Bet tu neturi ko pernešti, nes tavęs iš viso nėra – tu nepasirūpinai tapsmu. Ir tu atsitiktinai užgauni savo stygas laukdamas garso, keistumu pranokstančio kitą, nes tave kamuoja viltis aptikti kūrinį kelyje (tarytum kalba suktųsi apie vaisių, rastą už tavo ribų) ir parsinešti paėmus į nelaisvę savo eilėraštį.

Bet aš noriu, kad tu būtum gerai pasodinta sėkla, kuri siurbia viską aplinkui savo eilėraščiui. Noriu, kad tu turėtum išugdytą dvasią, jau parengtą meilei, o ne ieškotum vakaro vėjuose kokio nors veido, kuris tave pagautų, nes tavyje nėra nieko, ką būtų galima pagauti.

Šitaip tu šlovini meilę.

Šitaip tu šlovini teisingumą. Ne teisingus reikalus... Ir tu lengvai pasidarysi neteisingas susiklosčius ypatingoms aplinkybėms, kad tarnautum teisingumui.

Tu pašlovinsi gailestingumą, bet susiklosčius ypatingoms aplinkybėms pasidarysi žiaurus, kad tarnautum gailestingumui.

Tu šlovinsi laisvę ir grūsi į savo kalėjimus tuos, kurie nedainuoja taip kaip tu.

Taigi aš pažįstu teisingus žmones, o ne teisingumą. Laisvus žmones, o ne laisvę. Žmones, kuriuos įkvepia meilė, o ne meilę. Taip pat aš nepažįstu nei grožio, nei laimės, tik laimingus žmones ir gražius daiktus.

Bet iš pradžių teko ir veikti, ir statyti, ir mokytis, ir kurti. Tik paskui atsiranda atlygis.

Bet jie, gyvenantys paradinėse lovose, mano, kad daug paprasčiau pasiekti esmę iš pradžių nesukūrus įvairovės. Taip būna hašišo rūkaliui, kuris už kelis su įsigyja kūrėjo svaigulį.

Jie panašūs į prostitutes, atviras vėjams. Ir kas jiems kada nors taps meile?

CLXXX

Niekindamas pilvotą prabangą, aš ją pakenčiu tik kaip sąlygą atsirasti už ją aukštesniems dalykams, kaip yra su nutekamaisiais grioviais, dvokiančiais nešvankumu, kurie yra sąlyga miestui iš-

valyti. Išmokęs, kad nebūna priešybių, kad tobulybė – tai mirtis. Taip aš toleruoju prastus skulptorius kaip sąlygą rastis geriems skulptoriams, blogą skonį – kaip gero skonio sąlygą, vidinius suvaržymus kaip laisvės sąlygą, o pilvotą perteklių kaip sąlygą kilimo, kuris priklauso visai ne nuo tavęs, kuris skirtas ne tau, nes jis priklauso vien tiems ir skirtas vien tiems, kuriuos tas pilvotas perteklius maitina. Užmokėdamas skulptoriams už skulptūras, jis vaidina reikalingo sandėlio vaidmenį, iš kurio geras poetas pasisems grūdų, kuriais gyvens ir kurie buvo išplėšti iš žemdirbio triūso, nes jis mainais tegauna eilėraštį, iš kurio šaiposi, arba skulptūrą, kuri dažnai netgi nebus jam parodyta. Ir šitaip, nesant plėšiko, neišgyventų skulptoriai, ir man nelabai rūpi, kad sandėlis turėtų žmogaus vardą. Jis tėra priemonė, kelias, kuriuo gali eiti.

O jei tu man priekaištausi, kad grūdų sandėlis mainais pavirs eilėraščių, skulptūrų ir rūmų sandėliu taip apvildamas žmonių ausis ir akis, aš tau atsakysiu, kad kaip tik priešingai – kad prabangų pilvą užsiauginusio žmogaus tuštybė paskatins jį daryti stebuklus, kaip atsitinka kuo akivaizdžiausiai su rūmais, nes civilizacija nesiremia sukurtų kūrinių vartojimu, ji remiasi tik kūrybos įkarščiu, kaip ir tos valstybės, kurios spinduliuoja šokių menu, nors nei prabangų pilvą užsiauginęs žmogus, nei liaudis savo muziejuose neuždaro sušokto šokio, nes iš viso nebūna šokio atsargų.

Ir jei tu man priekaištausi už tai, kad prabangų pilvą užsiauginęs žmogus dešimt kartų parodo vulgarų skonį, o tik vieną kartą – ne, ir kad jis yra palankus mėnesienos poetams arba skulptoriams, aš tau atsakysiu, kad tai man nelabai rūpi, nes jei aš trokštu medžio žiedo, privalau tausoti visą medį, kaip ir dešimties tūkstančių prastų skulptorių pastangas, kad rastųsi vienintelis, kuris yra reikšmingas. Taigi aš reikalauju dešimties tūkstančių prasto skonio sandėlių, kad atsirastų vienintelis, gebantis išsiskirti.

Bet, žinoma, jei iš viso nėra priešybių ir jei jūra yra laivo sąlyga, vis dėlto pasitaiko laivų, kuriuos jūra praryja. Ir gali būti tokių pilvočių, kurie būtų kas nors kita nei priemonė, kelias ir krovinys, taigi sąlyga, kai liaudis ryja vien tik dėl viršikinimo malonumo. Nereikia, kad jūra prarytų laivą, kad suvaržymai prarytų

laisvę, kad blogas skulptorius prarytų gerąjį, o pilvočius prarytų valstybę.

Čionai pareikalausi, kad aš, vadovaudamasis savo logika, atskleisčiau tau sistemą, kuri apsaugotų mus nuo pavojų. O tokios sistemos iš viso nėra. Tu neklausi, kaip tvarkyti akmenis, kad jie susitelkdami pastatytų katedrą. Katedra nėra jų lygmens. Ji priklauso nuo architekto, kuris pasėjo sėklą, sutraukiančią akmenis. Reikia, kad būčiau aš ir savo eilėraščiu įdiegčiau polinkį Dievop, tuomet jis susiurbs ir liaudies palankumą, ir sėklas iš sandėlio, ir pilvočiaus žygius, skirtus Dievo garbei.

Nemanyk, jog aš rūpinuosi, kaip išgelbėti sandėlį dėl to, kad jis turi vardą. Aš neišsaugau dėl jo paties kanalizacijos darbininko dvoko. Kanalizacijos darbininkas tėra priemonė, kelias ir krovinys. Nemanyk, kad aš domiuosi medžiagų neapykanta, nukreipta į nesvarbu ką, kas nuo jų skiriasi. Mano tauta tėra priemonė, kelias ir krovinys. Paniekindamas pirmųjų muziką ir meilikavimus, antrųjų neapykantą, kaip ir aplodismentus, ir per juos tarnaudamas tik Dievui, būdamas ant kalno šlaito štai daug vienišesnis nei šernas urvuose ir daug nejudresnis už medį, kuris paprasčiausiai laikui bėgant paverčia žvirgždą sauja žiedų, subrandinančių sėklas, kurias paleidžia pavėjui, ir šitaip šviesoje skrenda aklos puvenos, anapus klaidingų ginčų rasdamas vietą nepataisomoje savo tremtyje, nepasisakydamas nė už vienus, priešpriešindamas juos vienus kitiems, priešpriešindamas juos pirmiesiems, iškildamas virš klanų, partijų, frakcijų, kovodamas už vienintelį medį su medžio nariais, ir už medžio narius dėl paties medžio – kas man prieštaraus?

CLXXXI

Ėmiau svarstyti, kad negaliu atvesti savo tautos prie tiesų šviesos kitaip, nei naudodamasis veiksmais, o ne žodžiais. Nes gyvenimą svarbu statyti tarytum šventovę tam, kad jis parodytų savo veidą. Ir ką gi tu darytum iš visiškai vienodų dienų tarytum iš tvarkingai išrikiuotų akmenų? Bet štai tu pasenęs sakai: „Aš švenčiau savo tėvų šventę, išmokslinau savo sūnus, paskui jiems daviau

žmonas, paskui, kai keletą iš jų, jau išugdytų, Dievas atsiėmė, nes jis jais pasinaudoja sau šlovinti, aš juos pamaldžiai palaidojau".

Nes tau atsitinka tas pat, kas ir stebuklingai sėklai, kai ji iškelia žemę iki giesmės lygio ir atiduoda ją saulei. Paskui tu iškeli javus iki šviesos, spindinčios tavo mylimosios žvilgsnyje, lygio, ji tau šypsosi, paskui ištaria maldos žodžius. O jeigu aš sėju sėklas, joms atsitinka tas pat kas ir maldai, sukalbamai vakare. Ir aš esu tasai, kuris eina iš lėto barstydamas javus po žvaigždėmis, ir aš negaliu įvertinti savo vaidmens, jei žiūriu įbedęs nosį, nes esu trumpažiūris. Iš sėklos išaugs varpa, varpa virs žmogaus kūnu, o iš žmogaus rasis šventovė, skirta Dievo garbei. Ir apie tuos javus aš galėsiu pasakyti, kad jie turi galią sutelkti akmenis.

Kad žemė virstų bazilika, užtenka sparnuotos sėklos, nešamos vėjų.

CLXXXII

Aš nužymėsiu savo vagą iš pradžių nesusivokdamas. Paprasčiausiai eisiu... Priklausau valstybei, ji priklauso man, ir aš nesugebu nuo jos atsiskirti. Neturėdamas ko tikėtis iš to, ką iš pradžių sukūriau, tai yra iš sūnaus, atsiradusio iš manęs. Nei dosnus, nei gobšus, nei pasiaukojantis, nei reikalaujantis aukų, nes jei aš mirsiu ant tvirtovės sienų, aš pasiaukosiu visai ne miestui, o pats sau, nes priklausau miestui. Ir, savaime suprantama, nuo to, kuo gyvenu, aš mirštu. Bet tu ieškai daikto, kurį būtų galima parduoti, ieškai didelių gyvų džiaugsmų, kurie iš pradžių tau buvo duoti kaip atlygis. Taip miestas smėlynų vidury tau tapo purpurine prabangaus kūno gėle ir tu ją čiupinėdavai nepersisotindamas jos teikiamu džiaugsmu. Vaikštinėdamas miesto pakopomis, patirdamas malonumą iš didelių spalvotų daržovių krūvų, iš mandarinų piramidžių, kurios įsitvirtinusios panašiai kaip sostinės savo kvapų provincijoje, o virš to visko – prieskoniai, pasižymintys deimanto galia, nes vienintelis žiupsnis švelnių pipirų, kuriuos tau atvežė virtinės burlaivių su iškilusiais breidvimpelais iš tolimų kraštų, tau sugrąžina ir jūros druską, ir uostų degutą, ir odinių diržų kvapą, kurie, pabuvę nesibaigiančioje sausroje, kai tu žygiavai

jūros stebuklo link, paskleidė kvapą tavo karavanuose. Ir todėl aš tau tvirtinu, kad prieskonių turgaus patetiką tu sukūrei pūslėmis, nubrozdinimais, patinimais ir savo paties kūno sekinimu.

Bet ko tu šičia ieškosi, kai jau nėra nė kalbos apie tai, kaip paskatinti dainuoti pergales, nes deginamos aliejaus atsargos?

Ak! Vieną kartą paragavus El Ksuro šulinio vandens! Žinoma, užtenka vienos šventės ceremonialo, kad šaltinis man taptų giesme...

Taip aš pajudėsiu. Pradėsiu be įkarščio, bet paversdamas sandėlį laikina sėklų stotele, aš nesugebu atskirti javų suvežimo į kluonus nuo suvežtų javų vartojimo. Norėjau atsisėsti ir pasimėgauti ramybe. Ir štai nebelieka ramybės. Aš pripažįstu, kad suklydo tie, kurie norėjo įkurdinti mane mano buvusiose pergalėse, nes įsivaizdavo, kad galima uždaryti ir išsaugoti pergalę tuomet, kai atsitinka taip kaip vėjui, kurio, jei jį uždarai, nebelieka.

Beprotis yra tasai, kuris uždarė vandenį urnoje, nes jis mylėjo šaltinių čiurlenimą.

Ak, Viešpatie! Aš tampu keliu ir priemone. Einu ir ateinu. Ariu lauką su asilu arba arkliu pasiduodamas užsispyrusiai kantrybei. Aš pažįstu tik dirvą, kurią apverčiu, o mano surištoje prijuostėje jaučiu pro pirštus byrančius sėklų pasturlakus. Tavo valioje išgalvoti pavasarį ir išvynioti javus pagal Tavo šlovę.

Taigi aš traukiu prieš srovę. Prisiverčiu nueiti liūdnus patrulio žingsnius, kuriuos eina užmigti linkęs sargybinis, kai jis užsisapnavęs regi sriubą tam, kad sargybinių dievas sau tartų vieną kartą metuose: „Koks gražus tas būstas... koks ištikimas... koks jis rūstus ir budrus!" Aš tau atlyginsiu už tavo šimtą tūkstančių žingsnių, žengtų patruliuojant. Atėjęs tave aplankysiu. Ir mano rankos neš tavo ginklus. Tarsi paskolintos ir susimaišiusios su tavo rankomis. Ir tu pajusi, kaip apglėbi valstybę. Ir mano akys nuo tvirtovės sienų tau surinks miesto prabangą. Ir tu, ir aš, ir miestas tesudarysime viena. Tuomet meilė tau bus tarsi nudeginimas. Ir jei gaisro spindėjimas žada būti gana gražus, kad atsilygintų už tavo gyvenimo malkas, kurias surinkai pliauską po pliauskos, aš tau leisiu mirti.

Sėkla galėtų savimi pasigrožėti ir tarti sau: „Kokia aš esu graži ir tvirta, ir galinga! Esu kedras. Dar daugiau, esu kedro esmė".

Bet aš, aš sakau, kad ji dar niekas. Ji yra priemonė, kelias ir ėjimas. Ji – chirurgas. Tegu ji man atlieka operaciją! Tegu iš lėto atveda žemę medžio link. Tegu įtvirtina kedrą Dievo šlovei. Tuomet aš ją įvertinsiu pagal jo šakas.

Jie lygiai taip pat save vertina. „Esu toks arba toks". Jie manosi esą stebuklų atsargos. Juose yra durys, atsiveriančios į gerai sudėliotus lobius. Užtenka jas aptikti apčiuopom. Ir jie savo riaugėjimus pristato tau kaip eilėraščius. Bet tu girdi, kaip jie riaugėja, ir visai nesusijaudini.

Taip pat elgiasi negrų genties burtininkas. Nutaisęs išmanantį veidą, jis atsitiktinai surenka žolių, ingredientų ir keistų organų medžiagą. Viską suplaka dideliam dubeny naktį, kai nešviečia mėnulis. Laukia, kol iš jo virtuvės atsklis neregimoji galia, kuri nugalės tavo kariuomenę, žygiuojančią jo lūšnos link. Bet niekas nepasirodo. Ir jis griebiasi iš naujo. Pasirenka kitus žodžius. Pakeičia žoles. Ir, žinoma, jis neklydo puoselėdamas ambicingą troškimą, nes aš mačiau, kaip medžio masė, sumaišyta su juozganu likeriu, apverčia valstybes. Kalbama apie mano laišką, nulėmusį karą. Teko pamatyti dubenį, iš kurio radosi pergalė. Jame žmonės minkė paraką šautuvams. Aš išgirdau silpną oro virpėjimą, kuris iš pradžių sklido iš paprastos krūtinės, paskui vieną po kito uždegė visus žmones kaip gaisras. Toks žmogus rėžė pamokslą, raginantį sukilti, taip pat aš žinojau akmenis, deramai sudėliotus, kurie atverdavo tylos navą.

Bet aš niekados nesu matęs, kad kas nors atsirastų iš atsitiktinių medžiagų, jeigu jos kokioje nors žmogaus dvasioje nerasdavo bendro mato. Ir jeigu eilėraštis gali mane sujaudinti, tai joks raidžių rinkinys, atsiradęs iš vaikų žaidimų sumaišties, niekados neišspaudė man ašaros, nes yra niekas neišreikšta sėkla, kuri tvirtina verčianti žavėtis augančiu medžiu, nors jis augo be jokių jos pastangų.

Žinoma, tu krypsti Dievop. Bet iš to, kuo galėtum tapti, nedaryk išvados, kad esi. Tavo riaugėjimas nieko neperduoda. Kai de-

gina dienovidžio saulė, sėkla, tebūtų ji kedro, nemeta man šešėlio.

Žiaurūs laikai pažadina užmigusį arkangelą. Tegu per mus jis sudrasko savo vystyklus ir suspindi akyse! Tegu menkas subtilias šnekas sugeria ir jas atnaujina. Tegu surinka tikru riksmu. Riksmu, šaukiančiu nesančiąją. Riksmu, kupinu neapykantos rujai. Riksmu už duoną. Tegu jis užplūsta kirtėją arba rugiapjūtę, arba vėją, ištiesiantį gilią ranką virš javų, arba meilę, arba net nesvarbu ką – tik tegu iš pradžių panardina lėtume.

Bet tu, plėšike, tu išeini į kvartalą su viešnamiais ieškoti griebdamasis sudėtingų žaidimų, kaip priversti, kad virš tavęs nuskambėtų meilė tuomet, kai meilės vaidmuo – padaryti taip, kad suskambėtų tavo petį palietusi paprasta paprastos tavo žmonos ranka.

Žinoma, tėra magija, ir ceremonialo vaidmeniui būdinga tave nuvesti prie tavo laimikių, kurių esmė visai ne tokia kaip spąstų; taip atsitinka širdies nudeginimui, kurį Šiaurės gyventojai patiria kartą per metus sumaišydami sakus, lakuotą medį ir įkaitintą vašką. Bet aš vadinu apgaulinga magija ir tinginyste, ir padrikumu tai, kad tu sugrūsi dubenyje atsitiktinius ingredientus laukdamas stebuklo, kuriam nebūsi pasiruošęs, nes užmiršai, kad reikia tapti, ir tvirtini žygiuojąs pasitikti savęs. Ir nuo tos akimirkos nebelieka vilties. Tave uždaro bronzinės durys.

CLXXXIV

Buvau nuliūdęs, nes mane kamavo žmonių problemos. Kiekvienas atsigręžęs savęsp nebeišmano, ko norėti, nes kokių gėrybių tu galėtum pageidauti, jei trokšti jas pasiglemžti ir dar nori, kad jos padarytų tave didesnį. Žinoma, medis ieško dirvos syvų, kad jais maitintųsi ir paverstų juos pačiu savimi. Žvėris ieško žolės ar kokio kito gyvulio, kurį pavers pačiu savimi. Ir tu, tu taip pat maitiniesi. Bet be savo maisto, ko tu norėsi, kad pats galėtum tuo

pasinaudoti? Dėl to, kad smilkalai patinka puikybei, tu giri žmones, kad jie tave pasitiktų ovacijomis. Ir jie tau kelia ovacijas. Bet štai ovacijos tau pasidaro tuščios. Brangios vilnos kilimai teikia būstams jaukumo, todėl tu liepi pripirkti jų mieste. Užgriozdini jais namus. Ir štai jie pasidaro tau tušti. Tu pavydi savo kaimynui todėl, kad jo valda karališka. Tu ją iš jo atimi. Pats ten įsikuri. Ir ji neturi ką tau duoti, kas tave sudomintų. Yra toks postas, kurio tu karštai trokšti. Ir tu griebiesi intrigų, kad jį užimtum. Ir tu jį gauni. O jis pats savaime tėra tuščias namas, nes tam, kad namas tau teiktų laimę, neužtenka, kad jis būtų prabangus, patogus arba puošnus, kad jame įsitaisytum patogiai patikėjęs, jog tai tavo namas. Pirmiausia todėl, kad nieko nėra, kas priklausytų tau, nes tau mirus svarbu ne tai, kad jis tau priklausytų, nes pats namas dėl to pagražėja arba sumenksta, bet kad tu pats priklausytum namui, nes tuomet jis tave kažkur veda, kaip namas, kuris teiks prieglobstį tavo dinastijai. Tu visiškai nesidžiaugi daiktais, tave džiugina tik keliai, kuriuos tie daiktai atveria. Pagaliau būtų per lengva, kad koks nors savarankiškas ir paniuręs valkata galėtų suteikti sau prabangų ir puošnų gyvenimą nieko neveikdamas, tik puoselėdamas iliuziją, jog yra kunigaikštis, ir vaikščiotų skersai išilgai priešais karaliaus rūmus sakydamas: „Štai mano rūmai". Ir iš tiesų šią akimirką tikrajam šeimininkui tie rūmai su visa savo prabanga niekuo nenaudingi. Iš karto jis teužima vieną salę. Būna, kad užmerkia akis arba skaito, arba užsisklendžia ir nieko nemato. O gali atsitikti, kad išėjęs pasivaikščioti į sodą jis atsuka nugarą architektūrai. Tačiau jis yra rūmų šeimininkas, besididžiuojantis, galbūt taurios širdies, talpinantis savyje netgi užmirštos Pasitarimų salės tylą, netgi mansardas ir rūsius. Taigi jie galėtų priklausyti elgetos žaidimui, nes niekas, išskyrus mintį, jo neskiria nuo šeimininko, netrukdo jam vaizduotis, kad yra jų šeimininkas, ir vaikščioti pasipūtus skersai išilgai tarytum apsivilkus dvasia su šleifu. Tačiau žaidimas nebus veiksmingas ir išgalvoti jausmai kils iš svajonių puvėsių. Jį paveiks silpnas prisitaikymas, kuris privers tave susigūžti, jei aš pasakosiu apie skerdynes, arba paskatins tave džiaugtis miglota laime, apie kurią tau pasakoja kokia nors daina.

Tatai, kas atsiranda iš tavo kūno, tu priskiri pats sau ir paverti

tai savimi. Bet tu elgiesi klaidingai, kai ketini taip pat elgtis tvarkydamas tokius reikalus, kurie susiję su dvasia ir širdimi, nes nelabai turtingi tiesų yra tavo džiaugsmai, išgauti iš virškinimo. Dar daugiau, tu nesuvirškini nei rūmų, nei sidabrinio ąsočio, nei savo draugo draugystės. Rūmai liks rūmais, o ąsotis – ąsočiu. Ir draugai toliau gyvens savo gyvenimą.

Taigi aš esu chirurgas, kuris elgetoje, pažiūrėti panašiame į karalių, nes jis gėrisi rūmais arba dar geriau nei rūmais – jūra, arba dar geriau nei jūra – Paukščių Taku, bet nesugeba ničnieko išgauti pats sau metęs niūrų žvilgsnį į platybes, taigi aš elgetoje įžvelgiu tikrąjį karalių, nors jo išorėje niekas nepasikeitė. Ir iš tiesų nereikėtų nieko keisti išorėje, nes tokie patys yra didikas ir elgeta, tokie patys yra tasai, kuris myli, ir tasai, kuris apverkia prarastą meilę. Jie sėdi ant savo namų slenksčio, apgaubti vakaro ramybės. Bet vienas iš jųdviejų, galbūt tasai, kuris jaučiasi esąs geriausias, turtingiausias ir labiausiai papuošęs savo dvasią bei širdį, šį vakarą eis, jei niekas jo nesulaikys, nerti jūron. Taigi kad iš tavęs išgautum kitą, nėra jokio reikalo tau parūpinti ką nors matomo ir materialaus arba tave kuo nors pakeisti. Užtenka pamokyti tave kalbos, ir ji leis įžvelgti tavyje širdį deginantį veidą; taip būna, kai tu paniursti išvydęs kelis šiurkštaus medžio gabalus, atsitiktinai išdėliotus ant lentos, bet jie, jei tave išmokau žaisti šachmatais, užlies savo problemų spinduliavimu.

Todėl aš atidžiai į juos žiūriu, pasinėręs į savo meilės tylą, nepriekaištauju jiems už jų nuobodulį, kuris kyla visai ne iš jų pačių, o iš jų kalbos, nes nutuokiu, kad pergalę pasiekusio karaliaus, kuris alsuoja dykumos vėju, ir elgetos, kuris malšina troškulį prie tos pačios sparnuotos upės, neskiria niekas – tik kalba, bet būčiau neteisingas, jei apiberčiau priekaištais elgetą iš pradžių neištraukęs jo iš jo esybės kiauto, už tai, kad jis nepatiria tokių pat jausmų kaip karalius, pasiekęs pergalę.

Aš įteikiu raktus nuo platybių.

CLXXXV

Ir vieną, ir kitą aš mačiau tarp pasaulio atsargų ir surinkto me-

daus. Bet panašūs į tąjį, kuris eina per mirusį miestą – mirusį jam, bet stebuklingą anapus sienų, – arba tą, kuris klausosi deklamuojamo eilėraščio kalba, kurios mokytas niekad nebuvo, arba nuolat susitinka su moterimi, už kurią kitas mielai paaukotų gyvybę, bet jis pats užmiršta ją mylėti...

Aš išmokysiu jus meilės įgudimo. Ir visai nesvarbu, kokie yra kulto objektai. Pasaloje, surengtoje aplink šulinį, tąjį, kuris būtų įstengęs išgyventi leisdamas, kad jam akis užtvindytų naktis dėl smėlynų lapės, kuri ilgą laiką gyvenusi jo švelnumu, paspruko tą akimirką, kai ją užvaldė instinktas. Ak, mano kareiviai, kurių poilsis panašus į kitokį poilsį, o vargas – į kitokį vargą, norint pažadinti jūsų jausmus užtektų, kad ši naktis būtų sugrįžimo naktis, kalvelė – vilties kalvelė, kaimynas – laukiamas bičiulis, avinas, kepinamas ant žarijų – gimtadienio valgis, žodžiai – giesmės žodžiai. Užtektų architektūros, muzikos, pergalės, suteikiančios prasmę jums patiems, užtektų, kad iš jūsų akmenukų aš pamokyčiau jus tarytum vaiką gauti karo laivyną, užtektų žaidimo, ir malonumo vėjas lėktų pro jus tarytum pro medį. Bet štai jūs esate suardyti, padriki ir neieškote nieko daugiau – tik patys savęs ir taip randate tuštumą, nes esate ryšių mazgas ir niekas daugiau, ir jei nėra ryšio, jūs patys savyje teatrasite išmirkusią kryžkelę. Nebėra į ką dėti vilčių, jei tu jauti meilę tik sau pačiam, aš tau tai sakiau kalbėdamas apie šventovę. Akmuo netarnauja nei pats sau, nei kitiems akmenims, jis tarnauja akmenų polėkiui, kurį jie sudaro visi kartu, bet kuris jiems visiems atsilygindamas tarnauja. Ir galbūt tu galėsi gyventi polėkiu, nukreiptu į karalių todėl, kad jūs, tu ir tavo draugai, būsite karaliaus kareiviai.

„Viešpatie, – meldžiausi, – duok man meilės jėgą! Yra gumbuota lazda, skirta kopti į kalną. Padaryk mane piemeniu, kad juos vesčiau".

Taigi aš tau pakalbėsiu apie lobio prasmę, kuri iš pradžių būna nematoma, kitokia nei medžiagos. Tu pažinojai vakaro lankytoją. Tąjį, kuris paprastai atsisėda smuklėje, pasideda lazdą ir ima šypsotis. Žmonės jį apspinta: „Iš kur ateini?" Tu žinai šypsenos galią.

Neišeik ieškodamas salų, kur skamba muzika tarytum jau paruošta dovana: ją siūlo jūra, ir jūra aplinkui siuvinėja baltus nėrinius, nes tų salų tu niekada nesurasi, net jeigu aš tave pastatysiu ant jų karūnų smėlio. Be jokių pastangų prie jų atsibusdamas tu ničnieko nepasisemsi iš tų merginų krūtų – tik galimybę užmiršti meilę. Ir tu eisi nuo užmaršties prie užmaršties, nuo mirties prie mirties... ir tu man pasakysi apie salą, kur skamba muzika: „Kas ten buvo, kad būtų verta gyvenimo?", nors toji muzika, kai gerai ją išmoksti, padaro taip, kad visas ekipažas iš meilės jai sutinka rizikuoti gyvybe.

Išgelbėti tave – tai nereiškia tave praturtinti ar ką nors tau duoti, kas skirta tau vienam. Tai reiškia tave pajungti tarytum žmonai, žaidimo pareigai.

Ak, kaip aš jaučiu savo vienatvę, kai dykuma negali pasiūlyti jokio valgio. Ką darysiu iš smėlio, jei nėra nepasiekiamų oazių, kurios jį iškvėpina? Ką darysiu su horizonto ribomis, jei nėra barbariškų papročių sienos? Ką darysiu su vėju, jeigu jis apsunkęs neatneša tolimų šnabždesių? Ką darysiu su medžiagom, kurių nereikia jokiam veidui? Bet mes atsisėsime ant smėlio. Aš tau kalbėsiu apie tavo dykumą ir parodysiu tokį, o ne kitokį jos veidą. Ir tu būsi pasikeitęs, nes tu priklausai nuo pasaulio. Ar lieki toks pat, kai sėdi savo namuose, kambary, jei aš tau pranešu, kad namas dega? Kai staiga išgirsti mylimosios žingsnius? Ir ar taip būna, kai ji nežengia tavęsp? Nesakyk man, kad pamokslauju apie iliuziją. Aš neprašau, kad tu patikėtum, prašau, kad perskaitytum. Ką reiškia dalis be visumos? Kas yra akmuo be šventovės? Kas yra oazė be dykumos? Ir jei tu gyveni salos centre, ir jei tu nori joje orientuotis, reikia, kad aš ten būčiau, kad apsakyčiau tau jūrą! Ir jei tu gyveni tuose smėlynuose, reikia, kad aš ten būčiau ir papasakočiau tau apie tolimas vestuves, apie nuotykį, apie išlaisvintą belaisvę, apie priešų žygį. O apie vestuves, švenčiamas tolimose palapinėse, klaidinga sakyti, kad jos neskleidžia į tavo dykumą savo ceremonijos šviesos, nes kur baigiasi jų galia?

Aš tau kalbėsiu atsižvelgdamas į tavo papročius ir tavo širdies polinkių linijas. Ir mano dovanos bus daiktų reikšmė, kelias, įskaitomas per juos, ir troškulys, raginantis pasirinkti kelią. Ir aš, ka-

ralius, aš tau dovanosiu vienintelį rožyną, kuris galėtų padaryti tave didesnį, nes iš jo pareikalausiu rožės. Nuo šiolei pastatyti laiptai, vedantys į tavo išsilaisvinimą. Iš pradžių tu rausi žemę, žemę kasi ir kelsies rytą, kad ją palaistytum. Ir tu prižiūrėsi savo kūrinį, ir jį saugosi gindamas nuo kirmėlių ir vikšrų. Paskui tave sujaudins pumpuras, kuris prasiskleis, ir ateis šventė rožei pražydus, ir tau teks ją nuskinti. O ją nuskynęs ištiesi man. Aš ją paimsiu iš tavo rankų ir tu lauksi. Tu nežinojai, ką daryti su rože. Išmainei ją į mano šypseną... ir tave nušvietė karaliaus šypsena, ir tu sugrįžti į savo namus.

CLXXXVI

Anie visiškai nesuvokia laiko prasmės. Jie nori skinti gėles, kurios dar neužaugo; ir iš viso nėra gėlių. Arba jie randa vieną, pražydusią kitur, kuri jiems visai nėra rožyno ceremonialo užbaiga – nei daugiau, nei mažiau, tik turgaus daiktas. Ir kokį malonumą ji jiems suteiktų?

Aš einu sodo link. Vėjyje palieku kilvaterį laivo, prikrauto švelnių citrinų, arba pėdsaką karavano, gabenančio mandarinus, arba skleidžiančią savo kvapus jūroje salą, kurią reikia pasiekti.

Aš gavau ne atsargas, o pažadą. Čia yra kaip su sodu ar kolonija, kurią reikia užkariauti, arba žmona, kuri dar neužvaldyta, bet jau pasiduoda glėbyje. Sodas man pasisiūlo. Už nedidelės sienos jis yra citrinmedžių ir mandarinmedžių tėvynė, kuri pritars mano pasivaikščiojimui. Tačiau niekas ilgam neapsigyvena nei citrinmedžių, nei mandarinmedžių kvapuose, nei šypsenoje. Man, žinančiam, viskas išsaugo reikšmę. Aš laukiu sodo arba žmonos valandos.

Anie iš viso nemoka laukti ir nesupras jokio eilėraščio, nes laikas, kuris sustiprina troškimą, aprengia gėlę arba sunokina vaisių, jiems yra priešas. Jie stengiasi išgauti malonumą iš daiktų, nors jis išgaunamas tik iš kelio, kuris pasidaro įskaitomas per tuos daiktus. O aš, aš einu ir einu, ir einu. Ir kai atsiduriu sode, kuris man yra kvapų tėvynė, atsisėdu ant suolo. Žiūriu. Yra nuskrendančių lapų ir yra vystančių gėlių. Jaučiu viską, kas miršta ir kas

vėl atsinaujina. Ir dėl to nepatiriu liūdesio. Būdrauju tarsi atviroje jūroje. Ir nėra jokios kalbos apie tikslą, nes malonumą teikia ėjimas. Mes einame, mano sodas ir aš, nuo žiedų vaisių link. Per vaisius sėklų link. O per sėklas ateinančių metų žiedų link. Ir aš neklystu vertindamas daiktus. Jie visados tėra kulto daiktai. Aš paliečiu ceremonialo instrumentus ir juose randu maldos spalvą. Bet tie, kurie nežino laiko, į juos atsitrenkia. Pats vaikas jiems tampa daiktu, kurio jie nesugriebia, kaip nesugriebia ir jo tobulumo (nes jis yra kelias Dievui, kurio neįstengtum sulaikyti). Jie norėtų jį sustabdyti vaikiškame jo žavesyje, tarytum jis būtų atsargos. Bet aš, jei aš susitinku vaiką, matau, kaip jis bando nusišypsoti ir parausta, ir stengiasi pabėgti. Žinau, kas jį drasko. Ir uždedu delną jam ant kaktos, tarsi norėdamas numaldyti jūrą.

Anie tau sako: „Esu šitoks. Toks ir toks. Turiu tokį ar kitokį turtą". Jie tau nesako: „Esu lentų pjovėjas, esu ėjimas medžio, siekiančio tapti jūros sutuoktiniu. Esu kelyje iš vienos šventės kitos link. Esu tapęs tėvu ir dar juo tapsiu, nes vaisinga mano žmona. Esu sodininkas pavasariui, nes jis pasinaudoja manimi, mano kastuvu ir grėbliu. Esu tasai, kuris eina ten link". Nes anie niekur neina. Ir mirtis jiems visai netaps uostu laivui.

Anie, ištikti bado, tau sakys: „Visai nieko nevalgau. Mano pilvas kamuojasi ir, kai aš girdžiu, kaip mano kaimynai kalba apie savo pilvų kamavimąsi, pradeda kankintis ir mano dvasia". Nes jie visiškai neišmano, kad kančia yra ėjimas pasveikimo link arba skausmingas atsiskyrimas nuo mirusiųjų, arba būtinos permainos ženklas, arba patetiškas raginimas išspręsti ginčą. Bet jiems nėra nei permainos, nei sprendimo, nei pažadėto pasveikimo, nei gedulo. Tik akimirkos nepatogumas, atsirandantis iš kančios. Ir lygiai taip, kaip jis atsiranda iš džiaugsmo, iš menko džiaugsmo, kurį tu gali išgauti iš akimirkos tenkindamas savo alkį ar geismą, – tas džiaugsmas yra vienintelis, kuriuo tu gebi mėgautis, ir tu niekada nesimėgauji džiaugsmu, vertingu žmogui, kuris tave apėmęs staiga kaip kelią atpažįsta, kaip priemonę ar krovinį, kad būtum vadovų vadovas.

Karavano reikšmės neįmanoma perskaityti monotoniškuose žingsniuose, kurie, dėliojami vienas po kito, supanašėja. Bet jei tu trukteli virvę norėdamas suveržti mazgą, kuris atsileidžia, jei

ragini besivelkančiuosius, jei rengi nakties stovyklavietę, jei pripili vandens galvijams atsigerti, tu įeini į meilės ceremonialo apeigas nelyg į palmių giraitę, kai oazės karūna bus užbaigusi tavo kelionę. Taip turėsi žingsniuoti per miestą; iš pradžių tau pasirodys tik žemos sienos vargingų kvartalų, spinduliuojančių, nes jame viešpatauja tavo Dievas.

Juk nėra tokių atstumų, kur tavo Dievas pavargtų viešpataudamas. Ir iš pradžių tu jį atpažįsti titnaguose ir dygliakrūmiuose. Jie yra kulto daiktai ir jo aukštinimo medžiagos. Tavo laiptų, vedančių žmonos kambario link, laipteliai. Žodžiai eilėraščiui. Jie yra tavo magijos ingredientai, nes liedamas prakaitą, su jais susidurdamas ar į juos nusibrozdindamas kelius, tu ruoši miesto pasirodymą. Tu jau aptinki, kad jie į jį panašūs, panašiai kaip ir vaisius panašus į saulę arba įspaudai molyje – į kokį nors skulptoriaus, kuris bus jį minkęs, širdies jausmą. Tu jau žinai, kad artėjant trisdešimtai dienai tavo titnagas atiduos marmurą, tavo dagiai – rožes, tavo sausra – šaltinius. Ar pasibodėtum savo kūryba žinodamas, kad žingsnis po žingsnio statai savo miestą? Aš, aš visados sakydavau savo kupranugarių varovams, kai jie atrodydavo pavargę, kad jie stato miestą su mėlynomis cisternomis ir sodina mandarinmedžius, kurie sunokins mandarinus – nei daugiau, nei mažiau nei tie, kurie veža akmenis, arba sodininkai. Aš jiems sakiau: „Jūs darote ceremonialo judesius. Jūs pradedate žadinti nesantį miestą. Iš savo medžiagų jūs darote švelnių žavių mergaičių skulptūras, todėl jūsų titnagas ir dygliakrūmiai jau kvepia mylimu kūnu".

Bet kiti įskaito tik tai, kas vartojama. Nosį įbedę trumpažiūriai iš viso laivo tepamato vinį, įkaltą į lentą. Iš karavano dykumoje jie mato tik tą kitą žingsnį, žingsnį, dar kitą žingsnį. Ir kiekviena moteris jiems prostitutė, nes jie ją sau pateikia kaip dovaną ir akimirkos prasmę, nors būtų reikėję jos siekti keliaujant titnago ir dygliakrūmių keliu, artėjant prie palmių giraičių, pirštu švelniai barbenant į duris. Beldimas, kai žmogus ateina iš taip toli, yra stebuklas, galintis pažadinti mirusįjį.

Ak, tik tuomet ji tau prasiskleis kaip žiedas ir prisikels iš laiko

dulkių, palengva iškasta iš tavo vienatvės naktų, ką tik pasklidęs aromatas, pasaulio jaunystė, dar kartą tau prasidėjusi. Ir prasidės meilė. Vien tik tie gavo iš gazelių atlygį, kurie iš lėto jas prisijaukino.

Aš nekenčiu jų proto, kuris tebuvo buhalterių protas, nieko nepastebintis, nebent skurdų balansą daiktų, kurių šią akimirką nebėra. Jei tu eini palei tvirtovės sieną, pamatai akmenį, kitą akmenį, dar vieną akmenį. Bet yra taip, kad jie turi šventovės prasmę. Neatsitrenkia nei į šį, nei į kitą akmenį. Jie nesigaili tokio akmens, nesitiki gauti to, kas jiems priklauso iš tokio artimo akmens, gulinčio tarp kitų. Jie paprasčiausiai keliauja aplink miestą.

CLXXXVII

Esu tasai, kuris gyvena. Paimu jus nuogus šaltoje žemėje.

O nusivylusi tauta, pasiklydusi naktyje, sutrūkinėjusią žievę aptraukę pelėsiai, kurie kalno atšlaitėje sulaiko šlakelį vandens, tekančio į dykumą.

Aš jums pasakiau: „Štai Orionas ir Didieji Grįžulo ratai, ir Šiaurės žvaigždė. Ir jūs atpažinote savo žvaigždes, ir pasakėte vieni kitiems: „Štai Didieji Grįžulo ratai, štai Orionas ir Šiaurės žvaigždė". Galėdami vienas kitam pasakyti: „Septynias dienas žygiavau Didžiųjų Grįžulo ratų kryptimi", ir vienas kitą suprasdami, jūs kažkur gyvenate.

Tą patį galima pasakyti apie mano tėvo rūmus. „Nubėk, – paliepdavo man, kai buvau vaikas, – į rūsį ir atnešk vaisių..." Ir jie manyje pažadindavo jo kvapą ištardami žodį. Ir aš eidavau sunokusių figų tėvynės link.

Ir jei aš tau sakau „Šiaurės žvaigždė", tu pasisuki pats savyje tarytum nukreiptas ir išgirsti žvangančius Šiaurės genčių ginklus.

O jeigu aš pasirinkau klintinį stalą Rytuose šventei, o druskynus Pietuose kankinimams ir pasirinkdamas palmes sukūriau poilsį ir prieglaudą karavanams, tu susiorientuoji esąs savo namuos.

Tu norėjai, kad šulinys būtų naudojamas pagal paskirtį, tai yra,

kad jis teiktų vandenį. Bet vanduo yra niekas, jei nėra vandens nebuvimo. Ir tai dar reiškia visiškai negyventi, jei nemirei iš troškulio.

Tasai, kuris pristigs vandens, išdžiūvusio dykumoje, ir svajos apie jam žinomą šulinį, kurio girgždantį skridinį ir braškančią virvę girdi kliedėdamas, gyvens geriau, negu tasai, kuris niekada nėra patyręs troškulio ir nenutuokia, kad yra švelnių šulinių, kurių link veda žvaigždės.

Aš garbinu tavo troškulį ne todėl, kad jis praturtina tavo vandenį kūniška svarba, o todėl, kad verčia tave skaityti žvaigždes ir vėją, ir pėdsakus, paliktus tavo priešo smėlyje. Todėl svarbiausia, kad suprastum, jog būtų juokinga neduoti tau teisės atsigerti norint pagyvinti tavo dvasią, nes tuomet aš sužadinčiau tavo pilvą trokšti vandens, bet svarbu, kad aš tave pajungčiau, jei tu nori atsigerti, žygio po žvaigždėmis ceremonialui ir surūdijusios rankenos ceremonialui, kuris yra giesmė ir šitaip suteikia tavo veiksmui maldos reikšmę tam, kad maistas, skirtas tavo pilvui, virstų maistu tavo širdžiai.

Juk nesi gyvulys tvarte. Tu pakeiti tvartą pasirinkdamas kitą, nors ėdžios tos pačios, tie patys šiaudų pakratai. Ir galvijai jame jaučiasi nei geriau, nei blogiau. Bet tau valgis, jei jis skirtas pilvui, taip pat tinka ir širdžiai. Ir jei tu miršti išbadėjęs ir jeigu tavo bičiulis atveria tau duris ir pastūmėja prie stalo, ir pripila tau pieno ąsotį, ir atlaužia duonos, tu geri šypseną, nes valgymas įgyja ceremonialo vertę. Žinoma, tu numalšini alkį, bet kartu išsiskleidžia tavo dėkingumas geros valios žmonėms.

Noriu, kad duona būtų tavo draugo, o pienas priklausytų tavo genties motinystei. Noriu, kad miežių miltus teiktų javapjūtės šventė. O vandenį parūpintų giedantis skridinys arba kryptis, pasirinkta po žvaigždėmis.

Tai aš įsidėmėjau iš savo kareivių; man patiktų, jeigu jie būtų įmagnetinti ir gyvi kaip geležinės rodyklės laivuos. Ir visai ne tam, kad iš jų atimčiau pasaulio gėrybes, nes man labiau patinka, kai jie susiję su žmona ir moka saikingai susilaikyti, nes jų kūnas juos traukia jų link, ir jie žino, kur šiaurė, kur pietūs, atskiria rytus nuo vakarų, žino, kur spindi žvaigždė, nurodanti norimą kryptį.

Bet jei jiems žemė tėra kaip didžiulis kvartalas su viešnamiais, kur pasibeldi į atsitiktines duris, kad užgesintum savyje meilės ilgesį, jei jos visos jiems palankios, visiškai nepasirinkdami kelio ir įsikūrę be krypties ant nuogos žemės žievės, jie jau niekur nebegyvens.

Taip mano tėvas, numalšinęs alkį, pagirdęs ir aprūpinęs mergšėmis savo berberus, pavertė juos beviltiškais galvijais.

Bet aš esu tasai, kuris gyvena, ir tu nepaliesi savo žmonos tik atšventęs vestuves tam, kad tavo lova tau būtų pergalė. Ir, žinoma, yra tokių, kurie mirs iš meilės neišgalėdami susitikti, bet mirę už meilę taps meilės sąlyga ir, jei gailėdamasis tų, kurie myli vieni kitus, aš sudarau jiems palankias sąlygas pasipriešindamas užtvaroms ir tvirtovės sienoms, ir ceremonialui, kuris įtvirtina meilės veidą, aš suteikiu jiems ne meilę, o teisę ją užmiršti.

Ne menkesnis beprotis būčiau, jei pasidavęs dingsčiai, kad nėra jokios vilties visiems turėti vieną deimantą, įsakyčiau visus deimantus sumesti į krosnį tam, kad apsaugočiau žmogų nuo žiauraus troškimo.

Jei jie trokšta mylėti moterį, man reikia išsaugoti jiems meilę.

Esu tasai, kuris gyvena. Esu įmagnetintas polius. Esu medžio sėkla ir jėgos linija tyloje tam, kad atsirastų kamienas, šaknys ir šakos, toks žiedas ir vaisius, o ne kitoks, tokia valstybė, o ne kitokia, tokia meilė, o ne kitokia, visai ne todėl, kad atstumčiau ar paniekinčiau kitus, o todėl, kad meilė visai ne esencija, atrasta tarytum daiktas tarp daiktų, o ceremonialo vainikavimas, kuris viešpatauja esminei savo įvairovei. Esu medžiagų reikšmė. Esu bazilika ir akmenų prasmė.

CLXXXVIII

Nebėra ko viltis, jei tu pasidarai aklas šviesai, kurią spinduliuoja ne daiktai, o daiktų prasmė. Ir aš užklumpu tave prie savo durų:

„Ką čia darai?"

Ir tu nežinai, ir skundiesi gyvenimu.

„Gyvenimas man daugiau nieko nebeatneša. Miega mano žmona, ilsisi asilas, noksta javai. O aš tesu vien kvailas laukimas ir nuobodžiauju".

Vaikas, likęs be žaidimo, nebemoka skaityti. Aš atsisėdu šalia tavęs ir tave mokau. Tu pasinėręs prarastame laike ir tave apgulęs nerimas, kad neišsipildai.

Nes kiti sako: „Reikia tikslo". Tavo plaukimas gražus, kai jis tau sukuria krantą, lėtai išnyrantį iš jūros. Ir girgždantis skridinys, kai jis tau pasemia atsigerti vandens. Ir auksiniai javai, kurie yra juodo arimo krantas. Ir vaiko šypsena, kuri yra namų meilės krantas. Ir drabužis, papuoštas auksiniais filigranais, lėtai siuvamas šventei. Ir kuo tu tampi pats savyje, jei suki rankeną vien dėl skridinio girgždėjimo, jei siuvi drabužį dėl drabužio, jei myliesi dėl meilės? Jie greitai išsenka, nes neturi tau ko duoti.

Bet aš tau tai sakiau kalbėdamas apie savo katorgą, kur uždarau tuos, kurie nebeturi žmogaus savybių. Ir jų kastuvo smeigimas vertingas kastuvui. Ir jie vis smeigia kastuvą, bet jų esmė nesikeičia. Plaukimas be kranto besisukant ratu. Ir nėra kūrybos, nes tai ne kelias ir ne gurguolė, keliaujanti kokios nors šviesos link. Bet tegu būna ta pati saulė, tas pats sunkus kelias, tas pats prakaitas, kad tik tau būtų leista kartą per metus iškasti gryną deimantą, ir štai tu religingas savo šviesoje, nes tavo kastuvo smeigimas įgyja prasmę deimanto, kuris yra kitokios prigimties. Ir štai tu, apgaubtas medžio ramybės ir gyvenimo prasmės, kopi įveikdamas vieną pakopą po kitos, Dievo šlovės link.

Tu ari lauką javams ir siuvi šventei, ir laužai uolieną ieškodamas deimanto. O tie, kurie tau atrodo laimingi, ką gi jie turi daugiau už tave išskyrus tai, kad žino esant dievišką mazgą, surišantį daiktus?

Tu nerasi ramybės, jei nieko nepakeisi pagal savo valią. Jei nepavirsi priemone, keliu ir kroviniu. Tik tuomet cirkuliuoja kraujas valstybėje. Bet tu nori, kad būtum vertinamas ir gerbiamas pats dėl savęs. Ir tu ketini išplėšti iš pasaulio kažką, ką galima sugriebti ir ką įgytum tik tu vienas. Ir tu ničnieko neatrasi, nes esi niekas. Ir tu suverti savo netvarkingus daiktus į šiukšlių duobę.

Tu laukei pasirodymo iš išorės sakytum arkangelo, kuris būtų buvęs panašus į tave. Ar būtum iš jo apsilankymo išgavęs daugiau nei iš kaimyno apsilankymo? Bet pastebėjęs, kad visiškai ne toks pat yra tasai, kuris sėlina sergančio vaiko link, tasai, kuris eina mylimosios link, tasai, kuris artėja tuščio namo link, nors šią akimirką jie atrodytų panašūs, aš virstu pasimatymu arba krantu, ir viskas pasikeičia. Virstu javais anapus arimo, vyru anapus vaiko, šaltiniu anapus dykumos, deimantu anapus prakaito.

Aš verčiu tave statyti savyje namą.

Namą pastačius ateina gyventojas ir uždega tau širdį.

CLXXXIX

Mano mylima tauta, tas ginčas iškilo man, kai ilsėjausi ant kalno, jis apsiautė mane tarytum akmeniniu apsiaustu. Lėtas gaisras, kurio dūmai ir šviesa mane tepasiekė. „Kur link jie eina? Kur aš juos privalau nuvesti, Viešpatie? Jei aš valdysiu, jie pasidarys panašūs į save. Aš nežinau tokio valdymo, kuris nesukietintų to, ką valdo. Ir ką daryčiau iš sėklos, jei ji neišaugtų į medį? Ir ką daryčiau su upe, jeigu ji neplauktų jūros link? Ir iš šypsenos, Viešpatie, jei ji neitų meilės link?"

Bet ką daryčiau iš savo tautos?

Ak, Viešpatie, jie mylėjo vieni kitus iš kartos į kartą. Kūrė eilėraščius. Jie pasistatė namus, jie juos apkarstė brangios vilnos kilimais, įsiamžino, užaugino savo mažylius ir sukrovė į tavo pintines, į kurias krauni savo vynuogių derlių, susidėvėjusias kartas. Jie susiburdavo per šventadienius. Jie meldėsi. Dainavo. Bėgo. Baigę bėgti ilsėjosi, jiems ant delnų atsirado trynės. Jų akys išvydo, susižavėjo, paskui jas užplūdo tamsybės. Jie nekentė vieni kitų. Atsiskyrė vieni nuo kitų. Jie draskė vieni kitus. Akmenimis užmušė kunigaikščius, gimusius iš jų pačių. Paskui užėmė jų vietą ir vieni kitus išdaužė akmenimis. Ak, Viešpatie, kokios panašios jų neapykantos, pasmerkimai, jų kankinimai, kurčios ir niūrios ceremonijos. O, Viešpatie, aš neišsigandau būdamas ant kalvos, kuri buvo panaši į dejuojantį ir braškantį laivą. Arba į gimdymo skausmą. Viešpatie, tas pats būna medžiams, kurie apstumdo vieni

kitus, gniuždo ir dusina veržtamiesi saulės link. Tačiau apie saulę galima pasakyti, kad ji iš dirvos ištraukia pavasarį ir priverčia medžius ją šlovinti. O girią sudaro medžiai, nors ir visi joje priešai. Ir iš šitos arfos vėjas išgauna liaupses! Ak, Viešpatie, ar aš, įbedęs nosį trumpažiūris, sužinočiau apie juos, kad jie yra tokie įvairūs? Bet štai jie ilsisi. Vienai nakčiai atidedami melagingi žodžiai, užmigdomi norai ir išskaičiavimai. Nebelieka pavyduliavimų. Ak, Viešpatie, aš žvilgsniu perbėgu per jų darbus, kuriuos apleidę jie paliko dirvonuoti, ir esu sutrikęs, tarytum būčiau atsidūręs ant tiesos slenksčio, nuo reikšmės, kuri man dar neatrakinta, ir svarbu, kad ją išlaisvinčiau tam, jog ji būtų.

Viešpatie, apie mano dailininką, jei jis piešia, ką žino pirštai, ausys arba plaukai? Arba kulkšnys, arba šlaunys, arba rankos? Nieko. Kūrinys sugeria jų judesius ir užgimsta aistringas iš šitiekos prieštaringų paskatų. Bet aš, būdamas įbedęs nosį trumpažiūris, nieko nežinau – vien padrikus judesius, teptuko brūžinimą arba spalvotas dėmes. Ką išmano vinių dirbėjai arba lentų pjovėjai apie laivo didybę? Tas pats atsitinka mano tautai, jei aš ją suskaldau. Ką žino gobšuolis ir visko pertekėlis, užsiauginęs sunkų pilvą, ir ministras, ir budelis, ir piemuo? Netgi nekyla abejonių, jei tarp jų yra vienas, matantis daug aiškiau, tas, kuris varo gyvulius girdyklos link, arba toji, kuri gimdo, arba tas, kuris miršta, o ne mokslininkas, ne nupiepėlis rašaluotais pirštais, nes jie neišmano, kas yra lėtumas. Ir jie netarnauja niekam, kas būtų esminga, nors tasai, kuris obliuoja savo lentą, mato, kaip ji tampa, ir pats auga.

Jų menkoms aistroms užgimus, aš matau paveldą, sukurtą gobšuolio. Ir tasai, kuris nieko vertas ir pasiglemžia kito turtus, nesąžiningas ministras, savo ruožtu atiduoda juos į rankas tų, kurie kalinėja aukso dirbinius ir drožinėja drambliakaulį. Jie kalinėja sau auksą ir drožinėja drambliakaulį. Ir tasai, kuris nuteisia neteisingai, įdiegia atšiaurią meilę tiesai ir teisingumui. Ir tasai, kuris paliečia šventovės medžiagas, deda daugiau pastangų šventovei pastatyti.

Mačiau, kaip kyla šventovės nepaisydamos praktiško vartojimo pro žmonių geidulius. Mačiau, kaip vergai, prižiūrėtojų katorgininkų čaižomi botagais, veža akmenis. Mačiau, kaip briga-

dos brigadininkas nugvelbia dalį atlyginimui skirtų pinigų. Ak, Viešpatie, būdamas įbedęs nosį trumpažiūris, aš niekados nieko daugiau neišvydau – tik baimę, kvailybę ir pelno vaikymąsi. Bet nuo kalno, ant kurio sėdžiu, aš pastebiu, kaip šventovė kyla į šviesą.

CXC

Mane aplankė supratimas, kad visai ne tos pačios prigimties yra mirties pavojus ir mirties priėmimas. Ir aš pažinojau jaunuolių, kurie nuostabiai metė iššūkį mirčiai. Ir apskritai paėmus, tai buvo dėl to, kad buvo moterų, jiems plojančių. Tu sugrįžti iš karo ir tau patinka giesmė, kurią tau gieda jų akys. Tu sutinki priimti išbandymą geležimi, kur paleidi į darbą savo vyriškumą, nes egzistuoja tik tai, ką tu aukoji ir rizikuoji prarasti. Ir tai puikiai išmano lošėjai, kurie rizikuoja savo turtu lošdami kauliukais, nes šią akimirką jų turtas jiems niekuo nenaudingas, bet štai jis tampa žaidžiamojo kauliuko garantija, pasidaro patetiškas tavo delne, ir šiurkščiu stalu tu rideni auksinius savo kubelius, kurie virsta plytinčiomis lygumomis, ganyklomis ir tavo valdos javų laukais.

Taigi vyras sugrįždamas svirduliuoja savo pergalės šviesoje, jo petys apsunkęs nuo ginklų, kuriuos jis laimėjo ir galbūt net papuošė savo kraujo žiedais. Ir štai jis spinduliuoja tik tam tikrą laiką, galbūt tam tikrą laiką, nes tu negali gyventi savo pergale.

Taigi susitaikymas su mirties pavojumi – tai susitaikymas su gyvenimu. Ir meilė pavojams – tai meilė gyvenimui. Ir lygiai kaip tavo pergalė buvo tavo pralaimėjimo rizika, įveikta panaudojus tavo kūrybą, ir tu niekados nesi matęs žmogaus, kuris be pavojaus tvarkydamas naminius gyvulius būtų gyręsis esąs nugalėtojas.

Bet iš tavęs aš reikalauju daugiau, jei noriu, kad tu būtum vaisingas valstybės kareivis. Čionai ir glūdi sunkiai įveikiamas slenkstis, nes vienas dalykas susitaikyti su mirties pavojumi, ir visai kitas – susitaikyti su mirtim.

Noriu, kad tu priklausytum medžiui ir jam paklustum. Noriu, kad tavo pasididžiavimas tilptų medyje. Ir kad tavo gyvybė įgytų prasmę.

Susitaikymas su pavojumi tėra dovana tau pačiam. Tu mėgsti kvėpuoti visa krūtine ir pavergti merginas savo spindesiu. Ir apie šį susitaikymą su pavojumi tau reikia papasakoti, nes jis yra prekė mainams. Tokie pagyrūnai yra mano kapralai. Bet jie pagerbia tik patys save.

Kitas dalykas pralošti visą turtą žaidžiant kauliukais, kai nori jį pajusti ir sutelkti visą savo delne, pajusti, konkretų ir turiningą, esantį šią akimirką, su visu suvežtų į klojimą šiaudų ir varpų svoriu, ir galvijais ganyklose, ir kaimais, alsuojančiais lengvais dūmais, kurie yra žmogaus gyvenimo ženklai. Ir visai kitas dalykas tie patys tavo klojimai, tie patys gyvuliai, tie patys kaimai, kai esi priverstas jų netekti, kad gyventum toliau. Visai kitas dalykas išgaląsti tavo turtą ir padaryti jį deginantį pavojaus akimirką ir jo išsižadėti, kaip daro žmogus, kuris vieną po kito nusimeta drabužius, paniekinamai nusviedžia sandalus paplūdimyje tam, kad nuogas susituoktų su jūra.

Reikia mirti, kad susituoktum.

Tau reikia išgyventi panašiai kaip senutės, kurios nuvargina savo akis siūdamos bažnytinius drabužius, kuriais aprengia savo Dievą. Jos virsta Dievo drabužiu. O lino stiebas jų pirštų stebuklo dėka pavirsta malda.

Nes tu esi tik kelias ir ėjimas, tu realiai tegali gyventi tuo, ką perkeiti. Medis paverčia žemę šakomis. Bitė – žiedą medumi. Tavo žemės arimas – juodą žemę gaisruojančiais javais.

Taigi man svarbiausia, kad tavo Dievas tau būtų daug realesnis už duoną, į kurią tu suleidi dantis. Tuomet tave svaigins viskas – netgi tavo auka, kuri bus santuoka meilėje.

Bet tu viską sugriovei ir iššvaistei, nes praradai šventės prasmę, nes pradėjai manyti, kad turtėji diena iš dienos skirstydamas savo atsargas. Nes tu klysti vertindamas laiko prasmę. Suėjo tavo istorikai, logikai ir kritikai. Atidžiai apžiūrėjo tavo medžiagas ir, nieko jose neįskaitę, patarė jomis naudotis. Ir tu atsisakei pasnin-

kauti, o pasninkas buvo tavo šventinio valgymo sąlyga. Tu atsisakei sudeginti dalį javų, kurie deginami per šventę sukurdavo javų šviesą.

Ir tu jau nebesuvoki, kad būna akimirkų, vertų tavo gyvenimo, nes esi apakintas skurdžios savo aritmetikos.

CXCI

Taigi man teko apmąstyti sutikimą mirti, nes logikai, istorikai ir kritikai pašlovino dėl jų pačių medžiagas, kurios panaudojamos tavo bazilikoms statyti (ir tu patikėjai, kad kalba sukasi apie medžiagas, nors sidabrinio ąsočio ąsa, jei jos linkis atrodo pavykęs, daug vertingesnė už visą auksinį ąsotį ir maloniau tau glosto dvasią bei širdį). Taigi štai, būdamas prastai apšviestas ta kryptimi, kur link krypsta tavo troškimai, tu įsivaizduoji gaunąs savo laimę iš turėjimo ir dūsti vilkdamas į krūvą akmenis, kurie kitur būtų tapę bazilikos akmenimis, paversdamas juos savo laimės sąlyga. Tuomet kai kitas žmogus vieninteliu akmeniu susišildo dvasią ir širdį iškaldamas jame savo Dievo veidą.

Tu esi panašus į žaidėją, kuris neišmanydamas šachmatų žaidimo ieško savo malonumo kaupdamas figūras iš aukso ir drambliakaulio ir taip elgdamasis tepatiria nuobodulį, o kitas, kurį taisyklių dievaitė pažadino subtiliam žaidimui, savo šviesą susikurs iš paprastų šiurkštaus medžio skiedrų, nes noras viską suskaičiuoti verčia tave prisirišti prie medžiagų, o ne prie veido, kurį jos sudaro ir kurį svarbu iš pradžių atpažinti. Todėl iš viso to neišvengiamai kyla, kad tu pirmiausia brangini savo gyvenimą kaip dienų kaupimą, o jei šventovė pasižymi grynomis linijomis, tu būtum tikras beprotis, jei apgailestautum, kad ji nesutelkė daug akmenų.

Taigi neskaičiuok norėdamas mane apstulbinti, kiek akmenų sudaro tavo namą, kiek ganyklų sudaro tavo valdą, kiek tu turi gyvulių bandų, kiek tavo žmona turi papuošalų, netgi neskaičiuok savo meilės nuotykių prisiminimų. Man tai nerūpi. Noriu žinoti, kokia yra tavo pastatyto namo kokybė, koks tavo valdos religinis įkarštis ir ar vakarienė būna džiaugsminga užbaigus darbus. Ir kokią meilę tu sukūrei, ir į ką, patvaresnį už save patį, iškeitei

savo gyvenimą? Noriu, kad būtum išsipildęs. Noriu perskaityti tave patį iš tavo kūrybos, o ne iš panaudotų medžiagų, iš kurių tu kuri bergždžią savo šlovę.

Bet tu ateini pas mane ginčydamasis dėl instinkto, nes jis stumia tave vengti mirties, ir tu pastebėjai, kad bet koks gyvulys stengiasi gyventi. „Pašaukimas išgyventi, – pasakysi man, – svarbiau už bet kokį pašaukimą. Gyvybės dovana neįkainojama ir aš privalau išsaugoti savyje jos šviesą". Ir, žinoma, tu didvyriškai kausies, kad išgelbėtum save. Ir parodysi drąsą dalyvaudamas apsiaustyje arba užkariavime, arba apiplėšime. Ir tu svaiginsies stipruolio svaiguliu, kuris sutinka viską sviesti ant svarstyklių, kad pasvertų. Bet tu neketinsi mirti tyloje, apgaubtas savanoriškos aukos paslaptimi.

Tačiau aš tau parodysiu tėvą, kuris ką tik puolė pašauktas bedugnės todėl, kad jo sūnus ten grumiasi ir kad jo veidas retkarčiais dar išnyra vis blyškesnis ir blyškesnis tarytum mėnulis, pasirodantis debesų properšose. Ir aš tau pasakysiu: „Taigi tėvo gyvenimo instinktas nedominuoja..."

Ir dar labiau pageidaujamas, ir sudėtingesnis, ir svaresnis yra tavo atsakymas. Bet aš tau dar pasakysiu kai ką norėdamas tave pamokyti:

„Žinoma, yra instinktas, raginantis gyventi. Bet jis tėra vienas galingesio instinkto aspektas. Esminis instinktas – tai patvarumo instinktas. Ir tasai, kuris buvo išugdytas, kad būtų gyvas kūnu, savo patvarumo ieško kūno patvarume. O tasai, kurs buvo išugdytas meile vaikui, ieško savo patvarumo gelbėdamas vaiką. Ir tasai, kuris buvo išauklėtas meilėje Dievui, savo patvarumo ieško kopdamas Dievop. Tu niekada neieškai to, ko nežinai, tu stengiesi išsaugoti savo didybės sąlygas tiek, kiek tą didybę jauti. Savo meilę tiek, kiek ją patiri. O aš galiu išmainyti tavo gyvenimą į tai, kas jį pranoksta, ničnieko iš tavęs neatimdamas".

CXCII

Nes tu neatspėjai, kas yra džiaugsmas, jei manai, kad medis gyvena dėl medžio toks, koks yra, užsisklendęs savo žievėje. Jis yra

sparnuotų sėklų šaltinis ir keičiasi, ir puošiasi iš kartos į kartą. Jis eina į priekį ne taip kaip tu, jis eina kaip gaisras, įpučiamas vėjų. Tu pasodini kedro sėklą, ir tavo giria iš lėto per ištisus amžius išjuda į kelią.

Ką pamanytų medis pats apie save? Jis manytų esąs šaknys, kamienas ir lapija. Manytų tarnaująs pats sau leisdamas šaknis, bet jis tėra kelias ir ėjimas. Per jį žemė susituokia su saulės medumi, sukrauna pumpurus, praskleidžia žiedus, subrandina sėklas, ir sėkla nusineša gyvenimą tarytum paruoštą dar nematomą gaisrą.

Jei aš sėju pavėjui, paleidžiu žemėn gaisrą. Bet tu viską matai sulėtintai. Matai nejudančius lapus, svorį tvirtai suaugusių šakų, ir pamanai, kad savyje gyvenantis, savyje užsisklendęs medis yra sėslus. Tu, būdamas įbedęs nosį trumpažiūris, matai klaidingai. Užtenka, kad atsitrauktum atgal ir paspartintum dienų švytuoklę, ir pamatysi, kaip iš tavo sėklos plykstelės liepsna, o iš liepsnos – kitos liepsnos, ir šitaip išjudės gaisras, nusimesdamas nusidėvėjusias medžių išnaras, nes giria dega tyloje. Ir tu nematai nei šito, nei kito medžio. Ir tu perpranti galvodamas apie šaknis, kad jos netarnavo nei vienam, nei kitam, jos tarnavo ryjančiai ir kuriančiai ugniai, ir tamsios lapijos masė, aprengianti tavo kalną, tėra saulės apvaisinta žemė. Ir proskynoje įsitaiso kiškiai, o šakose sutupia paukščiai. Ir tu nebesugebi pasakyti, kam pirmiausia tarnauja šaknys. Jos tėra etapai ir ėjimai. Ir kodėl tu norėtum galvoti apie medį taip, kaip niekada nesi galvojęs apie sėklas? Tu niekad nesakai: „Sėkla gyvena dėl savęs. Ji išbaigta. Stiebas gyvena dėl savęs. Jis išbaigtas. Žiedas, kuriuo virsta stiebas, gyvena dėl savęs, jis išbaigtas. Sėkla, kurią jis subrandino, gyvena dėl savęs. Ji išbaigta". Ir lygiai tą patį galima kartoti pradedant nauju daigu, kuris spraudžia savo užsispyrusį stiebą tarp akmenų. Kokį etapą ketini man parinkti, kad paverstum jį užbaiga? Aš, aš neišmanau ničnieko – tik žemės kopimą į saulę.

Tą patį galima pasakyti apie žmogų ir apie mano tautą – aš nežinau, kur ji eina. Kai sutemsta naktis, klojimai uždaryti ir būstai užsklęsti. Miega vaikai, miega senutės ir seniai – ką gebėčiau pasakyti apie jų kelią? Taip sunkiai išpainiojamas, taip netobulai nubrėžtas sezono eigos, kuris prideda tik vieną raukšlę senutei,

kelis žodžius prie vaiko kalbos, kuris vos pakeičia šypseną, bet niekuo nepakeičia žmogaus tobulumo ar netobulumo. Tačiau, mano tauta, jei aš apglėbiu kartas, aš matau, kaip tu pabundi ir atpažįsti save.

Bet, žinoma, niekas negalvoja už savo paties ribų. Ir šitaip yra gerai. Svarbu, kad graveris kalinėtų sidabrą nesiblaškydamas. Kad geometras galvotų apie geometriją. Kad karalius viešpatautų, nes jie yra ėjimo sąlyga. Taip ir vinių dirbėjai gieda vinių dirbėjų, o lentų pjovėjai – lentų pjovėjų giesmę, nors jie ir vadovauja laivo užgimimui. Bet jiems išganingas yra burlaivio pažinimas iš poemos. Dėl to jie ne mažiau mylės savo lentas ir vinis – priešingai, bus supratę, kad jie save randa ir užbaigia ilgoje sparnuotoje gulbėje, kurią maitina jūros vėjai.

Kaip ir tavo tikslas, būdamas didingas, neleidžia tau apsieiti nepašlavus dar kartą auštant savo kambario arba nepasėjus saujos avižų, tiek daug jų jau pasėjus, ar pakartoti darbo judesį, išmokyti sūnų dar vieno žodžio ar dar vienos maldos – lygiai taip ir burlaivio pažinimas privalo tave skatinti branginti, o ne niekinti lentas ir vinis; aš taip pat noriu, kad tu žinotum, jog kalbama ne apie tavo valgį, ne apie tavo maldą, ne apie tavo arimą, ne apie tavo vaiką, ne apie tavo šventę tarp saviškių, ne apie daiktą, kuriuo pagarbini savo namus, nes jie tėra sąlyga, kelias ir ėjimas. Suprantu, kad apie tai įspėdamas aš skatinsiu tave ne juos paniekinti, o tik stipriau pagarbinti vienus ir kitus, taip kaip kelią ir jo vingius, ir jo erškėčių kvapą, ir vagas, ir kalvomis besileidžiančius šlaitus, – tu jį dėl to tik labiau branginsi ir geriau pažinsi, jei jis yra ne nevaisingas vingis, kur tu nuobodžiauji, o kelias, vedantis jūros link.

Ir aš draudžiu tau sakyti: „Kuriems galams man šlavimas, nešmuo, kurį turiu vilkti, vaikas, kurį privalau maitinti, knyga, kurią turiu perskaityti?" Nes jeigu yra gerai, kad tu užmiegi ir sapnuoji sriubą, o ne valstybę, kaip sargybiniai, gerai, kad esi pasirengęs eiti vizito, kurio ženklų dar nematyti, bet kuris akimirksnį suteikia šviesos tavo akims, girdėjimo tavo ausims ir paverčia liūdną tavo šlavimą kulto, kuriam apsakyti nėra žodžių, paslauga.

Šitaip kiekvienas tavo širdies tvinksnis, kiekviena kančia, kiekvienas geismas, kiekvienas vakaro liūdesys, kiekvienas valgymas,

kiekviena darbo pastanga, kiekviena šypsena, kiekvienas nuoilsis dienoms bėgant, kiekvienas prabudimas, kiekvienas malonumas užmigti turi prasmę Dievo, kuris įskaitomas per juos.

Nieko neatrasite, jei virsite sėsliaisiais, manančiais, kad esate sukauptos atsargos – jūs patys tarp savo atsargų. Nes nebūna atsargų ir tasai, kuris paliauna augęs, miršta.

CXCIII

Nes tave pražudo tavo lygybė. Tu sakai: „Tegu padalija perlą visiems. Jį būtų galėjęs rasti bet kuris iš narių".

Ir jūra jau nebestebuklinga, jau ne džiaugsmo šaltinis ir ne likimo stebuklas. Ir vieno ar kito panėrimas jau nebėra stebuklo ceremonialas, tarytum nuotykis ieškant juodojo perlo, kurį anais metais rado kitas.

Nes lygiai taip, kaip aš trokštu, kad tu per metus taupytum ir save ribotum, ir iš savęs atimtum tam, kad sutaupytum vienintelei šventei, kurios prasmė netelpa į šventės rėmus, nes šventė tetrunka sekundę; šventė – tai sužydėjimas, pergalė, kunigaikščio vizitas, jo prasmė – iškvėpinti ištisus metus laukimo skoniu ir atlygio prisiminimu, nes kelias būna gražus tik tada, kai jis veda jūros link – ir tu ruoši lizdą išsirisiantiems paukščiukams, kurie nėra lizdo esmė, ir tu plūkiesi mūšyje siekdamas pergalės, kuri nėra mūšio esmė, ir tu rengi ištisus metus savo namus kunigaikščiui – lygiai taip aš trokštu, kad tu nesulygintum vieno su kitu vardan bergždžio teisingumo, nes tu niekada nesulyginsi to, kuris senas, ir to, kuris jaunas, ir tavo lygybė visados bus išklypusi. Ir tavo perlo padalijimas nieko neduos nė vienam, bet aš noriu, kad tu atsisakytum skurdžios savo dalies, kad tasai, kuris aptiks perlą, grįžtų namo spinduliuodamas šypsena ir į žmonos klausimus atsakytų tardamas: „Atspėk!" ir rodydamas sugniaužtą kumštį, nes nori suerzinti jos smalsumą ir pasidžiaugti laime, kuri yra jo galioje ir kurią jis gali paskleisti vien tik atgniaužtamas pirštus...

Ir visi lieka praturtėję. Nes tai įrodymas, kad nardymas jūroje yra kažkas kita nei paprastas varganas triūsas. Taip ir meilės pasakojimai, kuriuos tau gieda mano pasakotojai, moko tave meilės

skonio. Ir grožis, kurį jie šlovina, papuošia moteris. Nes iš jų yra viena, verta to, kad vyrai mirtų dėl malonumo ją pagauti – tai meilė, kuri verta, kad vyrai mirtų per jos asmenį. Kiekviena moteris lieka apžavėta ir papuošta, nes kiekviena savo slaptyje galbūt slepia ypatingą nuostabaus perlo lobį tarytum jūra.

Ir tu neprisiartinsi prie vienos iš jų kitaip, kaip tik su tankiau plakančia širdimi, kaip Koralų srovės nardytojas, kai jis susituokia su jūra.

Tu esi neteisingas kasdienėms dienoms, kai rengi šventę, bet būsimoji šventė savo kvapais iškvėpina įprastas dienas, ir tu esi turtingesnis dėl to, kad ji yra. Tu esi neteisingas patsai sau, jei nepasidaliji su kaimynu perlo, bet jam atitekęs perlas apšvies būsimus tavo pasinėrimus, kaip ir šaltinis, apie kurį tau kalbėjau, trykštantis tolimos oazės viduryje, užburia dykumą.

Ak! Tavo teisingumas reikalauja, kad dienos būtų panašios į dienas, o žmonės panašūs į žmones. Jei tavo žmona rėkauja, tu gali ją atstumti ir pasirinkti kitą, kuri nerėkauja. Nes tu esi spinta dovanai padėti, o savo dovanos negavai. Bet aš trokštu įamžinti meilę. Meilė tebūna tenai, kur pasirinkimas neatšaukiamas, nes svarbu būti apribotam, kad taptum. Ir pasalos, ir medžioklės, ir laimikio malonumas yra kitoks nei malonumas, kurį teikia meilė. Nes tavo reikšmė tuomet yra kaip medžioklio. Moters reikšmė – būti laimikio objektu. Todėl vieną kartą pagauta, ji jau nieko nebeverta, nes padarė paslaugą. Kokią reikšmę turi poetui parašyta poema? Jam svarbiausia – kurti toliau. Bet jeigu aš uždariau duris uždarydamas tavo namuos esančią porą, reikia, kad nueitum toliau už tą porą. Tavo reikšmė būti sutuoktiniu, o moters – būti sutuoktine. Aš suteikiu žodžiui daugiau prasmės, ir tu sakai: „Mano žmona...“ su rimtu širdies nusiteikimu. Bet tu aptinki kitokius džiaugsmus. Ir, žinoma, kitokias kančias. Bet jos yra tavo džiaugsmų sąlyga. Tu gali mirti dėl anos, nes ji tau priklauso, kaip ir tu priklausai jai. Tu miršti ne dėl savo laimikio. Ir tavo ištikimybė – tai tikinčio, o ne pavargusio medžiotojo ištikimybė, kuri yra kitokia ir skleidžia ne šviesą, o nuobodulį.

Savaime suprantama, yra nardytojų, kurie niekada neaptiks perlo. Yra žmonių, kurie ras tik kartėlį lovoje, kurią pasirinks. Bet pirmųjų skurdas yra jūros raibuliavimo sąlyga. Ir antrųjų skur-

das yra meilės spinduliavimo sąlyga, kuri vertinga visiems, taip pat ir nelaimingiesiems. Nes pageidavimas, apgailestavimas, ilgesys, nukreiptas meilės link, geriau už ramybę galvijų, kuriems meilė yra svetima. Lygiai kaip ir dykumos gilumoje, kur tu pluši kamuojamas troškulio ir dygliakrūmių, ir atiduodi pirmenybę apgailestavimui, o ne šaltinių užmarščiai.

Nes tenai slypi paslaptis, kurią man buvo duota perprasti. Taip, kaip sutvirtini tatai, už ką arba su kuo kovoji, tu prastai kaunies, jei kaunies iš paprastos neapykantos tavo priešo Dievui, ir reikia, kad sutiktum mirti, kai kaunies iš meilės savajam Dievui – lygiai taip tu esi apšviestas, pagirdytas ir padidintas kaip tik to, ko gailiesi, trokšti ar apverki – tiek pat, kiek ir tavo laimikio. Ir motina raukšlėmis išvagotu veidu, kurios gedulas, įgijęs prasmę, virto šypsena, gyvena mirusio vaiko prisiminimu.

Jei sunaikinsiu meilės sąlygas norėdamas tau leisti iš viso dėl jos nekentėti, ką būsiu tau atnešęs? Ar dykuma be šaltinio švelnesnė tiems, kurie pametė taką ir miršta iš troškulio?

O aš sakau, kad šaltinis, jei jis buvo gerai apdainuotas ir iškastas tavo širdy, jei tu vėl susituokęs su smėliu ir pasiruošęs nuogai išsirengti iš savo žievės, lieja ramų vandenį, kuris nėra daiktas, o tik daikto prasmė, ir aš dar gebėsiu išgauti iš tavęs šypseną apsakydamas tau šaltinių čiurlenimo švelnumą.

Tu privalai sekti paskui mane! Esu tavo reikšmė. Iš apgailestavimo užburiu tavo smėlį. Atveriu tau meilę. Iš kvepalo sukuriu valstybę.

CXCIV

Aš noriu atverti tau akis, nes tu klysti vertindamas ceremonialą. Manai, kad jis yra abejotinas sutvarkymas arba papildomas pagražinimas. Tąjį, kuris patiria meilę, tu vertini taip, sakytum iš jo tyčiotųsi taisyklės, atsirandančios iš šiek tiek įnoringo Dievo, kuris geriausiu atveju išleistų jas tam, kad čionai sudarytų tau palankias sąlygas, tenai – apkarpytų, tarytum reikalas būtų susijęs su amžinuoju gyvenimu, kuris reikalauja amputuoti jausmus, nors taisyklės verčia tave būti tokį arba anokį ir ugdo tave kamuoda-

mos, nes tu prieini ribą, kai tik esi; juk ir medis yra nubrėžiamas pagal sėklos jėgos linijas. Bet aš tau kalbėjau apie atvaizdą, kai jis gražus. Jis yra matymo taškas ir daiktų skonis. Ir žiūrėdamas iš tokio taško tu kitaip galvoji apie valgį, apie poilsį, apie maldą, apie žaidimą ir apie meilę. Aš nežinau dalies, nes tu ne gabalų suma, o visetas, kuris dominuoja ir yra nedalomas. Iš akmens skulptoriaus iškaltame veide aš pakeičiu nosį, ausį arba, dar tiksliau, aš pakeičiu visą veido galią, taip pat ir ausies poveikį. Taigi jei kartą metuose aš priversiu tave pulti ant kelių priešais dykumą, kad joje pagarbintum giedančią oazę, kurią ji slepia savo klostėse, tu rasi jos paslaptį moteryje arba darbe, arba namuose. Šitokiu būdu, duodamas tau žvaigždėtą dangų, aš pakeičiau tave tavo santykiuose su vergu, su karaliumi, su mirtimi. Tu esi motininė lapijos šaknis ir, jei aš pakeisiu tavo šaknį, pasikeis tavo lapija. Ir aš nesu matęs žmonių, kuriuos pakeistų logikų argumentai, nesu matęs jų, paveiktų pompastiškų žvairo pranašo žodžių, atsiverčiant gelme. Bet kreipęsis į jų esmę ceremonialo žaidimu, aš atvėriau juos savo šviesai.

Tu reikalauji meilės prieštaraudamas taisyklėms, kurios ją draudžia. O tos taisyklės išugdė meilę. Ir už liūdesį, atsirandantį nepatiriant meilės, tu esi dėkingas taisyklėms, tai yra meilei.

Meilės geismas – tai meilė, nes tu nesugebėtum geisti to, kas dar nesuvokta. Ir tenai, kur broliai nė kiek nebranginami, kai nėra struktūros ar papročio, suteikiančio prasmę brolio vaidmeniui (ir kaip tu mylėtum dėl paprastos mišrios kompanijos prie stalo?). Man niekada nėra tekę pastebėti, kad kas nors apgailestautų dėl to, jog negali stipriau mylėti savo brolio. Tu gailiesi suvoktos meilės ir išeinančios žmonos, bet jokia abejinga praeivė nepaskatina tavęs nusivylus pasakyti: „Būčiau laimingas, jei ją mylėčiau..."

Tu apverki meilę, vadinasi, gimė meilė. Ir, savaime suprantama, taisyklės tave skatina matyti, jei jos įtvirtina meilę, kad tu ją apverki, ir tu patiki, kad meilė galėtų išaukštinti tavo jausmus be taisyklių, nors įtvirtindamos meilę jos pasiūlo tau savo džiaugsmus ir kančias, lygiai kaip ir šaltinio buvimas palmių giraitėje tau daro žiaurų sausringą smėlį ir, savaime suprantama, šaltinio nebuvimas tau yra brolis šaltinių buvimo. Nes tu niekada neapverki

to, ko nesugebi suvokti. Kasdamas šaltinius kasu jų nebuvimą. Ir teikdamas tau deimantus aš įtvirtinu deimantų vargingumą. Ir juodasis jūrų perlas, ištraukiamas kartą per metus, pagrindžia bergždžius tavo panėrimus. Ir juodojo perlo dovana tau atrodo prievarta ir pagrobimas, ir neteisingumas, ir tu jį sunaikini suskaldydamas jo galią. Tuo tarpu tereikėjo suprasti, nes tu esi turtingesnis tuo, kad jis yra, netgi skirtas kitam, o ne beformei jūros tuštumai.

Jie įtvirtino savo skurdą pageidaudami lygybės, esančios prie jų tvarto ėdžių. Tegu kas nors jiems patarnauja. Ir jei juose pagarbini minią, tu įtvirtini ją juose. Bet jei kiekviename pagerbi žmogų, tu ugdai žmogų, ir štai jis pasuka dievų keliu.

Mane kamuoja tai, kad jie nepaiso savo tiesos, kad pasidarė akli akivaizdybei, kurios esmė ta, jog laivo užgimimo sąlyga, taigi jūra, tyčiojasi iš laivo, meilės sąlyga tyčiojasi iš meilės ir tavo kopimo sąlyga tyčiojasi iš tavo kopimo. Nes iš viso nebūna kopimo be svorio jėgos.

Bet anie sako: „Iš mūsų kopimo pasityčiota!.." Jie sugriauna užtvaras ir jų erdvė nebeturi šlaito. Ir štai jie virto turgaus minia, sugriovusia mano tėvo rūmus, kur visi žingsniai buvo prasmingi.

Todėl tu girdi, kaip jie klausinėja vieni kitų apie dvasinį maistą, kurį dera patiekti žmonėms tam, kad būtų pagyvinta jų dvasia ir sutaurinta jų širdis. Jie tau paskleidė netvarkingai sujauktus žmones maitindami juos prie ėdžių, pavertė juos sėsliais galvijais ir, kadangi jie veikė vadovaudamiesi meile žmogui, norėjo išlaisvinti jo taurumą, jo šviesą ir didybę; nuo šiolei jiems būtina išsigąsti suvokus, kad užanka protas ir širdis. Bet ką jie darys iš padrikos tavo minios? Jiems dainuos galerų giesmes norėdami juos sujaudinti, pažadins juose vaiduoklius, užmiršusius galeras, susigūžiančius nuo smūgių. Šitaip miglotai tu perduodi jiems poemos žodžius. Bet jos galia vis menkės. Netrukus jie klausysis galerų giesmės nejausdami užmirštų smūgių, ir tvarto ramybės jos daugiau nesudrums, nes tu atėmei galią iš jūros. Tuomet susidūrus su tais, kurie gromuliuoja ėdesį, tave apims nerimas dėl gyveni-

mo prasmės ir dėl dvasios išaukštinimo paslapties, nes dvasia bus mirusi. Ir tu ieškosi pamesto savo daikto, tarytum jis būtų daiktas tarp kitų. Ir tu sugalvosi kokią nors dainą apie maistą, ir ji iš visų plaučių plyšaus kartodama: „Aš valgau...“ ir niekuo neprisidės prie duonos skonio. Visiškai nenutuokdamas, kad nėra nė kalbos apie daiktą, kurį reikia išskirti iš kitų daiktų ar šlovinti tarp kitų, nes juk medžio esmė nesislepia kažin kur medyje ir tas, kas nori piešti tik esmę, nenupieš nieko.

Nieko nėra stulbinamo, kad tu išeikvoji jėgas ieškodamas sėsliojo kultūros, nes tokios kultūros iš viso nėra.

„Padovanoti kultūrą, – kalbėjo mano tėvas, – tai padovanoti troškulį. Visa kita ateis savaime“. Bet tu aprūpini gėrimu ruošdamas prikimštus pilvus.

Meilė yra kvietimas meilės link. Tas pat su kultūra. Ji glūdi troškulyje. Bet kaip puoselėti troškulį?

Tu reikalauji tik patvarumo sąlygų. Tasai, kurį išugdė alkoholis, reikalauja alkoholio. Ne todėl, kad alkoholis jam būtų naudingas, nes nuo jo mirštama. Tasai, kurį išugdė civilizacija, reikalauja tavo civilizacijos. Instinktas tebūna patvarumo instinktas. Tas instinktas viešpatauja gyvenimo instinktui.

Nes aš mačiau daug tokių, kurie geriau pasirinko mirtį, o ne gyvenimą už savo kaimo ribų. Ir tu matei tai iš gazelių arba paukščių, kurie tau juos pagavus trokšta mirti.

Ir jei tave išplėšia iš tavo žmonos, iš tavo vaikų, iš tavo papročių arba užgesina pasaulyje šviesą, kuria tu gyvenai, – ji spinduliuoja netgi iš vienuolyno gilumos, – tuomet gali būti, kad tu dėl to miršti.

Jei noriu išgelbėti tave nuo mirties, man užtenka išgalvoti tau dvasinę viešpatystę, kur tavo mylimoji tavęs laukia tarytum saugykloje norėdama tave priimti. Tuomet tu gyveni toliau, nes tavo kantrybė begalinė. Namai, kuriems priklausai, nors ir tolimi, tarnauja tau tavo dykumoje. Mylimoji tau tarnauja, nors ir tolima, nors užmigusi.

Bet tu nepakenti, kad mazgas atsileistų netvarkingai paskleisdamas daiktus. Ir tu miršti, jei miršta tavo dievai. Nes tu jais gyveni. Ir vien tik tuo, dėl ko gali mirti, tu gali gyventi.

Jei aš tave pažadinsiu kokiam nors patetiškam jausmui, tu jį perduosi iš kartos į kartą. Tu mokysi savo vaikus perskaityti veidą per daiktus – tarytum valdą per valdos medžiagas. Valda vienintelė verta meilės.

Nes tu nemirtum dėl medžiagų. Medžiagos dėkingos pačios sau, ne tau, nes tu esi vien tik kelias ir ėjimas; jos priklauso valdai. Ir tu juos jai pajungi. Bet jei valda išsipildė, tuomet tu mirsi gelbėdamas jos integralumą.

Tu mirsi dėl knygos prasmės, ne dėl rašalo ir ne dėl popieriaus.

Nes tu esi santykių mazgas ir tavo tapatybė grindžiama ne kūnu, nuosavybe, šypsena, o sąranga, kuri per tave susiklostė į veidą, kuris priklauso tau ir kuris įtvirtina tave. Jo vientisumas įskaitomas per tave, bet mainais tu priklausai jam.

Retai gali apie jį prabilti; iš viso nėra žodžių, kad jį perduotum kitam. Šitaip yra su tavo mylimąja. Jei tu man ištari jos vardą, skiemenys neturi galios pernešti į mane meilės. Man reikia ją parodyti. Tatai priklauso veiksmų viešpatijai. Ne žodžių.

Bet tu žinai, kas yra kedras. Ir jei aš ištariu žodį „kedras", aš pernešu į tave jo didingumą, nes tu buvai pažadintas kedrui, kuris, be kamieno, yra šakos, šaknys ir lapija.

Aš nežinau kitokio būdo, kaip įdiegti meilę, kaip priversti tave aukotis dėl meilės. Bet kokie jų dievai gauna savo ėdesį ant pakratų?

Tu ketini juos užauginti penėdamas dovanomis, bet jie nuo jų miršta. Tu tegali gyventi vien tuo, ką perkeiti ir nuo ko kasdien apmiršti, nes tu save į tai išmainai.

Tai puikiai išmano mano senutės, kurios išvargina savo akis adatos žaidimuose. Tu joms sakai, kad gelbėtų savo akis. Ir jų akys pasidaro nebereikalingos. Tu sugriovei jų mainus.

Bet į ką save išmaino tie, kuriuos ketini pasotinti?

Tu gali įdiegti nuosavybės troškulį, bet nuosavybė nėra mainai. Tu gali įdiegti troškulį kaupti siuvinėtas medžiagas. Bet tu išug-

dai tik sandėlio dvasią. Kaip įdiegsi troškulį varginti akis adatos žaidimuose? Nes tai vienintelis tikro gyvenimo troškulys.

Aš, pasinėręs į savo meilės tylą, gerai įsižiūrėjau į sodininkus ir vilnos verpėjus. Pastebėjau, kad jiems mažai buvo duota ir daug iš jų pareikalauta.

Tarytum į juos, tarytum į jas remtųsi pasaulio likimas.

Aš noriu, kad kiekvienas sargybinis būtų atsakingas už valstybę. Lygiai kaip ir tasai ant sodo slenksčio, besipriešinantis vikšrams. Ir kitoji, kuri siuva auksinį arnotą, galbūt skleidžia tik silpną šviesą, bet ji papuošia žiedais savo Dievą ir žiedais papuoštas Dievas savo ruožtu spinduliuoja jai.

Aš visai neišmanau, ką reiškia lavinti žmogų, jei nekalbama, kaip išmokyti jį skaityti veidus per daiktus. Aš įamžinu dievus. Taip yra su šachmatų žaidimo malonumu. Aš jį gelbsčiu gelbėdamas taisykles, bet tu nori parūpinti vergų, kurie jiems laimėtų šachmatų partijas.

Tu nori dovanoti meilės laiškus, iš kai kurių pastebėjęs, kad jie verkė, kai juos gaudavo, ir tu stebiesi neišsunkdamas ašarų.

Tau neužtenka duoti. Būtų reikėję išugdyti tąjį, kuris gauna. Dėl šachmatų malonumo būtų reikėję išugdyti žaidėją. Dėl meilės būtų reikėję išugdyti meilės troškulį. Taip pat pirmiausia altorių, kad priimtum Dievą. Aš, aš sukūriau valstybę savo sargybinių širdyje priversdamas juos nužingsniuoti šimtą žingsnių ant tvirtovės sienų.

CXCV

Tobula poema, kuri slypėtų poelgiuose ir reikalautų visko, iki pat tavo raumenų iš tavęs paties. Toks yra mano ceremonialas.

Silpni atgarsiai, judesio užuomazgos, kurias užmezgu tavyje panaudodamas žodžius, turinčius galią. Aš išgalvoju galerų žaidimą. Tu ten nori įeiti ir šiek tiek palenkti pečius.

Bet taisyklės, bet ritualai, bet įpareigojimai ir šventovės statyba, bet dienų ceremonialas, savaime suprantama, yra kitokia veikla.

Raštas buvo skirtas tam, kad tave atverstų skatindamas šiek tiek save pažinti šitaip tapusį, ir viltis.

Ir, žinoma, lygiai kaip tu gali mane skaityti išsiblaškęs ir iš viso nepajausti, tu gali priimti ceremonialą neaugdamas. Ir tavo godulys gali patogiai įsitaisyti ritualo kilnume.

Bet neturėk pretenzijų valdyti save kas valandą, lygiai kaip aš iš savo sargybinio nereikalauju, kad jis būtų kiekvieną valandą uolus valstybei. Man užtenka, kad vienas yra uolus. Ir aš nereikalauju, kad jis būtų uolus kiekvieną akimirką, tik noriu, kad jį, svajojantį apie sriubos valandą, ištiktų kaip žaibas sargybinio nušvitimas. Aš per daug gerai išmanau, kad dvasia miega ir nesugeba regėti nuolatos, antraip ugnis išdegintų akis, bet jūra turi andai ištraukto juodojo perlo prasmę, metai – vienintelės šventės prasmę, o gyvenimas – užbaigtumo mirtyje prasmę.

Ir man nė motais, kad mano ceremonialas įgyja išsigimėlišką prasmę širdies pavainikiams. Aš stebėjau per savo užkariavimus juodas gentis ir burtininką, kuris juos kvietė žadindamas nešvariu goduliu riebalais sutepti jų dovanomis kokią nors medinę lazdą, nudažytą žaliai.

Koks man skirtumas, kad burtininkas nuvertina savo vaidmenį! Skulptoriaus nykštys kuria gyvenimą.

CXCVI

Kitas reikalauja dėkingumo: jis padarė jiems tą ir aną... Bet iš viso nėra surinktos dovanos ir sukauptų atsargų. Tavo dovana yra apy-

taka iš vieno į kitą; jei tu daugiau neduodi, tu nieko nedavei. Tu man pasakysi: „Aš buvau pagirtinas vakar ir išsaugau ano naudą". O aš atsakysiu: „Ne! Tu būtum miręs, jei būtum miręs vakar, bet vakar tu nemirei. Reikšminga vien tik tai, kuo tu tapai mirties valandą. Iš dosnuolio, koks buvai vakar, tu išgavai iš savęs šiandienos šykštuolį. Tasai, kuris mirs, bus šykštumas".

Tu esi šaknis medžio, kuris gyvena tavimi. Tu esi sujungtas su medžiu. Jis tapo tavo pareiga. Bet šaknis sako: „Aš per daug perpumpavau syvų!" Medis tuomet miršta. Ar gali šaknis girtis turinti teisę į mirusiojo dėkingumą?

Jeigu sargybinis pavargsta stebėti horizontą ir užmiega – miršta miestas. Jau nebėra nueitų apžvalgos ratų atsargų. Nėra širdies tvinksnių atsargų, kurias saugo tavo širdis. Pats tavo sandėlis yra ne atsargos, o pereinamasis punktas. Ir tu ari žemę, ir tuo pat metu jį apiplėši. Bet tu klysti vertindamas visus dalykus. Įsivaizduoji, kad ilsiesi nuo kūrybos muziejuje kaupdamas sukurtus daiktus. Tu į jį sugrūdi savo turtą. Bet nėra daiktų. Yra to paties daikto įvairių prasmių įvairiom kalbom. Visai ne toks pat yra juodasis perlas nardytojui, kurtizanei arba prekijui. Deimantas įgyja vertę, kai tu jį iškasi, kai jį parduodi, kai atiduodi jį, kai jį pameti, kai atrandi, kai jis puošia šventės kaktą. Aš nieko neišmanau apie nuolat vartojamą deimantą. Kasdienis deimantas tėra tuščias akmenukas. Ir tai puikiai išmano tos, kurios jį turi. Jos uždaro jį slapčiausioje skrynutėje tam, kad jis ten miegotų. Jos jį iš ten teištraukia per karaliaus gimtadienį ir tuomet jis tampa pasididžiavimu. Jos jį gavo sutuoktuvių vakarą. Tai buvo meilės jausmas. Vieną kartą jis tapo stebuklu tam, kas iškirto gyslinę uolieną.

Gėlės vertingos akims, bet pačios gražiausios tos, kuriomis aš nusėjau jūrą garbindamas mirusiuosius. Ir niekas niekados jomis nesigrožės.

Anas kalba savo praeities vardu. Jis man sako: „Aš esu tasai, kuris..." Taigi aš sutinku jį pagerbti su sąlyga, kad jis būtų miręs. Bet iš savo vienintelio tikro geometro, mano bičiulio, aš niekados nesu girdėjęs, kad jis girtųsi savo trikampiais. Jis buvo trikampių tarnas ir ženklų sodo sodininkas. Vieną naktį, kai aš jam tariau: „Štai tu didžiuojies savo darbu, tu daug davei žmonėms...", jis iš pradžių nutilo, paskui atsakė:

„Nėra nė kalbos apie davimą, aš niekinu tą, kuris duoda arba ima. Kaip galėčiau gerbti nepasotinamą apetitą kunigaikščio, kuris reikalauja dovanų! Tas pats su tais, kurie leidžiasi praryjami. Šitaip kunigaikščio didybė neigia jų didybę. Tenka pasirinkti tarp vienos ar kitos. Bet kunigaikštį, kuris mane žemina, aš niekinu. Aš esu iš jo namų ir jis įsipareigojęs pats sau mane aukštinti. Ir jei aš esu didis, aš aukštinu savo kunigaikštį.

Ką daviau žmonėms? Esu iš jų tarpo. Esu jų apmąstymų apie trikampius dalis. Per mane žmonės apmąstė trikampius. Per juos kiekvieną dieną aš valgiau savo duoną. Ir gėriau jų ožkų pieną. Ir avėjau batus iš jų jaučių odos.

Aš duodu žmonėms, bet viską gaunu iš žmonių. Kur glūdi jų pirmenybė? Jei aš daugiau duodu, gaunu daugiau. Tu tai puikiai matai iš vulgariausių savo finansininkų. Jie negali gyventi patys savim. Jie apkrauna kokią nors kurtizanę savo smaragdų turtais. Ji spinduliuoja. Nuo tos akimirkos jie irgi susiję su tuo spinduliavimu. Štai jie patenkinti, taip puikiai spindėdami. Tačiau jie yra vargšai, nes jie priklauso tik nuo kurtizanės. Kitas atidavė viską karaliui. Jo paklausė: „Kam tu priklausai?" Jis atsakė: „Priklausau karaliui". Ir jis iš tikrųjų spinduliuoja".

CXCVII

Pažinojau žmogų, kuris tepriklausė pats sau, nes niekino netgi kurtizanes. Aš tau kalbėjau apie ministrą prabangiu pilvu ir sunkiais vokais, kuris, mane išdavęs, sulaužė priesaiką ir išsižadėjo kitų kankinimo valandą šitaip išduodamas pats save. Ir kaipgi jis nebūtų išdavęs vieno ir kito? Jei tu priklausai namams, valdai, dievui, valstybei, tu aukodamasis gelbėsi tai, kam priklausai. Šitaip yra gobšuoliui, kuris priklauso lobiui. Jis padarė savo dievu retą deimantą. Jis mirė priešindamasis vagims. Bet jis neužsiaugino prabangaus pilvo. Jis vertina pats save kaip stabą. Jo deimantai priklauso jam ir jį pagarbina, bet mainais jis jiems nepriklauso. Jis riba ir siena, o ne kelias. Ir jei dabar tu imsi viešpatauti ir grasinti, vardan kokio dievo jis mirs? Jame nieko nėra – tik pilvas.

Meilė, kuri lenda į akis, yra vulgari meilė. Kas myli, kontempliuoja ir bendrauja tyloje su savo Dievu. Šaka rado savo šaknį. Lūpa aptiko savo spenį. Širdis uoliai meldžiasi. Aš neturiu ką daryti su kito nuomone. Šitaip net šykštuolis slepia nuo visų savo lobį.

Meilė tyli. Bet prabanga šaukiasi būgnų. Kas yra nedemonstruojama prabanga? Kas yra stabas be garbintojų? Yra niekas dažyto medžio atvaizdas, kuris miega po atmatomis angare.

Taigi mano ministras, užsiauginęs prabangų pilvą, sunkiais vokais, buvo įpratęs sakyti: „Mano valda, mano bandos, mano rūmai, mano auksiniai kandeliabrai, mano moterys". Išties reikėjo, kad jis egzistuotų. Jis praturtino gerbėją, kuris priešais jį puldavo ant kelių. Šitaip vėjas, kuris neturi nei svorio, nei kvapo, sužino, kad egzistuoja įgaubdamas javus. „Aš esu, – galvoja jis, – nes aš palenkiu".

Mano ministras mėgavosi ne vien tik gėrėjimusi, jis taip pat mėgavosi neapykanta. Ji jam mušė į šnerves kaip savęs pačios įrodymas. „Aš esu, nes aš priverčiu rėkti". Todėl jis važiuodavo liaudies pilvu kaip vežimas.

Taip pat jame nebuvo nieko – vien vulgarių žodžių vėjas, išpučiantis odmaišį. Nes svarbu, kad tu būtum, kad augtų medis, kuriam priklausai. Tu esi tik gurguolė ir kelias, ir ėjimas. Aš noriu matyti tavo Dievą, kad tavimi patikėčiau. O mano ministras tebuvo griovys medžiagoms kaupti.

Todėl aš jam pasakiau tokią kalbą:

„Girdėdamas tave taip ilgai sakant „aš... aš... aš..." atsigręžiau gerumo apimtas ten, kur kvietė tavo būgnai, ir pažvelgiau į tave. Nieko nepamačiau – tik prekių sandėlį. Kam tau reikalingas turėjimas? Tu esi parduotuvė arba spinta, bet nei naudingesnis, nei realesnis už spintą ar parduotuvę. Tau patinka, kai kiti sako „spinta pilna", bet kas ji yra?

Jei aš nukirsiu tau galvą, kad pasismaginčiau tavo grimasa, kas pasikeis valstybėje? Tavo skrynios liks ten, kur buvo. Ką tu davei savo turtams, ko jiems galėtų pristigti?"

Užsiauginęs prabangų pilvą visai nesuprato klausimo, bet pagavo nerimauti, alsavo sunkiai. Taigi aš kalbėjau toliau:

„Nemanyk, kad aš nerimauju dėl sunkiai nustatomo teisingu-

mo. Lobis, kuris slegia tavo rūsiuos, yra gražus ir visai ne jis kelia man pasipiktinimą. Žinoma, tu apiplėšei valstybę. Bet sėkla taip pat apiplėšia žemę, kad išaugintų medį. Parodyk man medį, kurį tu užauginai!

Manęs visai nevaržo, kad vilnonis drabužis arba javai duonai rastųsi iš piemens ir artojo prakaito tam, kad skulptorius apsirengtų ir pavalgytų. Jų prakaitas virsta, net jeigu jie to nežino, akmeniniu veidu. Poetas apiplėšia sandėlius, nes jis maitinasi grūdais iš sandėlio neprisidėdamas prie nuimto derliaus. Bet jis tarnauja poemai. Aš panaudoju valstybės sūnų kraują, kad sukurčiau pergales. Bet aš įtvirtinu valstybę, kurios sūnūs jie yra. Parodyk man, kam tarnauji – skulptūrai, medžiui, poemai, valstybei. Nes tu esi priemonė, kelias ir gurguolė...

Kai tūkstantį metų tu būsi kartojęs „aš... aš... aš...", ką būsiu sužinojęs apie tavo elgesį? Kuo virto valdos, brangakmeniai ir aukso taupyklos per tave? Tiktai nemanyk, kad aš kamuojuos priešindamasis ledynui dėl klanų. Neketinu priekaištauti grūdui už jo apiplėšimo rajumą. Jis tėra užsimirštantis fermentas, o medis, kurį jis išvaduoja, apiplėšia jį patį. Tu apiplėšei, bet kas plėšia tave, kad jam priklausytum?

Graži buvo karalienė iš tolimos karalystės. Ir deimantai, išgauti liaudies prakaitu, tapdavo karalienės deimantais. Ir vairuotojai, ir jos teritorijos valkatos, jei jie pasiekdavo užsienį, šaipydavosi iš vairuotojų ir valkatų. „Jūsų karalienė, – sakydavo jie, – nepasipuošusi deimantais! Mūsiškė yra mėnulio ir žvaigždžių spalvos...

Bet štai tavo perlai, tavo deimantai ir tavo valdos užsimezga tavyje, kad nieko nešlovintų – tik sunkaus pilvo prabangą. Iš tų išbarstytų medžiagų tu pastatai šventovę, kuri yra vulgari ir nedidina medžiagų. Tu esi jų įvairovės mazgas, kuris daro jiems blogą paslaugą. Perlas, kuris puošia tavo pirštą, ne toks gražus kaip paprastas jūros pažadas. Aš sutraukysiu mazgą, kuris mane piktina, ir iš tavo pastato padarysiu pakratus ir mėšlą kitiems medžiams. O iš tavęs ką darysiu? Ką darysiu iš medžio sėklos, per kurią žemė išbjaurėja tarytum kūnas nuo voties?"

Tačiau aš pageidavau, kad jie nesumaišytų skurdaus teisingumo su tauriu teisingumu, kuriam tarnavau. „Žemų poelgių atsitiktinumas, – tariau sau, – surišo į mazgą lobį, kuris padalytas nebūtų niekas. Jis augina tą, kuris jį turi, bet yra svarbu, kad tasai, kuris jį turi, jį gausintų. Aš jį galėčiau padalyti, paskirstyti ir paversti duona liaudžiai, nes žmonių yra daug, jiems menkai tepadės vienos dienos maisto priedas. Medis, sykį išaugęs, yra gražus, aš noriu jį paversti burlaivio stiebu, o ne suskaldęs pliauskomis padalyti jį visiems, kad valandą degtų ugnis. Nes menkai juos padidins ugnies valanda. Bet juos visus labai papuoš laivo leidimas į jūrą.

Iš to lobio aš noriu išgauti paveikslą, kuriuo galėtų džiaugtis širdys. Noriu grąžinti žmonėms stebuklo skonį, nes gerai, kad vargingai gyvenantys perlų žvejai (taip sunku juos iššifruoti iš jūros dugno) tikėtų nuostabiu perlu. Daug turtingesni jie būna, kai kartą per metus kuris nors iš jų ištraukia perlą, pakeičiantį jo likimą už vidutinį maisto papildą, atsiradusį tinkamai padalijus visus jūros perlus, nes vien tik tas, kuris vienintelis, visiems pražydina jūrų gelmes".

CXCVIII

Taigi savo tauriame teisingume ieškojau vartojimo, verto konfiskuotų gėrybių, nes aš pasisakau ne už akmenis, ne už šventovę. Mane mažai tedomino, kaip ištirpdžius ledyną paversti jį klanu, kaip išmėtyti šventovę pavertus ją įvairiomis medžiagomis ir kaip atiduoti lobį, kad jis būtų išgrobstytas. Vienintelis apiplėšimas, kurį aš garbinu, yra tas, kai žemę apiplėšia sėkla; ji šitaip apiplėšia pati save, nes miršta dėl medžio. Mane menkai domina, kaip praturtinti kiekvieną pagal jo padėtį: papuošalu turtinant kurtizanę, javų saiku artoją, ožka piemenį, auksine moneta šykštuolį, nes tuomet praturtinamas tas, kuris vargsta. Man buvo svarbu išsaugoti lobio vienybę tam, kad jis spinduliuotų visiems, kaip būna su nedalomu perlu. Nes jei pasitaiko, kad tu įtvirtini Dievą, tu duodi jį kiekvienam visai jo neapkapodamas.

Taigi sukyla tavo teisingumo troškulys:

„Vargšai, sakai tu, yra artojas ir piemuo. Kokia teise vadovaudamasis aš atimčiau iš jų tai, kas jiems priklauso, dėl pranašumo, kurio jie nepageidauja, arba dėl kokio nors dievo, kurio jie nežino. Aš ketinu naudotis savo darbo vaisiumi. Jei man patinka, aš juo maitinsiu dainininkus. Pataupysiu, jei užsinorėsiu, šventei. Bet kokia teise remdamasis tu statysi savo baziliką siurbdamas mano prakaitą, jei aš jos atsisakysiu?"

Bergždžias, aš tau pasakysiu, yra tavo laikinas teisingumas, nes jis teturi vieną lygmenį. O reikia pasirinkti. Keičiasi medžiagų reikšmė joms pereinant iš vieno aukšto į kitą. Tu neklausi žemės, ar ji pageidauja brandinti javus, nes ji nesuvokia javų. Ji yra žemė, ir tiek. Tu nepageidauji to, kas dar nėra suvokta. Tokia moteris tau abejinga. Tu nenori jos pamilti, nors šita meilė, jei nudegintų, galbūt suteiktų tau laimę.

Niekas nesigaili, kad visai netrokšta tapti geometru. Niekas nesigaili, kad neapgailestauja, nes toks elgesys absurdiškas. Javui priklauso pagrįsti žemės reikšmę. Ji tampa žeme, brandinančia javus. Lygiai taip tu neprašai javų, kad jie pageidautų tapti sąžine ir akių šviesa, nes jie nesuvokia akių šviesos nei sąžinės. Jie yra javai, ir tiek. Žmogui priklauso maitintis ir paversti uolumu bei vakaro malda javų duoną. Niekada neklausk mano artojo, ar jis trokšta liedamas savo prakaitą tapti poema ar geometrija, ar architektūra, nes mano artojas jų visai nesuvokia. Jis pasinaudotų savo darbu norėdamas pagerinti plūgą, nes jis artojas, ir tiek.

Bet aš atsisakiau pasisakyti už akmenis supriešindamas juos su šventove, už žemę, priešpriešindamas ją medžiui, už artojo plūgą, priešpriešindamas pažinimui. Aš gerbiu bet kokią kūrybą, nors ji iš pažiūros atsiremia į neteisingumą, nes tu paneigi akmenį, kad pastatytum šventovę. Tačiau kartą užbaigęs kurti, ar nepradėsiu tvirtinti, kad šventovė – akmens reikšmė, o medis – žemės kopimas? Ir kad geometrija sutaurina artoją, kuris yra žmogus, nors šito ir nežino?

Aš neįdiegiu pagarbos žmogui remdamasis bergždžiomis dalybomis bergždžių atsargų, kai paklūstama tulžingai lygybei. Kareivis ir kapitonas yra lygūs valstybėje. Ir aš pasakysiu, kad blogi skulptoriai prilygsta geram skulptoriui, kai šis kuria šedevrą, nes pasitarnavo jam kopiant juodžemiu. Jie buvo jo pašaukimo sąly-

ga. Aš pasakysiu, kad artojas arba piemuo prilygsta geram skulptoriui, kai šis kuria šedevrą, nes jie bus tapę jo sukūrimo sąlyga.

Tačiau tave dar kamuoja tai, kad aš apiplėšiau artoją, kuris mainais nieko negauna. Ir tu svajoji apie valstybę, kur akmenskaldžiai, uosto krovėjai ir krosniakurių padėjėjai gali svaigintis poezija, geometrija ir skulptūra ir patys savo noru imasi papildomo darbo, kad išmaitintų tavo poetus, tavo geometrus ir tavo skulptorius.

Šitaip elgdamasis tu supainioji kelią ir tikslą, nes, savaime suprantama, aš turiu omenyje savo artojo kopimą. Žinoma, būtų gražus anas, besisvaiginantis geometrija. Bet tu, įbedęs nosį trumpažiūris, nori atlikti savo operaciją per vienintelio žmogaus gyvenimo ciklą ir ketini nesiimti nieko, kas peržengia individus kaip kartas. Šitaip elgdamasis tu meluoji patsai sau.

Nes tu apdainuoji tuos, kurie mirė grumdamiesi su jūra trapiuose burlaiviuose atverdami savo sūnums Salų karalystę. Tu apdainuoji tuos, kurie mirė už savo išradimus neišgavę iš jų naudos tam, kad kiti galėtų juos baigti. Tu apdainuoji ant tvirtovės sienų paaukotus kareivius, kurie ničnieko negavo sau už pralietą kraują. Tu apdainuoji netgi tą, kuris pasodina kedrą, nors jis yra senas ir ničnieko nesitiki iš tolimo šešėlio.

Yra kitų artojų ir kitų piemenų, kuriems tokia poema vėliau atlygins. Nes poema užplūsta lėtai, ir medžio šešėlis bus skirtas sūnui. Gerai, kad pasiaukojimas atlygina kaip galima anksčiau, bet aš nepageidauju, kad jis paliautų pernelyg greitai būti reikalingas. Nes jis yra sąlyga, ženklas ir kopimo kelias. Ištisus trejus metus aš kalu vinis, aprūpinu laivą burėmis ir takelažu. Man neatlygina nei lentų kvapas, nei vinių kaukšėjimas. Išauš vėliau šventadienis. Beje, yra laivų, kurie reikalauja daug laiko burėms ir takelažui tvarkyti. Jei tu nebejauti reikalo reikalauti aukų, tai todėl, kad manai esąs patenkintas pastatytais laivais, įgytomis žiniomis, pasodintais medžiais, nukaltomis skulptūromis ir tu vertini, kad atėjo valanda įsitaisyti kaip sėsliajam, kad vartotum atsargas įsitaisęs kitam priklausančiame kiaukute.

Nuo šiolei aš nueisiu ir įsikursiu aukščiausiame bokšte, kad stebėčiau horizontą, nes priartės barbaro valanda. Aš tau sakiau, kad nebūna sukauptų atsargų. Tėra tik kryptis, kopimas ir žygis ten link. Artojai bus pasiviję geometrus tam, kad patirtų malonumą

mainais už išlietą prakaitą, – kai geometrai liausis kūrę. Jei tu eini tokiu pačiu žingsniu paskui draugą, svarbu, jei jis šiek tiek nori, jog tu jį pasivytum, kad jis paliautų ėjęs. Aš tau jau esu sakęs, kad tu rasi lygybę sykį ėjimui pasidarius nereikalingam tik ten, kur reikalingos atsargos, mirties valandą, kai Dievas suveža jas į klojimus.

Taigi man pasirodė teisinga nedalyti lobio.

Nes tėra vienas teisingumas – aš išgelbėsiu pirmiausia tatai, kam priklausai tu. Teisingumas dievams? Teisingumas žmonėms? Bet Dievas priklauso tau, ir aš tave išgelbėsiu, jei įmanoma, kad gelbėjimas Jį išaukštintų. Bet aš niekada tavęs negelbėsiu prieštaraudamas tavo dievams, nes tu priklausai jiems.

Aš išgelbėsiu vaiką, jei tai reikalinga, pasipriešindamas motinai, nes iš pradžių jis priklausė jai. Bet nuo šiolei ji priklauso jam. Ir aš išgelbėsiu valstybės spinduliavimą pasipriešindamas artojui, taip pat ir javus, priešindamasis žemei. Aš išgelbėsiu juodąjį perlą, kuriam tu priklausysi, net jeigu jis tau neatitenka, nes pražydina jūrą pasipriešindamas juokingam perlo fragmentui, kuris turėtų priklausyti tau ir kuris tavęs visiškai nepraturtintų. Aš išgelbėsiu meilės prasmę tam, kad tu galėtum jai priklausyti pasipriešindamas meilei, kuri tau būtų kaip įsigijimas arba kaip teisė, antraip tu niekada nepasiektum meilės.

Aš išgelbėsiu šaltinį, kuris tave pagirdo pasipriešindamas tavo troškuliui, antraip tu mirsi dvasia arba kūnu.

Ir man nusispjauti, kad žodžiai vieni kitiems rodo liežuvį ir kad aš, regis, turiu pretenzijų tau dovanoti meilę jos atsisakydamas ir raginu tave gyventi primesdamas mirtį, nes priešybės yra kalbos išmonė, kuri supainioja tai, ką ji ketina pagauti. (Ir atsiveria didžios neteisybės era, kai tu imi reikalauti iš žmogaus, kad jis pasisakytų už arba prieš mirties akivaizdoje.)

Taigi man pasirodė teisinga neatlyginti lobiu iššvaistant jį kaip statybinį laužą tam, kad grąžinčiau papuošalą kurtizanei, ožką piemeniui, javų saiką žemdirbiui ir auksinę monetą gobšuoliui, bet atlyginti dvasiai tai, kas buvo paskolinta iš kūno. Šitaip tu elgiesi, kai paleidi į darbą raumenis akmeniui kalinėti, paskui, kartą pasiekęs pergalę, suploji rankomis, kad nusikratytum dulkių, atsitrauki atgal primerkdamas akis, kad geriau matytum, palenki šiek tiek galvą į šoną, paskui esi apdovanojamas Dievo šypsena kaip nudeginimu.

Žinoma, būčiau įstengęs nuspalvinti kokia nors šviesa paprastą grąžinimą, nes visai kitas reikalas yra turėti papuošalą, ožką, saiką javų, auksinę monetą ir juos gauti kaip šventės išdavą ir ceremonialo viršūnę. Nes šios nuolankios dovanos turi karaliaus ir meilės dovanos spalvą. Ir aš pažinojau nesuskaičiuojamų rožių laukų šeimininką, kuris geriau būtų sutikęs prarasti viską, negu prarasti vienintelę nuvytusią rožę, įsiūtą į kuklų audeklo kvadratą, kurią jis nešiojo priglaudęs prie širdies. Bet tas ar kitas iš mano pavaldinių būtų galėjęs apsirikti ir, būdamas kvailas, patikėti gaunąs džiaugsmo iš javų, iš ožkos, iš aukso arba iš nuvytusios rožės, įsiūtos į audeklo kvadratą. Ir aš panorėjau juos pamokyti. Žinoma, būčiau galėjęs keisti savo lobį į atlygį. Generolą nugalėtoją tu apdovanoji valstybės akivaizdoje arba tąjį, kuris tau išrado naują gėlę arba vaistą, arba laivą. Bet ten būtų kalbama apie turgų, kuris pats savaime būtų pasiteisinęs, logiškas ir teisingas, tenkinantis tavo protą, bet neturintis jokios galios širdžiai. Jei aš tau moku atlyginimą mėnesiui pasibaigus, negi manai, kad jis galėtų spinduliuoti? Taigi man pasirodė menka laukti neteisybės atitaisymo, pasiaukojimo šlovinimo, pagerbimo, suteikto genijui. Tu žiūri ir sakai: „Tai gerai". Paprasčiausiai viskas klostosi po senovei, ir tu grįžti į namus pasirūpinti kitais dalykais. Ir niekas negauna savo šviesos dalies, nes atlyginimą privalo natūraliai gauti neteisybė, pasiaukojimo pašlovinimas, genijaus pagerbimas. Ir jei žmona tavęs paklausia tau stumtelėjus duris: „Kas mieste vyksta naujo?", tu atsakai, kad nėra ko papasakoti, nes tu ketini sakyti, kad saulė apšviečia namus arba kad upė teka jūros link.

Taigi aš atmečiau teisingumo ministro pasiūlymą, kuris užsispyręs man tvirtino skatinąs šlovinti ir atlyginti už dorybę, nors,

viena vertus, tu sunaikini netgi tai, ką ketini pašlovinti, ir, antra vertus, aš įtariau, kad jis domisi dorybe, tarytum būtų domėjęsis delikačių vaisių pakavimu ne todėl, kad būtų perdėm nepadorus, o kad buvo nepadorus delikačiai – iš pradžių mėgavosi kokybe.

„Dorybę, – jam atsakiau aš, – aš nubaudžiu".

Ir kadangi jis atrodė sutrikęs:

„Aš tau tai sakiau apie kapitonus dykumoje. Aš jiems atlyginu už auką smėliuose meile sm̃ėliui, kuri apima jų širdis. Ir uždarydamas juos jų skurde, aš padarau jį prašmatnų.

Kur yra dorybė tavo doruolių, jei jos mėgausis gerbėjams pritariant auksuoto kartono karūna ir joms tenkančiu turtu? Kvartalo su viešnamiais mergšės tave priverčia mokėti ne taip brangiai už ne tokią šykščią dovaną".

Pagaliau aš atmečiau architektų pasiūlymus. „Žiūrėk, – sakė jie, – tu gali iškeisti nevaisingą lobį į vienintelę šventovę, kuri būtų valstybės šlovė ir kurią statydami per ištisus amžius savo jėgas išnaudotų keliautojų karavanai".

Ir, žinoma, aš nekenčiu vartojimo, kuris nieko tau neatneša. Ir gerbiu dovaną žmonėms platybių ir tylos. Naudingesnis man atrodo ne dar vieno sandėlio turėjimas, o dangaus žvaigždžių ir jūros turėjimas, nors tu ir nesugebi man pasakyti, kuo jie pamalonina širdį. Bet būdamas skurdo kvartale, tu jų trokšti. Jie yra kvietimas nuostabios kelionės link. Ir nesvarbu, kad ji neįmanoma. Meilės apgailestavimas – tai meilė. Ir štai tu jau išgelbėtas, kai mėgini keliauti meilės link.

Tačiau aš visai netikėjau tokiu žygiu. Tu nenusiperki nei džiaugsmo, nei sveikatos, nei tikros meilės. Tu nenusiperki žvaigždžių. Nenusiperki šventovės. Tu tiki šventove, kuri tave apiplėšia. Tiki augančiomis šventovėmis, kurios sunkia žmonių prakaitą. Tu pasiunti į tolumas jų apaštalus ir tie eina reikalauti išpirkų Dievo vardu. Aš tikiu žiauraus karaliaus šventove, kuris įtvirtina savo puikybę akmenyje. Jis traukia teritorijos vyrus statybų aikštelės link. Ir puskarininkiai, aprūpinti botagais, iš jų išgauna akmenų krovinius. Aš tikiu šventove, kuri tave iškamuoja ir praryja. Ir mainais tave atverčia. Nes šitoji vienintelė tau atmoka mainais. Ir žiauraus karaliaus akmenų vežikas savo ruožtu gauna tei-

sę didžiuotis. Matai, kaip jis sukryžiuoja rankas priešais forštevenį, kuriuo granito laivas pradeda grasinti smėliui ateisiančių amžių lėtumu. Jo didybė skirta jam kaip ir kitiems, nes Dievas, kartą įtvirtintas, atiduoda save visiems savęs nesumenkindamas. Aš tikiu šventove, užgimusia iš pergalės entuziazmo. Tu aprūpini laivą burėmis ir takelažu, tu nukreipi jį amžinybėn. Ir kiekvienas dainuoja statydamas šventovę. Ir šventovė ims dainuoti savo ruožtu.

Aš tikiu meile, kuri virsta šventove. Tikiu pasididžiavimu, kuris virsta šventove. Ir aš patikėčiau pykčio šventovėmis, jei sugebėčiau jas sau pastatyti. Nes tuomet aš regiu medį, kuris suleidžia šaknis į meilę arba į puikybę, arba į pergalės svaigulį, arba į pyktį. Jis plėšia tau syvus, kad maitintųsi. Bet tu pasiūlai ambicingoms jo šaknims skurdų rūsį, pilną aukso. Jis sugebės pamaitinti tik sandėlį prekėms. Vėjo, lietaus ir smėlio amžius tau jį sugriaus.

Taigi paniekinęs, kad lobis būtų praturtėjimas, paniekinęs, kad jis būtų atlygis, paniekinęs, kad jis pasikeistų į akmens laivą visai nebūdamas patenkintas ieškojimu spindulingo veido, papuošiančio žmonių širdį, aš išėjau pamąstyti į tylą.

Tenai tėra, mąsčiau aš, tik trąšos ir mėšlas. Aš klystu ketindamas iš jo išgauti kitokią prasmę.

CXCIX

Taigi ėmiau melsti Dievą ir Jis, būdamas geras, mane paskatino prisiminti karavanus, keliaujančius švento miesto link, nors iš pat pradžių aš nesupratau, kaip kupranugarių varovų ir saulės vizija man būtų galėjusi padėti išspręsti ginčą.

Aš išvydau tave, o mano tauta, pagal mano įsakymą besiruošiančią į kelionę. Aš visados kaip vieninteliu medumi mėgaudavausi paskutinio vakaro veikla. Nes su ekspedicija, kurią tu rengi, yra kaip su laivu, kurį aprūpintum burėmis ir takelažu tik baigęs jį statyti; jis, turėdamas skulptūros ar šventovės prasmę, panaudoja plaktukus ir išprovokuoja tavo išradimus, apskaičiavimus, tavo rankos galią, ir įgyja kelionės prasmę, nes tu jį aprengi

vėjui. Tą patį galima pasakyti apie tavo dukterį, kurią išmaitinai ir išmokslinai ir kurią baudei už meilę papuošalams, bet ateina aušros diena, kai sutuoktinis jos laukia, ir tąryt, įvertinęs ją esant nepakankamai gražią, tu išleidi visus turtus lino medžiagoms ir aukso apyrankėms, nes tau svarbu, kaip nuleisti jūron laivą.

Taigi baigęs kaupti į krūvą atsargas, kalti dėžes, rišti krepšius, tu karališkai ėjai tarp gyvulių paglostydamas vieną, pažabodamas kitą, padėdamas sau keliu, kad prispaustum odinį diržą ir didžiuotumeis, kartą užkėlęs krovinį, kad jis neslysta nei į dešinę, nei į kairę, ir žinotum, kad gyvuliai jį šiurkščiai sūpuos eidami ir klūpčios tarp akmenų, ir klaupsis ant kelių, tačiau išlaikys diržo pusiausvyrą panašiai kaip apelsinmedis, kuris sūpuojasi vėjyje nekeldamas grėsmės apelsinams.

Tuomet aš mėgaudamasis uodžiu tavo kaitrą, o mano tauta, kuri ruoši keturiasdešimties dykumos dienų drugio lėliukę. Neklausydamas žodžių vėjo, niekados neapsirikau tave vertindamas. Nes vaikščiodamas išvykimo išvakarėse, pasinėręs į savo meilės tylą, tarp girgždančių diržų, maurojančių gyvulių ir šaižių ginčų dėl kelio, kurį teks pasirinkti, arba dėl vedlių pasirinkimo, arba dėl vaidmens, skirto kiekvienam, aš visai nesistebėjau jus girdėdamas ne giriant kelionę, priešingai – juodai nuspalvinant pernykščių metų ekspedicijos kančių pasakojimą ir išdžiūvusius šulinius, ir deginančius vėjus, ir gyvačių gėlimą, įkliuvusių smėliuose tarytum neregimi nervai, ir plėšikų pasalas, ir ligą, ir mirtį suvokdamas, kad tame nebuvo nieko – vien meilės drovumas.

Nes yra gerai, kad tu apsimeti, jog pakiliai nevertini savo Dievo iš pradžių šlovindamas auksinius šventojo miesto kupolus, nes tavo Dievas – ne dovana, ne atsargon padėta prekė tau, esančiam kažkur, o šventė ir tavo vargų ceremonialo vainikavimas.

Šitaip jie iš pradžių domisi jų aukštinimo medžiagomis, lygiai kaip ir burlaivio statytojai; jei per anksti prabiltų apie bures ir vėją, ir apie jūrą, jie man keltų nepasitikėjimą, aš imčiau būgštauti, kad jie nepaiso lentų ir vinių panašiai kaip ir tėvas, kuris per daug anksti prašytų savo dukters, kad toji būtų graži. Myliu vinių dirbėjų ir lentų pjovėjų giesmes, nes jos šlovina ne sukauptas atsar-

gas, kurios yra nieko vertos, o kopimą laivo link. Ir sykį laivą aprūpinus burėmis ir takelažu, kai jis įgijo kelionės prasmę, aš noriu išgirsti giedant savo jūrininkus iš pradžių ne apie salos stebuklus, o apie pavojų, sukeltą jūros apsiausties, nes tuomet aš regiu jų pergalę.

Jie patys įžvelgė savo kančioje kelią, priemonę ir krovinį. Ir tu pasirodai esąs trumpažiūris ir patiklus, jei imi nerimauti girdėdamas skundus tarytum keiksmus, kuriais jie pasiglosto širdį, ir jiems pasiunti saldžias uogienes apdainuojančius savo giedotojus, kurie paneigs troškulio pavojus ir šlovins prieblandų dykumoje palaimą. Nes menkai mane gundo laimė, kuri neturi formos. Bet mane valdo meilės atvėrimas.

Taigi išjuda į kelią karavanas. Ir nuo šios akimirkos prasideda slaptas viršikinimas, ir tyla, ir drugio lėliukės akla naktis, ir pasišlykštėjimas, ir abejonė, ir blogis, nes bet kokia permaina skausminga. Tau daugiau nedera aukštinti savo jausmų, tau dera išlikti ištikimam nesuprantant, nes nėra ko iš tavęs tikėtis, juk tu, vakarykštis, privalai mirti.

Tu daugiau nebebūsi tik apgailestavimų polėkis link tavo gaivių namų ir sidabrinio ąsočio, kuris būtinas arbatos valandą šalia jos prieš meilę. Bus tau žiaurus net prisiminimas šakos, kuri sūpavosi po tavo langu, arba paprastas gaidžio kakariekū tavo kieme. Tu pasakysi: „Aš priklausiau savo namams!", nes tu nebepriklausai jokiai vietai. Sužinosi paslaptį asilo, kurį pažadindavai aušt ant, o apie savo arklį ar šunį tu kažką žinai, nes jie tau atsiliepia. Tu nieko nežinai apie tąjį, kuris yra tarytum užsisklendęs savyje, nesvarbu – brangina taviškiai ar ne savo pievą, savo tvartą ar tave patį. Ir tu, iš savo tremties gilumos pajunti poreikį dar kartą apglėbti jam kaklą arba paplekšnoti per snukį, kad apkerėtum jį jo nakties gilumoje tarytum akląjį. Ir, savaime suprantama, kai ateina išdžiūvusio šulinio diena, kuris šlapiuoja dvokdamas purvu, tave iki širdies žeidžia šaltinio prisipažinimas.

Šitaip ties tavimi užsivers dykumos drugio lėliukė, nes pradedant trečia diena tavo žingsniai ima smegti į platybių bitumą. Tas, kas tau priešinasi, išaukština tavo jausmus, ir kovotojo smūgiai iššaukia smūgius. Bet dykuma vieną po kito priima tavo žingsnius tarytum bekraštę audienciją, kuri prarytų žodžius ir nuves-

tų tave į tylą. Tu kamuojiesi nuo pat aušros, ir kreidos plynaukštės, kuri ženklina horizontą kairėje tavo pusėje vakarui artėjant, juntamai nepasisuka. Tu išnaudoji jėgas tarytum vaikas, kuris semdamas kastuvėlį po kastuvėlio ketina perkelti į kitą vietą kalną. Bet jis nežino jo triūso. Tu esi tarytum pasiklydęs bekraštėje laisvėje ir jau ima slopti tavo įkarštis. Šitaip, mano tauta, kiekvieną kartą aš maitinau tave titnagais ir girdžiau dygliakrūmiais. Tave šaldžiau nakties šalna. Atidaviau tave smėlį nešantiems vėjams – tokiems deginantiems, kad tau teko tūptis, glausti prie žemės galvas prisidengus gobtuvais, apsitūlojus drabužiais, smėlio girgždėjimo pilna burna, nevaisingai prakaituojant vandenį, kol patekės saulė. Ir patirtis man davė pamoką, kad bet koks paguodos žodis yra bergždžias.

„Ateis, – aš tau sakiau, – vakaras, panašus į jūros dugną. Suguldytas smėlis miegos it ramios girnos. Tu žygiuosi vėsoje elastinga ir kieta dirva..." Bet tau kalbėdamas ant lūpų jutau melagystės skonį, nes reikalavau, kad taptum kitokia nei esi. Ir pasinėręs į savo meilės tylą, aš nesipiktinau tavo keiksmais:

„Galimas daiktas, Viešpatie, kad Tu esi teisus! Dievas galbūt rytoj perrengs likusius gyvuosius kaip palaimingą minią. Bet ką mums reiškia tie svetimieji! Šią akimirką mes tesame skorpionų sauja, uždaryta žarijų rate!"

Ir tokie jie privalėjo, Viešpatie, Tave šlovinti.

Arba nušluodamas dangų tarytum kardo kirtis, naktiniame žiaurume nubusdavo šiaurys. Nuoga žemė prarasdavo šilumą, ir žmonės drebėdavo tarytum žvaigždžių prikalti. Ką turėjau pasakyti?

„Sugrįš aušra ir šviesa. Saulės kaitra, panašiai kaip kraujas, švelniai pasklis po jūsų kūną. Užmerktomis akimis regėsite, kad ji jumyse gyvena..."

Bet jie man atsakė:

„Vietoj mūsų Dievas galbūt rytoj įtaisys laimingų augalų daržą, kurį, būdamas geras, patręš. Bet šiąnakt mes tesame rugių lopas, kurį kamuoja vėjas".

Tuomet, pasišalinęs nuo jų vargo, meldžiau Dievą šitaip:

„Viešpatie, yra verta, kad jie atsisako apgaulingų mano gėrimų. Beje, nė motais jų skundai; esu panašus į chirurgą, kuris operuoja kūną ir priverčia jį rėkti. Aš žinau džiaugsmo taupyklą,

kuri juose užsklęsta, nors nežinau žodžių, galinčių ją atsklęsti. Be abejonės, ji skirta visai ne šiai akimirkai. Svarbu, kad noktų vaisius, kol išlies savo medų. Mes einame per jo kartėlio valandą. Mumyse nieko nėra – vien tik rūgštus skonis. Srovenančiam laikui privalu mus išugdyti ir pakeisti į džiaugsmą šlovinti Tave".

Ir kalbėdamas toliau aš tebemaitinau savo tautą titnagais ir girdžiau dygliakrūmiais.

Bet mes žengėme stebuklingą žingsnį, iš pradžių panašų į kitus, niekam jo neskiriant nuo jau nesuskaičiuojamų žingsnių, žengtų platybėse. Šventė, vainikuojanti žygio ceremonialą. Akimirka, palaiminta tarp kitų akimirkų, suplėšanti drugio lėliukę ir išlaisvinanti sparnuotą savo lobį į šviesą.

Taip aš nuvedžiau žmones į pergalę per karo nepatogumus. Į šviesą per naktį, į šventovės tylą per velkamus gurguolėmis akmenis, į poemos skambėjimą per gramatikos sausringumą, į reginį, matomą užkopus į kalnų viršų per supleišėjusias uolas ir sunkių akmenų suvirtusias sankaupas. Einant mažai man rūpi beviltiški tavo nepatogumai, nes aš nepasitikiu vikšro lyrizmu, kuris manosi esąs įsimylėjęs skrydį. Užtenka, kad jis pats save praryja pasidavęs permainos virškinimui. Ir kad tu peržengtum savo dykumą.

Tu neturi džiaugsmo lobių, užrakintų tavyje iki valandos, kai bus leista juos atsklęsti. Žinoma, gyvas yra malonumas, gaunamas žaidžiant šachmatais, kai pergalė vainikuoja tavo išmonę, bet ne mano galioje suteikti tau tą malonumą kaip dovaną, be žaidimo ceremonialo.

Todėl aš noriu, kad tu lentų ir vinių lygmeniu giedotum vinių dirbėjo ir lentų pjovėjo, o ne laivo giesmę. Nes aš tau siūlau kuklias nuobliuotos lentos ir nukaldinto vinies pergales, kurios patenkins tavo širdį, jei iš pradžių jų link ėjai. Graži yra tavo medinė pliauska, kai tu grumiesi dėl nuobliuotos lentos. Graži yra tavo nuobliuota lenta, kai tu grumiesi siekdamas laivo.

Pažinojau tokį, kuris, nors ir pakluso šachmatų žaidimo ceremonialui, santūriai žiovaudavo ir žengdavo atsakomuosius ėjimus atlaidžiai, kaip būna širdies surembėjėliui, kuris sutinka suteikti vaikams pramogų.

„Pažvelk į mano karo laivyną", – sako septynerių metų kapitonas, kuris tau išdėstė tris akmenukus.

„Iš tiesų gražus karo laivynas", – atsako širdies surembėjėlis, kuris stebi akmenukus debilo akimis.

Kas pasiduodamas tuštybei neįvertina kaip esminio šachmatų žaidimo ceremonialo, niekada nesimėgaus pergale. Kas pasiduodamas tuštybei nepaiso ir nepadaro savo dievu lentų ir vinių, niekada nepastatys laivo.

Rašalo spjaudytojas, kuris niekados nieko nepastatys, atiduoda pirmenybę, nes jis delikatus, ne vinių dirbėjo ir lentų pjovėjo, o laivo giesmei, lygiai kaip sykį laivą aprūpinus burėmis, takelažu ir nuleidus į jūrą, jis atiduodamas vėjams; užuot prabilęs apie ginčą su jūra, jis pašlovins salą, kurioje skamba muzika, tikroji lentų ir vinių reikšmė, paskui apie ginčą su jūra, bet tik su sąlyga, kad tu nerodytum jokio dėmesio nuolatinėms permainoms, iš kurių ji užgims. Bet anas, iš sykio išvydęs pirmą tavo vinį, klampodamas svajonių puvėsiuose apdainuos spalvotus paukščius ir prieblandas ant koralų, kurie pirmiausia kelia man pasišlykštėjimą, nes man labiau patinka triauškanti duona, o ne uogienės, kurios, be to, man pasirodys įtartinos, nes yra lietingų salų, kur paukščiai būna pilki, ir aš troškau kartą salą pasiekęs tam, kad patirčiau meilę jai, išgirsti giesmę, kuri paskatintų mano širdyje nuaidėti pilką bespalvių paukščių dangų.

Bet aš, kuris neketinu statyti savo katedros be akmenų ir pasiekiu esmę tik kaip įvairovės vainikavimą, aš, kuris nieko nesuvoksiu apie gėlę, jei ji nebus ypatinga, tokio žiedlapių skaičiaus ir ne kitokio, tokio spalvų derinio ir ne kitokio, aš, kuris kaldinau vinis, pjoviau lentas ir sugėriau vieną po kito baisius jūros smūgius, aš galiu tau apdainuoti nulipdytą medžiagišką salą, kurią savo paties rankomis ištraukiau iš jūrų.

Taip pat yra su meile. Jei mano rašalo spjaudytojas ją šlovina visuotinėje jos pilnatvėje, ką apie ją sužinosiu? Bet ta, ypatinga, man atveria kelią. Ji kalba šitaip, ne kitaip. Jos šypsena yra tokia, ne kitokia. Nė viena į ją nepanaši. Tačiau vakare, jei aš alkūnėmis užgulu savo palangę nesiremdamas į sieną, man atrodo, kad aš aptinku Dievą. Nes tau reikia tikrų takų su tokiais, o ne su kitokiais vingiais, tam tikros žemės spalvos su tam tikrais erškėčiais

pakraščiuose. Tik tuomet tu kažkur eini. Kas miršta iš troškulio, žengia sapno žingsniais šaltinių link. Bet miršta.

Tas pat yra su mano gailesčiu. Tai tu imi deklamuoti apie vaikų kančias ir užtinki mane žiovaujantį. Bet tu niekur manęs nenuvedi. Tu man sakai: „Paskendęs laivas nusinešė dešimt vaikų...", bet aš nieko neišmanau apie aritmetiką ir dukart stipriau nepravirksiu, jei skaičius bus du kartus didesnis. Beje, nors vaikų mirė šimtai tūkstančių nuo valstybės egzistavimo pradžios, būna, kad tu mėgaujiesi gyvenimu ir jautiesi laimingas.

Bet aš apverksiu tokį, jei tu gebėsi mane pas jį nuvesti ypatingu taku ir, lygiai kaip per vieną gėlę aš einu prie kitų gėlių, atsitinka, kad per jį aš randu visus vaikus ir apverkiu ne vien juos, bet ir suaugusiuosius.

Vieną dieną tu man papasakojai apie strazdanių – raišą pažemintąjį – tą, kurio nekentė kaimo gyventojai, nes jame jis gyveno apleistas kaip parazitas, vienąvakar atklydęs niekas nežino iš kur.

Jam šaukdavo:

„Tu esi mūsų gražaus kaimo parazitas. Esi grybas, išdygęs ant mūsų šaknies".

Jį susitikęs sakydavai:

„Tu, strazdaniau, taigi tu neturi tėvo?"

Ir jis nieko neatsakydavo.

Arba dar, nes jis draugavo tik su gyvuliais ir su medžiais:

„Kodėl tu niekada nežaidi su savo amžiaus berniukais?"

Ir jis gūžčiodavo pečiais, ir nieko tau neatsakydavo. Jo vienmečiai svaidydavo į jį akmenis, nes jis raišavo ir buvo atėjęs iš toli, kur viskas klostosi blogai.

Jei jis įsidrąsindavo priartėti prie žaidžiančiųjų, dailaus stoto gražūs berniukai sustodavo priešais:

„Tu rėplioji tarytum krabas, tavo kaimas tave išvėmė! Tu bjauroji mūsąjį! Tai buvo gražus kaimas, vaikštantis visiškai tiesiai!"

Tuomet tu išvysdavai, kaip jis apsisuka ir tolsta vilkdamas kojį.

Jei jį susitikdavai, tu jam sakydavai:

„Tu, strazdaniau, taigi tu neturi motinos?"

Bet jis nieko neatsakydavo. Dėbtelėdavo į tave žaibo mirksniu ir parausdavo.

Tačiau tu įsivaizdavai jį esant liūdną ir nesupratai ramaus jo švelnumo. Toks jis buvo. Toks ir ne kitoks.

Atėjo vakaras, kai kaimo vaikai panoro jį išvyti daužydami lazdomis:

„Tas raišuojantis tyšulys, tegu jis eina sau vietos ieškoti kitur!"

Tu jam tuomet pasakei ir jį apgynei:

„Tu, strazdaniau, taigi tu neturi brolio?"

Tuomet jo veidas nušvito, ir jis tiesiai pažvelgė tau į akis:

„Taip! Aš turiu brolį!"

Išraudęs iš pasididžiavimo jis papasakojo tau apie vyresnįjį, o ne apie kitą brolį.

Kažkur valstybėje kapitonas ant tokios, o ne kitokios spalvos žirgo pasisodindavo už savęs raišuojantį strazdanių – vieną šlovingą dieną, o ne kitą. Vyresnysis brolis turėtų ir vėl pasirodyti. Jis dar kartą pasisodins jį už savo nugaros – strazdanių raišuolį – viso kaimo akivaizdoje. „Bet, – tau sakė vaikas, – šį sykį aš jo paprašysiu, kad pasisodintų mane priešais save ant žirgo kaklo. Ir jis sutiks! Ir aš žiūrėsiu. Ir aš siūlysiu: į kairę, į dešinę, greičiau!.. Ir kodėl mano brolis turėtų atsisakyti? Jis džiaugiasi, kai mato mane besijuokiantį. Tuomet mes būsime dviese!"

Nes jis yra kažkas kitas nei šleivakojis daiktas, subjaurotas strazdanų. Jis yra kažkas kitas nei jisai pats ir jo bjaurumas. Jis priklauso broliukui. Ir jis jojo užpakalyje brolio, ant karo žirgo, vieną šlovingą dieną!

Ir išaušo sugrįžimo aušra. Ir tu matai vaiką sėdintį ant žemos sienos, nukorusį kojas. Ir kiti svaido jam akmenis:

„Ei, tu, visai nemokantis lakstyti, kojų žvairy!"

Bet jis į tave žvelgia ir šypsosi tau. Judu sieja sandėris. Tu esi luošumo liudytojas anųjų, kurie mato jame vien strazdanių raišuolį, nes jis priklauso broliui ant karo žirgo.

Ir šiandien brolis jį apvalys nuo spjūvių ir pastatys jam nuo akmenų ginančią tvirtovės sieną iš savo šlovės. Ir jisai, nugeibėlis, bus apvalytas didelio vėjo, sukelto žirgo, lekiančio šuoliais. Ir niekas nebematys jo bjaurumo, nes jo brolis gražus. Bus nuplautas pažeminimas, nes jo brolis priklauso džiaugsmui ir šlovei. Ir jisai,

strazdanius, susišildys jo saulėje. Ir nuo šiolei kiti, jį atpažinę, kvies žaisti visų savo žaidimų: „Tu, kuris priklausai savo broliui, ateik palakstyti su mumis... Tu esi gražus savo brolyje". Ir jis paprašys savo brolio, kad šis ir juos pasisodintų paeiliui ant karo žirgo sprando, kad ir jie atsigertų vėjo. Jis nesugebėtų pykti ant liaudies už jos nežinojimą. Jis pamils žmones ir jiems sakys: „Kiekvieną kartą sugrįžus broliui, aš surinksiu jus ir jis papasakos jums apie savo mūšius..." Taigi jis prisiglaudžia prie tavęs, nes tu žinai. Ir tavyje jis nėra bjaurus, nes per jį tu matai vyresnįjį jo brolį.

Bet atėjęs tu liepei jam užmiršti, kad yra rojus, kad yra atpirkimas ir kad yra saulė. Tu atėjęs atėmei iš jo šarvus, kurie jam teikė drąsos, kai lėkdavo akmenys. Atėjęs įmurkdei jį į jo purvą. Atėjęs pasakei jam: „Mano mažasis žmogau, pasistenk kitaip gyventi, nes nėra ko tikėtis, kad jodinėsi ant karo žirgo pasturgalio". Ir kaip tu jam galėtum pranešti, kad jo brolis išvytas iš kariuomenės, kad susigėdinęs pėdina kaimo link ir taip žemai raišuoja kelyje, jog jam svaido akmenis?

Ir jei dabar tu man pasakai: „Aš pats jį atkasiu iš kalno, kur jis paskendo, nes nebegalėjo daugiau gyventi stingant saulės..."

Tuomet aš apverksiu žmonių vargą. Ir malonę tokio, o ne kitokio strazdanoto veido, tokio karo žirgo, o ne kitokio, tokio pasijodinėjimo brolio užpakalyje vieną šlovės dieną ir ne kitokio. Štai aš susitinku Dievą, ir toli eina mano gailestis per žmones, nes tu nusivedei mane tikru taku šnekėdamas apie šitą, o ne apie kitą vaiką.

Neieškok iš pradžių šviesos, kuri būtų daiktas tarp daiktų, šventovės šviesa, vainikuojanti akmenis.

Pagarbiai sutepdamas tepalais savo šautuvą, skaičiuodamas savo žingsnius, kai eini apžvalgos keliu, sveikindamas savo kapralą ir dėl kapralo, ir dėl pasveikinimo, tu ruoši savyje sargybinio nušvitimą stumdydamas šachmatų figūras, vadovaudamasis šachmatų žaidimo konvencionalių taisyklių rimtumu; rausdamas iš pykčio, kai tavo priešininkas nepaiso taisyklių, tu ruoši savyje šachmatų nugalėtojo nušvitimą. Suveržtdamas paspręstes gyvuliams, murmėdamas, nes tave kamuoja troškulys, keikdamas smėlį nešantį

vėją, klupdamas ir drebėdamas nuo šalčio ir degdamas – su sąlyga, kad lieki ištikimas ne sparnų patetikai, kuri tėra apgaulinga vikšro lygmens poezija, o kiekvienos akimirkos pareigai, tu gali pretenduoti į nušvitimą piligrimo, kuris vėliau pajus, kad žengė stebuklingą žingsnį iš netikėtai suplakusios širdies.

Buvo atsisakyta suteikti galią, nesvarbu, kad ir kaip poetiškai aš tau apie ją kalbėčiau, atsisakyta atsklęsti tavo džiaugsmus, esančius taupykloje. Bet aš įstengiau tau padėti medžiagų lygiu. Kalbėjau apie šulinių prižiūrėjimą, apie pūslėtų delnų gydymą, apie žvaigždžių geometriją, lygiai kaip ir apie virvių mazgus, kai viena iš tavo dėžių nuslydo skersai. Pagaliau tam, kad jis, penkiolika metų plaukiojęs jūromis, pagiedotų jų giesmę, aš pasikviečiau tą, kuris prieš tapdamas kupranugarių varovu nerado gėlių puokščių, kaip ir šokėjų papuošalų, meno širdį jaudinančios poezijos. Yra mazgų, kurie prišvartuoja laivą ir kuriuos vaikas, vien tik liesdamas pirštu, priverčia juos išnykti. Kiti atrodo paprastesni nei gulbės kaklo vilnijimas, bet tu gali pajungti vieną iš dviejų savo draugui ir kirsti lažybų, kad jis pralaimės. Ir jeigu jis laimi lažybas, telieka patogiai įsitaisyti, kad pasijuoktum į valias, nes tokie mazgai kelia įniršį. Ir mano dėstytojas, įgijęs tobulų žinių, nors buvo vienakis, sukreivinta nosim, perdėm šleivas, neužmiršdavo gležnų sruogų, kuriomis dera pražydinti dovaną savo mylimajai. Pasisekimas nebuvo baigtas, tik mylimoji tau gali jį atmegzti lygiai tokiu judesiu, kuriuo ji skina gėles. „Tuomet, – sakydavo jisai, – tavo dovana pagaliau ją sužavi ir ji sušunka!" Ir tu užsimerkdavai – toks bjaurus jis buvo, kai mėgdžiojo meilės šauksmą.

Kodėl aš leidausi apakinamas detalių, kurios visai be reikalo tau atrodo bereikšmės? Jūrininkas garbino meną, apie kurį iš patirties žinojo, kad jis leido perkeisti paprastą virvę į vilkimo ir gelbėjimo kabelį. Ir kadangi jis buvo mūsų kopimo sąlyga, aš suteikiau žaidimui maldos vertę. Bet, žinoma, pamažėle, per ilgas dienas, kai tavo karavanas išsekino jėgas, tu nebeįstengi jos paveikti ir tau stinga paprastų maldų galios, kurios yra virvių mazgai arba odinės paspęstės, arba išdžiūvusių šulinių kasimas iš po smėlio, arba žvaigždžių skaitymas. Aplink kiekvieną sutirštėja tylos kiautas ir kiekvienas pasidaro kandaus liežuvio, nepatiklios klausos ir kietos širdies.

Nepradėk nerimauti. Drugio lėliukė plyšta.

Tu apėjai kliūtį ir užkopei į kalvelę. Dar niekas neskiria titnagų ir dygliakrūmių dykumos, kur tu vargsti, nuo vakarykščių titnagų ir dygliakrūmių, ir tu stipriai plakant širdžiai šauki: „Štai jinai!" Tavo karavano bendražygiai išblyškę stumdosi aplink tave. Viskas pasikeitė jūsų širdyse tarytum dienai išaušus. Už troškulius, padų ir delnų pūsles, pusiaudienio išsekimą spiginant saulei, už nakties nušalimus, smėlio vėjus, kurie grikši dantyse ir akina, už paliktus gyvulius, ligonius ir netgi mylimus bendražygius, kuriuos jūs palaidojote, jums vienu metu atlyginama šimteriopai – ne pokylio svaiguliu, ne ūksmės vėsa, ne raibuliuojančiomis jaunų mergaičių spalvomis, ne plaunančiųjų savo skalbinius mėlyname vandenyje, netgi ne kupolų, vainikuojančių šventąjį miestą, šlove, o reikšme nejuntamo ženklo, paprastos žvaigždės, kurios švytėjimas laimina patį aukščiausią iš kupolų, neregimos, nes ji baisiai nutolusi, o nuo jos, galimas daiktas, tave skiria žievės pleišėjimai, kur smengantis takas puola gilyn vingiais į bedugnę, paskui uolos, į kurias reikia kopti, kai tavo svoris tempia tave žemyn, paskui smėlis ir dar smėlis tarp tavo išdžiūvusių odmaišių ir tavo ligonių, ir mirštančiųjų – paskutinis saulės valgis. Džiaugsmo atsargos užsklęstos jumyse ir nebuvo nė kalbos jas netikėtai atsklęsti vidury titnagų ir dygliakrūmių, tenai, kur smėlis it raumeningos gyvatės, kur neregima žvaigždė, blyškesnė už Sirijų, pastebėta naktimis, kai pučia smarkus vėjas, tokia tolima, kad tie iš jūsų tarpo, kurie neturi erelio žvilgsnio, ničnieko iš jos negauna, tokia netikra, kad vos tik saulei truputėlį pasisukus užges; žvaigždės, ir netgi ne žvaigždės, mirktelėjimas tiems, kurie neturi erelio regėsenos, yra atspindys akyse to, kuris regi, nes žvaigždės mirktelėjimo, žvaigždės atspindžio atspindys jus perkeičia. Visi pažadai buvo ištesėti, visi atlygiai suteikti, už visus vargus atlyginta šimteriopai, nes vienintelis iš jūsų tarpo, kurio žvilgsnis kaip erelio, netikėtai sustojo ir, rodydamas pirštu kryptį erdvėje, tarė: „Štai!"

Viskas baigta. Atrodo, tu nieko negavai. Tačiau tu gavai viską. Tu pasotintas, sutvarstytas, pagirdytas. Tu sakai: „Galiu mirti, pamačiau miestą, mirštu palaimintas!" Nėra nė kalbos apie menkavertį kontrastą, kaip būtų su nepasotintu troškuliu. Aš tau pa-

sakiau apie skurdžią jų galią. Ir kodėl manai, kad dykuma jau atvėrė savo glėbį? Nėra nė kalbos apie likimo pasikeitimą, nes tavo džiaugsmo netemdo mirties artėjimas, jei pristinga vandens, bet atsitinka, kad tave išugdo dykumos ceremonialas ir, pasidavęs jam iki galo, tu patenki į šventę, kuri tau yra lyg auksinės bitės pasirodymas.

Nemanyk, kad aš perdedu. Prisimenu dieną, kai pasiklydai nepaliestose plynaukštėse; ji pasirodė man švelni, kai aptikau žmogaus, norinčio mirti tarp saviškių, pėdsakus. Taigi niekas neskyrė vieno peizažo nuo kito – nebent menki pėdsakai smėlyje, pusiau užpustyti vėjo. Ir viskas persimainė.

O aš, ką aš pamačiau, aš, pasigailintis tavęs, mano tauta, pasinėręs į savo meilės tylą? Aš stebėjau tave, veržiančią paspęstes gyvuliams; tu žygiavai ištuštėjusi pati nuo savęs ir nuo saulės, tu spjaudei smėlį, kartais keiksmu užgaudavai savo kaimyną, kaupdama žingsnius tu nepasirinkai tylos. Aš nieko tau nedaviau – tik šykščių valgių, nuolatinį troškulį, saulės nudegimą ir delnų pūsles. Aš pamaitinau tave titnagais ir pagirdžiau dygliakrūmiais. Paskui, valandai atėjus, aš parodžiau tau bitės atspindžio spindį. Ir tu man rėkte išrėkei savo dėkingumą ir meilę.

Ak! Mano dovanos it lengvos žievės. Bet ką man reiškia svoris ir skaičius? Nieko nedarydamas, vien tik atgniaužiamas ranką, galiu išlaisvinti kedrų armiją, kuri kops į kalną. Užtenka sėklos!

CC

Jei aš tau padovanočiau sukauptą turtą, kaip būna su netikėtu paveldu, kuo tave praturtinčiau? Jei padovanočiau tau juodąjį perlą iš jūros gelmės pasinerdamas, kuo tave praturtinčiau? Tu praturtėji tik tuo, ką perkeiti, nes tu esi sėkla. Ir tau nėra ką dovanoti. Todėl aš noriu tave nuraminti, tave, puolantį į neviltį dėl neišnaudotų progų. Nėra neišnaudotų progų. Vienas drožinėja drambliakaulį ir paverčia kaulą deivės ar karalienės veidu, kuris jaudina širdį. Kitas kalinėja gryną auksą ir galbūt nauda, kurią jis išgauna, ne tokia patetiška žmonėms. Nei vienam, nei kitam auksas ar paprastas drambliakaulis nebuvo duoti. Vienas ir kitas te-

buvo takas, kelias ir ėjimas. Medžiagos bazilikai, kurią reikia pastatyti. Ir tau nestinga akmenų. Kedrui nestinga žemės. Bet žemė gali pristigti kedrų ir likti tik akmenuota dykyne. Kuo tu skundiesi? Nėra neišnaudotų progų, nes tavo vaidmuo – būti sėkla. Jeigu nedisponuoji auksu, raižyk drambliakaulį. Jei neturi drambliakaulio, drožinėk medį. Jei neturi medžio, pasirink akmenį.

Prabangų pilvą užsiauginęs apsunkusiais vokais ministras, kurį aš atskyriau nuo savo žmonių, savo valdoje neatrado aukso karučių ir podėlių deimantų – vienintelės progos, kuria galėtų pasinaudoti. Bet tasai, kuris užkliūva už akmenuko, užkliūva už nuostabios progos.

Tasai, kuris skundžiasi, kad jam pristigo pasaulio, taip daro todėl, kad pasauliui stinga jo. Tasai, kuris skundžiasi, kad meilė nepatenkino jo norų, taip daro todėl, kad klaidingai vertina meilę; meilė visai ne dovana, kurią galėtum gauti.

Progų mylėti nestinga. Tu gali tapti karalienės kareiviu. Karalienei nėra reikalo tave pažinti, kad tavo norai būtų patenkinti. Mačiau savo geometrą, įsimylėjusį žvaigždes. Jis paversdavo proto dėsniu šviesos giją. Jis buvo priemonė, kelias ir ėjimas. Jis buvo bitė žydinčios žvaigždės, iš kurios rinkdavo medų. Aš jį pamačiau, mirštantį laimingą dėl kelių ženklų ir figūrų, į kurias jis išmainė save. Tą patį galima pasakyti apie mano sodo sodininką, kuris pražydino rožę. Geometro gali pristigti žvaigždėms. Sodininko gali pristigti sodui. Bet nestinga nei žvaigždžių, nei sodų, nei apvalių akmenukų prie jūros lūpų. Nesakyk man, kad esi vargingas.

Šitaip aš įgijau supratimą apie mano sargybinių poilsį vakarienės valandą. Yra vyrų, kurie valgo. Ir jie juokauja. Ir kiekvienas atsikerta kaimynui. Ir jie yra apžvalgos kelio ir būdravimo valandos priešai. Užbaigę lažą, jie džiūgauja. Lažas yra jų priešas. Žinoma. Bet būdamas jų priešas, jis yra jų sąlyga. Lygiai taip pat yra su karu ir meile. Aš tau tai sakiau apie kariūną, kuris spinduliuoja nelyg mylimasis. Ir apie mylimąjį, pasiryžusį išeiti į karą, kuris yra kariūno vertybė. Tasai, kuris miršta smėlynuose, yra kažkas kita nei niūrus automatas. Jis tau sako: „Pasirūpink mano mylimąja arba mano namais, arba mano vaikais...“ Paskui tu apdainuoji jo pasiaukojimą.

Taigi aš puikiai pastebėjau iš berberų pabėgėlių, kad jie nesugebėjo nei pasišaipyti vienas iš kito, nei apsisvaidyti kandžiais sąmojais. Nemanyk, kad tenai kalbama apie paprastą kontrastą, kaip būna su pasitenkinimu, kurį patiriame ištraukę išgedusį dantį. Skurdūs ir menkos galios yra kontrastai. Žinoma, tu gali pagyvinti vandenį, kuris tau nieko neduoda, jei malšini vieną po kito menkus savo troškulius prisiversdamas gerti kartą per dieną. Tuomet tavo malonumas sustiprėja. Bet jis išlieka pilvo malonumu ir tėra vertas menko dėmesio. Tą patį galima pasakyti apie mano sargybinių valgymą poilsio valandą, jei tai tebūtų atsipalaidavimas po lažo. Tu ničnieko daugiau nerastum – tik padidėjusį valgytojų apetitą. Bet man būtų per daug lengva pagyvinti berberų gyvenimą verčiant juos valgyti vien tik šventinėmis dienomis...

Aš išsiugdžiau per sargybos valandą savo sargybinius. Čia yra ir tas, kuris valgo. Jo valgymas yra tikrai kitas dalykas nei rūpesčiai, skirti gyvulių pilvo apimčiai didinti. Yra komunija sargybinių vakaro duonoje. Ir, žinoma, ne visi tai žino. Tačiau panašiai kaip javų duona per juos virs budrumu ir žvilgsniu į miestą, atsitinka, kad budrumas ir žvilgsnis, aprėpiantis miestą, per juos virsta duonos religija. Suvalgyta ne ta pati duona. Jei tu trokšti perskaityti jų paslaptis, kurių jie patys nežino, nuėjęs užklupk juos kvartale su viešnamiais, kai jie merginasi moterims. Jie joms sako: „Buvau tenai, ant tvirtovės sienos, išgirdau pro ausis švilpiant tris kulkas. Stovėjau tiesus, visiškai nebijodamas". Ir jie su pasididžiavimu suleidžia į duoną dantis. Ir tu, kvailys, klausantis žodžių, supainioji kareivos pagyrūniškumą su meilės drovumu. Nes jei kareivis taip papasakoja apie apžvalgos valandą, jis tai daro ne todėl, kad norėtų pasidaryti didingas, o todėl, kad rastų malonumo jausme, kurio negali išsakyti. Jis nesugeba pats sau prisipažinti mylįs miestą. Jis mirs už Dievą, kurio vardo nemoka pasakyti. Jis jam jau atsidavė, bet jis reikalauja iš tavęs, kad jo nežinotum. Jis pats iš savęs reikalauja nežinojimo. Jam atrodo žeminantis dalykas pasirodyti apgautam skambių žodžių. Neįstengdamas savęs apibūdinti, jis instinktyviai atsisako atiduoti tavo ir savo paties ironijai gležną savo Dievą. Ir tu matai mano kareivius, bežaidžiančius pagyrūnus, ir kareivas, ir tuos, kurie džiaugiasi tavo

suklydimu, kad kur nors pasimėgautų ir, tarytum pasiduodami apgaulei, mėgautųsi nuostabia meilės dovana.

Ir jei mergina jiems sako: „Daugelis iš jūsų – ir tai labai žiauru – mirs kare...", tu girdi, kaip jie triukšmingai pritaria. Bet jie pritaria burbėjimu ir keiksmais. Tačiau ji juose pažadina slaptą malonumą būti pripažintiems. Jie yra tie, kurie mirs iš meilės.

Ir jei tu prabilsi apie meilę, tuomet jie tau į akis pasišaipys! Tu juos laikai mulkiais, iš kurių išsiurbiamas spalvingų sakinių kraujas! Drąsūs, taip, iš tuštybės! Jie žaidžia pagyrūnus iš meilės drovumo. Jie yra teisūs, bet būna, kad tu nori, jog jie būtų mulkiai. Tu pasinaudoji meile miestui, kad juos paragintum gelbėti savo sandėlius. Jie šauniai tyčiojasi iš vulgarių tavo sandėlių. Jie įtikins tave iš paniekos tau, kad stoja akis į akį su mirtimi iš tuštybės. Tu iš tikrųjų nesuvoki meilės miestui. Jie tai žino iš tavęs, persisotinusio. Gelbės miestą užgauliai, su meile, šito tau nesakydami, nes tavo sandėliai yra mieste; jie svies kaip kaulą šuniui sandėlius, kuriuos tu išgelbėjai.

CCI

Tu man patarnauji, kai mane pasmerki. Žinoma, aš apsirikau aprašydamas pamatytą kraštą. Blogai nurodžiau upę ir užmiršau kaimą. Taigi tu, triukšmingai triumfuodamas, kimbi prieštarauti dėl mano klaidų. O aš pritariu tavo triūsui. Turiu laiko viską išmatuoti, viską išvardyti. Man buvo svarbu, kad tu įvertintum pasaulį nuo kalno, kurį aš parinkau. Tu aistringai domiesi šiuo darbu, tu toliau nei aš nueini mano kryptim. Paremi mane pečiu ten, kur esu silpnas. Ir aš patenkintas.

Nes tu klysti vertindamas mano elgseną, kai nori mane paneigti. Tu priklausai logikų, istorikų ir kritikų rasei, kurie ginčijasi dėl veido medžiagų, bet nepažįsta veido. Ką man reiškia įstatymų tekstai ir paskiri potvarkiai? Juos išgalvoti turi tu. Jei aš trokštu įtvirtinti tavyje polinkį į jūrą, aprašau plaukiantį laivą, žvaigždėtas naktis ir viešpatiją, kad sala jūroje išryškėtų per kvapų stebuklą. „Aušta rytas", – tau sakau aš, kai tu įeini į apgyvendintą pasaulį, nors akys to neregi. Sala, dar nematoma kaip prieskonių pintinė,

įkuria savo turgų jūroje. Tu randi savo jūrininkus, jau ne storžievius ar šiurkščius, o degančius (jie ir patys nežino kodėl) švelniais geiduliais. Nes jie galvoja apie varpą prieš išgirsdami jį skambant; šiurkšti sąmonė reikalauja daug triukšmo, nors ausys jau informuotos. Ir štai aš laimingas, kai einu sodo link, į rožių šalies pakraščius... Todėl tu patiri jūroje, priklausomai nuo vėjų meilės, poilsio arba mirties skonį".

Bet tu, tu mane pakartoji. Laivas, kurį aš aprašiau, nebeišbandytas audros, svarbu jį pakeisti pagal tą ar kitą detalę. Ir aš pritariu. Taigi pakeisk jį! Nenoriu nieko žinoti apie lentas ir vinis. Be to, tu neigi prieskonius, kuriuos pažadėjau. Tavo išmanymas man įrodo, kad jie bus kitokie. Ir aš pritariu. Nenoriu nieko žinoti apie tavo botanikos problemas. Man labai svarbu, kad tu pastatytum laivą ir surinktum tolimas salas jūrų platybėse. Taigi tu plaukiosi, kad man prieštarautum. Tu man prieštarausi. Aš pagerbsiu tavo triumfą. Bet vėliau, iš lėto, pasinėręs į savo meilės tylą, aš nueisiu tau sugrįžus aplankyti uosto gatvelių.

Išugdytas ceremonialo burių, kurias reikia iškelti, žvaigždžių, kurias reikia perskaityti, ir tilto, kurį reikia nuplauti netausojant vandens, aš klausysiu, kaip tu dainuoji savo sūnums tam, kad jie plaukiotų, giesmę salos, kuri įkuria savo turgų jūroje. Ir aš grįšiu patenkintas.

Tu negali nei man priekaištauti, nei paneigti manęs. Esu šaltinis, o ne padarinys. Ketini įrodyti skulptoriui, kad jis būtų privalėjęs iškalti moters veidą, o ne kareivio biustą? Tu priimi moterį arba kareivį. Jie yra priešais tave. Jei atsigręšiu žvaigždžių link, nesigailėsiu jūros. Galvoju apie žvaigždes. Kai aš kuriu, mane mažai stebina tavo pasipriešinimas, nes aš paėmiau tavo medžiagas, kad sukurčiau kitokį veidą. Ir iš pradžių tu protestuosi. „Šitas akmuo, – man sakai, – priklauso kaktai, o ne pečiui". „Tai įmanoma, – tau atsakau aš. – Šitai jau buvo". „Šitos akys...", – man sakai tu prieštaraudamas, atsitraukdamas atgal, eidamas į priekį ir lenkdamasis iš kairės į dešinę, kad sukritikuotum mano veiksmus. Akimirką išryškės mano kūrybos vienybė savo šviesoje, išryškės toks, o ne kitoks veidas. Tuomet tavyje įsiviešpataus tyla.

Man nelabai rūpi klaidos, dėl kurių man priekaištauji. Tiesa glūdi anapus. Žodžiai paprastai ją aprengia ir kiekvienas iš jų vertas kritikos. Mano kalbos luošumas mane dažnai versdavo priešta-rauti sau pačiam. Bet aš niekada nesuklydau. Nesupainiojau spąstų su laimikiu. Laimikis yra bendras spąstų matas. Ne logika susieja medžiagas, o tas dievas, kuriam jos tarnauja. Mano žodžiai ne-grabūs ir iš išorės padriki, bet ne aš čia esu svarbiausias. Papras-čiausiai aš esu. Jeigu aš aprengiau tikrą kūną, ne mano reikalas rūpintis suknelės klosčių tiesa. Kai moteris graži, jai einant klos-tės suyra ir vėl susiklosto, bet jos visada atitinka vienos kitas.

Aš nežinau, kokia yra suknelės klosčių logika. Bet tokia, o ne kito-kia logika skatina greičiau plakti širdį ir pažadina mane geismui.

CCII

Pavyzdžiui, mano dovana bus tau pasiūlyti virš miesto iškilusį Paukščių Taką, kai tu apie jį prabilai. Nes mano dovanos paprastos. Aš tau pasakiau: „Štai išdėstyti žmonių būstai po žvaigždėmis". Tai yra tikra ten, kur tu gyveni. Jei paėjėsi kairėn, rasi tvartą ir savo asilą. Dešinėje – namus ir žmoną. Priešais save – alyvmedžių sodą. Užpakalyje – kaimyno namą. Štai tokios yra tavo vaikščiojimų kryptys pasinėrus į ramių dienų nuolankumą. Jei tau kyla noras sužinoti apie kito nuotykį tam, kad labiau didžiuotumeis savuoju, nes tuomet jis įgyja prasmę, tu pasibelsi į savo bičiulio duris. Ir pasveikęs jo vaikas yra garantas, kad tavasis irgi pasveiks. Ir jo grėblys, kuris buvo pavogtas naktį, pailgina ir vagių, vaikščiojančių aksominiais žingsniais, naktį. Ir tavo budėjimas tampa būdravimu. Ir tavo bičiulio mirtis padaro tave mirtingą. Bet jei tu nori pasidžiaugti meile, tu sugrįžti prie savo paties namo ir šypsaisi atnešdamas dovanų audeklo su auksiniais filigranais arba naują ąsotį, arba kvepalus, arba nesvarbu ką, kas pakeičiama į juoką, kai žiemos ugnies linksmybė šeriama metant į ją nebylių malkų. Ir jei aušrai išaušus tau reikia dirbti, tuomet tu išeini šiek tiek apsunkęs pažadinti tvarte užmigusio stačio asilo ir, glostydamas jam sprandą, išstumi pirma savęs į kelią.

Ir jei dabar alsuoji nesinaudodamas nei vienais, nei kitais, vis

dėlto tu plūduriuoji įmagnetintame kraštovaizdyje, kur yra šlaitų, kvietimų, raginimų ir atsisakymų. Kur žingsniai išgauna įvairias tavo būsenas. Tu turi nematomybėje kaip nuosavybę girių, dykumų ir sodų kraštą ir tu šią akimirką užsimiršusia širdim atlieki tokį, o ne kitokį ceremonialą.

Jei dabar aš nurodysiu tavo valstybės kryptį, nes tu žiūrėjai į priekį, atgal, į dešinę ir į kairę, jei aš tau atversiu katedros skliautą, kuris tavo vargo kvartale, kur galbūt miršti dusdamas, tau leidžia savo dvasia elgtis kaip jūrininkui, jei aš išskleisiu lėtesnį laiką už tąjį, kuris brandina tavo rugius ir šitaip tave, o žmogaus rugy, padaro tūkstantmetį arba valandos jaunumo po žvaigždėmis, tuomet nauja kryptis prisidės prie kitų krypčių. Jei tu atsigręši meilės link, iš pradžių eisi nuprausti širdies prie savo lango. Tu pasakysi savo žmonai iš gilumos skurdo kvartalo, kur miršti dusdamas: „Štai mes vieni, tu ir aš, po žvaigždėm". Ir tol, kol alsuosi, būsi tyras. Ir tu būsi gyvybės ženklas, tarytum jaunas augalas, išdygęs tuščioje plynaukštėje tarp granito ir žvaigždžių, panašus į pabudimą, ir gležnas, ir grasinamas, bet apsunkęs galia, kuri pasiskirstys slenkant amžiams. Tu būsi grandies grandis ir kupinas savo vaidmens. Arba atsitūpsi prie savo kaimyno ugnies, kad paklausytum pasaulio keliamo triukšmo (o, jis toks kuklus, nes jo balsas tau papasakos apie kaimyno namą arba apie kokio nors kareivio grįžimą, arba apie kokios nors merginos vestuves), tuomet aš būsiu tavyje sukūręs dvasią, gebančią priimti išpažintis. Vedybos, naktis, žvaigždės, kareivio sugrįžimas, tyla tau skambės kaip nauja muzika.

CCIII

Tu man sakai, kad bjauri akmeninė ranka, stora ir grublėta. Aš negaliu tau pritarti. Noriu pažinti statulą anksčiau, nei pažinsiu ranką. Kalbama apie jauną verkiančią merginą? Tu teisus. Kalbama apie grublėtą kalvį? Ranka graži. Taip ir su tuo, kurio nepažįstu. Atėjęs tu man įrodei jo nežmoniškumą: „Jis sumelavo, išvarė žmoną, apiplėšė, išdavė..."

Bet žandarui būdinga spręsti iš poelgių, nes jie jo vadovėlyje suskirstyti tik į juodus ir į baltus. Ir tu reikalauji, kad jis užtikrintų tvarką, o ne teistų. Taip yra ir su puskarininkiu, kuris pasveria tavo dorybes pagal tavo gebėjimus daryti apsisukimus. Ir, žinoma, aš taip pat remiuosi žandaru, nes ceremonialo kultas viešpatauja teisingumo kultui, nes jam privalu išugdyti žmogų, kuriam teisingumas suteiks garantijų. Jei aš nesilaikysiu teisingumo ceremonialo, sunaikinsiu žmogų ir mano teisingumas liks be objekto. Pirmiausia esu teisingas dievams, kuriems tu meldiesi. Bet pasitaiko, kad tu prašai manęs ne spręsti apie bausmę arba malonę tam, kurio aš nepažįstu, nes užuot vartęs vadovėlio puslapius, aš pasiremsiu savo žandaru, bet paniekinti arba įvertinti, o tai kitas reikalas. Nes pasitaiko, kad pagerbiu tą, kurį nuteisiu, arba nuteisiu tą, kurį aš gerbiu. Ar neteko daugybę kartų vadovauti savo kareiviams juos nukreipiant prieš mylimą priešą?

Aš pažįstu daug laimingų žmonių, bet nieko nežinau apie laimę, nieko nežinau apie tavo apiplėšimą, tavo žmogžudystę, tavo žmonos išvarymą, tavo išdavystę, jei jie nėra kokio nors žmogaus vienoks ar kitoks poelgis. Ir žmogus nėra nešamas su visa substancija, kaip nėra nešama statula tam, kuris jos nežino, silpno žodžių vėjo.

Taigi šis žmogus provokuoja tavo priešiškumą, tavo pasipiktinimą arba tavo pasišlykštėjimą galbūt vadovaudamasis nesuprantamomis paskatomis, kaip būna su tais, kurie priverčia tave vengti muzikos. Ir jei tu man mosavai tokiu poelgiu kaip pavyzdžiu, taip darei todėl, kad sutalpintum jame savo nepritarimą ir jį perduotum kitam. Nes kai mano poetas patiria tokį pat mirtinai nusmogto, nors ir šlovingo, likimo liūdesį, jis pasakys: „Spalio saulė". Ir, žinoma, nebus nė kalbos nei apie saulę, nei apie tam tikrą mėnesį tarp kitų. Ir jeigu aš noriu pernešti į tave nakties žudynes, kurios tyloje susilieja su elastingu kardu, skandindamas priešą jo paties miege, aš susiesiu vieną žodį su kitu, pavyzdžiui, sakysiu „sniego kardai", kad spąstais pagaučiau neapsakomą švelnumą, ir čia nebus nė kalbos nei apie sniegą, nei apie kardus. Šitaip tu parenki žmogaus poelgį, kuris turi eilėraštyje vaizdo vertę.

Reikia, kad tavo pagieža taptų skundu. Reikia, kad ji įgytų veidą. Niekas neištveria apniktas vaiduoklių. Ko geidžia šįvakar tavo

žmona? Priversti pasidalyti pagieža su savo patikėtine. Aplink ją paskleisti pagiežą. Nes tu esi taip sukurtas, kad nesugebi gyventi vienas. Ir tave reikia užvaldyti eilėraščiu. Todėl iškalbingu balsu ji išvardys gėdingus tavo poelgius. Ir jei atsitinka, kad jos draugė gūžčioja pečiais, nes jos priekaištai greičiausiai nieko neverti, dėl to jos nuotaika nesušvelnės. Jai paprasčiausiai nepasisekė perduoti to, ką norėjo. Ji prastai pasirinko vaizdus. Savo jausmu ji negali abejoti, nes jis yra.

Taip pat būna su gydytoju, kai tu sergi. Tu pasiūlai vieną priežastį arba kitą. Tu turi savo supratimą. Jis tau įrodo, kad tu klysti. Tatai įmanoma. Ir tavyje nėra ligos. Bet tu šitai užginčijai. Klaidingai pavaizdavai savo ligą, bet nesugebėtum ja suabejoti. Tavo gydytojas yra asilas. Ir tu imsies aprašymo po aprašymo. Ir griebdamasis vieno paneigimo po kito tavo gydytojas neturės galios panaikinti tavo ligos, nes ji yra. Tavo žmona tave juodina buvusiame tavo gyvenime, tavo pageidavimuose, tavo tikėjimuose. Bergždžias daiktas grumtis su skundais. Duok jai smaragdo apyrankę. Arba apskaldyk ją.

Bet aš gailiuosi tavęs tavo kivirčuose ir tavo susitaikymuose, nes jie yra kito lygmens nei meilė.

Meilė pirmiausia yra išklausymas tyloje. Mylėti – tai apmąstyti. Išmuša valanda, kai mano sargybinis susituokia su miestu. Išmuša valanda, kai tu susitinki savo mylimąją – tai nepriklauso nei nuo vieno, nei nuo kito mosto, nei nuo vienos veido detalės, nei nuo kitos, nei nuo vieno ar kito jos tariamo žodžio. Tai priklauso tik nuo jos.

Išmuša valanda, kai vien tik jos vardas regisi tarytum malda, nes tu neturi ko pridurti. Išmuša valanda, kai tu nieko nereikalauji. Nei lūpų, nei šypsenos, nei švelnios rankos, nei jos buvimo alsavimo. Nes tau užtenka, kad ji būtų.

Išmuša valanda, kai nėra reikalo savęs klausinėti, kad juos suprastum, nei apie žingsnį, nei apie žodį, nei apie sprendimą, nei apie atsisakymą, nei apie tylėjimą. Nes ji yra.

Bet tokia reikalauja, kad tu pasiteisintum. Ji pradeda tavo poelgių bylą. Painioja meilę su nuosavybe. Kuriems galams atsakyti?

Kas iš to, jei išklausys? Iš pradžių prašei, kad būtum priimtas tyloje ne dėl vieno ar kito mosto, ne už tokią ar kitokią dorybę, ne už šį ar aną žodį, o tavo skurde toks, koks esi.

CCIV

Apgailestauju, kad su saiku nenaudojau duodamų dovanų, kurios tebūna reikšmė ir kelias, o tos, kas jų pasigviešia dėl jų pačių, randa tik dykumą. Nes supainiojęs kūno ar širdies saiką su šykštumu, aš netroškau lavintis. Man patinka uždegti girią, kad pasišildyčiau valandą, nes ugnis man dėl to atrodo karališkesnė. Ir man atrodo verta dėmesio klausyti švilpiančių karo kulkų sėdint ant savo žirgo ir taupant savo dienas. Esu vertas tiek, kiek esu kiekvieną akimirką, ir vaisius nesunoksta tam, kas nepaisė kurio nors etapo.

Todėl man atrodo pajuokos vertas toks rašalo spjaudytojas, kuris per miesto apgultį atsisakė pasirodyti ant tvirtovės sienų iš paniekos fizinei drąsai. Tarytum būtų kalbama apie būklę, o ne apie ėjimą. Apie tikslą, o ne apie miesto patvarumo sąlygą.

Nes lygiai taip aš niekinu vulgarų apetitą ir dienas nugyvenau ne tam, kad suvirškinčiau mėsos kvartalus. Bet aš priverčiau mėsos kvartalus tarnauti mano kardo kirčio blykstelėjimui, ir aš pajungiau savo kardo kirtį valstybės patvarumui.

Ir, savaime suprantama, nors aš atsisakau per mūšį matuoti savo kirčius raumenų goduliu arba verkšlenimu iš baimės, man nepatiktų, kad valstybės istoriografai padarytų iš manęs malūną, skaldantį smūgius, nes aš nesu apsigyvenęs savo karde. Ir jei aš nepasitikiu delikačiaisiais, kurie užspaudę šnerves ryja savo poilsį kaip vaistą, man nepatiktų, jeigu mano istoriografai padarytų iš manęs mėsos rijiką, nes aš nesu apsigyvenęs savo pilve. Esu medis, tvirtai įsikabinęs savo šaknimis, ir neniekinu tešlos, kurią jos minko. Iš jos ištraukiu savo šakas.

Bet man pasirodė, kad aš klydau vertindamas moteris.

Sutemo mano apgailestavimo naktis, kai sužinojau, kad nesu-

gebėjau jomis naudotis. Buvau panašus į plėšiką, neišmanantį ceremonialo, kuris stumdo šachmatų figūras nevaisingai skubėdamas ir, nerasdamas džiaugsmo sumaištyje, išmėto figūras į visas keturias puses.

Tą naktį, Viešpatie, aš atsikėliau iš jų lovos apimtas pykčio, nes supratau, kad buvau gyvulys tvarte. Visai nesu, Viešpatie, moterų tarnas.

Kitas reikalas, kai tau pavyksta užkopti į kalną arba, nešamam neštuvais, ieškoti tobulybės peizaže. Nes vos tik tu apmeti mėlynos lygumos kontūrus, tu ten aptinki nuobodulį ir imi prašyti savo vedlių nešti tave kitur.

Ieškojau moteryje dovanos, kurią ji būtų galėjusi įteikti. Tokios aš jos geidžiau kaip varpo aidėjimo, kurio ilgesiu būčiau pasimėgavęs. Bet ką tu ketini daryti iš to paties varpo skambėjimo dieną ir naktį? Tu greitai nugrūdi varpą į sandėlį ir aš nebejaučiu jam poreikio. Tokios kitos aš jos užsigeidžiau dėl subtilios balso intonacijos, kai ji sakydavo: „Tu, mano Viešpatie..." Bet gana greitai tave nuvargina žodis ir tu imi svajoti apie kitą dainą.

Ir aš tau duočiau dešimt tūkstančių moterų, kad tučtuojau atimtum iš jų ypatingą jų dorybę ir kad tau jų prireiktų dar labiau tavo norams tenkinti, nes tu esi skirtingas, priklausomai nuo metų laikų, nuo dienų, nuo vėjų.

Visados laikydamasis nuomonės, kad niekas niekados neįstengs pažinti vienintelės žmogaus sielos ir kad kiekvieno slaptyje būna vidinis kraštovaizdis su nepaliestomis lygumomis, tyliomis daubomis, slegiančiais kalnais, slaptingais sodais ir kad apie tokį ar anokį aš galiu tavęs nevargindamas kalbėti ištisą gyvenimą, aš taip ir neperpratau skurdžių atsargų, kurias viena ar kita iš mano moterų man atnešdavo, o jų neužtekdavo vieno vakaro valgymui.

Ak, Viešpatie, aš jų neįvertinau kaip ariamos žemės, kur ištisus metus privalau eiti prieš išaušt su savo sunkiais purvinais batais, su savo plūgu, arkliu ir akėčiomis, ir grūdų sėtuve; aš turiu numatyti vėjus ir lietus, pažinti piktžoles, o svarbiausia, būti ištikimas, bet tą vaidmenį aš sumenkinau iki maloniai pasitikinčių manekenų, kuriuos priešais tave pastumia kaimų didžiūnai, per kuriuos eina tavo valstybės įžvalgos ir kurios tau išsako kompli-

mentus ar pagerbia tave paduodamos pintinėje krašto vaisių. Ir, žinoma, tu imi, nes jų šypsenos grynų linijų, judesys džiugus paduodant vaisius, naivių ketinimų šneka, bet tu išsėmei jų dovanas ir vienu metu ištuštinai jų medų, kai paplekšnojai joms per gaivius skruostus ir akimis mėgavaisi jų sumaišties aksomu. Žinoma, šitos pačios taip pat yra ariamos žemės plačiais horizontais, kur tu pasiklystum visiems laikams, jei žinotum, pro kur į jas prasiskverbti.

Bet aš, eidamas nuo avilio prie avilio, stengiausi iškopinėti visą medų, o ne prasiskverbti į tas platybes, kurios iš pradžių tau nieko nepasiūlo ir reikalauja iš tavęs žingsnių, žingsnių, vėl žingsnių, nes svarbu, kad ilgą laiką tyloje tu lydėtum valdų šeimininką, jei nori valdas paversti tėviške.

Aš, kuris pažinojau vienintelį tikrą geometrą, savo bičiulį, galėjusį mane mokyti dieną ir naktį, kuriam aš primesdavau savo gin-čus, kad juos pažinčiau ne išspręstus, o pamatytus jo akimis ir jau kitokius, nes būdamas toks, o ne kitoks jisai nesuprato taip kaip aš šios problemos, nematė taip kaip tu šitos saulės, nesigardžiavo taip kaip tu tuo valgiu, bet iš medžiagų, kurios jam buvo pateiktos, sukurdavo tokio skonio, o ne kitokio vaisių, kuris buvo neišmatuojamas, kuris buvo judanti galia tokios, o ne kitokios savybės, – aš, kuris pažinau jame erdvę ir ėjau jo link taip, kaip ieškoma jūros vėjo arba vienatvės, ką būčiau iš jo gavęs, jei būčiau kreipęsis ne į žmogų, ne į medį, o į atsargas, į vaisius, ir jei būčiau ketinęs patenkinti protą ir širdį kokiomis nors geometrijos taisyklėmis?

Viešpatie, tokius, kokius aš pasidarau savo namus, tu juos man atiduodi išarti ir lydėti, ir atrasti.

„Viešpatie, – kalbėjau sau, tam vieninteliam, kuris gremžia savo žemę, pasodina alyvmedį ir pasėja miežius, – išmuša metamorfozių valanda, kuria jis nesugebėtų džiaugtis, jeigu pirktų duoną pas prekiją. Išmuša javapjūtės šventės valanda. Išmuša vežimo į klojimus šventės valanda, ir jis iš lėto stumteli petimi girgždančias duris, uždarančias saulės taupyklę. Nes valandai atėjus išsaugo galią uždegti didelius tavo juodos žemės kvadratus kalva sėklų, kurią tu ką tik uždarai, virš kurios plevena garso dulkės, dar nenusileidusios ant žemės. Ak, Viešpatie, – kalbėjau sau, – aš

apsirikau pasirinkdamas kelią. Aš skubėjau tarp moterų tarytum betikslėje kelionėje.

Plūkiausi prie jų tarytum dykumoje be horizonto ieškodamas oazės, kuri yra ne meilė, o anapusybė.

Ieškojau lobio, kuris ten būtų paslėptas kaip daiktas, kurį reikia rasti tarp kitų daiktų. Aš pasilenkiau ties jų alsavimu, trūkčiojančiu tarytum irkluotojo. Ir aš niekur neplaukiau. Aš išmatavau akimis jų tobulybę, pažinau sąnarių grakštumą ir alkūnės linkį, iš kur nori atsigerti. Patyriau troškulį, kuris turėjo vaistą. Bet apsirikęs rinkdamasis kelią, aš pažvelgiau tavo tiesai į veidą ir jos nesupratau.

Buvau panašus į pamišėlį, kuris išnyra naktį vidury griuvėsių apsiginklavęs kastuvu, kapliu ir kaltu. Ir jis išgriauna sienas. Išvarto akmenis ir slegiančias plytas. Pagautas juodo įkarščio, jis nesitveria savame kailyje, nes klysta. Viešpatie, jis ieško lobio, sukauptų atsargų, kurias amžiai sukrovę tarytum perlą jo kiaukute seniui, turto užstato gobšuoliui, meilės užstato įsimylėjėliui, puikybės užstato išpuikėliui, o šlovingajam – šlovės užstato, tačiau teranda pelenus ir tuštybę, nes nebūna vaisiaus, kuris nepriklausytų medžiui, ir nebūna džiaugsmo, kurio tu nebūtum sukūręs. Nevaisinga ieškoti tarp kitų akmenų akmens, sujudinančio jausmus labiau nei kitas akmuo. Besiblaškydamas griuvėsių pilve jis neištrauks iš po jų nei šlovės, nei turtų, nei meilės.

Taigi sulyginamas su tuo pamišėliu, kuris eina naktį kapliuodamas sausringą dirvą, aš nieko neatradau geidulingume, kuris būtų kas nors kita nei stebuklingai bergždžias gobšuolio malonumas. Tame radau tik save patį. Aš neturiu ką su savim daryti, Viešpatie, ir mano paties malonumo aidas vargina mane.

Noriu sukurti meilės ceremonialą tam, kad šventė mane nuvestų kitur, nes niekad iš to, ko aš ieškau ir kam jaučiu troškulį, ir kam jaučia troškulį žmonės, nebūna medžiagų, kuriomis naudojasi žmonės, lygmens. Ir anas pasiklystų ieškodamas tarp akmenų to, kas visai ne jų esmė, nors galėtų juos panaudoti statydamas savo baziliką, nes jo džiaugsmas nėra vilkti akmenį tarp kitų akmenų; tai tik tam tikras akmenų ceremonialas, kai katedra jau pastatyta. Šitaip moterį aš paverčiu padrika, jei neskaitau per ją.

Viešpatie, kai žiūriu į miegančią nuogą žmoną, man būtų gera, jeigu ji būtų graži, subtilių sąnarių, drungnomis krūtimis – kodėl neturėčiau atsiimti atlygio?"

Bet aš supratau tavo tiesą. Svarbu, kad anoji, kuri miega ir kurią aš netrukus pažadinsiu vien tik priglausdamas savo šešėlį, būtų ne siena, į kurią aš atsitrenkiu, o durys, vedančios kitur – taigi kad aš jos neišbarstyčiau ieškodamas neįmanomo lobio, kad laikyčiau surištą ir vieningą savo meilės tyloj.

Ir kaip aš galėčiau būti apviltas? Žinoma, apvilta anoji, kuri gauna brangenybių. Smaragdas gražesnis už tavo opalą. Deimantas gražesnis už smaragdą. Bet yra deimantas karalius, gražiausias iš visų. Neturiu ką veikti su daiktu, branginamu dėl jo paties, jei jis nėra tobulas, nes man svarbu ne daiktai, o daiktų prasmė.

Tačiau prastai iškaltas žiedas arba nuvytusi rožė, įsiūta į audeklo kvadratą, arba alavo ąsotis, iš kurio geriama arbata šalia jos prieš meilę, žinoma, jie nepakeičiami, nes yra kulto daiktai. Tai vienintelis dievas, kurio aš reikalavau tobulo, grubus medinis daiktas, nuo šiolei priklausantis mano kultui, atsirandantis iš jo tobulybės.

Taip yra ir su užmigusia žmona. Atidžiai ją stebėdamas dėl jos pačios, netrukus pradėsiu nuvargti ir imsiu ieškoti kitos. Nes ji ne tokia graži kaip kita, arba gaižaus būdo, ir net jei pažiūrėti tobula, ji neskleidžia tokio varpo skambėjimo, kuriam aš jaučiu ilgesį. Jis klaidingai sako: „Tu, mano Viešpatie", nors kitos lūpos skambėtų kaip muzika širdžiai.

Bet miegok nusiraminusi savo netobulybėje, netobula žmona. Aš neatsitrenkiu į sieną. Jūs visai ne tikslas, ne atlygis ir ne brangenybė, garbinama dėl jos paties, kuria netrukus persisotinčiau, jūs kelias, priemonė ir krovinys. Ir aš niekada nepavargsiu tapdamas.

CCV

Taip aš buvau apšviestas apie šventę, kuri tetrunka akimirką, kai tu pereini iš vienos būklės į kitą, kai ceremonialo paisymas sudarė sąlygas tau gimti. Ir aš tau tai sakiau apie laivą. Ilgą laiką buvęs

namu, kurį reikia pastatyti lentų ir vinių lygmeniu, jis, kartą aprūpintas burėmis ir takelažu, susituokia su jūra. Ir tu ją apvesdini. Tai šventės akimirka. Bet tu neįsikuri, kad ja gyventum, kai nuleidžiamas laivas į jūrą.

Aš tai tau sakiau kalbėdamas apie tavo vaiką. Jo gimimas yra šventė, bet tu nevaikštai kasdien ištisus metus trindamas rankas dėl to, kad jis gimė. Tu lauksi kitos šventės, būklės pasikeitimo, dienos, kai tavo medžio vaisius virs naujo medžio šiekštu ir pratęs tavo dinastiją. Aš tau tai sakiau ir tada, kai kalbėjau apie nuimtą grūdą. Ateina suvežimo į klojimą šventė. Paskui sėjos. Paskui pavasario šventė, kuri pasėtas sėklas paverčia švelnia žole tarytum gėlo vandens baseinu. Paskui tu dar palauki, ir ateina javapjūtės šventė, ir derlius suvežamas į kluoną. Ir taip toliau, iš šventės į šventę iki mirties, nes nėra jokių atsargų. Ir aš nežinau šventės, prie kurios tu neprieitum iš kažin kur ateidamas ir per kurią tu neitum kitur. Tu žygiavai ilgai. Durys atsiveria. Tai šventės akimirka. Bet tu negyvensi šita sale labiau nei kita. Tačiau noriu, kad džiaugtumeis žengdamas per slenkstį, kuris veda kažkur, ir išsaugotum džiaugsmą tai akimirkai, kai perplėši savo drugio lėliukę. Nes tu esi menkos galios židinys ir ne kiekvienai minutei būdingas sargybinio nušvitimas. Aš tai išsaugau, jei įmanoma, trimitų, būgnų ir pergalės dienoms. Tiesiog reikia, kad tavyje atsistatytų kažkas panašus į geismą ir dažnai reikalautų miego.

Aš lėtai traukiu į priekį savo rūmų gelmėse statydamas koją ant auksinės, paskui ant juodos plokštės. Išvystu cisterną pusiaudienį ir mane paslapčia užvaldo vėsos. Mane siūbuoja mano paties žingsniai; esu nepavargstantis irkluotojas ten link, kur plaukiu. Nes aš nebepriklausau šitai tėvynei.

Iš lėto praplaukia vestibiulio sienos ir, jei aš pakeliu akis skliauto link, matau, kaip ji švelniai sūpuoja tarytum tiltelio tarpatramis. Lėtas žingsnis ant auksinio kvadrato, lėtas žingsnis ant juodo kvadrato, aš lėtai dirbu savo darbą tarytum šulinio gręžimo brigada, kuri tau iškelia skaldą. Jie virve skanduoja kvietimą švelniais raumenimis. Žinau, kur einu, bet nebepriklausau šitai tėvynei.

Pėdindamas iš vestibiulio į vestibiulį, tęsiu savo kelionę. Tokios yra sienos. Tokie yra papuošimai, kabantys ant sienos. Ir aš apeinu didįjį sidabro stalą, kur yra kandeliabrų. Ir prisiliečiu ranka

prie marmurinio pilioriaus. Jis šaltas. Visados. Bet aš prasiskverbiu į apgyvendintas teritorijas. Iš ten mane pasiekia garsai tarytum sapne, nes aš nebepriklausau šitai tėvynei.

Tačiau švelnūs yra naminiai šnaresiai. Visados tau patinka konfidenciali širdies giesmė. Niekas nemiega. Ir netgi tavo šuniui, kai jis miega, pasitaiko loti sapnuojant trumpais viauktelėjimais; jis šiek tiek muistosi pagautas prisiminimo. Taip yra mano rūmuose, nors mano pusiaudienis juos užmigdė. Ir yra vienerios durys, kurios varstosi tyloje, niekas nežino kur. Ir tu galvoji apie tarnaičių, moterų triūsą, nes, be abejonės, tai yra jų valda. Jos sulankstė šviežius skalbinius savo pintinėse. Nulingavo sustojusios po dvi. Ir dabar, kai juos sutvarkė, uždaro savo aukštas spintas. Tenai tebeglūdi judesys. Įpareigojimas buvo pagerbtas. Kažkas ką tik išsipildė. Be abejonės, dabar ilsimasi, bet aš nebepriklausau šitai tėvynei.

Iš vestibiulio į vestibiulį, nuo juodo kvadrato ant auksinio kvadrato, iš lėto apeinu virtuvių kvadratą. Atpažįstu porcelianinių indų, paskui sidabrinio ąsočio, kurį kažkas man nustūmė, giesmę. Paskui silpną gilių durų girgždėjimą. Paskui tylą. Paskui skubančių žingsnių bildesį. Kažkas, kas netikėtai reikalauja tavo buvimo, liko užmiršta, – tarytum kas nors būtų atsitikę pienui arba būtų surikęs vaikas, arba būtų netikėtai nuslopęs įprastas murmėjimas. Ką tik užsikirto pompos, verpsto stiebo ar malūnėlio miltams detalė. Tu bėgi norėdamas vėl pradėti nuolankią maldą...

Bet žingsnių garsai nutilo, nes pienas buvo sulaikytas, vaikas paguostas, pompa, verpsto stiebas ar malūnėlis vėl pradėjo savo litaniją. Grėsmė buvo atremta. Sutvarstyta žaizda. Atitaisyta užmarštis. Kokia? Aš nežinau. Nebepriklausau šitai tėvynei.

Štai aš prasismelkiu į kvapų karaliją. Rūmai panašūs į podėlį, kuris lėtai brandina savo vaisių medų, savo vynų aromatą. Aš plaukiu tarytum per nejudrias provincijas. Čionai sunokę svarainiai. Užmerkiu akis ir tebežiūriu. Čionai medinės sandalmedžio skrynios. Čionai šviežiai nuplautos plokštės. Kiekvienas kvapas per kartų kartas nusigludino ir net neregys galėtų ten susiorientuoti. Ir, be abejonės, jau mano tėvas viešpatavo tose kolonijose. Bet aš einu apie tai nesusimąstydamas. Aš nebepriklausau tai tėvynei.

Vergas, pagal susitikimų ritualą, man praeinant prisiglaudžia prie sienos. Bet apimtas gerumo aš jam pasakiau: „Parodyk man savo pintinę" tam, kad jis pasijustų svarbus pasaulyje. Ir jis ją atsargiai nukėlė žvilgančiais rankų linkiais nuo savo galvos. Ir nudelbęs akis pagarbino datules, figas ir mandarinus. Aš atsigėriau jų kvapo. Paskui nusišypsojau. Tuomet jo šypsena išplito ir jis pažvelgė man tiesiai į akis nusižengdamas susitikimų ritualui. Ir savo rankų linkiais vėl užsikėlė pintinę žiūrėdamas į mane įdėmiu žvilgsniu: „Kas yra, – tariau sau, – tai uždegtai lempai? Šviesa plinta kaip gaisras, kaip maištas arba kaip meilė! Kokia paslaptinga ugnis dega mano rūmų gelmėje, už šitų sienų?" Ir aš atidžiai nužvelgiau vergą, tarytum jis būtų buvęs jūros pragarmė. „Ak, – tariau sau, – neaprėpiama yra žmogaus paslaptis!" Ir nuėjau savo keliu neįmindamas mįslės, nes nebepriklausiau šitai tėvynei.

Praėjau poilsio salę. Ėjau pro Pasitarimų salę, kur padaugėjo žingsnių. Paskui lėtai laiptelis po laiptelio nulipau laiptais, vedančiais į paskutinį vestibiulį. Ir kai pradėjau juo žirglioti, išgirdau stiprų duslų triukšmą ir ginklų žvangėjimą. Nusišypsojau apimtas atlaidumo; be abejonės, mano sargybiniai miega, nuo pusiaudienio mano rūmai tapo tarytum miegantis avilys, kurį išjudina tik sukrutimas kaprizingųjų, kurios neranda poilsio, užmaršiųjų, kurios vaikosi savo užmarštį, arba paikšių, kurios visados tave pataiso, patobulina ir ką nors išardo. Ir iš avių būrio visados pasitaiko viena, kuri bliauna, iš užmigusio miesto tave pasiekia nesuprantamas kvietimas, išmirusiame nekropolyje dar vaikšto nakties budėtojas. Taigi lėtu žingsniu aš ėjau nulenkęs galvą, kad nepastebėčiau, kaip mano sargybiniai paskubomis pasitempia, bet tai visai nesvarbu, nes aš nebepriklausau šitai tėvynei.

Taigi pasitempę jie mane sveikina, atveria man abi durų puses, ir aš, pakliuvęs į žiaurią saulę, primerkiu vokus ir akimirką lieku ant slenksčio. Nes tenai plyti laukai. Apvalios kalvos šildo saulėje mano vynuogynus. Mano javų laukai nupjauti kvadratais. Žemių ir kreidos kvapas. Ir kitokia muzika, kurią skleidžia bitės, žiogai ir svirpliai. Ir aš iš vienos civilizacijos pereinu į kitą, nes ketinu kvėpuoti pusiaudieniu į savo valstybę.

Ir aš ką tik užgimiau.

CCVI

Apie mano vizitą pas vienintelį tikrą geometrą, mano bičiulį.

Mane sujaudino dėmesys arbatai ir žarijoms, ir virduliui, ir vandens giedojimui, paskui pirmo bandymo skoniui... paskui laukimui, nes arbata lėtai paskleidžia savo aromatą. Ir man patiko, kad per šį trumpą susimąstymą jį labiau trikdė arbata, o ne geometrijos problema:

„Tu, kuris išmanai, tu nepaniekini kuklaus darbo..."

Bet jis man neatsakė. Tačiau kai jis labai patenkintas pripylė mūsų stiklines, tariau:

„Aš, kuris išmanau... ką tu turi omenyje tai sakydamas? Kodėl gitaristas turėtų paniekinti arbatos ceremonialą – ar dėl vienintelės priežasties, kad jis kai ką išmano apie natų santykius? Aš kai ką žinau apie trikampio linijų santykius. Tačiau man patinka vandens gurgėjimas ir ceremonialas, kuris pagerbs karalių, mano bičiulį..."

Jis susimąstė, paskui pasakė:

„Ką aš žinau... nemanau, kad mano trikampiai teiktų man daug žinių apie arbatos teikiamą malonumą. Bet gali būti, kad tas malonumas šiek tiek apšviečia mane apie trikampius..."

„Ką tu čia dabar man sakai, geometre!"

„Jei aš patiriu, mane apima poreikis rašyti. Aš tau kalbėsiu apie tos, kurią myliu, plaukus, apie jos blakstienas, apie jos lūpas ir apie jos judesį, kuris yra muzika širdžiai. Bet ar kalbėčiau apie judesius, lūpas, blakstienas, plaukus, jei iš viso nebūtų moters veido, per juos skaitomo? Aš tau parodau, kuo jos šypsena švelni. Bet iš pradžių buvo šypsena...

Aš nepradėsiu vartyti akmenų krūvos, kad joje rasčiau meditacijų paslaptį. Nes akmenų lygmeniu meditacija nieko nereiškia. Reikia, kad būtų šventovė. Tuomet mano širdis pasikeičia. Ir aš nueisiu apmąstydamas akmenų santykių savybes...

Niekada nepradėsiu ieškoti žemės druskose apelsinmedžio paaiškinimo, nes apelsinmedis druskų lygmeniu neturi reikšmės. Bet dalyvaudamas apelsinmedžio augimo procese, juo pasiremdamas, paaiškinsiu žemės druskų kopimą.

Pirmiausia tepatirsiu meilę. Įsižiūrėsiu į vienybę. Paskui imsiuos apmąstyti medžiagas ir junginius. Bet aš nepradėsiu domėtis me-

džiagomis, jei niekas joms neviešpatauja, ko link aš nukreipiu savo pastangas. Iš pradžių įsižiūrėjau į trikampį. Paskui ieškojau trikampyje priklausomybių, kurios valdo linijas. Tu taip pat su vidiniu įkarščiu pamilai iš pradžių žmogaus paveikslą. Ir sukūrei savo ceremonialą tam, kad jame tilptų atvaizdas, tarytum laimikis spąstuose, ir šitaip įsiamžintų valstybėje. Bet koks skulptorius susidomės dėl jų pačių nosimi, akimi ir barzda? Ir kokią ceremonialo apeigą tu primesi dėl jos pačios? Ką aš samprotausiu apie linijas, jei jos nepriklauso trikampiui?

Ir iš pradžių pasiduoda kontempliacijai. Papasakosiu paskui, jei galėsiu. Taigi aš niekados neatstūmiau meilės; meilės atsisakymas tėra pretenzija. Savaime suprantama, aš pagerbiu tokią ar anokią, kuri nieko neišmanė apie trikampius. Bet ji daug daugiau už mane išmanė šypsenos meną. Ar tu matei šypsantis?"

„Žinoma, geometre..."

„Anoji savo veido skaidulomis, blakstienomis ir lūpomis, kurios tėra bereikšmės medžiagos, be pastangų sukūrė tau nepakartojamą šedevrą ir, būdamas tokios šypsenos liudytojas, tu gyvenai daiktų ramybėje ir meilės amžinybėje. Paskui ji išardydavo savo šedevrą per laiką, kurio tau reikia judesiui numatyti ir užsidaryti kitoje tėvynėje, kur tave pagavo geismas išgalvoti gaisrą, iš kurio tu, atpirkėjas, būtum ją išgelbėjęs – tokia ji atrodė patetiška. Ir dėl to, kad jos kūryba nepaliko pėdsakų, kuriais būtų galima praturtinti muziejus, kodėl būčiau turėjęs ją paniekinti? Aš sugebu kai ką suformuluoti apie katedras, bet katedras man statė jinai..."

„Bet ko ji tave mokė apie linijų santykius?"

„Mažai man rūpi susieti objektai. Iš pradžių privalau išmokti suvokti ryšius. Esu senas. Taigi mačiau, kaip tie, kuriuos mylėjau, miršta arba pasveiksta. Ateina vakaras, kai mylimoji, palenkusi galvą prie peties, atsisako siūlomo pieno puodelio panašiai kaip nuo pasaulio atskirtas naujagimis, kuris atstumia krūtį, nes pienas jam pasidarė kartus. Ji nusišypsojo tarytum atsiprašydama, nes sukelia tau skausmą, kad daugiau nesimaitins jos pienu. Tu jai nebesi reikalingas. Ir tu eini prie lango paslėpti savo ašarų. O tenai plyti laukai. Tuomet tu jauti tarytum bambagyslę savo ryšį su daiktais. Miežių laukai, kviečių laukai, pražydęs apelsin-

medis, kuris brandina tavo kūnui maistą, ir saulė, verčianti tave sukti nuo amžių pradžios šaltinių malūną. Ir tave pasiekia statomo vandentiekio gurguolių triukšmas; jis pagirdys miestą vietoj vežimaičio, kurį sudildė laikas, arba krepšį nešančio asilo žingsniai. Ir tu jauti, kaip cirkuliuoja syvai, kurie suteikia daiktams trukmę. Ir lėtais žingsniais tu sugrįžti prie lovos. Nušluostai veidą, žvilgantį nuo prakaito. Ji yra dar čia, šalia tavęs, bet pakrikusi, nes miršta. Laukai jai jau nebedainuoja statomo vandentiekio, vežimaičio ar tapsenančio asilo giesmės. Apelsinmedžių kvapas dvelkia jau nebe jai".

Tuomet tu prisimeni tokius draugus, kurie vieni kitus mylėjo. Vienas ieškodavo kito vidury nakties, nes jautė poreikį pokštauti, pasiilgęs patarimų arba dar paprasčiau – jo buvimo. Ir kai vieno pristigdavo kitam, ieškodavo vienas kito. Bet juos supykdė absurdiškas nesusipratimas. Ir jie apsimetė nepastebį kits kito, kai susitikdavo. Keista, bet jie nieko nesigaili. Meilės apgailestavimas – tai meilė. Tai, ką jie gaudavo vienas iš kito, negaus iš nieko pasaulyje, nes kiekvienas pokštauja, pataria arba paprasčiausiai kvėpuoja tik jam būdingu būdu, ne taip kaip kitas. Jie amputuoti, sumenkę, bet neįstengia to suvokti. Ir didžiuojasi, lyg būtų praturtėję nuo turimo laiko. Ir slampinėja priešais vitrinas, kiekvienas kas sau. Nebegaišta laiko su draugu! Jie atsisakys bet kokių pastangų, kurios susietų juos su sandėliu, iš kur sėmėsi sau maisto; mirė jų pačių dalis, kuri jais gyveno, ir ko toji dalis galėtų reikalauti, nes jos jau nebėra?

Bet tu, tu tampi sodininku. Ir matai, ko stinga medžiui. Ne medžio požiūriu, nes, medžio žvilgsniu, jam nieko nestinga, jis tobulas. Bet Dievo, kuris įskiepija šakas ten, kur reikia, požiūriu. Ir tu suriši nutrauktą siūlą bei bambagyslę. Tu sutaikai. Ir štai jie, apimti įkarščio, vėl viską pradeda iš naujo.

Aš taip pat pažinau gaivų rytą, kai mylimoji prašo ožkos pieno ir švelnios duonos. Ir štai tu palinksti ties ja prispaudęs prie pakaušio ranką, o kita prinešdamas puodelį iki išblyškusių lūpų ir žiūri, kaip ji geria. Tu esi kelias, priemonė ir krovinys. Tau neatrodo, kad tu ją maitini ir gydai, tu ją sutaikai su laukais, javais, šaltiniais ir saule. Nuo šiolei saulė verčia suktis dainuojantį šaltinių malūną. Jai statomas vandentiekis. Jai vežimaitis skambina

žvangučiais. Ir kadangi tau šį rytą ji atrodo vaikiška, geidžianti ne gilios išminties, o naujienų iš namų ir žaislų, ir draugų, tu jai sakai: „Paklausyk..." Ir ji atpažįsta šlepsenantį asilą. Tuomet nusijuokia ir atsigręžia tavęsp, savo saulės link, nes ji ištroškusi meilės.

O aš, senas geometras, toks buvau mokykloje, nes būna tik tie santykiai, apie kuriuos galvojai. Tu sakai: „Taip pat būna..." Ir klausimas nuslopsta. Tu grąžinai bičiulio troškimą, o aš jį sutaikiau. Aš grąžinau pieno ir meilės troškulį. Ir pasakiau: „Taip pat būna..." Aš ją pagydžiau. Ir išsakydamas santykį tarp krintančio akmens ir žvaigždžių, ką kita aš padariau? Aš pasakiau: „Trikampyje šita ar kita – tas pats galas..." Ir šitaip iš klausimų mirties klausimų mirties link aš švelniai keliauju Dievop, kur joks klausimas nebeužduodamas".

Ir apleisdamas savo bičiulį aš nupėdinau lėtais žingsniais, aš, kuris vaduojuosi iš savo pykčio dėl to, kad nuo kalno, į kurį kopiu, stoja tikroji ramybė, kur nėra susitaikymo, atsižadėjimo, susimaišymo nei pasidalijimo. Nes aš matau sąlygą ten, kur jie įžvelgia ginčą. Taip yra ir su mano suvaržymais, kurie yra mano laisvės sąlyga, arba su mano taisyklėmis, nukreiptomis prieš meilę, kurios yra meilės sąlyga, arba su mano mylimu priešu, kuris yra mano paties sąlyga, nes laivas niekada neįgytų formos be jūros.

Nuo sutaikyto prie sutaikyto priešo, nuo naujo priešo prie naujo priešo, aš traukiu išilgai šlaito, į kurį kopiu, ramybės link, Dieve, žinodamas, kad laivas nepasidarys atlaidus jūros išpuoliams, jūra nepasidarys švelni laivui, nes pirmieji nuskęstų, o antrieji išsigimtų į plokščius laivus skalbėjoms. Žinau, kad svarbu nenusilenkti, nesudarinėti sandėrių pasiduodant apgaulingai meilei, kai vyksta negailestingas karas, nes meilė yra taikos sąlyga; apleidžiu kelyje mirusiuosius, kurie yra gyvenimo sąlyga, priimu išsižadėjimus, kurie yra šventės sąlyga, drugio lėliukių paralyžių, kuris yra sparnų sąlyga, nes atsitinka, kad tu mane užmezgi aukštesnį už mane patį, Viešpatie, pagal savo valią, ir aš niekada nepažinsiu taikos nei meilės už Tavo ribų, nes Tavyje vieninteliame randu Tąjį, kurs viešpatavo valstybės šiaurėje ir kurį aš mylėjau; Tavyje vieninteliame išbaigtas tasai, kurį aš privalėjau nubausti nepaisydamas pagarbos, ir aš pats būsiu sutaikytas, nes atsitinka, kad

Tavyje, Viešpatie, vieninteliame, pagaliau be ginčų susimaišo meilė ir meilės sąlygos.

CCVII

Žinoma, yra neteisinga hierarchija, kuri iš tavęs išsityčioja ir trukdo tau tapti. Tačiau tu, kovodamas prieš neteisybę, imsies griauti statinį po statinio, kol teliks plynas laukas, kur susimaišys ledynai.

Painiodamas lygybę su tapatybe, tu pageidauji, kad jie būtų panašūs vieni į kitus. Bet aš, aš juos pavadinsiu lygiais, panašiai tarnaujančiais valstybei.

Tas pats su šachmatų žaidimu – yra vienas nugalėtojas ir vienas nugalėtasis. Ir pasitaiko, kad nugalėtojas apsisiaučia sukta šypsena, kad pažemintų nugalėtąjį. Nes tokie yra žmonės. Ir tu ateini ir, vadovaudamasis savo teisingumu, uždraudi šachmatų pergales. Tu sakai: „Koks nugalėtojo nuopelnas? Jis buvo protingesnis ir geriau išmanė žaidimo meną. Jo pergalė tėra būsenos išraiška. Kodėl turėtų būti pašlovintas tas, kuris raudonesnio veido arba lieknesnis, arba plaukuotesnis, arba ne toks plaukuotas?.."

Bet aš mačiau, kaip nugalėtasis ištisus metus žaidė puoselėdamas pergalės šventės viltį. Tu esi turtingesnis dėl to, kad ji egzistuoja, netgi jei nėra skirta tau. Šitaip yra su perlu iš jūrų gelmių.

Neapsirik vertindamas pavydą: jis yra jėgos linijų ženklas. Aš įsteigiau apdovanojimą. Ir išrinktieji puikuodamiesi eina su mano akmeniu ant krūtinės. Taigi tu pavydi tam, kurį aš apdovanoju. Ir tu ateini vadovaudamasis savo teisingumu, kuris tėra kompensacijos dvasia. Ir tu nusprendi: „Visi nešios deimantus ant krūtinės". Ir, savaime suprantama, nuo šiolei, kas puošis tokiu papuošalu? Tu gyvenai ne dėl akmens, o dėl jo reikšmės.

Ir štai, tu pasakysi, kad sumažinai vargus žmonių, nes juos pagydei, kad nebetrokštų deimantų, į kuriuos dauguma negali pretenduoti. Tu vertini pagal pavydą, kuris yra skausmingas. Objektas, kurio pavydima, taip pat yra blogis. Ir tu niekam neleidi išlikti, kad būtų nepasiekiamas. Vaikas tiesia ranką ir šaukiasi žvaigždės. Taigi vadovaudamasis savo teisingumu tu jauti pareigą ją užgesinti.

Šitaip yra su brangenybių turėjimu. Ir tu jas patalpini į muziejų. Tu sakai: „Jos skirtos visiems". Ir, žinoma, tavo žmonės lietingomis dienomis vaikščios eilėmis palei vitrinas. Ir žiovaus žiūrėdami į smaragdų kolekcijas, nes nebelieka ceremonialo, kuris juos sureikšmintų. Ir kuo jie spindulingesni už gludintą stiklą?

Tu apvalei brangakmenį net iki deimanto, nes jis galėjo būti tavo. Iškastravai spindėjimą, atsiradusį dėl to, kad buvo geidžiamas. Šitaip tu elgiesi ir su moterimis. Nesvarbu, kad ir kokios gražios jos būtų, jos tebus vaškinės manekenės. Aš niekados nesu matęs, kad kas nors būtų miręs, nepaisant to, kad toks įstabus būtų buvęs jo atvaizdas, įamžintas sarkofago bareljefe. Ji lieja praeities žavesį arba jos ilgesį, o ne žiaurų geismą.

Tu įsigysi deimantą, kuris spinduliavo šitomis savybėmis, nes jis tave šlovino, garbino ir nušvietė savo spindėjimu. Bet tu juos pavertei vitrinos puošmenomis. Jie tebus vitrinų garbė. Bet nenorėdamas būti vitrina, tu gali nepageidauti deimanto.

Ir jei dabar tu vieną sudegini norėdamas sutaurinti aukojimu šventadienį ir taip didinti spinduliavimą tavo protui ir tavo širdžiai, tu nieko nesudeginsi. Ne tu aukosi deimantą. Jis bus tavo vitrinos dovana, o jai į jį nusispjauti. Tu nebegali daugiau žaisti su deimantu, kuris nebeteikia tau jokios naudos. Ir užmūrydamas jį pilioriaus naktyje tam, kad atiduotum jį dievams, tu neduodi nieko. Tavo piliorius tėra sandėlis, kuklesnis už vitriną, kuri taip pat kukli, nes saulė kviečia tavo liaudį bėgti iš miesto. Tavo deimantas nebetenka dovanos vertės, nes jis nėra atiduodamas daiktas. Jis daiktas, kuris dedamas į sandėlį. Čionai ar tenai. Jis jau neįmagnetintas. Jis prarado dieviškas jėgos linijas. Ką tu laimėjai?

Bet aš draudžiu rengtis raudonai tiems, kurie nekilę iš pranašo. Ir kuo aš pakenkiau kitiems? Nė vienas nesirengė raudonais drabužiais. Raudonai spalvai stigo reikšmės. Nuo šiolei visi svajoja rengtis raudonai. Aš įtvirtinau raudonos spalvos galią, ir tu esi turtingesnis todėl, kad ji egzistuoja, nors ir ne tau. Ir tave apimantis pavydas yra naujos jėgos linijos ženklas.

Bet valstybė tau atrodo tobula, jei miesto viduryje toksai, kuris atsisės sukryžiavęs kojas, ten mirs iš troškulio ir bado. Nes niekas jo nepatrauks nei į dešinę, nei į kairę, nei į priekį, nei atgal. Ir jis negaus įsakymų, ir niekas jų jam neduos. Nebeliks polėkio nei

deimanto, kurio neįmanoma turėti, nei akmens, prisiglaudusio prie krūtinės, nei raudono drabužio. Ir tu matysi prekiautoją audeklais, žiovaujantį ištisas valandas, belaukiantį, kol aš suteiksiu reikšmę jo troškimų krypčiai.

Bet dėl to, kad aš uždraudžiau raudoną spalvą, jis ima žvairuoti į violetinę... Jis užsispyręs, laisvas ir priešiškas apdovanojimams, jis viešpatauja konvencijoms ir šaiposi iš spalvų, kurios priklauso nuo mano savivalės prasmės; tu matai, kaip jis tave verčia tuštinti visus parduotuvių skyrius ir sujaukia sandėlius tam, kad rastų kontrastingą spalvą raudonai spalvai, kaip antai ryškiai žalią. Jis dedasi abejingas tol, kol neatranda tobulybių tobulybės. Paskui tu jį matai besipuikuojantį ryškiai žalia spalva ir besigiriantį mieste, kad niekina mano spalvų hierarchiją.

Bet atsitinka, kad aš jį myliu ištisą dieną. Apsirengęs raudonai, jis būtų žiovavęs muziejuje, nes lyja.

„Aš, – sakydavo mano tėvas, – kuriu šventę. Bet aš įtvirtinu ne šventę, o santykį. Girdžiu, kaip šaiposi užsispyrėliai, kurie kuria priešpriešinę šventę. Ir santykis yra tas pats, kurį jie tvirtina ir įamžina. Taigi aš juos sukišu į kalėjimą šiek tiek norėdamas jiems patikti, nes jie labai rimtai žiūri į savo ceremonialą. Aš taip pat".

CCVIII

Taigi išaušo diena. Ir aš ten buvau tarytum jūrininkas, sukryžiavęs rankas ir alsuojantis jūra. Tokia jūra, kurią reikia išvagoti, o ne kitokia. Buvau ten kaip skulptorius priešais molį. Tokį molį, kurį reikia išminkyti, ir ne kitokį. Buvau ten toksai ant kalvos ir kreipiausi į Dievą tokia malda:

„Viešpatie, aušta diena virš mano valstybės. Jis šįryt mane išlaisvino, paruošė groti tarytum arfą. Viešpatie, šviesai užgimsta miestų, palmių giraičių, ariamų žemių ir apelsinmedžių dalia. Ir štai mano dešinėje – jūros srovė laivams. Ir štai mano kairėje – melsvas kalnas palaimintais šlaitais su vilną želdinančiomis avi-

mis, kurios suleidžia savo nagus į dykumą. Ir anapus – purpurinis smėlis, kur žydi vienintelė saulė.

Mano valstybė tokio, o ne kitokio veido. Ir, žinoma, aš turiu šiek tiek išlenkti upės vingį tam, kad ji sudrėkintų smėlį, o ne šią akimirką. Mano galioje čionai įkurti naują miestą, bet ne šią akimirką. Mano galioje išlaisvinti nieko nepadarius – tik papūtus į sėklą, pergalingą kedrų girią, bet ne šią akimirką. Nes šią akimirką aš paveldžiu praeitį, kuri yra tokia, o ne kitokia. Arfa, pasirengusi pragysti.

Kuo aš skųsčiausi, Viešpatie, aš, kuris, pasiremdamas patriarcho išmintimi, pasveriu šitą valstybę, kur viskas tvarkinga, kaip spalvingi vaisiai pintinėje. Kodėl turėčiau patirti pyktį, kartėlį, neapykantą ar kerštо troškimą? Tai ataudai mano darbui. Laukas mano arimui. Arfa mano dainavimui.

Kai eina valdos šeimininkas savo žemėmis dienai auštant, tu matai, kaip jis pakelia akmenį ir išrauna dagį. Jis nesipiktina nei dagiu, nei akmeniu. Puošia savo žemę ir nieko nejaučia, nebent meilę.

Kai anoji atveria namus dienai auštant, tu matai, kaip ji valo dulkes. Jos nepiktina dulkės. Ji puošia namus ir nieko nejaučia, nebent meilę.

Skųsčiausi, kad kalnas užstoja tokią, o ne kitokią sieną. Ji su delno ramybe atstumia gentis, atklystančias iš dykumos. Tai gerai. Ten, kur valstybė nuoga, aš toliau statysiu savo citadeles.

Ir kodėl turėčiau skųstis žmonėmis? Aš pasitinku juos aušroje tokius, kokie jie yra. Žinoma, tarp jų yra tokių, kurie ruošia nusikaltimą, apmąsto išdavystę, kurie šveičia savo melagystę, bet yra ir kitokių, kurie įsikinko į darbą, į gailestį arba į teisingumą. Ir, žinoma, aš pats, kad papuoščiau savo ariamą žemę, išmesiu akmenį arba dagį, bet nepradėsiu neapkęsti nei dagio, nei akmens, nejausiu nieko, nebent meilę.

Nes aš radau ramybę, Viešpatie, besimelsdamas. Aš ateinu iš Tavęs. Jaučiuosi esąs sodininkas, kuris lėtais žingsniais eina medžių link".

Žinoma, aš taip pat per savo gyvenimą patyriau pyktį, pagiežą, neapykantą ir kerštо troškimą. Pralaimėtų mūšių tarytum maištų

prieblandoje kiekvienąkart, kai pastebėdavau esąs bejėgis ir tarytum uždarytas pats savyje, neturėdavau galios ryžtingai paveikti išblaškytų savo būrių, kurių mano žodis nebepasiekdavo, maištaujančių savo generolų, kurie išsigalvodavo imperatorius, pamišusių pranašų, kurie surišdavo ištikimuosius, štai tuomet aš patyriau žmogaus pykčio pagundą.

Bet tu nori pataisyti praeitį. Per daug vėlai sugalvoji laimingą sprendimą. Tu iš naujo žengi žingsnį, kuris būtų tave išgelbėjęs, bet taip ir turi būti, nes jo praėjusi valanda – svajonių puvėsiai. Ir, žinoma, vienas generolas, pasirėmęs savo apskaičiavimais, patarė tau atakuoti į vakarus. Tu iš naujo perkuri istoriją. Vikriai paslepi patarimų davėją. Atakuoji į šiaurę. Tas pats būtų, jeigu stengtumeis atverti kelią pūsdamas į kalno granitą. „Ak, – sakai sau, pakliuvęs į savo svajų geidavimą, – jeigu toks iš viso nebūtų veikęs, jei toks nė nebūtų prabilęs, jei toks niekada nebūtų miegojęs, jei toks niekada nebūtų patikėjęs arba atsisakęs patikėti, jei toks būtų dalyvavęs, jei toks būtų atsidūręs kitur, tuomet aš būčiau nugalėjęs!"

Bet jie tyčiojasi iš tavęs, nes jų neįmanoma išdildyti kaip sąžinės graužaties iš kraujo lašo. Ir tave apima geismas juos sutraiškyti kankinant, kad galėtum jų atsikratyti. Galėtum sukrauti ant jų visas valstybės girnas ir vis tiek jiems nesukliudytum.

Silpnas esi, lygiai kaip ir bailys, jei šitaip persekioji atsakinguosius iš naujo išgalvodamas praeitį svajonių puvėsiuose. Ir atsitinka, kad tu, griebdamasis vieno valymo po kito, atiduodi duobkasiui visą savo tautą.

Tokie galbūt tapo pralaimėjimo įnagiais, bet kodėl kiti, kurie būtų buvę pergalės įnagiai, iš viso nedominavo? Dėl to, kad liaudis jų visai neparėmė? Tuomet kodėl tavo liaudis atidavė pirmenybę blogiems piemenims? Todėl, kad jie melavo? Bet melagystės visados akivaizdžios, nes visados viskas pasakoma – ir tiesa, ir melas. Todėl, kad jie mokėjo? Bet pinigai visados pasiūlomi, nes visados būna papirkinėtojų.

Gyvenantiesiems tokioje valstybėje, jei jie gerai išugdyti, mano papirkinėtojas sukelia šypseną. Liga, kurią jiems pasiūlau, visai ne jiems skirta. Jei gyvenantieji kitoje valstybėje yra nuvargintos širdies, liga, kurią aš jiems pasiūlau, įsiverš per vieną ar kitą, per

tą, kuris pasiduos pirmasis. Ir keliaudama nuo vieno prie kito ji užkrės visus valstybės gyventojus, nes liga buvo jiems skirta. Pirmi užsikrėtusieji yra atsakingi už valstybės supuvimą. Netvirtink, kad pačioje sveikiausioje valstybėje nėra nešiojančiųjų šankerį! Jų yra tenai, jie tarytum atsargos nuopuolio valandoms. Tiktai tuomet paplis liga, kuriai jie nebuvo reikalingi. Ji būtų radusi kitus. Jei liga supūdo vynuogyną nuo šaknies iki šaknies, nekaltink pirmosios šaknies. Jeigu būčiau ją sudeginęs metais anksčiau, kita šaknis būtų pasitarnavusi it durys puvėsiui.

Jei valstybė genda, visi buvo prisidėję prie to gedimo. Jei didžioji žmonių dalis tai toleruoja, ji pati nėra už tai atsakinga. Aš vadinu tave žmogžudžiu, jei viskas skęsta baloje, o tu nekreipi į jį dėmesio ir jo negelbėji.

Nevaisingas būsiu, jei svajonių puvėsiuose mėginsiu iškalti praeitį kirsdindamas galvas papirkinėtojams kaip sugedimo bendrininkams, bailiams kaip bailumo bendrininkams, išdavikams kaip išdavystės bendrininkams, nes eidamas nuo padarinio prie padarinio aš išnaikinsiu visus – iki pačių geriausiųjų, nes jie bus buvę neveiksmingi ir man teliks priekaištauti jiems už jų tinginystę, atlaidumą arba kvailumą. Galų gale aš pasiduosiu norui išnaikinti žmoguje tai, kas gali susirgti ir siūlyti derlingą žemę sėklai, nes tuomet ims sirgti visi. Ir visi yra derlinga žemė, kad ir kokios būtų sėklos. Ir man prireiks juos visus sunaikinti. Tuomet bus tobulas pasaulis, nes jis bus apvalytas nuo blogio. Bet aš, aš sakau, kad tobulybė yra mirusiųjų dorybė. Kopimas kaip trąšas panaudoja blogus skulptorius ir blogą skonį. Aš netarnauju tiesai pasmerkdamas mirti klystančiuosius, nes tiesa susiklosto einant nuo klaidos prie klaidos. Aš netarnauju kūrybai pasmerkdamas mirti tą, kuriam nepasisekė jo kūryba, nes kūryba susiklosto einant nuo nesėkmės prie nesėkmės. Aš neprimetu tokios tiesos pasmerkdamas mirti tą, kuris tarnauja kitai tiesai, nes mano tiesa yra augantis medis. Ir nieko daugiau nežinau – tik ariamą žemę, kuri dar nepamaitino mano medžio. Aš ateinu, aš dalyvauju. Aš priimu savo valstybės praeitį kaip paveldą. Esu sodininkas, einantis savo žemės link. Nepradėsiu jam priekaištauti, kad maitina kaktusus ir dygliakrūmius.

Jei aš esu kedro sėkla, aš šaipausi iš kaktusų ir dygliakrūmių.

Niekinu neapykantą ne pasidavęs atlaidumui, o todėl, kad kai einu iš Tavęs, Viešpatie, valstybė man irgi tampa dabartimi kiekvieną akimirką. Ir kiekvieną akimirką aš pradedu.

Prisimenu savo tėvo mokymą: „Juokinga yra sėkla, kuri skundžiasi, kad per ją žemė virsta salota, o ne kedru. Bet juk ji tėra salotos sėkla".

Taip pat jis sakė: „Žvairys nusišypsojo jaunai mergaitei. Ji atsigręžė į tuos, kurie kreipia savo žvilgsnį nežvairuodami. Ir žvairys eina pasakodamas, kad tie, kurių žvilgsnis tiesus, tvirkina jaunas mergaites".

Tuščiagarbiai būna teisuoliai, nes įsivaizduoja, kad jie apsaugoti nuo ėjimo apčiuopomis, nuo neteisybių, nuo paklydimų, nuo gėdos. Juokingas vaisius, kuris niekina medį!

CCIX

Lygiai kaip ir tasai, kuris mano atrandąs savo džiaugsmą daiktų sankaupos turtuose, yra bejėgis nuo jų pasitraukti, nes daugina savo turtus ir kaupia juos piramidėmis ir nuėjęs džiūgauja tarp jų savo rūsiuose, panašus į laukinius, kurie ardo būgną tam, kad išgautų būgnijimą.

Lygiai taip ir tie, patyrę, kad žodžių ryšiai varžo, pajungia tave mano poemai, varžančios struktūros pajungia tave mano skulptoriaus skulptūrai, varžantys gaidų ryšiai tave pajungs gitaristo jausmui, įtikėję, kad galia glūdi poemos žodžiuose, skulptūros medžiagose, gitaros gaidose; tau juos krato keldami neišpainiojamą netvarką, ir neatradę galios, nes ji ten neslypi, perdeda norėdami būti išgirsti, savo barškėjimą, perduoda jausmą, kurį tu išgausi iš dūžtančios ginčijamos kokybės indų krūvos, kuri yra ginčijamos galios ir būtų kitaip veiksminga tave paveikdama, suvaldydama, išprovokuodama daug stipriau, jei tu išgautum ją iš žandaro sunkio, kai jis tau traiško kojos pirštą.

Ir jei aš trokštu tave užvaldyti tau sakydamas „spalio saulė"

arba „sniego kardas", reikia, kad paspęstais spąstais pagaučiau laimikį. Bet jeigu aš trokštu tave sujaudinti spąstais ir neišdrįstu tau pasakyti „liūdesys, prieblanda, mylimoji", eilėraščio žodžiai, nupirkti turguje, verčia tave vemti; aš pasinaudoju silpnu mimikrijos poveikiu, kuris kelia mažiau džiaugsmo, kai tau pasakau „lavonas", o ne „rožių pintinė", nors nei viena, nei kita nepaveikia tavo gelmės, ir aš ištrūkstu iš įprastinių dalykų, kad tau rafinuotai aprašyčiau kančias. Ir, beje, neįstengdamas išgauti jausmo, kuris juose neslypi, nes menka yra galia žodžių, kurie užlieja tau burną rūgščiomis seilėmis; kai aš paleidžiu į darbą prisiminimus, tu imi karštligiškai blaškytis, dauginti kančias ir detales, susijusias su kankinimu ir kankinimo kvapais, kad galų gale prispaustum mane silpniau nei geroji žandaro koja.

Šitaip besistengdamas tave sukrėsti, naudoju lengvą neįprastų dalykų šoko galią, ir, žinoma, aš tave sukrėsiu, jei į priėmimo salę įeisiu atbulas, kur sutiksiu tave, arba griebsiuos ko nors, kas bus padrika ir netikėta; šitaip darkydamasis aš tesu plėšikas ir išgaunu triukšmą iš destrukcijos, nes, žinoma, per antrą priėmimą tu nenustebsi man įėjus atbulomis ir, sykį pripratęs ne tik prie tokio absurdiško judesio, bet ir prie netikėtumo absurde, tu daugiau nebesistebėsi. Ir netrukus tu susigūši paniuręs ir praradęs iškalbą nudėvėto pasaulio abejingume. Bet vienintelė poezija, kuri dar galės išgauti gailesčio jausmą, bus žandaro didžiulio kaustyto bato poezija.

Nes nebūna užsispyrėlio. Nebūna vienišo individo. Nebūna žmogaus, kuris iš tikrųjų atsiskirtų. Daug naivesni yra anieji, o ne birbynių melodijų gamintojai, kurie, pasidavę poezijai, sumaišo meilę, mėnesieną, rudenį, atodūsius ir vėjelį.

„Esu šešėlis, – sako tavo šešėlis, – ir niekinu šviesą". Bet jis ja gyvena.

CCX

Aš tave priimu tokį, koks esi. Galimas daiktas, kad tave kamuoja liga grūsti į kišenes auksinius niekučius, kuriuos užkliudo tavo akis; galimas daiktas, tu esi poetas. Taigi aš tave priimsiu iš mei-

lės poezijai. O iš meilės savo auksiniams niekučiams aš juos uždarysiu.

Galimas daiktas, kad panašiai kaip moteris tu vertini paslaptis, kurios tau patikėtos tarytum deimantas tavo papuošalui. Ji eina į šventę. Ir retas daiktas, kurį ji demonstruoja, padaro ją šlovingą ir svarbią. Gali būti, kad tu esi šokėjas. Aš priimsiu tave iš pagarbos šokiui, bet iš pagarbos paslaptims aš jas nutylėsiu.

Bet gali būti, kad tu esi mano draugas. Taigi aš tave priimsiu iš meilės tau tokiam, koks esi. Jei tu raišuoji, aš neprašysiu, kad šoktum. Jei tu nekenti to ar ano, aš neprimesiu tau jo kaip svečio. Jei tau reikalingas valgis, aš tave aptarnausiu.

Aš nepradėsiu tavęs skaldyti, kad tave pažinčiau. Tu nesi nei šis poelgis, nei kitas, tu nesi jų suma. Aš nespręsiu apie tave nei iš tų žodžių, nei iš tų poelgių. Bet aš vertinsiu tuos poelgius ir tuos žodžius pagal tave.

Mainais pareikalausiu tavo dėmesio. Neturiu ką daryti su draugu, kuris manęs nepažįsta ir reikalauja pasiaiškinimų. Aš neturiu galios persikelti į silpną žodžių vėją. Esu kalnas. Kalną galima kontempliuoti. Bet karučiai tau jo nepasiūlys.

Kaip tau paaiškinsiu tai, kas iš pradžių nėra suprantama kaip meilė? Ir kaip dažnai aš prabilsiu? Būna nepadorių žodžių. Aš tau tai sakiau, kai kalbėjau apie savo kareivius dykumoje. Aš į juos atidžiai žiūriu tyloje mūšio išvakarėse. Jais remiasi valstybė. Jie mirs už valstybę. Ir už jų mirtį bus atlyginta šitais mainais. Taigi žinau tikrąjį jų įkarštį. Ko mane galėtų pamokyti žodžių vėjas? Kad jie skundžiasi dygliakrūmiais, kad nekenčia kapralo, kad maistas šykštus, kad jų pasiaukojimas kartus?.. Šitaip jie privalo šnekėti! Nepasitikiu per daug lyrišku kareiviu. Jei jis nori mirti už savo kapralą, tikėtina, kad jis nemirs, nes pernelyg užsiėmęs – deklamuoja tau savo eilėraštį. Nepasitikiu vikšru, kuris mano esąs įsimylėjęs sparnus. Šitas neketina mirti drugio lėliukėje. Bet kurčias jo žodžių vėjui, per savo kareivį matau ne tai, ką jis sako, o kas jis yra. Ir anas mūšyje pridengs savo kapralą krūtine. Mano draugas yra žiūros taškas. Man reikia išgirsti šnekant, žinoti, iš kur jis šneka, nes tame glūdi valstybė ir neišsemiamos atsargos. Jis gali tylėti ir tenkinti visus mano norus. Tuomet aš vertinu vadovaudamasis juo ir kitaip regiu pasaulį. Lygiai taip aš reikalauju

iš savo draugo, kad jis iš pradžių žinotų, iš kur aš kalbu. Tik tuomet jis mane išgirs, nes žodžiai visados rodo liežuvį.

CCXI

Manęs sugrįžo aplankyti pranašas rūsčiomis akimis, kuris dieną naktį puoselėjo šventą įniršį ir kuris, beje, buvo žvairas.

„Dera, – pasakė jis man, – gelbėti teisuolius".

„Žinoma, – jam atsakiau aš, – nėra akivaizdaus argumento, motyvuojančio, kad juos reikia bausti".

„Dera atskirti juos nuo nusidėjėlių".

„Žinoma, – jam atsakiau aš. – Pats tobuliausias turi būti pateiktas kaip pavyzdys. Pjedestalui tu pasirenki geriausią geriausio skulptoriaus statulą. Tu skaitai vaikams geriausius eilėraščius. Tu pageidauji, kad karalienėmis būtų gražiausiosios, nes tobulybė yra kryptis, kurią dera rodyti, nors ir ne tavo galioje ją pasiekti".

Bet pranašas užsiplieksdamas tarė:

„Ir kartą atsijojus teisuolių gentį, svarbu ją išgelbėti vienintelę ir šitaip kartą visiems laikams išnaikinti pagedimą".

„Ėhė! – jam tariau aš. – Čia tu per daug stipriai užsimoji, nes tu turi pretenzijų atskirti žiedą nuo medžio. Sutaurinti javus naikindamas trąšas. Išgelbėti didžiuosius skulptorius nukertant galvas blogiesiems. O aš, aš tepažįstu žmones, daugiau ar mažiau netobulus, ir nuo durpių iki žiedo pažįstu augantį medį. Ir aš tvirtinu, kad valstybės tobulumas remiasi ištvirkėliais".

„Tu garbini ištvirkimą!"

„Lygiai taip pat aš gerbiu tavo kvailumą, nes gerai, kad dorybė būtų pasiūlyta kaip tobulumo būsena – pageidaujama ir pasiekiama. Ir kad būtų sumanytas dorybingas žmogus, nors jis ir negalėtų egzistuoti pirmiausia todėl, kad žmogus palieęs, todėl, kad absoliutus tobulumas, kad ir kur jis glūdėtų, sėja mirtį. Bet gerai, kad kryptis įgytų tikslą. Antraip tu nusivarysi žingsniuodamas nepasiekiamo objekto link. Aš žiauriai vargau dykumoje. Iš pradžių atrodo, kad jos neįmanoma įveikti. Bet tolimą kopą aš paverčiu palaiminga tarpine stotele. Ir aš ją pasiekiu, ir ji netenka savo galios. Tuomet paverčiu iškarpytą horizontą palaiminga su-

stojimo vieta. Ir aš ją pasiekiu, ir ji netenka savo galios. Tuomet aš pasirenku kitą taikinio tašką. Ir eidamas nuo vieno taikinio taško prie kito aš išsikapstau iš smėlynų.

Begėdystė gali būti nepaprastumo ir nekaltybės ženklas (tokia yra ir gazelių begėdystė) ir, jeigu tu teiksies suteikti jai žinių, tu ją arba paversi dorybingu patiklumu, arba ji išgaus savo džiaugsmus puldama drovumą. Ir ji remiasi drovumu. Ir juo gyvena, ir jį įtvirtina. Ir kai eina girti kareiviai, tu matai, kaip motinos vaikosi savo dukteris ir draudžia joms viešai rodytis. O tavo utopinės valstybės kareiviai, turėdami įprotį droviai nudelbti akis, būtų tokie, lyg jų iš viso nebūtų, ir tu neįžvelgtum nepatogumo, kad tavo krašte merginos maudosi nuogos. Bet mano valstybės drovumas yra kitas dalykas nei begėdystės nebuvimas (nes patys droviausi tuomet yra mirusieji). Jis yra slaptas įkarštis, santūrumas, savigarba ir drąsa. Jis yra sunešto medaus globa siekiant meilės. Ir jei kur nors šlitiniuoja girtas kareivis, atsitinka, kad jis įtvirtina mano krašte drovumo vertybę".

„Taigi tu nori, kad girti kareiviai rėkautų bjaurius keiksmus..."

„Atsitinka kaip tik priešingai, aš juos nubaudžiu tam, kad sustiprinčiau jų pačių drovumą. Bet taip pat atsitinka, kad kuo stipriau aš jį įtvirtinu, tuo agresija darosi patrauklesnė. Tau teikia daugiau džiaugsmo kopti į smailią, o ne į apvalią kalvą ir nugalėti tau besipriešinantį priešininką, o ne kokį neišmanėlį, kuris visai nesigina. Tiktai tenai, kur moterys apsisiautusios šydais, tave degina geismas perskaityti jų veidą. Ir aš vertinu valstybės jėgos linijų įtampą pagal bausmės žiaurumą, kuris teikia pusiausvyrą geismui. Jei aš užtveriu upę kalnuose, man patinka išmatuoti sienos storį. Jis yra mano galybės ženklas. Nes, savaime suprantama, prieš skurdžią balą man užtenka pastatyti kartoninį pylimą. Ir kodėl turėčiau pageidauti kastruotų kareivių? Aš noriu, kad jie būtų sunkūs atsiremdami į sieną, nes tik tuomet jie bus didūs nusikaltime arba kūryboje, kuri perveikia nusikaltimą".

„Tu pageidauji, kad jie būtų išbrinkę savo bjauraus ištvirkimo geismais..."

„Ne. Tu nieko nesupratai", – jam pasakiau aš.

CCXII

Mano žandarai, pasinėrę į savo prabangią kvailybę, atėjo manęs pergudrauti:

„Mes aptikome valstybės nuopuolio priežastį. Kalbama apie sektą, kurią reikia sunaikinti".

„Ėhė! – tariau aš. – Iš ko tu atpažįsti, kad jie susieti vieni su kitais?"

Ir jie man papasakojo apie jų elgesio sutapimus; apie jų giminystę pagal tokį ar kitokį ženklą ir apie jų susirinkimų vietą.

„Ir iš ko jūs atpažįstate, kad jie kelia grėsmę valstybei?"

Ir jie man aprašo jų nusikaltimus ir kai kurių iš jų kyšininkavimą bei nusižengimus, aprašo daugelio bailumą arba bjaurumą.

„Aha! – pasakiau. – Aš žinau dar pavojingesnę sektą, nes niekas niekados neišdrįso jos nugalėti".

„Kokią sektą?" – suskubo paklausti mano žandarai.

Žandaras, būdamas gimęs tam, kad muštų, nyksta, jei jam pristinga maisto.

„Žmonių sektą, – atsakiau aš, – tų, kurie nešioja apgamą ant kairiojo smilkinio".

Mano žandarai nieko nesupratę pritarė burbėdami, nes žandaras gali mušti nesuprasdamas. Jis smogia kumščiais, kuriuose nėra smegenų.

Tačiau vienas iš jų, buvęs dailidė, sukosėjo du ar tris kartus:

„Jie neatskleidžia savo giminystės. Jie neturi susirinkimų vietos".

„Žinoma, – jam atsakiau aš. – Tenai slypi pavojus, nes jie eina nepastebėti. Bet vos tik aš būsiu paskelbęs dekretą, kuris sukels viešą įniršį, tu pamatysi, kaip jie ims ieškoti vienas kito, kaip skubės vienytis vienas su kitu, kaip pradės gyventi drauge ir stodami prieš liaudies teisingumą įsisąmonins savo kastą".

„Tatai per daug tikra", – pritarė mano žandarai.

Bet buvęs dailidė vėl kostelėjo:

„Vieną iš jų aš pažįstu. Jis švelnus. Jis kilnus. Sąžiningas. Jis buvo tris kartus sužeistas gindamas valstybę..."

„Žinoma, – jam atsakiau aš. – Iš to, kad moterys nutrūktgalvės, ar tu darai išvadą, kad tarp jų nėra nė vienos, kuri pasielgtų pro-

tingai? Ar iš to, kad generolai kalba garsiai, tu nepadarai išvados, kad tarp jų nėra nė vieno drovaus? Nesustok ties išimtimi. Kartą atsijojęs ženklo nešiotojus, išnaršyk jų praeitį. Jie yra buvę nusikaltimų, grobimų, žaginimų, kyšininkavimo, išdavysčių, rajumo ir begėdiškumo šaltiniai. Negi tvirtini, kad jie švarūs ir tokių ydų neturi?"

„Žinoma, ne!" – sušuko žandarai norams pabudus jų kumščiuose.

„Taigi, kai medis sunokina supuvusius vaisius, kam tu priekaištauji už puvėsį – vaisiams ar medžiui?"

„Medžiui!" – sušuko žandarai.

„Ir ar keli sveiki vaisiai išperka jo kaltę?"

„Ne! Ne!" – sušuko žandarai, kurie, laimė, mylėjo savo amatą.

„Taigi būtų teisinga apvalyti valstybę nuo tų, kurie turi apgamą ant kairiojo smilkinio".

Bet buvęs dailidė vėl kostelėjo.

„Suformuluok savo prieštaravimą", – jam pasakiau aš, tačiau tuo metu jo bendrai, pagauti savo uoslės, metė žvilgsnius, apsunkusius aliuzijomis, jam į smilkinį.

Vienas iš jų įsidrąsino apmesdamas žvilgsniu įtartinąjį:

„Tasai, kurį jis sakosi pažinojęs... ar tik nebus jo brolis... ar tėvas... ar kas nors iš saviškių?"

Ir visi sumurmėjo pritardami.

Tuomet aš užsiplieskiau pykčiu:

„Dar pavojingesnė sekta tų, kurie turi apgamą ant dešiniojo smilkinio! Mes apie juos net nepagalvojome! Taigi jie slapstosi dar geriau. Dar pavojingesnė už aną yra sekta tų, kurie neturi apgamo, nes jie vaikšto užsimaskavę, nematomi tarytum sąmokslininkai. Ir galų gale griebdamas sektą po sektos aš nuteisiu visą žmonių sektą, nes ji kuo akivaizdžiausiai yra nusikaltimų, grobimų, prievartavimų, kyšininkavimo, rajumo ir begėdystės šaltinis. Ir kadangi būna, kad žandarai yra ir žmonės, aš nuo jų pradėsiu būtiną apvalymą. Todėl aš duodu įsakymą jumyse esančiam žandarui numesti jumyse esantį žmogų ant mano tvirtovių kalėjimo mėšlo!"

Ir išbildėjo mano žandarai šnopuodami, sutrikę, mąstydami ir mažai ką teišmąstydami, nes atsitinka, kad jie mąsto kumščiais.

Bet aš sulaikiau dailidę, kuris delbė akis ir vaidino kuklų.

„O tave aš atleidžiu iš pareigų!" – jam pasakiau aš.

Dailidei tiesa, kuri yra subtili ir prieštaringa dėl to, kad medis priešinasi, visai nėra tiesa žandarui.

Jei vadovėlis talpina juodame skyrelyje turinčiuosius apgamą ant smilkinio, man patinka, kad mano žandarai, vos tik išgirdę apie juos kalbant, pajunta, kaip ima didėti jų kumščiai. Lygiai taip man patinka, kai puskarininkis geba įvertinti tave pagal mokėjimą daryti apsisukimą. Nes puskarininkis, jei jis turi teisę vertinti, tau atleis nevikrumą dėl to, kad tu esi didis poetas. Lygiai taip jis atleis tavo kaimynui, nes jis dievobaimingas. Ir tavo kaimyno kaimynui, nes anas yra skaistybės pavyzdys. Šitaip viešpataus teisingumas. Bet jeigu kare iškyla subtilus apsimetimas, kad sukilsi, mano kareiviai, susipainioję vieni su kitais, pakliūva į pačią didžiausią sumaištį, kuri sukelia žudynes. Jie bus gerai paguosti puskarininkio pagarbos! Taigi siunčiu tave atgal ant tavo pastolių prisibijodamas, kad tavo meilė teisingumui tenai, kur ji neturi ką veikti, vienądien pralies nereikalingą kraują".

CCXIII

Bet mane aplankė tasai, kurs uždavė man klausimų apie teisingumą.

„Ak! – tariau jam. – Jeigu aš žinau, kokie poelgiai yra teisingi, aš ničnieko neišmanau apie teisingumą. Teisinga, kad tu būtum pamaitintas, jeigu dirbi. Teisinga, kad būtum gydomas, jei sergi. Teisinga, kad būtum laisvas, jei esi švarus. Bet akivaizdybė nenueina toli... teisinga tai, kas atitinka ceremonialą.

Aš reikalauju, kad gydytojas įveiktų dykumą kumščiais ir keliais, kad sutvarstytų žmogui žaizdą, net jeigu tas žmogus būtų netikintis. Nes taip aš įtvirtinu pagarbą žmogui. Bet jei atsitinka, kad valstybė kariauja karą su netikinčiojo valstybe, aš reikalauju iš kareivių, kad jie įveiktų tą pačią dykumą, kad saulėje paskleistų to netikėlio vidurius, nes šitaip aš įtvirtinu valstybę".

„Viešpatie, aš tavęs nesuprantu".

„Man patinka, kad vinių dirbėjai, kurie gieda vinių dirbėjų gies-

mes, yra linkę nugvelbti lentų pjovėjų įrankius, kad tarnautų vinims. Man patinka, kad lentų pjovėjai, linkę tvirkinti vinių dirbėjus, tarnautų lentoms. Man patinka, kad architektas, kuris dominuoja, tyčiotųsi iš lentų pjovėjų, tausodamas vinis, ir iš vinių dirbėjų, tausodamas lentas. Nes iš šitos jėgos linijų įtampos atsiras laivas, ir aš nieko nesitikiu nei iš beaistrių lentų pjovėjų, kurie gerbia vinis, nei iš beaistrių vinių dirbėjų, kurie gerbia lentas".

„Taigi tu garbini neapykantą?"

„Aš suvirškinu neapykantą, ją pergaliu ir garbinu tik meilę. Bet atsitinka, kad ji užsimezga tik virš lentų ir vinių laive".

Ir traukdamasis į šalį aš kreipiausi į Dievą tokia malda:

„Viešpatie, ir nors ne aš privalau atskirti skliautinę plytą, aš priimu kaip laikinas prieštaringas tiesas kareivio, kuris stengiasi sužeisti, ir gydytojo, kuris stengiasi pagydyti. Darydamas drungną gėralą aš nesutaikau deginančių ledinių gėrimų. Nenoriu, kad nuosaikiai būtų žeidžiama ir gydoma. Aš baudžiu gydytoją, kuris atsisako gydyti, baudžiu kareivį, kuris atsisako smogti smūgius. Ir mažai man rūpi, kad žodžiai rodo liežuvį, nes atsitinka, kad vieninteliai spąstai, kurių medžiagos įvairios, pagauna vientisą mano laimikį, kuris yra tokio, o ne kitokio būdo žmogus.

Aš ieškau apčiuopom dieviškų tavo jėgos linijų ir, stingant akivaizdžių dalykų, kurie nėra skirti mano lygmens žmogui, sakau, kad esu teisus pasirinkdamas ceremonialo apeigas, jei atsitinka, kad jose išsivaduoju ir kvėpuoju. Šitaip yra su mano skulptoriumi, Viešpatie, kurį patenkina nykščio spustelėjimas į kairę, nors jis ir nesugebėtų pasakyti kodėl. Nes tik šitaip jam atrodo, kad jis perduoda galią savo moliui.

Aš einu Tavęsp panašiai kaip medis, kuris išsirutulioja pagal sėklos jėgos linijas. Neregys, Viešpatie, ničnieko nežino apie ugnį. Bet ugniai priklauso jėgos linijos, juntamos delnais. Ir jis žingsniuoja per dygliakrūmius, nes bet koks pasikeitimas yra skausmingas. Viešpatie, aš einu Tavęsp pagal tavo malonę šlaitu, kuris skatina tapti.

Tu nenusileidi savo kūrinijos link, ir aš neturiu ko tikėtis, kad pasimokyčiau iš ko nors kito nei ugnies kaitra arba sėklos įtampa. Tas pat yra su vikšru, kuris ničnieko neišmano apie sparnus. Aš neturiu vilties, kad man suteiktų žinių arkangelų lėlių teatras, nes

jis man nepasakytų nieko, kas verta vargo. Bergždžias reikalas kalbėti apie sparnus vikšrui, kaip ir apie laivą – vinių dirbėjui. Užtenka, kad dėl architekto aistros laivas įgyja jėgos linijas. Sėklos dėka sparnai įgyja jėgos linijas. Per grūdą medis įgyja jėgos linijas. Ir Tu, Viešpatie, paprasčiausiai būtum.

Ledinė, Viešpatie, kartais būna mano vienatvė. Ir aš reikalauju kokio ženklo apleistiesiems dykumoje. Bet Tu pamokei per sapną. Aš supratau, kad bet koks ženklas yra bergždžias, nes jeigu Tu esi mano lygmens, Tu neįpareigoji manęs augti. Ir aš turiu reikalą pats su savim, Viešpatie, su tokiu, koks esu.

Ir todėl aš žingsniuoju kalbėdamas maldas, kurios nesulaukia atsako, ir kaip vedlį turiu – toks esu aklas – tik menką šilumą ant subraižytų savo delnų, tačiau Tave šlovindamas, Viešpatie, už tai, kad Tu neatsakai man, nes jei aš rasčiau tai, ko ieškau, Viešpatie, aš baigčiau tapsmą.

Jei Tu veltui žengtum žmogaus link arkangelo žingsnį, žmogus būtų išbaigtas. Jis daugiau nepjautų, nekaldintų, nekovotų, nebegydytų. Jis daugiau neiššluotų savo kambario, nebrangintų savo mylimosios. Viešpatie, ar jis pasiklystų Tave garbindamas savo gailestingumu per žmones, jei jis Tave kontempliuotų? Kai šventovė pastatyta, aš matau šventovę, o ne akmenis.

Viešpatie, štai aš senas ir silpnas kaip medžiai, į kuriuos pučia žiemos vėjai. Pavargęs ir nuo savo priešų, ir nuo draugų. Nepatenkintas savo mintyse, priverstas žudyti ir sykiu gydyti, nes tave aplankęs poreikis viešpatauti visoms priešingybėms ir padaro tokį žiaurų mano likimą. Tačiau šitaip aš esu priverstas kilti nuo klausimų mirties link – į Tavo tylą.

Viešpatie, iš to, kuris ilsisi mano valstybės šiaurėje ir kuris buvo mylimas priešas, iš geometro, vienintelio tikro mano bičiulio, ir iš manęs paties, kuris, deja, peržengiau keterą ir palikau užnugaryje savo kartą tarytum kalno šlaite, teikis sudaryti vienybę Tavo garbei užmigdydamas mane tuščių smėlynų gilumoje, kur aš gerokai plušėjau".

CCXIV

Stulbinama tavo panieka juodžemiui. Tu gerbi tik meno daiktus.

Kodėl vaikštai pas tokius netobulus draugus? Kaip pakenti aną, kuris turi tokį trūkumą, ar tą kitą, kuris trenkia tokiu kvapu? Aš pažįstu tokių, kurie verti tavęs.

Taip tu sakai medžiui: „Kodėl tu suleidi šaknis į mėšlą? Aš gerbiu tik žiedus ir vaisius".

Bet aš tegyvenu tuo, ką perkeičiau. Esu priemonė, kelias ir krovinys. O tu esi sterilus kaip numirėlis.

CCXV

Jūs esate nejudrūs kaip laivas, kuris priplaukęs prie kranto iškrauna savo krovinį ir aprengia ryškiomis spalvomis uosto krantines; ir iš tiesų ten yra auksinių medžiagų, raudonų ir žalių prieskonių bei drambliakaulių. Ir saulė, tarytum medaus upė, per smėlynus pradeda dieną. Ir jūs, užklupti aušros grožio, liekate nejudėdami kalvelės atšlaitėje, virš kurios kyla šulinys. Ir gyvuliai, metantys didelius šešėlius, taip pat nejudrūs. Nė vienas nepakruta – žino, kad vienas po kito gaus atsigerti. Bet procesiją nutraukia smulkmena. Dar nedalijamas vanduo. Stinga didžiųjų lovių, kurie bus atnešti. Kumščiais įsisprendęs į klubus, tu žvelgi į tolius ir sakai: „Ką jie daro?"

Tie, kuriuos tu iškėlei iš atkasto šulinio vidaus, padeda ant žemės savo įnagius ir sukryžiuoja rankas ant krūtinės. Jų šypsena pateikė tau žinių. Vandens yra, o žmogus dykumoje – nelyg gyvulys negrabiu snukiu, kuris apčiuopom ieško savo spenio. Taigi nusiraminęs tu nusišypsojai. Ir kupranugarių varovai, išvydę tave šypsantį, irgi šypsosi. Ir štai viskas yra šypsena. Smėlis savo šviesoj ir tavo veidas, ir tavo vyrų veidai, ir netgi galbūt kas nors iš gyvulių apimti malonumo stovi tenai sustingę, nuolankiai laukdami, nes žino, kad gaus gerti. Ir tą minutę atsitinka tarsi jūroje, kai debesies properša išlieja saulę. Ir tu staiga pajunti Dievo buvimą, ir nesupranti kodėl, galbūt dėl pasklidusio atlygio skonio (nes su gyvu šuliniu dykumoje būna kaip su dovana – niekados iki

galo neišeikvota, niekados nepažadėta), dėl laukimo komunijos artimam vandeny, kuri jus padaro nejudrius. Nes anie, sukryžiavę rankas ant krūtinės, nė nepajudėjo. Nes tu, kumščiais įsisprendęs į klubus, nuo kalvelės viršūnės visados žvelgi į tą patį tašką, horizonte bandydamas įsižiūrėti, ar didelius šešėlius metantys gyvuliai, išsidėstę eilėmis smėlio šlaituose, neišjudėjo iš vietos. Todėl, kad anie, kurie atneša didelius lovius, iš kurių galima pagirdyti, dar nepasirodė, ir tu klausi savęs: „Ką jie daro?" Viskas atidėta, tačiau pažadėta viskas.

Ir jūs gyvenate šypsenos ramybėje. Ir, žinoma, jūs netrukus džiaugsitės gerdami, bet bus kalbama tik apie malonumą, nors kol kas kalbama apie meilę. Dabar žmonės, smėlis, gyvuliai ir saulė yra tarytum sumegzti mazgu tarp akmenų, o aplink tave savo įvairovėje figūruoja tik to paties kulto daiktai, tik ceremonialo elementai, tik giesmės žodžiai.

Ir tu – didysis kunigas, kuris vadovaus, generolas, kuris įsakinės, tu – ceremonijų meistras, sustingęs, kumščiais įsisprendęs į klubus, neištardamas savo sprendimo tyrinėji horizontą, iš kur tau atneša didžiausius lovius gyvuliams girdyti. Nes dar stinga daikto kultui, žodžio eilėraščiui, pėstininko pergalei, prieskonio pokyliui, garbės svečio ceremonijai, akmens bazilikai tam, kad ji suspindėtų nužiūrima. Ir kažkur keliauja tie, kurie tau kaip svarbiausią dalyką atneša didžiuosius lovius ir kuriems tu sušuksi, kai jie pasirodys: „Ei jūs tenai, paskubėkite!" Jie neatsakys. Kops į kalvelę. Atsiklaups ant kelių, kad padėtų savo rakandus. Tuomet tu padarysi tik vieną mostą. Ir pradės cypti virvė, kuri gimdo žemę, iš lėto išsijudins gyvuliai savo procesijoj. Ir pradės žmonės juos valdyti kuokų smūgiais pagal nustatytą tvarką, ir ims ant jų rėkti įsakmiais gerkliniais balsais. Taip saulei iš lėto kopiant pagal ritualą pradės rutuliotis vandens dovanojimo ceremonija.

CCXVI

Taigi mane aplankė logikai, istorikai ir kritikai tam, kad argumentuotų, įrodytų ir vestų savo sistemas nuo padarinio prie padarinio. Ir viskas buvo negailestingai tikslu. Ir jie vieni už kitus ge-

riau man kūrė visuomenes, civilizacijas ir valstybes, kurios sudarė nuostabias sąlygas – išlaisvindavo, pamaitindavo ir praturtindavo žmogų.

Jiems ilgokai šnekėjus aš pasakiau:

„Kad šitaip vertingai postringautum apie žmogų, derėtų iš pradžių man pasakyti, kas yra svarbu apie žmogų ir žmogui..."

Metėsi palaimingai į naujas konstrukcijas, nes jei tu pasiūlai aniems progą pasišnekučiuoti, jie sugriebia ją už karčių ir puola į neatsargiai atsivėrusį kelią tarytum kavalerijos ataka žvangant ginklams, dulkant auksiniam smėliui ir audringai pučiant lėkimo vėjui. Bet jie niekur nelekia.

„Taigi, – jiems pasakiau aš, kai paliovę kelti triukšmą jie išgirdo komplimentus (nes anie lekia ne tam, kad tarnautų, bet kad būtų pamatyti, išgirsti arba kad jais būtų žavimasi jiems atliekant ekvilibristiką; ir kai jiems nustoja svaigti galva, jie rodo tau kuklią išraišką), – taigi, jei aš gerai supratau, jūs man ketinate sudaryti palankias sąlygas tam, kas žmogui yra svarbiausia. Bet jeigu aš gerai supratau, jūsų sistemos palankios jo pilvo apimčiai – tatai, savaime suprantama, yra naudinga; bet juk kalbama apie priemonę, ne apie tikslą, nes reikalas liečia ledinę jų dalį, tarytum transporto priemonės tvirtumą, arba jo sveikatą; bet ten kalbama apie priemonę, o ne apie tikslą, nes tai susiję su jų organų prižiūrėjimu, tarytum su transporto priemonės prižiūrėjimu, arba jo skaičiumi, bet ten visados kalbama apie priemonę, ne apie tikslą. Čia kalbama apie priemonių kiekybę. Ir, žinoma, aš linkiu valstybei daug sveikų, deramai pamaitintų žmonių. Bet kai ištariau tuos akivaizdžius dalykus, aš dar nieko nebuvau sakęs apie esmę, nebent tai, kad ji yra disponuojama medžiaga. Bet ką aš iš jos darysiu, kur ją nuvesiu ir ką jai privalau patiekti, kad ją praturtinčiau? Nes ten tėra priemonė, kelias ir krovinys..."

Jie šnekučiavosi apie žmogų, kaip šnekučiuojamasi apie salotas. Jie nieko nekalbėjo, kas būtų verta pasakoti, apie salotų kartas, kurios auga vienos po kitų mano darže.

Bet jie niekaip neįstengė man atsakyti, nes buvo įbedę nosis trumpažiūriai, besirūpinantys tik rašalo kokybe, popieriaus, o ne poemos, reikšme.

Taigi aš pridūriau:

„Aš esu pozityvus ir niekinu svajonių puvėsius. Salą, kur skamba muzika, aš suprantu kaip konkrečią konstrukciją. Aš, kuris kaip finansininkas nesu girtas nuo svajonių dūmų, aš, kuris gerbdamas patirtį natūraliai šokio meną vertinu labiau nei kyšininkavimo, glemžimo, tarnybinių nusižengimų meną dėl to, kad jis teikia daugiau malonumo ir jo reikšmė yra aiškesnė, nes tavo pasiglemžtiems turtams būtinai reikės rasti panaudojimą, ir dėl to, kad šokis jaudina žmones; tu nusipirksi kokią nors šokėją ničnieko neišmanydamas apie šokį, tu pasirinksi ją be talento ir tu nieko neturėsi. Aš, kuris žiūriu ir girdžiu nesiklausydamas žodžių savo meilės tyloj, aš konstatuoju, kad niekas neprilygo žmogui, kvepiančiam vašku vieną vakarą, auksinei bitutei aušroj, juodajam neįgytam perlui jūrų gelmėse. Ir tik pabendravęs su finansininkais aš konstatavau, kad jiems pasitaikydavo turtą įgyti pasitelkus kyšininkavimą, tarnybinių pareigų pažeidinėjimą, pasiglemžimą, vergijos panaudojimą, bemieges naktis, praleistas dirbant procedūrinius darbus, tvarkant buhalterio sąskaitas. Jie paversdavo didumo sulig riešutu, panašų į gludintą stiklą, deimantą ir jis įgijo vaško kvapo arba bitės šviesos vertę ir pelnė tai, kad būtų išgelbėtas, net jeigu reikėtų rizikuoti gyvybe priešinantis vagims.

Taigi man pasirodė, kad svarbiausia dovana yra kelio, kuriuo reikia eiti, kad pasiektum šventę, dovana. Ir iš pradžių, kad galėčiau įvertinti tavo civilizaciją, aš noriu, kad man pasakytum, kokios yra tavo šventės ir ką jos duoda širdžiai, nes šventės yra ėjimo akimirka, peržengtas slenkstis, išsinėrimas iš drugio lėliukės. Iš kur tu ateini ir kur eini? Tiktai tuomet aš sužinosiu, koks tu esi žmogus, ir ar vargti, kad būtų gera tavo sveikata ir tavo pilvo apimtis.

Ir kadangi atsitinka, kad tu sieki tokio kelio, būtina, kad patirtum troškulį traukdamas tokia, o ne kitokia kryptimi ir kad tau pavyktų įkopti, nes jis vadovaus tavo žingsniams ir apvaisins tavo talentą (taip būna ir su polinkiu į jūrą). Aš noriu, kad tu mane apšviestum apie savo troškulio kokybę, kurią įdiegi savo krašto žmonėse, nes būna, kad meilė iš tikro yra meilės troškulys, kultūra – kultūros troškulys ir ceremonialo malonumas, nukreiptas į juodąjį perlą, juodąjį perlą iš jūros dugno".

CCXVII

Tu niekada nevertinsi pagal sumą. „Iš anų, – atėjęs man sakai, – nėra ko tikėtis. Jie – grubumas, pelno skonis, egoizmas, drąsos nebuvimas, bjaurastis". Bet taip tu gali man kalbėti apie akmenis, kurie yra šiurkštumas, kietumas, niūrus sunkumas ir storumas, o ne apie tai, ką išgauni iš akmenų, – statulą arba šventovę. Aš daug kartų esu matęs, kad būtybė beveik niekados neveikė taip, kaip būtų skatinusios veikti jos dalys ir, žinoma, anie iš kaimyninių genčių, jei juos imsi kiekvieną paskirai, aptiksi, kad jie nekenčia karo, nelinki apleisti savo židinio, nes tu myli savo vaikus ir žmoną, ir gimtadienio vaišes, nelinki pralieti kraujo, nes tu esi geras ir šeri savo šunį, ir paglostai savo asilą, neapiplėši kito, nes tu pastebi, kaip jis brangina savo paties namus ir nublizgina savo medžio dirbinius, ir perdažo savo sienas, ir savo sodą iškvėpina gėlėmis, – taigi tu man pasakysi: „Jie vaizduoja pasaulyje meilę ramybei..." Tačiau jų valstybė tėra didelis dubuo sriubai, kuriame lengvai verda karas. Ir jų gerumas, ir jų švelnumas, ir jų gailestis sužeistam gyvuliui, ir jų jausmai gėlių akivaizdoje tėra ingredientas magijos, kuri ruošia ginklų žvangėjimą; taip sniego mišinys, lakuoto medžio ir karšto vaško mišinys priverčia stipriau plakti širdį, nors laimikio vertė visai nesusijusi su spąstais.

Tu vertini medį pagal medžiagas? Ateini šnekėti apie apelsinmedį, kritikuoji jo šaknį arba jo skaidulų skonį, arba lipnumą, arba šiurkštumą jo žievės, arba šaknų architektūrą. Tau visai nesvarbios medžiagos. Tu vertini apelsinmedį pagal apelsiną.

Šitaip yra su anais, kuriuos tu persekioji. Paskirai paimti jie yra tokie, tokie ir tokie. Man į tai nusispjauti. Jų medis kartkartėmis prišaukia kalavijo dvasią, pasirengusią paaukoti kūną kančioms; tai prieštarauja bailumui ir aiškiam žvilgsniui, kuris tarytum vaisių nulupa iš bergždžių jos atributų tiesą ir prieštarauja vulgariam apetitui, stebi žvaigždes pro savo mansardos langą ir gyvena šviesos gija, – štai tuomet aš jaučiuosi patenkintas. Nes aš matau sąlygą tenai, kur tu įžvelgi ginčą. Medis yra vaisiaus sąlyga, akmuo – šventovės, o žmonės – sąlyga dvasios, kuri spinduliuoja genčiai. Ir lygiai kaip apimtas gerumo, švelnaus užsisvajojimo ir meilės anų namams, aš nueisiu visai nesibaimindamas, nes ne-

paisant išorės kalbama tik apie sriubos dubenio ingredientus, apie marą, nusikaltimą ir badą. Aš atleisiu kitiems už jų gerumo nebuvimą arba už atsisakymą svajoti, arba už silpną jų meilę namams (nes gali būti, kad jie ilgą laiką buvo klajokliai). Pasitaikys, kad šitie ingredientai sąlygos kelių taurumą; šito aš nesugebu numatyti jungdamas žodžius prie žodžių dėl to, kad nėra logikos, verčiančios eiti iš vieno lygmens į kitą.

CCXVIII

Nes anie leipsta ir norėtų tave įtikinti, kad jie dega dieną ir naktį. Bet jie meluoja.

Meluoja sargybinis ant tvirtovės sienų, kuris tau dieną naktį gieda apie meilę miestui. Bet jis labiau už miestą mėgsta savo sriubą.

Meluoja poetas, kuris dieną naktį šneka tau apie eilėraščio svaigulį. Būna, kad jis kenčia nuo pilvo skausmo ir nusispjauna į eilėraščius.

Meluoja įsimylėjėlis, kuris tau tvirtina, kad dieną naktį jame gyvena mylimosios atvaizdas. Blusa atitraukia dėmesį nuo to atvaizdo, nes ji kanda, arba jį ima kamuoti nuobodulys – ir jis pradeda žiovauti.

Meluoja keliautojas, kuris tvirtina, kad dieną naktį svaiginasi atradimais, nes jei bangos pernelyg įdumba, jis ima vemti.

Meluoja šventasis, kuris tau tvirtina dieną naktį kontemliuojąs Dievą. Dievas kartais nuo jo pasitraukia tarytum jūra. Ir štai jis sausesnis už akmenukais nuklotą paplūdimį.

Meluoja tie, kurie apverkia savo mirusįjį dieną ir naktį. Kodėl dieną naktį jie turėtų jį apverkti, juk jie nemylėjo jo dieną naktį? Kivirčijosi, patyrė nuovargį arba pramogų už meilės ribų valandas. Ir, savaime suprantama, mirusysis, tapęs vienas, apmąstomas dažniau nei gyvasis.

Visi anie meluoja, nes jie nieko nesupratę išsižada sausringumo valandų. Ir jie priverčia tave abejoti savim, nes girdėdamas, kaip jie kalba apie savo įkarštį, tu patiki jų pastovumu ir rausdamas nuo savo sausringumo pakeiti balsą ir veidą, kai esi apimtas liūdesio, jei į tave žiūri.

Bet aš težinau nuobodulį, kuris galėtų būti pastovus, jis apima tave dėl tavo proto luošumo, nes tu iš medžiagų nesugebi perskaityti jokio veido. Šitaip būna tam, kuris atidžiai tyrinėja šachmatų žaidimo medžiaginę dalį nenuspėdamas, kad ten esama problemos. Bet jeigu retkarčiais kaip atlygis už ištikimybę drugio lėliukėje tau suteikiamas sargybinio arba poeto, arba tikinčiojo, arba įsimylėjėlio, arba keliautojo nušvitimas, nesiskųsk, kad negali nuolatos kontempliuoti veido, kuris pagauna jausmus, nes tarp jų pasitaiko deginančių, suryjančių tuos, kurie juos kontempliuoja. Šventė nėra skirta visoms dienoms.

Taigi tu klysti, kai pasmerki žmones už rutininius jausmus, panašiai kaip žvairaakis pranašas, kuris dieną naktį puoselėja šventą įniršį. Aš per daug gerai žinau, kad ceremonialas paprastai išsigimsta ir tampa nuoboduliu ir rutina. Nes aš per daug gerai žinau, kad praktikuojama dorybė paprastai išsigimsta ir tampa nuolaidomis žandarams. Nes aš per daug gerai žinau, kad teisingumo taisyklės paprastai išsigimsta ir tampa širma nešvariems žaidimams. Bet koks man skirtumas? Taip pat žinau, kad žmogus miega. Tuomet negi turėčiau skųstis dėl jo inercijos? Taip pat aš žinau, kad medis yra ne žiedas, o tik sąlyga atsirasti žiedui.

CCXIX

Aš panorau įdiegti tau meilę broliui. Ir iš karto įdiegiau išsiskyrimo su broliu liūdesį. Panorau įdiegti tau meilę žmonai, ir įdiegiau tau išsiskyrimo su žmona liūdesį. Panorau įdiegti tau meilę draugui. Ir iš karto įdiegiau išsiskyrimo su draugu liūdesį, lygiai kaip ir anas, kuris statydamas šaltinius sukuria jų nebuvimą.

Bet pastebėjęs, kad tave labiau kamuoja išsiskyrimas nei koks nors kitas blogis, panorau tave pagydyti ir pamokyti apie buvimą. Juk tam, kuris miršta iš troškulio, nesantis šaltinis malonesnis nei pasaulis be šaltinių. Ir jeigu tu esi ištremtas toli visiems laikams, tu verki, kai tavo namas dega.

Aš žinau dosnius buvimus tarytum medžius, kurie toli išplečia

šakas, kad mestų šešėlį, nes aš esu apsigyvenęs ir parodysiu tau tavo būstą.

Prisimink meilės skonį, kai bučiuoji savo žmoną dėl to, kad auštanti diena grąžino jų spalvas vaisiams, kurių šiek tiek svyruojančią piramidę tu įtaisai ant savo asilo, nes išjudi į kelią, kad jas parduotum turguje. Taigi tavo žmona tau šypso. Ji pasilieka ant slenksčio pasiruošusi, kaip ir tu, savo darbui, nes ji iššluos namus ir nužvilgins rykus, ir virs tau valgį, ir gamins skanėstą galvodama apie tave ir pati sau sakydama: „Kad tik negrįžtų per anksti, nes jis sugadintų malonumą mane užklupti..." Taigi niekas jos neskiria nuo tavęs, nors iš išorės tu išvyksti toli ir ji pageidauja, kad vėluotum. Tas pat yra ir tau, nes tavo kelionė tarnaus namui – reikia atitaisyti jo nusidėvėjimą ir reikia pamaitinti linksmybę. Ir tu ketini iš savo pelno pirkti kokį nors brangios vilnos kilimą, o savo žmonai – sidabrinį vėrinį. Todėl keliaudamas dainuoji ir gyveni meilės ramybėje, nors išoriškai tu esi tremtyje. Tu statai savo namus smulkiais lazdelės mostelėjimais vesdamas asilą, taisydamas pintines, pasitrindamas sau akis. Dabar tu esi solidaresnis su savo žmona nei dykinėjimo valandomis, kai atsigręži horizonto link, nuo savo namų slenksčio, netgi neketindamas atsigręžti, kad pasimėgautum nesvarbu kuo iš savo karalystės, nes tuomet tu svajoji apie tolimas vedybas, kur nori nuvykti, arba apie sunkų darbą, arba apie draugą.

Ir štai dabar, kai esi geriau išsibudinęs ir kai tavo asilas mėgina rodyti uolumą, tu klausaisi neilgai trunkančio trepsėjimo, kuris primena akmenukų dainą, ir tu apmąstai savo rytmetį. Ir šypsai, nes tu jau pasirinkai krautuvėlę, kurioje pirksi sidabro apyrankę. Tu pažįsti senąjį pardavėją. Jis apsidžiaugs tavo apsilankymu, nes tu esi geriausias jo draugas. Jis pasidomės tavo žmona. Paklausinės apie jos sveikatą, nes tavo žmona brangi ir gležna. Apie ją prišnekės tiek ir tiek gero, ir tokiu supratingu balsu, kad pats nesubtiliausias praeivis vien tik išgirdęs liaupses sakys, kad ji verta auksinės apyrankės. Bet tu atsidusi, nes toks yra gyvenimas. Tu visai ne karalius. Esi daržininkas, auginąs daržoves. Ir pardavėjas taip pat atsidus. Ir kai jūs būsite užtektinai prisidūsavę pagerbdami neprieinamą auksinę apyrankę, jis tau prisipažins, kad jam labiau patinka sidabrinės apyrankės. „Apyrankė, – tau paaiš-

kins jisai, – pirmiausia turi būti sunki. O auksinės apyrankės visados lengvos. Apyrankė turi mistinę prasmę. Kalbama apie pirmą grandies grandį, kuri jus suriša vieną su kitu. Meilėje malonu pajusti grandinės svorį. Ranką gražiai pakėlus, kai plaštaka pataiso vualį, papuošalas turi sverti, nes šitaip jis informuoja širdį". Ir žmogus grįš pas tave iš galinio krautuvėlės kambario su sunkiausia grandim ir paprašys išbandyti jos svorio poveikį ją sūpuodamas užmerktomis akimis ir apmąstydamas tavo malonumo kokybę. Ir tu pasijusi patyręs. Tu pritarsi. Ir dar kartą atsidusi, nes toks yra gyvenimas. Tu esi ne turtingo karavano vedlys, o asilo varovas. Ir tu parodysi asilą, laukiantį prie durų, kuris nėra stiprus, ir tu pasakysi: „Mano turtai tokie menki, kad šį rytą jų spaudžiamas jis risnojo". Taigi prekiautojas taip pat atsidus. Ir kai jūs būsite užtektinai padūsavę pagerbdami neprieinamą sunkią apyrankę, jis viską pasvėręs pripažins, kad svarbiausia kalinėjimo kokybė. Ir jis parodys tą, kurios tu pageidauji. Nes prieš kelias dienas, vadovaudamasis savo išmintimi, tu nusprendei tarytum valstybės vadovas. Atsargai reikia palikti dalį mėnesio pelno brangios vilnos kilimui, kitą – naujam grėbliui, pagaliau dar vieną – kasdieniam maistui...

Ir dabar prasideda tikrasis šokis, nes prekiautojas pažįsta žmones. Jeigu atspėja, kad ant jo kabliuko gerai užkibo, jis negrąžins tau valo. Bet tu jam pasakai, kad apyrankė per brangi, ir pasišalini. Taigi jis vėlei tave pašaukia. Jis tavo draugas. Jis sutiks aukotis dėl tavo žmonos grožio. Jį stipriai nuliūdintų lobio atidavimas baidyklei į rankas. Taigi tu grįžti, bet lėtais žingsniais. Vaizduoji savo grįžimą tarytum pasislampinėjimą. Nutaisai grimasą. Rankoje pasveri apyrankę. Ji nevertinga, jeigu nesunki. Ir sidabras visai neblizga. Taigi tu svyruoji rinkdamasis tarp skurdaus papuošalo ir gražios spalvingos medžiagos, kurią pamatei kitoje krautuvėlėje. Bet juolab nereikia, kad puikuotumeis, nes jeigu jis praras viltį ką nors tau parduoti, jis leis tau pasišalinti. Ir tu parausi nuo prastos dingsties, susipainiosi, kad pas jį grįžtum.

Ir, žinoma, tasai, kuris nieko nenusimanytų žmonėse, žiūrėtų į šokamą gobšumo šokį, nors iš tikrųjų tai yra meilės šokis, ir girdėdamas jį šnekant apie asilą ir daržoves arba filosofuojant apie auksą ir sidabrą, kiekybę arba dailumą, ir šitaip suvėlinantį tavo

grįžimą iš ilgų ir tolimų žygių, pamanytų, kad tu atsiduri labai toli nuo savo namų, nors iš tikrųjų tą akimirką tu juose gyveni. Nes nebūna nebuvimo už namų ar meilės ribų, jei tu žengi ceremonialo, meilės ar namų ceremonialo žingsnius. Tavo nesatis ne atskiria tave, o pririša, ne atkerta, o sumaišo. Ir ar gali man pasakyti, kur glūdi riba, anapus kurios nesatis yra kupiūra? Jei ceremonialas gerai sumegztas, jei tu gerai įsižiūri į Dievą, kuriame jūs susimaišote, jei Dievas ganėtinai deginantis, kas galėtų tave atskirti nuo namų ar nuo draugo? Aš pažinojau sūnus, kurie man sakė: „Mano tėvas mirė neužbaigęs statyti kairiojo savo būsto sparno. Aš jį statau neužbaigęs sodinti medžių. Aš juos sodinu. Mano tėvas mirdamas perdavė rūpestį toliau tęsti jo darbą. Aš jį tęsiu. Prisakė likti ištikimam jo karaliui. Esu ištikimas". Ir aš anuose namuose nepajutau, kad tėvas būtų miręs.

Jei savo draugo ir savęs pačio bendros šaknies tu ieškai kitur nei savyje arba kitur nei jame ir jeigu jums abiem per medžiagų sumaištį priskiriamas koks nors dieviškas mazgas, surišantis daiktus, nėra nei nuotolio, nei laiko, kurie galėtų jus išskirti, nes tokie dievai, kuriuose jūsų vienybė tvirtėja, juokiasi iš sienų ir jūrų.

Aš pažinojau seną sodininką, kuris man kalbėjo apie savo draugą. Abu ilgą laiką gyveno kaip broliai, kol gyvenimas juos išskyrė, kartu gėrė vakaro arbatą, šventė tas pačias šventes ir ieškodavo vienas kito, kai norėdavo gauti patarimą ar nusikratyti prisipažinimų. Ir, žinoma, jie turėjo mažai ką kits kitam pasakyti, daug dažniau juos matydavai vaikštančius užbaigus darbą, atidžiai, be žodžių stebinčius gėles, sodus, dangų ir medžius. Bet jei vienas iš jųdviejų palenkdavo galvą pirštu užčiuopdamas kokį augalą, kitas pasilenkęs atpažindavo vikšrų pėdsakus ir linktelėdavo galva. Ir gražiai prasiskleidę žiedai jiems abiem teikė tą patį malonumą.

Taigi atsitiko, kad vienam pirkliui pasisamdžius vieną iš jųdviejų, jis keliom savaitėm prisijungė prie jo karavano. Bet karavanų plėšikai, egzistencijos atsitiktinumai, karai tarp valstybių, audros, laivų skendimai, griovimai, gedulas ir amatai, kad išgyventum, siūbavo anąjį ištisus metus kaip jūra statinę, stumdami jį nuo sodo link sodo iki pat pasaulio pakraščių.

Štai mano sodininkas, gyvendamas tylią senatvę, gavo laišką iš savo draugo. Dievas žino, kiek metų jis plaukiojo. Dievas žino, kokie diližanai, kokie raiteliai, kokie laivai, kokie karavanai pasikeisdami vežė jį su tuo pačiu jūros bangų užsispyrimu iki jo sodo. Ir aną rytą, spinduliuodamas laime ir norėdamas ja pasidalyti, jis paprašė manęs perskaityti, kaip prašoma perskaityti poemą, laišką, kurį buvo gavęs. Ir iš mano veido stebėjo, ką aš jaučiu. Ir, žinoma, tenai tebuvo keletas žodžių, nes abu sodininkai vikriau vartojo kastuvą nei plunksną. Ir aš perskaičiau: „Šį rytą apkarpiau savo rožynus...", paskui, apmąstydamas tai, kas esminga, kas man atrodė žodžiais neišsakoma, aš linktelėjau galva; taip būtų padarę ir jie.

Taigi mano sodininkas daugiau nebepatyrė poilsio. Tu jį būtum išgirdęs nesiteiraujantį žinių apie geografiją, navigaciją, korespondencijas ir karavanus, karus tarp valstybių. Ir po trejų metų išaušo atsitiktinė diena, kai aš siunčiau kažkokią ambasadą į kitą žemės pusę. Taigi aš pasišaukiau savo sodininką ir tariau jam: „Tu gali parašyti savo draugui". Ir mano medžiai nuo to šiek tiek nukentėjo, ir daržo daržovės, ir tai buvo šventė vikšrams, nes sodininkas leido dienas savo kambaryje braižydamas, braukydamas, pradėdamas triūsą iš naujo – iškišęs liežuvį kaip vaikas ties savo darbu, nes žinojo turįs pasakyti ką nors skubaus, ir jam reikėjo savo tiesoje persikelti pas savo draugą. Reikėjo pastatyti savo paties lieptą virš bedugnės, pasiekti kitą savęs dalį per erdvę ir laiką. Jam reikėjo išsakyti savo meilę. Ir štai rausdamas jis atėjo pas mane ir įteikė man savo atsakymą tam, kad dar kartą pastebėtų mano veide džiaugsmo atspindį, kuris nušvies adresatą, ir šitaip išbandytų prisipažinimų galią. Ir (tiesą pasakius, nebuvo nieko svarbesnio pranešti, nes ten buvo kalbama apie tai, į ką pirmiausia jis išmainė save, panašiai kaip senės, kurios nuvargina akis žaisdamos su adata, kad žiedais papuoštų savo Dievą), aš perskaičiau, kad jis stropia ir negrabia rašysena patikėjo draugui tarytum maldą kuklius žodžius: „Šįryt aš ir vėl apkarpiau savo rožynus..." Ir nutilau skaitydamas, ir apmąsčiau esmę, kuri pradėjo man ryškiau rodytis, nes jis Tave šlovino, Viešpatie, susijungdamas Tavyje virš rožynų to nė pats nežinodamas.

Ak, Viešpatie, aš pasimelsiu už save, kaip išgalėdamas steng-

siuos suvokti savo tautą. Dėl to, kad gavau iš Tavęs per daug darbo, kad asmeniškai susitikčiau su tokiu ar tokiu, kurį būčiau galėjęs pamilti, ir kad prireikė, jog atsisakyčiau bendravimo, kuris vienintelis teikia malonumų širdžiai, nes būna malonių grįžimų čionai, o ne kitur, ir būna malonių paskirų balsų aidėjimo, ir vaikiškų prisipažinimų tos, kuri mano apverkianti pamestą papuošalą, bet iš tikrųjų ji apverkia mirtį, atskiriančią ją nuo papuošalų. Bet Tu mane pasmerkei tylai tam, kad anapus žodžių vėjo išgirsčiau jų reikšmę, nes privalau pasilenkti ties žmonių nerimu, nuo kurio nusprendžiau juos išgydyti.

Žinoma, Tu norėjai sutaupyti man laiko, kurį aš būčiau praplepėjęs, taupei žodžių apie pamestą papuošalą pragarą (ir niekas niekados neištrūks iš šių ginčų, nes čia kalbama ne apie papuošalą, o apie mirtį), kaip ir apie draugystę ar meilę. Nes meilė ar draugystė iš tikrųjų užsimezga tik Tavyje vieninteliame ir Tu turi spręsti, ar man bus leista eiti per Tavo tylą Tavęs link.

Ką aš gausiu, nes žinau, kad Tavo orumui ir netgi Tavo susirūpinimui nebūdinga mane lankyti ir kad aš nieko nelaukiu iš arkangelų lėlių teatro spektaklio. Nes aš, kuris kreipiuosi ne į tokį ar tokį, o į artoją ar į piemenį, aš turiu daug ką duoti, bet neturiu ko imti. Ir jeigu pasitaiko, kad mano šypsena gali apsvaiginti sargybinį, nes aš esu karalius ir valstybė, kuri yra iš jų kraujo, ir kad valstybė mainais per mane moka už jų pačių kraują mano šypsena, ko, Viešpatie, aš galiu laukti iš šypsenos? Ir iš vienų, ir iš kitų aš nereikalauju sau meilės ir mažai man rūpi, jei jie manęs nežino arba nekenčia, su sąlyga, kad jie mane gerbtų kaip kelią Tavęsp, nes meilės aš reikalauju Tau vieninteliam, kuriam priklauso jie, kuriam ir aš priklausau rišdamas pėdą iš jų garbinimo jausmų ir Tau jį paskirdamas, lygiai kaip ir aš paskiriu valstybei, ne sau, savo sargybinio priklaupimą, nes aš esu ne siena, o sėklos veiksmas, kuri iš žemės ištraukia saulei šakas.

Kartais mane apima nuovargis, nes nėra karaliaus, kuris galėtų man atlyginti šypsena, taigi dera, kad aš taip eičiau iki valandos, kai tu teiksies mane priimti ir sumaišyti mane su tais, kuriuos aš myliu, taigi retkarčiais mane apima nuovargis būti vienam ir poreikis susijungti su mano tautos žmonėmis, nes, be abejonės, aš dar nesu pakankamai švarus.

Yra laimingas sodininkas, kuris palaikė ryšį su savo draugu, taigi retkarčiais mane apima troškimas susijungti su mano valstybės sodininkais. Ir būna, kad aš šiek tiek prieš aušrą lėtais žingsniais lipu savo rūmų laipteliais ir einu sodo link. Aš pėdinu rožynų kryptimi. Stebiu čionai ir tenai ir dėmesingas palinkstu ties kokiu nors stiebu. Pietums atėjus nuspręsiu, ką rinktis: atleidimą ar mirtį, taiką ar karą, išlikimą ar valstybių griovimą. Paskui traukdamasis su didelėm pastangom nuo savo darbo, nes aš senstu, savo širdimi ištariu paprastus žodžius tam, kad susivienyčiau kaip vienintelis kelias, kuris būtų veiksmingas, su visais gyvais ir mirusiais sodininkais: „Aš ir vėl šįryt apkarpiau savo rožynus". Ir man mažai terūpi, keliauja toks pranešimas ar ne ištisus metus, pasiekia ar nepasiekia tokį ar anokį. Ir ne tai yra svarbiausias pranešimo tikslas. Kad susivienyčiau su savo sodininkais, aš paprasčiausiai pasveikinau jų dievą – rožyną dienai auštant.

Viešpatie, taip yra su mylimu mano priešu, su kuriuo susijungsiu tik anapus savęs paties. Ir kuris, nes jis į mane panašus, jaučiasi lygiai taip pat. Taigi aš vykdau teisingumą vadovaudamasis savo išmintimi. Jis vykdo teisingumą vadovaudamasis savąja išmintimi. Jos yra prieštaringos ir, jei susiduria, šeria mūsų karus. Bet mudu, eidami priešingais keliais, delnais sekame tos pačios ugnies jėgos linijas. Tavyje vieninteliame, Viešpatie, jos susitinka.

Taigi aš, baigęs darbą, papuošiau savo tautos dvasią. Jis, baigęs darbą, papuošė savo tautos dvasią. Ir aš galvoju apie jį, ir jisai galvoja apie mane, nors jokios kalbos nėra pasiūlyta mūsų susitikimams. Kai įvertinome arba padiktavome ceremonialą, arba nubaudėme, arba atleidome, mudu galime vienas kitam pasakyti: „Šįryt aš apkarpiau savo rožynus..."

Nes Tu, Viešpatie, esi bendras matas ir vieno, ir kito. Tu esi esminis įvairių poelgių mazgas.

Saint-Exupéry, Antoine de

Sa73 Citadelė : [romanas] / Saint-Exupéry ; iš prancūzų kalbos vertė Juozas Mečkauskas-Meškela. – Vilnius : Tyto alba, 2001. – 471[5] p. (Klasika)

ISBN 9986-16-176-2

„Citadelę" A. de Saint-Exupéry (1900–1944) rašė 1936–1944 m., iki pat mirties, ir vadino ją savo gyvenimo knyga, patirties, išminties visuma, literatūrinių lūkesčių išsipildymu. „Tai bus mano pomirtinis kūrinys!" – sakė rašytojas. Ir tai buvo aiškiaregiška: knyga išleista 1948-aisiais, praėjus ketveriems metams po rašytojo ir lakūno žūties.

UDK 840-3

Antoine de SAINT-EXUPÉRY

CITADELĖ

Iš prancūzų kalbos vertė *Juozas Mečkauskas-Meškela*

Viršelio dailininkė *Ilona Kukenytė*

SL 1686. 2001 11 12. 24,17 apsk. l. Užsakymas 1201
Išleido „Tyto alba", J. Jasinskio 10, 2600 Vilnius
Spausdino AB „Vilspa", Viršuliškių sk. 80, 2065 Vilnius

Leidyklos „Tyto alba“ serija
„Klasika“

- ✓ Karen Blixen „Iš Afrikos“
- ✓ David Herbert Lawrence „Sūnūs ir meilužiai“
- ✓ Jane Austen „Ema“
- ✓ Gabriele D'Annunzio „Geismų kūdikis“
- ✓ Eyvind Johnson „Bangų mūša“
- ✓ David Herbert Lawrence
  „Ledi Čaterli meilužis. Mergina ir čigonas“
- ✓ Nikoy Kazantzakh „Paskutinis gundymas“
- ✓ Mika Waltari „Sinuhė egiptietis“
- ✓ Willy ir Colette „Klodina mokykloje“
- ✓ Robert Musil „Auklėtinio Terleso sumaištys“
- ✓ Eugène Ionesco „Vienišius“
- ✓ Karen Blixen „Iš Afrikos“ (2-asis leid.)
- ✓ Jean Giono „Husaras ant stogo“
- ✓ Mika Waltari „Turmsas nemirtingasis“
- ✓ Stefan Zweig „Marija Stiuart“
- ✓ Marguerite Duras „Jūrininkas iš Gibraltaro“
- ✓ Ernst Jünger „Afrikietiški žaidimai“
- ✓ Erich Maria Remark „Trys draugai“
- ✓ Lars Gustafsson „Bitininko mirtis“
- ✓ Mika Waltari „Mirties angelas“
- ✓ Jaroslav Hašek „Šaunusis kareivis Šveikas“
- ✓ Axel Munthe „Knyga apie San Mikelę“
- ✓ Paul Kornfeld „Blanša, arba Studija sode“
- ✓ Erich Maria Remark „Juodasis obeliskas“
- ✓ Antoine de Saint-Exupéry „Citadelė“

William Faulkner „Lokys“
Mika Waltari „Žmonijos priešai“

„Palyginti su šiuo kūriniu,
visos kitos mano knygelės
tėra pratybos.“

(A. de Saint-Exupéry)

Prancūzų rašytojas Antoine'as de Saint-Exupéry (1900–1944), nemirtingų kūrinių „Mažasis princas“, „Žemė, žmonių planeta“, „Karo lakūnas“ ir kt. autorius, savo didžiąją knygą „Citadelė“ rašė nuo 1936 iki 1944 m. Besidomintiems, kada ji pasirodys, Saint-Exupéry atsakydavo: „Aš jos niekada nepabaigsiu... Tai bus mano pomirtinis kūrinys!“ Taip ir atsitiko: knyga išleista 1948-aisiais, praėjus ketveriems metams po jos autoriaus, rašytojo ir lakūno, žūties.

Nuo „Mažojo princo“ iki savo testamento – „Citadelės“ – A. de Saint-Exupéry kartoja tą pačią mintį, tą pačią pamoką: niekada nesižemink, nenupulk. Gal nebus papiktnaudžiauta metafora, jei čia įžvelgsime lakūno patarimą: svarbiausia – niekados nekristi, išsaugoti aukštį.

Nekelia abejonių, kad rašytojas norėjo padaryti šį kūrinį gyvenimo knyga, patirties, minties ir išminties visuma, literatūrinių lūkesčių išsipildymu.

ISBN 9986-16-176-2
9 789986 161769
TYTO ALBA
www.tytoalba.lt